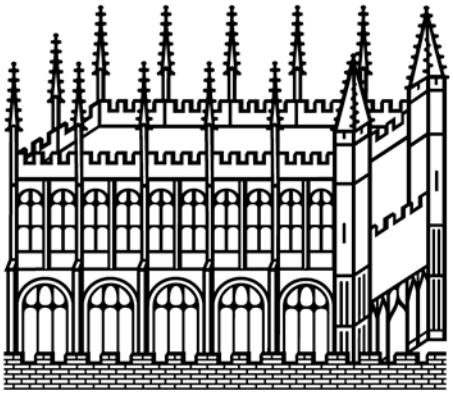

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

عجالۂ مسیحی - معالجۂ امراض وبائی و سوء ہضمی ہین -

ضروری المطب اردو - اسمین تاثیر و خواص ادویہ مفردہ جدول مین لکھے ہین مولفہ حکیم مہتاب راے صاحب رئیس سترک -

فرس نامہ رنگین - گھوڑون کے علاج مین -

تشریح الاجسام - یہ ایک مجموعۂ اقسام علاج امراض جلد یہ پھوڑا پھنسی مین مرتبۂ ڈاکٹر میر افضل علی صاحب بہت عمدہ کتاب ہی -

مجمع البحرین - یہ کتاب لاجواب تصنیف حکیم محمد حیدر خان صاحب ساکن جالندھر ملازم سرکار ریاست کپورتھلہ سے یادگار ہی اس کتاب لاجواب مین فن طب ڈاکٹری و یونانی کو باہم متفق کیا ہی اسوقت تک ایسی نادر کتاب دیکھنے مین نہین آئی -

مقالات احسانی - فن طب مین مثل مخزن کے ادویات کی تاثیرات مین تشریح عمدہ کی گئی ہی تصنیف محمد احسان علی وکیل مرحوم -

علاج المواشی - عمدہ عمدہ تدابیر و علاج امراض جانوران کے جسکو جناب مولوی ابو الحسن صاحب نے انگریزی ڈاکٹر جی ایچ ہیلن صاحب بہادر سے ترجمہ فرمایا -

ترجمۂ ذخیرۂ خوارزم شاہی - جسکو عیسی دوران بقراط زمان جالینوس ثانی حکیم اسماعیل بن الحسن محمد احمد الحسنی الجرجانی نے بیچ فارسی زبان کے سنہ ۵۰۴ مین تصنیف فرمایا اور کلیات و معالجات و تشریحات کو نہایت عمدہ طور سے لکھا اور کوئی دقیقہ دقایق طب سے فروگذاشت نہین ہوا فی الواقع یہ ایک کتاب ایسی مفید جامع ہی کہ اور کتب متعددہ طب سے استغنا بخش ہی اس کتاب مین سناد اکثر متقدمین کے حوالے کیے اور استحجاج کیا ہی اور اقوال اور محاکمات تقاریر متقدمین حکما اور متاخرین کو بحجج و براہین سلمی خوب لکھا ہی اور علم تشریح کو اس توضیح و تصریح کے ساتھ لکھا ہی کہ گویا سب اعضا اور احشا اور استخوان اور مفاصل اور عروق و اعصاب وغیرہ کی ایک تصویر کھینچدی ہی جسکو ادنے ممارست و مناسبت علمی ہو وہ بھی سمجھ سکتا ہی اس نادر الکتاب کا ترجمہ اردو مین زر خطیر اس مطبع عالی سے صرف ہو کر ڈیڑھ برس کے زمانے مین جناب حکمت مآب ارسطاطالیس زمان بقراط دوران بڑے حاذق فن طب مین ترجمۂ اردو کے مشاق ہمہ دان حکیم ہادی حسن خان صاحب مرادآبادی نے فرمایا اس مرتبہ کے مترجم ہین کہ جنکا ترجمہ اردو علاج الامراض قرابادین ذکائی و شفائی وغیرہ کا مشہور اور پسندیدۂ عام بالحاصل چند سال کی محنت و جانکاہی سے یہ کتاب نادر الوجود عمدہ عمدہ معتبر کتب طب سے یعنی ترجمہ اصل پوری کتاب کا اور حواشی کا بھی ترجمہ اردو ہو کر واضح خوش خط قابل پڑھنے ہر ضعیف و قوی نظر کے کہ بڈھے اور جوان سب پڑھ سکین کاغذ بہتر بہت صاف محنت کامل کے ساتھ منطبع ہی -

یہ کتاب دس جلد و حصہ مین عظیم الحجم ہی -

تریاق مسموم - رسالہ نادر ممتحن جسمین سب قسم سانپونکے زہر کا علاج اور اونکے اصناف کی تصویرین -

ترجمہ اردو جلد اول - قانون شیخ الرئیس یعنے کلیات کا جو بڑی کوشش سے طبیب حاذق مولوی غلام حسنین صاحب نے فرمایا کاغذ سفید پاکیزہ پر ہی

ایضاً - جلد رابع ترجمہ قانون شیخ الرئیس حمیات مین -

معدن الشفا سکندر شاہی - یہ ایک کتاب ہم قسم طب یونانی و بیدک ہی جسکو طبیب حاذق ہمہ دان حکیم بہوہ خان بن خاص خان مقرب بارگاہ دولت پناہ سکندر شاہ نے بحکم شاہ ۹۱۸ھ مین بہت سی کتابون بیدک سے انتخاب کیا۔

زاد غریب - تصنیف حکیم صادق علی خان ابن حکیم محمد شریف خان دہلوی مسافرون کے لیے تدابیر معالجہ ہر موسم کی ضروری لکھی گئی ہین۔

مخزن الادویہ - مع تحفۃ المومنین فارسی طب مین مشہور کتاب ہی۔

علاج الابدان - یہ کتاب فن طب مین نایاب ہی تالیف حضرت حکیم عبد الحق صاحب کی علاج امراض انسانی کا خود انسان سے بنقل عبارت کتب معتبرہ ثابت کیا ہی

کتب طب اردو

تشریح الاسباب - معروف بمظہر العلوم اردو از حکیم قاضی الٰہی بخش صاحب علم طب مین عمدہ کتاب ہی

رسالۂ زبدۃ المفردات و نظم بارق اردو - از حکیم سید علی حسین صاحب متخلص بملیح نظم مفید الطبا۔

زبدۃ الحکمت - فصول اربعہ کی روزمرہ چیزون کے کھانے کا بیان۔

مفید الاجسام - مع فوائد عجیبہ ہر قسم کے امراض کے نسخے

علاج الغربا - ہیضہ کی گولیون کی دوا قیمتی کام کرتی ہی۔

مخزن الادویہ اردو - تین کالم مین مترجمہ مولوی نور کریم مرحوم

زینت النخیل منظوم - فن معالجہ گھوڑون مین مع تصاویر ایضاً مع رنگ

ترجمۂ طب اکبر اردو - یہ ترجمہ تمام خوبی سے ہوا ہی ہر ایک مطالب دقیق کو ساتھ محاورہ زبان کے تحریر کیا ہی

قانون عشرت - مصنفہ حکیم عشرت حسین صاحب اسکے سب نسخے مجرب ہین۔

تحفۃ الاطبا - تصنیف حکیم مشرف حسین صاحب خیر آبادی نہایت عمدہ ہی۔

قرابادین شفائی - فن حکمت مین نہایت عمدہ اور بیمثل ترجمہ ہوا ہی۔

قرابادین ذکائی - فارسی سے اردو مین نہایت عمدہ ترجمہ ہوا ہی۔

مجربات اکبری اردو - یہ کتاب طب مین بہت عمدہ ہی

طب نبوی - جسکا ہر نسخہ مریضونکے لیے نوشدارو ہی۔

رموز الحکمت - تصنیف حکیم رجب علی صاحب نہایت عمدہ ہی۔

معالجات احسانی - یہ کتاب عجیب فن طب کی کتاب ہی

ترجمۂ اردو علاج الامراض - مشہور و معروف کتاب۔

رسالۂ قارورہ - شناخت رنگ و قوام بول مین نادر کتاب ہی۔

مرکبات احسانی - یہ کتاب مثل قرابادین احسانی کے نافع و جامع ہی از تصنیفات جناب حکیم احسان علی مرحوم

علاج احسانی - اسمین علاج بہایم و طیور کے عمدہ نسخے مجرب لکھے ہین اور شناخت امراض بہائم کا بیان۔

کیمیای عناصری - ترجمہ قرابادین قادری مترجمہ حکیم نور کریم مرحوم۔

میزان الطب - اردو مع رسائل نبض و قارورہ و لآلی البرجل

اکسیر القلوب - ترجمہ مفرح القلوب مولوی محمد نور کریم مغفور نے حسب ایماے مالک مطبع ترجمہ فرمایا

هر یک پنج دام پخته صمغ ڈھاک که بهندی کمرکس گویند نیم باؤ سپاری سرخ یک باؤ شکر سپید نیم سیر
شاهبهانی شیر را بر آتش بجوشانند و سپاری کوفته بپخته اندازند و کفچه همی زنند تا چوب پخته شود بعد
شکر آمیزند و برتنند که بقوام آید پس دیگر اجزا بعد فرود آوردن آمیزند و خوب حل نمایند و قدح
بدهند ادویه که فرج را تنگ کند صفت آن گل کدر در ظرف چینی و مانند آن با درکاغذ بیفشانند
و انچه از میان او عبیر ماند برون افتد بگیرند و اندکی ازان در فرج بیفشانند نرمی و تنگی آرد دوای
اگر کسی را کلان فرجش بوی بد آید زایل کند صفت آن برگ درخت جامن برگ درخت انبج و برگ
درخت کیت و برگ درخت ترنج جمله برابر بگیرند و بسایند و اندر آب بسیار بجوشانند که آب خشک شود
پس این اجزا را خشک سازند در آفتاب و بار بسایند و قدری جوز بوا نیز آمیزند و بر روغن گاؤ
سرشته بفرمایند که صبح و شام زن در فرج بمالد و تا یک ماه اگر برین مداومت نماید بوی بد بتمامه زایل شود

از فضل ایزدی که بود حامی و معین		مطبوع شد کتاب انیس المعالجین

خاتمه الطبع

الحمد لله والمنه که در نیولا نادر مجموعه کتب طبیه ستنده که هر یک کتاب از انها در بیان اسامی ادویه مع
طبیعت و مضر و مصلح و بدل و قدر شربت و افعال و خواص جمله ادویه بسی خوب ست اگرچه این مجموعه
سوای قرابادین انیس المعالجین سابق جای دیگر طبع شده بود لیکن در ان مجموعه بعض کتاب در متن بود
و بعض بر حاشیه که نقادان فن طب را در تجسس و تکلیفی پیدا میشد لهذا در مطبع منشی نول کشور
مجموعه صدر الذکر صرف در متن که هر یک کتاب حالت فرادی فرادی دارد و هم حالت مجموعی شایان ست بدین شایستگی
ترتیبی مرتب گردیده کتاب اول الفاظ الادویه مصنفه نور الدین محمد عبد الله حکیم عین الملک شیرازی کتاب دوم
میزان الادویه مؤلفه حکیم تاج محمد کتاب سوم فرهنگ نصیریه در حل مطالب مخزن الادویه که بمثل دریا کوزه گنجیده
کتاب چهارم انیس المعالجین که قرابادینی ست خیلی نادر بالجمله مجموعه مسطور در مطبع نامی موصوف بمقام لکهنؤ
محله حضرت گنج در ماه جولای سنه ۱۸۸۱ع مطابق ماه شعبان المکرم سنه ۱۲۹۸ هجری از قالب طبع برآمده حکیم علی الاطلاق
مطبوع اهل عالم فرماید بمنه و کرمه

INDIAN INSTITUTE OXFORD

طبیب را لازم که آب کم دهد و آب آهن تاب و آب طلا تاب بصاحب این مرض مناسب بود و عوض
آب اگر عرق گاؤزبان یا عرق عنب الثعلب یا عرق کاسنی و عرق بارتنگ و عرق سانج هندی
و امثال آن تاب نموده دهند بهتر است و مستسقی که آب خورد باید که اندک اندک از کوزه که اولش تنگ
داشته باشد بخورد و بعضی نوشته اند که در آب براده چوب گز و خشت آهن بیندازند و یک دو روز
بگذارند و صاف نموده بسر هر رطل آب مذکور دو رطل سرکه انداخته بجوشانند تا دو ثلث بماند و در سبوی
متخلخل پکنند تا مترشح گردد و آن مترشح مستسقی خورد و بعضی هشتم حصه آب سرکه داخل میکنند و اگر براده چوب گز
و خشت آهن در آب باران داخل نمایند بهتر خواهد بود

بیان دوای که او را حیض کند صفت آن آب سداب ده استار بگیرند و یک اوقیه روغن جوز
یا روغن لوز یا روغن خروع آمیزند و بنوشند نسخه دیگر صفت آن پوست درخت نیم سه تولچه سیاه
کهنه هر یک دو تولچه زنجبیل چار ماشه پوست نیم نیکوب ساخته جوشانده دو تولچه سیاه آمیخته بنوشند نسخه دیگر
صفت آن اجوا این همچنان ثابت بکف دست تا چند بخورند نسخه دیگر که در رحم که ایام حیض
معتاد شده باشد دفع کند صفت آن ریوند خطائی کوفته بیخته و برابر وی نبات آمیخته قدر نیم تولچه
از شروع حیض دو روز بیشتر شروع بخوردن کنند و سه روز بخورند نسخه دیگر که او را حیض کند
و در رحم و درد پشت را که پیش از حیض پدید آید دفع سازد صفت آن تخم کرفس یک مثقال
حلبه هفت مثقال تخم خیارین نیکوفته چهار مثقال بادیان نیکوب تخم شبت رونا هر یک دو مثقال
بجوشانند و شصت مثقال تند بقوام آرند و هفت روز بنوشانند نسخه دیگر که او را حیض بغایت
کند صفت آن تخم خربزه پنج مثقال تخم کرفس انیسون رازیانه هر یک دو مثقال نیکوب کرده
در سه رطل آب سه شبانه روز بخیسانند پس هر روز یک رطل با یک مثقال روغن بادام بنوشند
ادویه که در رحم بنشاند صفت آن اذخر بجوشانند و آب وی بنوشند دوای که منع حمل کند
صفت آن فلفل بعد جماع زن بردارد و تنقیع قبل از جماع فرزجه سانج ادویه که بچه مرده و زنده بیفکند
و دشواری زائیدن آسان کند صفت آن کنجد در آب تر کرده یک شب بگذارند و صباح بمالند
و آب وی زن بنوشد در حال بچه بیندازد دوای که سیلان رطوبت رحم را نافع است
صفت آن شیر گاؤ پنج آثار شاهبهانی مائین کلان مائین خرد هر یک دو مانه گل سپیاز گل دهره

اسارون سنبل الطیب از هریک سه درم فاقله صغار و کبابه رنب بسباسه جوز بوا قرفه زعفران از هریک دو درم آمله یک رطل قند و عسل بالمناصفه صد و هشتاد مثقال آمله را در شیر خیسانیده یک شبانه روز پس بشویند و در سه رطل آب بجوشانند تا مهر شود و از پشت غربال بیرون کنند و با قند و عسل صاف بقوام آرند و او دویه را کوفته بیخته بآن بسرشند

بیان استعمال شیر شتر در امراض کبد و طحال باید که بگیرند شیر شتر جوان صحیح المزاج که بعید الاحداز زائیدن نباشد و چهل روز از زائیدن او گذشته باشد و اقل آنکه هفت روز پیش از شروع شیر باید که شتر را بجز دن چیزیکه ملطف و مدر و مسهل باشد مثل قیصوم و شنج و کشوث و کاسنی و عنب الثعلب سبز و امثال آن و شیر شتر اعرابی جهت این کار بهتر است و از چهار درم تا شش درم و هشت درم شروع نمایند و سه روز بر همین قدر اکتفا کنند و شربت دینار یا گلنگبین یا دیگر مرکبی مناسب اضافه نموده بخورند و بعد سه روز هر روز هفت درم بیفزایند و زیادتی وزن شیر و مقدار استعمال آن بیست و یک روز تا چهل روز یا زیاده از ان موقوف برای طبیب است و باید که هرگاه شروع شیر کرده شود در غذا قلت باید کرد و هر روز که شیر زیاده نمایند مقدار غذا قدری تقلیل نمایند با آنکه یکوقت شیر و یکوقت غذای مناسب استعمال کرده شود و اگر معده مریض ضعیف بود و اشتها کم باشد غذا موقوف کنند اکتفا بر شیر نمایند و هرگاه که حمی یا مرض کبد جمع شود استعمال شیر جایز نیست و تا مرض مستحکم نشود شیر نباید داد و اگر با شیر بول شتر بیامیزند در ازاله استسقا نافع تر خواهد بود و هرگاه که درم احشا باشد روغن بید انجیر یا روغن بادام تلخ و شیرین و امثال آن مناسب و بعد سه روز بسا است که شکم نرم میشود و بسا است که قبض میگردد و اگر استطلاق نمود معلوم باید کرد که بدن اغذا میکند یا شیر متجبن میشود و در صورت تجبن فکر اصلاح ضرورت است و اگر شکم نرم شود ربوب و اشیاء قابضه بکار برند یا شیر را یک و دو روز موقوف سازند و باید که همانوقت شیر دوشیده شود بخورند و نگذارند که سرد شود و اگر از بستان شتر بخورند مناسب است و اگر این سفوف بعد هفتم روز همراه شیر داده میشود نظیر و عدیل خود ندارد و صفت آن عصاره قثاء ریقون نرم سفید تربد سفید گل سرخ از هر واحد یکپاشه ریوند چینی سنا رکی هلیله کابلی از هریک دو پاشه کوفته بیخته سفوف سازند

بیان آب و اون بستسقی بدانکه آب خالص و آب سرد صاحب استسقا را ضرر میدهد پس

طبیب را لازم که آب کم دهد و آب آهن تاب و آب طلا تاب بصاحب این مرض مناسب بود و عوض آب اگر عرق گاؤزبان یا عرق عنب الثعلب یا عرق کاسنی و عرق بارتنگ و عرق سافج هندی و امثال آن تاب نموده دهند بهتر است و مستسقی که آب خورد باید که اندک اندک از کوزه که اولش تنگ داشته باشد بخورد و بعضی نوشته اند که در آب براده چوب گز و خشت آهن بیندازند و یک دو روز بگذارند و صاف نموده بسر هر رطل آب مذکور دو رطل سرکه انداخته بجوشانند تا دو ثلث بماند و در سیری متحلل پکنند تا مترشح گردد و آن مترشح مستسقی خورد و بعضی هشتم حصه آب سرکه داخل میکنند و اگر براده چوب گز و خشت آهن در آب باران داخل نمایند بهتر خواهد بود

بیان دوای که او را حیض کند صفت آن آب سداب ده استار بگیرند و یک اوقیه روغن جوز یا روغن لوز یا روغن خروع آمیزند و بنوشند نسخه دیگر صفت آن پوست درخت نیم کمتر قند سیاه کهنه هر یک دو تولہ زنجبیل چار ماشه پوست نیمکوب ساخته جوشانده قند سیاه آمیخته بنوشند نسخه دیگر صفت آن اجوا این همچنان ثابت بکف دست تا چند بخورند نسخه دیگر که در رحم کود ایام حیض معتاد شده باشد دفع کند صفت آن ریوند خطائی کوفته بیخته و برابر وی نبات آمیخته قدر نیم تولہ از شروع حیض دو روز بیشتر شروع بخوردن کنند و سه روز بخورند نسخه دیگر که او را حیض کند و در رحم و درد پشت را که پیش از حیض پدید آید دفع سازد صفت آن تخم کرفس یک مثقال حلبه هفت مثقال تخم خیارین نیمکوفته چهار مثقال بادیان نیمکوب تخم شبت رونا س هر یک دو مثقال بجوشانند و شصت مثقال تند بقوام آرند و هفت روز بنوشانند نسخه دیگر که او را حیض بفراغت کند صفت آن تخم خربزه پنج مثقال تخم کرفس انیسون رازیانه هر یک دو مثقال نیمکوب کرده در سه رطل آب سه شبانه روز بخیسانند پس هر روز یک رطل با یک مثقال روغن بادام بنوشند ادویه که در رحم بنشاند صفت آن اذخر بجوشانند و آب وی بنوشند دوای که منع حمل کند صفت آن فلفل بعد جماع زن بردارد و قبل از جماع فرزجه سافج ادویه که بچه مرده و زنده بیفکند و دشواری زائیدن آسان کند صفت آن کنجد در آب تر کرده یک شب بگذارند و صباح بمالند و آب وی زن بنوشد در حال بچه بیندازد دوای که سیلان رطوبت رحم را نافع است صفت آن شیر گاؤ پنج آثار شانبهانی مائین کلان مائین خرد هر یک دو مانه گل سپیدار گل دهاوه

اسارون سنبل الطیب از هر یک سه درم قاقله صغار و کبار و رنب بسباسه جوز بوا قرفه زعفران از هر یک
دو درم آمله یک رطل قند و عسل بالمناصفه صد و هشتاد مثقال آمله را در شیر خیسانیده یک شبانه روز
پس بشویند و در سه رطل آب بجوشانند تا مهرا شود و از پشت غربال بیرون کنند و با قند و عسل صاف
بقوام آرند و ادویه را کوفته بیخته بآن بسرشند

بیان استعمال شیر شتر در امراض کبد و طحال باید که بگیرند شیر شتر جوان صحیح المزاج
که بعید الاحد از زائیدن نباشد و چهل روز از زائیدن او گذشته باشد و اقل آنکه هفت روز
پیش از شروع شیر باید که شتر را بخوردن چیزیکه ملطف و مدر و مسهل باشد مثل قیصوم و شیح و کشوث
و کاسنی و عنب الثعلب سبز و امثال آن و شیر شتر اعرابی جهت این کار بهتر است و از چهار درم
تا شش درم و هشت درم شروع نمایند و سه روز بر همین قدر اکتفا کنند و شربت دینار یا گلنگبین
یا دیگر مرکبی مناسب اضافه نموده بخورند و بعد سه روز هر روز هفت درم بیفزایند و زیادتی وزن شیر
و مقدار استعمال آن بیست و یک روز تا چهل روز یا زیاده از آن موقوف برای طبیب است و باید که هرگاه
شروع شیر کرده شود در غذا قلت باید کرد و هر روز که شیر زیاده نمایند مقدار غذا قدری تقلیل
نمایند یا آنکه یکوقت شیر و یکوقت غذای مناسبه استعمال کرده شود و اگر معده مریض ضعیف بود
و اشتها کم باشد غذا موقوف کنند اکتفا بر شیر نمایند و هرگاه که حمی یا مرض کبد جمع شود استعمال شیر جایز نیست
و تا مرض مستحکم نشود شیر نباید داد و اگر با شیر بول شتر بیامیزند در ازاله استسقا نافع تر خواهد بود
و هرگاه که ورم احشا باشد روغن بید انجیر یا روغن بادام تلخ و شیرین و امثال آن مناسب و بعد سه روز
بساست که شکم نرم میشود و بساست که قبض میگردد و اگر استطلاق ننموده معلوم باید کرد که بدن اغتذا میکند
یا شیر متجبن میشود و در صورت تجبن فکر احداث ضرورست و اگر شکم نرم شود ربوب و اشیاء قابضه بکار برند
یا شیر را یک دو روز موقوف سازند و باید که همانوقت شیر دوشیده شود بخورند و نگذارند که سرد شود
و اگر از پستان شیر بخورند مناسبست و اگر این سفوف بعد هفتم روز همراه شیر داده میشود نظیر و عدیل
خود ندارد صفت آن عصاره غاریقون نرم سفید تربد سفید گل سرخ از هر واحد یکماشه
ریوند چینی سنا مکی هلیله کابلی از هر یک دو ماشه کوفته بیخته سفوف سازند

بیان آب دادن بمستسقی بدانکه آب خالص و آب سرد صاحب استسقا را ضرر میدهد پس

بیان انوشدارو بدانکه انوشدارو لغت فارسی ست معنی آن دارو های هاضم ست و بعضی گویند نوش لفظیست موضوع برای هلیله بلیله آمله وخبث الحدید وعسل لهذا ترکیب که ازین جزو سازند فنجنوش نیز گویند وچون درین نسخه عمده ترین اجزا آمله است لهذا باین نام مسمی گشته و درنسخه انوشدارو تفاوت بسیارست اکثری از اطبا نوشدارو را جوارش کندری گویند استعمال آن بعد از چهار روز باید نمود و قوتش تا دو سال باقیماند شربت از یک مثقال تا سه مثقال و پیش از طعام و بعد از طعام میتوان خورد مخمور مزاجان را باشیار برده باید داد بالجمله این معجون در تقویت باه و اعضار ئیسه و اعضار تناسل و معده و مجفف رطوبت غلیظه و محلل سریع النفوذ و مفتح سدد و محلل مواد غلیظه و مدر بول و ملین صلابات و تعقدات و قاطع قروح و جروح مزمنه و اورام و علل سوداویه مثل جرب و حکه و جذام و بالجمله با قسام جنون و ربع و نواسیر و وجع المفاصل و سرطان و بهق سیاه و با اکثر امراض بلغمی مانند نزله و زکام و استسقا و امثال آن وجهت تسخین لون و تنویم و تسمین بدن و رفع سمیت خلط و قطع عادت فیون بنظیر نسخه انوشدارو لولوی صفت آن مروارید بسد محرق یشب طباشیر سفید سافوج سنبل الطیب ابریشم مقرض شیره آمله از هریک سه مثقال سعد زعفران عنبر اشهب از هریک یک مثقال قند سفید عسل صافی از هریک نود مثقال بدستور تیار کنند نسخه دیگر صفت آن ابریشم مروارید سنبل کهربا گل سرخ هریک سه مثقال زعفران مصطگی قرنفل هر واحد چهار چهار مثقال دارچینی یاقوت رمانی یشب سبز مرجان عنبر اشهب مشک اذخر ورق طلا ورق نقره ریوند چینی سنبل الطیب صندل سفید از هریک پنج پنج مثقال عود هندی سه مثقال دانه هیل اسارون سعد زرشک تخم بادرنجبویه پوست اترج سافوج هندی درونج هریک دو مثقال آمله شصت مثقال عسل با قند و نبات صد مثقال بطریق معروف تیار کنند نسخه دیگر صفت آن کهربا مروارید هر دو نه مثقال مرجان سه مثقال یشب سبز شش مثقال قرنفل سعد سافوج هندی از هر واحد شش شش مثقال مشک چهار مثقال آمله یک آثار عسل یک و نیم برابر ادویه قند سفید یک نیم برابر ادویه بدستور بقوام آرند نسخه دیگر صفت آن مروارید ناسفته بسد یشب سعد کوفی اذخر زعفران از هریک دو مثقال عود خام ابریشم مقرض طباشیر سافوج هندی سنبل الطیب گل ارمنی از هریک سه مثقال عنبر اشهب نیم مثقال شیره آمله سی مثقال عسل و قند مناصفه معجون سازند نسخه معجون ساده صفت آن گل سرخ هشت درم سعد کوفی پنج درم قرنفل مصطگی

صمغ عربی کتیرا نشاسته باریک سوده در قوام اندازند و تبرزده نگاهدارند مقدار شربت از یک درم
تا دو درم نسخهٔ دیگر بسیار نافع برای سعال خشک و مانع انصباب ماده نوازل طرف قصبهٔ ریه و صدر و تلیین صدر
می نماید صفت آن پوست خشخاش مع خشخاش بیست عدد تخم خطمی کتیرا سفید صمغ عربی تخم خبازی
بهدانه از هر یک پنج درم اصل السوس مقشر مرصوص از هر یک بیست درم در آب باران دو روز تر سازند
و بجوشانند بآتش ملایم تا مهرا شود و آب نصف بماند مالیده صاف نموده با دو رطل قند سفید بقوام آرند
خوراک پنج مثقال و بعضی بعوض قند میفختج میکنند و بعضی یک رطل عسل می اندازند بیان مرض ڈبه
و آن مرضیست از امراض شش که چون اطفال را عارض شود نفس زود زود رود علاج
بگیرند تربد خراشیده پودینه تخم خراسانی وزن برابر گرفته کوفته بیخته نگاهدارند در شیر زن دختر زائیده
حل نموده بقدر سن و مزاج بدهند علاج دیگر آنکه سینهٔ مریض را از هوای سرد و از اغذیهٔ بارده
محفوظ دارند و چون کهنه شده باشد ماده را پزانیده مسهل باید داد و الا نه انتظار این نباید نمود و زود ماده
بمسهل و شیاف دفع باید نمود دوای مجرب که درین مرض بکار آید صفت آن اصل السوس گاؤزبان
پرسیاؤشان انجیر گل بنفشه تخم خبازی عنب الثعلب بقدر مناسب جوشانیده صاف نموده قدری نبات
داخل کرده باید داد و روز دوم اگر مرض قوی باشد در روز اول زوفا و هم ایرسا اضافه باید کرد
و روز سوم مسهل سنا و خیارشنبر باید افزود و اگر حاجت افتد وقت دوم سبوس گندم و گل گاؤزبان
و بیخ سوسن در عرق گاؤزبان جوشانیده صافی نموده شربت زوفا اضافه کرده بدهند دوای دیگر
که درین باب نهایت مفید است صفت آن تخم کتان زوفا لب حب الصنوبر انجیر جوشانیده صافی نموده
رب السوس نبات سفید اضافه نموده بخورانند و سینهٔ مریض را از منقیات مثل آرد نخود مالیدن بسیار
مفید دوای دیگر صفت آن قرنفل خراطین تخم پنبه برابر گرفته مقدار حبه غلوله بندند و یک حب بآب دهند
حب برای مرض ڈبه بغایت مفید صفت آن بگیرند توتیای سبز بریان نموده یک جزو سهاگه نیم
بریان یک جزو هر دو را در آب سائیده یا در شیر بز حل نموده بقدر دانهٔ باجره یا زیاده از آن
حب سازند وقت احتیاج یک حب یا دو سه حب در آب یا در شیر مرضعه بدهند حب دیگر صفت آن
قرنفل بیخ خراسانی فلفل دراز چوک مساوی بگیرند حب مقدار یک سرخ یا موٹھ بندند و وقت حاجت
یک حب بدهند و بقدر یک سرخ خون خرگوش را در عرق گاؤزبان حل نموده بخورانند

ویرقان وحرقة البول وضعف کلیه وحصات آن ومثانه وقمروح این ودیگر قمروح بدن وشیر ظلمت بصر
وسعفه والصباب مواد بسوے چشم ولیک واستسقا وحرارت کبد وسخافت بدن وجرب وحکه وکلفت
ستعل بشود جوکراح گوگل جهت فالج ولقوه ورعشه وجمیع امراض باردهٔ دماغی نافع صفت آن
زنجبیل فلفل دراز چیته حب بیل انگوزه برشته سرشف زرد سیاه وسفید اندرجو تلخ بای برنگ کچیل کنگی
بیس بیج سوز باجمیع اشیای متساوی گرفته مضاعف آن ترپهله بگیرند بعده ترپهله واشیاے مذکوره
مجموعه را وزن نموده هموزن آن گوگل بهمینسه بگیرند وانگوزه را درقدری روغن زرد بریان کرده
مجموعه را درکهرل سائیده بقدر سته ماشه یا پنج ماشه آب نیمگرم وقت شب بقدر یکتولچه بخورند جوکراح
دیگر برای فالج ولقوه نهایت نافع صفت آن بهنگره فلفل دراز فلفل هریک نه درم زنجبیل شش تلخ
دو دارهوه بیرعاقرقرحا فلفلمویه زرنباد ازهرواحد شش درم تج بل جند بیدستر هریک دو درم
پوست چیته کبابه تخم کاسنی ازهریک سته درم پودینه پنجدرم گوگل سته درم مثل کل اجزا کوفته بیخته
نگاهدارند گوگل را نرم بکوبند وبروغن بادام چرب کنند وباز بکوبند تاکه باریک ونرم شود دانگاه
اجزا را سائیده قدری داخل نمایند وقدرے روغن بادام بیامیزند وبکوبند تاکه اجزا تمام شود
ویکنات گردوشربت یکتوله بیان دیاقوزاکه منع نزلات کند وسرد خشک را بغایت نافع
صفت آن خشخاش سفید بابوست بیست عدد تخم خطمی کتیرا صمغ عربی تخم خبازی بهدانه شیرین
ازهریک پنجدرم اصل السوس بیست درم اسبغول ده درم همه اجزا درشش رطل آب باران
دوشبانه روز بخیسانند تانرم شود پس باآتش نرم بپزند تامهرا شود وبهنیمه آید بعدازان صاف کرده
ویک سیر قند اضافه نموده بقوام آرند نسخهٔ دیگر صفت آن کوکنار نیم پاؤ گل بنفشه اصل السوس
هریک یک ونیم تولهٔ تخم خطمی پرسیاؤشان هرواحد چهار درم عناب ولایتی پانزده عدد صمغ عربی کتیرا
هریک یک ونیم تولهٔ زوفا خشک سته درم مغز تخم خیارین پنجدرم بهدانه ششدرم خبازی دو دام
سویز منقی سی دانه ادویه را درنیم آثار آب باران یکشبانه روز بخیسانند بعده باآتش ملایم بپزند
وصاف نموده باز بقوام قند آرند وهرگاه قوام درست شود تربخبین سفید هشت تولهٔ خشخاش سفید
چهار تولهٔ شیرهٔ کدو یک تولهٔ همه را غیره کشین در قوام مسطور باآتش ملایم کم کم شیره داخل نمایند
وقوام را حرکت داده باشند تاکه شیره ها جذب شود وقوام بآن حد رسد که درانگشت بچسپد بعد ریسه

صافی نموده شربت نیلوفر یا هرچه مناسب طبیعت دانند اضافه کرده بخورانند و در اثنا جوش لازم ست
که از چوب انجیر و اگر نباشد چوب خرما پوست دور نموده و سرش چهار پاره نموده تحریک شیر میکرده
باشند و هر روز یک یک و دو دو دام بیفزایند تا بیک رطل برسد و بحسب قوت و ضعف مریض کم و زیاده
از یک رطل میکنند و دادن ماء الجبن چهل روز یا بست و یک روز یا کم ازین برای طبیب ست و پیش از دادن
ماء الجبن تنقیه باید کرد و بعد از یک هفته و اگر ضرور باشد بعد از چهار روز شروع ماء الجبن کنند و اگر کسی را
نزله و عوارض دیگر مانع استعمال باشد پس از چسته بز شیر را بپزند و طریق اینست که چسته را از نمک
شسته صاف نموده خشک کرده نگاه دارند و شیر را جوش دهند و قدری چسته را سائیده در میان شیر
اندازند و بگذارند که شیر منجمد شود و بعد از ان از کارد قطع قطع کرده نمک اندازند و در صافی
دوته کرده جای بیاویزند تا آب قدری قدری بچکد بعد از ان صبح جوشانیده کف گرفته صافی کرده
بخورند و دیگر طریق پزیدن شیر از سنگدان مرغ و غیره در کتب متداوله مرقوم ست باید که ماء الجبن را
سه حصه کنند و یک حصه بخورند و راه روند بقدریکه نزدیک شود که عرق نیاید و بعضی معین کرده اند که چند قدم
و بعضی چهل قدم بگردند بعد از ان دو حصه را هم همین طور بخورند و باید که نیمگرم بنوشند در ماء الجبن رطوبت
بسیار ست و گرمی باعتدال و غذا باید که بعد از چهار پنج ساعت بخورند و غذا شوربای قلیه یا خشکه یا شله
بی گوشت یا با گوشت و برنج را باید که در آب سبوس گندم یا بادیان تر کنند و شسته بپزند تا میده و از روغن
نیارد و نان در اثناء ماء الجبن اگر نخورند بهتر بود و اجتناب از لبنیات و مغلظات و حلویات و حموضات شدید
و از بقولات لازم و احتراز از جماع و جمیع حرکات متبعه و عوارض نفسانی واجب و در تفریح بکوشند
و بهترین ماء الجبن برای مرض مالیخولیا از شیر بز ست و اگر بهم نرسد از شیر گاو و ماء الجبن شیر شتر
بجهت سدد و استسقا مناسب و بهترین وقت استعمال ماء الجبن زمان معتدل در حرارت و برودت
بود و از مغز حب قرطم که ماء الجبن سازند این طریق ست صفت آن مغز حب قرطم دو اوقیه گرفته نرم کوفته
در دو رطل شیر مغلی بیندازند و بچوب انجیر همی جنبانند تا شیر پزیده شود پس فرود آرند و بگذارند
که سرد شود پس در پارچه دوته انداخته بیاویزند و آبیکه بچکد در ظرف چینی بیندازند بعده نمک قدری
انداخته جوشانیده کف گرفته صاف نموده با ادویه مناسبه بخورند و متفق اند حکما که ماء الجبن نافع ترین
مسهلات ست و با وجود اسهال غذا بدن میشود و در علل سوداویه حاره و التهاب و جذام و داء الفیل

ومیبی وہاضم وغیر آن صفت آن شاہترہ بادرنجبویہ گل گاؤزبان ہریک دہ مثقال بہمنین ہریک
پنج مثقال لاجورد غیر مغسول طباشیر گل مختوم زعفران درونج زرنب کبابہ زرنباد ہریک سہ مثقال
ہلیلۂ کابلی آبریشم مقرض صندل سفید پوست بیرون پستہ دانہ ہیل ورق زر ورق نقرہ یاقوت
رمانی ہریک دو مثقال مرجان مروارید ناسفتہ کہربا ہر واحد مثقالی عود نیم مثقال شکر سفید صد و پنجاہ
مثقال آب بہ شیرین آب سیب شیرین گلاب آب انار میخوش آب ترنج آب زرشک آب ریباس
ہریک بیست و سہ مثقال واگر ترنج نباشد آب لیمو عوض اوست وگل مختوم اگر نبود گل دہستانی
بجای اوست انداختہ بقوام آرند شربتے از یک مثقال تا دو مثقال مفرح صغیر بارد کہ ابخرہ را
از متصاعد شدن بر دماغ باز دارد و خفقان حار دور کند و دل و معدہ حار را سرد کند و قوی گرداند
صفت آن کشنیز خشک دو درم گل سرخ طباشیر ہریک یکدرم کافور دو قیراط ادویہ کوفتہ بیختہ بشربت
سیب یا حماض بسرشند شربتی دو مثقال مفرح کہ اعضای رئیس را قوت دہد و محروری مزاجان را
موافق ست صفت آن خولنجان بسباسہ قرفہ ہریک چہار درم قاقلۂ کبار اشنہ پوست اترج
ورق قرنفل گاؤزبان زنجبیل مصطگی گل سرخ مروارید ناسفتہ یاقوت کبود زعفران ہریک سہ درم
جوز الطیب سنبل الطیب بہمنین خصیۃ الثعلب نارمشک فرنجمشک ہریک پنجدرم عاقرقرحا بسد کہربا لعل
ہریک یک درم عنبر اشہب سعد ہریک دو درم مشک ترکی نیمدرم ورق زر ورق نقرہ ہریک نیم مثقال
جزو اعظم خوب سودہ سی مثقال قند سفید یکمن واگر بعسل خواہند نیم من بدستور تیار سازند طریق استعمال
ماء الجبن صفت استعمال آن بگیرند پنجاہ مثقال شیر بز جوان سرخ رنگ ازرق چشم واگر نباشد
سیاہ رنگ صحیح البدن عیب کہ زیادہ زرد و بچہ نزائیدہ باشد و چہل روز از زائیدن گذشتہ
و پیش از گرفتن شیر چند روز تعلیق برازیانہ و عنب الثعلب و شاہترہ و جو کاسنی و بقولات باردہ
باید کرد و ہمچنین در استعمال ماء الجبن دو ظرف نقرہ با سنگ یا مس قلعی دار کردہ بر آتش ملایم
بجوشانند و در جوش سوم یا چہارم سکنجبین صادق الحموضت یا سرکۂ انگوری یکتولہ یا آب لیمو یا غورہ
و قدری نمک لاہوری اندازند کہ پزیدہ شود و بعضی گفتہ اند کہ اگر در سرکہ افتیمون و ہلیلہ سیاہ
و نمک شب بخیسانند و صبح صافی نمودہ در شیر بیندازند اولی ست بعد از ان کہ شیر پزیدہ شود ظرف را
از آتش فرود آرند و از صافی سہ تہ بگذرانند و قدری نمک انداختہ باز یکدو جوش دادہ

کنجد بیبه بط مغز ساق گاؤ مقل بگیرند مقل را بلعاب تخم کتان حل سازند و باقی را گداخته مرہم سازند
مرہم کہ بر آمدن مقعد و رحم آنرا فایده دہد صفت آن عنب الثعلب عدس مقشر از ہر یک ۵ مثقال
گل سرخ دو مثقال کوفته بیخته بلعاب کشنیز تازه بیخته و زرده تخم مرغ و روغن گل داخل نموده مرہم
سازند مرہم نافع برای بواسیر و شقاق مقعد صفت آن آب گندنا ہشت درم مقل ارزق ده درم
مغز قلم گاؤ روغن زرد ہر یک یک اوقیه مقل را با آب گندنا حل نموده روغن را داخل کرده
بجوشانند کہ آب جذب شود پس مغز ساق گاؤ کوفته نرم کرده قدری موم سفید داخل نموده مرہم سازند
مرہم مجرب کہ نواصیر را نفع بخشد و اندمال جراحت کہنه نماید صفت آن آن مردار سنگ گلنار
زرد چوب خون سیاؤشان شب یمانی سرمه سا نموده اگر سرخ با غدبهتر شاخ گوزن سوخته
موم سفید ہر یک کمتوله روغن زیت چہار توله بدستور مرہم سازند مرہم کہ بواسیر و شقاق مقعد را
مفید بود صفت آن شاذنه عدسی گل ارمنی عصاره لحیته الثیس ده درم موم سفید پنجدرم موم را
در روغن بگدازند و ادویه ہا را کوفته بیخته ممزوج نمایند و باده درم شیر دختر درہاون نیک بمالند
تا بہم مخلوط شود مرہم کہ بواسیر را نافع باشد صفت آن میعه سائله یکدرم مقل دو درم مغز خشخاش
زرد سا لوده درم مقل و میعه را در روغن بگدازند و مرہم کنند مرہم دیگر بر بواسیر بادی بود
خواه خونی صفت آن بگیرند لیم بقدر یک دمڑی و کافور بمقدار شش دام و روغن زرد
بوزن دو فلوس باہم سائیده در روغن آمیخته بحوالی مقعد طلا سازند مفرح یاقوتی در تقویت دل
کہ مزاجش گرم باشد و مقوی جمیع اعضاء رئیسه صفت آن یاقوت رمانی لعل بدخشانی
یشب سبز ہر یک سه مثقال لسد یکمثقال مروارید ناسفته با در نجبویه گاؤزبان تخم فرنجمشک
زعفران آله مقشر تخم خرفه مقشر تخم کاہو همین از ہر یک پنجمثقال زرشک منقی سه مثقال ورق
نقره سه مثقال ورق طلا عنبر اشهب مشک از ہر واحد مثقال کافور قیصوری سه مثقال طباشیر
ہفت مثقال تخم کاسنی ده مثقال شراب انار شیرین شربت سیب شربت حماض از ہر یک چہل مثقال
عرق کاسنی بیست مثقال نبات سفید ہفتاد مثقال عسل پنجاه دو مثقال بدستور طیار سازند
مفرح کبیر معتدل است در کیفیات اربعه و بهترین مفرحات ست و موافق و معتدل جمیع امزجه و مصلی خلط
و مقوی اعضاء رئیسه و غیره و مزیل مالیخولیا و صرع و جنون و وحشت خفقان و ضعف قلب و امراض

یا ربه **شیاف زجیر** صفت آن زعفران مرافیون حضض کندر مساوی کوفته بیخته شیاف کنند شیاف
که قولنج را فایده دهد صفت آن بگیرند سداب زیره سیاه تا نخواه بوره ارمنی برابر نرم کوفته بعسل
آمیخته بدباسورهٔ محققه مالیده چند نوبت در اندرون فرستند یا برخرقه مالیده رشته بر وسته در اندرون
روان کنند و بعد از لحظه رشته را بکشند تا خرقه بیرون آید و بدل آب گفته اند شراب رقیق کهنه بتفاریق
برنهار خوردن اندک اندک مقدار شصت مثقال فایده دارد بعد ازان ماء اللحم شاید و غالیه اگر بر ناف گذارند
فایده مند است **طلا** جهت درد اعضا که از بواسیر بهم رسد صفت آن زنجبیل یک مثقال فلفل دو مثقال
قاقله نوشادر هر یک سه مثقال حلبنج شش مثقال سورنجان یازده مثقال با موم پنج مثقال و روغن گردگان
بیست مثقال آمیخته طلا نمایند **طلا** که بواسیر را تباه کند و از بیخ برافگند صفت آن بوره لونه سه درم
زرنیخ دو درم سم الفار یکدرم و نیم زنگار یکدرم نرم کوفته با پیه مرغ بگدازند و قدری ازان آمیخته
طلا کنند و اگر علت ضعیف باشد سه روز نهند هر روز دو بار و اگر قوی باشد پنج روز بهند هر روز دو بار
تا علت تباه شود پس مرهمی سازند از پیاز سرخ و روغن گاؤ و بر علت هر روز نهند تا بیفتد و تا این مدت
بدان جایگاه آب رسد تا وقتیکه بهتر شود و چون علت افتاده باشد مرهمی کنند از انزروت دم الاخوین
و سفیدهٔ بیضهٔ مرغ تا گوشت برآید **فالوده** برای اسهال دموی صفت آن بگیرند نشاسته سه مثقال
صمغ عربی شش مثقال بزرقطونا دو مثقال با رنگ دو مثقال بطور معروف فالوده ساخته در شربت
صندل حل نموده بخورند ماء الاصول جهت ذرب سدی مفید **اخلاط** آن سنبل الطیب مصطگی
اسارون هیل بوا قاقله هر یک یک مثقال عود بلسان سلیخه هر یک سه درم تخم کرفس انیسون رازیانه زیرهٔ
کرمانی مدبر دو قوا از هر یک پنج درم پوست بیخ کرفس پوست بیخ رازیانه اذخر هر یک پانزده درم موبیخی
بست درم همه را بسه رطل آب بپزند تا به رطل و نیم آید هر روز ازان چار وقیه استعمال نمایند
مرهم که شقاق المقعد را نافع ست صفت آن موم سفید یکتوله خاسه توله روغن گل بقدر حاجت
موم را در روغن مذکور گداخته حنای مسحوق داخل نموده مرهم سازند مرهم کافور شقاق مقعد
و رحم را مفید بود صفت آن موم سفید دو پنج درم روغن گل ده درم مردار سنگ نشاسته
از هر واحد دو درم افیون درم کافور پنج درم همه را نرم سائیده در روغن موم گداخته ادویهٔ
مسحوقه آمیخته با سفیدهٔ تخم مرغ مرهم سازند و اگر رحم تباه شده مرهم مقل نفعدار در مرهم موم روغن

باسکنجبین و آب کاسنی و آب عنب الثعلب و مانند آن استعمال نمایند ادویه مستعمله در طحال
صفت آن حب الفقد گزمازج کبر پودینه غافث طباشیر اسطوخودوس افسنتین فوه لک ریوند جوز السرو
جعده تربد سفید اسقولوقندریون زعفران ایارج فیقرا غاریقون هلیله زرد وج انیسون تخم کاسنی بادآورد اشق
مقل زراوند نمک هندی تخم خرفه بیخ کبر سداب حرف شاهتره شونیز هلیله کابلی فمره گز تخم کشوث زرشک
فلفل اسارون مصطگی حب البان کاکنج قسط جاوشیر اطراف الطرفا پیاز عنصل فلفل سفید اصل السوس کمازریوس
تخم خیارزه ادویه که در ضمادات اوجاع طحال داخل شود صفت آن خردل بیخ کبر بیخ غافث برگ سداب
اشق مقل آرد نخود اکلیل الملک تخم کتان بابونه سنبل مرزنجوش طین اسود اشنه گزمازک کندر صبر
سکبینج جاوشیر آبزن که زحیر بلغمی را سودمند ست صفت آن شبت تخم کتان حلبه خطمی بجوشانند
و در طبیخ وی که نیمگرم باشد مریض را بنشانند آبزن دیگر که زحیر ورمی را نفع بخشد صفت آن
حلبه بنفشه تخم کتان بیخ خطمی در آب بپزند و روغن گل و زرده تخم مرغ آمیخته نیمگرم آبزن سازند
حب بواسیر که رفع قبض بواسیر نماید و بواسیر ریحی را فائده دهد صفت آن پوست هلیله کابلی
پوست هلیله زرد پوست بلیله پوست آمله هر واحد دو مثقال حضض هندی یک مثقال انیسون یک مثقال
تخم گندنا سه مثقال مقل ازرق چهار مثقال عسل خیارشنبر هفت مثقال ادویه کوفته بیخته بروغن چرب ساخته
و با دیگر ادویه بکوبند و مقل را بآب گندنا حل ساخته حبها سازند مقدار نخود و علی الدوام بعمل آرند
حریره جهت سحج و زحیر صفت آن لعاب ریشه خطمی لعاب بهدانه شیره خشخاش لعاب اسبغول شیره
نشاسته روغن بادام آب که دران کتیرا و صمغ عربی نیمکوفته شب خیسانیده باشند نبات بقدر مناسب
گرفته تیار نمایند حریره جهت پیچش خونی یا غیر خونی صفت آن صمغ عربی سه ماشه نشاسته
روغن بادام هر یک نیم توله بارتنگ بو داده یکتوله با قدری نبات حریره کرده بدهند و اگر پیچش بسیار
باشد بغیر نبات بعمل آرند حقنه که زحیر شدید را نافعست صفت آن آب برنج مطبوخ بگیرند و ثانیاً
بشیر تازه بپزند تا غلیظ شود و صمغ عربی قدری دران آمیزند و بنوشند و حقنه کنند سفوف
که اسهال باز دارد و اشتهای کهنه باز آرد صفت آن انار دانه بریان چون سرمه باریک نموده
صد درم کرویا در سرکه تر کرده و بریان نموده کشنیز خشک در سرکه تر کرده و بریان نموده هر یک بیست درم
خرنوب نبطی سماق پاک کرده گزمازو گلنار هر یک ده درم کوفته بیخته شربتی یک و نیم درم با شربت مورد

پس هلیله‌ها بیرون آرند و نرم بشویند تا پوست جدا نشود و بعده در دیگ نهند و همانقدر آب که ویرا
بپوشاند اندازند و یک کف جو مقشر مرضوض نیز ضم سازند و بپزند که تا خوب پخته شود پس بیرون آرند
و دیگر بار بشویند و بپارچه نشف کنند بنوعیکه بحال بماند و جدا نگردد پس هلیله را با مکنه مختلفه ده جوالدوز
بزنند پس در ظرف سبز بنهند و عسل صاف دران اندازند آنقدر که او را در پوشد و بست روز
بگزارند و سر هر هفته عسل تغیر دهند و هرگاه تغیر دهند چند جوش خفیف باید داد تا در هلیله هیچ ثابت
نماند بعده نشف کرده عسل جید صاف اندازند آنقدر که در پوشد و در ظرف سبز اندازند و پس از چهل روز
بکار برند و اگر خواهند در اقاویه سازند **صفت آن** دارچینی زنجبیل هیل جوزبوا عود مصطگی مشک کوفته بیخته بیفزایند
و صد عدد هلیله را از ادویه مسطوره هر یک یک اوقیه و مشک نیم دانگ کافی ست و اگر بجای عسل قند کنند
قلیل الحرارت باشد و در حمیات مناسب تر بود و اهل هند هلیله را بعد نرم شدن در آب آهک جهت
استمساک اجزای او و دفع گردیدن عفوصت می خیسانند و بعده طبخ میدهند چنانکه معروف ست و گویند
اگر این مربا را یک سال تمام بخورند و از حموضات در اثنای خوردن مربا احتراز نمایند موی سفید نشود
تریاق الطحال بجمیع امراض اقسام طحال چون وجع و جساوت و صلابت و اورام و جز آن
نافع **صفت آن** مغز چلغوزه کرسنه تخم انجره هر یک دو دانگ زراوند مر هر یک دو دام پوست بیخ کبر
گزمازج بارزد اشق هوفاریقون بیخ گذر بری زعفران بلوط میعة الرمان هر یک سه درم ساذج هندی
قردمانا بیخ جاوشیر مشکطرامشیع بیخ سوسن دوقوانیسون سیسالیوس قوة الصباغین وج هر یک چهار درم
حب بلسان حب البان اسقولوقندریون بیخ لبلاب عنصل مشوی سنبل الطیب شامی فلفل سفید
پوست بیخ جعده هر یک پنج درم ورق لسان الحمل ورق علیق زیره کرمانی هر یک دو درم طحال حمار
وحشی طحال ثعلب هر یک پانزده درم انچه کوفتنی ست بکوبند و صمغها را در شراب بگذارند و با عسل
معجون سازند و بعد فصد و مراعات سایر قوانین قی با سکنجبین بزوری و جهت تهییج بماء الاصول و برای
اورام دموی و صفراوی با سکنجبین ساده و بماء الشعیر و جهت ضماد از برای تهییج با سرکه حل نموده و جهت
ضماد صلابت بآب کرفس گداخته یا بموم و روغن انداخته و جهت ورم صفراوی و دموی ضماد قدر قلیل آن
بآب لسان الحمل و آب برگ بزرقطونا و حی العالم و عصی الراعی مستعمل و اگر خواهند که جهت اورام دموی
و صفراوی بخورانند بآب کدوی مشوی و اگر کدوی تازه نباشد کدوی خشک را سحق کرده اضافه نموده

طباشیر سه توله بهمن سفید سه توله گل بهار چهار توله پوست ترنج دو توله پوست هلیله زرد برادهٔ آبنوس
هر یک سه توله شب در گلاب و عرق کیوڑا هر یک چهار آثار خیسانیده صباح عنبر اشهب سه ماشه مشک
سه ماشه زعفران چهار ماشه برادهٔ صندل سرخ نه ماشه ورد ابیض پاؤ آثار بر سر پنجه کرده مقطر سازند
قرص گل درد معده و تپ های بلغمی را سود دهد صفت آن مرجند سنبل سلیخه گل مختوم پوست بیخ کبر
پوست بیخ لفاح ورق گل سرخ هر یک شش شش درم رب السوس چهار درم طباشیر دو درم عصارهٔ
غافث دو درم کوفته بیخته به میفختج سرشته قرص سازند کماد که درد معدهٔ ریحی را سود دهد صفت آن
نانخواه زیره رازیانه از هر یک دو مثقال گل سرخ پنج مثقال کوفته و بیخته در خریطهٔ کرباس انداخته
نیمگرم بر معده گزارند لعوق ناردان جهت تقویت معده و رفع قی عنیف بیعدیل صفت آن
گل سرخ آرد سنجد پوست بیرون پسته انار دانه زرشک از هر یک پانزده مثقال سماق هفت مثقال
نعناع تخم مورد هر یک سه مثقال جمله ادویه در سه رطل آب بجوشانند تا یک رطل بماند صاف کرده همراه
آب لیمو و آب غوره و آب به و آب تمر هندی هر یک بست و پنج مثقال سرکه شصت مثقال نبات
دو صد مثقال بقوام آرند و اندک اندک بلیسند مقی که قی بفراغت آرد صفت آن شبت بیست درم
در یک رطل آب جوش دهند تا به نصف رسد و جوز القی یکدرم با نمک سائیده و بعسل سرشته همراه
مطبوخ مذکور آمیخته و بقدر حاجت آب گرم و قدرے عسل افزوده بنوشند معجون افسنتین
جهت درد معده و وجع الفواد که از مواد سوداوی باشد نفع کامل بخشد صفت آن افسنتین هفت درم
انیسون تخم کرفس هر یک پنج درم سلیخه ده درم افیون جند هر یک دو درم عسل دو چند همه بطریق مشهور
معجون سازند معجون جهت تقویت باه و قوت معده و اشتها و قوت مجامعت سریع النفع صفت آن
جوز بوا قرنفل بسباسه لسان العصافیر بیخ اذخر زنجبیل دارچینی مصطگی زعفران عود هر واحد سه مثقال
قاقلهٔ کبار و صغار هر یک یکمثقال اشنه دو مثقال قند و گلاب هر یک ده مثقال قند را در گلاب
حل نموده عسل بقدر کفایت اضافه نموده بقوام آرند و ادویهٔ مسحوقه بدان بسرشند شربتی یک و
نیم مثقال مربای هلیله مقوی باه و معده و دماغ و جگر و طبع را نرم کند و بواسیر را نفع دهد صفت آن
صد عدد هلیلهٔ بزرگ بگیرند تر بود یا خشک و در ظرف سبز نهند و آب آنقدر اندازند که آنرا بپوشاند
و خاکستر یک و پنجاه درم بران پاشند و ده روز بگذارند و در هر سه روز آب و خاکستر تغیر کنند و تازه کنند

گلاب بید مشک هر یک بیست دام قند سفید یکمن و نیم پودینهٔ سبز یک مشت پودینه در طبخ بیندازند
همچنان ثابت چون خوب بجوشد برون آرند سنجرینیا جهت گرم کردن معده و ازالهٔ تخمه و تفتیح سدهٔ
جگر و تحلیل صلابات احشا و دفع بادهای و تسکین وجع معده و وجع دندان و تاکل آن و قولنج
و عسر البول که از برودت بلغم بود نافع صفت آن جند بیدستر دارچینی افیون اسارون دو قوهر
یکدرم فلفل دار فلفل قسط هر یک شش درم زعفران نیم درم مر نیز اضافه کرده ادویه را کوفته بیخته
و زعفران و مر را در عسل که سه چند جمله باشد حل نموده بسرشند و بعد سه ماه بکار برند شربتی
از دانگی تا دو مثقال سهاگ سونٹھ هاضم و مشتهی صفت آن ناگرموتھا زیره سیاه و سفید کشنیز خشک
بادیان تخم شبت قرنفل جوتری صندل سفید بودهه گجراتی هوا بیر کرتیلیه هر یک پنجدام ترکشاده دام
زنجبیل روغن گاؤ هر یک شانزده دام شکر تری چهار نیم آثار اول زنجبیل را کوفته بیخته در پنج آثار آب
بجوشانند تا غلیظ شود پس روغن انداخته یک کفچه زنند بعده شکر تری در اندک آب صاف نموده
باهم بسرشند و مثل حلوا سازند و داروها حل نموده هر روز یکدرم بخورند شربت حماض صفرا
بشکند و قی باز دارد و معده و دل را قوت دهد و خفقان حار را نافع باشد صفت آن آب حماض
پنجاه مثقال قند سفید یکمن بدستور مقرر شربت سازند شربت تمر هندی طبع را نرم کند
و صفرا بشکند و معده را قوت دهد و قی باز دارد صفت آن نیم من تمر هندی را بجوشانند
و شیرهٔ آنرا بگیرند و بپالایند و با یک من قند سفید بقوام آرند شربت لیموی تسکین عطش معدی
کند و هاضمه را قوت دهد صفت آن آب به شیرین دو جزو آب لیموی کاغذی یک جزو قند سفید
نصف یا ثلث جزو مجموع بدستور مشهور بقوام آرند ضماد یکه هرگاه ورم معده شروع به نضج کند
و احتیاج بتحلیل بکار آید صفت آن آرد جو خطمی اکلیل الملک بابونه گل سرخ پنج جزو بآب کرنب
ضماد کنند عرق بجهت تقویت معده و قلب مجرب صفت آن برگ گاؤزبان گل گاؤزبان
هر یک سه توله بادرنجبویه برگ فرنجمشک هر واحد دو توله ابریشم سه توله تخم بادرنجبویه پودینه
هر یک سه توله تخم فرنجمشک دو توله درونج دو توله زرنباد دو توله کشنیز خشک سه توله براده صندل
سفید و سرخ هر یک سه توله بادیان چهار توله قاقلهٔ صغار چهار توله گل سرخ چهار توله نانخواه سه توله
فوفل چهار توله مویز منقی پاؤ آثار کشمش پاؤ آثار تخم بالنگو نیم پاؤ پوست بیرون پسته سه توله

در تقویت معده بیعدیل و چون زن ها بعد ولادت استعمال کند جهت پرسوت و قطع سیلان آب فرج
و خشکی آن نافع صفت آن بسباسه زعفران الآن خرد از هر یک شش ماشه جوز بوا سه ماشه
قرنفل فلفل خسته دارچینی گل پسته سپیاری از هر یک یکتوله خرما کهوپرا هر یک دوازده درم مغز بادام
روغن زرد هر یک نیم پاؤ مشک سه ماشه عسل سه پاؤ ورق نقره بیست و پنج عدد حب زنجبیل طعام را
در قعر معده بنشاند و تخمه را زائل کند و شکم براند و نفخ تحلیل کند قبل از غذا و بعد آن توان خورد
صفت آن فلفل زنجبیل قرنفل فلفل دار فلفل سک نار مشک شبرم قند سفید برابر کوفته بیخته با آب
حب سازند شربتی نیم درم حب مشتهی و هاضم و خوش ذائقه صفت آن قاقله صغار و کبار دارچینی هر یک
پاؤ دام سمندر سون سونچر لون سندهالون پیپلامول جواکهار کشنیز فلفل زیره سفید مرچ سیاه
زیره سیاه زنجبیل سیاه و سرخ ناگیسر تالیسر هر یک نیم دانگ چوک ترش دو دام انار دانه هشت دام
کوفته بیخته با آب لیمو خمیر نموده حب مقدار کنار بندند شربت یک حب تا دو حب حب جهت هضم و تقویت
معده و طرد ریاح غلیظ و دافع فواق شدیده صفت آن نمک سانبهر نمک سیاه هر یک سه مثقال
پودینه زرنباد هر یک پنج مثقال هلیله زرد بلیله آمله مقشر فلفل گرد پیپل زنجبیل وج زیره هر واحد
پاؤ آثار کوفته بیخته با آب لیمو خمیر نموده در آفتاب خشک کرده باز با آب لیمو و آمله سبز و اگر بهم نرسد آمله
خشک در آب تر نموده بهمان آب خمیر کرده خشک ساخته باز با آب لیمو خمیر نموده حب ها بقدر جوز بوا بسته یک
حب بخورند سفوف که شهوت ردیه زنان حامله را مفید بود و معده را قوت دهد و اشتها آرد
صفت آن کرویا انیسون زیره کرمانی قاقله قرفه نانخواه کرفس از هر یک دو درم قرنفل زنجبیل
دار فلفل از هر یک دو دانگ قند بیست مثقال کوفته بیخته شربتی دو درم با آب تازه یا نیمگرم سفوف
ملح از برای محرورین که اسهال مره رقیق و مره سوداوی کند و اشتهای طعام آورد صفت آن
نمک دارانی را ریزه ریزه کرده بر تابه بریان نموده پس بپاشند بران سرکه کهنه تند چند مرتبه کوبیده
و بیخته پس مخلوط نمایند با آن انار دانه بریان همه را کوفته سفوف سازند سکنجبین ربانی تپ های محرقه
و جگر و معده را سود دهد صفت آن آب انار ترش و شیرین از هر یک نیم من بقوام آرند و قدری
زرشک و یک چهار یک سرکه صاف و یکمن قند اضافه نمایند و بجوشانند تا بقوام آید سکنجبین تفاحی که نیز همین
خاصیت دارد صفت آن آب سیب پخته شیرین صد دام سرکه چهل دام آب انار ترش آب لیمو

تنقیهٔ بدن کنند و تعدیل مزاج و ترک فواکه و شراب و شوربا از فواکه مثل به توان خورد و آنچه ممنوع است
مثل خربزه و زرد آلو و هندوانه و بر مجففات و ترشیها اقتصار نمایند و خانه را بکافور و سعد و صندل
و مشک و عود و عنبر و بید و کدو و سیب و به و امرود و گلاب مطیب و مرشش گردانند اما تدبیر شرب سموم
قی کردن بآب گرم ست مگر روغن کنجد و زیت یا طبیخ بزر انجره و مسکه و روغن گاو خوردن و ازین و از طعام
بسیار نباید خورد و اگر زهر بقی بر آید فبها و الا کسر مضرت آن کنند تریاقی که زهر را بقی بیرون آورد و آنرا تریاق
العلیق نامند صفت آن گل مختوم حب النار از هر یک دو مثقال بزیت بسرشند شربتی یک درم و بعضی
گفته اند که خرء الدیک فی الحال قذف سم کند و بعد از آنکه در قی استقصا کرده باشد قدرے شیر دهند
و باز قی فرمایند و اگر در زیر شکم ضرری و المی ادراک کنند حقنه کنند و اگر معلوم گردد که کدام زهر بوده است
اما آنچه مخصوص آنست بآن معالجه نمایند چنانچه در مطولات مذکور ست پس از کتابها فرا گیرند

خاتمه در بیان جوارشات و غیره

جوارش آمله مقوی معده صفت آن منقی بیست مثقال در شیر یکشبانه روز تر نمایند و بشویند
و در آب جوشانیده صاف نموده در شکر سفید یک آثار بقوام آرند ایضاً برای تقویت معده
صفت آن آمله منقی نیم آثار گلاب نیم آثار عرق بیدمشک نیم آثار شب بخیسانند صبح خوب
سائیده مهرا نموده از پارچه گذرانیده نبات سه پاؤ عسل صاف نیم آثار داخل کرده بقوام آرند
و مروارید دو توله صندل سفید ابریشم خام گلسرخ گل گاؤزبان دانه هیل پوست برون پسته مصطگی
دارچینی هر یک یکتوله عنبر سه ماشه ورق نقره نه ماشه بدستور تیار کنند جوارش لولوی مقوی باه
و معده و اعضاء رئیسه و مصلح حال جنین از اسقاط صفت آن مروارید درم عاقرقرحا درهم زنجبیل مصطگی هر یک
چهار درم زرنباد درونج عقربی تخم کرفس شیطرج هندی قاقله جوزبوا بسباسه قرفه از هر یک دو درم
بهمنین فلفل دار فلفل از هر یک سه درم دارچینی پنج درم شکر سلیمانی بوزن همه ادویه شربتی بقدر
یک مازو و در جنین مداومت باین جوارش باید نمود جوارش کندر ضعف قلب و خفقان را نافع است
صفت آن کندر سفید شصت درم فلفل سفید دار فلفل از هر یک ده درم بسد سفید شصت درم
زنجبیل خولنجان از هر یک دوازده درم جوزبوا خیربوا قرنفل از هر یک پنج درم مشک خالص
نیم درم همه اجزا را کوفته بیخته وزن نموده بعسل صاف بسرشند شربتی سه درم چٹنی ترکیب هندی

وتا سه روز این تدبیرات مفید بود اما بعد از سه روز در کشاده گردانیدن دهن جراحت فایده نبود
لیکن سعی نمایند که تا چهل روز مندمل نشود و هرگاه ببینند که آنرا اندمال پیدا شد با دویه که ذکر شد
ضماد نمایند تا بکشاید و بعده بر مالیخولیا تنقیه سودا اشتغال باید نمود و دواء الزرابیج و دواء السرطان
بدهند نسخه دواء الزرابیج بگیرند و ذرابیج فربه بزرگ و سرها و پاها جدا کرده انداخته یکمثقال عدس مقشر
سنبل الطیب زعفران قرنفل فلفل دارچینی از هر یک یک دانگ و شش سرخ نرم کوفته با آب
سرشته قرصها سازند و هر روز صبح دو دانگ با آب نیم گرم بنوشند و اگر در مثانه دردی پیدا شود
بطبیخ عدس و روغن بادام شیرین یا روغن گاو علاج کنند و هر روز که دواء الزرابیج دهند در حمام روند
و در آبزن نشانند تا در آبزن بول کند و از سرما نگاه دارند و غذا مرغ فربه و ماش و سته باشد و
شراب دادن گفته اند نسخه دیگر دواء الزرابیج بگیرند ذرابیج بعد از اسقاط اطراف چنانچه
گفته شد یکشبانه روز در دوغ نهند پس دوغ را بریزند و دوغ تازه داخل کنند و بعد از یکشبانه روز
بریزند و یکبار دیگر چنین کنند پس ذرابیج در سایه خشک کنند و با وزن آن عدس مقشر بسایند و
قرصها سازند شربتی دو دانگ با آب گرم بدهند و بقانون مذکور عمل کنند نسخه دواء السرطان
بگیرند سرطان نهری ماده یعنی آب دریا شیرین و علامات نازکی آن آنست که جوال دوزی
بآن فرو برند از آن آبی سفید بیرون آید همه اطراف آنرا بیندازند و بخاکستر پاک بشویند بعد از آن
با آب خالص بشویند و خشک گردانند و در کوزه کنند و سر آنرا محکم کنند و یک شب در تنوری که در آن
نان پخته باشند بنهند پس ده جزو ازین و پنج جزو جنطیانا و یک جزو کندر کوفته بیخته هر روز صبح و شام
دو درم با آب سرد بنوشند جالینوس گفته هر کس که ازین دارو خورد از ترسیدن آب ایمن شود و جگر آن
سگ را از ترس خزع و از خوردن آب ایمن شود و گفته اند که چهل کس را سگ دیوانه گرفت بعضی
از ایشان جگر آنرا خوردند سالم ماندند و بعضی استنکاف نمودند هلاک شدند و استعمال دوای
جالینوس و الذاع تدبیرات دیگر مفید نیفتاد و اگر فزع پیدا شود تدبیر آنست که از موم و شکر سفید
اجوافها سازند و پر آب کرده ببلع آن امر فرمایند یا مشربه سازند سر تنگ و لوله دراز در آن نشانند و سر لوله
در حلق نهند تا آب بحلق فرو برد و آب را نه بیند

فصل در بیان تدبیر باد سموم مجملا اما دیا پس فرار از آن اولی ست و اگر میسر نشود

برفق باز کشند تا با دندانها بیرون آید و علامت بیرون آمدن زوال تپ و سبزی موضع و سیلان
رطوبت زرد آب باشد پس بعد از ان ببعض انچه در گزیدن باز گذشت عمل نمایند۔

فصل در بیان عفص کلب عفص کلب جنونیست که سگ و بعضی حیوانات را مثل گرگ
و شغال و روباه عارض میشود و گفته اند که بغل را نیز عارض میشود و این را از ان سبب کلب نامیده اند
که در سگ بیشتر واقع میشود و این حیوانرا که این حال بود کلب گویند علامت سگ دیوانه سرخی چشم
و زبان از دهان بیرون افگندن کف و لعاب بسیار و سر بزمین نزدیک گردانیدن و دم را در میان
هر دو پای بر زمین میکشد و رفتن مثل مستان بود و اگر گرسنه شود نخورد و اگر تشنه شود از آب
بترسد و نیاشامد و بهر چیزیکه رسد حمله کند و آواز نکند و اگر آواز کند گرفته آواز بود و سگان جمله از و
بگریزند و اگر بآن رسند خشوع و تملق کنند بحرکت دم و غیره چنانچه رسم کلب ست که این صفات
بر تقدیر استحکام کلب بودن ست و قبل از استحکام بعضی ازین علامات بود و بعضی نبود و مغضوض
یعنی گزیدهٔ کلب شده را بعد از یک هفته یا دو هفته یا چهل روز و گاه بود که تا شش ماه بلکه تا یکسال
در تاخیر افتد بسبب قلت و کثرت رطوبت و قرب و بعد مزاج شخص از سوداویت حالتی مثل مالیخولیا
از دوست داشتن تنهائی و دشمن داشتن روشنائی و ترسیدن از هر چه بیند و از حال شکوه نمودن
و از آب و رطوبات ترسیدن و یا آنرا نجس و پلید شمردن و باین سبب از شرب باز ماندن و هرگاه
که باین مرتبه رسید امید صحت اندکی ماند خاصه اگر روی خود را در آئینه نشناسد و سگی مخیل او گردد
و هرگاه چنین باشد طمع از سلامتی او منقطع باید کرد و گاه بود که آواز سگ کند و حریص بود بر گزیدن
مردم و هر که را بگزد او را نیز این حالت عارض گردد و همچنین بود هر که پس خوردهٔ او را از آب و طعام تناول
کند همین حالت شود و گاه بود که در میان بول معصومی اشیاء لحمیه مثل گلاب پیدا آید و اگر شبه گردد
که کلب گرفتهٔ کلب ست یا غیر آن پارهٔ نان برطوبتی که از زخم سیلان میکند آلوده گردانند و پیش
سگی اندازند اگر بخورد سگ دیوانه نبود یا قدری مغز جوز یک شب بر زخم بندند و در صبح پیش مرغ
اندازند اگر نخورد و یا بخورد و بمیرد دیوانه بود **علاجش** موضع گرفته را گشاده گردانند بمحجمه بسیار
فرمایند پس سیر کوفته بسرکه و روغن گوسفند سرشته ضماد کنند یا جاؤشیر بسرکه سوده و بازفت
گداخته مخلوط کرده ضماد کنند یا سیر و پیاز و نمک را کوفته با خاکستر چوب رز ضم کرده ضماد نمایند

وچرب کنند و بمکند و آب دهن را اندازند و بسیار بمکند و در نیش جمیع هوام اول عمل باید کرد و اگر از جنس مارهای قوی باشد فی الحال عضو را ببرند و اگر ببریدن ممکن نباشد گوشت آنموضع را بردارند تا استخوان و اگر میسر نشود موضع را به نیشتر بشگافند و دهن زخم را کشاده گردانند و بعد ازان از امتصاص و مکیدن بسیار بمجمره یا دهن این ادویه را ضماد نمایند زفت رطب فرفیون جاوشیر قنه و اگر اینها حاضر نبود سرگین کبوتر و فودنج و خاکستر چوب انگور و اگر تریاق فاروق میسر آید در اول مفید بود و در آخر ما لکه ندهد و مقدار شربت تریاق جهت این نفع یک مثقال بود و خوردن مخلصه یکمثقال رفع جمیع زهرها و گزیدن ها کند و گفته اند که خوردن ثوم با شراب و فسراب نیز با پیاز یا کندنا یا چیزی دیگر از برای جمیع گزیدنها و زهرها نافع ست و اگر بچیزی دفع آن نشود مرتکب آن شدن خطای محض بود و اصل حشیشی که در نواحی فارس مشهورست بمادزار و منفعت آن درین باب متواتر رسیده مجرب ست **گزیدن عقرب** بعد از بستن بالای آن در امتصاص نمودن بمجمره بدهان تکمید بخرقه گرم کنند و با دروج کوفته و گرم کرده ضماد کنند و خوردن آن نیز مفید گردد و عقرب را اگر میسر باشد بشگافند و ضماد کنند و از مفتحات خاصه کرفس اجتناب کنند و در مواضعی که عقرب بسیار بود اجتناب از خوردن کرفس واجب بود و با دروج ضد کرفس ست **گزیدن** ریتلا و عظاما و سام ابرص امار تیلا بهترین علاج آن شیر دادن وقی فرمودن باشد و همذا در کتب طبی مذکور نشد اما عظاما و حربه که از جنس آنست هر کدام از اینها اگر بگزد و دندانهای او در انجا بماند و بان سبب درد کند و تدبیر بیرون آوردن آنست که بخاکستر چوب انگور و انجیر و روغن زیت یا کنجد طلا کنند و یا فتیله از پنبه در آنجا بگذارند تا دندان آویزد و پس بخاکستر و روغن مذکور طلا کنند و اگر درد ساکن نشود بکند و در آب گرم که در وی سبوس گندم جوشانیده باشند بنهند **اما سام ابرص** که در خرابها میباشد و نقطهای سیاه بر پشت آن میزند انها بگذارد و هنگام گزیدن و از گزیدن آن تپ مطبقه و در میان آن لرزه و اضطراب که از گزیدن مار بود عارض شود و بسیار بود که با فراط در هلاک کند و موضع نیش سبز و زرد شود و زرد آب و رطوبت فاسد سیلان کند پس بطریقی که گذشت دندانهای آنرا بیرون آرند و قدری پشم مانند ابریشم مقرض نمودن یا بزر قطونا در آبی که در ان صمغ عربی حل کرده باشند بزنند و ضماد کنند و یک دو بگذارند پس

گرم ست بآنجا مختفی و محتبس شدن در انجا پس آلغضور ا بسوزد و متعفن گرداند **علاجش**
اگر ورم نکرده باشد و فاسد نشده باشد لاکن در ابتدی گرما به سبز شود زیت و روغن زیتی بسیار بران
طلا نمایند و آماس کند در آبی نهند که دران شلغم و کاه گندم و سبوس گندم و بابونه و اکلیل الملک
و کرنب و حلبه و کنان جوشانیده باشند و چون بیرون از آب مذکور آرند روغنهای مذکور بمالند
و اگر سبز و سیاه شدن باشد نیشها دران کنند و نیش را نیک فرو برند و در آب گرم
نهند پس بگل ارمنی و آب و سرکه بهم آمیخته طلا نمایند و بعد از دو سه ساعت بسرکه و آب
نیم گرم یا شراب نیم گرم بشویند **و اگر وقتی** رسد که ابتدا تعفن کرده باشد چقندر و کرنب را بپزند
با روغن گوسفند با روغن گاؤ و کبوتر بند شل مرهم و بر انجا نهند تا انچه متعفن و سبز شده باشد یا سیاه
گردیده بیفتد پس بعلاج قرحه علاج زخم آن کنند

باب هفتم در طرد هوام از مسکن و تدبیر نیش هوام و گزیدن سباع و غیره و علاج سقی سموم و ادویه
اما طرد هوام پس بدانکه در نگاهداشتن کرب و تعلق وطاؤس و خار پشت
و ابن عرس و گوزن در خانه هوام از انجا بگریزند و اگر ظاهر شوند بکشند و **بعضی**
گفته اند که مار نزدیک پوست پلنگ نرود و اگر ریسمان را بقطران سیاه و حلیت آلوده کنند
و گرد خواب گاه گردانند هوام در نیاید و تبخیر شاخهای درخت انار و بیخ آن و تبخیر فنجنگشت
در جامه خواب نهادن همین عمل کند و از چیزهای که مار بگریزد و تبخیر پشم بز کوهی بود و شاخ گوزن
و موی آدمی و برنجاسف و گوگرد و خرول اگر بر مسکن مار نهند بگریزد **و طرد عقارب** از تبخیر بعقر باکتره
یا زرنیخ یا سم خر با پیه بزیا روغن گاؤ و از بادروج و ترب و برگ آن بگریزد **و طرد برغیث**
خنطل یا خربق در آب بجوشانند و آن آب را در خانه پراگنده کنند و اگر چوبی را با پیه خار پشت
آلوده کنند کبک بر انجا جمع شوند **طرد یق** روغن گاؤ با سرگین گاؤ با سیاه دانه یا چوب مازو
یا برگ سیر و جزء آن و اگر روی را بروغن دود چرب کنند کمتر ضرر رساند **طرد زنابیر** بخار گوگرد
طرد فار موش نر را اگر پوست باز کنند با دم ببرند یا خصی کنند باقی موشان بگریزند **طرد**
سام ابرص در خانه که زعفران بود در نیاید **علاج** لذع و نیش حیات باید که اول بالای آن را محکم ببندند
و مجمره بسیار بپا پی بکنند و اگر مجمره حاضر نبود کسی را گویند که کرسنه و بهای و معیوب نبود که دهن را بشویند

گل ارمنی مرمکی خطمی سفید گل سرخ از هر یک سه درم برگ مورد پنج درم نرم کوفته سفیدهٔ تخم مرغ
سرشته بکار برند و وثی و دهن را همین طلا موافق و کافی بود اما کسر و آن شکستن استخوان ست عضو را
شکستن استخوان را برفق مساوی گردانند و گاه میباشد که بعضی از پارهاے استخوان که صلاح
آن افتد بتوان داشت و درد باید کرد و استخوان شکسته باشد عضو را باید بست برباط و رفاده
معتدل و درستی و محکمی در ابتدا بستن از موضع شکسته باید کرد و متوجه بجانب بالای آن باشد
و موضع کسر را محکم بپیچند و پس برفادهٔ دیگر هم آن موضع کسر ابتدا کنند و بعد از سه چهار کرت متوجه
زیر آن شوند و در پیچیدن وے ابتدا محکم بپیچند چندانکه مے پیچند در آخر اندکی بسستی میل کند پس با دویهٔ
جبائر طلا کنند و به بندند و بعد از ان فصد کنند و تلیین طبیعت را تا دو سه روز بکشایند تا آنکه مگر در وے
قوی حادث شود و مادون رباط سرخ گردد پس باید کشاد و سبب تری ست و اگر خاریدن قوے
عارض گردد که تحمل نتوان کرد بکشایند و قدرے آب گرم بر انجا ریزند خاریدن ساکن شود و یکزمان
استراحت نموده باز به بندند و رفاده را بگلاب و روغن گل و اندکی سرکه تر کرده دارند و اگر چند روز
بگذرد و ورم نکند و حرارتی در عضو نباشد رباط را محکم تر از انکه اول بسته اند به بندند و بکشایند
الا در چهار پنج روز یا زیاده **و ضماد** از صبر و عدس و مغاث بغدادی و مغاث هندی و گل ارمنی
و آب شور سازند و اغذیهٔ لزج مثل کله پاچه و هریسه و مرغابه و برنج یا بطون بقر و بطون بره و بزغاله
و در آخر امر در وقت انعقاد دوشیدن پیدا شدن خون ست برفاده و رباطات چه این دلیل ارسال
طبیعت ست ماده چسپیده را بآنجا که از مسام ترشح نموده و باید که قبل از اشتداد و تصلب عضو را
تحریک قوی ندهند **و اگر** با کسر جراحتی بود ابتدای بستن از یک عصابه از لب بالای آن کنند و دیگری
از لب زیر و دهن کشاده دارند و قدری پنبه بر انجا نهند و چون زرداب کم گردد از ورم ایمن گردد
و مرهم روما مانند نهند و اگر خون میرود و نمی ایستد از صبر و کندر و مر صافی و دم الاخوین ذرورے
ساخته بران پاشند تا خون بایستد **بیرون** آوردن خار پیکان را یا تیر را موضع آنرا بمر و کندر بر کشند
اما خار و انچه مانند آن بود بیخ نی یا شلیم را کوفته ضماد نمایند و اگر قوی تر خواهند بگیرند پیاز نرگس
و آرد شلیم و اشق و زراوند و زفت رومے و علک البطم کوفته بعسل سرشته ضماد کنند و
یا پیاز نرگس و آرد شلیم بعسل سرشته ضماد کنند فساد اطراف بسرما بسبب آن توجه حرارت و خون و بخارات

طلای مستعمل در وقتی که حرارت پیدا شود صفت آن عدس ده درم گل ارمنی فوفل صندل از هر یک
دو درم طلا کنند و غذا ماش و برنج بشیرهٔ بادام دهند یا زردهٔ تخم مرغ نیمبرشت و اگر مومیائی خالص میسر آید
نهایت نیکو بود یک قیراط یعنی چهار جو و پیش بعضی یکدرم بیست قیراط ست و پیش بعضی بیست و چهار قیراط
و آنرا در بن طبیخ داده مناسب بود زراوند نیم درم فوة الصباغین یکدرم عنب الثعلب سه درم
گاوزبان چهار درم بجوشانند و صاف نموده بقند شیرین کرده بدهند و اگر ضربه و سقطه بر سر
واقع شود برگ مورد و عدس مقشر و گلنار فارسی کوفته و بروغن گل سرخ و گلاب سرشته
طلا نمایند و اگر بر سینه و شکم واقع شود و نفث الدم و یا قی الدم حادث گردد قرص کهربا و دم الاخوین
و گل ارمنی در نقیع عدس دهند و اگر کسی را بچوب و تازیانه و امثال آن زده باشند بهترین چیزی
پوست گوسفندی بود که در حال از گوسفند جدا کرده باشند بر موضع ضرب پوشند تا دیگر روز بر ندارند
و اگر قدری خاکستر آن بران موضع پاشند پس پوست بر روی آن پوشند بهتر باشد و اگر مردار سنگ
و سفید آب قلعی و موم سفید و روغن گل سرخ مرهم سازند و بمالند نافع باشد علاج خلع خلع بیرون آمدن زاید
استخوان ست و دهن تمام از مغاکی که در استخوان ست که میان هر دو اتصال موضع بآن بود
دوثی اندکی برون آمدن باشد نه تمام و دیگر دهن کوفتگی بود که آنرا وهی نیز گویند که باستخوان و
آنچه بگرد آن آمده است برسد علامات آن انخلاع ظاهر میشود از تغیر هیکل عضو و عدم قدرت بر حرکات
آن عضو از مقابلهٔ دست علیل یا دست صحیح معاینه کند لیکن خلع بازو و مفصل ورک را دشوار توان دانست
زیرا که سر عضله هرگاه منخلع گردد در بغل افتد پس ظاهر نبود و سرین بیرون اربیه و ناحیهٔ ورک
افتد و آنجا گوشت بسیار بود پس ظاهر نباشد علامت لازم بازو نتوی مستدیر ست که در زیر بغل
پدید آید و ممکن نبود رسانیدن به سبب ورم آن دست بدندهای پهلو و علامت برون شدن آن
دراز تر شدن این پا بود از دیگر پا بجانب پیش یا ظهور ورمی دراز بند و عدم قدرت بر آنکه
پای را در گوشهٔ ران خم توان کرد یا کوتاه تر بودن این پای از پای دیگر ست و اگر از جانب پس افتاده
باشد در گو افتادن اربیه و کاسه شدن آن و علامت وثی آن بود که در مفاصل اندک
تغیری و نتوی از جانب دیگر پیدا شود و بعضی حرکات ممکن بود و درین جمیع حرکات بهمه جانب
ممکن بود علاج خلع را بمدارا و رفق بشکل طبعی باز آرند طلای نافع صفت آن ماش مقشر ده درم

یا سیاه شده باشد آن مقدار که متغیر بود برند و هر رگیکه بزرگ دران بود بریسمانی باریک به بندند
و باندرون فرو بندند و غایت احتیاط رعایت کنند علاج سوختن از آتش و روغن گرم وغیره
و آب گرم و از آفتاب موضعی که از آتش سوخته باشد اگر آبله بزند طلاهای خشک مثل صندل و خرفه
و برگ کاسنی تازه و برگ بید تازه و پوست غلیظ درخت بید کهنه که آنرا بفارسی بیدیده گویند سوده
طلا نمایند یا بگل ارمنی و سرکه و آب و اگر آبله زند و عظیم بود فصد کنند و بلطف تدبیر وی و مراهم
اسفیداج بران بمالند و اگر الم بسیار عظیم بود بمرهم نوره علاج کنند صفت آن بگیرند آهک آب
نارسیده و هفت بار بشویند و خشک کنند چنانچه در هر شستن یک ساعت بگذرد که در آب بماند
چهار جزو ازین شش جزو از روغن گل سرخ دو جزو موم سفید یک جزو سفیداب قلعی شسته
مرهم ترتیب دهند و بکار برند اما سوختن روغن گرم را بمثل انچه گذشت معالجه کنند و انچه مخصوص است
باین سفیدهٔ تخم مرغ و سفیداب قلعی و زیت که ترتیب داده بران بگذارند و اما علاج سوختن آب گرم
پیش از انکه آبله کند آب انار بر انجا ریزند و خرقهای خنک بران نهند و خاکستر موی سر آدمی بزرده
تخم مرغ سرشته بران بمالند و اگر از آفتاب پوست بدن بسوزد مرهم کافوری طلا کنند و اگر روی را
سفیدهٔ تخم مرغ طلا نمایند از آفتاب متاثر نشود

باب شانزدهم در علاج ضربه و سقطه و مضروب بچوب و تازیانه و جبر و کسر و علاج خلع و بیرون آوردن پیکان و خار از اعضا

اگر کسی چیزی مثل دیواری بروی افتد یا ضربه بر سر او زند یا کسی از بلندی بیفتد تا عضوی از و
شکسته گردد علاج مشترک میان این مجموعه فصد و حجامت نمودن ست هر چند در بدن غلبهٔ خون
نبود مگر دران موضع که تفرق اتصال شود و خون بسیار آید پس بتلیین طبیعت اقتصار باید نمود
و حقنهٔ لینه نمایند بآب عنب الثعلب و قنطوریون دقیق و فلوس خیارشنبر بعرق کاسنی و روغن
بادام شیرین دهند از برای خوردن و ضماد بران عضو نمایند صفت آن مغاث بغدادی
مغاث هندی که آنرا میده لکری گویند برگ مورد از هر یک سه درم برگ سرو
گلسرخ از هر یک پنج درم صبر سقوطری دو درم ماش هفت درم بآب برگ مورد سرشته ضماد کنند

بشکلی دوزند که زرد آب ازان بآسانی بیرون تواند آمد و هرگاه که خواهند پاک گردد پنبهٔ کهنه تر کنند
میگرداند مرهمی که بعد از پاک گردانیدن آن استعمال کرده شود صفت آن مردار سنگ انزروت
سفید دم الاخوین زفت رومی گل ارمنی کوفته بیخته موم زرد بروغن گلسرخ گداخته ادویه را بآن
سرشته مرهم سازند و اگر بجای موم روغن مغز قلم گاو کنند انسب ست مرهم مجرب صفت آن
مرهم سیاه نیم پاؤ سیر مرمکی سرخ دو درم روغن کنجد نیم سیر گنده بهروزه نیم دانگ موم سفید
پیاز سفید پاؤ سیر اول پیاز را در روغن کنجد تیز باید سوخت پس صاف نموده موم را دران
بگدازند پس ادویه را کوفته بیخته داخل کرده در هاون سنگی بدسته بمالند تا سرد شود پس نگاهدارند
و بکار برند این مرهم چرک را پاک میگرداند و زخم را مندمل میسازد و چون گوشت تازه برآورد بادویه
مدمل و خاتم خشک کنند و آن ادویه این ست مردار سنگ سوخته برگ سوسن بلیله مازوی سبز گلنار فارسی
زرد چوبه صبر سقوطری و اگر با جراحت اعراض دیگر بود مثل ورم و کسر عظام و قطع عرق و عصب و فساد
گوشت و شدت درد و سوء مزاج و امتلاء بدن اول بتدبیر این اعراض اشتغال نمایند و تبدیل مزاج
و استفراغ مولود تسکین درد و بیرون کردن گوشت بدو فاسد و تدبیر ورم گوشت و علاج جراحت عصب
و قطع آمدن خون و چرک خواهد آمد و اما جراحت عصب را چندان نگذارند که از ورم کردن ایمن باشد
چه ورم جراحت عصب را خوف تشنج ست و وصول جزء آن بدماغ و از آب و هوای سرد نگاهدارند
و اگر ورم کند بآرد جو و باقلا و بزرکتان سوده بزیت سرشته ضماد کنند و اگر تشنج عارض شود آن عصب
را که تمدد میکند ببرند و بروغن بنفشه تکمید کنند بشب و گردن را بروغن بنفشه و پیه بط و مرغ خانگی بمالند
و اگر جراحت استخوان شکسته بود ضماد حار باید گذاشت و اگر شنطایاء عظم یا عصبی پیدا شود بزراوند
مدحرج ضماد کنند تا برون آید پس کندر و مرمکی بعسل سرشته ضماد نمایند و اگر استخوان فاسد شده باشد
آن بفساد گوشت معلوم می شود زود گوشت را بمرهم زنجار دفع کنند و استخوان را تراشند و اگر جراحت
بر شکم بود و روده و ثرب بیرون آید بدرون فریسند و شکم را بدوزند و اگر روده ها ورم کرده
باشند و باندرون نروند بشراب تکمید کنند تا ورم برود پس دستهای و پاهای علیل را گرفته او را
بردارند تا پشت او منحدب گردد و روده باندرون رود و اگر باین عمل نیز باندرون نرود دهن
جراحت را بمقداری که روده اندرون تواند رفت کشاده گردانند و اگر در وقتی قرار شد که ثرب بیرون

عضوست از برودت و رطوبت وگاه بود که بر موضع حجامت شبیه آن برص حادث یعنی نمو گردد بواسطهٔ
ضعف عضو بجراحت علامت برص سفید براق واملس و در پوست فرو رفته و سفیدی موی آن موضع
و نازک بودن پوست آن بود و اگر انگشت بران فرو برند از موضع دیگر که هم انگشت فرو برند بیشتر
در گو افتد چون سوزن در وزنند خون بیرون نیاید علاجش هرچند آن مرض را گفته اند که هو داء
اعیاء عسر البرء الا یکاد ان یبرأ یعنی مرضی ست که اطبا از علاج آن خسته اند و نزدیک نیست که نیست
شود اما چون امکان صلاح دارد متوجه علاج شده اند و علاجش اخراج بلغم ست و تبدیل مزاج
بمعاجین گرم و خوردن تریاق و مثرید یطوس طلا نافع بجهت برص صفت آن نفط سفید زفت
رومی خردل سرخ خربق سویزج کندش شونیز مورد سرخ بورهٔ سفید پیاز عنصل شیطرج هندی
عاقرقرحا پوست بیخ کبر زراوند آطریلال کوفته بسرکه سرشته طلا نمایند و یا آطریلال را با دانگی عاقرقرحا
بسایند و بعسل سرشته بدهند و یکدو ساعت در آفتاب نشانند چندانکه عرق کند و باشد که همان
روز تا روز دیگر آبله و آب روانه شود و صحت یابد

فصل در جراحات اگر جراحت خرد بود و تازه و از عوارض دیگر سالم و لبهایش هموار بود چنان بود
که در بستن تا نغز آن تمام برهم میباشد بنشیند بر هر جای رفاده نهند برباطی دو سر به بندند چنانچه
لبهای آن درست برهم نشیند و چیزی در اندرون نرود از موی و غیر آن و اگر تازه نبود و دو سه روز
بران گذشته باشد لیکن چرب و ریم نگرفته باشد آنرا بخراشند تا خون آلوده گردد پس به بندند
و اگر جراحت عظیم و غایر بود ازین ادویه ذروری ساخته بر انجا ریزند صفت آن صبر کندر و
دم الاخوین کوفته بیخته ذرور ساخته بر انجا ریزند و بر حوالی آن صندل سرخ و فوفل با آب کشنیز تازه
و آب کاسنی تازه و آب خرفه تازه سوده طلا کنند و اگر حال اقتضا نماید فصد کنند و اگر لبهای
جراحت بهم نرسد بدوزند و اگر غور داشته باشد و از ان چیزی گوشت افتاده باشد تا قعر
اجزای آن برهم نشیند و در میان فضا داشته باشد و وسخ دران جمع خواهد شد پس با دویه
که تخفیف رطوبت کند و جلاء وسخ تواند کرد احتیاج باشد و ذروری که درین قسم و درینوقت نافع
است صفت آن کندر صبر سقوطری زراوند طویل ایرسا توتیای کرمانی مغسول اقلیمیاء نقره
مجموعه را نرم کوفته بر انجا پاشند و به بندند و باید که بستن غور آن محکم تر و سرش پست تر باشد و عضو

واز کلف رنگین تر بود و سرخی دران بیشتر ست و برش نقطهای سیاه بود گاه بود که بسرخی و کمودت
مایل باشد و بیشتر در روی واقع شود و خیلان مثل این آثار باشد لیکن مرتفع بود از سطح بدن و آنچه
مذکور شد اگر با طفل مولود بود رفع نتوان کرد و آنچه حادث شده باشد علاجش فصد و اسهال
خلط سوداوی ست پس طلا کردن بتخم خربزه و تخم ترب و قسط و ایرسا و خردل و ترمس کوفته بیخته
بگلاب و سرکه سرشته طلا نمایند و خیلان را سوزن در زنند و بسرکه و گلاب بشویند و بادویه مذکوره طلا کنند

فصل در بیان صنان یعنی بوی بغل و امثال آن بغیر رایحه و نتن الطیبی و زیر پستان در میان
انگشتان پای و پوست سر و عرق از عفونت اخلاط حدت آنها علاجش تنقیه خلط غالب زیر بغل
و پستان به صندل سفید و برگ مورد و گلاب سوده طلا نمایند و ذروری بجهت نتن میان انگشتان
صفت آن توتیای کرمانی مردار سنگ گلسرخ گل ارمنی پوست انار کوفته بیخته بسرکه سرشته
خشک نمایند و نرم کوبیده بکار برند و جهت آن مرهم نیز مناسب ست و اگر بسر کودکان و پیران باشد
بآن ادویه پوست درخت مازو و جوز السرو سوخته ضم کنند بهق سفید و بهق سیاه پهن سفید گفته اند
سبب برص ست و ضعیف تر ست ازان علامتش آنست که بسیار سفید نبود بلکه نزدیک بود برنگ
پوست بدن و در پوست فرو رفته و املس نبود و موئی که از انجا بر آید سیاه بود علاجش اسهال ست
بایارج فیقرا و شحم حنظل و تربد و غاریقون و از لبنیات اجتناب نمایند و بر کلنگبین مداومت نمایند طلا
نافع از برای بهق ابیض صفت آن ترمس شامی پوست بیخ کبر شیطرج هندی عاقرقرحا تخم ترب کندش سپندان
کوفته بیخته بسرکه سرشته در شب طلا کنند

فصل در بهق سیاه بهق سیاه تغیر پوست عضو ست بسیاهی سببش مخالطت سودا بود بخون
علامتش آنست که چون دست بران مالند سبوسه ازان ریخته شود و موضع سرخ نماید علاجش
فصد ست و مسهل سودا و حمام های مرطب و ترطیب مزاج باغذیه و اشربه و طلا نمودن ست بطلاء مذکور
و نوعی غیر از بهق اسود بود که آنرا برص اسود گویند و آن درشتی بود قوی با خاریدن و تقشری مثل
فلوس سمک علاجش علاج بهق سیاه بود با زیادتی اسهال و ترطیب مزاج

فصل در برص برص سفیدی که بر بعضی اعضا پیدا شود یا تمام اعضا سفید گردد و یکرنگ شود
سبب آن ضعف قوت متغیره است بواسطه غلبه بلغم بران خونی که غذاهای آن عضو ست یا بواسطه سوء مزاج

حدوث آن اگر بدست بمالند متفرق گردد و باز عود کند و گاه بود که عود نکند و علاج این هر سه تنقیه بود بقی و اسهال
بایارج فیقرا مقوی بغاریقون و ضماد کردن بداخلیون که دران حلبه و بزرکتان باشد و خنازیر را بداخلیون
و ایرسا نرم سوده بهم آمیخته ضماد کنند و سم گورخر را سوخته در زیت سرشته بر خنازیر طلا کنند تحلیل دهد
و اگر با این تدبیرات و مداومت بآنها تحلیل یابد فبها و الا پخته گردانیده بشگافند و علاج قرحه کنند و سلعه را
اگر بزرگ شود بانچه ذکر شد تحلیل نیابد ازین دو کار باید شگافتن و بیرون آوردن با کیسه که آنرا کیسة السلعه
گویند یا با دویه معفنه ریش گردانند صفت آن آهک آب نارسیده چهار جزو و بزر البنج دو جزو و توبال
سه جزو مجموعه را نرم سوده بروغن گل سرخ سرشته طلا نمایند و شحمیه را بادویه محلله و معفنه علاج نتوان کرد
و دفع این جز بیرون کردن نباشد و غدد را بدیاخلون ضماد کنند و بر بالاء آن پاره سرب گذاشته محکم ببندند

فصل در بیان داء الثعلب و کسر الحیه اگر با ریختن موی سر و ریش و روی پوست نیک نیز
بیفتد داء الحیه گویند و الا داء الثعلب می نامند یا از بلغم بود علامتش سفیدی و نرمی موضع و باقی
علامات بلغم ست علاجش تنقیه بلغم ست بقی بیخ ترب و شبت و عسل و اسهال بایارج فیقرا مقوی
بغاریقون و بعد از تنقیه موضع را بخرقه درشت بمالند و پس آن به سپند و پیاز عنصل با عسل طلا کنند
یا حب السلاطین را بسرکه عنصل سوده طلا کنند و یا از صفرا می باشد علامتش زردی و درشتی
موضع و سائر علامات صفرا باشد علاجش تنقیه آنست بحب و قرص بنفشه و بمطبوخ هلیله زرد
پس سرکه و روغن گلسرخ بمالند پس بفندق یا پوست سوخته بسرکه سرشته طلا نمایند و یا از سودا
می باشد و علامتش تیرگی رنگ و کمودت و درشتی موضع و سائر علامات سوداست علاجش
اسهال بحب افتیمون و معجون نجاح و تعدیل مزاج باستعمال مرطبات و پیاز عنصل مالیدن
و پیه خرس و سم بز را با بیخ نی خشک کرده سوده طلا نمایند و روغن لادن پیوسته بمالند و
یا از خون می باشد علامتش سرخی موضع و علامات غلبه خون ست علاجش فصد ست
و استعمال اطلیه مذکوره و سم خر اهلی را سوخته و خاکستر آنرا بروغن کنجد سرشته طلا نمایند و اگر زیت بود
بهتر ست سیاه دانه و خاکستر قیصوم طلا کردن در همه اقسام موی برویاند

فصل در کلف و برش و نمش و خیلان اما کلف پس حدوث کمودت بود و زردی و تغیر رنگ
روی و اندکی بسیاهی آمیخته یا بسبزی و نمش حدوث سیاهی ست که بسرخی زند بیشتر بشکل مستدیر

نار فارسی صفت آن تازه و سبز حضض مکی کافور قیصوری سوده بسرکه و لعاب اسبغول و آب برگ
لسان الحمل و آب خرفه تازه و آب کاسنی تازه سرشته طلا نمایند

فصل در بیان فلغمونی و آن ورمی بود از خون علامتش انتفاخ و سرخی و تمدد و بسیاری
ضربان ست علاجش فصد ست و در ابتدا طلاے از سرخ صندل و صندل سفید و فوفل و گل ارمنی
سوده بسرکه و آب کشنیز تازه و اگر ازین طلا درد زیاده شود فی الحال دور کنند و همین طلا بر عضوی که
بالای آنست نهند و در روز دیگر آرد جو کشنیز تازه خبازی بالعاب اسبغول طلا کنند و چون به بینند
که کمتر میشود طلای از بابونه و اکلیل الملک و بزرکتان و حلبه کنند و در همه اورام از رعایت اوقات اربعه
غافل نباید بود و در ابتدا روادع و در تزاید جمع کردن میان روادع و مرخی و در انتهای مرخی و محلل و در انحطاط
محلل صرف نهند و اگر بینند که تحلیل نیافته و جمع مده شده مرو و انجیر در هم کوفته ضماد نمایند و امثال این تا پخته شود
و تدبیر کشادن آن کنند مثل سرگین کبوتر و اشق با آلت

فصل در بیان اورام مفارغ سه عضو بود که هر یک مفرغه عضو رئیس واقع شده اند ابط یعنی زیر بغل
مفرغه دل باشد و اربیه بیخ ران که مفرغه جگر بود و خلف الاذنین یعنی پس دو گوش مفرغه دماغ بود و
هرگاه درین اعضا ورم حادث گردد از انجهت که اعضاء رئیسه مواد را بآنجا دفع گرداند و یا بر اطراف
ریشی و ورمی بود و از ان موضع متوجه بعضو ماؤف شده باشد چون بآن اعضا رسد و در آنجا بماند
زیرا که گوشت نرم دارد و آنرا لحوم رخوه گویند علاجش تضمید بمرخیات از ابتدا بعد از تنقیه بدن بفصد
و اسهال مثل آب گرم ریختن بآنجا و سکه مالیدن و خطمی و بنفشه و خبازی ضماد کردن و استعمال
روادع جائز نبود درین موضع

فصل در بیان خنازیر و سلعه خنازیر ورمی صلب و غلیظ بود و بر ظاهر آن کره و ناهمواریها باشد
و بر گوشت بسته بود و در لحم رخوه خاصه بر گردن حادث شود و بیشتر متعدد بود در یک کیسه و سلعه ورمی
مختلف باشد در جثه مقدار نخودی تا مقدار خربزه بزرگ و او را کیسه بود و در گوشت بسته نباشد و
با انگشت نتوان گرفت و بهمه جوانب حرکت توان دادن و آن چهار قسم ست شحمیه و عسلیه و ارداهاطیه
و شیرازیه یعنی در اندرون آن مثل انجیرها بود و غده ورمی صلب بمقدار فندق و یا جوز و بر کف و پیشانی
بسیار واقع می شود و فرق میان غده و سلعه آن بود که عدد زیاده نشود و غلاف ندارد و نرم نبود و در اول

و گاه بود که تپ شود علاجش فصد و تلیین طبیعت ست و تعدیل مزاج بماء الشعیر و اشربهٔ بارده و ابتدا
مازو و سبز بسرکه سوده طلا کنند یا خبث الحدید بسرکه سوده بمالند یا اسبغول بسرکه سرشته ضماد نمایند و اگر درد
قوی باشد بزر البنج و افیون بسرکه سوده طلا نمایند و بران برف و یخ نهند اگر دفع شود فبها و الا روغن گرم نهند
تا تحلیل یابد و اگر تحلیل نیابد پیاز را پخته در زیر خاکستر گرم نهند پس شگافته بران بندند یا گندم را خائیده بران
بندند یا تخم مرو و انجیر درهم کوفته بران نهند تا پخته شود پس بکشایند به نیش و مرهم نهند

فصل در ثالیل یعنی مسه آنرا زخ گویند سبب زخ یعنی ثولول خلط غلیظ یا بلغمی یا سوداوی یا مرکب
از هر دو بود علاجش اگر بسیار بود غلبهٔ خون باشد فصد کنند پس مسهل دهند و اگر خون غالب نبود بر مسهل
اقتصار کنند و اگر عدد آن اندک باشد بطلا دفع کنند و سیاه دانه یا گزمازج یا سرگین بز بسرکه سوده طلا نمایند
زایل گردد و زرنیخ زرد یا مویز دانه بیرون کرده طلا نمایند زایل گردد

فصل در بیان حمره میان عوام بسرخ باد معروف ست علامتش سرخی باشد که چون انگشت بران
مالند زائل شود و باز بزودی سرخ شود و در پوست بود زیادتی نداشته باشد و از موضعی بموضعی و از جای
بجای رود و این قسم را خالص گویند و علاجش استفراغ بدن از صفرا ست و غذا آش جو و شربت
شراب عناب که به تمر هندی ترش کرده باشند طلاء نافع صفت آن صندل سوده و کشنیز تازه
و برگ خرفه و لسان الحمل و اسبغول و گلاب درهم سرشته طلا نمایند و این قسم محتاج بمحلل نباشد غیر خالص
آن بود که صفرا بخون مختلط باشد پس از پوست تجاوز کند و درد کند و از موضع بموضع رود و بفلغمونی
که ذکر خواهد شد شبیه بود علاجش فصد کنند پس استفراغ صفرا و بعد از ان استعمال طلای
روادع پس طلاء محلل مثل خطمی و آرد جو

فصل در بیان جمره جمره بجیم و انها بود پهن و متفرق می باشد و مجتمع می باشد و بنهایت سرخ می باشد
پس خشک ریشه گردد و درد آن بنهایت بود مثل درد عضوی که آتش بران نهند علاجش فصد و اسهال صفرا
پس دردی سرکه را بزمین ریزند تا بجوشد پس قدری کافور قیصوری بران ریزند و بموضع جمره طلا کنند

فصل در بیان نار فارسی و آن مثل جمره بود الا آنکه هر جا ظاهر شود و خطهای سرخ مثل زبانهٔ آتش
پیدا شود علاجش مثل علاج جمره بود بعد از فصد و اسهال و بر چیزهای که رطوبت و مائیت
در خون احداث کند مداومت نمایند مثل ماء الشعیر و هندوانه و خیار و شفتالو و کدو طلاء نافع از برای

طلای نافع از برای خشک و تر صفت آن تتیای کرمانی مغسول مردارسنگ زیبق مقتول سرب
از هر یک دو مثقال سرب را بگذارند و سیماب را در وی اندازند و بار دیگر جمیع دواها در هاون نرم سوده با
دو برسر که و دو سیر روغن گلسخ مخلوط کرده طلا نمایند که بعون الله تعالی نافع ست

فصل در بیان قوبا بفارسی کربون گویند و بهندی دادنا مند و آن درشتی بود بر ظاهر پوست اگر
بسیار باشد فصد کنند و مطبوخ افتیمون دهند و اگر اندک بود تنقیه حاجت نیست مگر آنکه مزمن باشد
در روغن گندم مالیدن مناسب بود و گرفتن روغن چنان بود که وصله آهن را پهن کنند و قدری گندم بر روی
آن ریزند و سنگی گرم کرده بر روی گندم نهند و آنچه ازان سیلان کند روغن گندم ست مردارسنگ
زراوند و صمغ آلو و حضض را کوفته بسرکه در روغن گل سرخ سرشته طلا کنند و سیماب هم در داروی مذکور
مناسب ست معضه جوشش بود که متقرح گردد و بر سر روی و در کودکان بسیار حادث شود
علاجش اگر غلبه بر خون بود فصد و حجامت کنند و اگر صفرا یا بلغم شود یا سودا بود آنچه مناسب آن بود
تنقیه کنند طلای نافع صفت آن تونیا سس انزروت سفیدمردارسنگ کاغذ سوخته مجموعه را نرم کوفته بروغن
گل سرخ و سرکه انگوری سرشته طلا نمایند طلای دیگر خاصه جهت کودکان زردچوبه مردارسنگ پوست انار
کوفته سرکه انگوری در روغن گلسخ سرشته طلا نمایند

فصل در بیان دمامیل گاه برآمدن دنبل که اگر بسیار بود فصد باید کرد بعد ازان مناسب خلط
غالب مسهل باید داد و مرک گوشت و شیر پنها کنند و هر گاه از گوشت چاره نبود گوشت بز غاله دهند
و از میوه ها انار ترش و ریاس و یا غوره با تمر هندی مناسب ست تقویح نافع از برای دمامیل
صفت آن زرشک منقی آلوی بخارا خوبانی عناب شب بخیسانند و صبح در آب آن شراب عناب
داخل کرده بیاشامند و در ابتداء حدوث درم روادع بران استعمال نمایند طلای نافع که در ابتدا استعمال
کرده می شود صفت آن صندل بگلاب سوده فوفل کوفته بزر قطونا با آب خرفه تازه و کاسنی تر
و گلاب سرشته طلا نمایند و اگر روادع نفع نکرد و جمع خواهد شد گل خطمی سفیده و خبازی با سفیده تخم مرغ
ضماد نمایند و چون جمع شود گندم چاویده یا انجیر و تخم مرو کوفته بشیر گاو پخته بران نهند و چون بکشاید و ادرم
پاک شود مرهمی از مردارسنگ دو درم و سفیداب قلعی دو درم موم سفید یکدرم روغن گل سرخ چهار درم
مرهم ساخته بگذارند و خس و می گرم بود که نزدیک ناخن عارض شود علاجش خربانی قوی در کند

و پارهٔ پنبه بآن تر کرده بر آبله ها نهند و از جای که آبله ها شگافته بود نمک آب در و دارند بثره بثرها
باشد بعضی خرد و بعضی بزرگ سر این بیشتر پهن بود و دفعةً پیدا شود یا خاریدن و کرب یا از خون
می باشد علامتش بسیاری سرخ بود بسبب حرارت و زود ظاهر گردد و در روز بیشتر بود علاجش
فصد اکحل ست در وقت مهلتی که در میان بروز آن می باشد و تلیین طبیعت بآب آلوی سیاه
و تمر هندی و زرد آلو و در وقت ظهور آن آب زوفای تر بر بدن ریزند و سرکه یا آب غوره با روغن
گل سرخ بر بدن مالیدن و غذا ماش و عدس و تمر هندی باشد و از میوه ها آلو دهند دانه و انار میخوش
خورده شود و یا از بلغم باشد و علامتش میل آن بسفیدی و هیجان آن وقت شب ست و علاجش
آنست که بمطبوخ هلیله زرد مقوی بتبرید دهند و غذا شوربای ماش و نخود باشد و از اشربه سکنجبین که
بسیار ترش نباشد دهند و در حمام آب کرفس و سرکه و تخم خربزه کوفته در هم سرشته بر تمام بدن مالند
ماشرا آماس سرخ بود که بسر و رود پیشانی حادث گردد و علامتش سرخی آماس و درد و ضربان
در سر و رو است و علاجش فصد قیفال و حجامت ساقین و تلیین طبیعت ست بشیر خشت
و تمر هندی و در وقت تلیین صندلین و فوفل و گلاب بر حلق و سینه طلا کنند تا ماده فرود نیاید و غذا
شوربای ماش و ماء الشعیر و عدس با تمر هندی ترش کرده دهند و از اشربه شراب عناب بتمر هندی
ترش کرده و صندل سرخ با آب کشنیز تر سوده طلا نمایند و اگر بشگافند و زرد آب بیرون آید از موم سفید
و روغن گل سرخ و مردار سنگ مرهم ساخته بگذارند

فصل در جرب یعنی کر یا خشک ست یا تر که از ان زرد آب بیرون آید یا خون سیاه بالجمله جرب
از فساد خون می باشد و سبب فساد خون یا مخالطت صفرا باشد یا بلغم شور یا سودا سوخته علاجش
اگر مانعی نبود اول فصد اکحل نمایند پس بحسب هر خلط مناسب آن دهند و شاه تره و سنائکی و خیار شنبر
در همه اقسام لازم دارند و صبر را در رفع جرب مزمن اثر بین ست هر روز نیم مثقال خورند سه روز
متعاقب بعد از ان یک روز بخورند و یکروز نخورند تا دو مثقال خوردن شود و ملازمت حمام و ترک جماع
نافع ترین چیزهاست جرب و حکه را بعد از تنقیه و تعدیل اطلیه بکار برند طلای نافع برای جرب رطب
صفت آن زراوند مدحرج زرد چوبه مامیران قنبیل مردار سنگ اشق خبث الفضه نوشادر شخار
یعنی سجی کبریت زرد کوفته بیخته اجزا مساوی الوزن بروغن گل سرخ و سرکه انگوری سرشته طلا نمایند

که از خون باو وقت حمل و یا از شیر و غیر آن بعد از ولادت با خون اختلاط یافته باشد مثل شیرهٔ انگور
تا غلیان نکند صاف نگردد و سلیم آن سفید بزرگ بود و بعد از اندک و با آسانی کرب و اضطراب و بدترین
حصهٔ سیاه بود پس بنفش پس سبز پس سرخ پس زرد و از جدری آنچه پهلو با داشته باشد یا مضاعف
بود یعنی متصل یکدیگر باشند و علامت این هر دو مرض تپ مطبقه و محرقه و درد پشت و خاریدن بینی
و فزع یعنی ترسیدن در خواب و بیداری بود علاج اگر بالغی نبود قبل از ظهور فصد یا حجامت و غذا شوربا
عدس دهند و از اشربه شراب عناب با عرق گاؤزبان و دو درم خبیصه یعنی کشتی که آنرا بشیر از شیرفرنگ
گویند مخلوط کرده با شراب عناب بدهند و قدری خاکشی در جامه و بستر ریزند و اگر در بیرون آمدن کند
عود ولک و بادیان و عنب الثعلب و کشنیز از هر یک یکدرم انجیر زرد هفت عدد در آب بجوشانند و بیالایند
و با شراب عناب و تخم خبه یعنی خاکشی بدهند و قدرے آبگرم در زیر دامان نهند تا بخار آن مسامات را
کشاده گرداند و بسهولیت برآید و از برای حفظ اعضای باطن بقدر یک دانگ مروارید ناسفته سوده
از برای سهولیت برود و تسکین الم بود این یک دانگ گل شقایق نعمان بدهند و در ایامی که بر دور مطلق
است یعنی از چهارم تا هفتم تخم خود آب یکتوله و سطوخ عدس یکتوله و کدو یکتوله و تخم خرفه گذر بدهند و اگر درین طبخ
چند عدد انجیر باشد بهتر است و اگر طبیعت بر محصوب و مجدور نرم بود تفحص کنند اگر از آمدن طبیعت خفت
و راحت و تسکین کرب بود قبض نکنند والا زود بقبض آن بشراب صندل یا شراب سفرجل جهد نمایند
و غذا عدس که بعد از دو سه جوش آب آن بریزند و آب نو در دیگ کنند و اگر دو سه بار چنین کنند
قبض زیاده کند و کافور در آب کشنیز تازه حل کرده یا سماق در گلاب خیانده صاف نموده
با شیرهٔ انار دانهٔ ترش در چشم چکانند منع برآمدن آبله در چشم کند و اگر ناچار آب حنا که با آب گرم خمیر کرده
باشند به بندند بخاصیت این عمل کند و صندل را بگلاب سوده در بینی چکانند مانع برآمدن آبله
در انجا شود و بشراب توت شامی غرغره کنند با آبی که در وی سماق و گلنار و عدس مقشر جوشانیده
باشند غرغره کنند تا حلق از ان محفوظ ماند و اگر آبله بسیار بزرگ بود و بر آب و بر جامه خواب
تحمل نیاورد ضرور است که برآرد جویا آرد ارزن خوابانند و ریگ که بغایت نرم بود انتخاب کنند و اگر
موضعی ریش گردد گل سرخ و انزروت و دو الاخرین نرم سوده بدانجا بریزند و اگر آبله در [illegible]
قدری چوب بگور زیر دامن دوکنند زود خشک شود و ازین قبیل آنکه عدس گلسرخ و مرجه جوشانیده بریزند پس [illegible]
نمک لاهوری [illegible]

پس توهم شود که صفراوی بود و ظاهر خطا بود پس علاج آن بعلاج صفراوی مشابه بود اما در معرفت
ماهیت بعضی حمیات و عدد ماهیت با عدد بعضی مرکبات بدو استدلال باید کرد چنانچه در ربع و خمس و سدس
و امثال اینها علم بوقوع ماهیت آن حمیات تعلق گیرد چنانچه در دو ربع و سه ربع بدور مواظبه عدد آن معلوم گردد
و چنانچه اگر دو روز گیرد و یکروز نگیرد و معلوم گردد که مرکب ست از دو ربع و اگر دو روز بگذرد و دو روز بگیرد دلیل
آن بود که مرکب از دو خمس ست و اگر دو روز بگیرد و سه روز نگیرد علامت دو سدس باشد پس درین
سه صورت آخر بدور بر ماهیت و عدد استدلال شده باشد و در صورت دوم بر عدد و در صورت اول
بر ماهیت و باید دانست که خمس و امثال آن از قبیل ربع ست بزیادتی غلظت و علاج آن مثل علاج ربع بود
بزیادتی استعمال ملطفات و تلطیف تدبیر و در جمیع حمیات قبل از نضج ماده مسهل ندهند بسبیل وجوب و بعضی
گفته اند که حمی صفراوی و خالص را انتظار نضج مستحب بود مادام که ماده ساکن باشد متوجه عضو شریف
نباشد که اگر این چنین بود قبل از نضج مسهل دادن واجب بود که دران مسهل پیش از نضج موجب طول
مرض ست و انتظار موجب هلاک مریض و در جای که انتظار نضج واجب نبود اگر طبیعت را قبض باشد حقنه
کنند و ملین ضعیف توان داد و در روز نوبت و روز بحران مسهل نباید داد و در روز ششم
مسهل دادن خطرناک ست

فصل در بیان دادن مسهل در حمیات صفراوی و بهترین ایام در حمیات صفراوی از برای مسهل دادن هشتم و دهم و دوازدهم و شانزدهم ست
در ایام بحران و غیر ایام بحران و روزهای که دران ایام از ایام بحران نیک واقع شود ایام بحران نیک
چهارم و هفتم و یازدهم و بستم و بیست و یکم و بیست و چهارم و بیست و هفتم و سی و یکم و سی و هفتم و چهلم
و روزهای که بآن بحران ضعیف واقع شود و این ایام را ایام بحران ردی گویند سوم و پنجم و نهم و سیزدهم
و نوزدهم و روزهای که دران بحران نادر افتد و اگر افتد بد باشد ششم و هشتم و دهم و دوازدهم و پانزدهم
و شانزدهم و هجدهم و نوزدهم پس روزهای که دران ایام بحران واقع شود جمله بیست و پنج روز ست و در
پانزده روز باقی بحران نیست و بحران بر رعاف احد بحرانهاست خصوص در حمیات دموی و نزدیک
بفصد باشد پس اسهال پس قی پس طرق پس ادرار بول پس اخراج

باب پانزدهم در اورام و بثور و امراض که در جلد حادث شود

فصل در بیان حصبه و جدری حصبه را بفارسی سرخچه گویند سببش غلیان خون و دفع فضلات

نافع ست وقی بسکنجبین و پوست بیخ خربزه نمایند مسهل از سنائکی و تمر هندی و شیرخشت مقوی
با فتیمون یا روغن بادام شیرین دهند و در اغذیه و تدبیرات ملاحظه خلط متولد عنه می باید کرد و اگر ماده
داخل عروق باشد ربع دائره حادث شود و این قلیل الوقوع ست و علامتش صغر نبض و بطوء و متفاوت
و وجع مفاصل و زیادتی حرارت بر بلغمی و اندکی آن از صفراوی و اشتداد ربعی بود علاجش فصد باسلیق
است و فصد صافن اگر قوی باشد و استعمال مدرات و مسهلات شود و علاج عام در همه اصناف ربع آنست
که روز نوبت هیچ نخورند و اگر صفراوی باشد سکنجبین دهند و بابتدای آن قی فرمایند و در میان لرزات
ندهند و در میان تپ اگر آب خورده باشد در معده جمع شده باشد البته قی کند و در آخر تپ سکنجبین
یا شراب لیمو یا شراب نارنج یا عرق گاوزبان دهند و در روز دیگر نخود آب که در آن سرکه یا آبکامه و مویز
و تمر هندی پخته باشند و بحسب مزاج هر شخص و ماده آنچه لایق دانند و مرغ در آن انداخته باشند باید داد
و اگر در روز عدم راحت که فردا نوبت خواهد بود بر مزوره یعنی بی مرغ اقتصار کنند شاید خاصه کسی را که
بدن قوی و اشتها ضعیف بود و اما در روز متقدم البته مرغ باید داد و اگر اشتهای مرغ خوردن نباشد
مهرا کرده آب آنرا بدهند و اگر اشتها غالب و هاضمه قوی باشد بجای مرغ گوشت بزغاله تخصیص وقتی که
علامات ازمان ظاهر شود و روز مسهل دادن روز دوم راحت بود

فصل در بیان حمیات مرکبه

هرگاه مثلا دق و خلطی یا دو خلطی مثل صفراوی و بلغمی یا دو غب جمع شوند
آنرا مرکب گویند و ترکیب یا بر سبیل مبادله می باشد چنانکه یکی بگذرد و دیگری بگیرد یا مداخله چنانکه یکی بگیرد و در میان
دیگری بگیرد و یا مشارکه چنانچه در زمان گرفتن هر دو شریک باشند و از جمله مرکبات آنچه آنرا نامی
یافته شده شطر الغب ست و این تپی باشد مرکب از صفرا و بلغم چنانچه از همه متمیز باشد و در تپ غب
غیر خالص هر دو خلط از شدت امتزاج منزله یک خلط شده و آنجا نه چنان ست پس هر دو یا دائر بود
یا لازم و یا صفراوی و دایر و یا عکس بود و هرگاه بود که صفرا غالب بود و علامات آن ظاهر گردد و گاه
بود که بلغم غالب بود علامتش غالب و اخص علامات شطر الغب آن ست که در یک روز قوی تر باشد
و روز دوم صغیر تر بود علاجش مرکب از علاج صفراوی و بلغمی مفرد باشد و باید دانست که
در معرفت مواد حمیات اعتماد بر اعراض کنند نه بر نوبت چه می شاید که دو غب باشند یا سه ربع بر سبیل
مبادله مرکب گردد و هر روز نوبت بگیرد پس توهم شود که بلغمی بود یا دو خمس که بر طریق غب آید

و سکنجبین بزوری باین نسخه صفت آن رازیانه پنجدرم پوست بیخ بادیان هفت درم تخم خیار
ده درم تخم کشوث پنجدرم سرکه سه سیر قند سفید دو سیر بدستور مرتب نمایند و در اول هر نوبتی تخم ترب
و شبت با سکنجبین قی نمایند و در تقویت معده اهتمام کنند و بعد از آنکه ماده پخته شود و در قاروره اثر آن
پیدا شود مسهل دهند حب مسهل نافع از برای حمی بلغمی صفت آن غاریقون سفید یک درم مصطکی یکدانگ
تربد سفید مجوف نیم درم شحم حنظل یکدانگ کوفته بیخته بآب حب سازند جمله یک شربت ست اگر مقدم برین
مسهل در طبیعت قبض واقع شود طبیعت را بحقنه که دران قطعه ریوند دقیق و مغز حسک دانه و لبلاب
و سنا مکی و گل خطمی باشد نرم سازند و اگر در وقت خواب ریوند چینی را حب کرده فرو برند صواب بود
و غذا نخود آب باشد که دران رازیانه و مرغ و کباب تیهوج انداخته باشند و قی باید داد که چون نوبت
در آمده معده سبک شده باشد و اگر تغذیه برین وجه میسر نشود بآخر نوبت باید انداخت و اگر ماده بلغم
داخل عروق بود تپ بلغمی لازم حادث شود و این را حمی لثقه گویند علامتش علامت بلغمی دائره است
الا آنکه باین تپ نافض نبود و در روز عرق نبود مگر در وقت مفارقت و این تپ به تپ بدن شبیه بود
و در شبانروز شش ساعت فتور داشته باشد علاجش علاج مواظبه است الا آنکه بملطفات و چیزهای
گرم بتدریج و احتیاط اقدام نمایند و در اول سکنجبین و ربع آن گلقند آفتابی اقتصار نمایند و شراب لیمو
با چیزهای سرد و گرم که ادرار کند مثل تخم خیارین یکتوله و تخم خربزه یکتوله و پرسیاوشان معتدل میداده
باشند و بعد از آن سکنجبین بزوری و مالیدن بدن در تپهای بلغمی مناسب بود و اگر نسج عنکبوت را در تپ بلغمی بمالند بخاصیت فائده دهد

فصل در بیان حمیات سوداویه اگر ماده خارج عروق بود ربع دائره حادث شود و یک روز
گیرد و دو روز نه و آن یا از سودائیست که از سودای طبعی تولد کرده باشد و یا از احتراق بلغم و یا صفرا یا خون
و علامت هر یک ازین اقسام اربعه علامات آن خلط بود که از آن تولد میکند و اگر حدوث این بعد از مطبقه
بود دلیل از آن بود که از احتراق خون ست و اگر بعد از مواظبه بود دلیل آنکه از بلغم ست و اگر بعد از
حمیات صفراویه بود دلیل آنکه از صفرا است علاجش اگر از احتراق خون بود باید که فصد باسلیق کنند
و بعد از نضج ماده اسهال بمطبوخ افتیمون کنند و اگر متولد از بلغم باشد سکنجبین بزوری دهند بمطبوخ
تخم ترب و سکنجبین عسلی قی فرمایند و حب مسهل از افتیمون و تربد سفید و بسفایج و غاریقون و لاجورد سوخته
دهند و اگر متولد از صفرا بود سکنجبین ساذج و شراب لیمو و عرق کاسنی و عرق گاوزبان در همه اقسام

نیز سهل و هندو بعد از شانزدهم حکم حمیات مرکبه دارد و بعلاج حمیات مرکبهٔ صفراویه علاج باید کرد و در میان
غب خالص اگر آب بسیار خورده باشد قی میتوان کرد و اگر در روزهای نوبت خود قی آید حبس نباید کرد
و اگر در ابتدا احساس ثقل و امتلا شود با بزرات گلقند میتوان داد و غذا اخشجو باشد و شوربای ماش یا آب
تمرهندی و اسفاناخ و کدو و از میوه ها انار و هندوانه و امرود و لیمو شیرین خوب ست و روز نوبت
ندانند هند مگر آنکه نوبت در آخر روز باشد و صبر نتوانکرد در روز نوبت دادن سهل جائز نیست
و اگر تدبیر این تپ خطا نشود از هفت نوبت تجاوز نکند و اکثر آنست که در نوبت چهارم مفارقت کند
اما غب غیر خالص بسا باشد که شش ماه کشد و علامت غب غیر خالص زیادتی نوبت باشد بروز دوازدهم
و باشد که بیست و چهار کشد بلکه سی ساعت بحسب امتزاج بلغم یا صفرا بود و علاج آنست که از علاج صفراوی
و بلغمی ترکیب کنند اما اگر صفرا داخل عروق بود پس یا در تمامی عروق ست یا در بعضی رگها که حوالی دل
یا فم معده می باشد در عروق حوالی کبد پس در این هر قسم حمی محرقه صفراوی ست و اگر در بعضی رگها بود سوای
آنچه مذکور شد غب لازم تولد کند و در این هر دو اشتداد غبی می باشد یعنی یک روز نکرست و یکروز
بیشتر و اعراض آن یعنی درشتی زبان و زردی و سیاهی زبان و کرب و تشنگی و سوزش دل در محرقه
زیاده بود و علاج هر دو علاج غب خالص بود الا آنکه در محرقه باید بتمام بیشتر باید کرد و قرص کافور
و جوب کافوری باید داد و طلا بسر و بر دل و جگر بالند و شاخهای بید و چنار و کدو و هندوانه بر اطراف
و حوالی مریض نهادن و مبردات بر ناف و پنج سرد کرده دهند و گاه باشد که در غب لازم فصد اکحل
فایده دهد و گاه باشد که التهاب را زیاده کند و محرقه بلغمیه نیز می باشد که مادهٔ آن بلغم شور بود و مرکب از بلغم تقه
و مرهٔ صفرا و علاج آن علاج حمیات مرکب از صفرا و بلغم ست

فصل در بیان حمی بلغمیه اگر مادهٔ آن خارج عروق بود که هر روز نگیرد این را سواطبه نامند علامتش
ابتدا کردن نبا فض ست و سرما دیر گرم شدن و چون گرم شود قوی نباشد و به قلت تشنگی و مضرت نبض
و بقی برآمدن بلغم و تهیج و زردی و بعضی پنهای بلغمی در ابتدا سرما بود و بعضی را تشعریره و بعضی را
نافض و چند نوبت که گذشت ازین سه حال چیزی نبود اما نوبت تا هجده ساعت تواند بود و بدن از
نوبت گذشته پاک نگردد یعنی تپ فی الجمله باقی ماند علاجش سکنجبین عسلی یا سکنجبین بزوری دو تولہ
یا گلقند آفتابی دو تولہ با سکنجبین ضم کرده و گلقند نصف یا مثل سکنجبین بحسب مزاج مریض و تقرب بلغمیت

و روز پنجم که روز نوبت ست مسکن باید داد یعنی بجای شیرهٔ تخم خیارین و شیرهٔ تخم کاهو شیرهٔ تخم کدو
و شیرهٔ تخم هندوانه دهند و اگر بعوض شراب نیلوفر سکنجبین شکری دهند مناسب باشد و روز ششم
که روز سکون ست فی الجمله تحریک مناسب ست چنانچه بعوض شیرهٔ تخم کدو و شیرهٔ تخم هندوانه شیرهٔ
تخم کاسنی و شیرهٔ تخم خیارین دهند و درین روزها مسهل نباید داد که خطر ست و روز هفتم
که روز نوبت ست و اول محارین ست بجای تخم کاسنی و تخم خیارین شیرهٔ تخم کدو و شیرهٔ تخم هندوانه
باید داد و درین هیچ وجه تحریک خوب نیست و روز هشتم مسهل فلوس خیار شنبر شش تولہ
و روغن بادام شیرین شش ماشه و ترنجبین و شیر خشت و خمیرهٔ بنفشه یا گلقند شکری یا عرق کاسنی
و عرق نیلوفر پاؤ سیر و آب تمر هندی دو تولہ دهند و روز نهم شیرهٔ تخم کاسنی یک تولہ و شیرهٔ
تخم کدو چهار تولہ و لعاب بزرقطونا شش ماشه و شربت نیلوفر دو تولہ و عرق بید مشک دو تولہ دهند
و سکنجبین ندهند که بعد از مسهل دادن سکنجبین خوف حدوث سحج ست و روز دهم باز مسهل روز
هشتم دهند و روز یازدهم که روز انذار ست و روز نوبت ست باعتبار روز انذار که فی الجمله
حرکتی در مواد از برای استعداد رفع شدن در روز بحران ضرور ست شیرهٔ تخم خیارین دهند و باعتبار
آنکه تسکین ضرور ست شیرهٔ تخم کدو باید داد یا لعاب اسبغول شش ماشه از برای تسکین حرارت مسهل و
اخراج بقیهٔ مسهل که اگر چیزی باقی مانده باشد بازلاق دفع شود یا شراب انار شیرین دو تولہ یا شراب نیلوفر
و عرق کاسنی پنج تولہ و عرق بید مشک پنج تولہ و اگر بقیه از تپ باقی باشد روز دوازدهم
نیز مسهل روز هشتم دهند و روز سیزدهم اگرچه روز نوبت ست و در روز نوبت بقانون
مقرری تسکین ضرور ست لیکن تنقیه شده است از تحریک ضرری متصور نیست و از برای استعداد
تحریک روز سیزدهم تحریک ضرور ست شیرهٔ تخم کاسنی و شیرهٔ تخم خیارین با لعاب و اشربهٔ مذکوره دهند
و روز چهاردهم که روز بحران ست استعمال محرک بهیچ وجه جائز نیست شیرهٔ تخم کدو و شیرهٔ
تخم هندوانه با لعاب بزرقطونا و شراب نیلوفر و عرق بید مشک دهند و روز پانزدهم
باعتبار آنکه روز نوبت ست مسکن باید داد و شیرهٔ تخم کدو دهند باعتبار آنکه روز بعد بحران ست و اعانت
رفع بقیه آنچه طبیعت آنرا بحرکت در آورده و قاروره بر دفع نشده باشد محرکی باید پس شیرهٔ تخم خیارین
دو تولہ داخل کرده باشند با لعاب بزرقطونا و سکنجبین شکری و اگر تا پانزدهم زایل نشد در شانزدهم

دق شیخوخیت آنرا دق هرم نیز گویند هرچند از قبیل حمیات نیست اما عادت بایراد آن در ذیل دق
جریان یافته استیلاء یبوست بود بر مزاج بی تپ حرارت سببش یا استیلاء برودت ست یا ضعف بدن
و حرارت غریزه انسان که غاذیه از فعل خود باز ماند چنانچه در آخر عمر عارض میگردد یا استیلاء حرارت ست
تحلیل و تذویب رطوبات کرده باشد و اخماد حرارت غریزی و باین سبب سردی و خشکی عارض شده باشد
یا افراط استفراغات یا افراط در تدبیر حمیات علامتش ذهول و خشکی و لاغری مثل حال مشایخ بی اشتها
و التهاب و گاه بود که در لمس سردی محسوس شود و نبض صغیر و بطی و متفاوت بود اما در وقت اشتداد
ضعف که متواتر گردد و قاروره رقیق مائی بود علاجش ترطیب و تسخین بدن باشد حمی دموی
که آنرا مطبقه گویند غلیان خون بی عفونت می باشد و این قسم را سونوخس خوانند علامتش سرخی
روی و چشم و انتفاخ و تمدد در رگها و گرانی و کسالت و عظم نبض و سرخی قاروره و غلظت و بی قشعریره
و نافض ابتدا کردن ست علاجش فصد کردن ست و دادن ماء الشعیر که با عدس و تمر هندی پخته باشند
و با ریباس و از اشربه شراب عناب و شراب آلو و شراب زرشک و شراب تمر هندی و شراب غوره
و شراب انار ترش و شراب انارین و یا از عفونت و تنگی نفس و عظم نبض و بعضی این قسم را مطبقه خوانند
و حمی دمویه عفنیه سه صفت بود متزایده یعنی آنچه روز بروز تعفن پذیرد زیاده از آنچه بتحلیل رود و متساویه
یعنی متعفن متساوی بتحلیل بود و متناقصه یعنی متعفن کمتر از متحلل بود علاجش علاج سونوخس ست
اما دموی خارج عروق حمیاتی بود که حادث شود در اورام اعضاء باطنی مثل دماغ و آلات نفس و معده
و جگر و کلیه و معالجات آنها مذکور شد حمی صفراوی اگر صفرا خالص بود در خارج عروق متعفن شود
تب خالص نامند علامتش آنست که یک روز بود و یک روز نبود یا نافض شدید و قشعریره یعنی لرزه
چنان نماید که سوزن در وی میزنند و قلت زمان نافض و زود گرم شدن و تشنگی و خشکی و تلخی دهان و
اضطراب و قلق و قی مراری و باقی علامات صفراوی علاجش آنست که روز اول و دوم شیره
تخم تربز دهند یکتوله با لعاب اسبغول شش ماشه و عرق عنب الثعلب ده توله و شربت نیلوفر دو توله و
خاکشی چهار ماشه پاشیده بدهند و غذا دوپهر آشجو مقشر با شربت نیلوفر دو توله و شام دال مونگ مقشر
با خشکه نرم دهند و روز سوم شیره مغز کدوی شیرین یک توله دهند با لعاب بزرقطونا شش ماشه
و شراب نیلوفر دو توله و روز چهارم بعوض شیره تخم کدو شیره تخم کاهو و شیره تخم خیارین دو توله دهند

مذکوره یا با قند سفید یا نبات سفید شیرین ساخته یکشعیره کافور قیصوری داخل کرده بدهند و در وقت
طلوع آفتاب به پنج سیر ماء الشعیر با پنج درم قند سفید بدهند و بعد از سه ساعت در آبزن نشانند که دران
کدوی تازه و جو مقشر نیمکوفته و برگ کاسنی تازه و برگ خرفه تازه جوشانیده باشند و باید که آب بغایت ملایم
معتدل بود همچنانکه مودی بعرق شود و احداث حرارت کند و گرنه آن بود که بدن ضعیف را نشاید در آب سرد
نشانیدن نیکو علاج بودی و آبزن در زمستان کمتر باشد و احتیاط تمام بجا آورند تا زکام نشود و بعد از لحظه
که بیرون آید روغن بنفشه و روغن کدو بر اعضا بمالند و بعد از ساعتی غذا دهند ماء الشعیر که دران مرغ فربه
یا ماهی که در آب جوش بادی داشته باشند و بزغاله و بره و یا آب ماش برشته و اسفاناخ که دران پخته باشند
بدهند بحسب قوت هاضمه و ضعف در اغذیه و کمیت آن تصرف نمایند و از اشربه شیرین آنچه مذکور شد
بر تقدیری توان داد که بصفرا مستحیل نگردد و الا از انجمله عنبر اشهب و نیلوفر نتوان داد پس سکنجبین و شراب
حماض و نارنج و لیمو و انار و زرشک و امثال آن چنانکه بسیار ترش نباشد یا لعابها و شیره ها بارده دهند
و احتیاط باید کرد که اگر از حمیات غضبیه که بعد ازین ذکر خواهد شد چیزی همراه نباشد شیر بز دادن نهایت
مفید ست و بهترین شیرها شیر آدم ست پس شیر خر که همان دم دوشیده باشند و در شیر خر شرایط نگهدارند
اول باید که خر جوان باشد و تندرست و بهتر آنکه از وقت زادن چهار ماه گذشته باشد و علف آن جو و
کاهو و برگ خرفه و لسان الحمل و اسفاناخ و خیاره و خیار بادرنگ بود و هر بامداد که خواهند دوشند نزدیک
به بیمار آورند چنانکه دور بود متغیر میگردد و قدحی پاکیزه اندر ظرفی که بر آب گرم باشد نهند و شیر دران
قدح دوشند و بدهند و شرط مقدار چنان ست که روز اول نیم سکرجه بدهند و هر روز نیم سکرجه زیاده کنند
تا روز هفتم سه سکرجه نیم شود بعد ازان هر روز نیم سکرجه کم کنند و سکرجه مطلق بسنگ جراحت چهار سیر
و ربع یکسیر بود و در روزیکه شیر داده باشند بعد از یک ساعت نبض را ببینند اگر قوی تر شده و بعظم
میل کرده شیر فاسد نشده و اگر صغیر تر شده باشد شیر فاسد شده دیگر نباید داد و هرگاه شیر داده
باشند یا خواهند داد در آن روز از ترشی و ماهی اجتناب نمایند و مسکن و موضع اضطجاع را بریاحین
و فواکه خوشبو معطر گردانند و لباسهای کتان بگلاب و صندل مطیب سازند و بادی در نزدیک آب روان
اختیار کنند و در تابستان در غایت روز خرقه کتان بگلاب و صندل و آب کشنیز تازه و برگ خرفه گردانیده
بر سینه و کتف اندازند و چون گرم گردد تازه گردانند سه چهار بار روزی کفایت بود و زیاده بکنند

که از اغتسال بآب سرد حادث می شود و در همه اصناف حمی یوم التخمیه غذا باز بگیرند و اغذیهٔ لطیفه صالح
الکیموس دهند بتخصیص اقسام در تعبی و غمی و همی و جوعی و آن کسانیکه در ابدان ایشان مرارة بسیار بود
وجه توسیع در غذا بران جماعت مطلوب بود حمی دق از اسباب سابقه می باشد مثل تپهای محرقه هرگاه مدتی
گشت و حرارت آن در رطوبت اعضاء اصلیه تاثیر کند مثل ورم گرم در سینه حادث شود و بسبب مجاورت تاثیر کند
و از اسباب مادیه می باشد مثل هم و غم و غضب و تعب و سهر خاصه در سن جوانی و هوای گرم و محرور مزاجان را
و نزلات حارهٔ صفراویه که دایم از سر سینه انصباب کند خصوص در هوای گرم علامتش نبض دقیق و صلب
متواتر ضعیف آنست و هرگاه دست بروی نهند حرارت اندکی نماید و هر چند دست نگهدارند قوی تر گردد
و اندکی مثل تعظیم کند و این دلیل قوت باشد برین تپ و بن تپ بر صاحبش نیک نمیشود زیرا که همچون مزاج
اصلی گردیده باشد و این تپ را سه مرتبه باشد و توضیح این موقوف بر دانستن این مقدمه باشد که در بدن
دو جنس رطوبت گردد یکی را رطوبت اولیهٔ اصلیه گویند که اتصال اعضاء بآن می باشد و دوم را رطوبت ثانیه گویند
آنرا چهار مرتبه باشد اول آنچه محصوری باشد در عروقی که غذا باعضا میرساند و آنرا رطوبت عروقی گویند
دوم آنچه بر افواه عروق ساقیهٔ شعریه است که آنرا رطوبت افواه عروقی گویند سوم رطوبت که بر اعضاء
پراگنده شده باشد و مثل شبنم بران چسپیده باشد آنرا رطوبت طلی گویند چهارم رطوبتی ست که قریب الانعقاد
آمده باشد و این را رطوبت قریب الانعقاد گویند پس چون حرارت افناء رطوبت افواه عروق کند
و شروع نماید در افناء رطوبت طلی باسم دق مخصوص باشد و چون افناء رطوبت طلی کند و شروع
بافناء رطوبت قریبة العهد بالانعقاد کند مسمی بذبول باشد و مریض که بانتهای اینمرتبه رسد کمتر خلاصی
یابد و چون این قسم را نیز فانی کند و شروع بافناء رطوبت اصل کند باسم مفتت تسمیه یابد و هر سه را حمی دق
گویند و آنچه در مرتبهٔ اول بود معرفتش مشکل باشد و علاجش آسان و آنچه از مرتبهٔ دوم بود یا نزدیک
بآن بود معرفتش آسان و علاجش مشکل باشد و مرتبهٔ سوم را علاجش نباشد مرتبهٔ اول
بتبرید و ترتیب اغذیه و اشربهٔ بارده مرتبه چون ماء الشعیر ست و مرغ چوجه و گوشت بزغاله خصوص پاچهٔ
بزغاله و شراب عناب و شراب نیلوفر و شیرهٔ تخم خرفه مقشر و سکنجبین بعرق کاسنی و عرق گاوزبان با شکر
و شیرهٔ تخم خیارین و کدو و هندوانه و شفتالو و زردآلو دهند و آنچه مرتبهٔ دوم بود یا نزدیک بآن محتاج
بود بعلاج قوی تر باشد پس در ربع اخیر شب شیرهٔ تخم خرفه مقشر بعرق گاوزبان گرفته با یکی از اشربه

بکنند و گاه باشد که بداغ کردن آن موضع احتیاج افتد بقانونی که در ترکیب عمل بد مذکورست نه بطریق عوام و این مرض اگر در جانب چپ بود صعب تر باشد

فصل در عرق النسا گاه باشد که پای را لاغر میکند و عروج حادث می شود و از اوجاع مفاصل عرق النسا و نقرس در معرض نکس و بازگشت زیاده است و اصناف عرق النسا و وجع الورک مثل اصناف عرق النسا و نقرس بود **علاجش** مثل علاج آن الا در انچه استثنا کرده شد و در قسم موی نقرس و عرق النسا اگر فصد کنند از باسلیق کافی باشد فصد عرق النسا نیز کنند و باید دانست که مرض عرق النسا در جانب انثی نادر افتد در کتب هر جا تخصیص بجانب وحشی اکثریت ست

باب چهاردهم در حمیات و روز بحران

فصل در حمی یعنی تپ و آن حرارت غریبه است که در دل مشتعل گردد و بتوسط خون و روح و شرائین در جمیع بدن پراگنده شود و اشتعالی که بافعال ضرر برساند و اجناس حمیات سه است حمی یوم و حمی دق و حمی خلطی حمی یوم آنست اول روح گرم گردد پس گرمی آن بدل رسد پس بسائر اعضاء و اخلاط و حمی دق آنست که اول حرارت غریبه باعضاء اصلیه و بتخفیض دل تاثیری کند پس بارواح و اخلاط و باقی اعضا سرایت کند و حمی خلطی آنست که اول اخلاط چهارست و مرکبات بسیار و تعفن اخلاط یا خارج عروق ست یا داخل عروق و باید دانست که گرمی اخلاط در حمیات خلطیه بی عفونت می باشد الا خون که گرمی آن بغلیان نیز عفونت میدارد و بعضی حمی و موی را منحصر بغلیانی داشته اند یا حدوث این تپ یا از اسباب مادیه بدنیه است یعنی وارد بر بدن یا نفسانیه یعنی وارد بر نفس مثل غم و هم و فزع و فزع مفرط و بیخوابی و خواب و تعب و اسهال و درد و گرسنگی و تشنگی و تخمه و فساد در معده و بعضی اورام بر ظاهر بدن و وقوف در آفتاب و اغتسال بآب و چیزهای گرم خوردن و ترک حمام کسی را که حمام معتاد بوده باشد و از زکام و نزله گرم **علامتش** عدم تغیری قاحش در نبض و قاروره است و بیشتر بناقص و قشعریره ابتدا کند و حرارت آن مثل حرارتی باشد که از حمام حادث می شود و بعرقی اندک مفارقت کند و اکثر زمان بقای آن بقول اکثر سه روز و بعضی شش روز گفته اند و این قول بعید ست و علاج هر یک علی التفصیل در کتب مطوله مسطور ست و علی الاجمال مقابله سبب بود چنانکه تفریح در غمیه و مشاهده در همیه و تسلی در غضبیه و استخفاف و استهانت مفرح در فرحیه و تغذیه در جوعیه و استفراغ باسهال و قی در تخمیه و امتلائیه و تفتیح مسامات بآب گرم و استحصافیه و این آنست

اوجاع قوی تر اسباب این مرض ست خاصه بر امتلا نقرس وجع الورک و عرق النسا اما نقرس یا دموی ست یا صفراوی
یا بلغمی یا سوداوی علامت دموی عظم انتفاخ ست و سرخی بشدت و ضربان و دیگر علامات غلبه خون علاجش
فصد ست و اسهال بمطبوخ هلیله زرد مقوی سورنجان و در ابتدا ضماد کردن باین ضماد فوفل صندل سرخ
صندل سفید گلسرخ کشنیز تازه خرفه تر کاسنی تازه محلب و اگر درد غلبه داشته باشد مثل بزر البنج و پوست
خشخاش و افیون یعنی مخدرات در طلا داخل نمایند و بعد از ابتدا آرد جو گل بنفشه گل خطمی خبازی و در انحطاط
اکلیل الملک و بابونه ضماد نمایند و در جمیع اضمده اوجاع مفاصل گرم و سرد و اشربه و مسهلات سورنجان شیرین
داخل باید کرد که تریاق مفاصل ست علامت صفراوی انتفاخ قلیل و زردی رنگ و شدت درد و حرارت ست
دیگر علامات صفرا علاجش اگر در مریض فی الجمله قوتی باشد فصد کنند و بمطبوخ هلیله زرد و حب سورنجان
تنقیه نمایند و غذا و شراب بیر و زهد ستوری که در امراض صفراوی دانسته شد عمل کنند ضماد نافع درین قسم
صفت آن آرد جو تراشه کدو کشنیز تازه و کاسنی تر خرفه تر باهم مخلوط نموده ضماد نمایند و درین قسم
احتیاج تحلیل نیست علامت بلغمی سفیدی رنگ و کمی درد و عدم حرارت و تقدم تدبیرات مولد بلغم
علاجش قی ست بآب ترب و عسل و اسهال بمعجون سورنجان و مسهل وقتی دهند که ماده را نیک نضج داده
باشد بماء الاصول و کلنگبین و قبل از تنقیه بگل بابونه ضماد توان کرد که محلل ست بی حدت اما بعد از تنقیه بزر کتان
و حلبه و شبت و اکلیل الملک با روغن قسط ضماد نمایند علامت سوداوی قلت تمدد و کمی درد و کثرت
درشتی و صلابت ورم و کمودت و باقی علامت سوداست علاجش استفراغ سوداست بحسب مزاج
هر کسی بفصد و اسهال اضمده محلله و روغنهای گرم و تر و نطولات گرم علامت ترکیب ماده ترکیب علامات
و اختلافات انتفاعات می باشد چنانچه گاهی از اشیاء حاره و گاهی از اشیاء بارده انتفاع یابد علاجش
مرکب ماده باید کرد و وجع الورک مفصلی عمیق ست پس علامات ورم بران نیک ظاهر نمی گردد و در بعضی
اوقات علاج آن مخالف اوجاع مفاصل باشد و این آنست که رادع در ابتدا ضرر میرساند زیرا که ماده
عمیق بود و رادع بموجب حبس و عسر تحلیل مے شود و مفصل را بر خلع مهیا می گرداند بلکه مرخیات مثل خطمی
و خبازی در ابتدا موافق بود مگر آنکه ماده بسیار رقیق بود و اگر خواهند که استفراغ کنند درد موی فصد باسلیق
کنند از جانب درد اگر بلغمی بود بقی و حقنه و شیافهای دیگر سنگی تدبیر نمایند و روغن قسط بمالند و ضمادهای
قوی التحلیل مثل جندبیدستر و عاقرقرحا و خردل و سورنجان ضماد نمایند و بعد از آنکه ضمادهای که بیشتر مذکور شد

و ایارجات تنقیه نمایند و در ترفیح اگر در معرض تیسر باشد تاخیر کنند

فصل در عسر الولادت یعنی دشواری وضع حمل و اسقاط مشیمه در آبزن حلبه بزرکتان و خبازی هر یک نیم پاؤ نشانند تا ناف و شورهای چرب دهند و روغن کنجد بالعاب تخم کتان آمیخته قبل را بآن چرب نمایند یا بآن حقنه کنند و چهار مثقال پوست خیار شنبر را نیمکوفته دو نیم من چهار سیر آب بجوشانند تا بهشت سیر رسد بپالایند و بقند سفید شیرین کرده بدهند و عطسه آورند و بینی گرفتن بچه و مشیمه را بیرون بیاورد و هرگاه در زادن چهار روز بکشد غالب بچه مرده باشد تدبیر بیرون آوردن باید کرد ضمادیکه درین وقت مفید ست شحم حنظل برگ سداب برابر کوفته بزهره گاو سرشته بر ناف و زهار ضماد نمایند و گاه باشد که بدست کاری قطع جنین احتیاج افتد و باید دانست که هرگاه قبل از ولادت درد در زهار و قطن پدید آید وضع بسهولت خواهد بود و اگر در صلب و پشت بود و بعسر بود پس در تسهیل آن اجتهاد باید نمود بی تاخیر

باب سیزدهم در اوجاع مفاصل و ظهر و خاصره

فصل در درد پشت یا از سردی و بلغم خام بود بعلامات معلوم کنند و علاجش نمایند باسهال و معجون سورنجان و حب سورنجان و روغن قسط بمالند و اشربه و اغذیه موافقه دهند و یا از تعب و کثرت مجامعت ست علاجش راحت و ترک مجامعت ست و استعمال حمام غیر محلل و روغن بابونه و روغن بنفشه ممزوج نموده بمالند و یا از ضعف گرده است بعلاج آن استعمال نمایند و یا از امتلاء رگ بزرگ که بر صلب ست می باشد علامتش ضربان و حرارت ست با علامات غلبه خون علاجش فصد باسلیق و تسکین حرارت ست اما خاصره یعنی تهیگاه درد آن بدرد پشت نزدیک بود و اکثر آن ریحی و بلغمی بود و استعمال شیافات سخنه نهایت دران مؤثر ست

فصل در اوجاع مفاصل بطریق عموم اوجاع مفاصل درد و ورم بود که در بندگاههای اعضا پدید آید اگر در مفاصل قدمین بود مثل کعب و اصابعه نقرس گویند و بیشتر در ابهام می باشد و اگر مفصل ورک بود تجاوز نکند از موضع آن را وجع الورک خوانند و اگر تجاوز کند اکثر از جانب وحشی بود امتداد یابد تا بزانو یا کعب بحسب کثرت و قلت ماده مدت عرق النسا نامند و از خواص این اورام ست که پخته نشود مثل اورام دیگر و سبب این امراض ضعف مفاصل و انصباب مواد ست و این مواد خون می باشد یا صفرا یا بلغم یا سودا یا مرکب از اینها می باشد و نقرس از بلغم و سودا بی امتزاج صفرا که بدرقه آن شود نادر ست و ازین اسباب کودکان و صبیان و زنانی که حیض ایشان منقطع نشده باشد حادث نمیشود زیرا که مره صفرا در ایشان کم باشد

خشک گردانند رنگ خلط غالب معلوم گردد و علاجش بعد از تنقیه بر جالبات مذکوره مداومت نمایند
و یا از بوا سیر می باشد و علامت و علاجش مذکور شد و یا از قرحه رحم که رعب مولادت یا جذب مشیمه
و جنین مرده یا انصباب خلط حار مراری یا کشادی دم می باشد و علاج انچه مذکور شد و انچه از اسباب باقی بود
فرزجه از کندر و دم الاخوین و از زروت و مر مکی و شب یمانی و پوست انار سوخته معمول نمایند و اگر دم بود
فرزجه بآن بر سد این ادویه را در آب لسان الحمل حلکرده در قبل حقنه نمایند و اقراص کهربا با شراب
حب اللاس با شراب انجبار دهند و اطلیه قابضه بر قطن و عانه گذارند و نیبه در همه انواع علائم دارند

فصل در اجتماس حیض سبب آن اگر از کمی خون باشد علامتش لاغری بدن و زردی رنگ
و تقدم اسباب کمی خون ست مثل امراض استفراغ و تعب و ریاضت علاجش عقد و سکون
و غذاهای موافق و خواب و راحت ست و اگر از غلظت خون می باشد سبب سردی از اخلاط بلغم یا
سودا بخون علامات سردی یا بلغم یا سودا بران دلالت میکند علاجش بعد از تنقیه و تعدیل اخلاط ادویه
مفتحه بلطفه مدره بکار برند مثل کرفس و انیسون و رازیانه و تخم و شونیز و دارچینی و سلیخه و جوز بوا کوفته بعسل
سه وزن ادویه سرشته معجون سازند مشربتی دو درم **شیافی** که حیض بگشاید صفت آن ابهل
و سداب از هر یک یکجزو دو مویز جبلی دو جزو جمله را کوفته بزهره گاو سرشته شیافها سازند و چند بار بر دارند
حیض بسته را بگشاید **شیاف دیگر** که همین عمل کند صفت آن اشنان فارسی عاقرقرحا فوه بصابون
سداب فرنیون اجزا مساوی کوفته بقدر سفیدی سرشته شیاف سازند و بر دارند و یا از مشکی می باشد
علامتش خشکی دماغ و لاغری بدن ست **علاجش** مداومت بشراب و اغذیه و حماهای رطوبت
افزاست و روغن بنفشه و کدو و پیه بط با الیدن و خبازی و خطمی و برگ خرفه حمول نمودن **اختناق رحم**
این مرض چون شیه بصرع بود و نبوبت و دور آید و فرق در ان این باشد که صاحب آن مرض چون
بهوش آید از انچه بر و دارد شود حدیث کند مگر آنکه سبب قوی بود و زبان و کف بر دهن چنان نباید که
در صرع آید سبب آن یا اجتماس طمث بود در هنگام بطول انجامد با کثرت منی و استحاله آن بکیفیت سیمی
علاجش اگر در وقت نوبت غشی بود عنبر بوی خوش به بینی داشتن چه بوی ناخوش به بینی داشتن
بحمر مناسب بود و روغنهای گرم که در ان مشک و عنبر حلکرده باشند در رحم مالند و حقنه کنند و اما بعد از نوبت
اگر از اجتماس طمث ست بمعالجه دار در آن استعمال نمایند و فصد صافن کنند و اگر از کثرت منی بود بجوزبو

وجمع شود مفتحات مثل بزرکتان دو توله خبازی و حلبه چهار توله ضماد نمایند و چون منفجر شود بشیر و نبات
حقنه نمایند و شراب انار شیرین و شیرهٔ تخم خیارین دهند و مرهم اسفیداج بروغن گل سرخ رقیق کرده
در قبل حقنه نمایند و بعد از تنقیه اگر مندمل نشود گل ارمنی و دم الاخوین هر یک دو توله و اندکی کندر بقدر
شش ماشه و روغن گل سرخ حل کرده حقنه نمایند

فصل در بیان علامت ورم بلغمی سبب آن انتفاخ بموضع و ثقل و عدم درد معده و تهیج اطراف
است علاجش قی کردن ست و مسهل بلغم دادن ضماد مستعمل در ابتدا صفت آن کشنیز تازه و خبازی و
اندکی بابونه ضماد کنند ضمادی که ورم از ابتدا گذشته بود بزرکتان حلبه انجیر زرد اکلیل الملک بابونه
شبت ضماد نمایند علامت ورم صلب صلابت موضع و گرانی و کسالت و لاغری و ضعف ساقین ست
و گاه باشد که شکم مثل مستسقی شود علاجش تنقیه از اخلاط غلیظ و اخلاط سوداویه است و روغن حنا
و روغن شبت و روغن بابونه حقنه کردن و مالیدن و مرهم رسل و مرهم داخلیون از داخل و خارج
بکار بردن و نطول از تخم خطمی و خبازی و تخم حلبه و بابونه و بزرکتان و ضماد از برگ خطمی و برگ سوسن سفید بکار دارند

فصل در بیان کثرت سیلان طمث بسیاری طمث یا از امتلاء بدن از خون و دفع کردن طبیعت آنرا
بطریق طمث ست و علامتش قوت بدن با وجود سیلان دم ست و عدم ضعف و تغیر بدن و رنگ
و تا ضعف و تغیر رنگ پیدا نشود حبس کردن آن جایز نباشد و چون بافراط انجامد فصد باسلیق باید کرد
تا ماده از انجانب برگردد و اما خون بحسب قوت و امتلا باید گرفت چنانچه بحدش صافی معلوم میگردد
تا طبیب ماهر نباشد در مثل این محل بر فصد جرأت ننماید و محجمه بالنار بر زیر پستان نهند و قرص کهربا با شراب
حب الآس بدهند و شیاف کحلی که صفت آن در بواسیر گذشت استعمال نمایند یا از حدت و رقت خون
می باشد و علامتش زردی رنگ و ضعف بدن و رقت و سوزش ست در آنچه سیلان میکند و سرعت
خروج و زردی آن و علاجش استفراغ ست بمطبوخ هلیله زرد و شاهتره و تمر هندی با شیرخشت و
آشامیدن قرص کهربا با زرشک و رب انار شیرین و شراب ریباس اگر هر صباح دو دانگ بزر البنج کوفته
با قند بدهند نیکو بود و اگر با عصارهٔ لسان الحمل و شیرهٔ تخم خرفه بدهند بهتر ست و اگر نیم مثقال شاخ گوزن سوخته
بآن ضم کنند صواب بود و اگر از بلغم بود بر خون و از ارخاء قوت ماسکه افواه عروق با غلبهٔ سودای
تیز که موجب تفتیح آن گردد می باشد بعلامات معلوم گردانند و اگر قدری پنبه در روغن و شب بردارد و در سایه

تسکین حرارت محللات مثل خطمی و بابونه و اکلیل الملک بآب گرم سرشته ضماد نمایند و اگر بسبب ضربه و سقطه
ورمی دران پیدا شود مویز و ماش را کوفته بآب برگ مورد و آب برگ سرو سرشته ضماد نمایند ضماد
برای ورم ثدی صفت آن آرد جو آرد عدس آرد باقلا گلسرخ مساوی در روغن گل چرب نموده
در سرکه خمیر کرده نیمگرم بر پارچه طلا سازند و بر پستان بچسپانند ضماد دیگر چوب میده پوست کچنال تخم خطمی
پوست بیخ ارنڈ گیرو همه را کوفته و بیخته ضماد کنند ضماد برای خردی و سختی پستان صفت آن
بیخ کندوری مولسری خام هر دو را برابر در عرق سهجنه تا چهار پاس کهرل نمایند بعد ازان ضماد کنند
فصل در قلت اللبن یعنی نقصان شیر یا از کمی خون بود بسبب بسیاری خون کم کردن یا خروج آن
بوجهی از بدن یا سوء مزاج در بدن یا اندک خوردن غذا یا استعمال چیزهای که از انها خون کم متولد شود
علامتش تقدم این اسباب ست و علاجش منع و استعمال اغذیه و اشربه محموده که خون از انها
بسیار تولد کند و یا از خون می باشد بغلبه یکی از اخلاط ثلثه و علامت صفرا
زردی شیر و رقت و حدت و علامت بلغم شدت بیاض و مائیت و میل بحموضت در بوی و طعم و علامت
سودا غلظت و قلت شیر ست و علاجش تنقیه بدن از خلط غالب و تغذیه بضد آنست ضماد که شیر
در پستان زیاده کند صفت آن تخم بادروج پنج درم آرد باقلا ده درم کوفته بیخته بآب بادروج
ضماد کنند ضماد دیگر که شیر غلیظ را باصلاح آرد صفت آن بنفشه خطمی جو مقشر پخته بر سینه و پستان ضماد کنند
ضماد که شیر را که بسبب گرمی و خشکی منجمد شده باشد منحل گرداند صفت آن مونگ و برنج ساتهی بآب سائیده اندکی گرم نموده ضماد کنند

باب دوازدهم در امراض رحم

فصل در اورام رحم حدوث آن یا از ضربه و سقطه می باشد یا احتباس طمث یا سقوط جنین یا عسر
ولادت یا از کثرت جماع علامت ورم تپ گرم بود و درد سر و در میان ناف و عانه آن موضع را
تنه گویند و در برابر آن از پشت و آنرا قطن گویند و عسر بول و براز و تواتر نبض و نفس و علاجش
فصد باسلیق ست یا صافن و اگر قوی باشد فصد باسلیق کنند پس صافن ضماد نافع صفت آن
آرد جو آرد باقلا گل بنفشه گل خطمی هر یک یکتوله سوده بآب کشنیز تازه و آب کاسنی تازه و آب خرفه
تازه سرشته ضماد کنند و حقنه بر تخم بلعابها و روغنهای سرد کنند و آب گرم و برگ خرفه و امثال آن و
بعد ازان در آبزن که دران بابونه و اکلیل الملک و خطمی جوشانیده باشند نشانند و اگر تحلیل نیابد

وبدلیل وعلامات ضعف آن اعضاء بشناسند وبتقویت آن اعضا علاج نمایند ویا از استرخاء آلت
وضعف بدن ست وعلامت وعلاجش ذکر شد وانچه از ترک مجامعت ست در عضو ضمور پیدا میشود
وعلاجش پیوسته مالیدن قضیب ست در شیر وآب گرم نهادن ست ویا از قلت تفتیح در اسافل بدن
میباشد علاجش تناول چیزهای منفخ مثل باقلا وانجیر ونخود آب ویا از سردی اعضاء قضیب ست
وعلامتش بسیاری رقت منی ست وسهولت خروج آن بی انتشار وضعف حس وحرکت وفتوری
ولاغری وی وعلاجش اگر مزمن باشد معالجه فالج کنند وتقویت دل وشادی وبوهای خوش
در تقویت باه مطلقا اثری تمام دارد اغذیه باهیه قلیه پیاز مغز کله بره قلیه گنجشک تر وگوشت بزغاله
مرغ فربه هریسه شیر برنج بیضه مرغ نیمبرشت ماهی بریان فواکه محرورین خیار بالنگ خیار باشفتالو کدو
فواکه مبرود مثل انگور وخرما ومغز پسته ومغز گردگان وانجیر ادویه باهیه سقنقور خصیة الثعلب پنیر مایه
شتر اعرابی قضیب گاو خشک کرده بسوهان سوده شقاقل خولنجان بهمن بوزیدان زرنباد سورنجان دارچینی
بسباسه مغز حبة الخضرا کنجد بزرکتان واز ترشیها اجتناب نمایند

فصل در بیان سرعت انزال اگر از حدت میباشد علامتش حرارت وسوزش بوقت انزال
است وزیادتی از چیزهای گرم علاجش استعمال اغذیه واشربه بارده است ویا از ضعف قوت ماسکه
است بسبب برودت ورطوبت وعلامتش عدم علامات حرارت ورقت منی وزیادتی منی بخوردن
چیزهای سرد وتر ست وعلاجش استفراغ بدن ست از رطوبت به اسهال وقی ومالیدن روغن
قسط بر عانه وخصیه ویا از ضعف اعضاء رئیسه است ومعده وگرده وعلامتش نقصان باه وقلت
رغبت بجماع میباشد وعلاجش تقویت آن اعضاست ویا از صفرت وحرقت منی
می باشد وفی الجمله بچیزهای قابض کمتر شود علاجش تبرید ست

باب یازدهم در امراض ثدی

فصل در اورام ثدی بدانکه در پستان ورم حادث میشود چنانچه در سایر وچنانچه در مبحث ذکر می شود
اما ورمی که از تجبن لبن وبستن شیر دران حادث می شود مخصوص بآن علامتش انتفاخ وصلابت
رو وسرخی لون ست علاجش آنست که خرفه تر را کوفته بسرکه حدت آن را بآب شکسته باشند
سرشته ضماد نمایند ضمادی نافع صفت آن آرد جو آرد باقلا آب کشنیز تر آب برگ خرفه تازه ضماد نمایند وبعد از

مازوی سبز یکتوله صبر سقوطری مرمکی کندر جوز السرو زفت رومی مقل ازرق ابهل سریشم ماهی هر یک یک توله
در قیلة الریح جند بیدستر و روغن فرفیون و فرفیون با روغن یاسمین حل کرده در احلیل چکانند و در قیلة الحمار
آب کمتر خورند و ضماد ازین ادویه کنند صفت آن حلبه سرگین گاو پشک گوسفند سرگین کبوتر و فلفل
و اگر آب بسیار بود هذل باید کرد بمواضع و در سه چهار روز آب آنرا بیرون آورند تا غشی حادث و حاصل
نشود قوت بحال ماند پس موضع هذل را داغ کنند

فصل در نقصان باه یا بسبب ضعف شهوت می باشد یا بسبب استرخاء آلت و ضعف شهوت
از ضعف بدن می باشد علامتش لاغری و زردی رنگ و قلت خون ست علاجش تدبیر بدن ست
بتدبیر ناقهان چون غذاهای موافق و خواب و خوشدلی و ترک جماع مدتی و یا آن از قلت منی می باشد
علامتش قلت منی بوقت بیرون آمدن ست و سبب قلت منی خشکی آلات منی باشد و علامت
غلظت و انتفاع بحمام مرتب و دخول در آب فاتر و چیزهای تری افزاینده است علاجش ترطیب بدن ست
باغذیه و اشربه و فواکه و یا از برودت ست علامتش خشک شدن آلات منی می باشد و نیز بدشواری بیرون آمدن منی و باقی
علامات برودت نیست علاجش تسخین بچیزهای گرم و معاجین حاره است مثل مادة الحیات و معجون
زرعونی و معجون لبوب کبیر و معجون حب الشفا صفت آن حب الشفا زنجبیل یکجزو ریوند چینی دو جزو
جوز ماثل سه جزو کوفته بیخته بعسل معجون سازند شربتی یک نخود و معجون حافظ الباه صفت آن
فلفل سیاه دارچینی بادیان جوزبوا مشک مصطگی کندر جوز ماثل اجزا مساوی کوفته بیخته بعسل
معجون کنند شربتی مقدار نخود و یا از حرارت می باشد علامتش غلظت منی و بسهولت بیرون
آمدن و احساس بحرارت و سوزش در آنوقت و انتفاع بمبردات ست علاجش بمبردات مثل شیره
تخم خرفه و شیر دوغ گاو ست و یا از رطوبت می باشد علامتش رقت منی و ضرر یافتن از تریست
و علاجش بمعاجین دافع رطوبت ست و یا از ترک مجامعت و فراموشی نفس ست و قلت اهتمام
بتولید منی علاجش استعمال ادویه و اشربه و اغذیه باهیه است و نظر کردن بتصاویر حیوانات
و استماع و حکایات و احادیث درین باب و یا از فکری و تصوری می باشد بمثل زهد و تعشق و یا تنفری
از آن امر بوجهی یا توهم آنکه نباشد که در آنوقت ضعفی ظاهر شود یا آنکه کسی او را سحر کرده باشد و بشر باشد
و علاجش رفع و دفع این افکار ست و تصورات و یا از ضعف دل و دماغ و معده و جگر و گرده است

وحرارت ودردقوی باشد علاجش آب زن بنفشه وبرسیاوشان وخسک سازند ودرآبزن
اگردردقوی باشد دفع شود واگرسببش خون غالب بود فصد باسلیق وفصد صافن واستفراغ صفرا
وترک گوشت ست طلائی نافع درین قسم صفت آن آرد جوعنب الثعلب کشنیز خشک یا ترکاسنی تازه
کوفته بسرکه انگوری وگلاب وروغن گل سرخ سرشته طلا نمایند طلای دیگر مستعمل بعد از طلای ماقبل
صفت آن آرد جو آرد باقلا آرد عدس باآب عنب الثعلب سرشته طلا نمایند طلای مستعمل
درانتهای آن صفت آن آرد باقلا گل خطمی تخم کتان گل بابونه اکلیل الملک کوفته باآب عنب الثعلب
وروغن گل سرخ بزرده تخم مرغ سرشته طلا نمایند ویا ازبلغم بود علامتش سفیدی ونرمی ودراندک
است علاجش قی آبته بابا وسیر وشبت نیم باو وعسل شش تولہ وضماد اکلیل الملک بابونه وحلبه وبزرکتان
است ویا ازسودا بود علامتش صلابت وکمودت ست وعلاجش تنقیه سوداست واگربآن
غلبه خون بود فصد اسیلم کنند ومطبوخ افتیمون دهند وضماد بابونه واکلیل الملک وبزرکتان وحلبه برنباشیش باشد
ومقل ازرق بکباشم ومغز ساق گاو دو تولہ کنند

فصل دربیان فتق وقبله هرگاه که بر غشاء صفاق یعنی پوست اندرونی شکم ازان دو مجری که درشین
این الکتاب اطباء اثنا عشین خوانده اند والحق ثانی این ست یکی کشاده شود بسبب طوبتی مرخی یاحمل بارگران
یارفع صوت یاازجائی برجستن یاباد غلیظ یاضربه وازین کشادگی اگرشراب یاحباب یارودهٔ بآن فرود
آید ویکبیس انشین برسد واگرامعا فرود آید آنرا قبله الامعاء گویند واگرریح فرود آید آنرا قبله الریح
گویند واگرآب فرود آید آنرا قبله الماء گویند وقبله رادره وقرد نیز گویند وبسا باشد که رطوبت غلیظ فرود آید ودرانجا
غلیظ شود آنرا قرولحمی گویند وعلاج این قسم علاج ورم صلب ست واگرکشادگی چنین نبود که بکبیس انشین
تواند رسید پس درگوشه ران باشد آنرا فتق الاعیین گویند واگرغشاء مذکور سوراخ شود ودربرابر ناف
یا بزیر یا بالاتر وچیزی ازان بیرون آید آنرا فتق مراق البطن وفتق اعیین گویند نامزانیز عارض شود وعلاج
درصبیان درست شدن فتق وشق ممکن ست اما درغیرایشان غیرممکن غرض محافظت بود تانزیاده نشود
ازحرکات قویه ورفع صوت ومجامعت خاصه بعد امتلا ازطعامهای غلیظ ومیوه وخمیر وهرگاه چیزی بمیل خود فرود آید
درآب گرم نشانند چون ازآب بیرون آید روغن گل سرخ وروغن بابونه گرم کرده بمالند تا بجای
خود رود وپیوسته آنرا بسته دارند وضماد ازین ادویه کنند صفت آن برگ مورد بکتوله گلنار فارسی بلوط

فاکستری یا سفیدی و پیوسته مریض بآن مائل بود که دست بر قضیب مالد و هرگاه بول کند در حال خواهد
کرد دیگر بار بول کند و باید دانست که سنگ مثانه بزرگ و درشت باشد و سنگ گرده خرد و غیر درشت سنگ مثانه
در نکند مگر آنوقت که در رهگذار بول افتد و بول را باز دارد و دنائز اقول سنگ خاصه در مثانه اندک بود
و سنگ مثانه کودکانرا بیشتر افتد و عارض شود و سنگ کلیه کهول را و سنگ مثانه لاغرانرا بیشتر بود و سنگ
گرده فربهان را و علاجش آنست که بدن را از مادهٔ آن پاک گردانند بقی و اورا ربعضی اوقات تا مادهٔ آن
مجتمع نشود و از طعامها و غلط احتناب نمایند و تجدید هضم و تلطیف تدبیری در وقت هیجان درد اگر خون غالب بود
فصد کنند و اگر طبع خشک بود حقنه نمایند و در آبزن نشانند که دران بابونه و خسک و شبت و خطمی و کرنب
و حلبه جوشانیده باشند و اگر حرارت غالب بود آبزن از بنفشه و پرسیاوشان و خسک سازند و در آبزن
ادویهٔ گرم دهند چون تخم کرفس و دقو و بادیان و انیسون و صعتر و شونیز و ادویهٔ مدره بارده مثل تخم خیارین
و تخم خربزه و خسک و عنب الثعلب و کاکنج و ادویهٔ مدره معتدله چون پرسیاوشان بسبب حرارت مزاج و برودت
و اعتدال مزاج علیل و چون از آبزن برون آید روغن شبت یا روغن بنفشه در مجاری و مواضع مالند
و گویند که از بلندی بزیر آید پس اگر حصات بیرون آید فبها والا اگر در مجاری بماند بلطفها بها حقنه نمایند و مجموعه
که زیر آن باشد نهند تا بآنجا کشد و فلوس خیارشنبر با آب رازیانه و روغن بادام شیرین دهند و اگر در مجاری
قضیب گرود در آب گرم نهند و نیز لعاب با روغنا (۱ تولد) و دچکانند و دست بران مالند (۲ تا شش) تا برون آید و اورا حصات
مثل حجر الیهود باشد که سنگ را بریزاند و برون آرد و روغن عقرب در چکانند و خاکستر عقرب داون
عجیب اثری دارد بگیرند عقربی که بران سفیدی غالب بود و در ظرف آهنی نهند و سر آن را محکم کنند و بر روی
خشت پخته در تنور تافته که دران نان پخته باشند نهند و شش ساعت بگذارند پس بیرون آرند شربتی
یک دانگ و خون میش با آب کرفس یا آب ترب داون فعلی عجیب دارد و این را بید الله گویند خاصه میش
چهار ساله که در اول رنگ برآوردن انگور ذبح کنند و خون اول و آخر را بریزند و میانه را بگیرند و نگاهدارند
و در آفتاب خشک کنند و از گرد و غبار محفوظ دارند و بمثقال آنرا بدهند و حب القلت را در تفتیت
حصات تاثیری عجیب ست و همچنین نمک و ترب و اگر سنگ مثانه ریخته نشود و در شکافتن بیرون آوردن
خطرست درسن گویند صبی خطرش کمتر ست اما سنگ گرده را ندیده و نشنیده که بشکافتن بیرون آورده شود
فصل در اورام خصیه و قضیب و آن یا از خون بود یا از صفرا بود علاماتش سرخی رنگ

خرمیان یعنی جند بیدستر و مشک حل کرده باشند و یا از حرارت مثانه باشد که آب بسیار حدوث میکند و مجاری
فراخ میگردد و مثانه ضعیف میشود علامتش حرارت مزاج ست و از گرمیها ضرر یافتن قرص نافع درین قسم
صفت آن طباشیر سفید و گل ارمنی تخم خرفه مقشر تخم کاهو مقشر خشخاش کوفته بیخته با آب سرشته اقراص
سازند اگر ربع یکجزو زعفران اضافه نمایند قوی تر باشد و در قسمی که سردی بود بر شعشا بغایت مناسب
است و مفید بول در افراش از استرخاء عضله بسبب رطوبتی می باشد بر علاج سلسل بول که از سردی بود
مداومت نمایند و در وقت خواب از امتلاء شراب و طعام و میوها نگاهدارند و سم میش که آنرا بکه گویند
و سم خر اگر بسوزند و بعسل مصفی بسرشند و با آب بنوشند مفید بود و دماغ و گرده را نیز نافع ست

فصل در بول الدم انچه خون صرف باشد از کشودن رگی بود در گرده و از مثانه بسیار نیاید از گرده
بسیار آید و کشودن رگ از ضربه و سقطه می باشد و از تمدد ذکر می باشد و گاه باشد که باد از ان بیاید
چنانچه از مقعد بر می آید و قبل از آمدن درد در قطن حادث میشود و چون خون بیاید تسکین یابد
علاجش فصد باسلیق ست الا آنکه از کزاز بود و قرص کهربا با شراب حب الآس در همه اقسام نافع ست
و یا از ضعف گرده و ضعف جگر می باشد علامتش آنکه بول غالی بود آنکه از ضعف اکرده بود و سفیدی
و غلظت برو غالب بود انچه از ضعف جگر بود سرخی و رقت ست و یا از ریش می باشد علامتش وقوع آن
بعد از حدوث قرحه و نتن بول ست و علاج قرحه است

فصل در خصی الکلی سبب فاعلی سنگ حرارت خارج از اعتدال و سبب مادی خلط غلیظ لزج ست و هرگاه ماده را
غلظت و لزوجت کمتر بود و اندک اندک منعقد شود و دافع آنرا دفع کند بتفاریق ریگ شود علامت سنگ گرده
درد و گرانی پشت و قطن ست و چنان نماید که چیزی از ان آویخته است خاصه که بران تکیه کنند و هرگاه امعا
از ثقل ممتلی شود در موضع گرده درد پدید آید و صفائی بول از کدورت و رسوب برنگی که سرخ و زردی زند
منذر بسنگ گرده بود و گاه بود که در خصیه که در جانب چپ آن گرده بود پیدا شود و در پائی که از انجانب
بود دردی و خدری حادث شود و گاه باشد که درد سنگ گرده بدرد قولنج مشابه بود و فرق میان آن
این بود که درد قولنج منبسط گردد و بسوی بالا و زیر و راست و چپ میل کند و درد گرده بر یکجا لازم بود و
بجانب پشت اندکی مائل باشد و صاحب قولنج بر ملا خفت یابد و صاحب حصات شدت و علامت سنگ مثانه
درد زهار ست و نتاجی آن و گرانی و خاریدن قضیب و انتشار و استرخاء بی سببی ظاهر و رسوب برنگی

کنند و شیاف ابیض بروغن بنفشه یا روغن گل سرخ حل کرده در احلیل چکانند و علاج ببالا رفتن خصیه
در آبزن که دران بزرکتان و خطمی جوشانیده باشند بنشانند

فصل در بیان حرقت بول یعنی سوزش کمتر از تیزی و بورقیه آن بود بسبب حرارت جگر
و بسیاری صفرا و **علامتش** حرارت مزاج و رنگینی قاروره و تقدم مشروبات و ماکولات حاره
علاجش آشامیدن شراب بنفشه تمر هندی تر کرده و شراب آلو و شراب انار و لعاب بزر قطونا
و امثال اینها **قرصی** درین قسم نافع ست **صفت آن** مغز تخم خیار و بادرنگ و مغز تخم خیار دراز
و مغز تخم کدوی شیرین و تخم خرفه مقشر نشاسته کتیرا رب السوس مغز تخم خربزه اجزا مساوی کوفته بیخته
بلعاب بزر قطونا سرشته اقراص سازند و هر روز دو مثقال آنرا با یکی از اشربه مذکوره بنوشند و طلاها
خنک بر موضع جگر کنند و اگر صفرا غالب بود شیرخشت با آب تمر هندی یا آب انار ترش و شیرین حل کرده و
امثال آن استفراغ نمایند و اگر حرقت بسبب برهنه شدن مجری از رطوبتی که بران مخلوق ست باشد سببش
یا بسیاری مجامعت ست یا تناول مدرات یا طعام تیز و شور و **علامتش** تقدم این احوال ست **علاجش**
ترک آن اسباب و چکانیدن سفیده تخم مرغ در احلیل ست و غذا پارچه بره و بزغاله و مرغ فربه و هلیم گندم
و اسفاناخ و زرده تخم مرغ نیمبرشت و اگر سببش مجاری مثانه و جرب آن می باشد **علامتش**
نتن بول و خروج مده و چیزها مثل سبوس از قرحه و لاغری بدن در جرب **علاجش** چیزهای ترست که در قرحه ذکر شد

فصل در تقطیر البول یا بسبب حدت بول می باشد که در مجری سوزش کند پس دفعش مولم بود و اجتماع
ثفلش نیز **علامتش** سوزش و زردی بول و علامات غلبه صفرا و تقدم چیزهای گرم **علاجش** دادن شراب
آلوست بشیره خشخاش و شیره تخم خرفه مقشر و شیره تخم خیارین و غرض از تخم خیارین آنست که بدرقه
باشد و ادرار بول روان چه ماسکه بول را بارد دادن مناسب ست و بسبب سردی مزاج مثانه و ضعف
ماسکه آن می باشد پس بر نگاهداشتن تا جمع گردد قادر نباشد یا ضعف دافعه پس دفع نتواند کرد الا
اندک اندک **علامتش** خروج بول بود بی سوزش و سفید و تقدم تدابیر مبرده **علاجش** خوردن
اطریفل کشنیز و جوارش کندری مقوی بحب الآس ست و تنقل بمویز و از اسباب عسر تقطیر نیز می باشد
علامتش عسر یا تقطیر ست **علاجش** عسر ست بقانونی که گذشت یا از سردی مثانه و استرخای عضله
می باشد علامت و علاج آن آنچه در تقطیر گذشت و روغن قسط مالیدن یا زیت یا روغن گوسفند که دران

آنست که فصد کنند و در آبزن متخذ از گل بنفشه و خبازی کوفته و جو مقشر و گل خطمی در آب جوشانیده
نشانند و ضماد متخذ از آرد جو گل بنفشه عنب الثعلب بمثانه ضماد نمایند بعد از تنقیه تقریباً ضماد
بابونه و تخم کتان و آرد باقلا کنند پس اگر تحلیل نیابد وجع مده شود و در روز زیاده گردد در انضاج
کوشند با ضمده و نشانیدن در آب گرم و چون درد ساکن شود نشان پختگی بود جهت انفجار سرگین
کبوتر و آرد کرسنه ضماد نمایند و دست بمثانه مالند و چون بگشاید در بول مده برآید شیره تخم خیارین دو توله
با شراب بنفشه یا شراب انار شیرین هر یک دو توله و یا قند سفید یکتوله دهند و چون از مده پاک شود شراب
کاکنج و شراب خشخاش و گل ارمنی و دم الاخوین و نشاسته دهند اگر آماس سرد بود علامتش
دشواری بول و غایط و گرانی و تخدیر و ضعف در ساقها ظاهر گردد و احساس ورم و علاجش
در آبزنی نشانیدن که دران بابونه و اکلیل الملک و حلبه و بزرکتان جوشانیده باشند و ضماد از مثل اینها
سازند و علامت باد تمدد و بی آرامی و تقدم چیزهای بادناک ست علاجش بقانون علاج یاد
کردن ست که ذکر شد علامت بسته شدن خون و ریم و خون سبوق بول مده و خون و لحوق سردی
اطراف و صغر نبض و نفس و عرق سرد ست علاجش آبزن محلل چنانچه ذکر شد نشانیدن و سکنجبین
عنصلی نوشیدن و قدری پنیر مایه خرگوش در احلیل چکانیدن ست و علامت و علاج سوء مزاج از مباحث
گذشته معلوم شد و تدبیر حبس بول خواهد آمد در سوء مزاجات در آبزن گرم نشانیدن و برفق دست
بر زهار مالیدن و علامت سنگ گرده و مثانه خواهد آمد و اگر بزرگ بود بحرکت کردن بجانب راست
چپ از مجری دور شود بول بگشاید و اگر خود باشد مجری بند شود و در ضربه و سقطه فصد باید کرد و در آبزن
که سر بنفشه و عنب الثعلب و جو مقشر هر یک پنج توله دران جوشانیده باشند نشانند و روغن گل سرخ
و روغن بنفشه مالند و علامت و علاج ورم امعاء گذشت و ورم رحم خواهد آمد و علاج رطوبت و باد در قولنج
ذکر شد و در آب گرم نشانیدن در همه انواع نافع ست علامت قروح درد قطن یعنی موضع استخوان که براز بیرون
میشود بغیر گرانی و تمدد و خروج مده و خون و قشور قرحه در بول و گاه باشد که مثل گوشت پارها بیرون آید
و قروح مثانه از قروح گرده بآن ممتاز میشود که قشور گرده سرخ بود و قشور مثانه سفید و قروح گرده
با سلسل بول و قروح مثانه با عسر بول و بموضع درد نیز توان دانست و علاجش تعدیل اخلاط
و اماله از مراریه و بورقیه سفید و سیاه است و اگر غالب بود بفصد و قی و اسهال و شراب کاکنج و شراب خشخاش

و مذکور شد و از اخلاط صفراوی و بورقی باشد علامتش غلبهٔ اخلاط است علاجش تنقیهٔ این اخلاط
واجتناب از مولدات آن و مسح مقعد بروغن گلسرخ و سرکه نافع ست

فصل در خروج مقعد یعنی بیرون آمدن و این مرض کودکان را بسیار میشود ذروری نافع از برای خروج
مقعد صفت آن برگ مورد مازو سبز گل سرخ گلنار فارسی کوفته بیخته بعد از انکه موضع را بروغن گل
سرخ چرب کرده باشند پس باندرون فرستند

باب دهم در امراض کلیه و مثانه و صفاق و اعضای تناسل

فصل در وجع کلیه یعنی درد گرده یا از باد ست علامتش تمدد بی گرانی و بی علامت حصات چنانچه بیاید و
از موضعی بموضعی منتقل بود و کمی آن در خلاء معده و نیکوئی هضم علاجش ماء الاصول ست که دران تخم خربزه و
خار خسک و ریوند خطائی و پرسیاوشان را حل نمایند و در آبزن نشانند که در وی بابونه و شبت و اکلیل الملک جوشانیده
باشند و ضماد از سداب و بابونه و شبت و کماد از سبوس و گلسرخ و نمک سازند و یا از ضعف ست و سببش
یا از سوء مزاج گرده بود یا از لاغری آن با سنگ و قرحه اما سوء مزاج پس اگر گرم بود و حرارت موضع و رنگینی
قاروره و تشنگی بران دلیل باشد علاجش اشربه و اغذیه و اطلیه بارده و تنقیه و استفراغ ماده اگر مادی
بود و اگر سرد بود سفیدی قاروره و ضعف پشت همچون پشت پیران و ضعف باه دلیل آن بود علاجش
حقنه کردن بروغن بادام تلخ و روغن حب القرطم و روغن قسط مالیدن و این روغنها در موضع گرده و بر اغذیه و
اشربه گرم و معجون فلاسفه و مادة الحیات مواظبت نمودن و اگر مادی بود تنقیه بدن کردن ست اما لاغری گرده
علامتش سفیدی رنگ بول و کثرت بول و درد پشت و لاغری بدن و قلت شهوت باه است حلوا نافع از برای
این قسم صفت آن مغز بادام شیرین مقشر مغز نارجیل مغز فندق مغز پسته قند سفید بدستور حلوا سازند نان سپید و روغنی و کله بز
و کله گوسفند یکساله نافع ست و اما سنگ و قرحه بعد ازین خواهد آمد و در جمیع اقسام درد گرده آبزن نافع ست عسر البول یعنی
دشواری و گرفتگی بول اسباب هر دو یا آماس مثانه است یا بادی غلیظ در مثانه یا بسته شدن ریم و خون یا سوء مزاج گرم
چنانکه در تبهای محرقه واقع شود یا از سوء مزاج سرد و باطل شدن حس مثانه یا حبس بول و باز داشتن آن بسبب مانعی
از سنگ مثانه یا ضربه است که بمثانه رسد یا ورم امعاء مستقیم یا ورم رحم یا ثفلی خشک و رطوبتی لزج یا باد غلیظ در امعاء مستقیم
یا ریش و بثره در مجری که هرگاه بول بآن میرسد درد میکند پس میل بمثانه میکند هر یا عن المنوذی یا ببالا رفتن خصیه و
علامت آماس مثانه اگر گرم بود تپ محرقه و درد صعب در مثانه و انتفاخ مثانه و هذیان و تشنگی و سیاهی زبان ست علاجش

وروغن گل سرخ ومغز ساق گاو وکوبان شتر سرشته ضماد کنند اگر دلسیه بود وحالا خون نمی آ
وخواهند که بیاید زهرهٔ گاو وپیاز طلا کنند واگر دلسیه باشد منع آمدن خون نکنند مگر آنکه بافراط رس
وموجب ضعف گردد پس منع کنند بقرص کهربا وشراب انجبار وشراب حب الآس وشیافی کحلی نمایند

صفت آن کندر گلنار فارسی مازو سبز سرمهٔ اصفهانی شب یمانی اقاقیا صمغ عربی اجزا برابر کوفته
بیخته بگلاب سرشته شافها سازند هریک برابر سته خربا وعمل نمایند ودستکاران بطوق بربدن علاج آن
کنند لکن اگر متعدد نباشد تمام را باید ببرد واگرچه این علاج کامل ست ولیکن خالی از خطر نیست والا
بواسیر بادی بود غلیظ وعسر التحلیل ودردی مثل قولنج احداث کند وگاهی بجانب گرده درآید وگاهی
بجانب خصیه وقضیب فرود آید وگاهی تعفین بی سببی از اسباب اسهال که ذکر شد وسبب ریح بواسیر
تحلیل اخلاط سوداویه واستحالهٔ آن بریاح غلیظ **وعلاجش** تنقیهٔ سوداست ومداومت بدو
کاسر الریاح مثل جوارشات واشال آن اما تعفین طبیعت واسهال در بواسیر سبب ریاح ست
که از بواسیر حادث میگردد وانفتاح عروق بواسیر چنانکه انفتاح عروق امعاء که ذکر شد سبب اسهال
میگردد **وعلامتش** علامت بواسیر ست سفوفی نافع از برای اسهال بواسیر **صفت آن**
تواج خطائی کهربای سمعی گل مختوم از هریک دو دانگ کوفته بیخته با ست چیکه بخورند ومعجون خبث الحدید
از برای اسهال بواسیر نافع ست وخوردن حضض هندی دورق القنب تر اسهال بواسیر
را نافع ست وهمچنین هلیلهٔ سیاه با روغن گاو بریان کرده

فصل در نواصیر وآن قرحه بود حادث در میان مقعد وخصیه وازان صدید وزرد آب میرود ونافذ
می باشد **علاجش** آنست که هر روز بفشارند وشیاف غرب که در امراض رحم مذکور خواهد شد بگلاب سوده
سه چهار قطره دران چکانند اورام مقعد آماس مقعد یا از خون وصفرا باشد **وعلاجش** فصد باسلیق
وبروغن گل سرخ وسفیدهٔ تخم مرغ ضماد کردن بعد ازان ضماد کردن بروغن گل وموم وزرده تخم مرغ بعد ازان ضماد کردن
بخطمی وسرنبفشه وخبازی وبابونه واگر جمع شود وتحلیل نیابد بکشادن آن وبانتظار تقیح نباید بود بلکه پیش از
نضج او را بشگافند تا ناصور نشود **شقاق مقعد** از حرارت ویبوست می باشد **علاجش** مرهمی سازند از روغن
گاو سرخ واسفیداج وزرنیخ سرخ ومغز ساق گاو دموم سفید وکتیرا ونشاسته بکار میدارند واگر خون سیلان
کند شادنج ودم الاخوین وشبت سوده برانجا ریزند **حکه مقعد** خارش مقعد ست از دیدان فرد می باشد

از جای بجای نقل کند چنانکه نفس بپایی شود بعد از آن از سفوفی که ذکر خواهد شد در شیر یا شربتی مخلوط کرده یکبار
در کشند و تا نماز پیشین هیچ نخورند بعد از آن نخود آب خورند اگر پیش از آنکه سفوف را بیاشامند اندک کباب
یا اندک شیرینی در دهن اندازند چنانکه آب آن بحلق فرو رود و متعاقب آن بیک بار دوا را در کشد بهتر ست
سفوف دیدان صفت آن سرخس درمنهٔ ترکی قنبیل بای برنگ کابلی مقشر از هر یک یکدرم ترمس شامی
تربد سفید مجوف تراشیده قسط تلخ حب النیل از هر یک نیم درم کوفته بیخته این مجموع یک خوراک ست و آنچه شبیه
بکرمی که در سرکه متولد شود در امعاء مستقیم بود علامتش خاریدن مقعد و خروج آن با براز ست و
علاجش حقنه کردن بآب برگ شفتالو یا شونیز و ترمس و شحم حنظل ست قیل بروغن استهٔ شفتالو
و روغن استهٔ زرد آلو چرب کرده صبر سقوطری بسرکهٔ انگوری حل کرده بآن آلوده نموده بکار برند و از شحم
حنظل و شونیز شیافی ساخته بردارند و چون تولد اینها از بلغم ست و رطوبات از چیزهای مولد بلغم از
رطوبات اجتناب نمایند بعد از تنقیه و رفع آن هر صبح ناشتا قدری مری تجرع نمایند تا منع تولد آنها نماید
بواسیر جمع باسور ست استعمال لفظ جمع بیشتر از مفرد باشد و این مرض در بینی می باشد و در رحم
و در مقعد اما آنچه در بینی باشد بصورت ثولولی باشد و سبب آن فضله بود که از دماغ بآن موضع آید
و بحرارت نفس لطیف آن تحلیل یابد و غلیظ آن متحجر گردد و گاه بود که ملین گردد علاجش تنقیهٔ دماغ
است و استعمال موم روغن و استنشاق بآب گرم و اگر تحلیل نیابد بشگافند یا ببرند و بمرهم پردازند و آنچه در رحم بود
در امراض رحم خواهد آمد و اما آنچه در مقعد ست زیادتی بود که بر افواه عروق که در مقعد بود خون سوداوی پر شود
و آن سه نوع بود ثولولی که صلب ست مشابه ثولولی و عنبیه که شبیه بدانهٔ انگور بود و توتیه که بشکل توت
شامی بود و هر یک بیرونی و اندرونی می باشد و دامیه می باشد و عمیا علاجش فصد باسلیق ست
و مایض و حجامت ساقین و تنقیهٔ سودا و اصلاح سپرز و جگر و غذای صالح تری افزا و طبیعت را از قبض
نگاه باید داشت بخوری نافع از برای بواسیر صفت آن برگ مورد و دنباله بادنجان پوست بیخ کبر مرکی
صاف شحم حنظل پوست مارا جزا برابر مقل ازرق نصف مجموع بخور سازند و بر آتش گذارند و در زهر گذارند
آنرا خشک گرداند دوائیکه همین عمل کند صفت آن سورنجان شیرین ریوند چینی نرم کرده بر آن موضع
ریزند همین عمل کند ضمادی که درد بواسیر را تسکین دهد صفت آن بابونه اکلیل الملک گل خطمی تخم کتان از هر یک
سه درم افیون زعفران از هر یک یکدرم مقل ازرق دو درم کوفته بیخته بزرده تخم مرغ و پیه مرغ

آب گرم نشستن و یا از صفرای باشد **علامتش** خروج صفراست و تشنگی و سوزش **علاجش** شراب مترشحه و اسبغول و تخم کسان الحمل ست و یا از سوء مزاج گرم امعاست **علامتش** علامت سوء مزاج گرم ست **علاجش** آب انار شیرین و ترش ست یا اسبغول بگلاب و روغن بنفشه برهم زده و یا از بلغم غلیظ **علامتش** گرانی و خروج بلغم و تقدم استعمال مولدات بلغم ست **علاجش** تنقیه آنست بقی و حقنه و خوردن جوارشات و یا از دیدان است و ذکر آن خواهد آمد **سمج** یعنی ریش رودها و این چنین بود که بر سطح رودها طوبتی مثل اهار اندوده باشد تا حدت و مضرت صفرا و فضول که بران گذرد باز دارد پس هرگاه اخلاط حاده بران بسیار گذرد و سطح رودها از ان طوبت برنهه گردد و حدت اخلاط حاده در ان بیشتر تاثیر کند و ریش گرداند **علامتش** اسهال بلورد رودهاست پس اگر در ناف و بالای آن بعد سمج در رودهاست بالاست که امعاء دقاق و امعاء علیا نیز گویند و خون با براز مختلط بود و اگر بسبب نزدیکی با عضاء رئیسه و آن دل و دماغ و جگر ست و اگر در زیر ناف بود در رودهای زیرین ست که امعاء غلاظ و امعاء سفلی نیز گویند اول خون آید بعد ازان براز و این سلیم تر بود **علاجش** آنکه شیر را آهن تاب کرده که تا حدت آن برود و قدری صمغ عربی دنشاسته و طباشیر را بریان کرده اضافه نموده بیاشامند و پوست خشخاش نرم سوده یکدرم با ده درم شراب حب الاس یا شراب انجبار و دو تولہ یا شراب سیب دو تولہ سحق کنند و قرص طباشیر و قرص کهربا با شربه مذکوره بدهند و اگر تشنگی غالب باشد بزر تخم خرفه بریان کرده با شربه مذکوره بدهند و تخم زنجان بریان کرده و اسبغول بریان کرده بروغن گلسرخ چرب کرده در رودها ساکن گردانند و عدا گلقند بر نخ با تخم خشخاش بریان کرده و صمغ عربی بریان کرده و بدست مالیده بروز پخته بخورد و زرده تخم مرغ نیم برشت بخورد و اگر ضعف غالب بود کبک و تیهو با چوزه مرغ بریان کرده بدهند

فصل در بیان دیدان یعنے کرمها انچه در راست حیات گویند و تولد آن امعاء دقاق می باشد و علامتش درد شکم و احساس حرکت آن در وقت گرسنگی ست و نیشان و در خواب دندان برهم زدن و از دهن آب رفتن و در روز دهن و لب باشکی کردن و بدخوئی و از سخن سخت خشم گرفتن و گاه بود که غشی و خفقان و حالتی شبیه بصرع عارض گردد و انچه بحب القرع یعنے کدو دانه مشهور ست تولدش در امعاء غلاظ ست **علامتش** آن چیزها ست که گذشت و بیرون آمدن آن و اگر در حمام روزها صبر کند تا اعضا گرم شود تشنگی غلبه کند بعد ازان چیزے خنک بر شکم نهند اگر بالای ناف جمع گردد حیات و اگر زیر ناف ست حب القرع **علاجش** چهار روز هر روز قدری شیر دهند و در نماز پیشین بخود آب چرب کرده بعد ازان روز پنجم در صبح قدری چیزی گران

و فلوس خیار شنبر شش توله حاجت افتد و غذا ماش و عدس مقشر یا اسفاناخ و شیره مغز بادام دهند اگر تخمها برآید غالب
آنست که صادق باشد والا نه **علامتش** دیگر باید جست اعتماد توان کرد زیرا که با وجود قبض و حبس ثقل در امعاء
ممکن ست که از جانبی تخمها بیرون آید خاصه اگر دبر بیرون آید پس تفحص نمایند که پیش از وقوع این مرض طبیعت قبض
بود یا لین و چون مقرر گردد که صادق ست اگر صفرا باشد **علامتش** بیرون آمدن آن بود با براز و سوزش
در مقعد و **علاجش** آشامیدن رب سفرجل یا بارتنگ بریان کرده و غذا ماء الشعیر جو بریان کرده و برنج و جاورس
بریان با شیره تخم خشخاش بریان کرده و آب سماق چنانکه بسیار ترش نباشد چاشنی دار بود **ضمادی** نافع درین
قسم **صفت آن** پوست خشخاش گلسرخ بزر البنج سفید گل خطمی سفید پوست انار کوفته بگلاب سرشته روغن گلسرخ
داخل کرده بر شکم نهند چنانچه ذکر شد اگر تسکین نیابد قرص طباشیر قابض دهند و اگر بلغم شور بود **علامتش** بیرون
آمدن بلغم بود با براز و سائر علامات بلغم و **علاجش** آشامیدن شراب حب الآس ست با تخم ریحان و تخم مرو
بریان کرده و غذا برنج با پیه گرده پخته زیره بریان کرده دران انداخته بخورند و کاورس و نمک گرم کرده بر شکم نهند
و اگر ساکن نگردد سفوف مقلیاثا دهند و بر شعثا **شیاف** زحیر صادق بلغمی نافع درین قسم **صفت آن**
حضض مکی زعفران کندر صمغ عربی از هر یک یکجزو افیون دو جزو کوفته بیخته بآب سرشته شیافها سازند هر یک بقدر
چهار انگشت یا زیاده استعمال نمایند در اکثر اوقات و این شیاف اکثر اقسام و اکثر اوقات زحیر را نافع باشد و اگر
از سرما بود **علامتش** زیاده شدن زحیر ست از رسیدن سرما **علاجش** علاج بلغم ست و چیزهای گرم
بر مقعد نهادن و بر زمین گرم حمام یا بر خشت گرم مقعد را نهادن و گاه از نشستن بر زمین صلب این مرض
حادث شود زرده تخم مرغ بروغن گلسرخ سرشته نیم گرم بر مقعد نهند و بیشتر انواع زحیر را چیزهای گرم نهادن
مفید ست و چیزهای سرد مضر ست و از ورم گرده و امعاء مستقیم می باشد و **علامت** آن ثقل و ضربان دران
موضع ست **علاجش** آبزنی نافع درین قسم **صفت آن** گل خطمی و خبازی و سرخ بنفشه از هر یک پنج توله در آب
سه کوزه جوشانیده در آبزنی کرده نشینند **شیافی** نافع **صفت آن** گل خطمی تخم کتان خبازی کوفته بیخته
بآب سرشته شیاف ساخته استعمال نمایند

فصل در بیان مغص یعنی درد روده ها گویند این مرض از باد ست یعنی درد روده بغیر قبض از ریح
که در طبقات روده جمع شود و بغیر پیچش باشد **علامتش** قراقر و انتفاخ و تمدد و بی آرامی و سکون
درد بیرون آمدن باد ست **علاجش** آشامیدن ماء الاصول ست و کماد سبوس گندم و نمک و در

وثقلی و بلغمی و سوداوی **صفت آن** بسفایج فستقی تخم کرفس زیرهٔ کرمانی بادیان از هر یک پنج درم
سنا مکی مغز حب القرطم از هر یک ده درم گل بنفشه حلبه بزرکتان از هر یک سه درم بابونه یک توله گل خطمی
یکتوله در یکمن و پنج سیر آب جوشانیده تا بپانزده سیر رسد بپالایند و دو درم نمک و ده درم فلوس خیارشنبر
دران حل کرده صاف نموده ده درم روغن بادام اضافه نموده بدو مرتبه نیم گرم حقنه نمایند و حقنهٔ دیگر
که در حرارت استعمال نمایند **صفت آن** آلوی سیاه عناب از هر یک پنجاه عدد سر بنفشه گل نیلوفر از هر یک پنج درم
برگ چقندر یکدسته رازیانه سه درم گل خطمی سفید یک کف در یکمن و پنج سیر آب بجوشانند تا بپانزده سیر باز آید بپالایند
و ده درم فلوس خیارشنبر دران حل کرده صاف نموده ده درم روغن کنجد اضافه نموده بدو مرتبه نیم گرم حقنه
نمایند و بجای روغن کنجد بعضی ترنجبین چهار سیر کرده اند و در بلغمی ماء الاصول و در صفراوی و حرارت
شراب بنفشه و شراب نیلوفر بآب تمر هندی ترش کرده بعرق بادیان دهند تا کشاد بیاید و غذا ندهند و اگر
ضرورت شود غذا دادن ماء اللحم و شوربا مرغ دهند و بعد از کشادن اگر غلبهٔ خلطی باشد تنقیه کنند و یا
از ورم کبد و طحال و کلیه می باشد بعد از آوردن طبیعت بعلاج چنانچه در موضعش مذکور شد و میشود
استعمال نمایند و یا از ورم گرم امعا می باشد و **علامتش** احساس ورم و تپ گرم و غلبهٔ تشنگی و قی صفراوی
و درد و پری رگها و گرانی و ضربان ست و اگر دموی باشد حقنهٔ بارد و ملین ست بشراب بنفشه و آلو و شیرخشت
و فلوس خیارشنبر اول راه روده کشاده در قولنج بعده فصد میکنند و خصوصاً باسلیق و سایر تدابیر از ضمد
و ادویه و اشربه چنانچه در اورام معده و جگر گذشت یا از التواء رودها می باشد و سبب التواء یا پاره شدن
رباطات رودهاست بواسطهٔ حرکت عنیف یا فتق و قرد یعنی آمدن امعاء بکیسهٔ خصیه و **علامتش** حدوث آن
بعد از حرکتی عنیف یا سقطه یا ضربه می باشد و احساس نزول آن بکیس خصیه و خود باز آمدن و علاجش
دست بر شکم مالیدن برفق و همواریست و بحرکات مختلف تا بجای خود باز آید و یا از دیدان یعنی
کرمها می باشد و بعد از تلیین طبیعت بدفع آن سعی نمایند بانچه در باب دیدان ذکر کرده خواهد شد

فصل در زحیر بدانکه زحیر حرکت روده مستقیم بود بدفع براز بطریق اضطرار بیرون نیامدن مگر اندک رطوبت
با خون باشد و گاه بود که خون نباشد و صادق میباشد و کاذب و علاج هر یک ضد علاج دیگر ست پس تحقیق و
تشخیص آن از اجتهاد مبذول باید داشت در صبح ناشتا شربتی دهند از قند و بزر قطونا یا تخم ریحان یا بارتنگ آخر روز
تخمها نباید کاذب ست علاج آن تلیین طبیعت بمثل شراب بنفشه و طبیخ پوست بیخ خطمی و گاه باشد که بشیرخشت

واز رطوبات فاسده که در روده جمع می باشد **علاج تقیش** خروج رطوبات یا طعام قلیل الانهضام است و حسن حال معده و **علاج حبش** تنقیه است بقی و اسهال پس استعمال سفوف قابضه و از تهیل و سوء مزاج حیر و دوا بیاشامد که قوت ماسکه را ضعیف گرداند و **علاج تقیش** آن چیزهاست که در مطوبی گذشت غیر خروج رطوبات و **علاج حبش** استعمال جوارشات قابضه است که در معده مذکور شد و از **ضعف** امعا می باشد چنانچه عصاب که بآن آمده است خاعارض شود **علاج تقیش** علامات استرخاست و همچنین **علاج حبش** و این قسم اسهال قلیل الوقوع است و از انفتاح عروق در امعا اسهال و سوی حادث میشود و این را ذوشنطاریای معوی گویند و در رودهای غلاظ در رودهای رقاق می باشد و رودهای شش است اول متصل بمعده و آنرا اثنا عشری گویند پس صایم پس رقاق و این هر سه را امعا رقاق گویند پس اغور پس قولون پس مستقیم و این هر سه را امعا غلاظ گویند و اگر از انفتاح عروق رودهای غلاظ بود **علاج تقیش** فرو رفتن آن از بود اول باخر و آخر بی خون بی آنکه علامت بواسیر باشد و اگر در امعای رقاق بود **علاج تقیش** اول نزول غالط بود پس نزول خلط رقیق و کف ناک با قراقر و باد و علامت اسهال کبدی نبود **علاج حبش** قصد باسلیق ست اگر غلبه خون بود و رب غوره و ریباس و سیب و حب اللاس یا شراب انیها با گل ارمنی و دم الاخوین و صمغ عربی داخل کرده بازرده تخم مرغ بریان کرده دهند و غذا برنج شسته بریان کرده با شیر و تخم خشخاش بریان کرده و صمغ عربی نیز داخل کرده بازرده تخم مرغ نیمبرشت ناپخته و صمغ عربی بریان بدهند و حقنه قابض از مثل برنج و حب اللاس و گل ارمنی و دم الاخوین در انجا حل کرده هرگاه در امعا غلیظ بود نهایت مفید باشد **قولنج** چون اکثر وقوع این در رودهای قولون می باشد نام آنرا از ان اشتقاق کرده اند یا از باد غلیظ باشد که میان هر دو طبقه رودها بماند و چنان محسوس گردد که گویا بجوال دوز سوراخ می کنند و این با وجود نرمی طبیعت می باشد **علاج تقیش** قرار و انتقال و از موضعی بموضعی و تقدم میوها و غذاهای سرد و باد ناک **علاج حبش** شامها و حقنها که طبیعت را فرود آورد و بادها بشکند و البته باید که اول حقنه دو سوراخ داشته باشد و این نوع قولنج را قولنج ریحی گویند و یا از ثفل ست که در امعا محتبس گردد و این قولنج را قولنج ثفلی گویند و سبب آن احتباس اخلاط بلغم لزج بود و یا سودا و یا از صفرای محی یا خشکی ثفل و بنادق شدن آن از خشکی طعامها باند کی آن با از حرارت رودها و ناب حس آن یا بسیاری آمدن بول یا کثرت تحلیل بدن از کثرت رنج و حرارت یا حرارت هوا **علاج** آنست که دست بکمادها و دو آب گرم نشانیدن و بعد از ان استعمال حقنه که شکم بیاورد حقنه بجهت

وتعدیل اخلاط بماء الشعیر و اشربهٔ بارده لطیفه که دران قبض بسیار نبود مثل شراب زرشک و اسبغول بریان
کرده با اشربهٔ مذکوره بدهند و گاه باشد که در کبدی پارهای جگر بیرون آیند علامتش آن بود
که بر آتش نهند گداخته نشود و کیلوسی می باشد و سببش ضعف جاذبهٔ جگر بود و علامتش اسهال سفید
و گاه بود که اندکی بسبزی زند بواسطهٔ وقوف در ماساریقا و قلت خون در بدن و لاغری و زردی رنگ
با سفیدی آمیخته و بعلامات سوء مزاجات مضعف معلوم شده و اکثر آن از برودت و رطوبت ست و تعدیل
و تقویت جگر نمایند و خلطی می باشد از سده که عارض شود در عروقی که معروف ست بجداول و علامتش
ثقل بجانب راست و لاغری و فساد قوت ست و علاجش تفتیح سده است بسکنجبین بزوری و شراب دیناری
و یا از طحال باشد از امتلا شود و بسیاری آمدن آن بمعده و علامتش غلبهٔ اشتها و سوزش فم معده است
و ترشی دهن و سوداویت براز ست و علاجش اگر قوت باشد فصد باسلیق یا اسلیم باید کرد و بمطبوخ
افتیمون استفراغ کرده فم معده را قوت دهند و سپرز را تکمید کنند و محجمه یابس چسپانند یا از مراره
بود هرگاه صفرا از زهره برود زیاده ازان آید که جهت دفع ثقل و لزوجت آن بکار آید اسهال
حادث شود علامتش وقوع پتهای غب و محترقه یا در عقب نوشیدن شراب کهنه است و علاجش
اگر صفرا بسیار بود بنقوع هلیلهٔ زرد و تمر هندی و آب انار ترش و شیرین مکرر تنقیه کنند بعد ازان قرص
طباشیر و سفوف حب الرمان با شراب سفرجل و شراب زرشک ساده دهند و غذا دوغ سنگ تاب
و آهن تاب و ماء الشعیر جو بریان و شوربای برنج بآب سماق یا انار دانه دهند و چون ضعف بود بتهوج و یا
چوزهٔ مرغ بریان کرده اندازند و اگر بریان کنند در وقت بریان کردن در گردانیدن آب سماق
بریان ریزند و چون بریان شود سماق بران پاشند و یا از روده بود و این را اسهال معوی
گویند و یا اکثر اسباب که در معده گذشت تواند بود و از بثور سطح داخل بود و علامتش برون آمدن
صدید با غذاء غیر کامل الانهضام باصلاح حال معده و احساس درد در وقت مرور غذا بروده باشد
علاجش فصد باسلیق ست اگر مانعی نبود و ماء الشعیر جو بریان کرده برنج یا روغن گل سرخ و شراب
سفرجل با شیرهٔ تخم خرفه مقشر و گل ارمنی و صمغ عربی دهند و بآب برگ بارتنگ حقنه کنند و ترک شیها
صرف نمایند و یا از بثور سطح خارج امعا می باشد درین قسم صدید نبود و درد ببالا و زیر و راست و چپ
میل میکند و علاجش فصد و تسکین حرارت و برگ خرفه و عنب الثعلب تازه ضماد نمایند و از هوای گرم اجتناب نمایند

ویا از بثور و جوشش و قرحه و ریش در معده علامتش جوشش دهان و خشکی و حرارت ست و بعد از تناول
غذا در معده احساس سوزش و دردی شود و چون تسکین یابد و در براز صدید و زرد آب رقیق برآید علاجش
اگر مانعی نباشد فصد باسلیق و غذا آشجو بریان کرده و عدس و برنج شسته با شیرهٔ خشخاش دهند و هر روز دو درم
بزرقطونا بریان کرده و یکدرم صمغ عربی سوده بروغن گلسرخ دو درم چرب کرده با شراب صندل دهند
و اگر بعد از یکهفته دفع نشود قرص طباشیر و سفوف حب الرمان دهند با شراب سفرجل ویا از باطل شدن خمل معده
می باشد سببش خلط اکال یا شرب سموم حاره یا ورم گرم که حادث شود در معده مثل فلغمونی و جمره و
علامتش برون آمدن طعام غیر منهضم ست بی سببی از اسباب مذکور علاجش آنست که معده را بقابضات قویه
ضماد کنند و غذا آشجو بریان کرده بدهند اگر حرارت بود و الا شوربا گوشت سبک و برنج دهند و گفته اند که حسوی
که از شیر تازه و نان میده خشک کرده بسازند با نبات خمل کنند ویا از جگر باشد و این را اسهال کبدی گویند
و فرق میان اسهال کبدی و معدی آنست که در کبدی کیلوسیت فعل معده تمام بود و در معده ضرری
نبود و اسهال کبدی ویا باقیح و ریم می باشد و سببش انفجار دبیلهٔ کبد ست و علامتش تقدم ورم
و نافض و قشعریره است و علاجش آنچه مذکور شد و تقویت جگر با شربه و ضماد است ویا غسالی ست یعنی غسالهٔ
گوشت تازه بود و سببش ضعف جگر باشد بسبب سده ویا سوء مزاج یا ورم و سوء مزاج را بعلامات آن
معلوم کنند و رفع کنند و ورم سده مذکور شد و گفته اند که غسالی که از ضعف باشد بمویز غیر منقی زائل شود و
شک نیست که هرگاه از برودت و رطوبت باشد مناسب خواهد بود ویا دم صرف ست و این را دوشنطاریای
کبدی گویند و سببش بآن فرق اتصال جگر باشد و علاجش آنست که قرص طباشیر و گل ارمنی و دم الاخوین
دهند و غذا زردهٔ تخم مرغ نیمبرشت ویا از امتلاء بدن بود و علامتش امتلای بدن ست و عدم علامات سحج
در روده ها و خروج بتدارک و علاجش فصد اکحل ست مادام که مریض ضعیف نشده باشد و قابض ندهند
و چون ضعف پیدا شود محاجم بر موضع کثیره از بدن نهند و قوابض استعمال کنند ویا صفراوی می باشد
از امتلاء جگر از صفرا و صدیدی می باشد که این از انفجار دبیله است ویا از انفاخ سده ویا از احتراق شدید
و علامات و علاج انفجار مذکور شد و علامات انفتاح و احتراقی و صدیدی و صفراوی آنست که بآن علامات
سحج نبود و مختلط ببراز و مریض را از خروج آن راحت حاصل شود و در وقت خلاء معده بیشتر بود و چون
غذا خورده شود تسکین گردد و علاجش قابض ندهند که خوف هلاک عاجل ست بلکه تعدیل مزاج نمایند

و اگر ربع بود سوداویست و اگر مواظبه بود رطوبتی ست و این نوع را اسهال دوری گویند و اگر دوری نباشد
بلکه دایمی بود و در بعضی اوقات قوی تر گردد از فساد خون ست و علاجش تنقیه بدن ست از خلط غالب
و تعدیل مزاج بانچه موافق باشد و تقویت آن عضو که دران مجتمع میشود بضمادات و انچه از عضوی معین باشد
و یا از دماغ بود و این را اسهال دماغی گویند و سببش فرود آمدن نزله بمعده است و فساد غذا
و علامتش آنست که در اول روز که از خواب برخاسته باشد چند مرتبه متواتر اسهال شود پس ساکن
گردد با علامات نزله و فساد مزاج و علاجش آنست که بقفا تکیه نکند و بالین پست کند و پیش از انکه عادت از خواب
برخاستن و بمجالس نشستن بود بیدار گردانند و قی فرمایند و آنچه بقی در نیامده و در معده بماند یا فرود آمده
باشد بچیزی مزلق رفع باید کرد مثل تخم ریحان و بارتنگ یا تخم مرو یا بزر قطونا یا شربت انار شیرین یا قند
یا شراب صندل یا شراب خشخاش و ادویه قابضه که اسهال باز دارد و نشاید دادن و تدبیر باز داشتن
نزله باید کرد چنانکه در باب نزله گذشت و یا از معده باشد و این را اسهال معدی گویند و این بسبب
سوء مزاج معده است یا بسبب باز ماندن ماسکه است از کار خویش بسبب ملاست سطح معده از رطوبتی
و علامتش برون آمدن طعام ست بی تغیری و احساس ثقل علاجش قی کردن ست و جوارش عود و جوارش
خرنوب و جوارش کندر خوردن و یا از ضعف قوت هاضمه می باشد از سوء مزاج و بیشتر سرد و تر بود
و یا از بسیاری ریاح در معده است و یا رطوبت لزج که میان طعام و معده حاجب گردد و هاضمه از کار خود
بماند علامتش ضعف هاضمه و ثقل طعام بر معده و غیر متغیر و منهضم برون آمدن این بوقت خود نه بسرعت چنانکه
در ضعف ماسکه مذکور شد و علاجش آنکه سوء مزاج را بعلامات آنها معلوم کرده به تبدیل و تعدیل کوشند
و باد را بترک چیزهای نفاخ و کاسرات ریاح تحلیل دهند و رطوبتی را که علامتش غثیان و بسیاری آب دهان
و شیرینی دهان و برون آمدن رطوبت به براز علاجش قی آوردن ست بآب ترب و شبت و عسل و مداومت
بجوارشات مذکور نمایند و یا از ضعف قوت دافعه می باشد و این بنهایت قلیل الوقوع ست پس اندک اندک
دفع کند چه از ضعف بیکبار دفع نتواند کرد و انچه دفع کند منهضم شود و علامت ضعف دافعه معده آنست که زیاده
از ده ساعت در معده بماند و سبب آن یبوست بود علاجش بچیزهای مرطب باید کرد و یا از کثرت صفرا
در معده بود علامت و علاجش در اسهال مراری بیاید و یا از بلغم شور در معده بود علامتش شوری
دهان ست علاجش قی کردن و خوردن گلقند مقوی بمصطگی و آشامیدن شراب سفرجل و شراب لیموست

فصل در بیان اسهال هر اسهالیکه بود یا از ماکول بود و یا از اعضا یا از هوا مثل جنوبی و شمالی باشد یا از جنوبیه
است و آنچه از اعضاست یا از جمیع بدن ست و یا از عضوی معین مثل دماغ و معده و جگر و سپرز و مراره و روده
اما آنچه از ماکول بود یا از ادویه مسهله می باشد که قوت او در معده و یا روده بماند و علاجش خوردن بزرقطونا
است بریان کرده و بروغن گل سرخ چرب کرده با رب سیب بدهند و یا از خوردن بسیاریست که موجب تخمه و
هیضه شود و یا چیزی مزلق مثل آلو یا غذای که خوش طعم نبود و یا بغیر شهوت خورده باشد یا نفاخ بود و تولید
ریاح کند و آن مانع اشتعال معده شود و غذایش غیر منهضم بماند موجب اسهال گردد و علاج این مجموع آنست
که یکشبانه روز غذا ندهند و بعد از آن غذای لطیف سریع الانهضام خفیف دهند و معده را بحسب خصوصیت
و بهر مزاجی تقویت و آنچه از اعضا بود یا از جمیع بدن ست و این را اسهال بدنی گویند و سببش اجتماع
فضلات و ترک ریاضت و قلت تحلیل و بسیاری دعت و سکون و امتلاء بدن ست یا از جنس استفراغ
که عادت بود مثل حبس خون بواسیر و حبس طمث و امثال آنست و علامتش تقدم اسباب مذکورست و علاجش
تنقیه بفصد و اسهال و اگر بدن قوی باشد بریاضت و حرکت و دلک و حمام معرق و یا از غلبه صفراء تمام بدن
است و علامت و علاجش در اسهال مراری خواهد آمد و یا بر سبیل بحران می باشد و یا بسبب ذوبان و گداختن
اعضا می باشد و این در عقب حمیات دقیه اکثر عارض میشود علامتش التهاب و حرارت و منتن براز و اختلاف
لون و عدم وجود آفت ست در عضوی که موجب اسهال میگردد و اگر ذوبان شحم بود اول صدید غلیظ چرب
بود و در آخر مثل شحم متشابه القوام گردد و اگر ذوبان لحم بود نیز اول صدید بود اما چرب نبود و در آخر
متساوی القوام گردد و یا از عضوی غیر معین بود و این اسهال مدی بود سببش انفجار آبله می باشد
و در عضوی از اعضائیکه در صدر و ریه و علامتش تقدم ورم ست در آن عضو و وقوع لرزه و نافض و قشعریره
علاجش آنست که شیره تخم خیارین با گلاب و قند دهند و یا با سکنجبین و یا با شراب زرشک بحسب احوال و غذا
ماء الشعیر باشد یا چوزه مرغ دوائی که بعد از پاک شدن قیح دهند صفت آن گل ارمنی طباشیر بنسلوچن دم الاخوین
گل سرخ از هر یک یکدانگ تخم کاسنی دو دانگ کوفته بیخته با یک مثقال شراب سیب دهند و موضع را بمقویات
ضماد نمایند و در آش جو قدری برنج داخل نمایند و اگر تپ نبود بجو حاجت نبود و غیر بدی می باشد چنانچه
فضله جمع گردد علامتش آنست که در آن عضو دردی ظاهر شود قبل اسهال و بعد اسهال خفتی و راحتی در آن عضو
پیدا شود و معرفت نوع خلط به بول و براز و باد و از درد عضو و اسهال حاصل توان کرد و اگر غب بود صفراویست

اگر اسکون و بطالت و دعت باشد و با از بحران محرقه امراض سوداوی می باشد علامتش آنکه دران امراض حادث میگردد و از حدوث آن خفتی حادث شود علاجش بند کردن بخروج آنست مجملا از دم سپرز میباشد و دوا آن آید

فصل در ورم طحال آماس اسپرز بیشتر سوداوی بود و بعد ازان دموی آن بزودی بسوداوی مستحیل میگردد و بلغمی و صفراوی اندک و نادر می باشد و بیشتر اورام در زیر سپرز عارض شود و فرق میان باد و ورم که از دست مالیدن در ورم در حد زیاده میگردد و در باد تسکین می یابد و بوقتی که آواز قراقر مسموع شود دوا و موی علامتش در در جانب سپرز و حرارت و تشنگی و تب گرم و اشتداد ربعی و سیاهی قاروره است و گاه بود که در موضع سپرز خنکی پیدا شود و علاجش نهد با سلیق و اسهال بخیارشنبر و آب عنب الثعلب و آب کاسنی تازه است و ضمادهای خنک و غذا ماء الشعیر و اشربه که در اورام کبد ذکر شد و اما صفراوی علامتش سوزش مفرط در سپرز و تب حاد و اشتداد وی و زردی چشم و زبان اندکی با سیاهی آمیخته علاجش اسهال بطریق ورم صفراوی جگر ست و اما بلغمی علامتش زیادتی حجم سپرز و اندک دردی بآن و سفیدی رویی و زبان قبح چشم و حوالی آن و سفیدی بول و سیاهی براز بود ضماد نافع از برای ورم بلغمی سپرز ستیل بعد از تنقیه بلغم صفت آن تخم اسفند که آنرا حرمل گویند با خاکستر چوب انگور بسرکه و روغن گل خ شته ضماد کنند اما سوداوی علامتش صلابت سپرز و بیرون آمدن از موضع خود و نفخ و قراقر شکم و نفض منقطع و عسر نبض و شریان که بهر دو جانب حلقوم ست چنانکه به بصر دریافته شود و لاغری بدن علاجش اگر غلبه خون بود فصد با سلیق و اسیلم دست چپ ست پس مسکنجبین بزوری دهند و اسهال بمطبوخ افتیمون ضمادی نافع درین قسم صفت آن اشق بسرکه خیسانیده خودنج و سداب و بیخ سوسن و سعد و بنج سوسن و حسا بخونی کوفته بیخته بآن سرشته ضماد نمایند و قرص کبیر و ابرسا بسکنجبین متخذ از سرکه نیز نافع ست و اگر اشق را بر سپرز طلا نمایند و رم سپرز را تحلیل دهد اگر یکدرم قند سفید با سرکه بخورند و رم سپرز را بگدازد و اگر سبوس گندم بسرکه سرشته بمالند صلابت آنرا دفع کند ریاح طحال باز سردی مزاج سپرز و غلبه سودا دران می باشد علامتش تمدد در زیر پهلوی چپ و ورم غیر صلب چنانکه اگر دست بران فرو برند در و نشیند و قراقر کند و جنبان آید علاجش بالاصول ست که دران تخم فجنگشت داخل کرده بلیسند و سفوف حرف دادن و صبر تشنگی بغایت مفید ست و نماذن مجمره آتش و کمادها و ضمادهای محلل بکار برند

باب نهم در امراض امعا و مقعد و اسهال

والا روی به تیرگی زند و بدن لاغر شود و طبیعت قبض شود و علاجش علاج گرمی جگرست و یا از سدهٔ
جگر می باشد علامت سدهٔ جگر گرانی در موضع جگر بود بی درد و تپ و اگر سده در جانب محدب کبد باشد
بول رقیق و اندک باشد و اگر در جانب مقعر باشد براز نرم و آبناک و سفید آید علاجش اگر سده
در محدب بود مفتح و مدر دهند مثل سکنجبین با آب رازیانه و تخم کرفس و تخم کاسنی و تخم خیارین و اندکی
نمک مغسول و اگر در جانب مقعر بود استعمال ادویه مفتحه مسهل کنند مثل سکنجبین ریوندی و آب رازیانه
و کرفس و کاسنی و عنب الثعلب و یا از گرمی هوائی باشد و این قسم کودکان و زنان را بسیار حادث میشود
علاجش جاهای خنک ست و اشربه و اغذیه و میوهای خنک و یا از ورم مراره می باشد و علامت آن تپ ست
و گرانی موضع جگر و درشتی زبان و تهوع علاجش مثل علاج ورم کبد ست و یا از ضعف مراره می باشد
علاجش مثل علاج ضعف جگرست و یا سده مابین جگر و مراره است و علاجش قی صفراوی یا اندک ثفلی
در موضع جگرست و براز اندک اندک سفید گردد و علاجش استفراغ صفراست و استعمال مفتحات مثل آب کاسنی
تازه و بیخ کاسنی و عنب الثعلب سبز و تخم کرفس و رازیانه و ریوند چینی و سکنجبین بزوری بحسب گرمی و سردی
مزاج در مرکب و مفرد تصرف نمایند و یا از سده مابین مراره و امعاست و علامتش آنکه براز دفعةً سفید گردد
و بعسر بیرون آید ممکن که قولنج تولد کند علاجش آنچه گذشت و در کشادن سدهٔ این مجری آب مطبوخ کرنب
و چقندر که دران فلوس خیار شنبر حل کرده باشند با روغن بادام حقنه کنند بغایت مفید ست و اگر عنب الثعلب
و تخم کرفس داخل نمایند قوی تر باشد و یا از قولنج می باشد علاجش علاج قولنج ست

فصل در یرقان اسود و یرقان اسود یا از سده میان جگر و طحال و یا از سده میان طحال و فم معده می باشد و علامت این
هر دو آنکه یرقان اندک اندک حادث شود و فرق میان هر دو آنکه در ثانی شهوت دفعةً ساقط شود
و گرانی و تمدد از جانب چپ بود علاجش سکنجبین بزوری و اسهال سودا ست و یا از بسیاری حرارت جگر
و سپرز ست که خون آن بسوزد و فرق میان کبدی و طحالی آنست که کبدی را سیاهی کمتر بود و یا علامات سوء
مزاج کبدی و طحالی تنگ سیاه بود و یا سیاهی بول و براز و شکایت مریض از جانب چپ و غم و اندوه بی سبب
و خبث نفس و علاجش فصد ست و اخراج خون فاسد پس اصلاح و تعدیل جگر یا سپرز و یا از ضعف جاذبه
و ماسکه طحال ست علامتش کدورت سفیدی چشم ست و سقوط شهوت و خروج سودا بقی و یا اسهال و
علاجش تقویت سپرز و نهادن محجمه بی تیغ زدن ست و ضمادی مقوی مالیدن و دلک و ریاضت ست

وچون دست بر شکم مالند همچون زقی لینی مشکی پر آب نماید و آواز مسموع گردد و در وقت دست زدن
از پهلو به پهلو گردیدن علاجش علاج ورم جگرست اگر علامات ورم جگر باشد و اگر از سوء مزاج باشد گرم بسکنجبین
و آب کاسنی و سرد بسکنجبین بزوری حار علاج کنند و غذا مناسب هر یک دهند و استفراغ ماء اصفر بمثل گل کلانج
بارد یا حار بحسب حرارت و برودت مزاج علیل فرمایند و بعد از آن بمدرات و مقویات کبد گرم یا سرد مواظبت
نمایند و مدرات تخم کرفس و انیسون و روناس و پرسیاوشان و بادیان و تخم خربزه و تخم خیارین و تخم کاسنی
مقویات قرص انبرباریس بارد و حار و قرص گل و شراب دینار و سکنجبین بزوری بهترین ادویه این مرض ست
و علامت لحمی ترهل و آماس جمیع بدن ست و چون انگشت بر موضعی فرو برند مدتی در گو بماند و سفیدی بول
و نرمی طبیعت و گاه باشد که بول سرخ بود بسبب عدم امتیاز میان خون و مائیت و پیش بعضی این نوع
اسلم انواع استسقاست علاجش تقویت و تسخین ست بانچه در سوء مزاج بارد معده ذکر شد و در ریگ گرم
و نرم از گردن بزیر پنهان شدن و علامت طبلی عدم گرانیست چنانچه در زقی بود و هر گاه دست بر شکم زنند
آواز طبل مسموع شود و ناف بیرون آید و علاجش اسهال برفق ست بچیزیکه احداث گرمی کند و تعدیل
جگر و معده چه این نواع از گرمی جگر باشد و سردی معده حادث شود پس تحلیل بادها بسکنجبین بزوری
و حقنه و شیافات و اضمده کنند ادویه موضعیه سرگین گاو و سرگین بز و کبریت و سرکه ترکیب کرده لحمی را بر جمیع
و زقی را بر شکم و طبلی را بر اطراف کماد نافع از برای طبلی صفت آن جاورس و سبوس گندم و نمک کرده کماد نمایند
و اغتسال بچشمهای گرم و استعمال حمام بعرق استسقا را نافع ست و حمامی که تری افزاید یعنی حمامی
که آب بسیار ریزند خاصه آب جوش مضر ست و شیر شتر که قیصوم و امثال آن چرا کنند عوض آب و غذا دهند
نهایت مفید ست و همچنین بول شتر و برگ قیصوم و درمنه ترکی خورده باشند و آورده اند که زنی را استسقا
عارض شد و با حرارت چندان آثار خورد که از ذکر آن شرم می آید خلاصی یافت

فصل در یرقان اصفر یرقان اصفر یا بسبب دفع طبیعت می باشد یا بسبب ماده صفرا بظاهر بدن بطریق
بحران چنانچه در تبهای صفراوی و از زردی علامتش از روزهای بحران و اگر پیش از هفتم باشد نیکو نبود
پس اگر طبیعت در آن وقت نرم باشد بدی و فسادش کمتر باشد علامتش گرمی مزاج کبد و بسیاری
زردی قاروره و کف زرد ست علاجش مسهل صفرا دهند و شرابهائیکه جگر را خنک گرداند و غذا و ضماد
ازین قبیل و یا از گرمی مراره باشد و فرق میان هر دو آنست که آنچه از گرمی جگر باشد رنگ تمام بدن زرد شود

والاذات الجنب علاجش فصد باسلیق ست و آشامیدن این اشربه شراب انار شیرین و آب انار ترش
و آب کاسنی تازه و آب عنب الثعلب و سکنجبین قندی و غذا ماء الشعیر ضماد نافع در ابتدای صفت آن
گل بنفشه برگ خرفه تر لسان الحمل گل سرخ صندل سوده درهم سرشته ضماد نمایند ضمادی که بعد از سه روز
استعمال کرده شود صفت آن آرد جو گل بنفشه گل خطمی گل سرخ ضماد نمایند ضماد دیگر که بعد از هفت روز که حرارت
باشد استعمال می شود باید که بر ضماد قبل بابونه اضافه نمایند و بعد ازین برین ضماد اقتصار نمایند صفت آن
گل بنفشه گل خطمی سفید بابونه گل سرخ کوفته بآب عنب الثعلب تازه سرشته ضماد نمایند و یا ورم کبد از صفرا ست
علامتش زردی روی و زبان و یا جوشش آنست و شدت تپ و حرارت و قی صفراوی مطبوخ مسهل صفرا
مستعمل درین قسم صفت آن تمر هندی تخم کاسنی پوست بیخ کاسنی عنب الثعلب جوشانیده صاف نموده
شیرخشت خراسانی ترنجبین دران حل کرده صاف نموده بنوشند و اگر ورم در محدب کبد باشد چیزیکه ادرار بول
بیشتر کند بدهند و اگر در مقعر باشد چیزیکه اسهال کند بهر دو صورت طبیعت را نرم باید داشت و یا ورم
کبد از بلغم ست و علامتش سفیدی روی و زبان و قلت تشنگی و احساس نرمی ورم و عدم درد و ملایم بودن
تپ ست ضماد نافع درین قسم مستعمل بعد از نوشیدن ماء الاصول با شیره تخم خرفه استعمال حقنه نیز
صفت آن گل بابونه اکلیل الملک گل سرخ تخم کتان کوفته بگلاب سرشته ضماد نمایند و اگر از سودا ست
علامتش ادراک صلابت در موضع جگر و فساد رنگ و لاغری و قلت شهوت طعام و کمی درد و تپ و گاه
با حرارت مزاج می باشد علاجش اسهال سودا ست بعد از انکه نضج ماده بسکنجبین بزوری یا عنصلی و
اقراص مقل داده باشند و اضمده و اغذیه و اشربه بحسب سردی و گرمی مزاج از انچه ذکر کرده شد
ترتیب دهند سوء القنیه بدانکه ضعف و سوء مزاج جگر را سوء القنیه گویند و این مقدمه استسقا ست
علامتش زردی روی آمیخته با سفیدیست و تهیج روی و پلکها دوست و پا و گاه باشد که بهمه بدن برسد و
از لوازم این مرض ست و بسیاری نفخ و قراقر شکم و اختلاف اجابت طبیعت گاه نرم و گاهی قبض و گاهی
زود و گاهی دیر و علاجش خفیف از علاج استسقا ست

فصل در استسقا استسقا در لغت بمعنی بسیار طلب آب ست و در اصطلاح اطبا مرض مادی بود بسبب در آمدن
ماده بارده غریبه بتمامی اعضای ظاهری یا بمواضع تدبیر غذا و اخلاط و این مرض بر سه نوع ست اول زقی و این
بدترین انواع ست پس لحمی پس طبلی و علامت زقی گرانی شکم و بزرگی آن و درشتی پوست شکم ست

ضماد نافع از برای این قسم صفت آن در ابتدا آرد جو برگ خرفه لسان الحمل و آب سفرجل و آب سیب درهم سرشته
بر معده ضماد نمایند ضماد نافع درین قسم بعد از تسکین حرارت صفت آن بابونه گل سرخ اکلیل الملک
گل خطمی کوفته بآب سرشته ضماد نمایند و یا اشربهٔ مذکوره بآب بادیان و آب کرفس افزایند و اگر ورم معده
از بلغم باشد علامتش تپ ملایم و بسیاری آب آمدن از دهان ست و سقوط شهوت طعام و سفیدی روی
و زبان تهیج علاجش دادن ماء الاصول و غذا نخود آب گوشت تیهوج که مهرا پخته باشند و گوشت تیهوج را بخورند
و بران اقتصار نمایند طلای نافع در ابتدا صفت آن روغن گل سرخ و سرکه بهم آمیخته بر معده طلا نمایند
ضمادی که بعد از چند روز استعمال کرده میشود صفت آن خاکستر چوب انگور سعد کوفی سنبل الطیب کوفته
بیخته بگلاب و سرکه سرشته ضماد نمایند و اگر تحلیل نیابد استفراغ برفق نمایند صفت آن مسهلی که
برفق نمایند بادیان سه درم تخم کرفس دو درم جوشانیده صاف نموده فلوس خیارشنبر پنج درم گلقند آفتابی
ده درم دران حل کرده صاف نموده بنوشند و چند صبح باین مداومت نمایند و اگر از سودا باشد علامتش
صلابت ورم و افکار ردیه و فاسده و بدخلقی و خشکی روئیست علاجش دادن ماء الاصول و چون علامت نضج
ظاهر شود فلوس خیارشنبر بآب رازیانه و آب کرفس حل کرده صاف نموده روغن بادام شیرین داخل کرده
بنوشند و چند روز مداومت نمایند ضمادی محلل مقوی صفت آن حلبه بزرکتان بابونه گل سرخ کوفته
بآب سرشته ضماد نمایند اگر تحلیل نیابد اسهال بایارج فیقرا مقوی بافتیمون سه ماشه و غاریقون سه ماشه
نمایند ضمادی محلل که بعد ازین مسهل استعمال کرده شود صفت آن مفاصات تخم کنجد سنبل الطیب سعد کوفی
اشق را بسرکه و گلاب حل کرده باقی ادویه کوفته بیخته بآب سرشته ضماد نمایند

باب هشتم در امراض کبد و مراره و طحال

فصل در اورام کبد اگر از خون باشد علامتش تپ و گرانی و تشنگی و درد و سوزش در موضع جگر ست
و سقوط شهوت طعام و ظهور ورم و سرخی زبان و دردی و سرفهٔ خشک و فواق و اگر ورم عظیم بود معده
را از عظم آن زحمت رسد و اگر در جانب مقعر باشد بآن علامات قی و قبض شکم و فواق و ذهاب شهوت طعام
بیشتر بود و اگر در جانب محدب بود سرفه و تنگی نفس و گرفتن دل و فرو کشیدگی چیز گردن بزیر باشد و میان
ذات الجنب اورام جگر وقتیکه در محدب باشد و جهت تحقیق آن مریض را گویند که نفس باز پس کشد چندانکه
تواند نگاه دارد و بعد ازان از وی سوال کند اگر در آن وقت دردی در زیر بازو و زیر پهلو یابد ورم جگر ست

که معده را بآن حالت اقتضاء تحریک باشد بسوی قی و سبب این حالت یا صفراست علامتش حرارت
و تشنگی و دفع صفراست بقی علاجش تنقیه معده است بقی و حقنه و تعدیل باشربه و اغذیه و باید که اغذیه ملایم
طبع و خوشبو باشد و یا از بلغم و سوداست و علامات هر یک معلوم شد و علاجش تنقیه بقی و حقنه و آشامیدن شراب انار و صمغ

فصل در بیان قی الدم یعنی برآمدن خون از معده بقی و این مرض یا از کشودن رگی ست از معده
علاجش فصد باسلیق ست و تجرع آب سفرجل با شراب حب الآس یا صمغ عربی و گل ارمنی و دم الاخوین
و خوردن بلوط و خرنوب و سماق نیز موافق ست و یا از آمدن از جگر و یا از سپرز ست بمعده علامتش علامات
آفات عضو اصلی ست و علاجش اماله بجانب دیگر فواق حرکت فم معده است از برای دفع موذی از خود و این یا از حرارت
است چنانکه در تبهای محرقه و یا از خوردن چیزهای بسیار گرم و علاجش استعمال اشربه و اغذیه و اضمده
بارده است و یا از برودت حادث در فم معده است و این اکثر پیران و مسافران را در سرما عارض گردد
علاجش آنست که معده را از بیرون و اندرون گرم کنند و درین نوع دو نوع ریحی و رطوبتی که بعد ازین
خواهد آمد حرکات عنیفه و نعره زدن و نفس نگاه داشتن و صبر نمودن بر تشنگی و عطسه آوردن و جمیع اعراض
نفسانی بنهایت مفید و موثر ست و یا حدوث فواق از چیزهای گزنده و شوریده فم معده می باشد چنانچه از قی
زنجاری و خوردن چیزهای تیز حادث میگردد علاجش قی بسکنجبین و آب گرم ست و استعمال اشربه بارده مثل
شراب لیمو و شراب زرشک بالعاب بزرقطونا و یا از گرانی طعام بسیار و غلیظ و یا بلغم لزج غلیظ میباشد
علاجش قی کردن ست بآب گرم و از بلغمی علاج بآب ترب و سکنجبین عسلی ست و یا از معدهای غلیظ می باشد
علاجش ماء الاصول ست و گلقند مقوی بمصطگی و انیسون طلای نافع درین قسم صفت آن پودینه و شبت
و بابونه کوفته روغن مصطگی داخل کرده نیمگرم بر معده طلا نمایند و یا از ورم جگر باشد علاجش بیاید یا از خشکی
می باشد علاجش آنست که در معده خلطی یا ثقلی یا بادی یا حرارتی نبود بعد از استفراغات و تبهای
گرم عارض گردد و علاجش روغن بادام خوردن ست و بر معده مالیدن و غذا اشجو با مرغ فربه و کدوی تر
و اسفاناخ پخته بخورند و قند یا نبات سفید بآب بهدانه و لعاب بزرقطونا بنوشند اورام معده این آماس
یا از صفرا و خون می باشد علامتش تپ و حرارت در معده و درد و ظهور ورم و درشتی زبان و شدت تشنگی
و سقوط اشتهاست علاجش فصد باسلیق ست و نوشیدن آب انار ترش و شیرین و نوشیدن ماء الشعیر
و شراب لیمو و شراب آلو و تمر هندی و شراب بنفشه و شراب نیلوفر بآب عنب الثعلب تازه و آب کاسنی تازه

در حال غشی تدابیریست که در غشی مذکور شد معده را بضمادات مقویهٔ معده مثل ضماد متخذ از سعد و سنبل الطیب و گلسرخ
ضماد کنند چون از غشی بیرون آید نان را در آب گوشت تر کرده بدهند و اگر آب گوشت را باین طریق گیرند بهتر است
بگیرند گوشت گوسفند یکساله و چربی را جدا کنند و سرخی آنرا کباب کنند و در دیگ سنگی نهند و اندکی گلاب بران چکانند
و سر دیگ را بپوشند و بر آتش نرم نهند تا آب از گوشت جدا شود و گوشت هنوز خام بود و گوشت را بیفشارند
آبی که از گوشت بیرون آید و آنچه که بی فشردن بر آمده باشد یکجوش داده که پخته شود و اندک نمک دران اندازند
بخورند و یا از خلط یعنی مثل بلغم زجاجی می باشد که بفم معده آید و قوت و شهوت را نمی میراند و این بر خلاف
بلغمی بود که شهوت کلبی احداث میکند زیرا که آن ترش بود و فم معده را بگزد و شهوت بحرکت در آورد و آنکه
بسبب غشی گردد بی طعم و لزج و غلیظ بود علامتش علامات سوء المزاج بلغمی بود علاجش تنقیهٔ معده و تسخین
آن بود و علاج این قسم خالی از اشکال نیست زیرا که باستفراغ حاجت بود و گرسنگی اعضا و غشی مانع استفراغ است
و یا حدوث جوع بقری از ضعف قوی در فم معده و حرارت مفرط در جمیع بدن است علامتش علامات سوء مزاج
گرم و تشنگی و خشکی طبیعت و سقوط قوت و وقوع غشی در وقت گرسنگی و علاجش در حال غشی معلوم شد و بعد از ان
غذاهای سرد بالفعل و بالقوت و مقوی فم معده مثل نان در آب انار شیرین و آب سیب سفرجل و شراب
زرشک و شراب لیمو و نارنج و ریباس و غوره که برنج خنک کرده باشند تبرید کرده بنوشند

فصل در بیان عطش مفرط یا از حرارت دل و سینه و شش پیدا باشد علامتش آنست که از هوای خنک پیش از آب خنک تسکین
یابد علاجش بوئیدن بوهای خنک است مثل خیار و صندل و گلاب و برگ بید و اغذیهٔ اطلیه و ضمادات بارده
بکار برند و یا حرارت معده است علامتش علامات حرارت معده است و تسکین یافتن بآب سرد زیاده از هوای
سرد علاجش نوشیدن شیرهٔ خرفهٔ مقشر است یا سکنجبین یا شراب زرشک و از میوه ها خیار و هندوانه و سیب
و امثال آن و یا از غلظت و لزوجت و شوری خلطی یا غذایی که در معده می باشد و ماهی شور جامع این هر سه
صفت می باشد علامتش آنست که هر چند آب خورد تشنگی زیاده شود چون صبر کنند از آب بتخصیص
در اول و چیزهای گرم خورد مثل عسل و نبات تسکین یابد و این عطش را کاذب گویند و علاجش آن است
که تنقیه کنند بقی و اسهال اگر سبب غذا بود ترک اغذیهٔ موصوفه نماید و گفته اند که اگر دو عدد لیمو گرفته آب آنرا
با نمک سنگ بخورند یا فرصت میدهد تا رفع می شود بقی و تهوع و غثیان قی حرکت معده باشد بدفع چیزی از طریق
دهان که مقترن باشد بآن حرکت اندفاع و تهوع حرکت دافع یعنی معده بی حرکت مندفع و غثیان حالتی بود

هر دو آنست که آنجا که طلب مشاکل ست صحت بآن محفوظ نیست و آنجا که طلب ضد ست برای رفع مو دیے
بآن صحت محفوظ ست علاجش تنقیهٔ معده است بقی و اسهال و تسکین این مادهٔ مزعج بریان میں ہے انجوان طبرزد و نقاع خرب

فصل دربیان هیضه و آن حرکت مواد غیر منهضم باشد که از بدن باز گردد و بعنف کو شدت آنجوان ۱۲
و بقی و اسهال دفع شود و گاه باشد که قی نشود ولیکن خالی از تهوع و غشیان نبود و بدانکه هیضه چهار نوع می باشد
یکی از خوردن طعام بسیار که از احتمال معده زیاده شود دوم خوردن چیز های لطیف و سریع الهضم بعد از چیز ہا
کثیف بطی الهضم سوم تباهی جوهر ماکول در معده و تباه شدن و ترش گردیدن پس لازم ست هر شخص را که پیوسته
ازین اسباب اعراض و اجتناب لازم داند چه گاه بود که این بغایت صعب گردد و نبض ساقط شود و رنگ مریض
مثل رنگ اموات شود و باشد که تشنج پیدا آید در دست و پا در ان وقت طبیب باید که تیز سد و دست از معالجه
باز ندارد چهارم اسباب بهیضه سوء مزاج معده است که تغیر دهد غذا را بفساد و صفرا و اگر سوء مزاج حار باشد
علامتش بر آمدن صفرا باشد بقی و اسهال علاجش قی ست باب کرم و تنقیه معده پس شراب انار منعنع و شراب
لیموی منعنع و گلاب و رب سفرجل حامض بنوشد و یا متغیر گرداند غذا را بسردی و فساد بلغمیه علامتش اخراج بلغم
است بقی و اسهال و علاجش آب مطبوخ انیسون و زیره و گلگی و نبیذ و گذاردن تنگ چند مجلس بدو جوارش شفرجل جوارش عود شیرین دهند

فصل در رجوع کلبی یعنے زیادتی به آرزوی طعام و حرص بر ماکولات چنانکه در طبع گلاب
می باشد و این مرض یا از زیادتی سردی معده می باشد و علامت و علاجش گذشت و یا از بسیاری رنجتن
سودا بر فم معده می باشد و علامتش آنکه شهوت اندک ست و ترشی جشا و سوزش و وغدغهٔ معده
بسیار و بی صبری ناخوردن و کثرت آن علاجش اسهال سودا ست بمطبوخ بعد از فصد با سلیق و غذا های
چرب دادن که این مرض بسبب اشتیاق تمام باشد بغذا چنانچه حال نا قهانست غذا های کثیر التغذیه دادن لائم
بگرات و اندک اندک و بدن را از تحلیل و طبیعت را از نرمی نگاهدارند و گاهی قیدان می باشد و ذکر علاج قیدان خواهد آمد

فصل دربیان جوع البقری یعنی گرسنگی اعضا و سیری معده پس اعضا بنهایت بغذا محتاج باشند
و طالب و معده ازان متنفر و غیر راغب و این مرض یا از سوء مزاج بارد و فم معده است که قوت جذب را بمیراند
یا بنقصان غذا و شدت شهوت اعضا بغذا علاجش ضعف قوت و لاغری بدن و بطلان شهوت ست چون
دست بفم معده نهند سردی محسوس شود و در بعضی اوقات غشی عارض شود و بسیار بود که مسافر از اکل سباع
قوی خورند خاصة اگر پیش ازان گرسنه بوده باشند و تحلیل غذا کرده این حال عارض گردد علاجش

وعلامت سوء مزاج حار رطبه اعتدال آرزوی طعام وبسیاری آب دهان وزیان خاصه وقت گرسنگی
وبقی برآمدن صفرا و بلغم یعنی صفرا می علاجش قی کردن ست و اسهال بجب غاریقون و شراب بیموز
ده درم و گلقند آفتابی پنجدرم سرشته بخورد و آنوشدارد پنجدرم در آب سفرجل یک سیر یا شراب نارنج
یک اوقیه هر صبح نباشته بخورد و علامت انچه از گرمی و خشکی باشد علامت حرارت ست با زیادتی خشکی زبان
و دهان و خشکی طبیعت و لاغری بدن علاجش خوردن اشجوست یا مغز فربه و گوشت بزغاله و بره و از میوهای
انار شیرین و سیب شیرین دهندو هندوانه و از آشربه شراب انار شیرین با عرق کاسنی و علامت آن انچه از سردی
ساده بود ضعف هضم و دیر گذشتن طعام از معده و تغیر آن بر تری و نرمی بسیار نفخ و آرزوی طعام
علاجش جوارشات گرم ست انچه از سردی و تری باماده باشد کمی آرزوی
طعام و میل بغذاهای تیز و غثیان و تشنگی کاذب و آروغ ترش و نفخ شکم ست و علاجش تنقیه معده بقی با آب
شربت و عسل ست و اسهال بلغم و مداومت بانوشدارد و جوارشات و کلنگبین و علامت انچه از سردی
و خشکی و باماده سودا وی بود بسیاری آرزوی طعام ست و ضعف هضم و بسیاری نفخ و سوزش معده و تری
دهان پیش از طعام خوردن و بیرون آمدن سودا بقی و بزرگی سپرز علاجش تنقیه معده است از سودا بمطبوخ
افتیمون و معجون نجاح پس مداومت بمقویات معده مذکوره و انچه از سردی و خشکی بود و بی ماده باشد
زود علاج پذیرد و استعمال اطلیه گرم و تر بر معده است و علامت انچه از تری و بی ماده بود قلت تشنگی و تنفر از اشربه
و اغذیه تر و ضرر یافتن از انها و بسیاری آب دهان و سرعت نزول غذا از معده علاجش اطریفل صغیر و قرص گل
و علامت انچه از سردی معده بی ماده بود ضعف هضم و بطوء نزول غذا از معده و تغیر آن به ترشی و نرمی طبیعت
و بادنائی شکم و بسیاری شهوت طعام علاجش استعمال جوارشات حاره است و علامت انچه از سردی و تری معده است علاجش چیزهای گرم و خشک است
فصل در وجع الفواد یعنی درد دهم معده یا از سوء مزاج ساده است علاجش تبدیل بدو او غذا و یا از
اجتماع اخلاط ردیه است و علاجش تنقیه است و یا از ورم معده و علاجش علاج ورم معده است چنانکه
بیاید و یا از ریاح ست علاجش تکمید بسبوس گندم و نمک و جاورس ست و خوردن جوارش کمونی
و یا از ضعف معده است علاجش تقویت معده است
فصل در درد حم که فساد شهوت ست و آن از زیاد خوردن گل و امثال آن سبب اجتماع اخلاط ردیه در معده است پس طبیعت مائل باشد
بچیزیکه ضد آن باشد و گاه باشد که آرزوی او برای طلب ضد نباشد بلکه لطلب آن خلط باشد مشابه هشاکل خود را و فرق میان

و شراب بنفشه بالعاب بهدانه دهند و طبیعت را نرم دارند ضماد نافع در ابتدا گل بنفشه آرد جو بالعاب گل خطمی
سرشته ضماد نمایند ضماد دیگر تسکین وجع ذات الجنب کند صفت آن کندر آرد جو اکلیل الملک پوست خشخاش کوفته بیخته ضماد کنند
فصل در ذات الصدر ذات الصدر ورم حجابیست که سینه را دو بخش میکند اگر در جانب مهرهای پشت بود
ذات العرض خوانند علامت ذات الصدر درد بود در درازی سینه از ثقبه نحر تا فم معده و عدم قدرت علیل
بر نظر کردن بزمین و آسمان و از تکیه کردن بر پهلوهای و پشت راحت یافتن و علامت ذات العرض احساس
در میان هر دو شانه و بر پشت تکیه و بجانب چپ و راست نگاه نتوان کردن و در وقت سرفه زحمت بسیار و علاج
هر دو علاج ذات الجنب ست الا آنکه در اول ضماد بر سینه و در دوم در میان هر دو شانه باید نهاد
فصل در خفقان خفقان طپیدن دل بیرون از اعتدال باشد و سبب آن سوء مزاج ساده می باشد یا مادی و علامات سوء مزاجات
بتکرار مذکور شد و ساذج را تبدیل و مادی را به تنقیه و تعدیل تدبیر نمایند و در معدلات و مسهلات مقوی دل
مثل گاوزبان و بادرنجبویه و زعفران لازم دارند و از دیدان می باشد و علامت و علاج دیدان خواهد آمد
ادویه قلبیه گرم صفت آن مشک عنبر عود بهمن ابریشم زعفران قرنفل شاهسفرم دارچینی سعد کوفی ادویه قلبیه بارده
صفت آن مروارید بسد صندل گلسرخ طباشیر سفید کشنیز خشک سیب نیلوفر کافور ادویه قلبیه معتدله صفت آن گاوزبان فیروزه
یاقوت مرکبات مفرحات یاقوتی بارد معتدل و گرم دواء المسک حار و بارد معتدل
فصل در غشی غشی معطل شدن حس و حرکت بسبب صعود چیزی موذی که بدل رسد چنانکه در اختناق رحم یا خارجیه چنانکه نتن خفیف و امثال
آن می باشد و اگر سوء مزاج ساذج یا مادی یا قلت روح در وقت آن علاجش در آن وقت ریختن آب سرد
بود بر روی و بوهای موافق و خوش و بوئیدن گل بگلاب تر کرده و دست و پا مالیدن و حرکت دادن و در وقت
تسکین و بهوش آمدن سبب معلوم باید کرد و در دفع آن باید کوشید

باب هفتم در امراض معده

فصل در سوء مزاج معده علامت سوء مزاج گرم ساذج تشنگی و جشاء دخانی و فاسد شدن غذاهای لطیف
و گرمی و خشکی دهان و قلت شهوت طعام ست علاجش استعمال اشربه بارده مثل شراب زرشک و شراب
غوره و شراب انار و شراب ریباس و شراب صندل و شراب لیمو و نارنج و اغذیه بارده است مثل زرشکیه
و سماقیه و حصرمیه و تفاحیه و آب بسیار سرد نوشیدن و علامت سوء مزاج یا ماده صفراوی آنچه گذشت و تلخی دهان
و غثیان و بیرون آمدن صفرا بقی و اسهال ست علاجش تنقیه معده است از صفرا و لابد از آن تدبیر [illegible]

لیکن حال ایشان مسلولان باشد و ایشان کسانی باشند که مده در سینهٔ ایشان جمع شده باشد و مجاری نفس را تنگ و ممتلی گردانیده و سرفهٔ صعب و لاغری و کاهش بدن پدید آید و این مرض اگرچه فی الحقیقه سل نیست چون در عوارض شریک ست سل خوانند اما سل حقیقی که قرحهٔ شش باشد علامتش لزوم تپ دقیه و بسرفه برآمدن مده است و فرق میان مده و بلغم آنست که مده با خون خشک ریشه بیرون آید و بدبوئی بود خاصة اگر بر آتش نهند و بعد از زمانی در ته آب نشیند و بدانکه مرض سل اگر ابتدا بود و هنوز بحد استحکام نرسیده باشد چنین گفته اند که معالجه و تدبیر بصواب اتفاق ممکن ست که صحت یابد و اگر بحد استحکام رسیده باشد شیخ الرئیس گفته علاج پذیر نیست و طبیعت که متوجه بعلاج او میشود از برای تسکین عوارض آنست که مدت حیات بصعوبت نگذرد علاجش در اول امر که خون برآید فصد باسلیق کنند و خون اندک برآرند و آنچه از خون برآرند بچند کرت برآرند پس قرص کهربا با شراب حب الآس دهند و تدابیر دق نمایند و بدانکه در سل و دق حیله باید کرد که شکم روان نشود که اگر شکم روان شود هلاک گردد قرص نافع که مسلول را وقتی که شکم کشاید باید داد صفت آن گلسرخ شش درم و طباشیر سفید و گل ارمنی از هر یک چهار درم کوفته بیخته بالعاب بزرقطونا سرشته قرص سازند شربتی یکدرم با شراب سفرجل یا با دوغ دهند و غذا عدس و ماش با شیرهٔ تخم خشخاش دو توله و شیرهٔ مغز بادام دو توله بدهند حب برای سل صفت آن کافور قیصوری زعفران از هر یک دانق افیون دو طسوج رب السوس تخم خطمی گل ارمنی از هر یک دو دانق صمغ عربی کتیرا سرطان محرق نشاسته گل نیلوفر گل بنفشه تخم خشخاش مغز تخم کدو تخم خیارین مغز تخم خربزه صندل سفید ترنجبین گل گاوزبان پوست خشخاش از هر یک یک مثقال مغز بیدانهٔ شیرین یک مثقال آنچه کوفتنی باشد بکوبند و ترنجبین را گداخته ادویه کوفته بیخته انداخته بلعاب اسبغول حب ها مقدار نخود به بندند و پنج حب یا سه اوقیه شیر اتن وقت شام و سه حب با آب بید مستقطر یا ماش جو بخورند

فصل در بیان ذات الجنب و شوصه و برسام بعضی افاضل میان هر یک فرقی کرده اند بیان آن را در معالجه زیاده مدخلی نیست و این هر سه درم گرم ست در حجاب داخل یا حجاب حاجز یا حجاب خارج یا در عضلات داخل یا عضلات خارج و ورم قسم خارج چون در خارج ست محسوس گردد علامتش تپ نیز لازم و وجع ناخس در پهلو و نبض منشاری یعنی سریع متواتر مختلف الاجزاء در بلندی و پستی و صلابت متشابه منشار و تنگی نفس و سرفه خشک در ابتدا و آخر چیزی برآید علاجش فصد باسلیق ست از جانب مخالف وجع بعد از دوم یا سوم باز فصد کنند از جانب موافق بشرط احتمال مریض و غذا آش جو با اسفاناخ دهند و از اشربه شراب عناب و شراب نیلوفر

علاجش فصد باسلیق ست وانچه در سرفه گرم گفته شد از اشربه واغذیه وضماد عمل باید کرد و یا از خلاط غلیظ می باشد علاجش خبز خرسنه و برآمدن چیزهای غلیظ علاجش علاج ضیق النفس بلغمی ست و باید دانست که در سرفه اگر ترشی دهند سرفه زیاده میکند و اگر شیرین دهند بصفرا مستحیل میگردد و دهن تلخ شود پس شراب نیلوفر که دران خاصیت آنست که بصفرا مستحیل نمی گردد باید داد بدانکه در بعضی تشخاص شاهده شده که ترشی ازالهٔ سرفه آنها کرده پس اگر بداند ترشی در بعضی سرفه که از صفرا بود از صواب دور نیست

فصل در نفث الدم یعنی برآمدن خون بسرفه اگر اندک بود در سرفه اندک آید از حنجره و قصبیه باشد علاجش تغرغر بقابضات ست و پیوسته گل ارمنی و صمغ عربی در دهان نگاهداشتن و از گرسیها و لغزه زدن پرهیز نمایند و اگر سرفه بسیار آید و رنگ خون سرخ بود از سینه و اگر نیم رنگ بود از شش ست معهذا جمیع اقسام فصد کنند از باسلیق یا اسلیم و شراب حب الآس و قرص کهربا دهند و غذا بیخ و باقلا با شیر کوتخم خشخاش دهند و اگر ضعف باشد و تب نباشد با مرغ دهند و اگر تب باشد با شیر و هند و از میوه ها انار و دوانار شیرین

فصل در ذات الریه و آن ورم گرم در شش از صفرا باشد یا خون یا بلغم متعفن شود علامتش تب دایم و سرفه و گرانی سینه و تنگی نفس و درد از سینه بجانب پشت مایل باشد و انتفاخ و سرخی روی و چشم و سطبری پلک چشم و خشکی زبان و نبض موجی و سبات و در بلغم سرخی روی و چشم و حرارت کمتر باشد لیکن گرانی و سبات بیشتر باشد علاجش فصد باسلیق ست و تلیین طبیعت بمثل شیر خشت و ترنجبین و خمیرهٔ بنفشه و غذا آش جو از اشربه شراب عناب و نیلوفر و شراب بنفشه و شراب انار شیرین یا عرق گاؤزبان و وقت غلبهٔ حرارت شیر تخم خیارین و شیرهٔ تخم کاهو دهند و در بلغمی پرسیاوشان و تخم خطمی و اصل السوس مقشر از هر یک سه درم جوشانیده و صاف نموده یکی از اشربهٔ مذکوره داخل نموده بدهند ضماد نافع در ابتدای ذات الریه صفت آن آرد جو گل بنفشه کوفته گل خطمی سفید سرشته نیمگرم بر سینه ضماد نمایند و قیروطی دوا رسوم، روغن کنجد از موم سفید و روغن گل بنفشه سازند بر سینه ضماد نمایند و در آخر بر ضماد مذکور تخم کتان زیاده کنند حب سعال که دایم در دهن گیرند صفت آن مغز تخم کدوی شیرین مغز تخم خیارین تخم خشخاش سفید مغز بادام شیرین مقشر از هر یک سه درم گل بنفشه لب السوس از هر یک یک درم ترنجبین پاک کرده بوزن مجموع ادویه کوفته بلعاب بهدانه سرشته جهاسازند بوزن دو دانگ و سر انگشت بران نهند تا بهین شود و بکار برند

فصل در سل و مرض سل ریش شش بود لازم آنست حمی دقیه و بعضی کسان باشند که گرشش ایشان متقرح نباشد

سل باشد علاجش منع نزله است بخوردن شراب خشخاش غرغره نافع درین قسم صفت آن عدس دو توله
خشخاش دو توله گل سرخ دو توله خرفه دو توله عنب الثعلب دو توله گلنار فارسی دو توله جوشانیده صاف نموده غرغره
نمایند حب سعال که ماده را غلیظ کند و منع سیلان نماید صفت آن خشخاش سفید چهار ماشه و بزر البنج دو ماشه
تخم کاسنی چهار ماشه مغز تخم کدو شیرین مغز تخم خیارین هر یک چهار ماشه کتیرا شش ماشه صمغ عربی شش ماشه
افیون یکماشه زعفران دو رتی کوفته بیخته بلعاب بهدانه سرشته حب ها سازند و پیوسته در دهان گیرند و چیزی
درشت و خشن بر سر مالیدن درین قسم نافع است و نیز سرفه از مزاج گرم و خشک در شش می باشد علامتش
زیادتی سرفه است در وقت حرکت و گرسنگی و تشنگی و حرارت هوا یا لاغری بدن و سرعت نبض و تسکین
یافتن از خنک و خسخانه و امثال آن علاجش خوردن کشک شعیر است یا مرغ و کدو و اسفاناخ و آشامیدن
شراب بنفشه و شراب نیلوفر با لعاب بهدانه و لعاب بزر قطونا و عرق کاسنی و گاوزبان و از میوه ها انار شیرین
جلاب برای سعال کاین از غلظ غلیظ لزج محتبس در ریه صفت آن اصل السوس سه درم پرسیاوشان
زوفای خشک هر یک سه درم سپستان ده درم بجوشانند و صاف نموده شکر سفید سه درم داخل کرده وقت صبح
بخورند تا نضج ظاهر شود در نفث حب هندی که جهت سرفه شدید که از کثرت آن طعام بقی بر آید نفع دارد و ضیق النفس
را نیز نافع صفت آن فلفل سه درم دار فلفل شش درم انار دانه دوازده درم قند سیاه بیست و چهار درم
جواکهار یک و نیم درم ادویه کوفته و بیخته بقند سرشته حبها سازند طلای نافع درین قسم صفت آن
صندل سفید سوده برگ خرفه کشنیز تر و تراشه کدو گلاب سرشته پیوسته بر سینه بمالند و اگر از سوء مزاج سرد
می باشد علامتش ضد آن چیزهاست که در بحث مزاج حار مذکور شد علاجش خوردن گلنگبین است و عسل
و از میوه ها انجیر و مویز منقی و مغز پسته و بادام غذا متخذ از نخود و باقلا و لوبیا مطیب بزعفران و دارچینی و سینه را
بروغن های گرم چرب نمودن و یا از جوشش قصبه ریه است و این از زبون ترین انواع سعال است علامتش
آنست که از چیزهای گرم خوردن و غبار و دود الم یابد و نیز از هوای گرم و شیرینیها علاجش فصد باسلیق
و خوردن مسهل صفرا است و تدبیر سوء مزاج حار ریه نمودن یا از خشونت قصبه ریه و دود و غبار و بسیار
گفتن است علاجش اول لعابها و شوربای چرب و فالوده جات است و سرفه رطب آنست که بآن چیزی بر آید و این
سرفه یا از امتلای خون و یا صفرا می باشد علامتش عظم نبض و حرارت بدل و تشنگی و سرخی روی و از هوا و آب
سرد راحت یافتن و بیشتر باین سرفه چیزی سرخ بر آید و گاهی چیزی زرد بر می آید و این از قسم مراری می باشد

یا روغن بادام اندک اندک تجرع کردن و لعاب بزرقطونا یا لعاب بهدانه و قند سفید و نبات خوردن و
شوربای مرغ فربه و ماء الشعیر و گوشت بزغاله و بره و اسفاناخ خوردن و از سخن گفتن احتراز کند و یا از ورم حنجره
و قصبه ریه است علاجش حمام معتدل الماء باشد و ریختن آب سرد بر سر و گردن و خوردن زرده تخم مرغ نیمبرشت گرم و شوربا
و ملیم گندم و باقلا و اسفاناخ و مغز بادام شیرین و شراب بنفشه و قند و نبات سفید با تخم ریحان و بزرقطونا
و پالوده و قند یا ترنجبین و یا روغن بادام خوردن نافع است

فصل در ضیق النفس یعنی تنگی نفس اگر از بلغم باشد علامتش خرخره در سینه و در سرفه بر آمدن بلغم و تنگی نفس
در وقت حرکت و اگر بلغم بر نیاید خوف استسقاست شراب منضج مستعمل درین قسم **صفت آن** زوفای خشک
سه درم انجیر زرد و مویز منقی از هر یک دو عدد صعتر و بادیان و تخم خطمی از هر یک پنج درم ایرسا اصل السوس
خراشیده از هر یک دو درم نبات سفید یکصد و پنجاه درم بدستور مقرر شراب سازند شربتی هر روز یک اوقیه
بعد از نضج بقی و اسهال تنقیه کنند و اگر تنگی نفس از سودا باشد دواء المسک تلخ نیز نافع است و اگر از حرارت دل
بواسطه کثرت بخارات باشد علامتش عظم نبض و تشنگی و سوزش دل است دوای نافع درین قسم که مسکن حرارت
قلب است و باید که استعمال کرده شود این بعد از فصد باسلیق **صفت آن** شراب صندل یا شراب نیلوفر بعرق
کاسنی یا بعرق گاوزبان و شیره تخم خرفه مقشر داخل کرده بنوشند طلای که چون بر سینه بمالند نافع بود **صفت آن**
صندل سفید با آب کشنیز تر و آب کاسنی تر سوده بر سینه بمالند و اگر از استرخاء عضلات سینه و ضعف حرارت غریزی
باشد علامتش لین نبض و نفس مثل کسی زند که گرسنه باشد و تا راست نه نشیند و گردن راست ندارد نفس بر نیاید
قسم اول را نفس البکاء و دوم را نفس انتصاب نامند علاجش علاج فالج است و روغن قسط مالیدن بر سینه و اگر از
خشکی ریه باشد علامتش باریکی آواز و سرفه خشک و کم شدن آواز و سرفه خشک کم شدن از خوردن ترشیها است
علاجش خوردن کشک بگوشت بزغاله و بره و مغز کله که شیر تازه داخل کرده باشند و قند سفید با عرق
بید مشک و عرق گاوزبان و از میوه ها هندوانه و انار شیرین و شفتالو میتوان خورد

فصل در سعال یعنی سرفه آنچه در ذات الجنب و ذات الصدر و ذات الریه و سل و ورم جگر باشد علامتش
مذکور خواهد شد بدانکه سرفه گاهی خشک و گاهی تر می باشد و سرفه خشک آنست که بآن چیزی بر نیاید
و این سرفه از نزله رقیق و نزلات می باشد که پیوسته از سر فرود آید علامتش آنست که در شب وقت خواب
زیاده شود و سر قصبه ریه و حلق خاریدن گیرد و سرفه آید و اگر زود بعلاج آن پردازند بهتر و الا خوف

چون استعمال کرده شود بعد از فصد قیفال و اخراج خون اندک تا قوت باقی ماند بعد ده حقنه نرم کنند صفت آن
آب شاه توت با آب عنب الثعلب حل کرده غرغره نمایند و اگر قوت بود بار دیگر فصد نمایند و اگر مرض
احتمال کند تا سه روز اعاده فصد میتوان نمود

فصل فی تعلق العلق فی الحلق اگر دیده شود بگیرند بآهستگی و برفق بیرون آورند و ابجهت اخراج و اسقاط
حلق متشبثه بحلق چون دور شود و بنظر نیاید صفت آن خردل و نمک سوده سرکه داخل کرده غرغره نمایند
و جرعه جرعه بنوشند تدبیری بجهت اخراج علق بزمانی طویل صبر بر عطش کنند و بحمام رفته در عیش دهان قدری
ثلج یا برف نهند تا بآن میل کند و بوسیله آن بیرون آید

باب ششم در امراض حنجره و قصبه ریه و صدر و جنب و قلب

فصل در بحة الصوت آنرا بفارسی زبان گرفتن آواز گویند و این مرض از فرود آمدن نزله بقصبه ریه می باشد
علامتش احساس درشتی و سوزش و دغدغه ازین موضع ست پس باید که منع نزله کند بخوردن شراب خشخاش
غرغره کرده منع نزله کند صفت آن خشخاش بزر البنج عدس با پوست گلنار فارسی گل سرخ در آب جوشانیده
صاف نموده غرغره نمایند و اگر این ادویه را کوفته بیخته خشک بلیسند نیز نافع ست و یا از سوء مزاج حار حنجره
می باشد و این اکثر در تابستان می باشد از تناول چیزهای گرم و خشک و تشنگی با فراط در هوای گرم علاجش نوشیدن
ماء الشعیر و ماء الخیار و آب هندوانه و آب انار شیرین و شراب بنفشه یا لعاب بهدانه و لعاب بذر قطونا و لعاب خبازی
و آب عناب ست و یا سوء مزاج بارد حنجره می باشد و بیشتر حدوث آن از خوردن یخ و برف یا افراط تنفس
در سرما در هوای خنک بود دوا العلیت در بحة الصوت بکار آید صفت آن سعد فلفل حلتیت خردل
زعفران بالسویه کوفته بعسل سرشته بعد از تنقیه برابر بخورند حب نافع این قسم چون پیوسته در دهان گیرند صفت آن
خردل و زعفران و سنبل الطیب و قرنفل بسباسه دارچینی از هر یک خردی و صمغ عربی ربع جزو مجموع عقد سفید
بوزن مجموع ادویه حب سازند و یا از سوء مزاج رطب حنجره می باشد علامتش عدم احساس بخشونت و درشتی
و تقدم مرطبات ست غرغره نافع درین قسم صفت آن انیسون بادیان صعتر ابریسا پودینه با آب بجوشانند
و صاف نموده غرغره نمایند و نافع ست این قسم را زنجبیل مربا و عسلی و سیاه دانه خوردن و انجیر پخته بریان
کرده و سویز و یا از سوء مزاج خشک می باشد علامتش آنکه با گرفتگی آواز حدت و صفا اندک می باشد علاجش
آنکه در درشتی در بیشتر و حدوث این حال از گرد و غبار رود و دمی باشد علاجش روغن بنفشه تازه یا روغن گل

علق ست واین قسم خناق را خناق مطلق گویند پس این آماس اگر از خون باشد علامتش سرخی روی و پُری رگهاست وضربان وعلامت غلبهٔ دم برتمام بدن **غرغره** نافع درین قسم چون استعمال کنند بعد از فصد قیفال و حجامت ساتین وتلیین طبیعت بحقنهٔ نرم **صفت آن** آب شاه توت وآب کشنیز تازه وگلاب در سرکه حل کرده غرغره نمایند چون ورم متغیر شود وزرد و نرم گردد انگشت ویا اتی بروبماند تا بکشاید واگر از صفرا بود بهمین غرغره تغرغر نمایند وبعد از فصد قیفال وتلیین طبیعت آب تفوع عناب ومآلو وتمرهندی وشربت بنفشه که در آن شیر خشت خراسانی حل کرده صاف نموده باشند بنوشند واگر از بلغم باشد علامتش تهیج روی وچشم وسفیدی رنگ وبسیار رقتن آب ولعاب از دهان ودرد اندک وشدت تنگی حلق وشوری طعم دهان ست **غرغره** نافع درین قسم بعد از حقنه حاده که دران تربد وشحم حنظل باشد **صفت آن** عسل مصفی با کامه حل کرده غرغره نمایند **غرغرهٔ دیگر** رب انجوز با آب طبیخ انجیر زرد حل کرده غرغره نمایند **غرغرهٔ دیگر** سکنجبین عنصلی وسکنجبین عسلی با آب تُرب حلکرده خردل سودا داخل کرده غرغره نمایند واگر از سودا باشد علامتش محکمی وصلابت وتمدد موضع ورم وتیرگی وسیاهی رنگ علیل وخشکی وترشی دهان وغرغره که در بلغمی ذکر شد درین قسم نیز نافع ست چون استعمال کرده شود بعد از فصد باسلیق وحقنهٔ متوسطه میان حاده ولین وباسبب خناق ورم عضلات بیرون حلق ست یا بدر رفتن مهرهای پس گردن از موضع خود بسبب ضربه وسقطه یا بواسطهٔ مواد یا ریاح که درمیان مهرها آید یا تشنجی که در عضلات پشت حادث گردد واین را خناق کلبی گویند ازین خناق مطلق مراد نباشد علامتش آنست که مریض قادر بر حرکت سر نباشد بجهتی از جهات وبرکشادن دهان البته قادر نباشد وران خناق که از بیرون رفتن مهرهای گردن باشد از جای خود واگر از ورم عضلات خارج بود گاه باشد که توان دهان کشادنش واگر از ورم عضلات باشد تفتیه نمایند بفصد وحقنهٔ متوسطه **ضماد** نافع از برای خناق که حادث گردد از بدر رفتن مهرهای پس گردن از موضع خود چون استعمال کرده شود بعد از فصد وحقنهٔ متوسطه ورو فقرات بموضع خود **صفت آن** مغاث بغدادی کهنه سیده یک درمی گویند و مرصافی اقاقیا جبر سقوطری سرِش ماهی کوفته با آب برگ مورد وبروغن سرشته ضماد نمایند.

فصل در ذبحه که ورمی باشد در عضلات از دو جانب حلق که فرو بردن آب وطعام ازان عضلات می باشد ودر عضله که بر دو دهن مری وحلقوم نهاده شده علامتش آنست که قادر نبود بر فرو بردن آب وطعام واگر جهد کند از بینی بیرون آید وسخن نتواند گفت وچشم بایل به بیرون شده باشد وآب سیلان کند وگاه باشد که سرخی ورم هالی گلویش ویگر از گوش دیگر در پیش حلقوم بکردار طوقی پدید آید واین مرض را به همین سبب ذبحه گویند غرغره نافع

فصل در اورام لسان اگر از خون باشد علامتش سرخی زبان و ورد با تمدد و باقی علامات غلبهٔ خون ست
مضمضه نافع درین قسم چون استعمال کرده شود بعد از فصد و اخراج خون و تلیین طبیعت **صفت آن**
آب عنب الثعلب آب کاسنی تازه آب خرفه تر ب کاهو و آب شاه توت مضمضه نمایند و اگر از صفرا باشد علامتش
زردی و سوزش و شدت در دست و لب باشد کز زبان با وجود ورم جوشش کند مضمضهٔ دموی که مذکور شد بعد
از اسهال صفرا بمطبوخ هلیله نافع ست و اگر از بلغم باشد علامتش سفیدی ورم و کثرت لعاب دهانست **مضمضه نافع** درین
قسم بعد از تنقیه نمودن بجقنه که دران تربد و شحم حنظل باشد **صفت آن** صعتر سوده بمار العسل سرشته مضمضه نمایند
و اگر از سودا باشد علامتش سیاهی و خشکی و درشتی زبان ست **مضمضه نافع** درین قسم چون استعمال کرده شود
بعد از اسهال سودا بمطبوخ افتیمون **صفت آن** آب انجیر زرد و گل خطمی و روغن بنفشه مضمضه نمایند
فصل در اوجاع لهات یعنی دردهای ملازه که بفارسی کرک نامند اگر از خون باشد علامتش سرخی و آماس و
درد گلو و باقی علامات خون باشد باندک دردی زیرا که حس ملازه کم بود و مضمضه و غرغره نافع درین قسم بعد از تنقیهٔ
صفت آن سماق بسر کوه گلاب خمیانیده صاف نموده مضمضه و غرغره نمایند و اگر از صفرا بود علامتش
نخس بود یعنی سوزن دران موضع فرو بردن و بسیاری حرارت و خشکی دهن و درد زیاده **غرغره** درین قسم بعد تلیین
طبیعت به هلیلهٔ سیاه و تمر هندی که شیر خشت دران حل کرده باشند **صفت آن** آب کاسنی تازه آب بنفشا آب عنب الثعلب
آب خرفه تر ب شاه توت دران حل کرده غرغره نمایند **غرغرهٔ دیگر** فلوس خیارشنبر با آب عنب الثعلب
حل کرده صاف نموده غرغره نمایند و اگر از غلبهٔ بلغم باشد علامتش نرمی آماس و سفیدی رنگ و درد بنهایت
اندک **غرغره نافع** درین قسم **صفت آن** خردل کوفته با آب کامه و گلاب و سکنجبین داخل کرده غرغره نمایند
و اگر از سودا باشد علامتش محکمی و صلابت ورم و سیاهی رنگ **غرغرهٔ نافع** درین قسم چون استعمال کرده شود
بعد از اسهال سودا بمطبوخ افتیمون **صفت آن** صعتر حلبه بزرکتان انجیر زرد تخم خطمی در آب جوشانیده
صاف نموده آبکامه و گلاب داخل کرده غرغره نمایند

فصل در استرخاء لهاته یعنی فرود آمدن ملازه اگر از سردی و تری باشد انچه در درد لهات بلغمی مذکور شد
علاج نمایند و بباز و دو شب یمانی و برگ مورد سوده ملازه را بردارند و گاهی سرشیر و سبوس گندم را بسرکه سرشته
بر یافوخ طلا نمایند و بعضی این قسم را بریدن گفته اند اما بریدن خالی از خطر نباشد
فصل در خناق یعنی عسر النفس و عسر بلع و خناق یا بسبب ورم لوزتین و عضلات اطراف اندرون و بیرون

بالای آن بندند و اگر از سردی باشد این مضمضه که ذکر ستبل آید بصفت آن فتیج مغز عاقرقرحا بمدار انیج در آب جوشانیده
همان نموده مضمضه نمایند و قدری عاقرقرحا دهان گیرند اگر تسکین باید بهتر والا قدری بر شعشا بخورند
هر بوضع درد نهند و باید دانست که هرگاه گوشت بن دندان که آنرا لثه گویند آماس داشته باشد و پیش ازان
سست شده باشد و دایم قبول آن ماده میکرده و ازان خون برمی آید کندن در نیصورت مضرست و اگر لثه
قوی باشد و آماس نداشته باشد و درد و درازی دندان شود سوراخ و رنجگی دران پیدا شده باشد بر کندن
آن مفید بود و اگر درد و غور بود گاهی بکندن دندان تسکین باید بجهت تحلیل ماده و گاهی نباید و گاهی باشد
که سبب درد دندان دود باشد یعنی کرم که در بیخ دندان تولد کند بخور نافع از برای کرم دندان تخم پیاز و تخم گندنا و
زرالبنج کوفته یا پیه بزه یکجا کرده بر آتش نهند و هانرا به نجار آن بدارند و اگر خواهند که دندان بکنند بی آنکه
آهن بدندان میرسانند قدری عاقرقرحا یکماه در سرکه یکساله اندازند تا مثل خمیر شود بر دندان ها نهند و دندان بی
صحیح را محافظت نمایند و بآن نرسانند

فصل در ضرس یعنی کندی دندان برگ زرد آلو و خرفه و برگ سرو نخایند که زایل میگردد و موم با مغز بادام
نیز همین عمل کند و صعتر و باد روج و روغن و نمک مالیدن هم مفید بود و مضمضه نمودن بشیر تازه گرم نیز مفیدست
گاه بود که از خوردن چیزهای سرد دندانها را حالت پدید آید که چون چیزی سرد بآن رسد درد کند زرده
تخم مرغ گرم و نان گرم کوفته بر دندان نهند چند کرت چنان گرم که از گرمی آن آب چشم بیرون آید

فصل در ضرس الاسنان مع الثوم یعنی دندان برهم سودن و صعتر با روغن قسط بر فکتین مالند و با بونه و قیصوم طلا کنند

فصل در تحریک الاسنان یعنی جنبیدن دندانها انچه از پیرے بود قابل صلاح نیست و انچه از طول مرض باشد
بکشتن رنج و ریاضت پی آنکه گوشت لثه را آفت و نقصانی رسیده باشد علاجش غذاهای مرطب و مسمن ست
چون گوشت بزغاله و بره و مرغ فربه و سنون قابض بکار داشتن و انچه از استرخای لثه باشد علاجش گذشت
سنون نافع از برای حرکت دندانها بسبب نقصان لثه صفت آن کندر کرسنه زراوند مدحرج دم الاخوین
ابر سا کوفته بیخته بر بن دندان بپاشند

فصل در اشتقاق لسان یعنی شگافتن زبان آنمرض از حرارت و خشکی دماغ می باشد علاجش بزر قطونا
دبهدانه و برگ خرفه در دهان گیرند و باد رنگ را ببرند و در هم بمالند و کف از نجا که بیرون آید بزبان مالند
و اگر از اخلاط معده باشد معده را پاک گردانند و از غذاهای گرم و خشک احتراز نمایند و تعدیل معده کنند

فصل در اورام شفتین یعنی ورم لبها علامت هر خلط را دریافت کرده استفراغ آن کنند ضماد نافع از برای
اورام شفت که از خون و صفرا باشد صفت آن آرد عدس و کشنیز تر کوفته بلعاب اسبغول سرشته ضماد نمایند
ضماد نافع از برای اورام بلغمی و سوداوی صفت آن بابونه اکلیل الملک گل خطمی بزرکتان تخم مرو ضماد فرمایند
فصل در اورام غمور و لثه یعنی آماس گوشت دندانها و غمور جمع غمر ست یعنی گوشت میان دندانها اگر از حرارت
باشد علامت آن بشناسند اگر دموی بود فصد قیفال نمایند و اگر صفراوی باشد مطبوخ هلیله دهند مضمضه
که درین قسم مفید ست صفت آن آب عنب الثعلب آب برگ خرفه آب برگ کاسنی مخلوط کرده مضمضه نمایند و هرگاه از رطوبت
و برودت باشد علامتش سفیدی لون ورم و سردی ست که بر زبان محسوس شود مضمضه در تنقیم نافع
صفت آن عسل مصفی بلعاب حلبه حل کرده روغن گوسفند و روغن مصطگی داخل نموده مضمضه نمایند
فصل در لثه دامیه یعنی آمدن خون از بن دندان اگر از غلبه خون باشد فصد کنند و اگر از حدت خون باشد
مغلظات خون نوشانند مثل شراب عناب و مضمضه نمایند بطبیخ مبردات قابضه که نافع بود مثل شراب عناب
و شراب زرشک و آب غوره بنوشند و عدس پخته غذا کنند سنون نافع از برای این قسم لثه صفت آن
گزمازج گلنار فارسی طباشیر سفید گلسرخ سماق پوست انار ترش شاخ گوزن سوخته کوفته بیخته
سنون نمایند که بعون الله تعالی نافع ست

فصل در استرخای لثه اگر بسبب رطوبت باشد علامتش آب از دهان رفتن و احساس سردی لثه و لرزیدن
فکین در وقت سخن گفتن ست سنون نافع چون استعمال کرده شود بعد از ترک سردی و تری
صفت آن قرنفل و مصطگی سعد هندی گلسرخ گلنار فارسی سنبل الطیب جوز السرو اجزا کوفته بیخته
بوزن مساوی بر بن دندان پاشند

فصل در درد دندان اگر از حرارت باشد علامتش آنست که از آب سرد تسکین یابد و اگر از غلبه خون بود
فصد و حجامت کنند و اگر از صفرا باشد مطبوخ هلیله دهند تریاق الاسنان دوائیست مجرب درد دندان را که
از سردی بود دور کند صفت آن جند بیدستر حلتیت مر فلفل زراوند مدحرج زنجبیل میعه افیون بزر البنج
مساوی کوفته و بیخته بسرشند و پنبه را بدان آلوده بر دندان نهند یا حب ساخته در دهن گیرند مضمضه نافع از برای
درد دندان از گرمی صفت آن عنب الثعلب بزر البنج پوست خشخاش بآب جوشانیده صاف نموده سرکه
و گلاب و روغن گل داخل کرده مضمضه نمایند اگر تسکین یابد بهتر و الا قدری افیون بر موضع درد نهند و قدری موم

و بروغن بنفشه و روغن کدو و روغن بادام چرب کرده خیار و هندوانه خوردن و بوی کردن کشنیز نافع بود
و اگر خلط لزج باشد بقرص بنفشه تنقیه کنند

فصل در نتن الانف غرغره که بعد از تنقیه بحب ایارج و حب صبر نافع ست صفت آن خردل کوفته سکنجبین
داخل کرده غرغره نمایند و صبح بینی را به بول شتر بشویند نمشوق نافع فوتنج و آب بادروج سوده استنشاق
نمایند عطاس یعنی عطسه بسیار آمدن اگر از گرمی دماغ باشد باید که از گرمیها پرهیز کنند و از دود و غبار نیز و طلاهای
خشک بر پیشانی و سر مالند و بوهای خشک مثل کشنیز تر و صندل ببویند

فصل در قروح الانف مرهمی بجهت قروح رطبه بینی صفت آن مردار سنگ سفیداب قلعی اقلیمیا فضی از هر یک
یکدرم کوفته بیخته موم سفید یکمثقال بروغن گل پنج مثقال گداخته ادویه را بآن ممزوج کرده استعمال نمایند اگر بدن
ممتلی باشد فصد کنند مرهمی بجهت قروح یابسه صفت آن مغز قلم گاو بروغن بنفشه گداخته اندک اندک لعاب
بهدانه داخل کرده برهم زنند و اگر خشک بود موم روغن کافی ست

باب پنجم در امراض فم و حلق

فصل در بثور فم اگر از صفرا بود علاجش فصد و اسهال بمطبوخ هلیله است و بعد از فصد اسهال بآب عنب الثعلب و
آب کاسنی تازه و آب کشنیز تر و آب سماق و آب شاه توت و اندکی سرکه انگوری مضمضه نمایند ذروری
نافع صفت آن تخم خرفه طباشیر سماق گلسرخ آرد جو عدس مقشر اجزا برابر کوفته بیخته در دهان دارند و بپاشند

فصل در بخر یعنی بوی بد که از دهن آید آنچه از حرارت معده بود علامتش کم شدن بوقت تناول غذا و شستن
دهان بود علاجش هر صبح آب آلو و زرشک که همه را در آب خیسانیده و صاف نموده باشند بخورند و از چیزهای
گرم پرهیز نمایند و اگر از بلغم عفن در معده باشد علامتش آنست که بشستن دهان و طعام خوردن ساکن نشود
علاجش تنقیه معده باسهال و قی ست و زنجبیل پرورده در دهان گرفتن و مداومت باطریفل کشنیز نمودن نافع ست
و اگر از فساد لثه و غمور باشد بسبب فرود آمدن رطوبات یعنی رطوبات عفن از سر مضمضه نافع درین قسم بعد از تنقیه دماغ
بایارج فیقرا برگ مورد بگلاب و سرکه جوشانند و مضمضه نمایند و حب مشک در دهان نگاه دارند و اگر از فساد لثه
و غمور نباشد فصد قیفال و اسهال بقرص بنفشه کنند مضمضه نافع درین قسم برگ مورد و گل سرخ و سماق بآب
و گلاب جوشانیده صاف نموده مضمضه نمایند و نرک شیرینی نمایند و اگر بخر از فساد دندانها باشد و از شستن و
پاک داشتن و خوشبو در دهان گرفتن دور نشود دندانها را بکنند

فصل در طرش یعنی کری آنکه مولودے بود یا عارض بود از پیری یا از تشنج عصب مفروش یا بواسطه ضربه یا سقطه
قابل علاج نیست وانچه ازینها نباشد و بواسطه تصاعد ابخره صفرا بدماغ باشد علاجش مسهل صفرا باشد مثل شیرخشت
و تمر هندی و مطبوخ هلیله **قطوری** نافع درین قسم طرش روغن گل با اندکی سرکه بجوشانند تا سرکه برود و روغن بماند
در گوش چکانند یا روغن مذکور را با روغن کوز یا روغن بادام شیرین و شراب آلو و شراب نیلوفر و شراب تمر هندی
بنوشند وانچه از ریختن اخلاط غلیظ بآله سمع باشد علاجش نضج ماده است شراب اسطوخودوس پس تنقیه آنست بایارج فیقرا و حب قوقایا۔

فصل در دخول الحجر او الحنطة او الحمص فی الاذن یعنی در آمدن سنگ ریزه یا گندم یا نخود در گوش باشد که کر کند گوش
را علاج آن روغن بادام تلخ و زیت و روغن ترب و روغن قسط در گوش چکانند و عطسه زنند و بینی بگیرند تا بیرون آید
وانچه از ثولول و گوشت زاید بود علاجش بریدن ست اگر ممکن باشد۔

باب چهارم در امراض انف

فصل در رعاف یعنی آمدن خون از بینی و اگر در بحران باشد منع جایز نباشد الا بوقت افراط **وانچه** از امتلا
و غلبه خون باشد منع نباید کردن **وانچه** از حدت و تیزی خون باشد علامتش آنست که اندک اندک آید و خون رقیق
و یا حرارت بود بعد از فصد قیفال و تسکین و تغلیظ خون بشراب عناب یا آب زرشک و از چیزهای گرم پرهیز نمودن
و آب سرد بر پیشانی و سر ریزند **طلای** نافع برگ امرود برگ بید سفرجل کوفته بسرکه بسرشند و بر پیشانی بمالند یا گچ
بسرکه سرشته بر سر طلا نمایند **دوای** که رعاف بند کند **صفت آن** هلیله گل معصفر انار خام برابر سوده بآب سعوط
کنند از هر قسم که باشد بند شود ادویه که بدبوی بینی دور کند **صفت آن** جوز بوا دارچینی بسباسه قرنفل هر یک یکدرم
کوفته بیخته با شهد بخورند **دوای** که جراحت بینی دور کند **صفت آن** آب برگ چیته آب هلیله و بلیله و آمله در بینی مالند ریش بصحت آید
ذروری که چون در بینی دمند خون باز دارد **صفت آن** گلنار فارسی مازوی سبز افیون گرد آبیا کافور قیصوری
دم الاخوین کهربا کوفته بیخته روی بینی را اول بگلاب بشویند و قدری از آن در سر قلمی کرده در بینی دمند و اگر نسج
عنکبوت را بآب بادروج یا سیاهی دوات تر کرده از ذرور مذکور بران پاشیده در بینی نهند آمدن خون بند کند
و چون سرگین تازه خر را بیفشارند و آبی که از و بیرون آید در بینی چکانند و بازوها را محکم ببندند و محجمه بر جگر نهند اگر
رعاف از جانب راست باشد بر سپرز نهند اگر جانب چپ بود و بستن بیخ ران منع رعاف کند

فصل در خشکی بینی یا از حرارت و یبوست بود یا از خلط لزج که دران حرارت اثر کرده باشد و خشک شده باشد
وانچه از خشکی و گرمی بود از خوردن چیزهای گرم و قلت طعام و بیخوابی و ریاضت و مجامعت اجتناب نمایند

ولعاب بهدانه نیمگرم بچکانند نافع بود ضماد نافع از برای این قسم درد گوش صفت آن عنب الثعلب برگ کاسنی
تازه برگ خرفه کوفته از بیرون گوش ضماد نمایند قطوری نافع برای درد گوش از سردی صفت آن دهن لوز مر جوز
روغن شبت یا روغن فجل که دران جند بیدستر و مرمکی حل کرده باشند نیمگرم در گوش چکانند و گوش را به بخار گرم
از آب گرم بدارند و گوش را بزمین گرم حمام نهند ضماد نافع درین قسم درد گوش صفت آن گل بابونه گل خطمی سفید
اکلیل الملک شبت سداب نیمکوفته بآب پخته ضماد نمایند انکباب که گرانی گوش را که از عقب مسهل پیدا شده باشد
و سبب آن بخارات بود زایل گرداند صفت آن بابونه اکلیل الملک قیصوم از هر یک ده درم تمام مرزنگوش
اذخر پوست بیخ بادیان پوست بیخ کرفس گلسرخ هر یک پنجدرم در ده آثار آب بجوشانند تا بسه آثار آب آید
سر و گوش را به بخار آن دارند تنطیل حوالی گوش به نحویکه آب صماخ نرود نمایند

فصل در قروح اذن علامتش تقدم ورم اذن ست و خروج مده آنزروت زرد با عسل سرشته
فتیله بآن آلوده در گوش نهند بسیار مجرب ست دوای که جهت درد گوش که سببش تولد باد و برودت بود
صفت آن برگ آک یعنی مدار تازه بر آتش گرم کنند و باندک روغن گاو چرب سازند پس بمالند
و بیفشرند و چند قطره در اذن بچکانند

فصل در دود الاذن یعنی کرم گوش قطور نافع برای آن صفت آن آب برگ شفتالو و آب برگ آلو بچکانند قطور
دیگر صفت آن صبر سقوطری بآب برگ سداب در گوش چکانند فتیله مفید صفت آن صبر سقوطری بسرکه سوده در گوش نهند
و این همه تدبیر کشتن کرم بود از ان عطسه آرند تا بیرون افتد

فصل در دوی و طنین یعنی آواز گوش انکبابی نافع بعد از تنقیه بانچه مناسب خلط بود صفت آن بابونه
اکلیل الملک قیصوم شبت در آب بجوشانند هرگاه ربع کم شود بخار آن را بگوش رسانند چادری بسر پیچیده
۲ توله ۲ توله ۲ توله ۲ توله
که بخار بیرون نرود بعد قدری ازین آب در گوش چکانند و اگر از بخار معده بود تنقیه معده بقی و اسهال کنند
و مداومت باطریفل کشنیزی نمایند و اگر از خشکی دماغ بود استعمال مرطبات دماغ از اغذیه و اشربه نمایند و روغن بنفشه
و بادام و روغن کدو در گوش چکانند و از مجامعت و ریاضت اعراض نمایند

فصل در دخول جانور و آب در گوش آنچه در باب کرم مذکور شد درینجا بکار آید و جهت دخول آب در گوش بر یک پای که
جانب آن گوش بود بایستد و گوش را بر کف نهاده چند مرتبه بجهد تا آب بیرون آید یا ماثوره بر گوش نهند و بکنند یا چوب بادیان
که خشک باشد بگیرد و یکطرف آنرا در گوش گذارد و طرف دیگر را چرب کرده مستعمل سازد تا نشف آب از گوش کند

دیگر زهره گاو یکدرم روغن بلسان بآن ملو ط کرده خشک نموده شیاف سازند و این شیاف از برای ابتدای نزول ماء و انتشار و بیاض نیز نافع ست و این هر دو شیاف را بعد از انکه غرب را از چرک پاک کرده باشند بچکانند و مداومت نمایند و اگر این کفایت کند بهتر و الا بمیل طلا موضع غرب را داغ کنند

فصل در قرحه یعنی ریش چشم اگرچه کم داشته باشد علاجش آنست بمارا لعسل یا بشیر و خمر بشویند و شیاف کشند

فصل در بیاض و آن سفیدی ست که بر قرنیه ظاهر شود و اگر بعد از قرحه باشد تمام زایل شود و اگر از رمد و صلع و شقیقه عارض شود بعد از زوال سبب جرم صغیر و جرم کبیر و جرم معتدل بچشم کشند بعون الله تعالی نافع ست

فصل در رمد معر یعنی پر آب شدن چشم و سیلان اشک چون بعد از شقیقه اگر بدن ممتلی باشد سرمه اصفانی و قوتیا ارکرمانی مساوی کوفته بیخته مدام در چشم کشند و از میوه و شوربا پرهیز کنند و بر شعشا در بن باب عاجل النفع ست -

فصل در نزول آب و آن رطوبت باشد غریبه که در ثقبه غشیه میان رطوبت بیضیه و طبقه قرنیه بایستد و مانع بینائی باشد علاجش هرگاه در پیش چشم خیالات مثل پشه و مگس و موی پیدا آید بیم نزول آب بود و لیکن این حالات از بخارات معده نیز می باشد پس اگر هر دو چشم دایم نباشد و در وقت امتلای معده زیاده شود و در وقت گرسنگی کم شود از بخارات می باشد پس تنقیه و اجد انافع ست و غرغره کردن مع بعد از مضمضه باسلیق شیاف مرارات کشند و از شوربا و میوه با و خمر و لبنیات پرهیز نمایند و قلیه و کباب مطبخ و نان خشکار خورند و بر تشنگی صبر کنند و اگر مستحکم گردد منع دیدن کند قدح باید کرد و انکه قابل قدح بود سفید و رقیق باشد و آنکه علیل چراغ احساس کند و انچه قابل قدح نبود غامی فروسبتی و جهی و آسمان گونی و بنفشی یا رقیق که هنوز بکمال نرسیده باشد و همه را قابل قدح گردانیدن ممکن ست و گفته اند که هرگاه شش ماه بگذرد و بر خیالات مذکور خوف از نزول آب نباید داشت

فصل در غشاء یعنی شب کوری علاج آن آنست که بعد از تنقیه و ارغلغل را سه روز آبی که از جگر بزه کار دبران کشیده باشند بسایند و دران آتش نهاده باشند آب بیرون آمده باشد بسایند و در چشم کشند شب کوری زایل کند

فصل در جهر یعنی روز کوری نافع ست آنراشراب عناب و شراب تفاح و هریسه گوشت گاو

فصل در ضعف باصره دوائی هندی متخذ از رتن جوت و توتیای هندی و بیخ زعفران و سنگ بصری همه را از هر یک جزوی کوفته بیخته کحل سازند

باب سوم در امراض اذن

فصل در بیان وجع الاذن یعنی درد گوش قطور نافع ست و در گوش عاشا از گرمی صفت آن لعاب بزرگ

فصل سیل غ شائیست که بسطح ملتحمه شود از بسیار غریو که شبانگاه باشد از غشار قیق درهم بافته شبیه بحریر و شبانه و نیا چون در چشم کشند نافع آید
دوای که در دچشم را بیک لحظه ساکن کند صفت آن لوده سیده گندم روغن گاؤ هر یک چهار درم همه را
قبر کنند و چهار خلوزه سازند و سفالی بزآتش ملایم نهند و یک غلوله بران گذارند چون گرم شود نرم کرده بچشم نهند
تا آن زمان که سرد شود پس غلوله دیگر گرم شده بنهند تا آزار بچشم نهند تا آزمان سرد شود همچنین کنند تا دو طرق شود

فصل در جرب عین و آن مرضی ست که پلک چشم درشت و سرخ بود و با خارش و آب ریختن و جوشش و دانهای
خرد کرد سرهای سفید بود و پوستی تنک ازان جدا شود و دانه‌ای باشد بصورت دانه‌های انجیر شیاف احمر و شیاف
ملحی کشیدن در چشم بعد از فصد قیفال و اسهال بقرص بنفشه نافع ست و در نوع آخر شیاف احمر حاد و شیاف اخضر
در چشم کشیدن بعد از فصد و تنقیه نافع ست

فصل وجع الاجفان و آن علتی ست که پلک چشم سخت شود چنانچه بروقت که از خواب بیدار شود چشم نتواند
گشود نازمانی که دست بمالد ضماد نافع از برای این علت صفت آن گل بنفشه گل خطمی با آب پخته ضماد نمایند و سر
به بخار آن آب گرم دارند و چشم را با آب گرم شستن سود دارد۔

فصل در سلاق و آن مرضی ست که پلک چشم غلیظ شود و خارشتی و خشته باشد و قره بریزد و در ابتدای
صعوبت این مرض سماق را بگلاب خیسانیده در چشم کشند ضماد نافع از برای سلاق در ابتدا صفت آن برگ غرفه
و برگ کاسنی تر کوفته روغن گاؤ داخل کرده ضماد نمایند طلای کرمین منفعت دارد صفت آن سفیده تخم مرغ بروغن گل مخلوط
کرده بپلک چشم طلا نمایند و اگر سلاق دیرینه و غلیظ باشد فصد و حجامت کنند بعده مطبوخ هلیله بنوشند و سر به بخار آن
بدارند و شیاف احمر لین و شیاف سرخ در چشم کشند ضماد نافع در بحال صفت آن مدس مفشر تیم آثار کوفته بمفتح سرشته ضماد نمایند

فصل در قمل یعنی سپس که بر قره در محل رستن موی پیدا شود غرغره نافع چون استعمال کرده شود بعد از تنقیه
صفت آن عاقرقرحا مویز سپندان جوشانیده و صاف نموده بکار داخل کرده غرغره نمایند و چشم را با آب شب بمانی بشویند

فصل در شعر زاید و شعر منقلب بعد از تنقیه موی را برکنند و خون خارج شده بران موضع طلا کنند و کندن یکبیک
و اغ نمودن و بسوزن گذرانیدن چنانچه کحالان دانند مفید ست

فصل در غرب که زمیست در گوشه چشم جانب بینی و ناسور شود و شیاف غرب چون بعد از تنقیه و فصد قیفال و اسهال
بقرص بنفشه در چشم کشند نافع ست صفت آن صبر سقوطری کندر از روت سفید دم الاخوین سرمه اصفهانی
شب یمانی گلنار فارسی از هر یک یکدرم زنگار درم شیاف ساخته با آب سوده بر موضع ناسور چکانند شیاف

جلاب نافع از برای این قسم صفت آن گاوزبان پرسیاوشان سر بنفشه بادرنجبویه از هر یک سه درم
جوشانیده و صاف نموده گلقند آفتابی ده درم دران حل کرده بنوشند و بآن مداومت نمایند تا اثر نضج
در قاروره ظاهر شود پس تنقیه کنند بمطبوخ افتیمون پس شیاف افیون بلعاب گل خطمی که بشیر دختر گرفته باشند
سوده در چشم چکانند در ابتدای او و در انتها شیاف دینار چون در چشم کشند و غذا ماش و نخود و اسفاناخ
بروغن گاو پخته بخورند و اگر رمد از باد غلیظ باشد علامتش تمدد آن بی گرانی سر و سیلان رطوبت نباشد
و گاه باشد که بسبب تمدد سرخ باشد کمادی نافع از برای رمد ریحی صفت آن بابونه شبت صعتر
اکلیل الملک حلبه فوتنج سداب در آب جوشانیده سر به بخار آن بدارند و آنرا نطول سازند و ثفلش را لماد کنند
دوای هندی که آنرا پوٹلی گویند نافع بود برای رمد صفت آن لودهه زیره سفید شکر طری اجزا مساوی
کوفته بیخته در پارچه کتان نازکی بسته بر چشم نهند پوٹلی دیگر نافع ترین اکثر امراض و برای تسکین درد و دفع رمد مجرب است
صفت آن نیله تهوتها نیم سرخ افیون دو سرخ مرداسنگ دو سرخ رسوت خالص چهار سرخ پوست خشخاش
دو ماشه شبت یمانی سه از زرد چوب سه ماشه زیره سفید سه ماشه لودهه هفت ماشه کوفته بیخته در لته بسته
بآب تر کرده دو سه قطره از وی در چشم چکانند و بالای چشم پوٹلی ساعة بساعة بگذارند شی عجیب و غریب است
پوٹلی دیگر صفت آن کوکنار یکعدد و افیون هفت ماشه قرنفل دو عدد زرد چوب مقدار نخود برگ املی
کوفته پوٹلی بسته در آب سرد نموده قدری در چشم اندازند و بالای چشم پوٹلی مذکور میگردانیده باشند پوٹلی
دیگر از تالیف اطبای هند نافع از برای رمد صفت آن زرد چوبه لودهه زاج سفید موجدار سنگ فلفل سفید
توتیای سبز افیون همه را کوفته بیخته بهم آمیخته در چند پوٹلی بندند مقدار دو ماشه و بآب تر کرده بر دو چشم
بگردانند و صاحب رمد را باید که دود و غبار و سرما و گرما و روشنی و سفیدی و بر یک چیز نگاه کردن بسیار بی آنکه
نظر از آن بگردانند و از مجامعت بسیار احتراز نماید و از گرسنگی مفرط و امتلا خصوص در عشا و از چیزهای
بخارناک مثل سیر و کرنب و ترشیهای بسیار ترش و بیداری بسیار و خواب اجتناب نماید

فصل در بیان طرفه و طرفه نقطه سرخ است بر سفیدی چشم بسبب کشودن رگی از ملتحمه خون کبوتر یا فاخته
خاصیت آن خون زیر پر که چون بر کشند بیرون آید در ابتدا گل ارمنی بآن ضم کنند و در انتها آب اکلیل الملک
بلعاب تخم حلبه خیسانیده بآن ضم کرده در چشم چکانند و اگر انزروت سفید و کشنیز خشک در گلاب خیسانیده در چشم
چکانند نافع است و اگر بهدانه داخل نمایند بهتر است

هلیله سیاه پوست بلیله هلیله کابلی آمله مقشر فلفل دار فلفل از هر یک پنج درم و نیم زنجبیل بسباسه بوزیدان
شیطرج هندی شقاقل مصری تودری سرخ تودری زرد لسان العصافیر مغز حب القلقل کنجد مقشر خشخاش سفید
هر یک دو نیم درم بهمنین پنج درم کوفته و بیخته بروغن گاو بقوام آرند شربت از دو درم تا چهار درم

باب دوم در امراض چشم

فصل در رمد که ورم ملتحمه است اگر از خون باشد علامتش سرخی چشم و عظم ورم و امتلای عروق چشم
و بسیاری وسخ ست علاجش فصد قیفال از جانب ورم ست و اگر در هر دو چشم باشد از هر دو دست فصد نمایند
و حجامت کنند بر پس گردن و تلیین طبیعت فرمایند بشرابی که متخذ باشد از عناب و آلوی سیاه و گل بنفشه و شیاف ابیض
با سفیده و تخم مرغ یا بشیر دختر سوده کشنیز تر و برگ عنب الثعلب خرفه تر مجموع را کوفته بر پیشانی و چشم ضماد نمایند غذا عدس
و ماش با شیره بادام یا روغن گوسفند و اسفاناخ چاشنی داده تمر هندی و شکر با برگ خرفه و کدوی تازه پخته چاشنی
داده تمر هندی و قند سفید بخورند و زرده تخم مرغ نیم برشت اگر قبض طبیعت باشد بخورند و اگر رمد از صفرا باشد علامتش
آنست که آماس و سرخی و وسخ از دموی کمتر بود و درد و سوزش و ضربان بیشتر علاجش آنست که اگر مانع نباشد
فصد کنند لیکن کمتر از دموی اخراج خون نمایند پس اسهال کنند بمطبوخ هلیله یا بمطبوخ خیار شنبر و اگر از دو درم پوست هلیله
زرد یک درم کشمش کوفته بآب گرم دهند خوب باشد ضماد نافع از برای این قسم رمد صفت آن لعاب بهدانه بزر قطونا شیر دختر
همه را در هم آمیخته پارچه را بآن تر نموده بر چشم گذارند و اگر رمد یابس باشد طبیعت را بشیر خشت حل کرده در گلاب
و کشنیز خشک یک درم بآب خیسانیده نبات ده درم داخل کرده وقت خواب بنوشند و اگر رمد از بلغم باشد علامتش
عظم ورم و بسیاری آب ریختن از چشم و درد و سرخی اندک و گرانی و وسخ بسیار شیاف بزر دلوبا با لعاب حلبه سرشته
و تخم کتان به لعاب گل خطمی سوده در چشم کشند ضماد نافع از برای این قسم رمد صفت آن صبر سقوطری حضض
مکی مرمکی زعفران بآب سوده بر چشم ضماد نمایند غذا نخود آب با شیره حب القرطم بخورند جلابی نافع از برای
نضج ماده این قسم رمد صفت آن بادرنجبویه رازیانه از هر یک دو درم صعتر گل بنفشه خشک از هر یک سه درم
اصل السوس یک درم جوشانیده بپالایند و گلقند آفتابی ده درم در آن حل کرده و صاف نموده بنوشند و این جمله
یک شربت ست و اگر گلقند نباشد در مغلی گل سرخ دو درم بیفزایند و بجای گلقند قند سفید سوده ده درم داخل نمایند
و چون اثر نضج از قاروره ظاهر گردد اسهال بحب صبر و ایارج فیقرا کنند و اگر رمد از سودا باشد علامتش گرانی و
سرخی چشم و تیرگی رنگ و وجع ناخس و اندکی سرخی ملتحمه و گاه بود که سرخی در ملتحمه نباشد اما در پلک چشم البته باشد

مثل در آفتاب نشستن و خوردن دواهای گرم و مثل اینها پس اگر امتلای بدن باشد فصد و اسهال نمایند
و در مادی بعد از تنقیه و در سافج در اول شراب عناب و شراب بنفشه و شراب نیلوفر بدهند و غذا ماء الشعیر باشد
و یا ماش که با سفاناخ پخته باشند و اگر از سردی باشد علامتش گرانی سر و کدورت حواس و کسالت و راحت یافتن
بچیزی که منع از سردی کند و تقدم اسباب خارجی مثل آب و هوای سرد که بر سر رسد و اگر از غلبه خلطی باشد علامتش
معلوم میگردد پس اگر مادی باشد تنقیه کنند و در سوء مزاج سافج بنطولات و کمادات و شمومات اکتفا کنند و گفته اند
که حمام در اول زکام بارد مضر ست و در آخرش نافع و در زکام حار در اول و آخر مفید باشد و نزله گرم را
بشراب خشخاش و سرد را به برشعثا منع کنند مطبوخ نافع از برای خداوند نزله صفت آن سر بنفشه خشک پنجدرم
اصل السوس مقشر نیمکوفته ده درم در یک رطل آب بجوشانند تا نصف رسد بپالایند و بیست درم گلقند در آن حل کرده بنوشند
جمله یک شربت ست حبی لطیف از برای نزله صفت آن سر بنفشه دو درم رب السوس یکدرم کوفته بعسل
خیارشنبر بقدر کفایت سرشته حب سازند جمله یک شربت ست حبی نافع از برای سعال حادث از نزلات بلغمی این
حب بلغم غلیظ را برآورد صفت آن رب السوس تخم کرفس رازیانه پرسیاوشان غاریقون سفید از هر یک
یکدرم مغز بادام تلخ پنجدرم فانید هفت درم کوفته بیخته حب سازند شمومی که چون نزله بسینه ریزد منع ریختن
آن بسینه کند صفت آن شونیز بریان کرده یک شبانه روز در سرکه بخیسانند پس در پارچه کتان نیلی بسته
متصل ببویند تا ماده از آنجا بجانب بینی کشد شمومی بجهت کشادن سده بینی و زکام صفت آن بابونه را یک شب
و روز بسرکه تر کرده و خشک نموده ببویند انکبابی که همین منفعت کند صفت آن سبوس گندم را بسرکه
بجوشانند و سر را به بخار آن دارند انکبابی که چون سده بینی را که گرفته باشد و از دهن نفس کشند فی الحال بگشاید
صفت آن دیگچه را پر آب سازند و زنجبیل و فلفل اندازند چون پخته شود سر را بر بالای آن بدارند و ردای بر سر
داشته باشند تا بینی نگشاید و لیکن می باید که خود را نیکو بپوشند که ناگاه باد نزند غرغره که منع ریختن نزله بگلو و سینه کند
صفت آن گلنار فارسی حب الآس پوست خشخاش سفید عدس کشنیز خشک گزمازج مجموع را در پیاله آب
بجوشانند چون یک پیاله آب باقی ماند صاف نموده غرغره نمایند

فصل در بیان اطریفلات که برای امراض سر بکار آیند اطریفل صغیر جهت تقویت دماغ و تصفیه دهن و لون مفید ست
صفت آن پوست هلیله کابلی پوست هلیله سیاه پوست بلیله آمله مقشر جمله برابر کوفته و بیخته بروغن گاو چرب ساخته
با عسل بسرشند و از دو درم تا پنجدرم استعمال نمایند اطریفل کبیر جهت تقویت دماغ و معده و قوت باه صفت آن

عاقرقرحا شونیز قسط فلفل دار فلفل وج از هر یک ده درم سداب جنطیانا زراوند مدحرج حلتیت حب الغار جند بیدستر
شیطرج هندی خردل از هر یک پنج درم عسل بلادر چهار درم و نیم داروها را کوفته بیخته بروغن گردگان چرب نمایند
و با سه وزن ادویه بعسل صاف بسرشند و بعد از ششماه استعمال کنند شربتی یکمثقال انفرد یا صغیر منافع آن قریب
بمنافع کبیر ست صفت آن هلیله سیاه پوست بلیله آمله مقشر از هر یک ده درم سعد سنبل کندر وج زنجبیل عسل بلادر از
هر کدام پنج درم ادویه ها را کوفته و بیخته بروغن گردگان چرب کنند و با عسل بلادر و سه وزن ادویه صاف بسرشند و بعد از ششماه استعمال کنند

فصل در رعشه و آن مرضی ست که حرکات غیر ارادی با ثبات ارادی مختلط باشد و صعبتر آنکه در جانب چپ بود
جلابی که نافع از برای رعشه که از سوء مزاج بارد ساذج یا مادی باشد صفت آن انیسون بادیان از هر یک سه درم
جوشانیده صاف نموده کلنگبین عسلی ده درم در آن حل کرده و صاف نموده بنوشند و غذا نخود آب با شیره حب القرطم و
گوشت گنجشک و کبوتر یا گوشت آهو مطیب بدارچینی و فلفل و زعفران باشد و اگر مادی باشد تنقیه بلغم نمایند و اگر از خمر باشد
علامتش ترک شراب بالکلی طلای نافع از برای اینقسم رعشه صفت آن روغن گل سرخ روغن مورد
سرکه انگوری درهم مخلوط نموده بر دست بمالند

فصل در لقوه و لقوه مرضی ست که روی از یک جانب فرو کشیده شود ضماد نافع لقوه گوشت ثعلب یا آهو
یا کفتار یا گاو کوهی آنچه میسر آید کوبیده روغن زیت داخل کرده بر سر ضماد نمایند دوای نافع از برای لقوه صفت آن
زوفای خشک پودینه دشتی بسرکه انگوری جوشانیده بپالایند و زیر ابرو و پیشانی مالند و متصل آنرا ببویند طلای نافع
صفت آن خردل سوده بسرکه بسرشند طلا نمایند بدانکه اصل علاج این مرض آنست که اول نضج ماده دهند بماء الاصول
پس تنقیه نمایند پس دواء المسک حلو خورانند این همه در مادی ست و غرغره و مضمضات را اثر ظاهر ست بعد از تنقیه
غرغره که فالج و لقوه و صرع را نافع بود و سرد دماغ را از اخلاط غلیظه پاک کند صفت آن ایارج فیقرا وج خردل
زنجبیل عاقرقرحا مویزج فودنه صعتر اصل السوس پوست بیخ کبر کوفته بعسل آمیخته غرغره نمایند

فصل در اختلاج که حرکت عضو باشد از بدن بخلاف عادت اگر اختلاج از ریح غلیظ باشد که متولد شود از بلغم کماد
نمایند آن عضو را بسبوس گندم و نمک با روغن فرفیون و روغن قسط را بعد از آنکه موضع را بخرقه خشن مالیده باشند
که سرخ شده باشد طلا نمایند و اگر ازین تدبیر دفع مرض نشود تنقیه بلغم نمایند بایارج فیقرا یا غاریقون

فصل در زکام و نزله فرود آمدن فضول مخاطی از دماغ بجانب بینی آنرا زکام گویند و آنچه بجانب گلو فرو ریزد
نزله گویند اگر از گرمی باشد علامتش سوزش و خارش و حرارت بینی و سرخی چشم ست و تقدم مسخنات دماغ

در تابش آفتاب دارند و اگر فالج و استرخا بسبب ورم نخاع باشد علامتش درد و تمدد ست و تپ ضماد
نافع بجهت زیان ابتدا و تزاید صفت آن آرد جو و خبازی ضماد نمایند ضمادی از برای فالج و استرخا که
بسبب ضربه و سقطه باشد بهتر ست صفت آن گل ارمنی سه درم برگ سرو و گل سرخ از هر یک پنج درم صبر
سقوطری دو درم ماش بیست درم بآب برگ مورد سرشته ضماد نمایند ضماد نافع از برای فالج و استرخا بسبب ضربه
و سقطه در هر وقتی که بسبب ضربه ضرری پیدا شود صفت آن عدس مقشر ده درم گل ارمنی صندل سفید فوفل
از هر یک دو درم سرشته ضماد نمایند ضماد نافع بجهت ضربه و سقطه که بسبب فالج و استرخا باشد وقتی که ضربه و سقطه
حادث باشد صفت آن سر بنفشه و عدس مقشر و گلنار فارسی کوفته و بیخته بروغن گل و گلاب سرشته ضماد نمایند
حب برای فالج صفت آن سم الفار دو مثقال کات سفید چهار مثقال طباشیر سفید دو مثقال همه را بآب زنجبیل
بسایند پس حب بمقدار یک رتی به بندند و مفلوج صباح و شام عددی از آن بخورد تا هفت روز و روز سوم
شربت از قند بنوشد و از خوردن این حب مفلوج راقی بشدت خواهد شد گوشت نخورانند طعام بی نمک بخورانند

فصل در تشنج که انقباض عضو ست و در هم کشیده شدن آن چنانچه در انبساط و کشادن عاجز آید اگر بسبب
تشنج بلغم باشد علامتش آنکه دفعةً حادث شود فرفیون مالیدن بآن و تنقیه بلغم بشرایط نافع ست از برای انقباض
تشنج ضماد نافع از برای تشنج بلغمی صفت آن جند بیدستر فرفیون بوره موم زرد در روغن سوسن
گداخته همه را در هم کرده ضماد نمایند و بدانکه صاحب تشنج بلغمی را اگر قوت باشد طعام کم خورانند و ماء العسل بدهند بعد از [illegible]
نخود آب یا آبکامه و خردل و صعتر و روغن گاو دهند و از گوشت کبک و گنجشک و تدرو و مانند آنها ماء اللحم ساخته دهند
و اگر تشنج بسبب یبوست باشد علامتش تقدم اسباب یبوست مثل تبهای قوی و اسهال و گرسنگی و رنج بسیار ست
و این تشنج در کودکان و جوانان نادر ست و انواع مرطبات از اغذیه و اشربه و طلاها مفید ست ضماد نافع از
برای تشنج که بسبب ورم عضلات ست استعمال کرده شود بعد از فصد و حجامت ساقین و تلیین طبیعت بشیر خشت
صفت آن صندل و فوفل سوده بگلاب سرشته بر موضع ورم ضماد نمایند عطوسی نافع از برای لقوه و تمدد
و تشنج بلغمی بر موضع صفت آن جند بیدستر کندش خردل اجزا مساوی کوفته بیخته در بینی دمند

فصل در تمدد و کزاز تمدد تشنج عصب بود از هر دو جانب و کزاز را بعضی اطلاق میکنند بر تشنج که ابتدا
از عضلات جز گردن کند و بجانب پیش کشد یا پس یا هر دو جانب و بعضی بر مطلق تمدد اطلاق کرده اند انفرد یا
فالج و لقوه و صرع و نسیان و رعشه و تمدد و جمیع امراض بلغمی را نافع باشد و باه را زیاده کند و هاضمه را قوت دهد صفت آن

شحم حنظل نمک هندی هر یک نیم درم یا وزنی برای طبیب که مصلحت داند جمله یک شربت ست و غذا باید که لطیف باشد

فصل در سکته که سده است در بطون دماغ و بآن معطل باشد حس و حرکت جمیعاً و سوء نفس و بسا باشد که نفس نیز بمرتبه ضعیف میگردد که احساس کرده نشود و درین حال شبیه میگردد مریض بمرده پس باید که در چشمش نظر کنند اگر عکس ناظر در چشم ظاهر شود زنده است والا مرده و این از دم و بلغم حاصل و حادث میشود و آنچه از دم باشد علامتش سرخی روی و پری رگهای گردن و رگهای سر و روست حقنه نرم درینقسم مرض بعد از فصد اقتفال حجامت ساق مفید ست و آنچه از بلغم آید علامتش سفیدی رنگ و تقدم اسباب بلغم ست مغلی که در حال در گلو ریزند صفت آن زیره کرمانی بادیان از هر یک سه درم در آب جوشانیده صاف نموده عسل یا نبات داخل کرده و جوز نمایند و حقنه کنند آنرا بحقنه که از سنای مکی و قنطوریون و شحم حنظل سازند بعده نمک داخل نمایند حقنه حاره که در سکته بلغمی نافع ست صفت آن افتیمون افریطی شحم حنظل از هر یک یکمثقال بسفایج فستقی دو مشت پودینه دشتی یکدسته بجوشانند و بپالایند و پنجاه درم آب آنرا گرفته ده درم روغن بابونه داخل کرده حقنه نمایند و اگر درین حقنه دو درم بوره ارمنی و یک مثقال نمک و هفت درم آبکامه داخل نمایند میگردد اقوی و چون تابه را گرم کرده بر بالای طاقه نمدی که زیرش نهند گذارند که اثر گرمی بلکه احراق رسد درین قسم نافع ست

فصل در فالج و استرخا که نزد اطبا بطلان حرکت نصف بدن ست سوای راس و اگر با نصف باشد فالج و لقوه است و اگر تمام بدن سوای راس فرو گیرد بطلان حرکت آنرا بولیمیا گویند و اگر بطلان حرکت یکعضو باشد آنرا استرخا نامند و العسل تا چهارم باید که بران عوض آب و غذا اقتصار نمایند جلابی که بعد از چهارم یا پانزدهم از نضج ماده داده می شود صفت آن رازیانه انیسون از هر یک دو درم بادرنجبویه سه درم در پانزده سیر آب بجوشانند تا بنصف رسد بپالایند و ده درم گلنگبین عسلی دران حل کرده صاف نموده بنوشند و غذا نخود آب با شیره حب القرطم و اندکی دارچینی و زعفران بخورند و عوض آب گلاب یا عرق بادرنجبویه بخورند و حقنه که در سکته ذکر شده بعد پانزدهم دو سه مرتبه حقنه نمایند حبی که پس از استعمال حقنه بآن استفراغ بلغم نمایند صفت آن صبر سقوطری پنجدرم بوزیدان تربد سفید غاریقون سفید از هر یک سه درم ملح هندی یکدرم کوفته بیخته حب سازند شربتی دو درم و نیم و درین ایام نخود آب کنجشک و کبوتر و کبک و بعد از ان در گوشت دارچینی و زعفران و قرنفل و صعتر و زیره و هیل بوا انداخته بخورند گلنگبین مستعمل در فالج و سایر امراض بلغمی باشد و در خدر و تشنج و تمدد بلغمی و استسقا و سوء القنیه مفید ست صفت آن برگ گل سرخ تر را قیمه کرده یکمن عسل مصفی را بقوام آورده در چهار من گل مذکوره بران بیامیزند و چهل روز

از هر یک چهار درم تمر هندی نه مثقال جوشانیده صاف نموده بنوشند **طلا** نافع برای تقسیم مالیخولیا
صفت آن روغن کدو شیرین و شیر دختران درهم کرده بر سر بمالند **و اگر سببش** مرض سوداوی بود
علامتش حدت و سکوت و کثرت ترس و گریه است **طلا** نافع درین قسم بعد از فصد اگر ضرور باشد و مانعی نداشته
باشد **صفت آن** گاؤزبان بنفشه تخم خطمی سفید از هر یک سه درم بادرنجبویه گل سرخ از هر یک دو درم سپستان
اصل السوس بیخ سوسن از هر یک سه درم جوشانیده صاف نموده قند سفید داخل کرده نیم گرم بنوشند جمله یک شربت است
مطبوخ مسهل که بعد از نضج ماده درین قسم مستعمل است **صفت آن** عناب سپستان از هر یک
چهل دانه هلیله سیاه پنج درم بسفایج فستقی اسطوخودوس افتیمون افریقی از هر یک سه درم گاؤزبان گل سرخ بادرنجبویه
از هر یک چهار درم سنای مکی هفت درم جوشانیده صاف نموده غاریقون سفید یک درم سوده سرد ارو نموده نیم گرم بیاشامند
آخر روز باید که بجهت تقویت قند سفید یا شراب گاؤزبان یا گلاب و تخم بالنگو پاشیده بدهند **و اگر سببش** سوداوی
بلغمی باشد علامتش کسل و لین نبض و بطوء آن و رطوبت بینی در دهان است **جلابی** نافع درین قسم مالیخولیا **صفت آن**
گلنگبین یا گلقند ده درم بعرق گاؤزبان و عرق بادرنجبویه هر کدام که باشد بیست و پنج مثقال گرفته حل کرده صاف نموده نیم گرم بنوشند
و بعد از **مطبوخ مسهل** مذکور در مرض سوداوی بدهند **و غذا** نخود آب گوشت مرغ مطیب بدارچینی و زعفران بخورند
فصل در صرع در لغت بمعنی افتادن است و نزد اطبا سده ناقصه است در بطون دماغ از بلغم یا سودا یا خون
یا صفرا و این نادر است **علاج** صرع بلغمی و سوداوی استفراغ ماده است بحب قوقایا و مطبوخ افتیمون **حب** نافع از
برای صرع بلغمی که بمشارکت معده باشد **صفت آن** ایارج فیقرا پوست هلیله کابلی غاریقون سفید از هر یک
یک درم کوفته بیخته بآب حب سازند جمله یک شربت است **ضماد** نافع از برای صرع که بمشارکت معده باشد
صفت آن سنبل الطیب قشار کندر و مصطگی کوفته بیخته بشراب ریحانی سرشته ضماد نمایند **کمادی** از برای صرع
که بمشارکت عضوی باشد بعید چون انگشت پا اول مرتبه بالا از آن موضع را که از آنجا بخار بدماغ متصاعد می شود داغ دهند
عطوسی نافع برای صرع **صفت آن** اسطوخودوس مغز فندق هندی که آنرا ریٹھا گویند دارچینی اجزای مساوی کوفته
بیخته بر بینی دمند تا عطسه آورد و از چیزهای که بخاصیت مفید است دماغ را ابن عرس یا گوشت آن بسرکه
بخورند همچنین است که سم گور خر و بوزنه بخور نمایند
فصل در کابوس و آن علتی است که چون مردم بخوابند چیزی که آن تصور کند و بر سینه افتاده است و این علت
مقدمه صرع است و سکته و مقدمه جنون **حب** نافع از برای جمیع این علل **صفت آن** ایارج فیقرا غاریقون افتیمون

آب جنطیانا تا زراوند مدحرج حب الغار جند بیدستر شیطرج خردل از هر یک پنج مثقال مجموع را کوفته بیخته با دو صد و پنجاه مثقال
عسل مصفی و ده مثقال روغن گردگان و چهار درم عسل بلادر سرشته گلولها سازند هر یک یکدرم و شربتی یک غلوله و غذا
بی گوشت باشد یعنی یا معجون بلادر هیچ قسم گوشت جائز نیست بلکه مضرت میکند۔

فصل در جمود و آن مرضی ست که باطل شود حس و حرکت مریض حقنه نافع ست از برای این مرض که اخراج
سودا کند صفت آن سنا مکی پنج مثقال بسفایج فستقی نیکوفته سه مثقال گل بنفشه بادیان تربد سیاوشان بابونه
گل نیلوفر از هر یک دو مثقال سپستان سی دانه همه را در یک من آب بجوشانند تا بنصف رسد صاف نموده شکر سرخ و فلوس
خیارشنبر از هر یک دو مثقال دران حل کرده صاف نموده روغن بابونه دو مثقال دران حل کرده دو حصه ساخته
بطریق متعارف نیمگرم دو دفع حقنه نمایند

فصل در مالیخولیا بمعنی خلط سیاه است و این بیماری را باسم سبب نام زده اند پس اگر سببش سودای
دموی بود علامتش سرخی رنگ مائل بسیاهی و سرخی چشم و خنده و فزع و عظم نبض و سرخی قاروره مطبوخ منضج مستعمل
درین قسم مالیخولیا بعد از فصد اکحل و تعدیل غذا مانند شوربای ماش در گوشت بر غاله یا بره صفت آن عناب خراسانی
ده دانه گاوزبان تخم کاسنی بادرنجبویه از هر یک دو درم جوشانیده و صاف نموده گلقند یک اوقیه داخل کرده
بنوشند مطبوخ مسهل که بعد از نضج ماده که از قاروره ظاهر گردد استعمال می شود صفت آن عناب سپستان
از هر یک پنجاه عدد شاهتره سنا مکی از هر یک پنج درم هلیله سیاه گاوزبان گیلانی بسفایج فستقی نیکوفته افتیمون از
هر یک سه درم گل سرخ چهار درم جوشانیده صاف نموده فلوس خیارشنبر ده درم تمر هندی دو سیر قند سفید
یک سیر ترنجبین دو سیر دران حل کرده صاف نموده بیاشامند و اگر ده مثقال شیرخشت خراسانی اضافه نمایند
اقوی میگردد و اگر سببش سودای صفراوی بود علامتش کرب و اضطراب و غضب و زردی روی
و بدخوئی و جنگ جوئی و بیخوابی و حرارت بدن علی الخصوص درد سر و زردی قاروره است از اشربه شراب لیمو و شراب
نارنج و غوره و شراب زرشک بعرق گاوزبان بنوشند شراب منضج مسهل درین نوع مالیخولیا از
برای نضج ماده صفت آن گل بنفشه گل نیلوفر گاوزبان از هر یک هفت درم آلوی سیاه پنجاه عدد
تمر هندی سی درم خبازی سه درم جوشانیده صاف نموده قند سفید یک صد و پنجاه درم داخل کرده بقوام آورده
هر روز پانزده درم از ان با آب گرم بنوشند مطبوخ مسهل که بعد از نضج مواد مستعمل ست صفت آن
عناب خراسانی چهل عدد پوست هلیله زرد شاهتره سنا مکی از هر یک پنج درم افتیمون مصری و گل سرخ و گاوزبان

صفت آن آرد جو و گل بنفشه و گل خطمی سفید از هر یک یک مثقال کوفته بیخته بگلاب و اندک روغن گل سرخ و سرکه
بسرشند و نیمگرم بر سر ضماد نمایند نقوع معمول قدوة الاطبا والد ماجد قدس سره درین قسم صداع نسخهٔ آن
عناب خراسانی و بهدانه در عرق بید مشک بیست و پنج مثقال بخیسانند و صبح عرق منقوع عناب را کوفته تخم خرفه و تخم خشخاش
از هر یک یکمثقال دران شیره کشیده و طباشیر یک دانگ کوفته بران پاشیده بنوشند و بسا باشد که عوض کرده شود
تخم خرفه و تخم خشخاش به تخم کاهو و تخم خیار مقشر و تخم بادرنگ از هر یک یک مثقال و اگر عوض کرده شود منقوع بشراب بنفشه
با شراب خشخاش در شدت وجع نیز صواب ست و مقدار شربت هر یکی ازین اشربه یک اوقیه است دوای ملین طبع
منقول از ابن سرافیون معمول حضرت سید سند درین قسم صداع هرگاه بوده باشد احتیاج تلیین طبیعت نسخهٔ آن
آلوی سیاه و عناب از هر یک ده دانه و تمر هندی یک اوقیه و مویز طایفی استه بیرون کرده پانزده دانه
بآب گرم بخیسانند و صاف نموده فلوس خیارشنبر و ترنجبین خراسانی از هر یک ده مثقال دران حل کرده بیاشامند
و اگر ماده صفراوی باشد یا بخارات حاره پوست هلیله زرد دو مثقال پوست آمله دو مثقال درین
نقوع داخل نمایند غذا شوربای ماش و برنج که دران کدو و اسفاناخ و کاهو و امثال آن باشد کنند و اگر
تپ نباشد گوشت بزغاله یا گوشت خروس بچه داخل نمایند

فصل در سهر که بیخوابی مفرط است روغن بنفشه و روغن بادام و روغن کدو در بینی و گوش چکانیدن و
مالیدن بکف دست و پا و خصیتین و حوالی آن و ناف همه اقسام سهر را نافع است روغن کاهو که جهت صداع
و سهر و صرع یبسی و مرطب و منوم ست صفت آن شیرهٔ کاهو دو حصه روغن بادام یک حصه باهم
بجوشانند که روغن بماند و روغن کدو هم همین اثر دارد و در دوم سرد و تر ست پوست کدو خراشیده و با شحم و لحم
و تخم او را بکوبند و آب آن گرفته چهارم حصه روغن کنجد آمیخته مثل روغن کاهو تیار نمایند و یا از مغز کدو شیرین مثل روغن بادام بکشند

فصل در نسیان که فراموشی را نیز صفت آن روغن نرگس و روغن سوسن را مالیدن بر سر نسیان
حادث از سردی و خشکی را نافع ست استعمال ایارج فیقرا نافع ست از برای نسیان بلغمی ضماد نافع از برای
این قسم صفت آن خردل سوده بعسل سرشته بر سر ضماد نمایند شموم نافع از برای نسیان
صفت آن اشق را حل کرده جوز بوا کوفته بیخته بآب سرشته بشکل شمامه ساخته ببویند مجرب فقیر ست

فصل در حمق و رعونت که نقصان عقلی و یا بطلان فکر ست معجون بلادر نافع ست از برای این مرض
وقتی که ماده سرد نیز بلغم باشد صفت معجون بلادر فلفل دار فلفل قسط تلخ و ج ترکی شونیز از هر یک ده مثقال

پس در شیشه کرده نگاه دارند و اگر صداع از خلط سوداوی حادث شده باشد علامتش گرانی سر است
از بلغمی کمتر و خشکی بینی و بدن و تیرگی رنگ و بطوء و دقت نبض و فکرهای فاسد و بی رنگی قاروره یعنی سفید بودن رنگ
قاروره مثل آب دوائی که نضج ماده دهد صفت آن گل بنفشه گاؤزبان گل سرخ اصل السوس از
هر یک سه درم جوشانیده صاف نموده شربت گاؤزبان و شربت بادرنجبویه از هر یک یک اوقیه داخل کرده بنوشند
تا زمانی که نضج و غلظ قاروره بکند پس بمطبوخ افتیمون استفراغ نمایند غذا نخود آب با گوشت بزغاله و مرغ فربه باشد
یا بحب ایارج که مستعمل شود درین قسم صداع صفت آن افتیمون غاریقون سفید از هر یک یکدرم بسفایج فستقی سه درم
ایارج فیقرا هفت درم نمک طعام دو درم و نیم هلیله سیاه پنجدرم لاجورد مغسول دو درم کوفته بیخته حب سازند شربت دو درم
ضماد نافع از برای این قسم صداع صفت آن گل بنفشه گل بابونه گل خطمی سفید کوفته بآب پخته روغن بنفشه
و روغن بادام و روغن نرگس داخل کرده در هاون بدسته بمالند تا چون مثل مرهم شود بعده بر سر ضماد نمایند و اگر حدوث
صداع از گرمی ساذج باشد مانند راه رفتن در آفتاب و خوردن غذای گرم و غیر آن از اشیاء مسخنه علامتش
تقدم سبب با وجود ویست و گرانی سر ضماد نافع درین قسم صداع که استعمال کرده میشود بعد از تلیین طبیعت
که بحد اسهال نرسد صفت آن آرد جو و کشنیز تر و خبازی کوفته بر سر ضماد کنند و اطبا از برای این قسم صداع
ضماد فرا گرفته اند از ادویه قابضه چون صندل و شیاف مامیثا و برگ بید و ما مکروه میداریم آنها را و اگر حدوث
صداع از سردی ساذج باشد مثل برودت هوا و غذا و دواهای سرد علامتش تقدم با وجود سبب است
و سردی بلمس سر ضماد نافع برای این قسم صداع صفت آن بابونه اکلیل الملک اسطوخودوس مرزنجوش
برنجاسف تمام کوفته بآب پخته روغن خیری داخل کرده نیمگرم ضماد کنند بخور نافع بصداع بارد صفت آن مرزنجوش قوقه
بابونه اکلیل الملک قیصوم شبت شیح تمام غار همه ادویه پخته بدستور بعمل آرند بخور نافع برای صداع حار
و مادی صفت آن گل بنفشه برگ خطمی جو مقشر نیمکوفته گل نیلوفر بابونه همه اجزا بآب پخته در طشتی کرده روغن بنفشه
دران داخل کرده بعمل آرند حب شبیار دماغ را از صفرا و بلغم پاک کند و صداع را نافع باشد صفت آن پوست هلیله
کابلی سنا مکی پوست بلیله از هر یک هفتده درم ورق گلسرخ حب النیل از هر یک دوازده درم صبر سقوطری کندر از هر یک
هفت درم مقل ازرق یک درم کتیرا سه درم عصاره ریوند چینی مصطگی از هر یک یک درم مقل را در آب حل کنند و اجزای
دیگر کوفته بیخته حب سازند شربتی از یک مثقال تا سه مثقال وقت خواب فرو برند و بخوابند و اگر حدوث صداع
از بادهای غلیظ باشد علامتش تمدد سر است ضماد مستعمل حضرت سید سند قدس سره درین قسم صداع

حقنه که سرسام و جمیع امراض دماغی و غیر دماغی و حمیات را سود دارد صفت آن عناب سپستان
هر یک نیمکوفته گل بنفشه سبوس گندم خطمی خسک اکلیل الملک هر یک کفی انجیر زرد پنج عدد در سه رطل آب جوش دهند
تا برطلی آید بپالایند و شکر سرخ پنج درم روغن بنفشه و روغن بادام روغن کنجد هر یک پنج درم اضافه نموده نیمگرم حقنه کنند
بدو نوبت اگر قدری قوی تر خواهند هفت درم فلوس خیارشنبر نیز داخل کنند سنا مکی گل بنفشه تخم خطمی خبازی شعیر مقشر
هر واحد کفی اصل السوس مقشر یکمثقال چقندر یکدسته لطیفه در آب بپزند و صاف نمایند بعض مغز فلوس خیارشنبر پانزده
درم شکر سرخ هفت درم روغن کنجد هفت درم بورق یکدرم و گاهی محموده ربع درم می افزایند اگر تپ قوی نباشد
نطول نافع از برای این قسم صداع صفت آن گل بنفشه گل نیلوفر خبازی پوست خشخاش نیمکوفته عنب الثعلب
اجزا برابر مساوی در آب پخته صاف نموده در آفتابه کرده نیمگرم بر سر ریزند و اگر حدوث صداع از غلبه بلغم باشد علامتش
گرانی سر و غلبه خواب و تری دهان و عدم حرارت سر و سفیدی بول و غلظ آن و سطبری نبض ست دوای منضج
مستعمل درین قسم صداع تا زمانی که اثر نضج از قاروره ظاهر شود صفت آن ماء الاصول پنجاه درم با شراب اسطوخودوس
و شربت لیمو از هر یک یک اوقیه با ماء الاصول و روغن حب الخروع با ماء الاصول پنجاه درم با یک اوقیه گلقند بیاشامند و حب
صبر و حب ایارج که برای اخراج ماده داده میشود ماء الاصول مستعمل درین قسم صداع نسخه آن پوست رازیانه پوست بیخ
کرفس سلیخه سنبل الطیب شیح ارمنی انیسون مصطگی از هر یک یک مثقال جوشانیده صاف نموده مقدار بیست رطل نیم آثار
از آن بیک مثقال یا دو مثقال روغن حب الخروع بیاشامند چون ماده نضج یابد ایارج فیقرا در آن ماء الاصول یا روغن حب الخروع
داخل کرده بیاشامند حب ایارج مستعمل درین قسم صداع صفت آن ایارج یکدرم تربد سفید مدبر یکدرم و نیم شحم
حنظل نصف درم سقمونیا انیسون از هر یک یکدانگ کوفته بیخته بگلاب بسرشند و حب سازند جمله یک شربت ست حب صبر
مستعمل درین قسم صداع نسخه آن صبر سقوطری چهار درم پوست هلیله ثلث درم مصطگی یکدرم گل سرخ
و انیسون و کتیرا از هر یک دو ثلث درمی زعفران ثمن درمی کوفته بیخته بآب حب سازند شربتی دو مثقال روغن قسط که
طلا کردن درین قسم صداع نافع است صفت آن قسط تلخ چهار مثقال سلیخه فلفل عاقرقرحا از هر یک سه مثقال
جندبیدستر دو مثقال اجزا نیمکوفته در دو پیاله آب بجوشانند تا که بنصف رسد بعده صاف نموده هشتاد مثقال زیت یا روغن
کنجد داخل کرده چند بار بجوشانند که آب رفته روغن بماند روغن فرفیون که درین صداع مالیدنش بر سر نافع ست
صفت آن فرفیون پودینه کوهی از هر یک دو مثقال جندبیدستر عاقرقرحا از هر یک یک مثقال نیمکوفته در یک پیاله
آبخوری بجوشانند چون بنصف رسد صاف نموده زیت یا روغن کنجد چهل مثقال داخل کرده بجوشانند که آب رفته روغن بماند

از ماش مقشر و عدس و تمر هندی صفت آن آرد جو کشنیز تر و برگ خرفه و عنب الثعلب و صندل سرخ مجموع
یا هر چه میسر آید طلا کنند جلابی نافع درین قسم صداع صفت آن قند سفید سه توله در هفت قاشق آب حل کرده
و نیم قاشق آب لیمو و دو قاشق گلاب داخل کرده سرد نموده بیاشامند و اگر حدوث صداع از صفرا باشد
علامتش تلخی دهن و زردی روی و شدت درد سر و زردی قاروره و تشنگی و خشکی بینی و دهان و سرعت نبض است
نقوع نافع از برای این قسم صداع بجهت تلیین طبیعت صفت آن تمر هندی یک اوقیه آلو بخارا
دو دانه شب در آب بخیسانند و صباح صاف نموده شربت بنفشه یا شراب نیلوفر هر کدام که باشد ده درم داخل کرده
بیاشامند غذا ماش و برنج یا اسفاناخ و آب تمر هندی و شیره مغز بادام شیرین پخته بخورند نقوع دیگر اقوی از اول
صفت آن تمر هندی یک اوقیه آلو بخارا ده دانه شب بخیسانند و صبح صاف نموده ترنجبین و شیرخشت خراسانی
از هر یک پانزده درم دران حل کرده صاف نموده بیاشامند نقوع دیگر که اسهال صفرا کند صفت آن
پوست هلیله زرد ده درم شب در یک پیاله آب خورده بخیسانند صبح صاف نموده شیرخشت پانزده درم دران حل کرده
بیاشامند طلای که درین قسم صداع که هر گاه بعد از تنقیه اثر آن باقی باشد طلا نمایند نافع است
صفت آن صندل سرخ صندل سفید با آب کشنیز تازه سوده بر سر طلا نمایند پاشویه که در وقت هیجان
و شدت الم مفید است صفت آن برگ بید و گل بنفشه و گل خطمی سفید و آرد جو و عنب الثعلب و اکلیل الملک
جوشانیده پای را از زانو تا قدم بشویند و کیسه بمالند و باید که از بالا بزیر بمالند برای صداع شدید بلکه برای جمیع امراض حاره
این پاشویه عاجل النفع است همچنین در حمیات که خوف سرسام باشد نقوع حلو صفرا بر آرد و صداع صفراوی را نافع بود
صفت آن عناب ده دانه سپستان و مویز منقی از هر یک پانزده دانه گل بنفشه سه مثقال مجموع را در آب بخیسانند
فلوس خیار شنبر و ترنجبین از هر یک هشت درم دران حل کرده صاف نموده روغن بادام شیرین یک مثقال داخل کرده
قدری گلاب اضافه نموده بیاشامند و در نسخه دیگر رس اصفهانی ده دانه در نقوع حل کرده نقوع دیگر
از هلیله که مسهل صفراوی را نافع است صفت آن پوست هلیله زرد ده درم در پنجاه درم آب آلو بخارا
بخیسانند پس از دسته سنگی بمالند تا آلو قوت هلیله بگیرد پس صاف نموده ترنجبین پانزده درم دران حل کرده صاف نموده
بیاشامند و اگر عوض آلو تمر هندی داخل کنند شاید حب مسهل صفرا مستعمل حضرت سید قدس سره
در صداع صفراوی نافع است صفت آن پوست هلیله زرد پوست هلیله کابلی پوست هلیله سیاه سنا مکی
از هر یک یک اوقیه کوفته بیخته با روغن بادام شیرین یک مثقال چرب کرده حب ساخته با آب گرم کرده فرو برند جمله یک خوراک است

INDIAN INSTITUTE OXFORD

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد بیحد و سپاس بیقیاس مر آن حکیم مطلق و طبیب برحق را سزاست کہ نفس ناطقہ را پادشاہی ابدان عطا فرموده و قوت مدبره را بتشریف وزارتش سرفراز ساخته صفوف اغذیهٔ لذیذه و صنوف ادویهٔ مفیده برایش بیاراست اما بعد می گوید فقیر حقیر امیدوار مرحمت پروردگار بنده نواز نور الدین محمد عبد اللہ حکیم عین الملک شیرازی غفر اللہ ذنوبهم و ستر عیوبهم کہ چون از تالیف کتاب **الفاظ الادویه** فارغ گشتم از سر کار ابد قرار کہ وصفش از حیز تقریر بیرون و نامش در الفاظ الادویه مذکور بدان مامور شده کہ قرابادینی مختصر بطرز جدید مع تصریح مرض و تنقیح سبب کہ بفوائد بار جلیله و خاصیتهای بعیده یله مملو باشد بنویسم پس باعانت ایزدی این کتاب را تالیف نموده به انیس المعالجین موسوم ساخته بر هفده باب و یک خاتمه ختم نمودم و در هر باب فصول مختلفه نگاشتم و در هر فصل نسخهای مجربه حواله ساختم امید از درگاه شافی مطلق آنکه بطفیل حبیب خویش مقبول طبع اطبای عالی مقام و مفید کافهٔ انام نماید آمین یارب العالمین

بحرمت رسوله الکریم صاحب طه و یس

باب اول در امراض سر

فصل در صداع یعنی درد سر اگر سبب حدوث آن از خون بود علامتش سرخی روی و چشم و گرانی سر و تبر بدن و هیجان و امتلای رگهای بدن خصوصاً رگهای سر و عظم نبض ست طلای نافع از برای این قسم صداع چون طلا کرده شود بر سر بعد از فصد قیفال و حجامت ساقین و آشامیدن شراب آلود شراب تمر هندی و استعمال اقدیه

(4)

بعین فیض شافی برحق مزیل علل و امراض مطلق

زیبا قرابادین مشتمل بر تصریح امراض و تنقیح اسباب با فوائد گزین مسمی به

انیس المعالجین

از تصنیفات حکیم نامی نورالدین محمد عبدالله حکیم عین الملک شیرازی

در مطبع نامی منشی نول کشور طبع مزین مقبول جهان شد

ہ	م	ہ	م	ہ	م	ہ	م
						فصل یاء	
ہیرا دوکھی	دم الاخوین	ہانس	روغار یذا	ہر سیاہ	ہلیلج اسود	یاقوت	یاقوت
ہنڈار	ذیب	ہست چنگھاڑ	خسک	ہدہد	ہدہد	یبروج	یبروج
ہینگ	حلتیت	ہر زرد	ہلیلج اصفر	ہر فہ ریوڑی	ہر فرو ری	نیمہ	نیمہ

خاتمۃ الطبع

شکر خدا کا ہے کہ اندنون نسخہ کارآمد خواص و عوام علی الخصوص واسطے اطبائے وقت اور جملہ عطارون اور سب دوا فروشون کے لیے نہایت ہی سودمند ہی جسکا نام فرہنگ نصیریہ معروف بحل مخزن الادویہ ہی اسمین ترتیب وار نام دوا کو ہندی زبان مین مقدم کیا ہی اور من بعد جو فارسی یا عربی مین نام دوا کا مشہور ہے وہ لکھا ہی انصاف کرنا چاہیے کسقدر مشکل کو آسان کردیا ہی مصنفہ حکیم محمد نصیر صاحب ہے بے شک جو دکان پیشہ عطار وغیرہ نام دواؤن کا سیکھنا چاہین وہ تھوڑی سی محنت مین حرف شناس ہوکر نام دواؤن کا جو طبیب لوگ نسخون مین معالجہ کی حالت مین لکھتے ہین واقف ہوجاسکتے ہین بالفرض اگر وہ لوگ ہندی مین نام دوا کا جانتے ہین تو فارسی عربی مین جھٹ پٹ جان سکینگے اور جو فارسی مین جانتے ہین تو ہندی مین بے تکلف سمجھ سکینگے یہ فرہنگ کیا ہی درحقیقت مبتدی ناواقف کے لیے ایک استاد رہنما ہی ایسی کتاب ضرور تر دوا فروشون کو ایسی ہی کہ گویا شب تاریک مین چراغ روشن ہاتھ مین ہے فی الواقع مفید عام کتاب ہے پہلے اس سے ایک مجموعہ کے ساتھ غیر اس مطبع کے یہی کتابین سوائے انیس المعالجین کے چھپی تھین اور بسبب اسکے کہ حاشیہ پر مجموعے کے تھین اس سے عام لوگ پورا فائدہ نہ اوٹھا سکتے تھے اس مرتبہ مجموعہ چند کتب طب یعنی الفاظ الادویہ میزان الادویہ فرہنگ نصیریہ معروف بہ حل مخزن الادویہ باضافہ انیس المعالجین بحالت مجموعی بعد نظر ثانی حضرت مؤلف چھپکر طیار ہوئی اور بموجب خواہش طالبین کے علیحدہ علیحدہ بھی ہر رسالہ کو مجموعہ کتب سی چھاپا ہی چنانچہ فرہنگ مصدر البیان بالفعل ایک عمدہ طرز اور وضع خوشنما کے ساتھ عام نفع کی نظر سے مطبع نامی و مشہور منشی نولکشور مین بمقام لکھنؤ محلہ حضرت گنج ماہ جون ۱۸۸۱ع موافق ماہ رجب المرجب ۱۲۹۸ ہجری مین چھپکر طیار ہوا فضل خدا سے امید ہے کہ اب زیادہ تر مرغوب و مطبوع اہل شوق ہو فقط

ہ	م	ہ	م	ہ	م	ہ	م
مسور	عدس	مین پھل	جوز القی	ناریل	نارجیل	نارنگی	نارنج
مولسری	مولسری	مہرۂ ماز	حجر الحیہ	ناگیسر	ناگیسر	نیلہ تھوتھا	توتیا
مکو	عنب الثعلب	منھدی	حنا	نرگس	نرجس	نعنع	نعنع
مکڑی	عنکبوت	مور	طاؤس	نشاستہ	نشا	ناخونہ	اکلیل الملک
مرگ	غزال	مازو	عفص	نوسادر	نوشادر	نرملی	انتلہ
مولی	فجل	ماست چکیدہ	جبن	نیل	نیل و نیلج	**فصل واو**	
مجیٹھ	فوہ	مرغی مرغا	دجاج	نرسی	انتلہ	وسمہ	کتم
موتی	لولو	مکھانا	مکھارہ	نیول	ابن عرس	واق	واق
مارماہی	مارماہیچ وجری	موم روغن	قیروطے	نیم	نیب	ولایتی جھاؤ	خلنج
مونج	مونج	سلیکہ بخانۂ زنبور عسل میباشد	وسخ الکواریر	ناگدون	ہلیون	ولایتی میتھی	اکلیل الملک
مونڈی	مونڈی	ملتانی مٹی	طین ملتانی	نیلوفر ہندی	اوسبید	ولایتی بیر	عناب
میل فلزات	اقلیمیا	مکوی ولایتی	کاکنج بستانی	نخود تر	حمص	مکوی ولایتی	کاکنج
میل	وسخ	ماء الجبن	آب پنیر	نیلگاو	بقر الوحش	**فصل ہاء**	
مس سوختہ	روسختج	مشک	مسک	ناسپاتی	کمثری	ہیراکسیس	زاج اخضر
مٹر لاجو	سلت	مہابری	خولنجان	ناگیسر گجراتی	نار قیصر	ہرتال	زرنیخ
مٹر کابلی	خلر	محمودہ	سقمونیا	نمک لاہوری	ملح اندرانی	ہرن	ظبے
مویزک عسلی	دبق	موسی کنی	اذان الفار	نمک سیاہ	ملح اسود	ہلدی	عروق الصفر
مکھی	ذباب	مینا	زرزور	نمک سنیڈہ	ملح ہندی	ہڈی	عظم
موتیا و موگرا	رای بیل	مہوکھا	عقعق	نیشکر	قصب	ہاتھی	فیل
مکڑا مکڑی مکڑ	ریتلا	**فصل نون**		نارمشک	نارمشک	ہتھا جوڑی	کف مریم اصابع الصفر
مچھر	بق	نازبو	شاہسفرم	نسوت	نرہد	ہیرا	ماس
مگرمچھ	تمساح	نون	ملح	نیم گورچ	گلوے	ہارسنگھار	ہارسنگھار

ہ	م	ہ	م	ہ	م	ہ	م
گندہ بیروزہ	بارزد	گلاب کا زیرہ	زرورد	لبان	کندر	مالکنگنی	مالکنگنی
گاجر	جزر	گنجابل	طحلب	لکھمنا	یبروج الصنم	مالیا	مالیا
گولر	جمیز	گیدہ	عقاب	لنگور	قرد	مامیثا	مامیثا
گلنار	جلنار	**فصل کاف ہندی**		لوہ	تدرج	میل یعنی چھاچھ	مخیض
گل گندم	جوز جندم	کھرولہ	خنفسا	لوا	سلوی	مٹر	کرسنہ
گاے روہن	بحر البقر	کھنجن	صفراغون	لونگ	قرنفل	مونگ	ماش
گرگٹ	حربا	کھیرا	قثد	لک لک	لک لک ولق لق	مونگا	مرجان
گورخر	حمار الوحش	کھرنی	کھرنی	لاکھہ	لک	مربائی کدو	سیر
گدہ پرنہ	حندقوقی	کھٹمل	فسافس	لونبڑی	ثعلب	مردار سنگ	مرداسنج
گندم	حنطہ	کھُر	ظلف	لہسن	ثوم	مکھن	زبد
گگن بھیرا	حواصل	گھی	سمن	لوہے کی کیٹ	خبث الحدید	منقی	زبیب
گلخیرو	خبازی	گھیکوار	صبر	لوہا	حدید	مویزک	مویزج
گاو	بقر	گھوڑا	فرس	لای	دردی	موٹھہ	سعد کوفی
گدہا	حمار اہلی	گھونگا	ودع	لونیا کا ساگ	بقلۃ الحمقا	مچھلی	سمک
کدو ہرکیلہ	رخمہ	گھوس چوہا	مدبوع	لیمون	لیمو	میتھی	حلبہ
گوبر	زبل	گھاس	تبن	لاجورد	لازورد	میدا لکڑی	مغاث
گندم دیوانہ	شیلم	گھنکالی	بسفائج	لکاٹ	لٹکو	موم	شمع
گرجن کا تیل	دہن الکرجن	**فصل لام**		لال ساگ	عصی الراعی	منگریلا	شونیز
گیلاس مردہ	قراضیا	لالۂ نعمانی	لالۂ نعمانی	لہسن جنگلی	اسقودریون	مصبر	صبر
گل عباس کا بیج	آس	لسوڑہ	سپستان	لکھمنی	یبروج الصنم	ممولا	صفراغون
گل رعنا	ورد الحمار	لالا	لالا	لوا	قطایف	مینڈھک	ضفدع
گل نسرین زرد	ورد اصفر	لجالو	لجالو	**فصل میم**		مٹی	طین

ہ	م	ہ	م	ہ	م	ہ	م
کسیرو	کسیرو	کھنکھیرا	اربعین واربع	کریلا	کریلا	گھوس	خرموش
گرول	گگرول	کسرانی	الحسل	کلی	قراد	گچ	خز
گگروندہ	گگروندہ	کالاناگ	اسود سالنج	کرجنی	عین الدیک	گیل دارد	سرخس
کتا	کلب	کانڈہ وکندرے	اسقیل	کاسنی	ہندبا	گوند	صمغ
کنول کا پھول	کلمار	کٹھل	چکے	کوکابیلی کا پھول	نیلوفر	گیرو	معزہ
کنوچہ	مرو	کلتھی	حب القلت	کمیلا	قنبیل	گوگل	مقل
کمرکھ	کمرک	کوڑی	حلزون	کسنبھ کا پھول	احریص	گرگریا	عصفور
کستوری	مشک	کلغہ	حماحم	کنول گٹا	کلھار	گدہ	نسر
کوکہ	کولہ	کبوتر	حمام	کاسنی جنگلی	ہندبا بری	گڑ	فانیذ وشکر
کوکنی	بستان افروز	کرن پات	اظفار الجن	کندری	کندرے	گول مرچ	فلفل سیاہ
کرفس کوہی	فطراسالیون	کلنگ	کرکے	کف دریا	اذاراقیون	گردہ	گلیہ
کرنجوا	التمکت	کانسہ	ارنب بحری	کندوری	قثاء الحمار	گوشت	لحم
کٹکی	خربق سیاہ	کودار بر	سودانی	کالادانہ	حب النیل	گندمار	برنجاسف وقیصوم
کاہو	خس	کالاکوا	غراب	کرفس بری	سیسالیوس	گندھک	کبریت
کلیجن	خولنجان	کسوٹی	حجر المحک	کائی	طحلب	گندنا	کراث
کائی پھل	دارشیشعان	کچکڑہ	ذبل	کافور	کافور	گینڈا	کرگدن
کنگنی	دخن	کریلے کا بیج	حسن یوسف	کونڈہ	قرع	گل داؤدی	گل داؤدی
کچڑی	درداب	کاشم	کاشم وسیسالیوس	کیتھا	کیت	گل مہندی	گل مہندی
کنیر	دفلی	کدو	قرع	کدیمہ	قرع	گاؤزبان	لسان الثور
کلہ گوسفند	رؤس	کتیکی وکیوٹی	کاذے	**فصل کاف فارسی**		گل سیوتی	نسترن
کاندر	اشق	کرنا	نارنج	گوندل	بردے	گلاب جامون	گلاب جامون
کچلہ	اذاراقی	کف آبگینہ	مسحوقونیا	گل مریم	خزامی	گلاب	ورد احمر بستانی

ہ	م	ہ	م	ہ	م	ہ	م
سنکپرہ	بندال	شاہ زیرہ	کرویا	فالودہ	فالوذج	کھلی	کسب
سروکابیج	جوزالسرو	شترمرغ	نعام	فندق	بندق	کیلہ	طلح و موز
سولان	سولان	شکر	شکر	فالسہ	پالسہ	کوا	غراب
سور	خنزیر	شوربا	اسفیدباج	فاختہ	فاختہ	کلیجا	کبد
سمور	سمور	شفتالو	خوخ	فرخار	فرخار	کباب چینی	کبابہ
سنجاب	سنجاب	ششرگہ	فرشہ	فیروزہ	فیروزج	کٹ	قسط
فصل شین معجمہ		شاہ بن	حبۃ الخضرا	**فصل قاف**		کتھا	کات
شریفہ	شریفہ	**فصل صاد**		قاز	قاز	کیوڑا	کاوی و کدر
شقایق	شقائق	صابون	صابون	قند	فانیذ	کاکڑا سینگی	کاکڑا سینگی
شمشاد	شمشاد	**فصل ضاد معجمہ**		قرطم بری	قنیقس اغریون	کالاکوٹ	کالاکوٹ
شبو	خیرے	ضیمران	شاہسفرم	قمری	قمری	کالی زیری	کالی زیری
شیر	اسد	**فصل طاء مہملہ**		**فصل کاف**		کانجی	کانجی
شورہ	البقر	طوطی و طوطا	مینا	کالی چھاٹ	پرسیاوشان	کسونجی	کسونڈی
شاہدانہ	حب السمنہ	طالیسپر	طالیسفتر	کنگھی	کنگھی و شط	ککڑی	قثا
شیشہ	زجاج	**فصل عین مہملہ**		کسیس	زاج سیاہ	کاغذ	قرطاس
شنجرف	زنجفر	عود صلیب	عود صلیب	کچور	زرنباد	کشمش	قشمش
شکرقند	شکرقند	عصارۂ خرما	سیلان	کیسر	زعفران	کسنبھ کابیج	قرطم
شلجم	شلجم	عشق پیچہ	لبلاب	کیکڑا	سرطان نہری	کیکڑ قسمی اربیون	قرط
شگوفۂ خرما	طلع	عصارۂ ثمر ببول	اقاقیا	کندل	سکبینج	کوار چکنہ	فلفل
شہد	عسل	عرق بہار	ماء القداح	کچلی	سلخ الحیہ	کتیرا	کتیرا
شاہ پسند	سنہ مطر	عصارۂ [illegible]	کم کرت	کچھوا	سلحفاۃ	کچنار	کچنار
شگوفۂ انگور	ففاح الکرم	**فصل فاء**		کباب	کباب	کروندا	کروندہ

ہ	م	ہ	م	ہ	م	ہ	م
رال	قیقہر	زرشک	انبرباریس	سنبل کھار	شک	سرمہ	اثمد
ریشم کا پیلو	دود الحریر	زہر مہرہ	پادزہر معدنی	سپیہ	سپیہ	سرگین گاو	احشاء البقر
سرکہ کا پیلو	دود الخل	زنگی ہڑ	ہلیلہ سیاہ	سیپ	صدف	ساگ مصالحہ	فطراسالیون
روٹی	خبز	زندنی	انیسون	سرکہ	خل	سونف	رازیانج
رائی	خردل	**فصل سین مہملہ**		سینگی مچھلی	عقرب بحری	سیندور	اسرنج
رینڈی	خروع	سمندر پھین	زبد البحر	سریشم ماہی	عزی السمک	سلی کا پتھر	حجر المسن
روغن	دہن	سوسن	سوسن	سپاری	قوفل	سانپ	حیّہ
رانگا	رصاص	سینڈہ	زقوم	سوئی وسکاہیر	قدید	سرگین گوسفند	بعر
راکھ	رماد	سونٹھ	زنجبیل	سینگھہ	قرن	سیب	تفاح
ریگ	رمل	سرس	سرس	سجی	قلی	سوہاگہ	تنکار
رتن جوت	ابوخلسا	سرنجی	سرنجی	سماہی جانور	قنفذ	سکھوہ	سکوہ
رسوت	حضض ہندی	سرپھوکا	سرپھوکا	سونا مکھی	مرقشیشا	سیتل چینی	کبابہ
ریٹھہ	بندق	سیسہ محرق	آہار	سلارس	میعہ سائلہ	سونا	ذہب
رسکپور	رسکپور	سوسن سفید	ارید برید	سونس	دلفین	سروالی	برطانیقی
رگھی	حدق	سنبوسہ	سنبوسہ	سفیدہ کاشغری	اسفیداج	سنگ مرمر	حجر الطریط
رمان بری	مض	سنگھاڑا	سنگھاڑا	سیوئین کہ میخورند	اطریہ	سرنجی	سرنجی
ریوند چینی	راوند	سنکھیا	سنکھیا	سرسون سفید	حرف ابیض	سرو	سرو
فصل زاء معجمہ		ستو	سویق	سورنجان ہندی	جلیب	سنگ سرماہی	حجر الحوت
زراقہ	زراقہ	سنبل	سنبل	سنگترہ لیمون	امل بید	سفال	خزف
زنگار	زنجار	سوا	شبت	سورج مکھی	آذریون	سابودانہ	سابودانہ
زیرہ	کمون	سرخاب	نخام	سدابہار	ابرون	سہجنہ	سہجنہ
زردآلو	مشمش	ستاور	شقاقل	سنبھالو	اثلق	سونکروا	بنات وردان

ہ	م	ہ	م	ہ	م	ہ	م
چونہ	کلس	چکور	چکوندر	چھچھوندر	خلد	فصل دال غیر	
چرائتہ	قصب الذریرہ	چوکہ کا ساگ	بقلۂ حامضہ	چھالگری	فر	دودھ	لبن
چاول	ارز	چنبر	جرجیر	فصل حاء		دار اشکنہ	سلیمانی
چاول منگری	چاول منگری	چولائی کا ساگ	بقلۂ یمانیہ	حرام مغز	نخاع	دونہ مردا	عبیثران
چستہ	انفحہ	جنگلی کھیرا	قثاء الحمار	حماض مائی	جار النہر	دیمک	ارضہ
چاندی	فضہ	چکوا چکوی	ارنجان	حب الزلم	اسکتو	دہتورا	جوز ماثل
چوزہ	فراخ	چندریل	عشقہ	حسن یوسف	حاشیش	دنبہ	الیہ
چام گھاس	چام گھاس	چیزی مانند موم بخانۂ زنبور عسل	عکبر	حجر الہندی	شادنج	دارچینی	دارچینی
چیٹھہ	جاروس	چرس	قنب	فصل خاء معجمہ		دہوان	دخان
چرونجی	چرونجی	چوہہ کنی	اذان الفار	خوبانی	مشمش	دہنہ فرنگ	دہنج
چکوترہ	چکوترہ	چوہا جنگلی	یربوع	خاگینہ	خبیص البیض	دہی	لبن حامض
چنپا	چنپا	فصل جیم ہندی		خمیر	خمیر	دودھیا پتھر	حجر لبنی
چیڑ کی لکڑی	دیودار	جھینگا مچھلی	روبیان	خرگوش	ارنب بری	حجر الکلب	حجر الکلب
چنار	دلب	جھینگر	صرصر	خربزہ	بطیخ	درونج	درونج
چیتہ جانور	فہد	جھاؤ	اثل وطرفا	خچر	بغل	فصل دال ہندی	
چکور	قبج	جھارمرچ	حب النیل	خاکسی	خبہ	ڈگرہ	میسن
چاکسو	تشمیزج	چھوارا	تمر	خس	خس	دہنیا	کزبرہ
چیل	حداۃ	چھلکا	قشر	خرمائی تازہ	رطب	ڈہینڈس	قرع
چمگادر	خفاش	چھوٹی مائین	ثمرۃ الطرفا	خوشاب	دبس	فصل راء مہملہ	
چقندر	شوندر وسلق	چھڑیلہ	اشنہ	خاک چوراہہ	تراب المزاجات	رام تلسی	فرنجمشک و قرنفل
چمڑہ	جلد	چھپکلی	سام ابرص	خرفہ کا ساگ	بقلۃ الحمقا	روپا	فضہ
چارہ	خراطین	چھال	قشر	خشخاش صحرائی	ارغا مولی	روئی	قطن

ہ	م	ہ	م	ہ	م	ہ	م
پنجنکشت	طاہر	تل	سمسم	تخم سپندان	حرف	جیت	جیت
بھٹ کٹائی	بادنجان بری	چپر	ساذج	تخم کرملی	حاشیش	جلائی جانور	چغد
پھکرمول	پھکرمول	توت	توت	تخم خربزی	دوقو	جواسا	حاج
بھنگرہ	بھنگرہ	تلی	طحال	**فصل تاء ہندی**		جسرہ	باشق
بھوئی انولا	بھوئی انولہ	تونبڑی	قرع	ٹھکار	ٹھکار	جٹاد ہاری	بستان افروز
بھال	ڈب	السی	کتان	ٹڈی	جراد البحر	جمال گوٹہ	دند
بھلانولا	بلادر	توتیا	توتیا	ٹیسو	پلاس	جای پھل	جوزبوا
بھونسی	نخالہ	تنیدواشیر	ثمر	ٹوٹر	قمری	جاوتری	بسباسہ
بھینس	جاموش	تاڑ	تاڑ	**فصل ثاء مثلثہ**		جانوریست مانند عنکبوت	سقولوقندریا
پرسیاوشان	سانقہ	تالمکھانہ	تالمکھانہ	ثعلب مصری	خصیۃ الثعلب	جنگلی لہسن	اسقوردیون
میوڑھا	ضان	تربز	بطیخ ہندی	**فصل جیم عربی**		جوارہ	ذرۃ
بھیڑیا	ذیب	تمباکو	تمباکو	جٹایاسی	سنبل الطیب	**فصل جیم فارسی**	
پھٹکری	شب	تورئی	تورئی	جل کہنبی	سطراطیوس	چوکڑا	نخالہ
پھیپڑا	ریہ	تگر	اسارون	جست	شبہ	چیونٹی	نمل
پھن چھتر	قطر	تخم پنواڑ	سنکھپوہیہ	جو	شعیر	چنبیلی	یاسمن
بتھوا	قطف	تانبہ	نحاس	جوار	خندروس	چنبیلی جنگلی	ظیان
بھرکی	نہضہ	تل چورہ	نبات دروان	جوہی وجاہی	ظیان	چربی	سمین وشحم
فصل تای فوقانی		تیتر	دراج	جونک	علق	چنپا	شیطرج
تیزپات	ساذج	تودری	تودری	جون	قمقام	چندن	صندل
تتلی	سداب	تن پتیا	حماض	جل بیل	کبیکج	چیلڑ	قمقام
تج	سلیخہ	تلسی جنگلی	بادروج	جنگلی مولی	افیوس	چکاوک	قبرہ
تیہو	طیہوج	نرہ تیزک	حرف	جامون	جامون	چوہا	فار

ه	م	ه	م	ه	م	ه	م
بوندیس وغیرہ	تومال	پیچ سوں آسان گیری	ایرسا	پارہ	زیبق	پلاس پاپڑا	پلاس پاپڑہ
بکم	بقسم	بجو جانور	ضبع عرجا	پر	ریش	پلپر نگ	افلنجہ
بڑی مائین	ثمرۃ الطرفا	بر	بر	پشم	صوف	پیپل و پیپلی	دار فلفل
بلیا قند	بادر بجنبویہ	بہمی	بہمی	پسینہ	عرق	پاپلو	دود
برف	ثلج	بڑھل	بڑھل	پیپلا مول	فلفل سویہ	پیپل درخت مشہور	پیپل
برمالہ	برمالہ	بندا	بندا	پودنہ	فوذنج نہری	پاکڑ	پاکڑ
بنولہ	قطن	پادزہر	پادزہر	پتھری	قانصہ	پالک جوہی	پالک جوہی
بیلہ کا پھول	راہی بیل	بادآورد	بادآورد	پونڈا	قصب السکر	پنیالہ	پنیالہ
بودار	بلغار	برنجاسف	برنجاسف	پاچگو سفند	کراع	پلول	پلول
برہمی و برہنی	زرنب	باکلا	باقلا	پانی	ماء	پاپڑی لون	بورق
بادام کوہی	جلوز	بیل	بیل	پوری	قطاف	پوئے	پوئے
بدیارا	شارف	بد	بد	پیلو	کرکند	پان	تنبول
باغمنی	حرذون	بالنگو	بالنگو	پشہ	مرارہ	پنوار	چکوند
بچھو	عقرب	باشہ	باشق	پیٹھی کہ نمیخورند	اطریہ	پودینہ جبلی	مشکطراشج
بکائین	آزاد درخت	پنک	نبک	پنیر	جبن	پت پاپڑا	شاہترہ
باز	بازی	**فصل با ے فارسی**		پیچہ	جعد	بتپیہ	بتپیہ
باھبرنگ	بابرنگ			پالک کا ساگ	اسفاناخ	پانڈک	فاختہ
بن پستہ	ارغامونی	پستہ	فستق	پکھان بید	جنطیانا	**فصل با ے ہندی**	
بن رہو	اسفنقور	پنیسوکھا	پنستکی	پودینہ کوہی	حاشا	بورہ	سکر
بابچی	بچھے	پیاز جنگلی	اسقیل	پتھر چقاق	حجر النار	بھٹکٹیا	حدق
بھیڑا	بلیلج	پنتا	زمرد	پیلو	اراک	بھنگ	قنب
بیخ	بط	پیٹھا	قرع	پیاز	بصل	پنکھڑج	سرخس

ہ	م	ہ	م	ہ	م	ہ	م
پنجنکشت	طاہر	تل	سمسم	تخم سپندان	حرف	جیت	جیت
بھٹ کٹائی	بادنجان برے	تپر	ساذج	تخم کرملی	حاشیش	جلائی جانور	چغند
پھکرمول	پھکرمول	توت	توت	تخم جزربری	دوقو	جواسا	حاج
بھنگرہ	بھنگرہ	تلی	طحال	**فصل تاء ہندی**		جرّہ	باشق
بہوئی انولا	بہوئی انولہ	تونبڑی	قرع	ٹھکار	تھکار	جٹادہاری	بستان افروز
بھال	ڈب	السی	کتان	ٹڈی	جراد البحر	جمال گوٹہ	دند
بھلانولا	بلادر	توتیا	توتیا	ٹیسو	پلاس	جای پھل	جوزبوا
بھونسی	نخالہ	تنیدواشیر	ثمر	ٹوٹر	قمری	جاوتری	بسباسہ
بھینس	جاموش	تاڑ	تاڑ	**فصل ثاء مثلثہ**		جانوریست مانند عنکبوت	سقولوقندریا
پرسیاوشان	سانقہ	تالمکھانہ	تالمکھانہ	ثعلب مصری	خصیۃ الثعلب	جنگلی لہسن	اسقوردیون
میوڑھا	ضان	تربز	بطیخ ہندی	**فصل جیم عربی**		جوارہ	ذرۃ
بھیڑبا	ذیب	تمباکو	تمباکو	جٹایاسی	سنبل الطیب	**فصل جیم فارسی**	
پھٹکری	شب	تورئی	تورئی	جل کہنی	سطراطیوس	چوکڑا	نخالہ
پھیپڑا	ریہ	تگر	اسارون	جست	شبہ	چیونٹی	نمل
پھن چھتر	قطر	تخم پنواڑ	سنکسویہ	جو	شعیر	چنبیلی	یاسمن
بتھوا	قطف	تانبہ	نحاس	جوار	خندروس	چنبیلی جنگلی	ظیان
بھرکی	نہضہ	تل چورہ	نبات دروان	جوہی وجاہی	ظیان	چربی	سمین وشحم
فصل تای فوقانی		تیتر	درّاج	جونک	علق	چنپا	شیطرج
تیزپات	ساذج	تودری	تودری	جون	قمقام	چندن	صندل
تلی	سداب	تن پتیا	حماض	جل بیل	کبیکج	چیلڑ	قمقام
تج	سلیخہ	تلسی جنگلی	بادروج	جنگلی مولی	افیوس	چکاوک	قبرہ
تیہو	طیہوج	نرہ تیزک	حرف	جامون	جامون	چوہا	فار

ہ	م	ہ	م	ہ	م	ہ	م
بوبندمش فوغیرہ	توبال	بیخ مسواک گیتی	ایرسا	پارہ	زیبق	پلاس پاپڑا	پلاس پاپڑہ
بکم	بقسم	بجو جانور	ضبع عرجا	پر	ریش	پلپر نگ	افلنجہ
بڑی مائین	ثمرۃ الطرفا	بر	بر	پشم	صوف	پیپل وپیپلی	دار فلفل
بلیاقند	بادرنجبویہ	بہمی	بہمی	پسینہ	عرق	پاپلو	دود
برف	ثلج	بڑھل	بڑھل	پیپلا مول	فلفل سویہ	پیپل درخت مشہور	پیپل
برمالہ	بریالہ	بندا	بندا	پودنہ	فونج نہری	پاکڑ	پاکڑ
بنولہ	قطن	پادزہر	پادزہر	پتھری	قانصہ	پالک جوہی	پالک جوہی
بیلہ کا پھول	راہی بیل	بادآورد	بادآورد	پونڈا	قصب السکر	پینالہ	پینالہ
بودار	بلغار	برنجاسف	برنجاسف	پاچگ گوسفند	کراع	پلول	پلول
برہمی وبہنی	زرنب	باکلا	باقلا	پانی	ماء	پاپڑی لون	بورق
بادام کوہی	جلوز	بیل	بیل	پوری	قطائف	پوئے	پوئے
بدہارا	شارف	بد	بد	پیلو	کرکند	پان	تنبول
باغمنی	حرذون	بالنگو	بالنگو	پتنگہ	مارہ	پنوار	چکوند
بچھو	عقرب	باشہ	باشق	پیٹھی کہ نمیخورند	اطریہ	پودینہ جنگلی	مشکطراشیح
بکاین	آزاد درخت	بنگ	نبک	پنیر	جبن	پت پاپڑا	شاہترہ
باز	بازی	فصل باء فارسی		بیچہ	جغد	بیتپیہ	بیتپیہ
باہبرنگ	بابزنگ			پالک کا ساگ	اسفاناخ	پانڈک	فاختہ
بن پستہ	ارغامونی	پستہ	فستق	پکھان بید	حنظیانا	فصل باء ہندی	
بن رہو	اسفنقور	پنسوکھا	پنستکی	پودینہ کوہی	حاشا	بورہ	سکر
بابچی	بچھ	پیاز جنگلی	اسقیل	پتھر حقاق	حجر النار	بھٹکٹیا	صدق
بھیڑا	بلیلج	پنتا	زمرد	پیلو	اراک	بھنگ	قنب
بیخ	بط	پیٹھا	قرع	پیاز	بصل	پنکھراج	سرخس

آغاز فرہنگ نصیریہ معروف بحل مخزن الادویہ

فصل الف

ہ	م	ہ	م	ہ	م	ہ	م
الی	تمر ہندی	ارد	ماش	آب دہن	بصاق و لعاب	ببول	اسغیلان
انجیر	تین	اجواین	نانخواہ	اونٹ	جمل	بینگن	بادنجان
اخروٹ	جوز	انگور	عنب و حصرم	اگیا کھڑ	رس بھری	بڑ کٹائی	برہٹا
اندراین	حنظل	آنولا	آملج	اوٹنگن	انجرہ	بنرا	حرقطان
املتاس	خیار شنبر	آم	انبج	ابر مردہ	اسفنج	اکٹی	اراقو
آنبہ ہلدی	دار ہلد	انڈا	بیض	اونٹ کٹار	اشتر غار	باجرا	جاورس
انار	رمان	امرولہ	حماض			بارہ سنگھا	ایل
ارہر	شاخل	اجواین خراسانی	تخم بنگ			بنیت	خیزران
ابرکھ	طلق	اسبند	حرمل	بورانی	رواصیر	بنسلوچن	طباشیر
آگھ	عشر	اینٹ	آجر	بھڑ	زنبور	بیخ سنبل	فو
ادرک	ادرک	اوجھڑی	کرش	بیر	سدر	بندر	قردر
اگر	عود	اود بلاؤ	قضاعہ	بہی	سفرجل	بانس	قصب
الایچی خرد و کلان	قاقلہ صغار و کبار	آتش خورہ	قبج	بٹیر	سمانی	بارتنگ	لسان الحمل
اروی	قلقاس	اولہ	جلید	بالچھڑ	سنبل الطیب	بادام	لوز
اجمود	کرفس	الو	جعد	بلی	سنور	بکری	بز
اکاس بیل و امل بیل	افتیمون	اسبغول	بزر قطونا	بال	شعر	بن مکھی	نحل
امرود	امرود	انناس	انناس	بگلا	بالک الحزین	بچ	وج
اندرجو	لسان العصافیر	آلوے بخارا	اجاص	بابونہ	بابونج	بید مشک	خلاف البلخی
امڑہ	امڑہ	انتڑی	امعا	بابونہ گاؤ چشم	اقحوان	اکارع	بکری کا بچہ

فصل باء عربی

				بول	مر		

محلل سریع النفوذ در عمق بدن و مفتح سدد و محلل مواد غلیظه و مدر بول ست و ملین صلابات و تعقدات و قامع قروح و جروح
مزمنه و بثور و اورام و علل سوداویه مثل جرب و حکه و جذام و مالیخولیا و اقسام جنون و ربع و نواصیر و وجع المفاصل و بهق سیاه
و با اکثر امراض بلغمی مانند نزله و زکام و استسقا و امثال آن و جهت تسخین لون و تنویم و تسمین بدن و ابراز خصیه
و رفع سمیت خلط و قطع عادت افیون بی نظیر و انواع بواسیر را در غایت نفع ست و اینکه در بعضی امزجه مضر دانسته اند از عدم مراعات
امزجه است چه نحیف و محرور را تعریق و استعمال شیرینیها و ادویه حاره مضر ست و مبرود را تبرید و کثرت آب با قلت قدر چوب چینی و صاحب
سده را اختیار جرم آن که مسدد و قوی ست لهذا در اکثر امور مستعمل جوشانده است و مربای او ضعیف الاثر ست از طبخ او مگر در ضعف
معده و دماغ و باید دانست که خوبی بیخ چینی آنست که در وی و کم گره و غرقی باشد و بعضی گفته اند که نیم غرقی باشد یعنی هرگاه
در آب بیندازند در میان آب بایستد ته نشین نگردد چه غرقی دلیل افراط ثقل و وی دلیل فجاجت ست و بوسیده و کرم خورده
و کهنه و سخت که از کارد بدشواری بریده شود نباشد و میانه باشد در خردی و بزرگی و اگر جامع صفات حسنه باشد بزرگی بد نیست
بلکه هر چند بزرگتر بهتر تر و اگر جامع صفات حسنه نباشد کوچک تر بهتر ست دیگر آنکه مثل کمان بسیار کج نباشد و سطح ظاهر وی
مستوی باشد و باید که ظاهر وی مخالف باطن نبود بلکه اندک سرخ تر باشد و در لین و صلابت و لون مستوی الاجزا بود زیرا که
استوا دلیل استوای نضج در جمیع اجزا ست و طعمی برو غالب نباشد و بقدر غیر محسوس مایل به شیرینی بود و طعم غالب دلیل ست بر آنکه
ذی طعمی در و نفوذ و احداث طعمی نموده و بی رایحه بود که دلیل ست بر بودن این بر طبیعت خود و عدم اختلاط بچیزهای ذی رایحه
و دیگر آنکه از مفسدات و مغیرات مثل مجاورت کافور و فرفیون و جند بیدستر و آهک و مشک و امثال آن و رسیدن باران
و اندر سرما و گرما و حرارت آفتاب محفوظ باشد و نگاه داشتن در عسل و شکر مانع افتادن کرم ست و دیگر آنکه ریشه دار نباشد
و هرگاه قصد خوردن کنند باید که اول تنقیه بحسب حاجت نمایند و اکثر حاجت فصد و مسهل افتد و گاهی بر یکی اکتفا نموده میشود
و گاهی بشرط عدم حاجت هر دو ترک نموده می آید و آب ترک نمایند شرباً و غسلاً و بر عرقهای مناسبه اکتفا ورزند و ادنی مدتی
ترک آن یک هفته است و قبل شروع نمودن این عادت بکم خوردن نمک نمایند یا آنکه وقت شروع نمودن قدر قلیلی از نمک باقی باشد
و برای مزاج گرم خریف و برای بارد ربیع مناسب ست و در گرما گرم و در سرما سرد استعمال ممنوع ست و بدون ضرورت عظیم استعمال این دوا نباید کرد
و در ایام خوردن اجتناب از آب سرد و حموضات و بقولات و لبنیات و فواکه رطبه و تناول نمک و اطعمه غلیظ و کثرت اکل و امتلای معده و جماع
و حمام و حرکات عنیفه و جز آن آنچه منافی صحت باشد لازم دانند و از شیرینی های مفرط و ادویه بسیار گرم پرهیزند و اگر سن و مزاج مقتضی
تبرید باشد شیره خرفه و امثال آن همراه بید مشک و گلاب و دیگر اشربه استعمال باید کرد و اگر عوارض مثل پیچش و جز آن رو دهد
ادویه این مرض همراه آب چوب چینی یا عرقیات استعمال باید نمود و تا مقدور از غم و جز آن اجتناب کنند و بفرحت و بهجت بگذرانند فقط

ونحوه در هر آمدن مختلف می باشد کما قال صاحب کمال الصنایع کل شیء حلو فحار معتدل الحرارة وقال فی مقام آخر ما فات
الارضیة اغلب علیه فقیل حلو والکفایة المائیة والارضیة اغلب علیه فقیل حلو ازینجا صاف ظاهر شد که صاحب کامل
الصنایع حلاوت را بدو قسم منقسم کرده طبعی وغیر طبعی طبعی را معتدل گفته که باقی ماند حلاوت غیر اثمار چون
عسل و آب چاه یابس بودن آن مزاج زنبور ست چه گل مهندی و کویله بارد رطب ست والله اعلم بالصواب

بیان خواص ادویهٔ کثیر المنفعت که در کتب متقدمین کمترست

مصطگی در آخر دوم گرم و خشک و مقوی معده و جگر بارد و هاضمه و اشتها و محرک آروغ و با جلای عظیم و محلل ریاح
معده و رافع نفخ با آروغ و با سفل رافع پیچش و نزلات و درد سر و ضعف جگر و معده و قروح باطنی و با غاریقون
جهت بلغم و با صبر جهت صفرا و با هلیلجات جهت سودا و عسر النفس و با ادویهٔ مناسبه جهت نفث الدم و قصبه
ریه و با کهربا جهت نزف الدم مجرب و با کندر جهت قوت فهم و حافظه و قطور جوشانیدهٔ او در روغن کنجد
جهت گرانی سامعه مجرب و بدستور بخور کردن پنبه بآن و بگلاب تر کرده کماد بر چشم جهت درد رمد مجرب و
طلای جوشانیدهٔ او در روغن زیتون جهت شقاق لب و لرزیتهای بارد و رعشه و ضربان و کزاز و اعیا
بیعدیل و شرباً و ضماداً جهت شکستگی اعضا و ضربه و سقطه و جلای بشره و سرخ کردن رخسار و با ادویهٔ مناسبه
جهت درد فم معده و امعا و علل جگر و تفتیح سده و قی نافع و بخورد سعوط آن با روغن زنبق جهت درد سر
بارد و مضمضهٔ طبیخ او جهت استحکام دندان و لثه و مالیدن روغنهای گرم بر عضو دردناک و پاشیدن
مصطگی بر او و بخرقه بستن آن جهت تسکین و تحلیل درد بغایت مفید ست و خائیدن آن جهت جذب
رطوبت دماغی مؤثر و مضر مثانه و مصلحش گردگان و کتیرا و یکشبانه روز در سرکه خیسانیدن و بدلش بوزن
آن کندر و یا یکنیم وزن آن علک البطم و در تقویت معده و جگر اذخر و شربتش تا یک مثقال و روغن
مصطگی که یکوقیه او را در یکرطل روغن زیتون با قدر مضاعف حل کنند محلل و مقوی اعصاب و شرباً
و ضماداً جهت امراض رحم و معدهٔ ضعیف و اسهال رطوبی و علل جگر و دو مثقال او جهت قرحهٔ رطبه و حقنهٔ او جهت قرحهٔ امعا و طلای
او جهت آثار جلد و نیکوئی رخسار مفید و شربتش تا سه مثقال خاصیت چوب چوب چینی نزد قومی گرمترست و نزد گروهی
یابس و در حرارت معتدل و گروهی در اول مرتبه اول خشک و در اول مرتبهٔ دوم ترکمان کرده اند و امتزاج با او
موجب مزید برودت اوست لهذا مقوی باه است و در امزجهٔ مرطوبین اثر سوراخدار زیاده است و چوب چینی
مقوی حرارت غریزی ست و اعضاء رئیسه و باه و اعضاء تناسل و معده و مجفف رطوبت غریبه و ملطف و

محاکمه

بدانکه در حلاوت اشیا دو قول اطباست یکی کل حلو حار رطب دوم کل شی حلو فحار معتدل الحرارة دورای هر دو قول امر
سوم اعنی بعضی حلو حار یابس و بارد رطب و نحوه تیره یافته میشود حالا باید دانست که حلاوت بر دو قسم ست یکی حلاوت
اثمار دوم حلاوت غیر اثمار پس مخفی مباد که در اصطلاح حکما عرف خاص چیزیست که موقوف علیه چیزی بود و عام ست که توقف
برای ماهیت بود یا برای وجود پس اگر سبب تام ست مرادف علت تامه است و اگر سبب ناقص ست مرادف علت
ناقصه است و علت تامه چیزی ست که وجود معلول نزد وجود او واجب باشد چون ضیاء شمس را و حرارت و نار را چون این
مقدمه ممهد باشد که اشیای یابسه از قبول نضج خارج باشند و هذا اخلف جوابش آنکه نضج چهار ست یکی نضج الثمرة دوم نضج الغذا سوم نضج تمامی چهارم نضج
الفضلات پس چیزی که در ان رطوبت بالفعل ظاهر ست حاجت کلام نیست در وی و چیزیکه یابس ست در وی نیز رطوبت
متحقق باشد از آنکه او مرکب ست از عناصر پس آنها ذات رطوبت حق اینها صادق آمد نظراً الی اجزائه الرطبة و سر ظاهر ست
چیزیکه شجریست نضج وی بحرارت و رطوبت خواهد شد عام ست که بعد از نضج رطوبت بالفعل بالکل زایل نشود یا اندکی یا زیاده
باقی ماند اگر بالکل زایل شد و حرارت غالب آمد حار یابس مزاج ثانی پیدا نه شد و اگر گویند که در نضج حرارت ماخوذ ست و متفق اند
اطبا که نضج صفرا بارد ست پس حد باطل شد جوابش آنکه منضج جمیع اخلاط طبیعت ست و آله طبیعت در نضج حرارت غریزی ست
پس اسناد نضج بحرارت ثابت شود اما اشیای بارده در ماده صفرا معاون طبیعت اند هر ماده محتاج بمعاونی ست که بدان مناسب ست
و این قادح مقصود نیست اینست مراد قایلین کل حار رطب وجه قول دوم آنکه سبب فاعلی حلاوت حرارت معتدله است چنانکه به سبب فاعلی صفرا و سودا
دوم حرارت معتدل ست سوم آنکه حلاوت بر دو قسم ست طبعی و غیر طبعی طبعی آنست که خالص باشد از طعم های دیگر حلاوت الی شی و غیر طبعی هر چند قسم ست
یکی آنکه در وی جوهر مائی غالب باشد و حرارت فی حکم الله چون بطیخ هندی که سرد و تر ست و شیرینی آن مائل به نقاهت دوم
آنکه در وی حرارت غالب باشد و رطوبت فی حکم المعدوم چون رازیانج که بعد از نضج و خشک شدن مزاج آن حار یابس ست
و شیرینی آن به سبب غلبه حرارت تلخی میزند هم چو عسل و شکر که چون خوب از حد معین زیاده جوش دهند تلخی میزند سوم آنکه
در وی ارضیت غالب باشد چون بسر که شیرینی آن مائل بعفوصت ست چهارم آنکه مائیت غالب و ارضیت خفیف
چون فالسه که شیرینی آن مائل به حموضت ست اینست مراد قایل کل شی حلو فحار معتدل الحرارة بر لبیب مخفی نماند که در اصل
کل حلو معتدل الحرارة ست و آنکه حار یابس و بارد رطب یافته میشوند وجهش همین ست که اگر در شی معلومه بعد از نضج رطوبت
باقی ماند چون تربز مایل برطوبت یافته میشود رطب می گویند اگر بعد از نضج حرارت غالب آید و رطوبت بالکل زائل گشت
و بجای آن یبوست غالب شده او را یابس نامند علی هذا اینهمه تسمیه ها بحسب مزاج ثانیه است و درین شکی نیست که مزاج اثمار

یا آنکه بروشدید غلبه کند در شی بارد درین صورت نیز طعم آن عفص میگردد چون فواکه نوپیدا که هنوز حرارت
ضعیفه که باعث تحمیض ست و حرارت قویه که باعث حلاوت ست هیچ در و اثر نکرده طعم آن فواکه عفص
بیاشد و ارض غیر طبعی بودن یعنی ارضیت که آن را غلط سوداناشند از دو سبب ست یکی به تحلیل رفتن اجزای
لطیفه و باقی ماندن اجزای کثیفه از هر عنصر که آنرا غلط قرار داده اند و جدت ارض غیر طبعی در قوت
و ضعف بحسب حدت هر عنصرے که از و حاصل میشود مختلف می باشد کما مر بیانه مثلا اجزای لطیف عنصر بادی
به تحلیل رفت و اجزائے کثیف آن باقی ماند بعدم احتراز عام در چیزے پس طعم آن شور با حلاوت خواهد شد
چون نمک و ملیح و اگر احتراق عام پذیرفت طعم آن مالح خواهد شد چون نیم و اگر اجزای لطیف جزو ناری کدامی
شے تحلیل رفت و جزو کثیف باقی ماند و طعم آن تلخ تر خواهد بود و اگر اجزای لطیف آب کدامی شے به تحلیل رفت
و جزو کثیف باقی ماند طعم آن مائل به ملوحت خواهد بود بشرط آنکه غلبه مائیت بود و اگر غلبه غلظت خواهد بود
طعم آن تلخ مائل به حموضت خواهد شد و اگر جزوی لطیف ارض به تحلیل رود و جزو کثیف باقی ماند شدید
الحموضت خواهد شد بشرط عدم غلظت ارض و بصورت غلظت در طعم آن ترشی کمتر بود مائل به عفوصت خواهد بود
مزاج اینهمه بالا بیان کرده شد **فصل سیزدهم** در بیان کیفیت طعوم و فوائد آن بدان که طعم بر هفت
قسم ست حرافت چون فلفل و مرارت چون صبر ملوحت چون نمک حموضت چون لیمون ترشی عفوصت
چون مازو قبوضت چون فوفل نقاهت اعنی بمزه حلاوت یعنی شیری تفه بارد و رطب ست و معتدل در لطافت
و کثافت و مسکن حرارت و دافع حدت و سقط شهوت و حامض بارد و رطب ست و منقی مجاری و مفتح سده
و ملطف و مقطع و نافذ و مرخی و جالی و مبرد و قاطع صفرا و مانع غلیان و منبر شهوت و حابس بطن و مجفف بدن
و حریف حار یابس و لطیف و ملطف و مفتح و مقطع و منقی و محلل و جالی و محشن و نافذ و مرقق و محدث لذع و معفن
و محرق و جلو حار رطب کثیف و جالی و مرخی معده و منضج و ملین و مرقق و قریب الاستحاله و معطش و محشن و کثیر
و محب طبیعت و قوت جاذبه مزید منی و سم معتدل بین الحرارت و البرودت و لطیف و ملین و سرخی و مسخن و مرطب و
مرقق و منضج اورام و قریب الاستحاله و عضو بارد یابس و کثیف و رادع و مبرد و محشن و صلب و عاصر و کثیف و حابس
و مانع سیلان و قابض بارد یابس و معتدل در لطافت و کثافت قابض و مجفف و مهزل و مولد دم و کثیف و حابس
اسهال و مقوی اشتها و معلظ و مبرد رادع و ممسک منی مالح حار یابس معتدل در لطافت و کثافت و محلل حالے و غسالی و
مقطع و مفتح و ملطف و مسخن و مانع تعفن و مجفف و مهزل مرارت حار یابس و کثیف و مجفف و محشن و ناضل و جالی و ملطف و مرقق و قطع و مسخن و مانع تعفن و قابض

دماغ دلیل برحرارت ویبوست ورائحهٔ حاره نیز دال ست برحرارت ویبوست ورائحهٔ مسکن حرارت ومفرح قلب
ومنوم دال ست براعتدال حرارت وغلبهٔ رطوبت وبعض وبرودت ورطوبت **فصل ششم** درطعم چیزها
بدانکه چیزے که درتموست مزاج آن حار رطب ست وچون زمانهٔ نمو منقضے گشت بمزاج آن یبوست غالب
می آید وچون زمانهٔ ظهور یا نقصانی رسید چنانکه برائے انسان سفید می مزاج آن بارد یابس میگردد وبزمانهٔ کهنگی
نیز همین کیفیت ست **فصل پنجم** درایام بدان که چیزیکه بایام ربیع میشود مزاج آن معتدل ست و
چیزے که بایام گرما میشود مزاج آن حار یابس وچیزی که بایام خریف میشود مزاج آن بارد یابس ست وچیزے
که بایام سرما میشود مزاج آن بارد رطب ست **فصل دهم** دراطراف بدانکه چیزے که جانب جنوب وناحیهٔ
آن وجانب مغرب میشود مزاج آن حار یابس ست وچیزے که جانب مشرق وشمال وناحیهٔ آن میشود مزاج بارد
رطب ست **فصل یازدهم** درجبال وبحار وارض بدان که چیزے که درجبال جنوب ومغرب میشود مزاج
آن حار یابس می شود وچیزیکه درجبال مشرق وشمال میشود مزاج آن بارد رطب ست علی هذا قیاس کن بحر را
وچیزے که درزمین صخریه میشود یابس محض ست وچیزیکه بزمین خاکی میشود ارطب ست **فصل دوازدهم**
درتتمهٔ کلام بدانکه هر شے چهار عنصر ست وهر چهار را چهار طبیعت ست ومنجملهٔ آن چهار دو لطیف وخفیف ست اول
آتش دوم آب وآتش لطیف وخفیف تر از باد ست ودو کثیف وثقیل ست **اول آب دوم** خاک وخاک ثقیل
وکثیف تر از آب ست ومزاج باد حار رطب ست وخاصهٔ آن نمو وحیات وحلاوت ذائقه ست ومزاج آتش
حار یابس ست وخاصهٔ آن لذع ولهیب وحرقت وحرافت ومرارت درطعم وتجفیف وتذویب ست ومزاج
آب بارد رطب ست وخاصهٔ آن کثافت جسم وبرودت بحبس ومائل بحلاوت بودن ست ومزاج خاک
بارد یابس ست وخاصهٔ آن درشتے وخوضت وعفوصت وحموضت وطعم ست واین هر چهار بر دو قسم ست
طبعی وغیر طبعی کیفیت طبعی هر یک بیان کرده شد وغیر طبعی آن ست که یکی با دیگر آمیخته وکسر وانکسار پذیرفته
طبیعت وکیفیت دیگر پیدا کند مثلاً چون قدرے از جزو ناری ببرودت بیامیزد طعم آن شے بالح خواهد
گردید وچون قدرے از جزو بارد برودت بیامیزد طعم آن شے حلو خواهد گردید وچون ارضیت باحرارت غریبه
غالب بود ببرودت وحرارت غریزی تحلیل شود باعث غلبهٔ حرارت غریبه چون عصارات ترش درشت
گرمایا آنکه ببرودت غالب شود برحرارت غریزی چون عصارات ترش وسرمایا آن که حرارت غریزی عمل کند
درجوهر مائی این همه اسباب حموضت ست همچنین چون ارضیت وبرودت بیامیزد طعم آن عفص میگردد

انچه سیاه رنگ و تلخ تر بود مزاج ان مزاج سودای صفراوی ست و این سریع الفساد و الروایه است و انچه سیاه
رنگ باطعم شور باشد مزاج آن مزاج سودای دموی ست با عدم احتراق عام و این قلیل الفساد و بطی
الروایه است از صفراوی و انچه سیاه باطعم تلخ باشد مزاج آن مزاج سودای دموی ست با احتراق عام
و انچه سیاه رنگ باطعم تلخ مائل بحموضت ست مزاج آن مزاج سودای بلغمی ست از بلغم مائی روایه کمتر قبول
می کند علاج را و انچه سیاه رنگ باطعم تلخ مائل بحموضت ست یا عفوصت مزاج آن مزاج سودای بلغمی ست
از بلغم غلیظ و انچه سیاه رنگ شدید الحموضت ست مزاج آن مزاج سوداویست و کمتر ست در روایه از
سودای دموی و انچه سیاه رنگ باطعم ترش قلیل مائل به عفوصت ست مزاج آن مزاج سودای سوداوی ست
از سودای غلیظ **فصل پنجم** در لون سفید و این نیز بر چند قسم ست **اول** مشابه بمخاط **دوم** مشابه بسفیدی
چربی **سوم** مشابه بسفیدی پاره **چهارم** سفید مائل بصفرت **پنجم** سفید مشابه به سنی **ششم** سفیدی مائل
سبزی که این رنگ را رصاصی نامند **هفتم** مشابه بسفیدی شیر **هشتم** مشابه به سفیدی آب حالا باید دانست
که اگر چیزی سفید رنگ باحلاوت باشد مزاج آن مزاج بلغم حلو است و اگر چیزی سفید مائل صفرت باحموضت ست مزاج
آن مزاج بلغم مالح ست و انچه سفید رنگ مائل بحموضت ست مزاج آن مزاج بلغم حامض ست و انچه مائل
عفوصت ست مزاج آن مزاج بلغم غصص ست و انچه بی طعم ست مزاج آن مزاج بلغم تفه است و انچه قریب
بحلاوت ست مزاج آن مزاج بلغم طبعی ست و رنگ همچو شیر آگنده است **فصل ششم** در الوان مرکبه بدان که رنگ
ارغوانی لونی ست مرکب از خضرت و صفرت و رنگ ارغوانی و رنگ برنگ شراب و رنگ زیتی
بادمی نیز هست و رنگ سرخ لعلگون بحکم نیلگون ست و رنگ کمود و آن لونی ست که اندک سیاهی
دال ست بر کثرت حرارت و رنگ بادنجانی که لونی ست کبودی مخلوط بسیاهی دال ست بر برودت و یبوست
و رنگ حصیی که لونی ست سفید مائل رقت دال ست بر برودت و رنگ گندمی با اشراق دال ست بر حرارت
و رنگ گندمی با کمودت و غیر مشرق دال ست بر برودت و رنگ ازرق داخل خضرت ست خلاصه انکه سفیدی
دلیل ست بر برودت و رطوبت و قلت حرارت و یبوست و حمرت بر کثرت حرارت و شقرت بر افراط حرارت و خضرت
بر حرارت و یبوست و سیاهی بر برودت و یبوست دلالت دارد **فصل هفتم** در بیان روایح بدان که بوی ترش
دلیل ست بر برودت طبعی و وقوع حرارت عزیزی بجوهر بارد و بوی شیرین دلیل ست بر حرارت و منتن الرائحه
دلیل ست بر برودت و یبوست و عدیم الرائحه دلیل ست بر برد مفرط و رائحه اکریه و قوی و تیز و سوزاننده

طعم آن تلخ مائل بحموضت میباشد و یا مائل بعفوصت و به چیزے که جزو ارضی محترق شده است اما احتراق عام
نیافته شدید الحموضت میباشد و انچه در و احتراق عام بود بطعم آن حموضت قلیل مائل بعفوصت قلیل میباشد
و بچیزے جزو ارضه طبعی غالب باشد طعم آن ترش میباشد و ترشی آن محرک شهوت اشتهاست چون سرکه و طرخ
دوم منقسم ست بر سیزده ۱۳ فصل **فصل اول** در بیان لون احمر بدانکه لون احمر بر چند قسم ست **اول** صهب و آن لونی
است ضعیف الحمرت قریب بیاض **دوم** وردی و آن لونی ست مشابه بگل سرخ **سوم** قانی و آن لونی ست
که در و شائبه گرامی رنگ دیگر نباشد سرخ محض باشد **چهارم** احمر اقتم و آن لونی ست بسیار سرخ که سیاهی
میزند مع غبرت هر واحد از اینها دلالت می کند بر غلبه حرارت و رطوبت نسبت بمرتبه ماقبل حالا باید دانست که چیزیکه
احمر قانی باشد دلیل ترش دهد و دیگر روایح رویه وردی نباشد و شیرین و لذیذ یا طعم او شبیه بطعم چیز شیرین
بود مزاج آن معتدل ست در حرارت و رطوبت **فصل دوم** در لون اصفر و این نیز بر چند قسم ست **اول**
تبنی و آن لونی ست مرکب از زردے و سبک و بیاض شفاف **دوم** اترجی و آن لونی ست مشابه به قشر ترنج **سوم**
اشقر و آن لون زرد مایل بسرخی ست **چهارم** نارنجی و آن لونیست اصفر که نسبت با شقر مایلتر بحمرت و
استراق ست **پنجم** ناری و آن لونی ست که نسبت نارنجی زیاده تر بحمرت ست **ششم** زعفرانی و آن نسبت ناری مایلتر
بحمرت ست هر واحد از اینها دلالت میکند بر زیادتی حرارت و یبوست بمرتبه ماقبل حالا باید دانست که چیزیکه سرخ
مایل بزردی بود چون شعر زعفران و سبک تر و تیز و لاذع باشد دلیل ست بر غلبه حرارت و یبوست و چیزے که احمر
یا اصفر مایل بکمودت باشد مزاج آن مزاج صفرای محترقه است و چیزے که زردی آن مشابه بزردی بیض باشد
مزاج آن مزاج صفرای مجی ست **فصل سوم** در لون اخضر و این نیز بر چند قسم ست **اول** فستقی و آن
لونی ست زرد مائل باندک سیاهی **دوم** آسمانجونی و آن لونی ست سیاه سفیدی آمیز **سوم** نیلجی و آن لونی
است مشابه بلون آبیکه نیل در ان آب باشد اگرچه بهجو آسمانجونی مرکب از سواد و بیاض ست اما سیاهی این
بیشتر از ان ست هر واحد ازین دلالت می کند بر زیادتی برودت **چهارم** کراثی یعنی مشابه برنگ گندنا و سواد
وی بیشتر از سواد نیلجی ست و صفرتش کمتر از ان **پنجم** زنجاری و آن لونی ست که از خضرت مایل بود بسیاهی
و این هر دو حار یابس ست خصوصاً قسم ثانی که طبیعت وی نزدیک بسم ست **فصل چهارم** لون
اسود و این بر چند قسم ست **اول** آنکه زعفرانی شده سیاه گردد **دوم** آنکه احمر اقتم شده سیاه گردد
سوم آنکه سفید شده سیاه گردد **چهارم** آنکه اخضر شده سیاه گردد **پنجم** آنکه سواد محض و هو حالا باید دانست

اجابت بمقعد محسوس شود و نزد قی یا بدون قی کیفیت حرقت بمعده محسوس گردد و عنصر ناری غیر طبعی بر پنج قسم ست
اول آنکه رطوبت مائی رقیق باو مرکب شود دوم آن که رطوبت غلیظ مائی باو مرکب شود سوم آنکه اجزای
کثیف ناری بعد تحلیل شدن اجزای لطیف با قسم اول غیر طبعی بیامیزد چهارم آنکه اجزای کثیف مذکور
با قسم دوم غیر طبعی بیامیزد پنجم آنکه جزو ناری طبعی با قلیلی جزو ارضی طبعی بیامیزد و لون چیزی که دران
عنصر ناری طبعی غالب باشد سرخ مائل بزردی می باشد و لون قسم اول غیر طبعی زرد صرف و لون قسم دوم مشابه بزرد بیضه و لون قسم سوم
سبز و کراثی و لون قسم چهارم زنجاری و لون قسم پنجم سرخ بکمودت میباشد و بچیزی که عنصر هوائی طبعی غالب باشد
طعم آن شیرین و لذیذ یا شبیه بطعم چیز شیرین باشد و رنگ آن احمر قانی بود و روایح رویه نداشته باشد
و عدیم الرایحه نیز نباشد و غیر طبعی آنست که مخالف آن باشد و بچیزیکه عنصر آبی طبعی غالب باشد بطعم آن شیرینی
اندک محض باشد و کیفیتش قریب به کیفیت عنصر هوائی طبعی باشد و عنصر آبی غیر طبعی بر پنج قسم ست اول
آنکه جزو بادی طبعی در و بیامیزد دوم آنکه جزو ناری که باو رطوبت رقیق مائی آمیخته شده است باو مرکب
شود و بطعم آن ملوحت میباشد سوم آنکه حرارت ضعیفه باو مرکب شود و بطعم آن حموضت میباشد و سبب حموضت
چهار ست یکی آنکه جزو ارضی بیامیزد دوم آنکه حرارت غریبه قوی تر از حرارت غریزیه در و پیدا شود و آن را در جوش
آرد بدان سبب حرارت غریزیه به تحلیل رود چون ترشی عصارات در گرما سوم برودت مستولی گردد بر حرارت
غریزیه چون ترشی عصارات در سرما چهارم آنکه حرارت غریزیه ضعیفه عمل کند دران و جوهر مائی غالب باشد قسم
چهارم عنصر مائی غیر طبعی آنکه جوهر ارضی غالب باشد بطعم آن عفوصت می باشد و سبب عفوصت دو است
یکی برد شدید دوم آمیخته شدن جزو ارضی خام پنجم آنکه جوهر مائی غالب باشد این محض بی طعم میباشد و هر عنصر
اجزای لطیف آن به تحلیل رود و کثیف باقی ماند عنصر ارضی غیر طبعی را احتراقی می گویند و لیکن قوت و ضعف و حدت بجهت
هر ارکانی که از و حاصل میشود مختلف ست آنچه از احراق نار بود احد ست از آنچه از احتراق باد بود و آنچه از احتراق ارض
بود احد ست از آنچه از احتراق ماء بود و کذلک در قلت و فساد احوال نیز مختلف ست احتراق بادی قلیل الفساد و بطی الرداءة است و احتراق نار شدید
الفساد و سریع الرداءة است و احتراق ارضی آنچه از ارض قلیل باشد قلیل الرداءة است از آنچه از ارض کثیر حاصل
شود و احتراق مائی قلیل الرداءة است بدانکه بچیزی که جزو باد باو محترق شده است اما احتراق عام نیافته طعم آن شور
میباشد مائل بحلاوت و آنچه در و احتراق عام بود تلخ می باشد و بچیزیکه جزو ناری محترق شده است تلخ تر میباشد
و بچیزی که جزو مائی رقیق محترق شده است طعم آن تلخ مائل بملوحت میباشد و آنچه جزو های غلیظ محترق شده است

بسم الله الرحمن الرحیم

بعد حمد و ثناء حکیم مطلق تعالی شانه که برای انسان ضعیف البنیان صنوف ادویه بر صفحهٔ دنیا بیار است و پس
از نعت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و اصحابه وسلم که کلام معجز بیانش اعراض صعبه و امراض مزمنهٔ اعلاء معصیت
را وسیلهٔ نجات و واسطهٔ شفاعت می سراید بندهٔ ناچیز فقیر حقیر **محمد نصیر** غفر الله الکبیر ولد حکیم احمد علی ثانی
بو علی متلمذ حکیم ولایت حسین برادر حقیقی صدیقی الحنفی عظیم آبادی غفر الله ذنوبهما که چون دیدم مردمان را
که دریافت مزاج و خواص ادویه و دیگر چیزهای غیر مرقوم کتاب و اخراج دوای هندی از مخزن الادویه عاجز و قاصر
اند بسبب بودن بزبان یونانی و عربی وغیره لهذا خواستم که رساله درین باب تالیف سازم که مردمان بهره ور
شوند پس رسالهٔ هذا را تالیف نموده مسمی به **فرهنگ نصیریه** معروف بکل **مخزن الادویه** نمودم حالا بیان طریق
استخراج مزاج را می کنم و آن بر دو نوع ست **اول** آنکه کیفیت چهارست جهت آنکه عنصر چهارست و هر عنصر مرکب
است از عناصر اربعه پس واجب ست که از تفاعل عناصر کیفیتی واحد پدید آید لان المساواة محال و این را مزاج
ادنی نامند و چون کیفیتی از عناصر غالب آید بالضرور باید که کیفیت مذکور مناسب عنصری باشد لهذا هر کیفیت بر طبع
عنصری ست و هر واحد ازین چهار بر دو قسم ست طبعی و غیر طبعی غیر طبعی مخالف طبعی ست بجمیع صفات باشد یا در بعض صفات
و این بر دو گونه است **یکی** آنکه بلا آمیزش دیگرے از دائرهٔ طبیعی بیرون آید **دوم** بآمیزش دیگر از دائرهٔ طبعی
بیرون آید و کیفیت غیر طبعی را مزاج ثانوی گویند حالا باید دانست که بچیزے که عنصر ناری طبعی غالب باشد
برای وی چند صفت شرط ست حراقت یا مرارت یا هر دو در طعم بود و کیفیت لذع و لهیب بعد استعمال آن وقت شدن

(3)

بہ تمین فیض شافی برحق مزیل علل و امراض مطلق

نسخہ کارآمد اطبا سودمند حکما خزینہ لغات طبیہ گنجینہ شناخت ادویہ مسمی بہ

فرہنگ نظیر

معروف بہ

مخزن الادویہ

از تدوینات و تالیفات بقراط زمان اسطاطالیس دوران حکیم محمد نصیر صاحب

در مطبع نامی منشی نول کشور بہ طبع مزین مقبول جہان شد

بیان مقادیر موازین طبی

بندق - یکدانگ و گویند یکمثقال -

باقلا یونانی - شش قیراط است -

باقلا اسکندریہ - نہ قیراط است -

استار - چار و نیم مثقال -

اوقیہ - نزد یک بعضی ہفت و نیم مثقال نزد دیگر گیران ہشت مثقال و نصف نزد یک بعضی بگران ہشت مثقال بدرم ہفت درم پنج بخش از ہفت بخش یک درم -

رتی - کہ گھونگچی نیز نامند جو میانہ کہ ہشت برنج باشد بقاری سرخ گویند

حبہ - یکجو میانہ و گویند دو جو است -

طسوج - از درہم دو حبہ است و از مثقال دو نیم حبہ کہ سہ ارزہ باشد

قیراط - از درہم دو طسوج ست کہ شانزدہ ارزہ باشد و از مثقال دو نیم طسوج کہ بیست برنج ست

دانق و دانک - از درہم دو قیراط است کہ سی و دو برنج باشد -

ترسسہ - دو قیراط مثقال ست -

تولہ - دوازدہ ماشہ است -

مثقال - بست و چار سرخ ست یوزن چار و نیم ماشہ و نیم سرخ و دو نیم مثقال بوزن یک تولۂ ہندی ست

نوات - حبہ و دانگ مثقال ست -

درہم - نزد یک متقدمین ہشت رتی ست مشہور و در اکثر بلاد بوزن چار دانق ست کہ بوزن شانزدہ طسوج می شود و بوزن ماشہ شش ماشہ و چار سرخ -

ارزہ - چار و نیم ماشہ نزد یک بعضے چار مثقال -

باقلا مصری - دوازدہ قیراط -

درمڑی - دو نیم ماشہ است -

سکرچہ - شش استاد چار دانگ بستار ست بسکرچہ کبیر نہ او قیہ بسکرچہ صغیر قدر پیمانہ ایست بوزن دو رطل و ربع کہ دو بست و نیم مثقال باشد -

کف و قبضہ - شش مثقال ست -

قفیز - پیمانہ ایست پنج من ست -

سیر البری - سی و دام ست -

سیر شاہجہانی - چہل و دام ست -

بھولی - بست و یک ماشہ و پنج سرخ ست -

من - بوزن دو رطل ست -

رطل - دوازدہ اوقیہ ست و بمثقال نود مثقال و بدرم یکصد و ہشتاد درم و گویند سی تولہ باشد من طبی ست و دو اوقیہ ست و رطل تولہ است تولہ یک من مذکور ہفتم حصہ یکم او یک سیر شاہجہانی ست کہ ہفت سیر شاہجہانی ہشت من طبی و شانزدہ رطل میشود -

صاع - چہار رد ست و بہ رطل نہ رطل -

کیلچہ یمن - ہفت من ثمن من ست -

قسطار رومی - صد و پنجاہ مثقال -

دام - بوزن طبی پنجدرہم ست کہ ہر درہمی بیست نخود باشد -

ملعقہ دواء - یکمثقال و در غسل چار قنطار -

قنطار - یکصد و بست رطل ست -

دانک - لفظ ہندیست بوزن چار ماشہ باشد -

خاتمۃ الطبع بعد حمد حکیم مطلق شایقین را مژدہ باد کہ نسخہ رشک بہ بہشت و مرکبات قویہ یعنی میزان الادویہ بتصحیح تمام و تنقیح ناطق و دو اجزاء تقالب طبع در ماہ جولائی ۱۸۴۱ء در آمدہ شفا بخش مریضان گردید

را نافع ان معجون هندی ست مسمی بایم سوداف جهت غلظ معده وسوء مزاج بارد و بواسیر نافع آید شراب بقراطیس جهت معده وجگر و سپرز نافع ست و فساد مزاج بارده را مصلح و بقراطیس بسبب استعمال این دو دار تمام عمر خود بمرض مبتلا نشد۔

ابانا سیا۔ لفظ یونانیست و معنی بے منفذ ست و بعضی گفته اند معنی بے ایم و بهتر کنم ست و چون درین ادویه زیاده بیخ گرگ و شاخ ماغز داخل میشود مسمی بدو دار الزنب و الماغز غیر شده او جاع کبد و طحال و معده و اسهال بلغمی را نافع آید۔

بیان اغذیه و اطعمه

پوری۔ غذائیست که از آرد سیده با روغن و شیر خمیر کرده و نانهای تنک ساخته در جوف آنها مغز بادام و گردگان و فندق و پسته کوبیده بافند و کشمش بے بینمایند و با سبزیها و یا گوشت قیمه یا تخم خشک مقشر پخته یا خام نیز پر کرده در روغن بریان میکنند خواص خواص آن آنست که کثیر الغذا و مولد خلط متین و سمین بدن و مسبی و انچه از بادام و شکر سازند برے محرور رین و انچه از پسته و جوز و فندق سازند برے صفرا و رین و انچه از جوز یابس مغز گردگان سازند سریع الزول و برے صفرا و رین و شایخ بهتر ست و ضرر دران آنست که مولد سدد و دیدهم ست۔

شوربا۔ ماهیت آن مرقیست که از گوشت بچه مرغ و بره غاله و غیر انها پزند و آنرا افلیه خوانند طبع آن در دوم گرم پر اعتدال و خواص آن آنست که لطیف و مرطب صالح الکیموس و نافع برے کثیر امراض سرد

کباب ماهیت آن گوشت بریان کرده باتش ست و اقسام بیاشند طبع آن گرم و خشک بسبب اختلاف لحوم اضال خواص آن نیز باختلاف لحوم مختلف بالجمله مولد خون متین و مقوی اعضاء مسمن بدن و گرده و محرک اشتها باه و موافق معده صفراویین بهترین همه انست که از غذیه مشهوره ست مصنوع از لحوم و حبوب و بیم پخته و بهترین آن مصنوع از گندم سفید جیده و گوشت مرغ جوان فربه و یا گوشت گوسفند جوان فربه از استخوان جدا کرده بدین سم که گندم مقشر را پاک شسته با آب طبخ نمایند و گوشت را نیز طبخ نمایند علیحده و بعد از طبخ استخوان آنها را ازان جدا نمایند و یا اندک روغن بریان کرده دران داخل کنند و با هم طبخ دهند و با کفچه پر بخار باشند تا یکسان گردد و دارچینی و هیل بوا تا کوبیده دران اندازند دو زن گوشت مضاعف گندم باشد و زیاده تر لذیذ گردد و اگر خواهند که با قند و دارچینی تناول نمایند نمک در هر یک تر داخل نمایند و طریق تناول آن بدینقسم ست که بعد از طبخ تمام و ظروف برآورده روغن جیده تازه خوشبو داغ نموده بران ریخته قند و دارچینی نرم کوبیده بران پاشیده با نان و یا بی نان تناول بنمایند و اگر خواهند که با تورمه که دران تخم طبخ یافته باشد تناول نمایند نمک را بقدر لایق داخل فرمایند و از عدس با پوست و با گوشت نیز بدین قسم ترتیب میدهند و آنرا با روغن داغ کرده با آب لیمو و یا سرکه و یا آب نارنج و صعتر کوبیده تناول بنمایند طبع آن گرمتر از اعتدال و خواص آن آنست که کثیر الغذا بدن و گرده و مقوی عصب و باه و زیاده کننده منی و موافق امراض سینه و خشونت آن و سرفه یابس المزاج و ضرر دران انیست که دیر هضم ست و مولد سدد و مصلح آن در محرورین تربه دین انگور۔

طلا - آنکہ چیزی تنک باشد بر بدن گزارند۔

آبزن - آنکہ آبیکہ در وی ادویہ پختہ باشند در ظرف کلان اندازند و مریض را دران نشانند۔

پاشویہ - آنکہ در آب گرم یا در آبیکہ در وا ادویہ جوشانیدہ باشند پایہای بیمار بگذارند۔

اطریفل - معرب از ترپھل ست کہ عبارت از ہلیلہ بلیلہ آملہ بود۔

ایارج - بکسر ہمزہ تفسیر آن دوای الٰہی ست و نسبت باکہ ترکیب عمل آمدہ اند و بعضی تفسیر ایارج بادوائے سہل ست و بعضی دوای شریف تعبیر کردہ اند و این اول سہل ست کہ حکمای متقدمین ترتیب دادہ اند۔

مقیرا - یعنی تلخ سنا و المر النافع و مشمع۔

ایارج لوقا - ذیا غاذیا نام حکیمی ست چون این دوا را ترتیب دادہ بنام او مسمی ساختند۔

بنادر لیطوس - مسمی باسم ملکی ست کہ حکایتش از جالینوس جست و ساخت۔

حب ایارج - ہمولہ صداع مزمن وصرع و سکتہ و امراض عین۔

حب قوقایا - حب جالینوس ست۔

روغن بادام تلخ - گرم و خشک ست در درجہ دوم جہت صداع بارد نافع۔

مفرح - دوائیکہ دل را قوت دہد و فرحت آرد۔

معجون - چیزیکہ از ادویہ مقویہ برائے قوت و ازالۂ مرض ترکیب دہند۔

یاقوتی - چیزیکہ برائے دفع جنون و قوت دماغ از یاقوت و مروارید ترکیب دہند۔

مربا - چیزیکہ برائے قوت باہ و دفع فالج و لقوہ از مغز ناریل و مربا ترنجبین و غیرہ ترتیب دہند۔

خمیر تارمعنی - آن مخدر الربح ست۔

ورق نرگی - و نیز از دیگر اقسام ترتیب دہند۔

روشنائی - یعنی جالب النور ست و صاحب تحفہ نوشتہ کہ لفظ یونانی ست بمعنی مقوی البصر و فیثاغورس مخترع این ترکیب ست بر شفا خانہ وے لیسر الساعت ست جہت زکام و ظلمت چشم و نزلہ و دوار و طنین و لقوہ و فالج و صرع و رعشہ و سبات سہرے و نسیان را بالخاصیہ نافع ست۔

تریاق نزلہ - نام معجونیست کہ در دفع ریختن سوداء و نزلہ و رفع سرفہ از مجربات ست۔

متروولیطوس - رمانیکہ بادشاہ یونان ساختہ۔

قہوہ - چیزیکہ در زکام بلغمی نفع تمام دارد از انجبیل و کوکنار و غیرہ ترتیب دہند۔

قیروطی - چیزیکہ جہت فروخ الف از مرد اسنگ و غیرہ ترتیب دہند۔

مضمضہ - غرغرہ نمودن را گویند۔

انتبر - چیزی را گویند کہ در بن دندان ریزند۔

دوا الحرمل - دوائیکہ برائے خناق بلغمی ترتیب نمودہ بدان غرغرہ کنند۔

لعوق - چیزیکہ از مغز کدو و غیرہ ترتیب نمودہ جہت خشونت زبان و حلق و حنجرہ و سرفہ استعمال نمایند۔

ارسطون - یعنی این لفظ فاضل یا جلیل القدر ست چیزیکہ از عافر قرحا و زعفران برائے دفع سعال و صرع حکیم وحی مختلف ترتیب دہند۔

جوارش - معرب گوارش بمعنی ہاضم ست۔

خندادیقون - چیزیکہ از شراب کہنہ و عسل و دارچینی و غیرہ ترتیب دہند برائے ہضم و تقویت معدہ و جگر و اشتہا و ہضم غذا نافع آید۔

نام رگ	توضیح رگ
	بیان فصد و توضیح رگ کہ فصد کردہ شود
فصد	بدانکہ فصد شفراعی یعنی اخلاط بسیم وران برمی آید۔
	بیان آنہا کہ بیشتر میزنند
رقیفال	برابر بہام یعنی نرانگشت است۔
اکحل	برابر سبابہ واقع ست
باسلیق	برابر وسطی واقع ست
حبل الذراع	رگیست از اسفل ساعد ظاہر شدہ علاساعد ممتد گشتہ۔

نام رگ	توضیح رگ
ابہری	برابر خنصر ست۔
اسلیم	مابین خنصر میزنند۔
صافن	برشتہ انگشت برابر نرانگشت واقع ست۔
عرق النسا	رگیست کرہ دار کہ در پس پا معلوم گردد۔
مابض	زیر زانو است۔
چہار رگ	عبارت ازان چہار رگ ست کہ دو زیر لب زیر رو دو زیر لب بالا افتد۔

خاتمۃ الکتاب در بیان اصطلاحات اطبا مع مقادیر سوائے مصطلح معالجات

نضج۔ پختن خلط را گویند و پختن خلط آنست کہ ہر خلط باید کہ بقوام آید

تقوع۔ آنرا گویند کہ ادویہ را در آبی کہ موافق نوشیدن بود بزنمایند

بیشانند و زپس صاف کردہ و پاک نمودہ بنوشانند۔

مطبوخ۔ یعنی ادویہ را در آنقدر آب بجوشانند کہ بعد سوختن بمقدار

آب قدرے آب کہ توان خورد بماند۔

مسہلات مسہل آنست کہ مادہ را از عروق و اعضا فرود آرد۔

ملینات۔ ملین آنکہ آنچہ در فضای معدہ و نواحی آن بود بیرون آرد

مقیات۔ ادویہ کہ قی آورند۔

مدرات۔ مدر آنست کہ مادہ را از راہ بول دفع کند۔

مقویات۔ دو آنکہ دل و دماغ و جگر و معدہ را قوت دہد۔

شموم۔ چیزیکہ ببوئیند خشک باشد خواہ تر۔

لخلخہ۔ چیزی رقیق خوشبو کہ در شیشہ نہند و ببویند

سعوط۔ چیزیکہ در بینی چکانند۔

نشوق۔ چیزیکہ در بینی دمند۔

وجور۔ چیزیکہ در حلق چکانند

سنون۔ ادویہ کہ سائیدہ بر دندان مالند۔

قطور۔ چیزیکہ در گوش و بینی وغیرہ شگافہا چکانند۔

لطول۔ آنچہ از مایعات بر ظاہر بدن ریزند۔

سکوب۔ چیزی سائل کہ از فاصلہ بر بدن بتوقد ریزند۔

انکباب۔ بخار آب گرم بدن رسانیدن۔

کماد۔ چیزی گرم بر عضو نہادن۔

تمریخ۔ چیزی تر بر بدن مالیدن۔

تدہین۔ روغن مالیدن۔

حقنہ۔ چیزی سائل در مقعدہ انداختہ در روده رسانیدن

شافہ۔ آنچہ در از ساختہ در دبر یا قبل بردارند۔

قتیلہ۔ آنچہ دراز ساختہ در دبر یا قبل نہند۔

حمول۔ آنکہ ادویہ را در لتہ آلودہ در دبر یا قبل مانند۔

فرزجہ۔ حمولیکہ مخصوص بفرج زن ست۔

کحل۔ آنچہ بہ میل در چشم کشند۔

ذرور۔ ادویہ خشک کہ بسایند و در چشم و جراحت پاشند۔

نجور۔ آنکہ ادویہ را بسوزانند تا بولیش بدماغ رسد۔

نضاد۔ آنکہ چیزی تر کہ ہموار باشد بر بدن گذارند۔

نام مرض	توضیح مرض
حصف	بثور خرد سرخ ست۔
بثور لبنی	بثور سپید ست که بر بینی و پیشانی پدید آید۔
بنات اللیل	بثور صغار که وقت شب و هنگام سرما پدید آید۔
ثالیل	بثور صلب شدید الصلابتست که بهندی مسه گویند
داحس	ورم گرم ست که در اصل ناخن پدید آید۔
آبله فرنگ	نوعیست از بثور غریبه۔
بهق ابیض	سپیدی رقیق ست که بر ظاهر جلد ظاهر شود۔
برص ابیض	سپیدی غلیظ ست که بر ظاهر جلد ظاهر شود۔
تمش	نقطه ایست مائل بسرخی۔
برش	نقطه ایست مائل بسیاهی۔
بادشنام	سرخی مائل بکدورت ست۔
قمحدوده	بلندی سر را گویند۔
حزاز	سبوسه سر ست۔
تقشف	درشتی جلد را گویند۔
سحوج جلد	خراشیده شدن پوست۔
	بیان آنچه بموی تعلق دارد
داء الثعلب	ریزیدن موی را گویند
انتثار و تساقط شعر	ریختن موی بی ظهور فساد در جلد۔
ضلع	روی آنست که موی وسط برود۔
تشقق شعر	شگافتن موی۔
شیب	سپیدی موی۔
غیر طبعی	عبارت از سفید شدن مو در جوانیست

نام مرض	توضیح مرض
	امراض اظافیر
برص الاظفار	سپید شدن ناخن را گویند۔
وجع الاظفار	درد ناخن را گویند۔
ظفرة الاظفار	زرد شدن ناخن را گویند۔
تعقف الاظفار	غلظت ست که در اصل ناخن پدید آید۔
موت الدم تحت الظفر	یعنی مردن خون زیر ناخن۔
	امراض متفرقه
قمل	سپس را گویند۔
صبیان	بیضه سپس را گویند۔
عرق الدم	خون در عرق آمدن۔
هزال و سمن مفرطین	لاغری و فربهی که بافراط باشد۔
تعظیم الراس	بزرگ شدن سر۔
تقرح القفاة و حمرتها	یعنی ریش نشستگاه و سرخی آن
فساد الاطراف بالبرد	یعنی سیاه و گنده شدن دستها و پایها از سردی
لدغ الحیه	گزیدن مار۔
	بیان علامات چهارگانه
حرارت	بپارسی گرمی گویند۔
برودت	بپارسی سردی گویند۔
رطوبت	تری و سستی عضو ست۔
یبوست	خشکی و درشتی و لاغری و بی رونقی و خشکی بدن را گویند۔

نام مرض	توضیح مرض
رجا	مرضیست مشابہ بہ بخل۔
سیلان رحم	برآمدن رطوبت از رحم۔
احتباس طمث	بند شدن حیض را گویند۔
امراض ظہر و اطراف	
حدبہ	وآن زوال نقارست بقدام بخلف یا بہ یمین و یسار۔
وجع ظہر	درد پشت را گویند۔
وجع خاصرہ	درد تہیگاہ را گویند۔
وجع المفاصل	درد چاربند را گویند۔
دوالی	وہی آنست کہ گرہای ساق بزرگ و سطبر شود۔
داء الفیل	وہی آنست کہ پای مریض چون پای پیل نماید۔
وجع العقب	درد پاشنہ را گویند۔
وجع کف الرجل	مرضیست کہ کف پا درد کند۔
بیان حمیات	
حمی یوم	تبی ست کہ بروح تعلق دارد اصالتاً۔
حمی خلطی	تبی ست کہ از اخلاط چہارگانہ پیدا شود۔
حمی دق	وہی آنست کہ حرارت غریبہ باعضا اصلی خصوص بدل آویزد و رطوبات طبیعی بدن را شروع در افنا نماید۔
حمی وبائی	تبی ست مہلک کہ در ہنگام وبا افتد۔
حمی مطبقہ	تبی کہ از عفونت خون باشد۔
غب	یعنے تب صفراوی۔
حمی شطر العقب	پیکہ مرکب از صفراو بلغم باشد کہ در روز یا بیاید یا بہ جری گردد۔

نام مرض	توضیح مرض
	اورام و ثبور ظاہر بدن
سقاقلوس	ورم خبیث عظیم ست کہ عضو را میپوساند و فاسد می گرداند۔
حمرہ	ورم صفراویست کہ بپارسی سرخ باد گویند۔
جمرہ	بپارسی آتشک گویند و این جنابتیست کہ پنہان بیباشد و سرخ و با درد قوی میبود گویا آتش نہادہ اند لہذا بدین نام مسمی گردید۔
نملہ	وہی باشد با ثبور کہ با حرقت شدید و خارش بود۔
جاوریہ	ثبور صغار کاورس مانند ست کہ سرش سپید ست و پیچش سرخ باشد و متفرق در بدن برآید۔
نار فارسی	ثبور پر آب رقیق شدید الحرقہ و کثیر الحکہ است۔
نفاطات	ثبور کہ بارشابہ بابلہا ست کہ از سوختن می افتد۔
شری	ثبور مسطحہ مائل بسرخی ست۔
ماشری	وہمی ست کہ از صفراو خون در روی پدید آید۔
طاعون	وریست کہ اکثر در ابام وبا پدید آید۔
اورام مغابن	ورم غیر حمی ست کہ در بغل یا پس گوش یا بن ران پدید آید۔
دبل	ورم معروفست۔
خراج	وآن ورم بزرگ ست کہ میل بجمع کند۔
اوذبار	ورم نرم سپید رنگ ست۔
نفخہ	ورم ریحی را گویند۔
فوجلا	وریست کہ در اعضای غددی پدید آید۔
سقیروس	ورم صلب را گویند۔

نام مرض	توضیح مرض
قروح مثانہ	نشان او خروج قشور ست در بول و تنن بول وعسر و حرقت آن۔
جرب مثانہ	نشان او ظہور درد و خارش ست در مثانہ و حرقت و تنن بول کہ بول الدم آید۔
جمود الدم فی المثانہ	یعنی بستہ شدن خون در مجرای بول و این عقب بول الدم یا مزبہ و سقطہ پدید آید۔
وجع مثانہ	این در دیست کہ بہ باعث ورم یا حرقت یا جرب افتد۔
خلع مثانہ	یعنی بیجا شدن مثانہ۔
استفاخ مثانہ	نشانش ظہور تمدست در مثانہ۔
حصاۃ المثانہ	نشان سنگ مثانہ حکۂ وخز قضیب ست و بعد بول باندک زمان باز تقاضای بول شدن۔
حرقت بول	سوزش بول در مثانہ۔
احتباس بول	حبس شدن بول در مثانہ۔
تقطیر بول	آمدن بول قطرہ قطرہ۔
سلس البول	آمدن بول بے ارادہ۔
بول فی الفراش	در خواب بول کردن۔
بول الدم	آمدن خون در بول۔

بیان امراض مخصوص بمردان

نقصان باہ	و این را دو سبب ست یکی شہوت و آرزو بجماع ضعیف بودن دوم آنکہ آلت متعرخی گردد۔
سرعت انزال	بزودی منزل شدن۔
منی الدم	یعنے بجاے منی خون آمدن۔

نام مرض	توضیح مرض
قرنبوس	مرضیست کہ قضیب دائم قدیم بود و حرکت کند۔
عذلیطہ	مرضیست کہ وقت انزال خایطہ بی اختیار برآید۔
علت الجنبہ	مرضیست کہ در معا مستقیم حکہ پدید آید و جماع کنانیدن حرام
اورام خصیین	سببش اگر خون بود عظم و رم و ثقل حرارت گواہی دہد و اگر صفرا بود شدت حرارت بود۔
تعظیم خصیین	یعنی بزرگ شدن خصیتین این از قبیل سمن ست نہ ورم
عاقولیا	مرضیست کہ در قضیب یا فم رحم اختلاج افتد۔
تصغیر الخصیہ	یعنی بیضہ مجتمع شود و خرد گردد۔
دوالی الخصیہ	یعنی رگہای لبس خصیہ برآمدہ میشوند چنانچہ در بواسیر مردم می افتد۔
اعوجاج القضیب	یعنی کج شدن قضیب۔

امراض صفاق و ترب و مراق

فیل	وہوی آنست کہ منفذ صفاق کہ در کش ران واقعست بجانب خصیہ بگشاید۔
فتق مراقی و فتق المعاء	باید دانست کہ گاہ باشد صفاق از جای نافہ بالاتر یا فروتر ازان پاریدہ شود و مراق سالم باشد پس انچہ باتحت صفاق ست از صفاق بالاتر آمدہ و مراق را از انجا بلند نماید۔
نتو السرۃ	بلند شدن نافہ را گویند۔

بیان امراض کہ مخصوص بزنان اند

عقر	قرار نہ پذیرفتن حمل را گویند۔
کثرت اسقاط	یعنی بسیار افتادن جنین و سببش یا از امور خارجیہ یا از امور داخلیہ

نام مرض	توضیح مرض
صغر معده	خرد شدن معده۔
امراض جگر	
ضعف کبد	ضعیف شدن جگر۔
سدهٔ جگر	و وی آنست که در خلل گوشت جگر خلط غلیظ لزج جمع و بند شود۔
سدهٔ ماساریقا	نشان وی آنست که در معده و جگر تمدد غائر و ثقل محسوس شود۔
وجع الکبد	نفخ و ثقل شدن در کبد۔
خفقة الکبد	طپیدن جگر بحرکت اختلاجی۔
حصاة الکبد	پیدا شدن سنگ ریزه در کبد۔
سوء القنیه	نشان وی ظهور تهبج ست در وجه و دیگر اعضا
استسقا	نفخ نمودن شکم مانند مشک پر آب۔
امراض طحال	
سوء مزاج طحال	علامت وے آنست که اگر حار بود سوزش سپرز و بودن بول و براز سرخ مائل بسیاهی و اگر بارد بود قراقر در آن محل پیدا شود۔
ورم طحال	و وی اگر حار بود تپ لازم باشد۔
تقیح الطحال	باید دانست که اگر ورم سپرز اکثر به تحلیل میرود و یا صلب میگردد آن را بدین نام خوانند۔
نفخة الطحال	و وی از ضعف هاضمه و دافعه افتد۔
حجارة الطحال	نشان او بر آمدن ریگ ست در بول و خلش در سپرز نمودن و دیگر اعضا سالم بودن۔

نام مرض	توضیح مرض
امراض امعا	
زلق الامعا	و وی آنست که طعام از روده زود بیرون آید۔
خروج المدة من الامعا	یعنی بر آمدن ریم از نفس روده۔
زحیر	پیچش را گویند۔
مغص	یعنی وجع امعا بسبب حبس ریاح۔
قولنج	دردیست شدید که در امعا افتد۔
حصیر	یعنی قبض ماندن شکم بی درد۔
دیدان	کرمیست که در شکم پدید آید بی تکلیف۔
امراض مقعد	
بواسیر	فزونیست که بر سر مقعد پدید آید۔
بواسیر ریحی	متولد شدن ریاح غلیظ در امعا۔
ناصور مقعد	قرحه ایست غایر عسر البرء که در سر مقعد افتد۔
شقاق مقعد	خشکیست که در سر سفره افتد۔
امراض کلیه	
هزال الکلیه	لاغر شدن گرده۔
وجع الکلیه	درد شدن در گرده۔
قروح الکلیه	زخم شدن در گرده۔
جرب الکلیه	علامت وی وقوع خارش و عفونت در آن موضع
حصاة الکلیه	سنگریزه افتادن در گرده۔
امراض مثانه	
ورم مثانه	بدانکه اگر حار بود درد و رعانه بشدت بود مع النخس والانتفاخ و تپ گرم و عسر بول پیدا شود۔

نام مرض	توضیح مرض	نام مرض	توضیح مرض
خفقان	طپش دل۔	شهوت کلبی	علتی ست که انسان سیر نشود۔
غشی	بیهوشی۔	جوع البقر	مرضیست که گرسنگی اصلا نشود۔
ورم اذنی القلب	یعنی آماس دو گوش دل۔	جوع المغشی	علتیست که انسان را صبر بر جوع نبود۔
علت دخانیه	این آنست که دریابد بیمار گویا دود از دل بر می آید	عطش مفرط	غلبهٔ تشنگی۔
ضغطة القلب	فشرده شدن دل	وبیلة المعده	وقتیکه ماده بتحلیل نرود و جمع شود و ریم گردد بدین
تقشر القلب	برانگیخته شدن دل۔	قروح و بثور معده	علامت وی غلبهٔ درد ست بتناول چیزی۔
قذف القلب	بیرون آمدن دل۔	نفخه	دم شدن شکم۔
جذب القلب	و وی آنست که پندارد بیمار که دل فرو سو کشیده شود۔	جشاء و تثاوب و تمطی	یعنی آروغ و فاتره و خمیازه۔
احتواء الرطوبة علی القلب	و وی آنست که پندارد که دل در آب افتاده است۔	قی	چیزی از معده از راه دهن بر آمدن۔
	امراض ثدی	تهوع	یعنی محسوس شدن که قی می آید و نمی آید۔
قلة اللبن	کمی شیر و آنرا سه سبب ست یکی کم شدن خون دوم کثرت خون سوم فساد خون۔	غثیان	حالتیست باعث بر قی۔
		قی الدم	خون بقی آمدن۔
تجبن اللبن فی الثدی	بسته شدن شیر در پستان۔	جمود الدم و اللبن	بسته شدن خون و شیر در معده۔
رض الثدی	کوفته شدن پستان۔	فواق	یعنی متحرک شدن اجزای طبقهٔ داخلیهٔ معده [illegible]
	امراض معده	انقلاب المعده	مرضیست که آنچه خورده شود بعد هضم بقی مندفع شود
سوء مزاج معده	علامت آن حرارت و برودت ست در معده	قلق المعده	مرضیست که در معده اضطراب ظاهر شود۔
وجع المعده	درد معده۔	اختلاج المعده	مرضیست که جنبش مانند خفقان در معده ظاهر شود
ضعف هضم و سوء هضم و تخمه	اسباب هر سه واحد ست۔	وجع الفواد	دردیست قوی که در سر معده پدید آید۔
هیضه	مرضیست که مواد فاسد غیر منهضم از بدن به معده آید و باسهال و قی بر آید	حرقت معده	سوزش معده۔
نقصان و بطلان	سبب هر دو واحد ست لیکن اگر ضعیف ست کمی در	تهلهل نسج معده	سست شدن بآفت معده۔
شهوت طعام	اشتها آرد و اگر قوی ست اصلا آرزوی طعام نمیماند۔	جساة المعده	سختی معده۔
فساد شهوت	کمی شهوت۔	ذرب و خلفه معده	فساد معده مع جریان شکم۔

نام مرض	توضیح مرض	نام مرض	توضیح مرض
اختلاج الشفت	پریدن لب۔	خناق	در نفس زدن یا در چیزے فرو بردن و یا در ہر دو فتور افتد بسبب حدوث آفتی در حلق۔
تقلص الشفت	خرد و کشیدہ شدن لب۔		
بواسیر الشفت	فزونی کہ در لب زیرین پدید آید۔	تعلق علق بحلق	در آویختن دیوچہ۔
ورم الشفت	آماس لب۔	بلع الابرد	فرو بردن سوزن۔
قروح الشفت	زخم لب۔	انطباق المری	بہم بر آمدن مجرای غذا۔
امراض اسنان و لثہ		استرخای حنجرہ	سستی حلقوم۔
وجع السن	درد دندان۔	حکاک المری	خاریدن مری۔
ضرس	کند شدن دندان۔	عسر البلع	بدشواری فرو بردن چیزی۔
ذہاب ماء الاسنان	رفتن آب دندان۔	بحۃ الصوت	گرفتگی آواز۔
تاکل اسنان	بعضے خوردہ شدن دندان	**امراض ریہ و صدر**	
تفتت اسنان	بوسیدن دندان۔	ربو	ضیق النفس۔
تثقب اسنان	سوراخدار گشتن دندان۔	سعال	سرفہ۔
تحرک اسنان	جنبش دندان۔	نفث الدم	بر آمدن خون از دہن۔
تزاید السن	دراز شدن دندان۔	نفث المدہ	بر آمدن ریم از دہن۔
حکۃ الاسنان	خارش دندان۔	ذات الریہ	آماس شش۔
صریر الاسنان فی النوم	یعنی برہم سائیدن دندان در خواب۔	سل	قرحہ ریہ۔
ورم لثہ	یعنے آماس گوشت بن دندان۔	**امراض صدر**	
لثہ دمیہ	بر آمدن خون از لثہ۔	ذات الجنب	آماس پردہ کہ از نواحی پہلوست و درد پہلوی راست
نقصان و استرخای لثہ	بدانکہ کم شدن و سست گشتن گوشت دندان باعث تحریک دندان میشود	ذات الصدر	آماس پردہ کہ در نواحی سینہ بود۔
امراض حلق و لہات و مری و قصبہ ریہ		احتقان مدہ در صدر	یعنی بند شدن ریم در فضای سینہ۔
ورم اللہات	یعنی آماس ملازہ۔	جمود الصدر	افسردہ و کرخت شدن سینہ۔
استرخاء اللہات	سست شدن ملازہ۔	**امراض قلب یعنی دل**	

نام مرض	توضیح مرض
غدہ	زیادتی گوشت گوشہ چشم کہ طرف بینی ست۔
	امراض اُذن یعنی گوش
وجع الاذن	درد گوش۔
قرحۂ گوش	تفرق اتصالیست کہ در لحم و اعضای لحمی ہم رسد مادام کہ تازہ است جراحت گویند چون کہنہ گردد وران چرک جمع آید آنرا قرحہ نامند۔
طرش	نقصان در سماعت۔
وقر	بطلان سماعت۔
صمم	فقدان سماعت۔
دخول الحصات	یعنی در آمدن سنگریزہ در گوش۔
طنین	آواز نرم در گوش آمدن۔
دوی	آواز بزرگ در گوش آمدن۔
انکسار الاذن	شکستن گوش۔
انقلاع الاذن	برآمدن گوش از بیخ۔
اقلاع الاذن	شقاق گوش۔
حکۃ الاذن	نیز شقاق گوش۔
ہرب الاذن	گریختن و رمیدن گوش۔
	امراض الانف
خشم	بطلان شامہ۔
فساد شم	در حس بویائی فتور آمدن۔
بواسیر الانف	گوشت زائد کہ در بینی برآید
ثبور الانف	آبلہ ہای خفیف کہ در بینی ظاہر شوند۔

نام مرض	توضیح مرض
قروح الانف	ریش بینی۔
رعاف	برآمدن خون از بینی۔
بخر الانف	بوی بد از بینی آمدن۔
رض الانف	کوفتہ شدن بینی۔
عطاس	عطسہ بسیار آمدن۔
جفاف الانف	خشکی بینی۔
حکۃ الانف	خارش بینی۔
	امراض لسان و دہان
ورم لسان	آماس زبان۔
ثقل اللسان	کندی و گرانی زبان۔
عظم اللسان	بزرگی زبان۔
شقاق اللسان	شگافتن زبان۔
جفاف اللسان	خشکی زبان۔
حرقۃ اللسان	سوزش زبان۔
حکۃ اللسان	خارش زبان۔
ضعف اللسان	فرونی سخت مانند غدہ کہ زیر زبان پیدا شود۔
فساد ذوق	زائلہ وقت تناول چیزے محسوس نشدن۔
تقشر لسان و دہان	پوستہای باریک جدا شدن از زبان۔
بثور الفم	دانہای خرد کہ در دہن برآید۔
قلاع	جراحت و ریش دہن۔
بخر الفم	بد بوی دہن۔
	امراض شفت

نام مرض	توضیح مرض	نام مرض	توضیح مرض
حکۃ الملتحمہ	یعنی خاریدن ملتحمہ و درین بسیار باشد کہ پلک سرخ شود	التصاق الجفنین	بہم پیوستن ہر دو پلک
دودۃ ملتحمہ	بثور صلبیہ سرخ یا سیاہ کہ در چشم پدید آید	شترہ	کوتاہ شدن پلک
دمعہ	سیلان اشک	شرناق	فزونیست نرم کہ بظاہر پلک ظاہر شود
درفتہ العین	سوزش چشم	عقدہ	فزونیست سخت کہ بر ظاہر پلک ظاہر شود
قذی	چیزی در چشم افتادن	شعر منقلب	موی مژہ کہ واژگون شدہ در چشم خلد
قرحۃ العین	ناسور چشم	شعر زائد	موی زائد کہ در غیر نبت روید
کمنہ	گرانی پلک	انتشار الاہداب	ریختن مژہ
عشا	شبکوری	بیاض الاہداب	سپیدی مژہ
خیوط العین	بیرون آمدن چشم بے ورم	جرب الاجفان	خارش کہ در باطن پلک پدید آید
بثور القرنیہ	بلند شدن قرنیہ	برد	رطوبتیست غلیظ مانند تراکہ بر ظاہر پلک افتد
حول	ہر چیز دو نمودن از ہر دو چشم	صلابت جفن	سختی پلک
اتساع	کشادہ شدن ثقبہ	سلاق	سطبر و سرخ شدن پلک
ضیق	تنگ شدن ثقبہ	قمل الاجفان	سپیش کہ در مژگان افتد
تخیلات	یعنی شکلہا و خیالہا در چشم آید چون پشہ و مگس	شعیرہ	وریمیست بشکل جو در کنارۂ پلک ظاہر شود
نزول الماء	فرود آمدن آب در چشم	قوتۃ الاجفان	فزونیست بشکل توت اکثر در باطن پلک زیرین شود
زرقہ	گربہ چشمی	تہیج اجفان	انتفاخ پلک
ذہاب بصر	رفتن بصر	غدۂ پلک	بثور خرد سوزان ہست کہ اندک ورم کند
حفش	آنکہ روزانہ بصارت ضعیف شود	سلعۂ پلک	جسمیست فزونی از پوست و گوشت جدا
عمور	زوال ضعف کہ در بصر افتد	زرقت جفن	کبودی پلک
سل العین	لاغری چشم	خضرت	سبزی پلک
قبض العین	خویش نیابدن دیدن بجانب شعاع	غرب	ناسور گوشۂ چشم
	امراض جفن	حکۃ الماق و اجفان	خارش بلا بثور کہ در گوشۂ چشم و پلک پدید آید

مصاف دوم از کتاب میزان الادویہ در بیان اسامی امراض و توضیح آن

نام مرض	توضیح مرض
	امراض سر
صداع	درد تمام سر را گویند۔
شقیقہ	درد نیم سر ہندی آدھا سیسی۔
خوردہ و پینہ	درد میانہ سر۔
سرسام	وریست کہ در پردہ ہای سر واقع شود۔
جمود	مرضیست کہ یکبارگی واقع شود و انسان بیحس شود۔
سکتہ	مرضیست کہ حس و حرکت باطل کند و باندک مدتہ
سبات	خوابیست غیر طبعی و در نہایت گرانی۔
سہر	بیخوابی یعنی نیامدن خواب۔
سبات سہری	وریست دماغی مرکب از صفرا و بلغم۔
کابوس	مرضیست کہ انسان تخیل کند کہ کسی او را بچیس کند
صرع	سکوت حس و حرکت و بیہوش و بیخود شدن صفتی می گی و صرع کہ اطفال را افتد آنرا نیز گی گویند۔
جنون	دیوانگی۔
سدر	ہرگاہ انسان برخیزد چشم تاریک شود۔
دوار	ہرگاہ آن سر گردانند ہمہ چیز در نظر گردندہ نماید۔
نسیان	بیشتر از غلبہ بلغم بر دماغ و سبب سودا عارض شود۔
فالج	مرضیست کہ نصف بدن در طول بیحس و حرکت شود۔
خدر	مرضیست کہ حس عضو را باطل کند۔

نام مرض	توضیح مرض
لقوہ	کشیدن روی و سبب این علت یا سر مخالف است
تشنج	درہم کشیدن عضو و این اگر از بلغم باشد تشنج استلقائی و اگر بسبب تشنج یبوست باشد تشنج بابس گویند۔
تمدد	یعنی راست ماندن عضو و این آنست کہ عصب آن عضو را بدماغ
رعشہ	لرزیدن عضو
اختلاج	پریدن عضو۔
لوی	مرضیست کہ در ان اعضا گران و رنگ روی چشم سرخ شود
حس	خارش دماغ بے درد۔
عصابہ	دردیست کہ در ابرو پیدا آید۔
زکام	فضلۂ دماغ از بینی برآمدن۔
نزلہ	فضلۂ دماغ از حلق بیرون آمدن۔
	امراض چشم
رمد	ورم ملتحمہ است اگر از خون باشد چشم سرخ و اگر از بلغم سپید و اگر از صفرا باشد ورم سپید زرد و اگر از رنج باشد ثقل اصلا نباشد۔
ظفرہ	نقطۂ خون ست کہ بر ملتحمہ افتد۔
ظفرہ	ناخنہ۔
بیاض	سپیدی ست کہ بر سیاہی چشم افتد۔
سبل	مرضیست کہ رگہای چشم سرخ و ممتلی شود۔
انتفاخ ملتحمہ	یعنی پر دمیدن ملتحمہ۔

در بعضی اماکن ثمر آن مقدار بزرگ و بقدر سالو میباشد و این بسیار کمیاب و اکتحال سودہ تخم آن با شیر و خشان رافع جرب و بیاض و جالی روشن کنندہ چشم۔

گیاہ اسروف کہ آنرا موسم گویند طبع آن در گرمی معتدل و در دوم تر و با قوت قابضہ و جالی و کثیر الغذا و بطی الہضم و بعد از ہضم مولد خون و مسمن بدن و مفرح و ملین سینہ و جہت سرفہ یابس و خشونت حلق و تطییب معدہ و حبس اسہال و تحریک باہ محرر دین و دافع لاغری گردہ و مطبوخ تخم آن با عسل و ملاء آن با آب بیموجب سعفہ و جرب و حکہ و با آب و تخم جزیرہ جہت کلف و نیکوئی رنگ رخسار و ضماد برگ آن محلل اورام و التیام جروح و الجروح و حرق النار و ضماد تخم آن با سرکہ و بنگ لہ اسہال بھ

عشق کہ چون بعد از سوختن بران موضع بالند دافع آبلہ و جرب آنرا نیز نوع سوزیکہ نام ست جہت قروح بدن اطفال خصوص قرحہ کہ بعد آبلہ

برہ آنرا بختہ و آنرا مثل سرمہ ساختہ بر پارچہ پلیدہ بران گزارند

یست۔ خام آن سبک و قابض شکم و دافع باد صفرا و بلغم و رسیدہ آن

طعم ترش و شیرین رخت و طبع گران و قابض و دافع تشنگی۔

ماش۔ غلہ ایست مشہور و معروف بہندی اورد و گونہ

اش سیاہ و قسم دیگر سبز و ہر دو بطعم ہنگام ہضم شیرین

طبع گرم و تر و مسہی و دافع فساد باد و حافظ صحت و مقوی

عضا و سودا و منی و شیر و دافع التہاب صفرا و بلغم و باد را از بول

بیا کنندہ رافع بواسیر و لقوہ و در د پہلو و تنگی نفس۔

سونک۔ خاصیت جمیع انواع او سرد و خشک ست قابض

کم دافع فساد بلغم و صفرا و بادے باد آور د مقوی قوت چشم

و بہترین انواع مونگ زرد ست۔

موتھ۔ غلہ ایست مشہور بطعم ہنگام ہضم شیرین و بار

انگیز و مزاجش گرم و دافع فساد بلغم و بہ ہر دگی طبیعت و تب لکہ

گرم شکم بہ سرساند۔

موتھی۔ بضم اول و سکون واو و خفا رنون و کسر دال

معلہ طبع آن در دوم گرم و تر و با قوت قابضہ و طعم آن مائل

بتلخی ہنگام ہضم بسیاری تلخی طبع گرم و یکی خاصیت آنکہ مثل

و کرم شکم و دامیل دبور کہ زود بہ نشو و دبہ تنگی گراید و

دافع درد فرج زنان و زردی بدن و سوزاک و فساد

موصلی۔ ماہیت آن گویند بیخ سینبھل کوچک بنا

و آن بخصیت بطری شقاقل مصری بسیار شبیہ بدان و از آنہ

بزرگتر و دو نوع میباشد سفید و میان سفید آن اقوی و مستعمل

و بعضی سیاہ آنرا انتقاد و انستہ اند طبع آن گرم و خشک تا دوم

و بار طوبت فضلیہ و آشامیدن سقوف آن کہ بکار و چوبی رقو

کردہ در سایہ خشک نمودہ کوفتہ آنرا بقدر دو مثقال با نبات

جہت ضیق النفس و تقویت باہ و ازدیاد منی و رفع بواسیر و تحلیل

ریاح و آشامیدن دو مثقال آن با زیرہ کرمانی جہت یرقان مفید۔

موسری۔ طبع گل آن گرم و خشک و تخم آن سرد و خشک و قابض خصوص نارس آن

آن تخم نارس خشک و تخم آنرا نیز و ریشہ و برگ آن

و بیخ آن جہت قروح و ضماد آن

آن نیز مقوی و مفرح و مطیب بوست درخت آن جہت

محمود طبع رطب او خاصیت تولید خون فساد باد و بلغم گرانی

سرد گران و مقوی اعضا و تنگی نفس و ضعف و ضعف دل۔

از تخم آن نیز برمی آید و آن بسیار شیرین و اندرو شاداب میباشد
و تخم آن درشت و کرکی مختلف میباشد که چک آن تا یک آنار
هندوکستان میرسد دیده شده و دران دو سه دانه کهنه گردد
نامند میباشد بزرگ آن تا یک من هندی و هیات آن مانند
شلغم میباشد که گرد دانیده حمل آن را بالا کرده جوف آنرا
مملو از چیزے کرده باشند و آن اصناف میباشد بهترین بعضے
دانهای آن کوچک و نرم هر بوی و این زبون ترین قسم آنست
و بعضی دانهای متوسط و بعضی شیرین و بیرشه و شاداب
و شکننده و خوشبو
و این را گاهے نامند و بعضے دانهای لطیف و بیرشه و شاداب
کرده دهن آب میشود و اگر از جوف آن برآورند و زمانے
بگذارند خود بخود گداخته آب میگردد و این بهترین اصناف است
و زود هضم میگردد و کم نفخ و کثیلیکه دانهای آن نرم
و لزج باشد نفاخ و بطی الهضم ست و باین دانهای اندک
تار یک طولانی متصل بدانه آن میباشد چهار یا شش که رنگ
آنرا چاپی نامند بعد برآوردن آنها را جدا نموده میخورند
زیرا که آنها اندک صلب و ثقیل و نفاخ اند و مردم کم مایه آنها را
تخم میخورند و نیز در جوف آن پرده ها و دانهای باریک از پوست
آن روئیده و در واسطه شده میان دانهای آن و تخم آن
در جوف دانه آنست که اندک صلب و بالای آن پوست نازکی
و تمام آن غیر متصل بلکه تخم آنرا با تش بیان کرده بانک
میخورند لذیذ میباشد و گویند مصلح و هاضم ثمر آنست و نیز مردم
هنگامیکه تخم آنرا در ماهی بطور دو پیازه و قورمه گوشت نیز میپزند
طبع ثمر آن در آخر دوم گرم و خشک و بار طوبت فضلیه و بیوست

و منعظ و ممسک و نفاخ و بطی الهضم و ثقیل و مفسد خون غلیظ
سوداوی و امراض حادث از ان و مصلح آن نمک و هوزه و
آب سرد بالاے آن خوردن —

کریله بعربی قثاء الحمار خوانند و نوعی از دوسوم بگریله
جنگلی بطعم تلخ و بطبع سرد و سبک و ملین و دافع فساد صفرا و خون
و بلغم و مقوی اعضا و باه و مولد منی و دافع جریان آن
جهت درد مفاصل و نقرس بارد و استسقا و طحال و یرقان نافع
و دافع کرم شکم خصوصا اگر تلخی آنرا زائل نکرده باشند مقوی
مصلح آن سکنجبین و سبزات —

کسیرو — سبز رستنی ست طبع آن مرکب القوی و سرد و تر
در دوم با اندک حرارتی افعال و خواص آن با تریاقیت
و قوت قابضه جهت تقویت قلب و خفقان و رفع هیضه شدید
قی و اسهال بسیار شده باشد نه در اول حال و دافع اسهال
صفراوی و خونی سودے و دموی و سوزش اعضا و شموم مشروب
و لذوعه و طاعون را مفید قرباد طلاء و حمیات صفراوی
و دموی را نیز نافع ست —

گولر — معروف یا بخیر آدم بطبع سرد و گران و بجاست
دافع و مایل و بثور و فساد صفرا و طعم —

کھرنی — بکسر اول و خفا و با و سکون را و طبع آن گرم و رطب
و تر در دوم و با رطوبت فضلیه و دافع گشنگی و بیوستی
و سرگرانی و سکن هیجان اخلاط رطبه و قی و جهت سرفه و فرح
مجاری بول و هشتی طعام و باه و زیاده کننده منی و انچه
ولایت گجرات میشود مناسب ترین است از انچه در جاها میشود

آنب ۔ خاصیت درخت انبہ قابض شکم و دافع پرہی معدہ
رفساد خون و بلغم و صفرا و دمامیل و بثور و تمر قام آن کہ بہ
مزک گویند گرم خشک ست اُفزاینده اخلاط ثلثه ست و رسیده
ا بلطبع سرد و تر و گران دیر ہضم و بخاصیت مقوی دل جمیع اعضا و
مشتہی طعام و دافع فساد باد و صفرا و شیرۂ آن بلطبع تر و بلیز
در روشنائی روی و اندام و خون و گوشت و آب پشت بیفزاید
و انچہ از و بسیار ترش ست قدرے تلخہ افزاید ۔
ارهر ۔ غلہ معروف بلطبع سرد سبک و قابض شکم و دافع فساد
بلغم و خون و زہر ۔
ردر ۔ بلول نیز خوانند ثمریست سرد نا خورش نیکو و گرم
ست و باہ ضم و مقوی دل و مبہی و مشتہی طعام و دافع سرفہ
فساد خون و اخلاط ثلثه و تب ۔
ل ۔ ثمریست مشہور بلطعم ترش و پرخت خام آن صفرا
بود و سبک باشد و رسیدہ آن بلطعم شیرین و ہنگام ہضم
بود قبض کند و مقوی دل ہست و دافع تشنگی و فساد صفرا
ن و باد و سوزش اعضا و ضربہ و قطہ کہ بسینہ رسیده
و دافع تپ دق ۔
ئی ۔ بلطبع خشک و در سبک منضج مادۂ خام و دافع آماسی
و زردی بدن و استسقا و امراض سپرز و جذام و بواسیر
و بلغم صفرا و ثمر آن بلطبع سبک و سرد و بلیز و دافع فساد
سعده و اخلاط ثلثه و قسم دوم کہ آنرا کھیا خوانند
سرد و دافع تب سرد و فساد بلغم و کرم در بدن امراض
و قسم سوم این از ہر دو بسیار بزرگ ست و بالبد بلطبع

سرد ست و بلیز و دافع فساد باد و صفرا ۔
جامن ۔ طبع آن سرد و در آخر دم خشک و حابس اسہال
صفراوی و مقوی معدہ و کبد عارض مبطنی حدت دم و صفرا
و غرغرۂ مضمضۂ آن جہت خناق و قلاع حار و استحکام لثہ
و خوردن آن جہت حبس اقسام اسہالات و تسکین حرارت
معدہ و کبد و حدت صفرا و تشنگی و تحریک اشتہا و باہ محرورین جہت
ذیابیطس مفید و طلاکردہ ثمر رسیدۂ آن جہت دالالشعلب نافع
و در دیابندۂ سوی آنست در چند مرتبہ و تقوع ریشہ ہای باریک
بیخ آن و ہمچنان برگ باریک نازک آن بمقدار دو تولہ نیکو خفتہ شب در
آب خیسانیده صبح مالیده صافنموده بیاشامند تا مدت
بست روز یا چہل روز اسہال مزمن مجرب کلان آن بلطعم شیرین
و دیر ہضم و قابض شکم ۔
سانٹھی ۔ بلطعم شیرین و ہنگام ہضم تیز و بلطبع سرد در سبک
و قابض شکم و دافع فساد باد و صفرا و بلغم و حافظ صحت و اجود
انواع سانٹھی بہتر سانٹھی سرخ ست ۔
سیب بلطبع سرد و گران و دافع فساد باد و بلغم و صفرا ۔
کٹھل ۔ میوہ ہندی ست درخت آن عظیم و بزرگتر از درخت
گردگان و از درخت چنار کوچکتر و برگ آن بزرگتر از برگ
نارنج و مثل دار شکل شبیہ بآن و اندک نخیم تر از ان چوب
آن زرد رنگ و کہنہ سا خورده آن زرد تر حامل اسہال
و ثمر آن از تنہ درخت و شاخہای آن بر می آید و انچہ نزدیک
تر بہ بیخ آن باشد بہتر و شیرین تر خصوصا انکہ دیگ بندد و در زمین

تناول کنند اسهال نیکو و کافی نماید و همچنین با سویق و نان
خالص و بهتر آن آنست که با عسل و یا قیروطی استعمال نمایند
تا آنکه باعث تقرح دهان و حلق نگردد و گاه اخذ مینمایند اغصان
یتوعی تر آنرا و بر روی خزفی اندک بریان نموده سحق مینمایند
با قدری سویق و آب بران ریخته می آشامند و اسهال مینمایند
و شاخهای خشک آن درین امر بسیار ضعیف ست و صنفی که
آنرا کرفیون نامند چون شاخهای آنرا گرفته در سایه خشک کرده
پوست آنرا گرفته بقدر نه کرمه و یکشبانه روز در شراب کهنه
خیسانیده پس صاف نموده نیمگرم کرده بیاشامند اسهال
بیغائله مینماید مقدار شربت از لبن آن تا سه قطره و بدون مصلح استعمال
آن جائز نیست و مصلحات آن نشاسته و آرد جو و روغن
بادام و روغن بنفشه و گلسرخ سائیده و رب السوس و کتیرا ست
و دوغ سرد کرده مصلح افراط عمل آنست و جراحت کننده جلد
و با قوت سمیه و مسهل قوی در همه امزجه و از غایت شدت مورث
اسهال الدم و قرحه امعا و زحیر و مغص و غشیان و انقلاب
معده و غشی ست لهذا استعمال آنرا از داخل تجویز ننموده اند
و عند الضرورت از سه قطره که مقدار شربت آنست با مصلحات
مذکوره باید که بیفزایند و بدل آن در استفراغ ماهیت از
امعا و ملت از اعضا وزن آن سقمونیا و بوزن آن سکبینج و ضماد
بیخ آن با سرکه محلل صلابت اطراف بواسیر و قاطع قوبا و مصلح
قروح متعفنه متاکله و با قیروطی جهت جرب سوداوی و نار
فارسی و آکله و غانغرایا و طلاء آن قاطع ثالیل و توثه و خیلان
و لحوم زائده در اطراف ناخنها و لبن آن زائل کننده
مو است خصوص که در آفتاب بمالند و موئیکه بعد از آن روید
ضعیف باشد و چون مکرر استعمال نمایند نروید و استعمال
آن با زیت کاسر و رافع غائله آنست و در طب
هندی مینویسد که دو نوع ست سفید و سرخ هر دو سم
مسهل و دافع فساد باد و بلغم و جذام و جرب و فساد و امیل و ثور

یرامیع - هلیون را گویند۔

یشب - نوعی از سنگ هاست در آخر دوم سرد و خشک
و مقوی معده و قاطع نزف الدم و زحیر و قروح باطنی و خفقان
و حرقت بول شربا و با شراب نوشند مفتت حصاة و تعلیق او
بر گردن جهت خناق و بر مری و معده جهت تقویت معده
و بر ران جهت عسر ولادت۔

یعقوب - کبک نر را گویند۔

یعمیصا - ریباس را گویند۔

یمان - زاج سپید را گویند۔

ینوب - درخت خشخاش را گویند۔

ینثون - ثافسیا را گویند۔

ینبوب - خرنوب نبطی را گویند و گفته شد۔

یبروج - لفاح مرقوم هندوی لکهمنا و لکهمنی گویند۔

خاتمة الابواب در خاصیات بعضی فواکه و تاثیرها مخصوص هندوستان

انناس - مسکن حدت صفراوی و مقوی معده و کبد حار
بطی الهضم از مبرودین و مرطوبین مصلح آن خوردن [illegible]
و زنجبیل پرورده طبع آن سرد و تر در دوم

هلیله - پارسی هلیله گویند و بزبان هندی هرتی و هرتکی خوانند بهترین آن بالیده زرد مائل بسبزخیست و آن بر چهار قسم است نوعی ازان زرد نارسیده که از درخت باز کنند و آن مقوی معده و دماغ است و نوع دوم هلیله سیاه هندیست و این آنست که از درخت رسیده باز کنند و آن جهت بواسیر و تقویت احشا و درد سر نافع نوع سوم هلیله کابلی ست و آن را بعضی اطبا گویند بهترین آن بالیده و سیاه مائل بزردیست در برودت معتدل و طبیعت جمله انواع هلیله در اول خشکست و بعضی اورا

هلیله سیاه را گرم با عتدال دانسته اند مسهل بلغم و سودا و صدر

هلیون - مارچوبه بسطور -

هند با - بپارسی کاسنی و کشنیز و کشنیز نیز گویند و کاسنی را خشتی

هندبای خس مرار و یونانی طلخوق گویند طبیعت انواع هندبا جمله

هندبا دست و هندبا دشتی سرد و خشکست در درجهٔ اول -

هوفاریقون - دهانکی و گویند سرو دشتی ست -

هیوت - مشهور بلسق جبلی ست -

باب الیاء

یاقوت بهندی مانک و بعربی راک نامند و او چهار نوع ست سپید و زرد و کبود و سرخ و انچه سرخ ست اورا کوه برق گویند و در بعض کتب

یاقوت آمده است که هزار سال باید تا جوهر سنگ گردد اگر ستور باشد

یبرش طاعون از کسی که او را یا خود طاعون فوت کند این بس ست که بازان

یرگ از جهت دفع آن در تاج فکر بسته و انگشتری را بدو مکلل

یزند و در ادویه بزرگتر ترکیب کنند خورون آن شادمانی

آرد داند و ه و غم را ببرد -

یاسمین نوعی ازان سپید باشد آبی و نوعی دیگر زرد بود همین نوع را اولی گویند و این نوع نیکوتر ست و هندش چنبیلی خوانند و گویند جوهری و سیوتی ست خاصیتش گرم و خشک ست در سه درجه دماغ روی را ببرد و بوی او در دسر آورد و رنگ رو را زرد کند و در طب هندی خاصیت هر دو نوع چنبیلی لطیع گرم و سبک می نویسد و گوید دافع درد سر و چشم و درد دندان و دمامیل و بثور و فساد خون ست -

یتوع - اسم جنس نبات شیردار ست که شیر آن حار و حاد مسهل محرق باشد و مشهور ازانها هفت نباتست عشر که بزبان هندی آنرا آک و مدار نیز خوانند و شیرم و لاغیه و اطلیثا و ماهودانه و ماذریون و نبطا فلن که ذوخصته اوراق نامند و جمیع آنها سمی قتال اند و طبع مطلق آنرا در غایت گرمی و خشکی دانسته اند و متوسط آنهارا در سوم و ضعیفهٔ آنهارا در دوم باقوت بسیه و مقرح جلد و قتال و چون در برکه افتد ماهیان تمام بالای آب آیند اکتحال لبن آن قاطع ظفره و قطور آن بر دندان کرم خورده مفتت حصات و مسقط آن و با قطران سرشته اقوی جهت انکه محافظ دندانهای صحیح ست و همچنین با سوم سرشته و چون دندان های صحیح را بسوم گرفته پس بر دندانهای متاکل لبن آنرا بچکانند تا آنکه آنرا مفتت و قلع نماید بهتر ست و چون بیخ آنرا در سرکه بجوشانند و بدان مضمضه نمایند وجع دندان را تسکین دهد و آشامیدن آن مسهل بلغم مائیت و قلع بواسیر و چون دو قطره یا سه قطرهٔ آنرا بر انچه چکانیده خشک بوده

مالیدن روغن او باہ را بیفزاید وخوردن بشراب قاطع آب منی ست واللہ اعلم۔

نیل گاؤ ۔ حیوانیست کہ ہندش روجھ خوانند۔

باب الواو

وج ۔ بفارسی اگر ترکی وہندی بیج خوانند بخیسیست مابین سفیدی وسرخی وتند طعم ومائل بعطریت در اول سوم گرم وخشک قاطع بلغم وتریاق سموم ومقوی معدہ وجگر وباضمہ وقوت حافظہ ومنقی دماغ ومبہی ومجفف رطوبات مفاصل ومدر بول وحیض ومحلل ریاح معدہ واسعا۔

والان بزرگ ۔ ہندش سونف خوانند دربابش مذکور شد۔

واجد ۔ لبلاب راگویند۔

واک ۔ جانوریست کبود رنگ کہ اکثر در لب ہائے آب نشیند۔

وادیان ۔ بادیان راگویند۔

وبر اللقاح ۔ پشم شتر راگویند۔

ووع ۔ بزگش راسپید مہرہ ہندی ونکمہ گویند وکوچکش گوش ماہی ہندوی گھونگھا خوانند۔

ورد بفارسی گل ودر ہندوی پھول گلاب گویند بہترش گل سرخ ست کہ بہندی گلاں گویند خاصیتش سرد وخشک است در درجۂ اول مقوی اعضاء باطن ومصلح عرق منتن بود وسدہا دل وجگر بگشاید۔

ورغنہ ۔ نوعی از سالار منہیہ ہ گویند حربا یعنی گرگٹ بتحقیق گوشت حربا کہ گرگٹ ست سم قاتل بود در حال بکشد ومہلت ندہد ودوا نیز ہمچنین۔

وسخ ۔ ریم را نیز گویند خاصیت ریم گرمست در درجۂ [illegible] واندام را باعتدال گرم کند واگر ہمارا کہ سخت باشد نرم کند ومنبشاندز بیار مجربست۔

وسخ الاذن ۔ ریم گوش راگویند شقاق لب را سود دہد آید وگزیدگی افعی را بغایت نافع بود چون بشگافند وبران نہند بارہا متعدد وبتجربہ آمدہ۔

وسمہ بکسر الواو عرب برگ نیل راگویند ودر سمہ بفتح واو چیزیست کہ بدو خضاب کنند وبعربی کتم نامند وگویند غیر برگ نیل ست وشتی وکوبی نیز می باشد گرم وخشک وباقوت جالیہ وقابضہ وبحلاوت خضاب تمیز از برگ نیل

باب الہاء

ہال ۔ دہل بفارسی قاقلہ گویند بہندی الائچی خوانند کبار وصغار باشد کہ نر وبادہ نیز گویند وبعضی صغار را نر گویند خاصیتش گرم ست در درجۂ اول وخشک در دوم جگر را معونت وسردی یافتہ را سود دہد وباضم ست۔

ہدہد ۔ بفارسی مرغ سلیمان خوانند اگر آدمی او را باخود دارد وبر ابر خصم رود بروی ظفر یابد وحاجتہا کہ دارد بر آرد وگر در زیر وی چون بخور کنند زخمہا را نافع بود ویا کسی مجروح زن بسیار کشادہ گردد باذن اللہ تعالیٰ ودر از ترین پری کہ بر وی بود در پوست بندند ومرد در ران راست بندد چون خواہد کہ مجامعت کند قوت دہد۔

ہزار سفند ۔ حرمل سفید سوختنی وذکر آن در حرف حا مرقوم شد

نشادر درخت گز ست که برگوه روید و انچه بر زمین روید آنرا ابگوینه
خاصیتش گرمست در درجهٔ اول و خشکست در درجهٔ سوم بیمارے
دل و خفقان و سینه و بوی دهان را مفید ست۔

نطرون۔ بورهٔ مسخ و صاحب الفاظ الادویه آورده
که نطرون بورهٔ ارمنی ست در درجهٔ سوم گرم و خشک ست و
محلل جاذب خون بظاهر جلد و آشامیدن آن قاطع اخلاط
غلیظ و سکن سعض و رافع قولنج و هیضهٔ باد و مقاوم سموم و بانیمونه
و ان زیرهٔ کرمانی و ماء العسل یا طبنج زوفا و امثال آن جهت
تحلیل سلاج و با آب جهت رفع سم فطر و فرابیج و با بیخ انجبار ان
جهت رفع سمیت خون منجمد و غرغرهٔ او با سرکه جهت اخراج زلوقه
در حلق مانده باشد و فرزجهٔ آن جهت رطوبت رحم و احتباس
حیض نافع و مفسد معده و محرک قی و مصلح آن مصطگی و صمغ عربی
و بدل آن یک و نیم وزن آن نمک ست۔

نعناع۔ پودینه را گویند و نعنع در آخر دوم گرم و خشک ست۔

نام۔ بهندی پودینهٔ جنگلی گویند۔

نمک۔ هندی انواع نمک اکنون در باب میم مرقوم شد۔

نمک شور۔ سکهاری لون را گویند۔

نمکنگ۔ بهندی راهوری لون خوانند۔

نمک شیشه۔ یعنی کچلون در طب هندی بنویسید که نمک سنگ
نمایندی ترست و مشهی ست و ہاضم طعام و مقوی و دافع قفا
و بلغم و صفرا۔

نمک سیاه۔ سونچر لون خوانند۔

نوره۔ بهاری آهک و بهندی چونه گویند گرم و خشک ست

در چهار درجه و سوزنده است۔

نوشادر۔ ساہل کیمیا از سوی آدمی نوشادر سے سازند و
بعضے اہل هند چنان گفته اند که چون مدتها بر گوبن نشک
بسته بشد آتش افتد و جمله سوخته شود چون خاکستر سرد گردد
از زیر آن نوشادر بنگاله بیرون آید بهتر آنست که چون بلور
صاف و شفاف بود از ان گیرند طبعش گرم و خشک ست در
آخر سوم چون در آب حل کنند و در جامه بیفشانند ما را از انجا
نگردد و اگر در سوراخ او بریزند بمیرد و چون بخانه نوشادر
و در دهان افعی اندازند بگشاده و چون بار دهن بیامیزند
و بر بدن مالند بعد از شقیقه بدن را زائل گرداند خاصه چون
بدان مداومت کنند و در خواص ساورت اگر زن را در آب نوشادر
کنند بیفشرد و نیک شود۔

نیل۔ نباتی ست که عمارهٔ او را نیلا گویند و نبات او را نیلدر
هم خوانند و نیل در هندوستان طبعش گرم و در اول و خشک
است در دوم درجه و قابض ست۔

نیلوفر۔ بعربی کرنب الماء و هندی کنول و کوکا بیلی و انار گویند
اکثر او کبود و بعضے سرخ و بابل بزرگ و تیرگی نیز میباشد و در دلها
روید جمیع اجزای او سوای بیخ در دوم در سه مرتبه و بیخ او
گرم و خشک و تخم آن سرد و خشک ست و مراد از مطلق او گل کبود
است و ند گرم و خشک ست و کبود او لطیف و مقوی دل و سکن
حرارت آن و تپهای حاره و تشنگی و خواب آور و در صفراوی ها
بنشاند و گل نیلوفر یک درم بشراب خشخاش خوردن دافع اختلاج
است و جالینوس گوید نیلوفر خاصیت ست نه کمیت بگیرد بزرگ

ملح الصناعة - تنکار هندی سهاگا -

ملح عجین - هندی سانبهر خوانند -

ملح هندی - قسمی ست از نمک گرم تر و لطیف از انواع ملح ست -

ملح نفطی - نمک سیاه را گویند -

ملح اندرانی - نمک سپید و این بهترین انواع ملحست طبعش گرم و خشک بود در دوم و نمک سوخته دندان را جلا دهد صفت سوخته وی نیکوترین آن بود که نمک را بشویند یکبار و رها کنند تا خشک شود پس در دیگی نهند و بر سر آتش نهند و آتش سوخته بر گرد دیگ کنند و رها کنند تا از چیزی که باز ایستد آن زمان که سوخته شود و آن لغت مشهورست و بهندوی کرل و کیا نیز گویند گرم در درجه اول و ترست در درجه آخر و سستی بهر و سینه را نفع دهد کیلوسی که از و متولد شود نیکو بود و تن را قوت دهد و مصلح آن نبات بود که بخورند بدل

مسکه - بعربی زبد و بهندی مکهن گویند در درجه اول گرم و در آخر آن تر و ملین و منضج و مسمن و مفتح سدد و جهت تصفیه صوت و قصبه ریه و خشونت حلق و سرفه خشک نافع بدل آن شیر تازه که در جوشانیدن خمس آن سوزد -

مویزج - بپارسی مویزک و بعربی زبیب الحمل خوانند در آخر سوم گرم و خشک و بسیار جالی و مقرح جلد و تند و مفتح و مسقط جنین و خائیدن و غرغره کردن او جاذب رطوبت دماغی -

مورد - آس مسطور -

مومیائی - بمعنی آنست که معدنی بود گرمست در آخر درجه

میعه یابسه - یعنی میعه خشک او را بهندوی سلارس گویند نزد بعضی سفل اجزای درخت اوست که سائله را از آن افشرده باشند و نزد بعضی آب مطبوخ آن گرمی و خشکی او زیاده و همه افعال او مانند سائله و با قوت قابضه و حمول او در خون بواسیر و حیض و مسقط جنین و جهت رفع انضمام رحم و صلابت آن و بخورش جهت رطوبات دماغی و لقوه و رفع ضرر هوای وبائی مؤثر و مصدع و مصلح آن رازیانه و بدل آن جاوشیر ست -

باب النون

نارمشک - هندیش ناگیسر خوانند گویند گرم و خشکست در دو درجه -

نارجیل - بعربی جوز هندی و بهندی ناریل گویند و گویند طبیعت آن گرم بود در اول درجه و نیز در دوم و تر بود در دوم

نبق - پارسیان کنار خوانند و بهندی بیر گویند طبع آن سرد و خشکست در درجه اول و قابض ست و بدل آن غبیرا

نحاس - مس را گویند یعنی مس سوخته خاصیت آن گرم و خشکست در سه درجه و نیز قابض ست -

نحل - مگس شهد -

نرجس - بپارسی نرگس خوانند طبیعت وی معتدل بود در گرمی و خشکی و لطیف بود و بعضی گویند گرم و خشکست در اول درجه و گویند در سوم درجه -

نشا - بپارسی نشاسته را گویند سرد و خشکست در درجه اول

نشاره - براده هر چیز -

نضار - زرنیخ را نضار گویند و صاحب الفاظ الادویه گوید

همه را نیکوفته در آب باران و گلاب و عرق گاؤزبان و
عرق بادرنجبویه یکشبانه روز تر خانید پس گوشت مرغ و در آب گوشت
کبک را با چه پارچه نموده در تقوع انداخته در قرع و انبیق
نموده و بر روی انبیق نموده و بر انبیق جراده از عنبر و زعفران
زرلته بسته آویخته بدستور متعارف سقطر کنند و یک اوقیه
با شربت بادرنجبویه هر روز بخورند -

ماش - دانه ایست باندازهٔ عدس گرد بود و در سیستان
ماش را مونگ بضم میم گویند و هندوی ما و بزبان هندی مصلح
اطراف تنوج آورده گویند در درجهٔ اول سرد است و در تری و خشکی
معتدلست خط ستوده برآید چون با چیزها باشند و هر اشده
باشد و غذا نیک دهنده است و زود منضم شود و عامهٔ وقتیکه
سفر کنند سفر ست سفر و مصلحش شیرهٔ بادام است -

ماء الفرنجار - اکثریان کنایه از نرسادر کنند -

مج - بلغاری بمعنی ماش آگویند -

مایج - گیاهیست که چون حیوان بخورد مست شود -

محموده - سقمونیا ر سقوط -

مرو و مروه - جزو نیز گویند هندش کسوندی خوانند
گرم ست در سه درجه و خشک ست در دو درجه -

می - بهندوی بول گویند صفتیت گرم و خشک ست در دو درجه

مری - آبکاسه یعنی کاسنی مذکور -

مرداسنج - بلغاری مرداسنگ و هندوی مروارسنگ گویند
مرکبست طبعش خشکست و در گرمی تری معتدلست

مرتک - قسمیست از یمن مروارسنگ -

مرزنگوش و مرزنجوش - بپارسی گوش موش و هندوی
مروه و موماکنی گویند گرم ست در سه درجه بدل آن
دو وزن آن مروه خود و گویند نیم فلفل -

مسک - بفارسی مشک و هندوی کستوری گویند گرم و خشک ست
در سه درجه و لطیف ست اعضا را قوت دهنده است
خاصه اگر اندکی با کافور و زعفران در بینی ریخته شود
درد سر را که از سردی و تری باشد دفع کند و بدل آن زنجوشک
ست و شیرینی از و مقدار قراطی ست -

مشک زمین - همین معنیست که بهندی سوتهرا نامند -

مشمش - بپارسی زردآلو گویند سرد ست در دو درجه -

مشکطر امشیع - بشیرازی رانک گویند و گویند بوده نیشابور گویند
بدل آن قرطاناست بلخی گوید و راورا رعدس المرست
پورزن آن و شلپور گوید بدل آن اکلیل الملک گویند بدل آن
خفاش ست -

مصطکی و مصطکا - نوعی از ملک رومی ست و بپارسی اورا
ماش گویند طبیعت مصطکی گرم و خشکست در دو درجه

مقل - عصارهٔ قطر را گویند چون قطر را بپزند و آب آن
بیرون کنند آن را مقل گویند و آن گرم و خشکست در دو درجه

مغاث - بیخ انار وشتی کاز درخت حب القلقل پیدا شود
ظاهر هندی آن میدالکڑی باشد در درجهٔ دوم گرم و در اول
خشک ست -

مقتیا - اکثریان آنرا با قشتیا گویند و بیان آن مرقوم شد

ملح قسمی از نمک ست طبعش گرم و خشکست در دو درجه و نوعش بسیار دارد

وسائرا جزا در سوم و زیتون آن سیاه و غیر مستعمل بهتر از
زرد و سبز و مسهل مرهای مصفر اقسام گرم و مواد سوداوی و بلغمی
ماهوانه - مسهور در هند به دندانه است و این و غیب عربی الملک
است شجر نبات او در درجه سوم گرم و خشک و برگ و دانه او در آخر
دوم گرم آب مطبوخ برگ او با عروس سال دارسهل و محلل قولنج
و رافع درد مفاصل و نقرس و عرق النسا و ملین دانه او مسهل و شربت
گویند دانه او در اسهال قوی تیز و مخرج بلغم غلیظ در سه درجه -
مار قشیشا - هندوی سون بکسی گویند سنگیست کز ذهبی و نحاسی
و نحاسی و حدید پیدا شد قوی ترین هم نحاسی ست طبعش گرم
و خشک است در آخر دوم و چشم را تقویت کند
مامیثا - نباتیست آبی مزه تلخ و برگش ببرگ شبت ماند گویند
از بلاد شام و زمین یمن روید و غیره اش برنگ زعفران
است و گویند بنت او در وادیها باشد و نوعی گلسرخ دارد
او را در غرائی نامند و نوعی را گل زرد ست از شیاف سازند
او را عصاره مامیثا و شیاف مامیثا نیز گویند طبعش سرد و خشک
است در یک و در جه و قابض ست
ماهیز مج معرب ماهی زهره و بعربی سم السمک نامند پوست
بیخ نباتش و نباتش مانند درخت شبرم و در لونش غربی ست
مائل بصفرة گویند در خشش ببطول یک گز و نیم و دراز تر و کوتاه تر
نیز بود و گلش خوشرنگ میانه آتش سرخ و برگ او تیر گی زند
شاخهایش بسیار دارد گویند اریتو عاست تبعیت آن گرم و خشک بود در ثالثه
مارچوبه - هلیون یعنی ناگدون دافع دمامیل و ثور و عسر البول
ماء الورد - نیکوترین آنست که الطعم تلخ بود و طبیعت آن گرم
و گویند سرد بود جالینوس گوید سرد ست در اول و معتدل
بود در رطوبت و یبوست مائل برطوبت بود و یقوی الفم
و مسکن صداع گرم و خفقان گرم نافع بود و در چشم
بسیاری ریختن موی را سقیه گند -
ماء الشعیر - بپارسی آبجو گویند جوارالبوزن یک اثار در شش
اثار آب بپزند و صاف نموده آن آب را استعمال کنند مشهور ست
ماء العسل - گرم بود صفت آن عسل یکچیز درد و جز آب شیرین
بجوشانند تا نگث بردو و ثلثان بماند فرو گیرند و بیالایند اگر
خواهند که گرمی وی زیاده گردد زنجبیل قرنفل دار فلفل
از هریک قدری در صره کنند و در دیگ نهند و بر دیگ بندند
و در آب عسل معلق دارند چنانچه ته دیگ برسد و اگر سرد خواهند
خواهند با غبار آن بعسل آرند -
ماء الجبن - آنچیز را گویند صفت آن بستانند شیر تازه در طاس
و در دیگ سنگی یعنی گلی کنند و آهسته در شیب آن آتش کنند
چون شیر بجوشیدگی آید چهل درم سکنجبین قدری
و یکدرم سرکه بران ریزند شیر بدید نشود و پنیر جمع شود و بعد از
بالایش بیالایند پس ازان بکرباس دیگر بر آتش نهند و معاودت
بگیرند و بعد ازان استعمال کنند عجیب النفع است -
ماء اللحم - عرقیست که از گوشتها گیرند و او لطیف و مقوی دل
و روح حیوانی ست و در ضیق النفس و تقیکه با ضعف قلب
و خفقان باشد عجیب النفع ست صفت آن گاو زبان
با در نجبویه و اسپغول هلیله بوا تخم بادیان جوز بوا اصل السوس
ابر سا تخم کرفس قرنفل زوفا خشک بهمن و رو فاخته پرسیاوشان

محقق آنست که نباتیست مانند گاؤزبان و از ولایت می آید
بهترینش خراسانی و ولایتی ست و در اختیارات مینویسد که گاؤزبان
نوعی از مرو سپید ست فی الجمله طبیعت لسان الثور گرم و تر ست در
درجه اول اندوه را فسرد و نشاند و نشاط را برانگیزاند و چون
با شراب بخورند خفقان و جمله علتهای سوداوی و درد زهدان را
که بتازی قلاع گویند دفع کند و چون با لک و شهد آمیخته خورند
سرفه و درشتی ببرد و درد سینه و درد گلوی و خشکی شش را مفید بود
و بدل آن بوزن آن ابریشم سوخته و چار دانگ وزن آن
پوست اترج ست و بعضی گویند بدل آن بادرنجبویه است
و هندبا و گویند مصلح آن هلیله پرورده است و بدل آن دو وزن
آن پوست ترنج —

لادن - بفارسی و هندی هم لادن گویند و بعضی لادنه خوانند
آن از اقسام عنبر ست و بعضی از اقسام زوفا شمرده اند لکن زوفا
از نوعات ست و گویند قسمیست از عنبر زبون —

لاژورد - بپارسی لاجورد گویند خاصیت آن گرم ست در
درجه دوم و خشک ست در درجه سوم و باسهال اخلاط سوداوی را براند

لاله - دانه ایست مانند کنجد در مکه معظمه زاد الله شرفاً و تعظیماً
نیز در نواحی او پیدا شود و گویند گیاهیست بواسیر را نهایت
درجه مفید ست —

لسان الحمل - بپارسی ورق بارتنگ خوانند و او نوعی ست
از لفاح اسبغول چرا که برگ او از برگ اسبغول بزرگ تر ست
بزبان هند آنرا کلچهی خوانند و طبعش سرد و خشک ست در دوم درجه
بدل آن بوزن آن ورق حماض بستانی بود —

لسان العصافیر - بپارسی مرغ زبان و زبان گنجشک هم گویند
هندوی و سندهی اندرجو گویند گرم ست در دوم و تر ست
در اول و باه را بغایت مقوی و خفقان را سودمند آید و
پوست او بسرکه تر کرده بر بینی طلا کنند نفع دهد —

لعبت بربری - صاحب اختیارات بدیعی در باب سورنجان
نوشته است که سورنجان را عراق لعبت بربری خوانند —

لفت - شلجم مسطور —

لفاح - بفارسی کسانیرک گویند و آن اقسام میباشد و بدل
آن جوز الماثل و نیم وزن آن بزر البنج ست و ده دانگ
خشخاش و گویند بوزن آن جوز القی و گویند برابر وزن آن
بزر البنج ست والله اعلم —

لک - بزبان هندوی لاکه گویند صمغ درختی ست و آن
درخت سدر ست که در زمین هندوستان بسیار باشد خاصیتش
گرم ست در درجه اول و خشک ست در درجه دوم و سدها را
بگشاید و یرقان و استسقا و بیماری های جگر و خفقان را سودمند ست

لوبیا - لغت هندیست و بعربی فریقا نامند قوت او تا دو
سال باقی ماند قوت دانه او تا دو سال باقی ماند و بهتر از باقلا
و زبونتر از نخود ست و سرخ او در آخر درجه اول گرم و سفید او
مائل باعتدال و محرک باه و مولد منی و مدر شیر و بول و حیض
و مسمن بدن و رب آب مطبوخ او با اندکی قنه و جلوس در طبیخ
و منقی نفاس و مخرج جنین زنده و مرده و مشیمه و جهت درد کمر نافع

باب المیم

مازریون - شیر اقسام آن را در درجه چهارم گرم و خشک

و آدمی را که اگر مداومت بآن نماید و با شرائط استعمال کند۔

لبن الجمل ۔ بپارسی شیر شتر را گویند سدره را بگشاید و جگر را تازه کند و ضیق النفس و ربو را نافع بود۔

لبن البعیر ۔ بپارسی شیر بز گویند نزله را نفع دهد و وسواس را دفع کند۔

لبن النعاج و **لبن الضان** شیر میش را گویند لذت برای جماع بکند و قوت باه دهد و لون را صاف گرداند و قوت دماغ را بیفزاید۔

لبن حامض ۔ هندوی دهی گویند چون مسکه از وی بگیرند دوغ گویند و چون مسکه از وی نگرفته باشند ماست گویند و طبیعت آن سرد و خشک بود و گویند تر بود و راست افزاینده باه است و لبن حامض غثی و دوار و تنقص در فم تولد کند باید که قی کند و معده را پاک کند و دواء العسل بعد از آن مثلث بیاشامند۔

لحم ۔ بپارسی گوشت گویند طبیعت انواع لحم را که سرد گویند بنسبت انواع دیگر و در نفس الامر جمیع انواع لحوم حار است و در شرح قانونچه همین است۔

لحم البقر ۔ بپارسی گوشت گاو گویند دیر هضم شود و مرضهای سوداوی و وسواس از و تولد کنند و مصلح او دارچینی و فلفل و زنجبیل است۔

لحم العجل ۔ بپارسی گوشت گوساله گویند غیر معتدل است و خون صالح از و متولد شود۔

لحم الجاموش ۔ بپارسی گوشت گاومیش غلیظ و بدترین گوشتهای بود و کیموسهای بد دهد و دیر هضم شود۔

لحم الخیل ۔ بپارسی گوشت اسپ است گویند حرارت او کمتر از گوشت میش باشد معتدل است در رطوبت و یبوست و زود هضم شود۔

لحم الحمام ۔ بپارسی گوشت کبوتر گویند غلیظ و مولد سودا است

لحم الارنب ۔ بپارسی گوشت خرگوش گویند برای نقرس و مفاصل نفع عام دهد و بول براند و احداث تب را دفع کند۔

لحم الغنم ۔ بپارسی گوشت بز گویند گرم و تر است مگر لحم میش سرد و خشک بود و دیر هضم شود و مولد خون سوداوی است

لحم الضان ۔ گوشت میش را گویند خاصیت گوشت آن گرم و تر است مرض سوداوی را مفید بود و منی را بیفزاید و باه را قوت دهد

لسان الثور ۔ بپارسی گاوزبان و بهندی بهنگ و کانه نیز میگویند و گویند گیاهیست که برگهایش مثل دندانها بود همچو دندان پای ملخ و بر برگهایش نقطهای سپید بود همدانه خشخاش و گویند که از میان نباتش شاخ بلند مقدار یک وجبی و با دو وجبی بر می آید و از آن شاخ گلهای آسمان گونی پیدا میشود و آنچه در اکثر کتب این فن می نویسند که گاوزبان چیزیست که بزبان هندی آنرا گکروندہ گویند حکماء برین قول اعتماد ندارند و گویند گکروندہ نمک یعنی حدود لکهنو و بلاد شرقی است اصلا با گاوزبان از روی هیئت و خاصیات مناسبتی ندارد و مشهور میان مردم آنست که گاوزبان کوهی را گویند و آن مقوی قلب است لیکن محقق آنست که کوهی گاوزبان نیست و در تفریح و تقویت قلب بمثابه گاوزبان نمی رسد چنانچه شیخ الرئیس در کتب خود بمبالغه تمام خاصه و تقویت قلبیه وی بیان نموده و از روی هیئت شیر با گاوزبان مشابهت ندارد زیرا که گلش زرد و برگهای بی نقطه است والله اعلم بحقائق الاشیاء و خواصها

مسهل صفرا و محلل چون در حلق بچکانند برای دفع بلغم خوب
بود و شراب آن از نیم رطل تا دو رطل سود دارد۔

لوبان۔ کندر ست۔

لبن۔ شیر را گویند سرد ست در درجهٔ اول و تر ست در
دوم و گویند گرم و تر ست و در دلیل حرارت وی خلاف ست
و در طب هندی می نویسد که شیر در طبع سرد و تر ست و گران
بخاصیت شهی و مقوی اعضا و دافع فساد باد و بلغم و افزاینده
جرد و عمر و مصلح فساد منی و دافع تنگی نفس و بواسیر و غیره و برگشتگی
کسی که لاغر شده باشد و صاحب جماع همیشگی و پیری و خداوند خشکی را
بهتر ازین وارو نیست۔

لبن النساء۔ شیر زنان را گویند موافق ترین شیرها آدمی را
شیر زنان تندرست و جوان ست بشرطیکه غذای ایشان لطیف و نیکو
بوده باشد که شیر از پستان بمزند۔

لبن البقر۔ بپارسی شیر گاو گویند و گویند غلیظ تر از شیر حیوانات دیگر باشد
و بدن را فربه کند و در طب هندی می نویسد که شیر گاو بطبع
سرد و تر ست و گویند که زائیده شیر زنان منی مردان را بیفزود
و رنگ رو و حافظ صحت و دافع فساد باد و صفرا و شیر گاو سیاه
بهتر از رنگهای دیگر ست و شیر گاو که بچهٔ او خورده باشد و یا در
وقت زادن مرده باشد باد و بلغم و صفرا انگیز باشد و شیر گاوی
که غذای او کنجاره باشد بلغم انگیز و گران ست و هر شیر تازه جوشنده
خام گرم گرم و پاره پاره بنوشند بطبع سرد و سبک و در خاصیت
مقوی اعضا و دافع اخلاط ثلثه و در منافع برابر آب حیات ست
و اگر همان شیر را همچنان سرد بنوشند مضر اخلاط ثلثه باشد و بدید کند

بجز شیر گاو و شیر میش که سرد و گرم و جوشیدهٔ اینها نیز سودمند
است و هر شیر جوشیده که چون سرد کرده بنوشند دافع فساد
صفرا ست و گرما گرم بنوشند دافع فساد باد و بلغم و شیری که هنگام
صبح بدوشند گرانست و نفاخ و مبهی زیرا که تابش مهتاب ست
والله اعلم بالصواب و شیری که وقت شام بدوشند دافع
ماندگی راه ست و مقوی اعضا و چشم و دافع فساد باد و صفرا
زیرا که از روز تابش آفتاب خورده و باد یافته و حیوان
نیز حرکت کرده این جمله که گفته شد قول حکماء هند بود و رازی
گوید از قول جالینوس که حرارت وی زیادت نبود بر برودت
و برودت زیادت نبود بر حرارت و صالح ترین شیر مایهٔ آدمی
شیر حیوانیست که مدت حمل وی مناسب مدت حمل انسان
بود چنانچه شیر گاو و هر چند مدت وی بعید تر از حمل انسان
بود پس شیر وی غیر مناسب بطبع آدمی خواهد بود و شیر او
با امزجهٔ حاره اگر بآتش بجوشانند نافع ست اگر در معدهٔ آنها
صفرا نبود و مضر مرضهای بلغمی ست و در کتب یونان شیر خام
را نفاخ می نویسند مگر وقتیکه جوش دهند در نفخ نقصان پذیرد
و شیر علاج نسیان بآتش و وسواس ست بسبب آنکه تر ست
و زیادتی می بخشد در جوهر دماغ و شیر مضر بدیدان ست و اصحاب
صداع و دوران سر و ملتین و بینائی را نقصان می آرد و وقتیکه
بسیار از بسیار استعمال او نموده شود بسبب تصاعد بخارات لزجه
و در باقی منافع قول حکماء یونان مطابق اقوال حکماء هندوستان
است و سابق ذکر نموده شد و در بیان خواص شیر بطول رفت
بجهت آنکه تا معلوم شود که شیر باتفاق مذهبین چیزی نافع ست

و با سرکه جهت ورم سپرز مفید و روغنی که آب تازهٔ او با آب
طبیخ یا از گل او ترتیب دهند جهت رفع برودت بدن و ریاح موثر
و شراب او که در هر یک رطل آب انگور دو مثقال از آن بریزند یا یک نیم
مثقال او در یک رطل خمر کنند و مدتی بگذارند جهت تشنج و یرقان و نفخ
زخم و فساد اخلاط و اصلاح فاسد و بدی هضم و ابتدای استسقا
نافع و شربتش سه درم و در مطبوخ تا هفت درم و مضر امعا و
گرده مصلح آن کتیرا و بدل آن مثل آن سیسالیوس و ربع آن
سلیخه و گویند غافث و سلیخه یا تخم شلغم بریست۔

کمافیطوس عامانیطس نیز نامند بدل آن نیم وزن آن سیسالیوس
و دانگی و نیم آن سلیخه و ابن بابویه گوید بدل آن دران زیره
کرمانی بود و گویند بدلش کمادریوس ست۔

کرش ۔ بهندی بچونی و گویند شکنبه و دودهای حیوان و بهترین او
از گوسفند و بز جوان ست و بعضی آنرا سرد و خشک و جمعی گرم
و تر دانسته اند۔

کمیز ۔ بول و پیشاب را گویند۔

کمون ۔ بپارسی ریزه معروفست و چار نوع ست کانی
شامی فارسی نبطی و گویند یکی از انواع بدل دیگرست طبعش
گرم ست در درجهٔ دوم و خشکست در درجهٔ سوم و بادها بشکند
و پیچش شکم را دفع کند و تخفیف کردن خفقان را نافع ست

کمات ۔ فطرست و گویند سماروغ ست و هندوی ککن و هول خوانند۔

کندر ۔ علک رومی را گویند و بعضی گویند صمغیست مستدیر صلب
مائل بسرخی را کندر ذکر و سفید سست را انثی نامند گرمست
در دوم درجه و خشکست در سوم و خفقان را مفید ست و خاطر را
قوی گرداند و قی را باز دارد و ملطف و محلل ریاح و حابس
سیلان خون از ظاهر اعضا و حجب دماغی و نفث الدم و مجفف بلغم
و با تریاقیت و مبهی و منقی و مقوی روح حیوانی و دماغی
و صاحب اختیارات بدیعی گوید بدل وی مصطگی ست و اسحق
بن عمران گوید بدل وی یک وزن و دو نیم آن زقاق ست

کندش ۔ بفارسی چوبک اشنان و بهندی چوک و ملین گویند
گرم و خشکست در درجهٔ سوم۔

کنکر ۔ بپارسی حرشف و ابوالخیر گوید کنکر خرنوب بزرگ را گویند و کنکر
زد صمغ کنکر را گویند و بعضی گویند کنکر زد صمغ حرشف ست طبعش
در دوم گرم و در اول خشکست۔

کورز ۔ میوهٔ کبر را گویند۔

کوک ۔ ترهٔ کاهو که بعربی خس گویند۔

کهربا ۔ و کاه ربا در گرمی معتدل در درجهٔ دوم خشک و نزد
بعضی در اول سرد ست و مفرح و قاطع نزف الدم و خون شکم
بواسیر را نافع و چون که از معده بر آید آنرا نیز سودمند ست
اگر با مصطگی او را بخورند درد معده و خفقان را سودمند ست
و هر که او را با خود دارد شش سفید در جامهٔ او نیفتد۔

کیه ۔ مصطگی را گویند خاصیتش مذکور شد۔

کیلا ۔ بعربی موز گویند۔

کیوان ۔ اهل صناعت سرب را گویند و معروفست۔

باب اللام

لبلاب ۔ بپارسی عشق پیچه را گویند و هر نبات که نزدیک او بود
بوی پیچیده شود و معروفست گرم و خشکست در درجهٔ اول

مدر بول و ملین طبع و منقی سینہ و شش و باہ را قیت و جالی و بالتقطیع و مفتح سدد و مولد خلط فاسد و مورث اسہال مصلح آن گلاب و گل ارمنی۔

کرویا بفارسی زیرۂ رومی و شاہ زیرہ و قرنبا و گویند جانبوس گفتہ است کہ زیرۂ رومی گرم و خشک است در درجہ سوم بدل آن نیموزن آن کمون بنطے و نیموزن آن انیسون ست۔

کرفس۔ و آن در نواح ختا وغیرہ خیو و سنبل را تیز گویند و بہندوی اجمودھ و اگر اجوائن خوانند گرم و خشک ست در دوم۔

کرنب۔ بپارسی کلم گویند و بہندوی کرم کلا نامند گرم ست در درجۂ اول و خشک ست در درجۂ دوم۔

کرکم۔ زعفران را گویند بعضے گفتہ اند کہ دارو ے ست از انواع نباتات بزیرہ ماند و بہندوی اورا سکو خوانند۔

کرم دانہ۔ نوعی از تخم ماذریون ست و گویند از درخت سمان الجمل گویند ثمرۃ الخیر او گویند اوشنگن۔

کزمازج بہ پارسی گزمازک و گزمازوک و بہندوی مائین گویند ثمرۂ درخت گزست و ثمر قسم کلان یعنے اہل اعذبہ نامند و این در خواص مثل عذبہ است۔

کرہ اہل ہند درخت جاؤ را گویند اگر در کنار دریا میروید۔

کزبرۃ الحمام۔ شاہترج ست۔

کراہم کندھو۔ بہندوی اتھول کندھ گویند گرم و خشک ست۔

کشنیز بعربی کزبرہ بہندوی دھنیا گویند طبعش اخیر بزیرو سردست در دوم و خشک در سوم و کشنیز خشک سرد و خشک در دوم۔

کزبرۃ البعیر بہ سباد و سنان مسطور۔

کشوث۔ غول را گویند و بعضی گفتہ اند کشوث چیز یست در ہندش آنرا اسپرک بکاف عجمی گویند و گفتہ اند کہ کشوث اکاس بیل ست گرم ست در درجۂ اول خشک ست در درجۂ دوم۔

کشت بر کشت۔ نباتی ست برہم پیچیدہ مانند ریسمان بافتہ شدہ در ہند سوداگران باطراف برند و بچکنیز خوانند ہندش بھپھلی خوانند و بعضی گویند عشقہ و بلاب ست طبع حار و یابس ست بدل آن بوزیدان بکافور۔

کشک الشعیر۔ کشک جو یعنے شیرۂ جو۔

کشکاب۔ آش جو۔

کعک کاک۔ نان مشہور۔

گلنار۔ گل انار۔

گلقند۔ اصل گلشکری کہ در آفتاب ترتیب یافتہ باشد۔

گلوی۔ ہندش گرچ گویند خاصیتش گرم ست و قابض شکم و مقوی اعضاء غشیان ست و صفرا و بہم زدگی طبیعت۔

کمافریوس۔ بہندی سونڈی گویند نباتیست قوتش تا ہفت سال باقی ماند در درجۂ اول گرم و در آخر آن خشک و مدر بول و حیض و رافع امراض سپرز و سرفہ مزمن و قاطع اخلاط غلیظہ و در سائر افعال مانند کمافیطوریون و مسہل بلغم و خلط سوداوی و اخراج جنین و استسقا نافع و طبیخ چہار درہم او با سہ درہم روغن زیتون و یکرطل آب کہ بہ ثلث رسد چند روز مداومت کنند جہت سنگ گردہ و مثانہ مجرب و سحوق او با عصارہ بادرنجبویہ یا مسل در چند روز رفع مدد سینہ و بردت نواحی آن میکند و خمار او با عسل جہت فروج مزمن و اکتحال او با شراب جہت ضعف

ادویہ وگویند کہ از استعمال آن زیادہ بر نہ عدد آبلہ بر نمی آید
وخاکستر او جہت التیام زخمہا مجرب و دانۂ او کہ از شمرش حاصل میشود
مقوی دل ومعدہ وجگر و آب کدر قوی تر از دانۂ او و بدلش بوزن آن
صندل سرخ ومثل آن بقم ست۔

کاشم۔ درخت انگوزہ را گویند و بدل وی دار اتخم انجرہ یا تخم
گذربو دونبا دق گویند و بدل وے کاشم بستانی بوزن آن

کاہو۔ خس مرقوم۔

کاف۔ نوعی از ترنج ست او در ولایت شوستر بہم رسد گویند
سالے نگاہدارند ہفت سال بار آورد۔

گاؤزبان۔ لسان الثور در حرف لام گفتہ شود انشاء اللہ تعالیٰ

کافور۔ ببندی کپور گویند خاصیتش سرد و خشک ست در درجہ سوم
ومفرح و قاطع نزف الدم اعضا و عاف و اسہال۔

کاسر الحجر۔ نوعے از گوبھی آنرا بزبان ہندی بنج بفتح باء موحدۂ
فارسے وسکون جیم خوانند۔

کافر۔ ہندش گگروندہ خوانند مرۂ تلخ و بخاصیت دافع تپ
وفساد خون و بلغم۔

کاکنج۔ معرب کاکنک بپارسی اوراعوسک در پردہ گویند
وببندی پوپٹا خوانند بعضے گفتہ اند چنان می نماید کہ این میوہ
کہ در بعضی شہرہائے ہندوستان بجہ تن نامند طبعش سرد و خشک ست
در دو درجہ بدل وے عنب الثعلب و در بعض کتب طب مرقوم
است کہ در قوت مثل عنب الثعلب ست و از اقسام عنب الثعلب
است و مراد از مطلق آن ابتدائی ست و مستعمل از ان پوست تخم
دانۂ او و قوتش تا سہ سال باقی ست و در آخر دوم سرد و خشک

و مدر بول و رافع امراض گردہ و مثانہ۔

کاؤرونین۔ ہندوے کورو چتیا خوانند۔

کباب چینی۔ و آن دو نوع ست یکے دہن باز کردہ کہ او را بیر خوانند
دوم کباب چینی ست و بہ پلپل گرو مشابہت دارد و بپیشتر از
قاقلہ ست و گرم و خشک ست در درجہ دوم و بدل آن قاقلہ و پلپل
و دارچینی ست چون یکدرم تا یک مثقال آنرا سودہ بیاشامند جہت قروح مجاری بول مفید

کبیکچ۔ بفارسی موسک و ببندی کستوری و انگلیا گویند نباتیست
مشابہ بکشنیز موچہار قسم میباشد و بنفشش تر دیک آبہای جاری
اقسام او در آخر سوم گرم و خشک و باحدت و محرق جلد و ضماد آن
او موجب جراحت و درد اعضا و باروغن باجہت جرب حیوان
و انسان و تقشر جلد و برص ناخن و اقسام ثالیل و دار الثعلب
و نطول مطبوخ او جہت سعفہ و بیخ خشک او عطش و قوی تر از کندش
و طلاء او از خارج جہت درد دندان و از داخل جہت ہذیان آن و حوصل
آن جہت اخراج جنین و شیمہ و احتباس حیض نافع۔

کبریت۔ بپارسی گوگرد و ببندی گندھک گویند و خاصیت
آن گرم و خشک ست در چہارم و گویند در سوم و بعضے او را در دوم
گرم و خشک گفتہ اند۔

کثیرا۔ بفارسی گون نامند و مشہور ببندی کتیرا نامند و قطع طبع آن در گرمی
و سردی معتدل شکنندۂ حدت ادویۂ حادہ و قاطع خون و مواد رقیقہ۔

کتان۔ را بفارسی تخم کتان گویند و ببندی السی خوانند گرم
و خشک ست در یکدرجہ۔

کدو قرع مسطور۔

کرسنہ۔ بپارسی کاؤدانہ و ببندی مٹر خوانند در درجہ اول خشک ست

قثاء سلیخه - پوست درختیست که او را سلخ گویند و بیان آن مرقوم شد

قصب - هر نباتی که میانه او تهی و قامت او راست باشد و بپارسی نی خوانند -

قصب الشکر - بپارسی شکر بهندی کهانڈ و اوکه گویند شربتش آبدار و نازک و شیرین طبعش گرم و تر ست در درجه اول -

قصب الزریره - آنرا بهندوی چرایته گویند و او دو قسم ست کبیر و صغیر و رقیق ست و خاصیت هر دو نوع گرم و خشک ست در درجه دوم

قصب بوا - قصب الزریره مسطور -

قطران - و طریق تحصیل او از کتب متداوله مذکور ست گرم و خشک ست در چهار درجه و بپارسی او را جان مرده گویند از جهت آنکه مرده را که بقطران در گیرند تباه نشود و صورت او خوب گردد -

قطف - آنرا بزبان هندوی بتهوا گویند در باب سین گفته شد -

قطونا - بزر قطونا -

قطرون - اکثیریان نحاس را گویند -

قلی - قلیا را گویند و بهندی ساجی خوانند طبع آن حار و یابس ست در درجه چهارم -

قلقاس - گیاهیست که ساق ندارد و برگ او پهن بود و بعضی برانند که قلقاس از زینه است که آنرا بزبان هند و باصطلاح حدود قنوج و زمینهای شرقی و غربی ازوی گویند و کهیان نیز خوانند خاصیتش گرم و خشک ست بسه وجه و قوت باه را مفید ست -

قلب - آنرا بپارسی ماش هندی گویند و اهل هند او را اورد خوانند و خاصیت او سرد ست در دو درجه و تر ست در یک درجه یعنی طبعش گرم و خشک نوشته اند شکم را به بندد -

قلقطار - بپارسی زاک زرد را گویند گرم و خشک ست -

قلت - بهندی کلتهی گویند طبع آن حار در درجه اول و یابس در درجه دوم -

قمر - اهل کیمیا مراد از و نقره دارند -

قنبیل - هندی کیله خوانند خاصیت آن گرم و خشک ست در درجه دوم انواع کرم شکم را بکشد و بیرون راند -

قنابری - مرغیست معروف -

قوشیرا - نوسادر را گویند -

قورسا - عود بلسان را گویند -

قنفذ - بپارسی خارپشت و بلغت هندوی جاهه و سیاهی گویند و این جانور در هند دشتی و اهلی و کوهی و بحریست و کوهی چون آدمی را به بیند خارهای سوی آدمی در اندازد -

قیمولیا - طین قیمولیا و آن نوعیست از رخام -

قیروقایر - بزبان هندی آنرا دال خوانند خاصیت آن گرم ست در درجه سوم و خشک ست در درجه دوم -

قیصوم - نوعی از برنجاسف جبلی ست و گویند او را قسمی از افسنتین و بدل وی در درد سر اگر از سردی بود بابونج ست -

قبرس - شمع و موم را گویند -

باب الکاف

کاوی - بعربی کدر و بهندی کیورا خوانند در آخر دوم گرم و خشک و نیز و بعضی معتدل ست و مقوی بدن و حواس و با تفریح و رافع خفقان و اعیا و ماشری و بثور جگر و مسکن دردهای عصب و شربت او که چوب او را کوبیده بجوشانند و آب آنرا با شکر بقوام آرند جهت آبله و حصبه بهترین

گرم وخشک ست در درجہ دوم ۔

قاقیا اکثیریان مراورا قلمی دارند ۔

قشاع بتانیستکہ چون بر شاخہا انگور پیچیدہ شود مفرد ہے او سرد وخشک ست در درجہ دوم

قثار بفارسی خیارو رازو ہندی گلری گویند ۔

قثاء الجمار ۔ خیارو ستی گویند و بزبان ہندی کچری خوانند و گویند کریلا است گرم وخشک ست در درجہ دوم و طبیب ہندی گوید کہ کریلا بخاصیت سرد وخشک ست در درجہ سوم و دافع فساد صفرا وخون بلغم و زردی بدن و یرقان و جذام منے و کرم شکم ۔

قثاء الحیہ ۔ بقولی زراوند طویل ست واز قول منہاج حنظل ست ۔

قثاء ہندی ۔ خیار شنبر مرقوم ۔

قثاء النعام حنظل ست وگفتہ شد ۔

قدید ۔ گوشت خشک ۔

قرفہ ۔ بزبان ہندی تج گویند ۔

قرنفل ۔ بزبان ہندی لونگ خوانند در درجہ سوم گرم وخشک ومفتح ومحلل ومقوی دل ومعدہ وجگر واعضاے باطنی و دماغ ورياح وہاضم ومفرح ودافع قے وغثیان واستسقاء وعلل سوداوی وبلغمی

قرفۃ العیر البصل ۔ بدل وی قرنفل بود ۔

قربص ۔ تخم انجرہ است وبہندی اٹنگن گویند خاصیت آن در حرف الف مذکور شد ۔

قرومغا ۔ روغن زعفران گویند گویند کہ تفل روغن زعفران است کہ بعد از گداختن مدام آب برنگ زعفران ماند و بعد از خائیدن رنگ و ندان کند ۔

قرومانا ۔ کرویا رجلی و بری آن زیرہ رومی ست زرد رنگ وبدل وی از خرو حریل بود و گویند بدل آن مشک طرامشیع ست

قرطمانا ۔ قرد مانا و مسطور ۔

قرطم ۔ و آن حب العصفر ست بپارسی خسکدانہ گویند بدل آن حبۃ الخضرا ست ۔

قرطم بری ۔ اشتر خار ست ۔

قرۃ العین ۔ کرض الماء یعنے اجموداب و گوجر جیر و وہ بیرل آبی و آن بیشتر در آبہا ایستادہ و در آب روان نیز پیدا شود

قرظ ۔ باطار منقوطہ نوعی از اقسام غیلان ست و بعضی برگ سلم یعنے درخت ببول دانستہ اند ۔

قرط بضم قاف و طاء مہملہ نباتیست شبیہ بہ طبد و ازان شیرین تر و برگ آن بزرگ تر طبد آن گرم و تر بہ شاسیدن تر و تازہ آن مسہل و خشک آن حابس

قرع ۔ بپارسی کدو و ہندوی ٹمرہ و بعضی آل گویند سرد و تر است در سوم و مولد بلغم و محرور مزاج را مفید ست و عطش را زود نشاند و مزاج بلغم و سوداوی را مضر ست و اصلاحش بزنجبیل و دار چینی کنند ۔

قرون البقر ۔ برادہ شاخ گاؤ ۔

قسط ہندی ۔ بپارسی دیوتانی و ارقطش و ہندوی کٹ و کوٹھ نیز گویند معروف ست گرم ست در سہ درجہ و خشک ست در دو درجہ ۔

قسط بحری ہندی بچکر مول گویند ۔

قشر ۔ پوست از ہر چہ باشد ۔

قشور ۔ جمع قشر ۔

قشر الاترج ۔ پوست ترنج را گویند ۔

قشر اصل الکرفس پوست او بیخ اجوائن ۔

فقاح سورنجان ۔ گل بعینہ بہ بری در بعضے کتب مے رسد کہ بعینہ بہ بری سنگھاڑہ بجنگلی ست۔

فلفل ۔ ہندی کالی مرچ گویند و او دو نوع ست یکی سپید و دیگر سیاہ و ہر چہ از درخت فلفل آنکند مائل بسفیدی بود۔

فلفل سیاہ ۔ فلفل گرا گویند کہ مشہور ست خاصیت پیپل سیاہ و سفید دارد گرم و خشک ست در درجۂ سوم و در سپید قبض زیادہ است و در سیاہ قوت کم کردن مزاج شیر و بدل فلفل سپید ابن ماسویہ گوید زنجبیل ست۔

فلفلمویہ ۔ اصل الفلفل یعنے بلاور طبیعت آن گرم و خشک بود۔

فلفل خشک و فلفل تر ۔ بزبان پارسی قبیلہ فلفل یعنے و بزبان ہندی ابل خوانند در آخر دوم گرم و خشک ست و در گرم تر و قوی تر ست۔

فلفل ۔ تخم سنبھالو را گویند۔

فلفل آبی ۔ بزبان ہندی جل سلکا گویند۔

فلفلین ۔ فلفل گرد و دراز۔

فلوس خیار شنبر ۔ بالتاس را گویند۔

فلفنجکشت ۔ ہندش سنبھالو خوانند۔

فوفنجشت ۔ باریک خوشبوے مانند سنبل بلکہ گویند قسمی از سنبل است یا قسمی از سنبل الطیب ست ہندی جال کری گویند گرست در یکدرجہ و خشکست در دو و در جہ بدل وے بوزن آن سنبل و کباب بود و گویند بدل آن فلفل سیاہ است۔

فوۃ الصباغین ۔ بہندی مجیٹھ گویند گرم و خشک ست در درجہ دوم

فونتیخ ۔ و فرونج بپارسی پودنہ خوانند گرم و خشک ست در درجۂ سوم و خاصیت او آنست تنگے نفس و ریش مدرہ و دواء الفیل را دفع کند و جہت کزاز و تشنجیۂ فضول سینہ و معدہ بسیار مفید۔

فوفل ۔ لفظ پارسی و بہندی سپیاری گویند سرد و خشک ست در درجۂ دوم طبیعت را قبض کند دبن ہای دندان را محکم گرداند و دہان را خوشبوی کند و دل را قوت دہد۔

فنجن ۔ سداب مسطور۔

فیل ۔ بپارسی پیل و بہندوی ہاتھی گویند و دندانش را عاج گویند چون نرم سودہ کردہ زنند طبیعت را قبض کند و حافظہ را قوت دہد و چون زنے ہر روز عاج را سودہ دو درم با ماء العسل میل نماید پس مرد باو تردیکی کند آبستن شود و صاحب اختیارات بدیعی گوید کہ امتحان بنو عدیگر کردیم شب بر سلۂ مثقال بہ نبات معری سائیدہ زن سفوف ساختہ و شب سوم و چہارم و باوی مجامعت کرد آبستن شد امابشرط آنکہ بعد طہر شود و نمیو زن سرگین فیل را العسل فرزجہ ساختہ بردارد ہرگز آبستن نشود و بخوراند کی بارچۂ مشک خرطوم آن را فع ابا سیر۔

فودج ۔ مایۂ آبکامہ ست کہ از آرد جو و گندم بی نمک با گرم خمیر کردہ در برگ انجیر پیچیدہ و در ظرفی نہادہ در سایہ بگذارند تا مستعفن شود و خشک گردد و خمار او با سرکہ و روغن گل جہت جرب و خارش بدن و تفتیح دل مفید و محلل قوی۔

فیلزہرج ۔ معرب پیل زہرج و آن نبات مشہور ست و گویند بلبل ست ثمر او مانند فلفل و حصفی عصارہ او و بدل آن حصفی بود۔

باب القاف

قاقلہ ۔ دو نوع ست یکی خرد و آنرا قاقلہ صغار گویند و دیگرے بزرگ و آنرا قاقلہ کبار خوانند ہر دو نوع را بزبان ہندی الائچی خوانند

در درجهٔ دوم بدل آن صفصفاست۔

غوره۔ اول هر میوه و انگور خام نارسیده۔

باب الفاء

فاخته۔ بزبان هندی پنڈکی گویند لحمش گرم و خشکست و مهرای او جهت فالج و رعشه و امراض عصبانی و ریاح غلیظه و تفتیح سدد نافع و مورث بیخوابی و کباب او دیر هضم۔

فاعبد۔ از حنا مکی و از جمله ریاحین خوشبوی ترست بعضی گفته اند که بیخ نیلوفر هندیست و عاشور علیخان این قول را تخطیه کرده است و ابو حنیفه گوید فاعبد خوشهٔ گل حنا نو برون آمده را گویند خاصیتش معتدل ست در گرمی و سردی و خشکست۔

فاشرا۔ هزار چشان و هزار فشان گرم دشتی خوانند در بستانی درخت آن خشک شود و نبات او بر هر درختی که نزدیک از و باشد پیچیده شود و خوشهٔ او قریب ده دانه داشته باشد در اول سبز و در آخر سرخ شود و گل لاجوردیست و بدل وی بوزن آن درونج و همیشه وزن آن بسباسه بود۔

فاوانیا۔ عود الصلیب خوانند طبع آن حار یابس در درجهٔ سوم مصلح از کتیرا بدل آن غاریقون و زراوند مدحرج یا زفت یا پوست لنگ

فرع الحمام۔ بپارسی کبوتر بچه را گویند گرم و خشکست در اول گوشتی مقوی باه بود و چون مصعد بخارات ست مضر چشم و دماغ بود۔

فراسیون۔ بزبان فارسی کوریا و گندنا و کوهی گویند و بعضی او را تفسیر کرده اند که بزبان هندی آنرا کوهی خوانند گرم ست در درجهٔ دوم و خشک ست در درجهٔ سوم و بدل وی انیسون و افتیمون ست و گویند بدل وی بوزن وی لاغیه است۔

فرفیون۔ و فربیون باید که چون فربیون را از درخت بگیرند و دهان را به بندند غبار آن را در دهان بزنند که دندان را بریزاند و گویند شیر درخت زقوم ست و گویند انگزه است و گویند ماذریون ست و غالب روایت آنکه شیر زقوم ست که خود از درخت جدا شده در شاخ آن منجمد می شود در بلاد انطاکیه بسیار روید سرخ ست بزردی مائل و او را قاتل ابن نیز گویند یعنی کشنده پدر خود ای اجزای که در وی افتد همه را بخورد چنانکه شهد و روغن گاو یکجا کرده در آوندی بدارند یک دیگر بخورند و گویند بدل وی بوزن او دو دانگ جند بیدستر ست و نیم وزن آن ماذریون۔

فوبیخیست باریک با خوشبو مانند سنبل الطیب که بهندی جال کرمی گویند

فرفخ۔ بقلة الحمقائیست و بیان آن گفته شد۔

فراسنک۔ نام طائریست که بزبان هندی جمجره گویند و او را دیو چتر سیه نیز خوانند خطاف مسطور ست۔

فرار۔ اکثیریان سیماب را گویند۔

فستق۔ پسته را گویند گرم و خشکست در درجهٔ دوم و بدل وی مغز بادام و سرحبة الخضرا بود۔

فضه۔ بفارسی نقره و هندوی روپا گویند سرد و ترست در درجهٔ دوم پریشانی دل و خفقان را نافع ست۔

فطراسالیون۔ تخم کرفس را گویند و طبع آن گرم و خشکست در درجهٔ سوم

فطر۔ سماروغ ست خاصیت آن سرد ست در درجهٔ دوم و ترست در درجهٔ سوم

فقاح۔ گل شگوفه

فقاح اذخر۔ گل اذخر مرقوم بدل آن قصب الذریره۔

در درجهٔ دوم و بعضی در درجهٔ اول سرد و تر دانسته اند۔

عنبر۔ بهترینش آن که سفید باشد و آنرا اشهب گویند بعد ازان ازرق که شقلی خوانند بعد ازان اصفر کہ خشخاش نامند طبعش گرم ست در درجهٔ دوم و خشکست در درجهٔ اول مقوی و مفرح و محرک اشتہا و باہ و دل و دماغ را نیز قوت دہد و بدل آن دو دانگ و زن آن مشک و دانگ زعفران و گویند بوزن آن ہر دو مشک و زعفران بدل آن کنند۔

عنصل۔ ببونانی اسقیل و بفارسی پیاز دشتی و پیاز سرسش و ہندی کانڈا و کندری خوانند و گویند آنکہ در زمین تنہا بروید سم قاتل ست در آخر سوم گرم و خشک مدر بول و حیض و مقوی معدہ

عنکبوت۔ ہندی مکڑی گویند۔

عود۔ بپارسی چوب سپید گویند و بزبان ہندی اگر خوانند بہترینش آنست کہ سیاہ و سنگین گران باشد و چون در آب اندازند در تہ نشیند و زود کوفتہ شود و در ہیچ ریشہ نباشد گرم و خشک ست در آخر دوم و با اندک قبض ست و دل و معدہ را قوی کند و خفقانرا بسیار از بسیار سود مند ست۔

عود بلسان۔ چوب بلسان طبع آن حار یابس در درجهٔ سوم مصلح کبر ابدل آن حب بلسان بود۔

عود الصلیب۔ غاوانیا ست بچیست کہ نر و ماده بیاشد و مراد از مطلق آن قسم نرست و چوب چہار گوشہ آنرا برای ام الصبیان در گلوی بچگان بندند دفع شود و گویند در آخر دوم گرم و خشک ست و محلل ریاح غلیظہ و مدر حیض و ملطف و مفتح مجفف و با قوت قابضہ و مقوی جگر و گردہ و مطبوخ در شراب حابس اسہال و شرب او در شراب مسکن درد معدہ و بدل او در صرع زراوند و مغربہ و سقط و رفع آثار بثرہ و نقرس را نیز نافع و گویند بدل آن زراوند مدحرج ست۔

عود خام۔ عودی کہ ترکیب نکردہ باشند۔

عین البقرہ۔ گویند گوگرد ست۔

باب الغین المعجمہ

غافث۔ گلی ست لاجوردی رنگ باریک شاخ بدرازی یک گز گلش و شاخ و برگ ہمہ تلخ بود چون صبر و آنرا گل خلہ گویند و او را از حوالی شیراز آرند فارسی و رومی ست در درجهٔ دوم گرم و در اول خشک و لطیف و جالی و مفتح سدهٔ جگر و مقوی آن و معدہ و مدر حیض و بول و شیر و عرق و مسہل اخلاط سوختہ و حارہ و رافع حمیات مرکبہ و سدهٔ سپرز و جگر و در او مجفف و النیام و ہندهٔ متخمہا و حمول او در قوی حیض و گویند مضر سپرز است و مصلح آن انیسون و بدل آن نیموزن آن افسنتین بایک وزن او اسارون بود۔

غاریقون۔ دو نوع ست سفید و ہندی بہترینش ماده است بغایت سفید و املس بود و بدل وی در اسہال بلغم و سودا بوزن آن تربد و دو دانگ عرق سپید بود جالینوس گوید بدل آن نیموزن آن فربیون ست۔

غبیب۔ نوعیست از انگور سیاہ۔

غرسا۔ راسن را گویند۔

غرب۔ درختیست کہ آنرا اطار گویند و بشیرازی ورنگ گویند و او خارہا بود و قطران از ہمہ اجزای او بہتر ست و طبع آن با ردست در درجهٔ اول و یابس

عاقرقرحا - ہندی اگر کرہا گویند و خاصیت آن گرم و خشک است در درجہ سوم اورا اول کند و صفا دہد و باہ را منعاجب یبوسی اعضا و لذت جماع نافع۔

عجم الزبیب - دانہ سویز را گویند۔

عدس - بپارسی مرجمک و بہندی مسور گویند خاصیتش سستی در درجہ اول و خشکست در درجہ دوم و قابض ست و خون را غلیظ کند و چشم را باریک کند و بیماریہای سودا وی را قوت دہد۔

عرعر - سرو را گویند بعربی و گویند خاصیت دانہ عرعر سردست و گرم و خشک ست در درجہ سوم۔

عروق الصباغین - بہندی مجیٹھ را گویند طبیعت آن سرد و خشکست در دوم و صاحب اختیارات بدیعی گوید کہ عروق الصباغین ماچوبہ است۔

عسل - شہد ست گرم و خشکست در درجہ دوم۔

عسل بلادر - شیرہ بلادر معروفست

عصل القصب - شیرہ نی شکر۔

عسل لبنی - میعہ سایلہ را گویند

عصارہ - از شیرہ ہر چہ باشد

عصارہ مامیثا و شیاف مامیثا - صفتش آنکہ از وے بگیرند و بپزند تا غلیظ شود و شیاف سازند گویند بدل وے حضض ست یا بوسش در بعدی۔

عصارہ غافث بدل آن اقاقیا۔

عصفور - بپارسی گنجشک و بہندی خانگی چڑیا و گر گرلیا گویند گرم و خشک ست در درجہ سوم۔

عطارد - اہل کیمیا کنایہ از سیماب کنند و سنبل رومی را نیز عطارد گویند۔

عفص - بپارسی مازو و بہندی ماجوپھل گویند سرد ست در درجہ دوم و خشکست در درجہ سوم و قابض و حابس خون مختار سبز بالی سوراخ مصلح آن لب صنوبر و بدل آن جفتہ بلوط

عقیق - سنگ سرخ معروف بہترش آنکہ سرخ و شفاف بود سرد و خشکست در درجہ دوم و سوختہ او لطیف تر و مقوی دل و مفتح سدہ سپرز و جگر و نیز استدہ حصاۃ و افتحفان

علق - بپارسی اورادیوچہ و بہندی جونک خند طبع آن بارد و رطب و مقوی و جاذب خون مختار حکما انچہ در آب شیرین باشد بدل آن خراطین۔

علک بغدادی - مصطگی سپید مائل بزردی خاصیت مصطگی در حرف میم گفتہ خواہد شد انشاء اللہ تعالی۔

علک مالتس نوعی از زنجبست۔

علک البطم - وآن صمغ درخت بطم ست در درجہ آخر دوم گرم و خشک و محلل و ملطف و مدر بول و مقوی ہاضمہ۔

عمرو - کرفس را گویند و قوت او در حرف کاف گفتہ خواہد شد انشاء اللہ تعالے۔

عناب - بفارسی جیلان و سیلان و بہندی ولایتی بیر گویند طبع آن معتدل ست گرم در یک درجہ۔

عنب - انگور را گویند گرم و تر ست در درجہ اول و گرمی بر تری غالب ست۔

عنب الثعلب بپارسی انگور روباہ و بہندی مکوی خواند

ومجفف و رادع و محلل و طبیخ بیخ او با سرکه جهت جذام مجرب و
گویند سپرز و یرقان و رفع سدد و اورام صلبه جگر را نیز نفع بخشد چون
هر روز سی پنج مثقال بنوشند و بخور شاخ و برگ او جهت زکام و خشک
کردن آبله و زخمها و غیره موثر ترست و بدل ثمرة الطرفا و در درازی
چشم عفص کنند۔

طرخون۔ بپارسی ترخوانی نامند عاقرقرحا بیخ بری اوست
در درجه سوم گرم و خشک و مجفف و مقوی معده۔

طراثیث۔ بفارسی ایل شیرین خوانند و او سرخ و سفید ست
شبیه به قطر و سرخ او شیرین و ماکول و با قبض و سفید او تلخ ست
و بسیار قابض و قاطع اسهال و سیلان خون اعضا و عرق و رعاف
و مقوی معده و جهت اعیا و ردع مواد حاره نافع و مضر ریه و مصلح
آن شکر و بدل آن عفص و صمغ۔

طلا معرب از تلاست که زر نیز گویند و بعربی ذهب و بهندی
سونا و کنچن خوانند معتدل بحرارت و مقوی دل و دماغ و حرارت
و رطوبت غریزی و مفرح و جهت خفقان و وسواس و جنون
و انواع بواسیر و امراض سوداوی نافع

طلق۔ بزبان عربی کوکب الارض و بهندی ابهرک خوانند در درجه
دوم سرد و در آخر سوم خشک و مستعمل از و محلول و محلوب ست
و شرب او جهت اسهال دموی و کبدی و نزف الدم اعضا و
بهای حاره و ریزانیدن سنگ گرده و مثانه نافع۔

طیطور۔ مرغیست که بزبان هند آن را ٹیٹری خوانند لحمش
بسیار باد انگیز ست۔

طین۔ بپارسی گل را گویند و بهندی مٹی خوانند خاصیت
جمله گلها سرد و خشک ست۔

طین ارمنی۔ گل ارمنی ست تیره رنگ در درجه دوم سرد و در
آخر آن خشک و در رفع و با طاعون و ردع اورام و قطع سیلان
خون اعضا و اسهال مثل گل مختوم و جهت سل و ضیق النفس بغایت
مفید و مضر سپرز و مصلح آن مصطگی و گلاب و بدل وی طین بخاری
بود که در اندلس مشهور بالخار بود و گویند بدل آن مغیره است و گویند
طین لائی ست۔

طین مختوم۔ گلی ست سرخ رنگ بغایت املس و بدل آن
گل داغستان بود و با طین ارمنی که بخوردن بز کوهی سرشته
باشند و گویند بدل آن مغز اوست۔

طمار۔ اهل کیمیا سیماب را گویند۔

باب الظاء

ظلف۔ سم چارپایه که بشگافته باشد عرب آنرا ظلف گویند و بهندی
کهر گویند خاصه سم نیز سرد و خشک ست و چون بشراب رسته بر گزیدگی
جانوران نهند سودمند آید و سم نر را اگر در خانه بخور کنند گزندگان
همه از خانه بگریزند و سوخته مجموع آن مسهل زرداب و ضماد آن
با شراب جهت گزیدن هوام و با شهد جهت نقرس و مفاصل نافع۔

ظیان۔ یاسمین بری که بهندی جای جوهی گویند و یاس سپید عبارت
از وست و قسم مغربی او عشبه است و قوت بیخ آن بیست سال باقیست در درجه
چهارم گرم و خشک و سائر اجزای او در سوم و محلل و ملطف و بوئیدن
گل او جهت درد سر و شقیقه و روغن او جهت علل بارده در بود و سعال
مزمن و فالج و لقوه نافع و گفته اند که ظیان شهد را گویند۔

باب العین المهمله

مولد خلط کثیف و دیر هضم و مدر بول زنان و جهت دفع خمار و معده که خلط حار دران موجود باشد نافع ست۔

ضال بفارسی کنار گویند۔

ضان ۔ بهندی بهیڑی۔

ضبعه ۔ عرجا بفارسی کفتار گویند طبع گوشت او حار و تیز و یابس در درجهٔ دوم۔

ضب ۔ بفارسی بچهٔ سوسمار که اول می زاید او را جل و بعد ازان غیداق و بعد ازان مطبخ و بعد ازان حصرم و چون تمامی رسد ضب گویند طبع آن حار و یابس مقوی مجلی مختار متوسط مصلح آن حصرم۔

ضبر ۔ درخت جوز بوا را گویند۔

ضرب ۔ جانور خارپشت۔

ضرس العجوز ۔ بفارسی خسک گویند۔

ضرم ۔ اسطوخودوس را گویند۔

ضراف نوعیست از جنة الخضرا۔

باب الطاء

طاؤس ۔ بهندوی مور گویند خاصیت آن گرم و خشکست در آخر دوم و بغایت غلیظ و صلب و دیر هضم و مولد خلط غلیظ و چون بلحمش میل کنند باه را قوت دهد و چون زهره اش بسرکه طلا کنند گزیدگی جمیع جانوران را نفع دهد و گویند چون طاؤس طعام را که در او زهر بود ببیند فریاد آورد و مرق آن با سداب پخته شود جهت درد معده و قولنج و طلاء پیه او بر کمر و ذکر و مقعد تحرک باه و طلاء خون او با انزروت و نمک جهت قروح خبیثه نافع۔

طالیسفر ۔ پوست بیخ زیتون را گویند و اهل هند برگ زیتون را گویند و بهندی تالیسپتر گویند و بدل آن چهار دانگ وزن آن کمون بود یا نیم وزن این قول رازیست و اسحاق نیز همچنین گوید و بدل آن بوزن آن سنبل و نیم وزن وی سادج و گویند بدل وی مقل و ابهل بود مساوی۔

طبرزد ۔ معرب تبرزد ست یعنی نبات مصری از جنس اول و گویند شکر سفید۔

طباشیر ۔ بزبان هندی بنسلوچن گویند و گویند بهترینش سپید و سبک بود که زود آرد شود خشکست در سوم و سرد ست در دوم و مقوی حار و بارد و معده و جگر حاره و قاطع قی صفراوی و اسهال دموی مصلح آن مصطگی و عسل و مضر ریه مصلح آن عناب و بدل آن بوزن آن تخم خرفه بود اده و نصف او سماق ست۔

طحال ۔ بپارسی سپرز و بهندوی تلی گویند بهترینش آن بود که از حیوان فرو گیرند در اول سرد ست و در دوم خشک شکم به بندد و خون سوداوی از و تولد شود مصلحش روغن و سرکه است۔

طحلب ۔ بفارسی پشم وزغ و جل وزغ بهندی کائی و سوال نامند در درجهٔ دوم سرد و تر ست و ضماد آن به تنهائی یا با آرد جو جهت باد سرخ و اورام حاره و نقرس و فتیله او دافع فتق اطفال و شرب خشک او حابس اسهال مراری و چون در روغن زیتون بجوشانند در تلیین عصب قوی الاثر و آنچه بروی سنگهای دریا متکون شود بسیار قابض۔

طرفا و طرف ۔ بپارسی درخت گز را گویند که بهندی جهاؤ خوانند و آن انواع ست یکنوع او آنست که ثمر آنرا گز مازج خوانند و بهندش جهاؤ گویند خاصیت آن سرد ست در درجهٔ اول و در دوم خشک و قابض

صدف - بهندوی سیپی گویند سرد و خشکست در درجهٔ دوم و سوختهٔ او مسخن و ملطف و جالی و مسدد و حابس اسهال -

صعتر - بهندی سانبهل گویند بری و کوهی باشد اقسام او تند و خوشبو در آخر دوم گرم و خشک ست و کوهی گرم و خشک تر و در افعال قوی تر از بستانی و مجفف و مقطع و با تریاقیت و مفتح و محلل بلغم -

صفیر - مرغی ست که او را کنجشک نامند و بپارسی باشه گویند و گوشت وی گرم و خشک بود -

صمغ - بپارسی شلم و بهندوی گوند و گویند -

صمغ عربی - یعنی گوند درخت ببول و مغیل هم گویند و بهندی کهنکرب هم خوانند سرد و خشک ست در درجهٔ دوم -

صمغ سرخ - را بپارسی گرچ و بهندوی جبره و چتی نیز گویند سرد ست در یک درجه و خشک ست در دو درجه -

صمغ البلاط - چیزیست که از رخام سنگ سازند و گویند که از معدن بهم رسد و نام مرکبی ست که از صبر و مر و خون سیاوشان و علک و انزروت و صمغ عربی از هر یک جزوی و اصل مرجان و زاج از هر یک نیم جزو کوفته بیخته بآب صمغ عربی بسرشند و بر دیوار گچی زنند و رها کنند تا خشک شود و هر چند کهنه شود نیکو بود -

صندل ابیض - صندل سپید خوانند و بهندوی اچلا چندن گویند سرد و خشک ست در درجهٔ سوم و بعضی گویند نیکوتر از انواع او آنست که سخت و گران سنگ و زود رنگ بود چنانچه زعفران و میانش تهی نباشد -

صندل احمر - بپارسی صندل سرخ و بهندوی رکت چندن گویند سرد و خشک ست در درجهٔ دوم -

صندل صنوبر - بشیرازی کاج خوانند و بدل آن زفت ست

صنوبر صغار - بلندوی درخت چیڑا گویند -

صنوبر کبار - درخت چلغوزه طبع آن حار در درجهٔ اول و مرطوب در درجهٔ دوم بدل آن دو وزن او خشخاش -

صوف - پشم را گویند و بهندی اون خوانند سیاه گرمتر از سرخ و سرخ اسخن از سفید و مجموع در آخر دوم گرم و خشک و سرخ جهت شرب بیعدیل -

صدید الحدید - زعفران آهن -

باب الضاد

ضع - بپارسی کفتار و تبرکی و مکهو و بهندوی کرز خوانند هر که دندانش با خود دارد و چون بر سنگ بگذرد سنگ بگیرد و هر که وسواس داشته باشد چون کوشش و میل نماید سود دهد و هر که زهرهٔ او را در چشم کشد باصره را قوت دهد در خواص حیوانات آورده اند که وی سالی نر بود و سالی ماده می باشد و از عجائب خواص وی آنست که سگ بر بالای ایستاده باشد در ماهتاب و سایهٔ سگ بزمین افتاده باشد و کفتار وی را نخورد -

ضفدع - بپارسی غوک و بهندوی مینڈک گویند نهری و بحری و بری میباشد و مراد از مطلق او نهریست و بری او از سموم قتاله است و مجموع آن در سوم سرد و در اول خشک شرب اقسام آن مورث استسقا و کشندهٔ باه و قی و ورم احشا و درد دل و ضماد شق کردهٔ او جاذب قوی پیکان -

ضیمران - شاهسفرم و ریحان مسطور -

ضرع - بفارسی پستان و بهندی چوچی و کچ خوانند از جمیع حیوانات

که از شیرهٔ او افیون حاصل شود سرد و خشکست در درجهٔ سوم
و کشندهٔ نزله و زکام ست چون بخوردن او افراط کرده شود۔

شونیز بعربی حبة السوداء و بپارسی سیاه دانه و بهندوی
کلونجی گویند گرم و خشک ست در درجهٔ سوم و ترست در درجهٔ اول
و خشک و محلل و مدر حیض و بول و شیر و اکثار شرب آن مورث
محرورین و سدر و مصلح آن سرکه و مضر گرده و مصلح آن کتیرا و بدل آن
انیسون و نصف او تخم شبت۔

شیم ماهی فلوس دارند۔

شیلم دانهای سیاه صلب گرد رست و بعضی گویند سرخ و در کشتهای
گندم روید و گویند یاسمین جنگلی ست گرم و خشک ست در درجهٔ اول
و بدل آن حندقوقی و در دفع قوبا گندم۔

شیطرج بهندی چیتیه و چیتر گویند دوائیست معروف و
گرم و خشک ست در درجهٔ سوم و از خواص ویست که اگر کسی را درد دندان
لاحق شود شیطرج را در کف دست مخالف نهد و بر پشت و روی
نهد درد دندان را ساکن کند و این مجرب ست مصلح آن
صمغ عربی و بدل آن در علل سپرز مرجان و در غیر آن زرنباد
و دوقو است۔

شیر خشک و شیر خشت آنرا بید انگبین نیز نامند نوعی ست
مانند شبنم در خراسان و خاصیتش سرد ست در درجهٔ اول و در
سوم نزدیک باعتدال و در اسهال صفراوی قوی ست از ترنجبین
مصلح آن روغن بادام و بدل آن مثل او ترنجبین۔

شیاف مامیثا آن را غازهٔ مامیثا نیز گویند سرد و خشک در
یکدرجه و بیان آن در حرف میم در لغت مامیثا گفته خواهد شد۔

شیرج روغن کنجد را گویند گرم و ترست در آخر اول و سودمند
باشد جهت شقاق و جهت خشونت سوداوی طلا کردن آن نافع
بدل آن زیت مغسول۔

شیح ارمنی بپارسی درمنه گویند طبیعت آن حار و یابس ست
در درجهٔ سوم و بعضی گویند حار ست در درجهٔ اول و یابس ست
در درجهٔ دوم و مقوی و مقطع و محلل مصلح آن ترمس یا شراب
اترج یا بنفشه و بدل آن برنگ یا افسنتین برگ او گرم و خشک
است در درجهٔ سوم۔

باب الصاد

صابون معروف گرم و خشکست در درجهٔ آخر سوم اگر نمک
را باهم چندان صابون بیامیزند و بر زانو طلا کنند درد زانو را ساکن
کند و اگر بر نمش طلا کنند او را هم زود زائل کند و مجرب ست و چون
درد سر از وی باهمچنان دفع نشود درد اسبغول که محرق بود
و در همچندان بورهٔ آب دیده خضاب کنند و حمام بعد از آنکه شسته
باشد یک و نیم ساعت صبر کرده موی را سیاه کند و تغیری تمام
پیدا کند بغایت مجرب ست و مقطع و معفن و اکال و ملین اورام
و جالی و حمول او مخرج جنین زنده و مرده و مدر حیض و شیاف
او مسهل و رافع قولنج و مخرج کرم مقعد۔

صبر بپارسی ایلوا و بهندی گهی کنوار و مسبر گویند و یکنوع صبر سقوطری
از خراسان می آید جوشانیده پنیر کرده بهندی ایلسا گویند گرم و
خشکست در درجهٔ چهارم۔

صبار تمر هندی یعنی خرمای هندی که هندش املی خوانند طبیعتش
سرد ست در سوم و خشکست در دوم۔

شحم الحنظل - مغز اندراین را گویند برای مسهل بلغم از یک دانگ تا دو ثلث استعمال کنند۔

شخار - بهندی سجی گویند گرم و خشک ست در درجهٔ دوم۔

شقر النقول - گیاهیست سرخ که سیاهی زند و گویند شقر النقول پرسیاوشان ست و دیسقوریدوس گوید حاشاست خاصیتش گرم و خشکست

شقر الخنازیر - اهل هند سرواکی گویند گیاهیست معروف۔

شقاقل - در تحقیق این دارو اقوال مختلف ست و محقق آنست که شقاقل بیخ ادرک ست و گزر دشتی و بیخ گزر کوهی را هم گویند و بهندوی کاکولی و سیالی نیز خوانند تر ست در درجهٔ دوم و گرم ست در درجهٔ اول و مقوی باه است و شکم را نرم کند و رازی گوید که بدل آن بوزن آن بوزیدانست و بعضی گویند بدل آن دارچینی و تخم گذر بود۔

شقایق - لاله را گویند بری و بستانی بود گرم و خشکست در درجهٔ دوم و جاذب و ملطف و مفتح و جالی آثار و مجفف و شرب گل خشک مسحوق او بقدر دو درم با میبختج جهت تسکین درد احشا و اعضا که دفعتا بهم رسد بسیار سریع الاثر و نفوخ او قاطع رعاف و شرب طبیخ برگ او که با گیاه جو پخته باشند مدر شیر و حیض و طلاء عصارهٔ او منقی چرک زخمها و رافع تقشر جلد و محلل ورم چشم و سعوط او منقی رطوبات دماغی و قطور او جالی بیاض چشم و ضماد گل آن که شقایق نعمان گویند به پوست گردگان سبز جهت سیاه کردن مو و رفع قوبا و بداومت شرب تخم او هر روز یکدرم با آب سرد جهت رفع برص مجرب و یکدرم از قبهٔ او با شراب مورث جنون و مصلح آن شیر تازه و چون ظرفی را از شقایق نعمان پر کرده فرش و لحاف آن بر سر بخت نموده چهل روز در سرگین تر اسپ دفن کنند و هر هفته سرگین را تغییر دهند خضاب صاحب ثباتی شود و مجرب ست۔

شکاعی - بپارسی باداورد گویند طبیعت آن حار و یابس در درجهٔ سوم و گویند حار ست در درجهٔ اول و یابس ست در درجهٔ دوم مقوی و محلل ست

شلغفار - بعربی اصل السوس و بهندی ملیٹھی گویند۔

شلیر - قسمی ست از شفتالو که آنرا شفترنگ گویند۔

شلجم - معرب از شلغم بعربی لفت نامند بری و بستانی میباشد بستانی در اول دوم گرم و در اول تر و کثیر الغذا و مهیج باه و مدر بول و مقوی بصر و مفتت حصاة و رافع سعال و ملین طبع و سینه و نفاخ و دیر هضم مصلح آن زیره۔

شلم - صمغ را گویند۔

شمع - موم بپارسی و هندوی مین گویند در گرمی و سردی و خشک کردن مزاج معتدل فاما قوت تر کردن مزاج درد غالب ست

شمشیر هال - یعنی قاقله صغار بهندی الایچی خرد و در حرف ها گفته خواهد شد انشاء الله تعالی۔

شمبلیت - حلبه یعنی میتھی خاصیت آن در حرف حا گفته شد هر که را مطالعه منظور باشد در حرف حا مطالعه نماید۔

شش - خرمائیکه دانهٔ آن سخت نشده باشد۔

شمس - اهل صناعه کنایه از زر می کنند۔

شنکویز - شرابیکه از درخت خرما حاصل شود و بهندی سیندهی و بزبان پهلوی زنجبیل گویند۔

شوکران - تخم بنگ رومی ست و گویند تخم خشخاش سیاه است

سویق الشعیر - بپارسی پست جو گویند سرد و تر ست در اول -

سویق الحنطه - بپارسی پست گندم گویند گرم و خشک ست در درجهٔ اول

سویق الارز - بپارسی پست برنج گویند خاصیت باعتدال ست تشنگی را فرو نشاند -

سیسالیوس - بپارسی کاشم رومی و بهندی هنکا جهار نامند نباتیست و چهار قسم میباشد گرم و خشک ست در درجهٔ دوم محلل و ملطف و مسکن دردهای باطن و مدر بول و حیض و مفتح سده و مقوی معده مضر محرورین مصلح آن کتیرا -

سیسنبر - بری و بستانی میباشد بری را دباب نامند و قوی تر از بستانی ست در آخر دوم گرم و در اول خشک و مفرح و مفتح و مقوی احشا و روح دماغی و مدر بول و مخرج جنین شکم و با سرکه و روغن گل رافع عفونات و محلل ریاح و طبیخ او جهت رفع فحل و عرق بدبو و درد رحم و فواق و سنگ مثانه و با سرکه جهت قی الدم نافع و مضر ریه و مصلح آن کشنیز و قدر شربت از خشک او یک مثقال و بدل او مرزنجوش و روغن او که آب او را با روغن کنجد بجوشانند -

باب الشین

شاهتره - بپارسی شاه تره گویند و بهندی پت پاپڑا برگ آن بهتر از سایر اجزا و مرکب القوی و در حرارت معتدل گرم و خشک ست در درجهٔ دوم مفتح سدهٔ جگر و مقوی معده و مدر بول و بدل وے در جرب و حمیات نیم وزن سنا مکی و چار دانگ وزن آن هلیلهٔ زرد بود -

شاه بلوط - بلوط مسطور گویند بدل آن بوزن آن مازو بود -

شادنج - بپارسی شادنه و بعربی حجر الدم خوانند از آن جهت که چون آب بر سنگی سوده شود آب را سرخ گرداند و خاصیت او آنست که قابض و مجفف و حابس خون ست در درجهٔ دوم و خشک ست در درجهٔ سوم و بدل آن نیم مثقال عصارهٔ زرشک و نیم وزن روی سوخته محرق و چار دانگ آن توتیاء سریانی یا حجر مقناطیس سوخته -

شادانق - بشین معجمه و الف و دال مهمله و الف ثانی و فتح نون و سکون قاف شهدانج یعنی تخم بنگ گرم و خشک ست در درجهٔ دوم -

شاهسفرم و شاه سپرغم - بعربی ضیمران گویند قسمی از ریحان است خاصیتش در اول گرم ست و در دوم خشک و محلل جمیع اورام و سموم و مفتح سده و رائحهٔ او مانع و رافع صداع محرورین و مسافرین و گریزانندهٔ هوام و جهت خفقان و ضعف معده و ریاح غلیظ و عصارهٔ و با شکر رافع درد سینه و ربو و مضر دماغ مصلح آن نیلوفر و بدل آن بادرنجبویه -

شب یمانی - هندوی پهٹکری گویند و شب یمانی سپید و درفشان باشد و از انواع زاک یمانی بهتر ست و شب را در بغل مالیدن گنده بغل را زایل کند خاصیتش در یک درجه گرم ست و در دو درجه خشک ست و از انواع دیگر قابض ست -

شبت - بهندوی سوا خوانند دوائیست معروف گرم و خشک ست در درجهٔ دوم -

شل - بهندی بڑهل گویند در سوم گرم و در اول خشک و محلل قوی و ملطف اخلاط غلیظه و مسهل و رافع ریاح و جهت صلابت عصب و فالج و عرق النسا و قولنج نافع و مضر ریه مصلح آن عسل -

شنج - نوعیست از حلزون اهل فارس کجک گویند طبع آن بارد و یابس در درجهٔ دوم

جمیع انواع های سرد و ترست بر تفاوت طبع۔

سمانی مرغیست دریائی که او را فتیل الرعد خوانند۔

سمیز بفارسی نقل خواجه و بهندی چرونجی گویند گرم ست در دو درجه و خشکست در یک درجه و مقوی باه است و بدن را فربه کند

سمسم بپارسی کنجد بهندوی تل گویند و تلی نیز خوانند گرم ست در میان اول و ترست در آخر و گویند در دوم مقوی و محلل و ملین و مبهی ست مصلح آن بریان کردن و با عسل خوردن و بدل آن بزر الکتان

سم الفار بپارسی مرگ موش و بهندوی سنبل کهار خوانند۔

سماروغ بفارسی کلاه ماران هندش گگن دهول و کنبهی نیز گویند سرد ست در دو درجه و ترست در سه درجه خوردن او خناق پیدا کند و پرهیز کردن از و از دستورات ست طبیعت وی گرم و تر بود در اول و روغن گاو منع سم افعی کند درازی گوید شخصی را در بادیه افعی گزید روغن گاو کهن بیاشامید ضرر بوی نرسید و چون بیاشامد از وی مقدار ده درم یا پنج درم با شکر بول بر آید در حال و این مجرب ست۔

سنبل بهندی چهڑ گویند۔

سنبل الطیب همان چهڑ ست۔

سنبل هندی سنبل الطیب ست خاصیتش گرم ست در درجه اول و خشکست در درجه دوم و گویند قابض است۔

سنا بهندی بهون ترور و مهار خوانند و بمکه سنا مکی گویند خاصیت آن گرم در درجه اول و خشکست در درجه دوم و گویند خشکست در اول مسهل بلغم و صفرا و مره سودا بود و اسحاق بن حسین گوید که سودمند بود جهت وسواس سودا و جهت مفاصل و امثال آن مجرب و مورث کرب و مغص و غثیان و مصلح پاک کردن از چوب و شاخ و آلودن بروغن بادام و بدل آن تربد۔

سندروس صمغیست زرد رنگ مشابه بکهربا و از آن سست تر و سرخ تر و باندک تلخی بخلاف کهربا و سه قسم ست زرد باطن سرخ و براق و بهترین اقسام و دیگر مائل بکبودی و سست و یکی سیاه و سبک و صلب و خوب او مثل کهربا و قوتش تا بیست سال باقیست و خاصیتش گرم و خشکست در درجه سوم و در دوم گرم مجفف رطوبات و ماغی و سائر اعضا و قاطع بلغم و با کبریت و قطران جهت قوبا مجرب و مضر گرده مصلح آن صمغ عربی و بدل آن نصف و ربع او ساذج

سنجد بعربی غبیرا گویند در اول سرد و در دوم خشک و قابض و قلیل الغذا و مضر قوت هاضمه و مصلح آن شکر۔

سحاب اهل کیمیا سیماب را گویند۔

سوفال بیخ مازوست سیر و لسان العصافیر ماذوست۔

سوسن بری و بستانی سفید و کبود میباشد بهترینش آسمانگونی بود طبیعت آن گرم ست در درجه اول و بعضی گویند معتدل در خشکی

سونش براده هر چیز را بدین نام خوانند۔

سورنجان معرب سورنگان بیخ گیاهیست که بهندوی او را سوزن گویند معروف ست و از تخم او اچار سازند و گویند سورنجان لغت بربریست یعنی سنگهاڑه جنگلی درونش و برونش سفید باشد خاصیتش سرد و خشک ست در درجه دوم و گویند گرم ست در اول و در سوم خشکست و در اول دوم بدل آن دو دانگ وزن آن افتیمون ست دانگ خربق سپید و گویند درد مفاصل بدل آن بوزیدان ست۔

مخلوط بآن وجاذب از اقاصی بدن و مقوی فعل بر مسهل
وابغایت سریع العمل و قاتل جنین و کرم معده -

سکبینج - معرب سکبینه صمغی ست مانند انگوزه بهندی کنهل گویند نبعی
نباتیست که در هندش سکمک نامند در درجه سوم خشکست و بعضی
در درجه دوم خشکی آن زیاده بدل وی قنه بود و گویند نیم وزن
آن جاوشیر و گویند بدل آن مقل و صبر بود و اشق هم جاوشیر
از هر یک ربع وزن آن و نیز راتیانج -

سک - عصاره آلمه ست و غیر اصلی او مرکب از بازو و عصاره
غوره خرماوآن نوعی از زاک ست ابوریحان گوید که چون خرما بسیار
نرسیده بشکند و شیره او بیرون شانند یا بپزند و اندکی مشک
در وکنند باسکر شود خاصیتش انچه در دعطر کرده باشند گرم و خشک
در درجه دوم و حابس قی وطبع و مقوی ماسکه اعضا و قاطع عرق
و ازالجه اثوره و بد بوی بدن و مقدر شربت تا دو مثقال بدل آن ماست

سکر - بپارسی شکر بهندی کهانڈ گویند گرم ست در یک درجه و گویند
در دو درجه و ترست در سیاه اول چون کهنه میشود مائل بخشکی
گردد چون بار و غن گاؤ یا گوسفند بیاشامند احتباس بول را
سود مند آید و مجرب ست درین جهت و چون ده درم از وی
گداخته در لبست درم روغن گاؤ تازه گرم کرده بیاشامند دفع
قولنج کند و بدل آن سکر العشر صمغیست که بر درخت عنفر یعنی آک فرود آید در موضع
گل وی که خشک گردد جمع میشود و آنرا بدین نام خوانند مشهور به
تیغال و شکر کوهی طبع آن معتدل ست -

سکاهن - رنگ سیاه است کار سرکه و آهن بیاشند و بدان جامه را رنگ کنند

سلیخه - بهندی کهیل گویند پوست شاخهای درختیست و رخت فسم
میباشد و بهترین او آنکه باشند هم طبع و قبض باشد و تلخ بود و در آخر
دوم گرم و خشک و لطیف و ملطف و منضج و مسخن و مقطع و فتح سدد و
محلل و مقوی اعضا و مدر حیض و مخرج جنین و مصلح آن آنیره و بدل آن
سلخ الحیه پوست مار بهندی کچلی گویند در آخر دوم گرم و در
سوم خشک چون بر گردن زن حامله به بندند بآسانی بزاید اگر
بچه در شکم وی مرده باشد هم بگونه که باشد بیندازد و مجرب ست
مصلح آن کشنیز -

سلم - درخت مغیلان بهندی ببول و کیکر گویند سرد ست
در یک درجه و خشکست در دو درجه -

سلخفات - بپارسی سنگ پشت و بهندی کچھوا گویند -

ساق - بپارسی تتوم و ترکی نیز گویند و بهندی تمالی و تمالپتر
نتم و تم تم خوانند درخت او سخ فالم باشد سرد و خشکست در درجه دوم
و جبلی او در سوم رابع و مقوی احشا و حاره و قابض و رافع صفرا و تسکین
قی و غشیان و نفث الدم و نزف الدم و ذرب و اسهال مزمن و دست
سختین صفرا بمعده و امعاء کثرت بول نافع و بازده تخم مرغ و تخم
کشنیز قاطع اسهال و سنون او جهت تقویت لثه مفید و با سرکه جهت
ابتدائے ریدنا صور و بازغال چوب بلوط جهت بواسیر مفید مصلح آن
مصطگی و انیسون و بدل آن سرکه -

سبحانه - مرغسیست مشهور بعربی او را شکوه گویند بهندی آلاو و انتو
و طبعش گرم و خشکست -

سمک - بپارسی ماهی و بهندی مچھلی گویند

ومفتح ودافع قمل ومسقط جنین وبرگ تازهٔ اولین ومضرهٔ
ومصلح آن درمنه ومبدل آن شیح ارمنی گویند مر آن قنبیل

مراج القطرب مرکب از دو اسم ست یکے
مراج دیگر قطرب وآن جانوریست کہ آنرا طینوث نیز نامند
در شب روشن ست وچون این گیاہ بشب روشن ست او میکند
ازست پس مشابہت بمراج وقطرب پیدا کرد در شب روشن اند
کردہ وگویند قطرب باین گیاہ را دوست دارد ودر شبہا طلب
کند وگویند آن نباتیست شبیہ بزوفا مستعمل از وی تخم وے
خاصیتش گرم ست در دوم درجہ وبدل آن نیوزن آن پوست انار
ودو بوزن آن انزروت یا زوفا یا باداورد۔

مرزنجوش مرو۔ رستنی باشد کہ برگش شبیہ برگ بستان افروز بود وساق
آن سخا خوش رنگ وخوش آیندہ وآنرا نازک بدن ہم گویند۔

مرسیسالیوس بفارسی کاشم رومی وہندی بنکاجہار
گویند بانگیست وچہار قسم میباشد مجموع در دوم گرم وخشک
در اول ملطف وملین وسکن وردہای باطن ومدر بول وحیض ومصلح
آن زرشک وبدل آن اسنجدان۔

مرعہ بپارسی مشک زیرزمین گویند وہندوی ناگرموتھا
گویند گرم در درجہ اول وخشک در درجہ دوم واندکے قابض
ست جہت تقویت دندان ولثہ وخوشبوی دہان سنونا نافع
مصلح آن شکر وبدل آن سنبل الطیب۔

مرغ پند ہندی ہند ہینگ گویند۔

مرغ حمل بفارسی آبی وبگویند شیر ازمی بدروت قریب الاعتدال
بود اخراول تردد بول وتقوی معدہ ودل ودماغ ومفرح

وتریش او در اول سرد ودر دوم خشک ودر تقویت معدہ قوی تر
از شیرین ومضغ دانہ او جہت رفع کندی دندان مفید ومغرغرہ
بہ مبہی محمود ترین مصلح شکر وبدل آن بزر قطونا۔

مرغ قور حیوانی ست کہ بہندی بسکھیرہ گویند آبی او را در اول
دو برے را مطقاً ورل نامند نر او را دوقنیب وماده را دو فرج
میباشد وخصیهٔ او شبیہ بخصیهٔ خروس ودر چوف کمر گاہ او در
خواص مشہور فاو در جنس نر موجود ست کہ در بہار قبل از جفت
شدن بماده صید کردہ باشند وشکم او را از خشاک کردہ با نمک
انباشتہ در سایہ خشک کنند قوی ترین اجزای او در تقویت باہ
کمر گاہ وناف ونبت ونبالہ است ونمک او را نیز تاثیر عظیم ست
تازهٔ غیر نمک سود در دوم گرم وتر بغایت مسمن نمک سود در سوم گرم
ودر اول خشک وبغایت مسہی بحدیکہ بسبب شدت تعفن او را ندی
بمرتبہ ہلاک رساند واطفال را آن کافور وتخم کاہو میکند وجہت
فالج ولقوہ ونقرس ودر عشر وخدر وکزاز ومفاصل نافع ومضر
محرورین مصلح آن ربوب حامض وتخم کاہو وطبیخ عدس ومعین
فعل او عسل وشراب وبنفشہ سویز وتخم خبیث وترنجبین تازہ وبرش کاہو
تقنیب مجفف گاو کوہی ست وگویند خصیهٔ الثعلب بدل او ست
وطلاء خون او با بلیلہ وآملہ تغیر رنگ ودفع برص میکند۔

مرقمونیا بعربی محمودہ خوانند عصارهٔ نباتیست بہترین او صاف
سبک وزن پہ سوراخ شبیہ باسفنج کہ زود ریزہ شود وبائل بکبودے
وزردی وسفیدی ومملول او در آب سفید شود وسیاہ او قتال
وہر چہ بصفات مذکورہ نباشد مصنوع ست وقوت مجیر شونا سکال
باقی ماند در درجہ سوم گرم ودر آخر دوم خشک ومسہل صفرا وبزودی

ساذج - برگ درخت صندل و هندوی آنرا پترج و تیزپات گویند مدر بول و حیض و مفرح و مفتح و مسمن و محلل ریاح مصلح آن مصطگی و بدل آن سنبل هندی گرم و خشک است در دوم درجه -

سالارمندرا - نوعی از عضابات ست که چارپائے دارد و در کان نوسادر بسیار شود و ذنب وی کوتاه بود سر و نیش او سیاه بود و آن بزرگ تر و پهن تر از سام ابرص باشد و گردن او باریک و لون او ابلق زرد و سیاه بود و گویند چون او را در آتش اندازند نسوزد و چون او را بر سنگ زنند کارگر نشود و از جمله سموم قتاله است مانند زرانیخ -

سام ابرص - بفارسی ماترنگ و چلپاسه و بهندی چهپکلی و سپکلی گویند طبع آن حار و یابس قوت او مفسد مختار آنچه در بساتین باشد مصلح آن روغن زرد و عسل و آب گرم بدل آن وزغ و نوعی از چلپاسه است و این کوچکتر از چلپاسه شبیه بجرذون با نقطهای سیاه و به سمیت چلپاسه و ملاقات خون او بر بدن مورث برص است در درجه سوم گرم و خشک و ضماد کوبیده او بر اعضا جاذب پیکان

سپستان - هندی لسوڑه خاصیت او گویند معتدل ست و گویند سرد و تر ست در اول مزلق و ملین سینه و حلق و مسکن حدت صفرا و عطش مصلح آن در مبرودین گلسرخ و در غیر آن عناب و بدل آن خطمی -

سبوس - بعربی نخاله و بهندی بهوسی و چوکرا گویند از مطلق آن مراد سبوس گندم خشک و تر و حرارتش کمتر و جالی و ملین طبع و بخور خیسانیده او در سرکه جهت زکام نافع -

سپرم و سپرغم - بعربی ریحان بری و ضیمران هندی -

سجنجل - بفارسی زعفران گویند -

سداب - بهندی ساتول و ساتهری و تلی گویند و آن دو نوع ست بستانی و دشتی بستانی در سوم گرم و خشک و تازه او را خشکی کمتر و برگ و عصاره او مدر بول و حیض و مجفف منی و مسقط جنین و قاطع باه و خوردن او با نمک جهت حدت بصر و خائیدن او رافع بوی پیاز و سیر و ضماد مطبوخ او در روغن زیتون جهت عسر طلاق و با انجیر جهت استسقای لحمی و به تنهائی جهت تهیج مجرب -

سرطان - بپارسی خرچنگ و هندی کیکڑا گویند نهری آن سرد و تر ست در دوم و بهترین او ماده است مبهی محرورین و کثیر الغذا و بطی الهضم و ضماد خاکستر او با عسل که با هم طبیخ دهند جهت شقاق پا و مقعد و شقاق ماده سرطانی نافع و مضر مثانه مصلح آن گلقند

سرو - برگ سرو و جوز او هر دو گرم و خشک است و قابض -

سنکهه - بفارسی سفید مهره -

سرمه - سرد و تر در درجه اول -

سرمق - ساگ بتهوا نیز گویند و آن تره ایست در هند معروف خاصیتش سرد و تر بود در درجه دوم و گویند سرد ست در اول مقوی و ملین مصلح آن نمک و ابازیر بدل آن اسپاناخ و گویند مبهی و مقوی و مشتهی طعام و دافع امراض سپرز و در کتب طب خاصیت آن بکمال وضاحت مذکور ست و بواسیر و کرم شکم و غیره را نافع و دافع فساد باه و اخلاط ردیه و در اختیارات بدیعی گوید که چون جامه ابریشم و حریر چرکین بآب طبیخ وی بشویند پاک گردد و هر وزنی را که شیمه در شکم مانده بود بیاشامند اگر چند روزه بود البته بیندازد و مجرب ست -

سرخس - وکیل دار و بهندی پسور لوکیلا اند و گویند و آن بیخیست سبز رنگ در درجه دوم گرم و در اول خشک و مجفف بلیغ و جالی

زوفای یابس گیاهیست مشابه ببرگ حنا بهترینش آنست که از جانب بیت المقدس آرند و زوفای خشک نوعی است که از گوزن حاصل شود چون گوزن افعی خورده باشد و باز از هم طبیعت جبلی او برابری کند و خدر با خوی کند و آن خون بتدریج بر پیشانی ببندد و آن خوی بسته زوفاست و این نوع بهترین زوفاست زوفای خشک گرم و خشکست در دو درجه و گویند در سوم و بدل زوفای یابس بوزن آن پرسیاوشان و هموزن آن مرزنجوش۔

زهره بعربی مراره و بهندی پته خوانند از جانوری حاصل شود مجموع آن گرم و خشک و مفتح سدد و رافع ظلمت بصر و شدید النفوذ و طلاء او بر ناف و شیاف آن مسهل طبع و فرزجه او مدر حیض و بهترین آن زرد مائل بسرخی و بهترین زنگاری و لاجوردی است و استعمال آنها جائز نیست و اقوی از همه مراره شیر و اضعف از آن خوک و هر یک بحسب اختلاف احوال مختلف میباشد چه زهره ذکور و از ذبیحه حالت تشنگی و گرسنگی و حرکت مفرط قوی الحرارت و بخلاف آن ضعیف و طریق حفظ آنها اینکه محل قطع و مجری آنرا برشته محکم بسته در ظرف شیشه در میان عسل نگاه دارند و طلاء زهره شیر با عسل مانع ورم و رافع خنازیر و از گرگ رافع برص و نزهدهد با عسل مانع ورم جراحات و سعوط زهره قنفذ با خصیة الثعلب رافع صرع و شربت یکدرم او با یکدرم موم مخرج جنین مرده و سعوط زهره بط خانگی با روغن بنفشه و از جانب موافق رافع شقیقه و طلاء زهره مرغ سیاه خانگی بر احلیل موجب لذت عظیم زنان و طلاء زهره کنجشک با عاقرقرحا و قدری روغن زنبق بر قضیب و عانه و کنج ران و خصیه باعث شدت نعوظ۔

زیت بفارسی روغن زیتون گویند و آنچه که از زیتون سبز نارسیده است مائل بگرمی و سردیست و باعث دفع ضعف معده است و با شراب و آب گرم جهت مغص و اخراج کرم شکم و قی کردن با او جهت دفع سمیت ادویه و حقنه آن جهت قولنج ورمی و سدد و درد مفاصل و عرق النسا مفید و از استعمال آن پیران صد ساله را هیجان شهوت شود۔

زیتون الکلب زیتون بری را گویند۔

زیت زهر اسپرک را گویند

زیتون الارض مازریون را گویند۔

زیتون درختیست مشهور طبع رسیده او معتدل حار و یابس در چهار درجه و نارسیده او بارد و یابس در درجه اول و گویند اطراف برگ او بارد در درجه دوم۔

باب زای فارسی

ژاژ بیژ بوی مادران را گویند۔

ژاله تگرگ و شبنم را گویند۔

ژوژ خارپشت۔

ژیوه سیماب را گویند۔

باب السین

ساج درخت سبز دراز است یعنی آبنوس و بعضی گفته اند که ساج را بهندی سال و سانکهو گویند چوب او در دوم سرد و خشک و با اندک حرارتی و ضماد سائیده او بآب سرد جهت درد سر حار و ورم حاره و خوردن نشاره آن مسکن تشنگی و مصلح آن عناب۔

وگرم وخشک وبا رطوبت فضلیه ومفرح ومقوی دل ومعده
ودماغ ومحلل ریاح وموافق روح حیوانی وطبیعی ومبهی ومدر بول
وحیض وبخور او جهت گریزانیدن مورچه که دیگر عود نمایند مجرب
وتعلیق قطعه بزرگ مقدار او بر کمر باعث اعادهٔ باه یا یوسین
ومصدع وزیاد او مضر دل ومصلح آن بنفشه وبدل آن
در تفریح دو مثل او درونج -

زرنب - نهال بوستانی بود وخوشبو است هندش برمهی
گویند گرم وخشک ست در درجه دوم ملطف وبغایت مفرح وبا آب
وروغن بنفشه جهت درد سر بارد نافع ومضر محرورین مصلح آن
کشنیز وبدل آن دارچینی -

زرنیخ - بهندی هرتال نامند پنج قسم ست زرد وسرخ وسفید وسبز
وسیاه جمله انواع گرم وخشک ست در هر چهار درجه -

زرشک بعربی انبرباریس وبهندی زرک گویند در درجه
دوم سرد وخشک با قوت قابضه مقوی معده ودل وجگر مصلح آن
شکر وبدل آن زرشک دانه بیرون کرده -

زیره - بعربی کمون وبهندی سنبوت نامند در اول سوم گرم
وخشک وبسیار ملطف ومدر بول وبا آرد باقلی جهت سائر اورام
نافع ومضر ریه ومصلح آن کثیرا -

زعرور - بپارسی کیل طبیعت آن سرد ست ویابس در درجه دوم
مقوی وقابض مستعمل سرخ مصلح آن رازیانه وبدل آن غبیرا -

زعفران - بهندوی کیسر گویند گرم ست در دو درجه وخشک ست
در یک درجه وقابض ست چون با زردهٔ تخم مرغ زنی که دشوار زاید
بیاشامند بغایت مفید بود در دو ساعت بار دهد ولیس مجرب ست

وشربت از و نیم درم تا یک درم مصلح آن انیسون وبدل آن قسط -

زفیر - بهندی عناب گویند گرم وخشک ست در دو درجه -

زقوم - بهندی تهوهر گویند شجریست واقسام میباشد در دوم
گرم وخشک ومحلل ریاح وجالی ودافع سدد وسپرز وجهت فالج و
نقرس وامثال آن شربا وضمادا نافع ومصدع محرورین وسیاه کننده
جلد ومصلح آن شیر تازه وبدل آن نفط ست -

زلابیه - حلوای زلیبیا وبهندی جلیبی نامند مولد خلط صالح و
سریع الهضم وبغایت مسمن بدن نحیف ومقوی گرده وجهت رطوبت
شش وسرفه نافع ومسدد ومصلح آن سکنجبین وانارین -

زنجبیل - تر را بهندی ادرک گویند وخشک را بپارسی سنکوبر
وهندش سونٹھ گویند گرم وخشک ست در دو درجه ومقوی باه وهاضم
بادها را دافع بهت ونرم کننده شکم -

زنجار - بپارسی زنگار وهندی برمور قرین خوانند گرم وخشک ست
در درجه چهارم از سموم قتاله واکال ست مورث قرحه وقاتل
وبا موم روغن بیلذع -

زنجفر - شنگرف ست وبهندی انگر گویند طبعش در دوم گرم بود
ودر سوم خشک ست از جمله سموم قتاله است ورادع اورام حاره
وقاطع نزف الدم وبدل آن شادنج ومردار سنگ وسفیداب -

زنبق - گلی ست مشهور که آنرا سوسن سپید خوانند در درجه دوم گرم
ودر یبوست معتدل وملطف ومقوی دماغ بدل آن روغن ایرسا -

زوفاء رطب - چرکیست که در دنبه وموی زیر شکم وکنج ران گوسفند
جمع ومنعقد میگردد در درجه دوم گرم ودر اول تر منضج ومحلل دبیس
جهت رفع احتباس حیض وعسر ولادت نافع مصلح آن سکنجبین وبدل آن لادن

رخام - سنگ سپید و انواعش بسیار است زرد و سیاہ و سفید۔

رطب - بفارسی خرما و چھوارہ گویند نامند در دوم گرم و در اول خشک مبہی ببرد و بین و موافق سینہ و شش و کثیر الغذا و مولد خون منتن و مقوی گروہ لاغر شدہ و موجب قلاع و ربو و درد دندان و مصلحش روغنہا و خشخاش و بادام و سکنجبین و آب انار ین۔

رعی الحمام - غلہ ایست کہ بہندی ارہر گویند چون مقشر کنند مثل عدس مقشر بر آید گرم و خشک است در دو درجہ۔

رغث - بفارسی گلنار گویند۔

رغوۃ الحجامین - ابر مردہ

رماد - بفارسی خاکستر و بہندی راکھ طبیعت او حار یابس مقوی محفف مختار حکما خاکستر بلوط مصلح آن روغن گل۔

رمان البر - درختیست کہ بدرخت انار ماند و کوچکتر از و حب فلفل دانہ او سرخ و مغایر تلخ دارد

رماس - مصطگی را گویند۔

رمان حلو - انار شیرین را گویند سرد و تر است در آخر درجہ اول و گفتہ اند مائل بگرمی مصلح آن مان نجبیل مربا یا حلوای عسل یا قند بدل آن حصرم۔

رمان حامض - بپارسی انار ترش گویند خاصیت آن سرد و خشک است در دوم درجہ دوم طبیعت را قبض کند و التہاب جگر و معدہ را سود مند آید

رمل - ریگ ماہی را گویند

رمان السعال - خشخاش را گویند۔

رسنج - بہترین آن سیاہ مائل بسرخی است معرب روی سوختہ گرم و خشک است در سوم و آشامیدن زیادہ او کشندہ و بسیار قابض مجفف و ملطف بود

روث - سرگین را گویند۔

روث الحمار - سرگین خر را گویند۔

ریوند و ریواس - رواج نیز گویند سرد و خشک است در دو درجہ و گویند درخت جنگلی ست۔

ریحان سلیمان - مرزنجوش را گویند

ریحان داؤد - مرزنگوش بلغتے گویند موسا کنی۔

ریم آہن - فارسی چرک آہن ہندی لوہ سنگھان۔

ریش - بفارسی و ہندی بمعنی کہنہ نامند در ہر سوختہ الاقسام بر علیحدہ جہت اتیام زخمہا نافع

باب الزاء

زاج - بپارسی زاک و ہندوی پھٹکری گویند انواعش بسیار است سفید را قلقدیس و زرد را قلقطار و سبز را قلقند گویند طبعش گرم و خشک است در سہ درجہ۔

زیاد - ان عرقی ست کہ از میان ہر دو پای جانوری گیرند و آن جانور بہیئت شکل گربہ و از وے کوچک بود آنرا اگر زیاد نیز خوانند و ہندیش زباب و سیدہ و شاخ نامند طبع او حار در درجہ سوم و بقولی معتدل و مرطوب و یابس ست۔

ریحان - فارسی نازبو ہندی کالی تلسی طبیعت او حار یابس در درجہ دوم مقوی و محلل مخدر خوشبو مصلح گلاب و خیار و کزبرہ بدلش تخم مرو۔

زبیب - بپارسی مویز گویند بدل آن کشمش ست۔

زجاج - بپارسی آبگینہ و ہندوی کانچ گویند گرم ست در اول و خشک ست در دوم جہت مرضہا سودا وی و حقنہ آن او وسواس و فکر و غم و سدید ست

زبد البحر - بپارسی کف دریا و ہندی سمندر پھین خوانند گرم و خشک است در دو درجہ

زحل - اکثر بان زرد سر بمراد دارند۔

زرنباد - ہندی نرکچور گویند خیست با عطریت و تلخی و انچہ شیرین باشد ضعیف ست و قوتش تا سہ سال باقیست گرم و خشک است در آخر دوم

ذفری - گیاهیست که آنرا سداب بری گویند -

ذهب - بپارسی طلا و بهندوی سونا گویند طبیعتش معتدلست و گویند مایلست بگرمی ضعف دل و خفقان را دفع کند و امراض سوداوی را نافع ست و چون طلای خالص را بر گردن اطفال بندند از صرع ایمن گردد مجربست -

ذیب - بپارسی گرگ و بهندوی بهیریا گویند چون سرش در کبوترخانه آویزان کنند هیچ حیوانی در گرد آن نرود و چون چشمش با خود دارند منع صرع کند و هیچ درنده و گزنده گرد آن نگردد و از رهزنان و دزدان ایمن باشد و این در خواص آورده است و اگر گرگ را دفن کنند دیگر گرگ نزد آن دیه نگردد و پوست و چشمهای وی را چون جمع کنند و آدمی با خود دارد بر خصم خود غالب آید و محبوب خلایق گردد -

باب الراء المهمله

راتینج - صمغیست در آخر سوم گرم و خشک و آشامیدن نیم مثقال او با زرده تخم مرغ نیمبرشت جهت سرفه و جراحت رطبه شش نافع و طلاء او در ابدان نرم باعث ورم و درد میشود و بخور او که پیاپی آلوده در آفتاب خشک کرده باشند جهت زکام بارد و تپ ربع سریع الاثر

رازیانج - بپارسی رازیانه گویند بادیان مرقوم منقولست از حضرت آدم علی نبینا و علیه السلام که تخم رازیانه مقدار یکدرم با یک درم قند هر روز سفوف سازند از ابتدای آنکه آفتاب بحمل در آید تا آنکه ببرج سرطان رسد مداومت نماید در سالی این سه ماه که گفته شد قطعا مریض نشود تا آن زمان که بمیرد -

راسن - زنجبیل شامی و گویند نیلگوش جگری و گویند گلیست کنارهاش نقطهای سیاه باشد و گویند این گرم و خشکست در دو درجه و بدل وی ایرسا بود با قسط شیرین بخور او جهت کشودن حیض بیعدیل -

راوند و ریوند - و آن سه نوع ست چینی و خراسانی و هندی و از انواع آن چینی بهترست گرم و خشک ست در درجه اول مجفف و محلل و ملطف و جالی و مدر بول و حیض و مضر ثفل مصلح آن صمغ و بدل آن در امراض جگر و معده یک نیم وزن او گل سرخ و خمس آن سنبل -

رامک - از ادویه مرکبه است و بهترین آن اینست که یک جزو مازو و نیم جزو پوست انار را سائیده در آب دو سه روز بجوشانند و برهم زنند تا مثل خمیر شود و ربع جزو زاج و مثل آن صمغ محلول و یکجزو و نیم دوشاب خرما با عسل اضافه نموده قرص بسازند و دوم سرد و خشک و قابض و مجفف و ملطف و مقوی معده بدل آن اسک و مضر مثانه مصلح آن عسل ست -

رب السوس - عصاره مهک طریق ساختن رب السوس آنست در محلی که سوسن تر و تازه بوده باشد آن را بگیرند و نیمکوب کرده دو سه روز در آفتاب بخیسانند و بعد از آن در دیگ انداخته بجوشانند تا بربع آید بعد از آن صاف کرده باز بجوشانند تا بقوام آید و قرصها ساخته نگاه دارند و بوقت حاجت استعمال نمایند فائده تمام کند -

رجل الغراب - گویند نبات اطریلال ست در آخر گرم و در دوم خشک -

رجل الجراد - زرنباد ست که بهندی نرکچور گویند در آخر دوم گرم و خشک و با رطوبت فضلیه و مفرح و مقوی دل و معده و دماغ مصلح آن بنفشه و بدل آن درونج -

دخن - بفارسی ارزن وبہندی کنگنی گویند غذاییست خرطبع وافعال وخواص مانند جاورس ست ومطبوخ مقشر او با شیر و روغن تازہ مولد منی ویلین سینہ وصالح الغذا و آرد او قابض طبع وقاطع اسہال صفراوی ومولد سدہ وسنگ مثانہ ومصلحش شکر وعسل بدلش برنج۔

دخان - بپارسی دود وبہندوی دھوان گویند خاصیت مجوع دخانہا جت ورم وقرحہ چشم ورو پانیدن مرہ ودفع موی یاد والتیام قروح اعضا نافع ست وقطع سبل کند ورشنائی چشم بیفزاید۔

درونج عقربی - بپارسی درونگ گویند گرم وخشک ست در درجہ سوم درازی گوید در دفع باد ہا کہ در چشم پیدا شود بولن آن زرنباد دو دانگ وزن بدل وی قرنفل بود در شاہ نوز گوید بدل وی دو وزن سورنجان مصری بود۔

دردی رستہ نشین عصارات ست بفارسی لای وبہندی گاد ماندہ وبہتر ہیولای سیہ لای شراب ست کہ خشک او اطریفل و بفارسی دارد تو ماند در سوم گرم وخشک ودر تحلیل اورام مجوف معسول سوختہ او جہت غشاوہ وجلا بصر وناخنہ وبیاض بارگ مورد جہت ورم بلغمی معدہ ضماد او مفید وبدل آن زرنیخ سرخ ست و دردی سکبہ وجمیع فعال ضعیف تر از دست لگد رمنع آکلہ قوی تر است۔

دم الاخوین خون سیاوشان وآن عصارہ ایست سرخ رنگ کہ بری آید از درختے کہ در سقوطرا ست وگویند مجیٹھ بہندش ماندہ رب نیز گویند طبیعت او سرد وخشک ست در درجہ سوم وقابض ودر گویند سرد ست در سوم وخشک ست در دوم وبدل آن زرنیخ سرخ فعال کاہو یا عصارہ او یا شادنج بود۔

دو وحدید - بپارسی کرم ابریشم گویند۔

دوالک آشنہ مسطور۔

دوالہ ہمین دوالک ست۔

ورض - آبیکہ آہن بآب دادہ را در وسر دکنند۔

دوقو تخم زرک بری ست در درجہ سوم گرم ودر دوم خشک مدر بول وحیض وعرق ومفتح ومقوی معدہ وباہ وہاضم ومحلل قوی وباقوت تریاقیہ وجہت سرفہ کہنہ وفضول سینہ وسنگ مثانہ ودرد مفاصل وجہت الفرح وتحلیل نفخ ومغص وتنقیہ رحم واعانت حمل وگزیدن ہوام ورفع عسر ولادت وسیج اطفال وجہت استسقای طبلی مجرب وضماد او محلل اورام بلغمی مفرباہ محرور بن مصلح آن کتیرا وبدلش دو وزن آن تخم زرک۔

دہن الملح نزد اہل صناعت مراد از نوشادر ست۔

دیک - بفارسی خروس گویند گرم وخشک ست در اول۔

دیک دیک - ہم فارسی ست وعرب عیل گویند آن زرنیخ زرد ست در نجارو زیبق ست ومجوع را سائیدہ در دیگ مضاعف تصعید کنند از جملہ سمومات قویہ وتند۔

باب الذال المعجمہ

ذراریح - ہندی پتنگی گویند جانوریست باندازہ زنبور زرد است وبر چشمہای او نقطہ سرخ ست وچون آدمی او را گیرد ببیدرنگ بول کند خاصیتش گرم وخشک ست در درجہ دوم بیماریہا نخوردن کشندہ است

ذرۃ از جو بست بپارسی او را ارزن وہندوی جوار گویند نوعی او را چینہ گویند سرد وخشک وقوی الغذا او غلیظ تر از ذخن ومحبوف ومانع اسہال ودر جمیع احوال مانند خذروس یعنی جوار کی ست۔

خطمی بفتح خاست و بکسر خطاست و بهندوی خیری و گل خیرو نیز گویند جالینوس
سرد و تر و شیخ گرم باعتدال دانسته یکمثقال از آن جهت تحلیل قولنج
و کشودن حیض و قرحه امعا مفید مصلح آن عسل و بدلش خبازی۔

خفاش۔ بپارسی شپرک هندی چمگودر گویند و اصحاب تجارب
گفته اند چون خون خفاش را تازه در چشم کشند چشم را روشن کند و نیز چون
خاکسترش در چشم کشند روشنائی را زیاده کند اگر زنی دشوار زاید
زهره وی در فرج مالند فوراً در حال زائیدن گردد و این مجربست

خل۔ بپارسی سرکه خوانند سرد است در درجه دوم و خشک است
در درجه سوم و گویند سرد و خشک است در سوم مضمضه کردن بدان
درد دندان را زایل گرداند و دندان را محکم کند و جهت دفع درد دندان
خواه از گرمی باشد خواه از سردی بود خاصیتی که
در وی است در غیر وی نیست۔

خل العنصل۔ بپارسی سرکه عنصل خوانند طریق مشوی ساختن
آنست که چند مثقال پیاز عنصل مشوی در سیصد مثقال سرکه انگوری
گذاشته دو ماه در آفتاب گرم نهند خاصیت آن سرد است در درجه
اول و خشک است در درجه دوم۔

خلال۔ غوره خرما را گویند۔

خندروس۔ ذرة مکه و حنطه رومیه و گندم مکه و بهندی مکئی جوار
خوانند مائل بحرارت و در دوم خشک و محلل بلغم۔

خید۔ مراد از جو و گندم و نخود سبز باشد۔

خوج۔ گل بستان افروز۔

خوخ۔ شفتالو که بهندی آرو گویند خاصیت آن مرطوب و بارد
در درجه دوم و گویند در درجه اول و قامع مره مختار اطبا
آنچه از استخوان او زود جدا شود مصلح آن زنجبیل مربی با عسل۔

خون سیاوشان۔ دم الاخوین را گویند هندش سیرادوکهی
نامند و خاصیتش در حرف دال گفته شود۔

خیار۔ بپارسی بادرنگ و بهندی کهیرا گویند سرد و تر است در درجه دوم۔

خیار هندش ککڑی گویند و در حرف کاف گفته شود ان شاء الله تعالی

خیرو۔ گلیست معروف عربش خطمی خوانند و گفته شد۔

خیرو اقاقله صغار را گویند هندش الایچی خرد خوانند۔

خیار شنبر۔ خرنوب مسطور۔

باب الدال

دار فلفل۔ در هندوی پیپل گویند گرم در سه درجه و خشک است در دوم درجه

دهن الخلوق۔ روغن زعفران۔

دهن الخل۔ اهل فارس روغن کنجد و روغن شیرین گویند
و اهل هند تلونکا تیل و میٹھا تیل خوانند۔

دار شیشعان۔ پوست درختیست و بروایتی سنبل رومی
و در بعضی کتب نقل کرده اند که کائپھل است خاصیتش گرم و خشک
است در درجه دوم و قابض است و بارد و محلل نفخ و مجفف
رطوبات غلیظه و معین اخراج جنین و مقوی جمیع اعضا و بدل وی
در استرخاء عصب بوزن آن چهار دانگ زراوند یا گزمازج است

دارچینی۔ بهندوی تج گویند گرم و خشک است در درجه دوم
و بعضی گویند در سوم و بغایت لطیف و مدر بول و حیض و مسقط جنین

دجاج۔ بپارسی ماکیان هندوی کوکڑی و مرغی گویند نزدیک
است باعتدال گوشت او مغذی و مقوی دماغ و عقل بیفزاید و جمیع
مرضهای سوداوی را سودمند آید۔

خار واژگونه اهل هند چرچرا خوانند سر برگش مانند سرو ست که هندش سوکل خوانند۔

خبث الحدید۔ بپارسی ریم آهن نامند در دوم گرم و در سوم خشک مدر حیض و حامله شدن را مفید و مضر شش مصلحش کتیرا۔

خربق ابیض۔ بیخیست که پوست وی مستعمل ست و بطعم از خربق سیاه تلخ تر بود مدر حیض و قاتل جنین مصلحش پختن او در خمیر و با مصطگی و روغن بادام و بدلش جوز القی۔

خربق اسود۔ بزبان هندی کٹکی گویند بیخیست و تخم نبات آن مسهل و بی مضرت مصلحش کتیرا و صعتر بدلش خربق سفید۔

خرنوب شامی۔ بپارسی کرازه بشیرازی کوزک نا و رونی بدل وی مازوی سرخ بود و گویند طراثیث ست بوزن آن

خرنوب مصری قرط ست و آن در حرف قاف گفته شود۔

خرنوب هندی۔ خیار چنبر یعنی کرناله و املتاس تر و خشک است در درجه دوم۔

خراطین۔ بپارسی کرم گل خواره هندش کینچوا خوانند گرم و تر ست در درجه اول و خشک ست در سوم۔

خردل۔ بپارسی سپندان خشک و بهندوی رائی گویند گرم و خشک است در سه درجه اگر کسے قوبا که هندش داو نامند داشته باشد و از هیچ وجه زائل نشود بگیرند خردل کوفته وقتیکه از حمام بیرون آمده باشند و خردل را سائیده در سرکه حل کرده بران قوبا بمالند و آب بسیار از وی روانه شود و صحت یابد و صاحب اختیارات بدیعی گوید این مجرب من ست و بقراط هم تجربه نموده۔

خروع۔ بپارسی بید انجیر گویند و هندوی دارید گویند گرم و خشک ست در دوم

خرکوشک۔ فارسی آن ورق بارتنگ ست۔

خروهک۔ هندوی پریال و مونگا گویند۔

خرماء۔ بهندی انبلی را گویند۔

خرزهره۔ هندی کنیر گویند طبعش گرم و خوردن او دافع جمله سمیات ست

خزف۔ سفال تنور را گویند خاصیتش خشک کننده جراحتها۔

خس۔ بپارسے کاهو گویند سرد و تر ست در سوم و گویند در دوم۔

خصیة الثعلب۔ بیخ نبات ست بهترینش فربه و شیرین بود که از وی بوے منی آید گرم و تر ست در اول بدل او بوزیدان ست و گویند بوزن او تخم جرجیر و نیم آن تخم انجره۔

خصیه۔ باب المدینه و اکثریان بیضه مرغ را گویند۔

خطاف۔ بپارسی فرستوک و فراسنگ گویند و آن مرغکی ست برنگ سیاه و سپید بخانه اش آشیانه سازد و بانگ کند چون بچه نخستین وی را گرفته وقتی که ماه در افزونی شود شکم او بشگافند سنگ پاره در شکم وے بوند یکے یکرنگ و دیگر برنگ گوناگون بود چون با پوست گوساله یا گوزن بندند پیش از انکه خاک بروی نشیند و بر بازوے مصروع بندند یا بر گردن او صرع از وے زائل گردد و این مجرب ست منقول از دیسقوریدوس و بقراط ست و شیخ الرئیس گوید که چون سرگین وی در چشم کشند سفیدے ببرد و این مجرب ست و این مرغ بلغت هندوی کنهیا و پت دیورے و در اصطلاح حافرنگ نیز گویند چون خاکسترش را سوده در چشم کشند بیاض را ببرد و باصره را قوت دهد و چون سرگینش را کوفته و بیخته بزهره گاو بسرشند و بر موے سیاه طلا کنند موی را سفید گرداند۔

دراوع و محلل و مبرد و تحلیل او کمتر از ورع آشامیدن او جہت
اورام باطن و اسہال و قطع سیلان رطوبات و عرق و احتباس
خون و نفث الدم سینہ و ادرار حیض و بواسیر و درد جگر و یرقان
سیاہ و زجیر و گزیدن سگ دیوانہ و حرارت گردہ و التہاب و تشنگی
مطلقا محلول او در آب نیم گرم جہت وجع بین الکتفین مجرب و دیرین
امر بیمہ دوا با دنبہ سد و حقنہ او جہت اسہال مزمن و قرحہ امعا
و غرغرہ او جہت درم حلق و مضمضہ او جہت تقویت لثہ و قطور او
جہت چرک گوش و ضماد او جہت شقاق مقعد و خس و منع نزلات
و او رام اکتحال او جہت ورب و جگر و سلاق و ضعف بصر و دمعہ
و رد و منع نزلہ نافع و مفرسیر زو مصلح انیسون و حماما و بدلش
صندل سفید و فوفل۔

حلتیت انگزہ و ہندوی ہینگ گویند در چہارم گرم و
خشک ست در دوم و بعضے گویند در اول و چہارم اقسام آن
قاتل جنین و محلل قوی و مدر بول و حیض و جاذب خون بظاہر جلد
و مفرح و جگر مصلحش انارین و انیسون و مفرنفل بدلش حاشیر و سکنجبین
حلبہ بپارسی شنبلیت و ہندوی میتھی خوانند گرم ست در
درجہ دوم و خشک ست در درجہ اول منضج و لین و محلل و مبخی و مفرح
و مقوی ہیضہ و منفی و مفرز شین مصلحش سکنجبین بدلش تخم کتان۔
حلزون بپارسی سفید مہرہ و ہندوی سنکھ خوانند در دوم
سرد و خشک مائیدن رطوبت آن بر جبہہ جہت منع ریختن مو و بخیم
و بر حوالی گوش جہت درم و قمع رطوبت غارۂ گوش مفید ست۔
حلبلاب سلاب ست۔

حلیہ بسورنجان ہندیست خاصیت آن مرطوب و حار و یابس در دوم۔

حلاق الشعر اہل فارس آہک و نورہ گویند و اہل ہند چونہ
خوانند در آخر اول گرم و در آخر دوم خشک ست خاصیت آن محرق و مقرح جلد
حمام بپارسی کبوتر و ہندوی پریوہ گویند لحمش گرم و خشک ست
در دوم و گردہ را قوت دہد و منی را بیفزاید و در ذکر خاصیات
لحوم گفتہ شود انشاء اللہ تعالیٰ و گفتہ اند در خانۂ کبوتر باشند
اہل آن خانہ از فالج و سکتہ و جذام و مرض سینہ ایمن باشند
حمار بپارسی خر را گویند گرم و خشک ست در سوم و خواص آن
آنست کہ اگر کسی را عقرب گزیدہ باشد و او گوید کہ مرا عقرب گزیدہ است
فی الفور گویند او را بخور الحمار فورا بہ شود۔

حب الفقد اہل فارس تخم پنجنگشت را گویند۔

حب الیہود اہل فارس حب کاکنج را گویند۔

حب المبطم بفارسی بن و ہندی تماس نامند۔

حجر العالم محقق ست کہ نوعے از ریاحین ست۔

باب الخاء

خولنجان بپارسی خسرو دارو گویند و ہندوی کچور خوانند
گرم و خشک ست در آخر دوم چون بکدرم از وی بحق کنند
و با یک اوقیہ شیر گوسفند و بنبار یا شامند در قوت باہ بغایت
نافع ست و مجرب بقیرست مصلحش کتیرا بدلش دارچینی و کبابہ۔

خالید و نیون بپارسی اورازرد چوبک گویند و ہندی ہلیلہ زرد
و نوعی کہ خرد آنرا میران گویند خاصیتش زرد چوبہ در سوم گرم
و خشک ست و دافع فساد بلغم و صفرا و منقح سدۂ جگر و جہت یرقان
نافع و اکتحال او جہت تقویت باصرہ بیاض رقیق و آماس اعضا
نافع و مصلح آن لبوب و بدل آن میران۔

حب الرشاد - تره تیزک را گویند و تخم آنرا هالم و هالون نامند بری و بستانی میباشد در دوم گرم و خشک کشنده کرم معده و مضر گرده و معده مصلحش شکر و خیار بدلش و خردل -

حب السلاطین - جمال گوٹه است طبعش در اول چهارم گرم اسهال را بافراط تمام آورد و دفع فساد صفرا و بلغم نماید و بیخ او را بزبان هندی والون گویند -

حب الزلم - بزر الحرشف تخم گوگرد ست یلون مثل مثلث شکل او را قلقل السودان نامند گویند بدل آن شقاقل بود -

حب الغار - مانند فندق کوچک و پوستش سیاه و رنگ او بزردی مائل او را ده مشت نیز نامند و گویند جوز هندیست -

حب البان - گویند تخم سهجنه است دانه ایست بشکل پسته و آنرا فستق الهاویه نیز خوانند و گویند آن ثمره طرفاست و گویند پسته غالیه و گویند تخم درخت بکائن ست و بعضی پودینه را گویند و در حرف فا گفته شود انشاء الله تعالی -

حجر الاسفنج - سنگیست که در اسفنج یافته میشود و بهترین او سفید صلب ست در اول گرم و در دوم خشک و مجفف بلغم قاطع نزف الدم -

حجر المسن - بفارسی فسان نامند سنگیست که بآن کارد و شمشیر تیز کنند و اقسام میباشد بهترین او سرخ و سیاه براق است و منباوج قسم زبون است سرخ او حار ست در اول و باقی همه سرد اند

حجر المحک - بهندی کسوٹی نامند سنگی ست سیاه در دوم سرد و خشک جهت درد گرده و عسر نفس شربا و جهت رفع بیاض چشم با شیر مرضعه پسر اکتحالا بغایت نافع -

حجر الیهود - سنگیست مقدار خایه کبوتر خطوط دار و او را حجر الزیتون نیز نامند در اول گرم و در دوم خشک مدر بول و مضر معده و سپرز و مصلحش تخم کرفس و عسل و مضر جگر و مصلح آن صمغ ببول ست -

حجر القمر - بفارسی در نجف و بهندی چندر کانت گویند سنگیست در دوم سرد و در اول خشک و جهت صرع اکلا و سعوطا مجرب و جهت جنون و خفقان و نفث الدم و نزف الدم و مضر گرده مصلحش کتیرا

حرمل و حرمک - تخم سپندان یعنی اسپند سوختنی ست و بعضی سداب دشتی را گویند گرم ست در درجه دوم و خشک ست در سوم و لطیف ست اگر از و سفوف سازند یک مثقال و نیم هر شب ناسور دوازده شب متواتر بخورند عرق النساء را نافع بود و لیکن غثیان آورد و مصلح آن رب فواکه ترش بود که از آن بخورند -

حرف البیض - بهندی رائی نامند تخمیست در اول چهارم گرم و خشک هاضم و محلل رطوبات دماغ مضر محرورین مورث تشنگی و غثیان مصلحش کاسنی بدلش دو وزن او حب الرشاد و حرمل -

حریر - ابریشم مسطور -

حسک خار - هندش گوکهرو خوانند گرم و خشک ست در یک درجه

حصرم - بپارسی غوره یعنی انگور خام سرد و خشک ست در اول دوم و در آخر آن خشک و عصاره آن سرد و خشک و تر و مطفی حرارت خون و قاطع صفرا و مقطع بلغم و مورث سعال مصلحش گلقند بدلش آب سیب ترش و سماق -

حضض - اهل هند رسوت نامند عصاره ایست و عملی نیز میسازند معتدل در حرارت و برودت و در دوم خشک و قابض

گرم ست در درجۂ سوم وخشک ست در اول۔

جوز ہندی۔ نارجیل یعنے ناریل۔

جوز بوا۔ ہندوی جایفل وجوز المائل وجائپھل نیز گویند سرد و خشک ست در چہارم ویکمثقال از وکشندہ ومصلحش بوزن آن حلتیت وبدلش تا دو وزن آن ببابسہ۔

جوز القی۔ ہندوی بین پھل گویند گرم وخشک ست در دوم وبدل آن نیموزن آن جوز السرو بپارسی باذسرو گویند سرد وخشک ست در درجۂ دوم وبدل وے نیموزن آن ابہل وگویند نیموزن آن پوست انار ست وگویند بدل آن گزنازک۔

باب الحاء

حاشا۔ نوعی از پودنہ کوہی ست در آخر دوم گرم وخشک ست وبدل وی یک وزن ونیم حرف کوہی وگویند یکوزن ونیم افتیمون بود مسخن قوی ومدر بول وحیض وبا آرد گندم وشراب جہت عرق النسا نافع ومضر بہ ومصلحش نعناع۔

حب النیل۔ بفارسی تخم نیلوفر وہندی کالا دانہ در سوم گرم وخشک ومسہل اقسام کرم وبا عرد مسہل بلغم غلیظ ومصلحش بلیلہ وبدلش بوزن او شبم حنظل۔

حاج۔ خالیست کہ ترنجبین از ان حاصل میشود۔

حب۔ دانہ از ہر یک باشد۔

حب النیل۔ ترجمہ ست در حرف قاف گفتہ شود انشاء اللہ تعالیٰ

حب القطن۔ بپارسی پنبہ دانہ وہندوی بنولہ گویند گرم تر ست در درجۂ اول۔

حب القلت۔ بفارسی ماش وہندی کلتھی ناصد در درجۂ سوم گرم وخشک مائل بہ رطوبت ست مفتت حصاۃ گردہ ومدر بول مصلحش عسل

حب الرمان۔ بپارسی دانۂ انار راگویند سرد وخشک ست در اول در جہ۔

حب اللاس۔ بپارسی تخم مورد وتخم مرد اگویند در درجۂ اول سرد وخشک ست در دوم وبدل وے برگ توت است منفر صاحب زکام ومصدع محرورین ومعدث سینجوابی ومصلحش بنفشہ وروغن مورد

حب الصنوبر الکبار۔ چلغوزہ وبدل وی حب محلب مقشر بوزن ونیم وزن آن بادام سفید بود واین ماسوے گویند بدل آن تخم خربزہ است ویعضے گویند جوز ہندے بدل اوست وگویند قائم مقام چلغوزہ بادام کوہی ست کہ آن را شیرازی بمنگ گویند۔

حب الصنوبر الصغار۔ بپارسی کاج خوانند وبدل وے حب المحلب مقشر بود بانیم وزن مغز بادام سفید گویند بدل آن صنوبر کبار ست۔

حب السفرجل۔ تخم بہدانہ است وگویند بدل وے برزقطونا۔

حب بلسان۔ بپارسی ماش ہندی وبہندی کلتھی ناصد گرم وخشک ست در دوم بدل آن عود بلسان بود وگویند سلیخہ وعشر الجبا ست

حب القرع۔ بپارسی تخم کدو گویند سرد وتر ست در درجۂ دوم

حب الاسود۔ شونیز بہندوی کلونجی گویند تخمیست نوشش تا ہفت سال باقی ماند در اول سوم گرم وخشک ومدر حیض ومدر بول سورث خناق محرورین مصلح آن سرکہ مضر گردہ مصلحش کبر ابل کہ نیسون ونفوع الحمام

حب المحلب۔ پیوند مریم بہندی کھنولہ نامند دانہ ایست باعطریت در درجۂ دوم گرم وخشک ومبہی مدر بول حیض ومضر دماغ وحشار حارہ مصلحش گلاب بدلش مغز بادام تلخ۔

وقابض مست وگویند طبیعت رطب آن سرد و ترست۔

جدوار بیاہا پرین وہندی نربسی گرنید تریاق جمیع سموم قتالہ است وبخاصیت برابر تریاق فاروق ست اگر کسے را طاعون لعینہ علت وبابر آید این دارو را البسر کہ بسایند وبران موضع طلا کنند مریض خلاص یابد بعون اللہ تعالیٰ وصرع وصبیان را بشیر مادر مقدار نیم دانگ یا دانگے بخوردن وی ہند نافع بود وبارہا آزمودہ و مجرب ست۔

جدسی ۔ بزغالہ یعنے حلوان۔

جرجیر ۔ بپارسی ترہ تیزک وہندی ترمرا تخم آنرا ہالون وچندبیدستر گویند گرم در سوم وگویند در دوم وخشک ست در اول ودر شیر دبول ومنفتح سدۂ جگر ولسپرز ومظلم بصر ومصلح کاسنی۔

جری ۔ سلورہت وہندی ملی مچلی نامند ماہی ست عظیم الجثہ سیاہ رنگ بی فلس نمکسود او گرم وخشک وضماد او جاذب بیکان وسولف بلغم لزج وبطی الہضم ومعفن گردہ ومصلحش صعتر ونشاع وآبکامہ وسکنجبین ست۔

جزر ۔ بپارسے گنر وہندوی گاجر گویند گرم ست در درجۂ آخر وسرد ست در درجۂ دوم۔

جرتار ۔ بپارسی گزنانج وہندوے رائین خوانند گرم ست در اول ودر درجہ وخشک ست در آخر آن وگویند سرد ست وخشک در دوم وگویند بدل آن نیم وزن آن پوست انار۔

چشمہ وچشمک ۔ چاکسو را خوانند گرم وخشک ست در درجۂ دوم۔

چبص ۔ ہندوی گاگو گویند

جعدہ ۔ بزبان ہندوی بہنگرہ گویند گرم وخشک ست در دوم

جفت البلوط ۔ پوتی را میگویند کہ در میان چوب بلوط پیوست او بود سرد است در درجۂ اول وخشک در دوم بدل آن نیم وزن آن پوست انار وہمین وزن آن گلسرخ۔

جلنار ۔ معرب گلنار رو آن گل انار بریست کہ ثمر ندارد سرد وخشک ست در درجۂ سوم وقابض مست بعضی از حکما گویند بدل آن پوست انار بہ وزن آن۔

جلیان ۔ غلہ ایست مانند عدس گویند آن گرسنہ است ہندش کراو سر خوانند۔

چکی ۔ ہندی کنکل نامند بالخاصیت مغز او مولد منی ومحرک باہ است ودیر ہضم ومصلح آن خشخاش بریان او ونیز موز است

جلجلان حبشی ۔ خشخاش سیاہ ست وگویند پودنہ بریست۔

جلجلان مصری ۔ اہل فارس سیش را گویند۔

جلغوزہ ۔ حب صنوبر صنارست اکنون در حرف حا گفتہ شود۔

جمار ۔ بفارسی مغز درخت خرما کہ پنیر خرما گویند۔

جنطیانا ۔ بہندی کچان بید نامند بخاصیت کہ گرم ست در درجۂ اول ودر درجۂ سوم خشک ست بغایت ملطف ومنقی وجالی ومفتح سدد ومحلل ومدر بول وتریاق سموم ومخرج جنین وطلاء او باخنا بر کف دست قاطع خون حیض وبدل آن زراوند مدحرج۔

چند بیدستر ۔ آشن بچگان وکندبیدستر خوانند خایۂ حیوان وگویند خصیۂ سگ آبی بہترین آن سرخ بعدہ زرد وسیاہ از سموم قتالہ است گرم وخشک ست در درجۂ سوم۔

جوز ۔ بپارسی چارمغز وگردگان خوانند ہندش اخروٹ گویند

قروح خبیثہ والتیام فرحہ چشم وخشونت اجفان مجرب۔

توبال الحدید۔ برادۂ آہن۔

توبال مطلق ریزہ از سیم وآہن وامثال آن وآخر برادہ نیز نامند۔

تورک۔ ابقلۃ الحمقاء مسطور۔

تودری۔ معرب او تودرنج وآن ابزر البوہ یعنی تخم ہوہ نیز گویند گرم وخشک ست در درجۂ دوم گویند گرم وتر ست در درجۂ اول ودر بعضے کتب مذکور ست کہ تودری کتانی خرد را میگویند واو دو نوع ست اول سرخ ودوم سفید وکتانی بزرگ ودرخواص برابر ست بہ کتانی خرد معرک باہ ومشہی ومسمن وجہت برودت احشا وسرخ کردن رخسار وصافی نمودن بشرہ ورفع مواد سوداوی تصفیۂ صوت وسعال موی ویبس ومطبخ ادویہ شربت تخم او نیز جہت تسمین اعضاء ورنگ خسار نافع وقدر شربتش تا پنجدرم ادویہ مبن سخ ست۔

تین انجیر تر را گویند۔

تین یابس۔ انجیر خشک را گویند۔

باب الثاء

ثخیر شیرۂ برگ انگور وشیرۂ سوبز۔

ثعلب۔ بہ پارسی روباہ وہندوی لومڑی ولومڑی گویند پیہ وے بمن بالپوست تخم مرغ سوختہ بہا میزند واز الثعلب را نافع بود ومجرب این حقیر ست۔

ثلج۔ برف ست بطبعش سرد وخشک ست بعرض مزاج اصل وے تر ست۔

ثلج چینی۔ سنگ سفید کہ در سرما بکار آید۔

ثمر میوہ از ہر چہ باشد۔

ثمرۃ الکبیر بہ پارسی کوزک گویند گرم ست در سوم وخشک ست در چہارم۔

ثوم۔ بہ پارسی سیر وہندوی لہسن گویند گرم ست در درجۂ اول وخشک ست در درجۂ چہارم محلل ومدر بول وحیض وعرق ومفتح وجالی وجاذب بدل آن اسفیل وتخمش نہایت مبہی سبرد دالمزاج۔

ثوم الحیۃ۔ استور دیون فارسی سیر دشتے مرقوم۔

باب الجیم

جاورس معرب کاورس ہندی باجرہ نامند در اول مرتبہ در آخر دوم خشک ولب یار قابض وقلیل الغذا واز ارزن لطیف تر وسریع الہضم تر ومقوی بدن وبارغن وچربی غذائیت او بیشتر وخوردن مکرر او جہت التوای حجاب رنزلات نافع وحابس اسہال مراری وکما وگرم کردۂ او محلل نفخ معدہ ومسکن مرہ وسولد خون سودا وے ومورث سدہ ومصلح آن رغنما وشکر ست

جاوشیر معرب گاوشیر صمغ درختیست کہ ساق کوتاہ دارد وبرگش مثل برگ النمر می باشد گرم وتر در دوم چند گل آور ورنگ او سفید وتخم او خوشبو دار نیز بود چون اول از درخت برآید سپید باشد وبعد از خشکی زرد مانند زعفران شود وہنگام گداز ش بشیر خشت در آب حل شود وبدل وی قنہ یا شیر انجیر یا اشق وحکیم رازی گوید بدل وی لبن التین بود۔

جاوتری معرب گاوتری ست گلیست مشہور در درجۂ دوم گرم وخشک وگویند خشکی آن در سوم ست قابض ومفرح

جبن بہ پارسی نیز جبن گویند گرم وخشک ست در درجۂ

وجگر ضعیف را قوت بخشد و وحشت را زائل گرداند۔

تاتورہ ہندس دھاتورہ خوانند سیاہ آن قوی تر از سفید و مسہل تخم اوست در اول چہارم سرد و در دوم خشک و خورش او جہت رفع صداع مزمن مجرب است و مورث جنون و فساد فکر و مصلحش فلفل دراز یا نہ و عسل ست۔

تربد ہندوی اسنوت گویند گرم و خشک ست در دوم بار نجبیل قامع بلغم غلیظ و لزج و مفرا معاو مجفف اعضا و مصلح آن خراشیدن پوست بالائے آن۔

ترمس بفارسی قلوس مصری و شامی ہندی جمالو پلیہ رومین ہندی حمایت گرم ست در یکدرجہ و خشکست در دو درجہ و بستانی در آخر اول گرم ست و مدر بول و حیض و جالی و مفتح و محلل و مسقط جنین و کشندہ اقسام کرم معدہ

ترنج اترج مسطور۔

ترنجبہ بادرنجبویہ مذکور۔

ترنجبین معرب ترانگبین در درجہ اول گرم و جالی تر از شکر و لین طبع و مسہل صفرا و محرک باہ و الطف از شیر خشت و جہت سرفہ و درد سینہ و غثیان و بتہای حارہ تشنگی و بامار الجبن جہت خراج اخلاط محرقہ و بارو غن کاوی جہت عسر بول و با شیر تازہ دوشیدہ جہت تحریک باہ نافع و مفرسیر زو مصلح آن تمر ہندی و عناب و قدر شربتش از ہفت مثقال تا سی مثقال و بدل آن شیر خشت و بدستور آب چو با شکر سرخ۔

ترب معروف را گویند گرم ست در درجہ اول و خشک در درجہ دوم و بول را بر اند و شکم را نرم گرداند و سرفہ مزمن را سود مند آید و باہ را برانگیزاند و بعضی حکما نقل کردہ اند کہ اگر آب شاخہائے او

کہ بدون برگ گرفتہ باشند بقدر یک اوقیہ جہت اخراج سنگ مثانہ مجرب است و در خواص وی آوردہ اند کہ آب وی بگیرند و بارو غن گل یکدو جوش بجوشانند و نیم گرم در گوش چکانند گرانی گوش را زائل کند و مجرب ست و اگر بگیرند و اندرون وے اندکے خالی کنند و چہار درم شلغم دران نہند و در میان خمیر گیرند پس در میان آبش نرم نہند تا چہ شود بعد ازان بیرون آورند و اندکی سرو کنند و بخورند سہ روز پیاپی سنگ را بریزاند و بغایت مجرب ست۔

تفاح سیب ست شیرین آن در اول گرم و در دوم تر و تر شد در اول دوم سرد و خشک میخورش در حرارت و برودت معتدل و در اول خشک و مجموع مقوی دماغ و دل و جگر و جہت خفقان و غشی نافع و شیرین مفرح و ملطف روح حیوانی و اکثار آن مضر سینہ و مصلحش گلقند و دارچینی ست۔

تمر ہندی بپارسی خرما و ہندی و ہندش انبلی گویند سرد ست در درجہ سوم و بعضی گویند در درجہ دوم مسکن غشیان صفراوی و لین طبع و مسہل صفرا و سودا و مصلح آن کتیرا و خشخاش۔

تنکار ہندوی سہاگا گویند۔

توتیا ہندش نیلا تھوتھ گویند سرد ست در درجہ اولی و خشک ست در درجہ دوم مقوی چشم و حافظ صحت او و حمول آن جہت سیلان رحم نافع و سودہ سدہ و مصلحش عسل و بدلش شادنج و اقلیمیا۔

توبال النحاس چیزیست کہ از مس و آہن تفتہ در حین کوفتن آن میریزند و بہترین آن مائل بسیاہی و سرخی و براق و رقیق ست کہ قبہری نامند گرم ست در درجہ دوم و خشک ست در درجہ سوم جہت جرب و حکہ بول قلع بیاض و منع زیادہ شدن

بقلہ یمانیہ - بہندی چولائی گویند سرد و تر است در درجہ دوم ملین طبع و مرطب بدن و قلیل الغذا مضر گردہ و مصلح آن شکر۔

بقلہ ترجیہ - باد رنجبویہ مسطور۔

بلسان درختے مصر است معروف بلوط الملک خرد را خوانند۔

بلیلج معرب بلیلہ ہندی و بہیڑہ سرد است در درجہ اولی خشک است در درجہ دوم ملطف و قابض و مقوی معدہ و مضر مفعل مصلح آن عسل و شکر بدلش آنکہ معشر بقدر ثلث آن۔

بلاذر - بہندی بھلاوہ گویند گرم و خشک ست در چہارم مہیج باہ و نخورش بواسیر را زائل کند مصلحش روغن گردگان

بلبل - عندلیب و بفارسی ہزار دستان نامند گرم ست در درجہ سوم و خشک ست در دوم و بغایت محرک باہ و حمولش جہت استقاط جنین مؤثر۔

بندق - فندق بادام کشمیریست مغزش گرم و خشک ست در اول و بدل وی چلغوزہ و بہندی رینجای خوانند گرم و خشک است در درجہ اول۔

بنفسج بنفشہ ہست خاصیت آن سرد و تر است در درجہ اولی و بدل وی ورق خبازی ست یا نیلوفر با گاؤزبان و گویند بدل وی نیلوفر و پرسیاوشان جہت اسہال صفراوی لذاع مجرب

بنگ لفظ ہندیست و اکثیریان قلعی را گویند۔

بورق بورہ یعنی سہاگا و گویند چوکھار گرم و خشک است در درجہ دوم

بورۂ زرگری ہمین سہاگا ست۔

بورق ارمنی یعنی شورہ و ہندش کھاری نمک گویند۔

بوزیدان بنجبیست سفید با خطوط اکثیر گویند گرم ست در سہ درجہ و خشک ست در یکدرجہ باقر دمانا جہت بواسیر نافع۔

بوسش دربندی دوائیست کہ از ارمنی آرند سرد و خشک است در درجہ اولی و بدل وی خضض بود۔

بہمن - دو نوع ست سفید و سرخ و در اکثر کتب این دو را یکی پنداشتہ کہ بہمن سفید اسکندر ست اما تحقیق آنکہ اسکندر بنج کاؤنی ست و در حرف کاف مذکور خواہد شد و بدل آن بوزن آن تودری و نیموزن آن لسان العصافیر بود و در تقویت مانند بہمن ست پس ممکن ست کہ چمپتا در بدل آن تواند بود۔

بہمن سرخ - خاصیت ہر دو نوع گرم ست در دوم درجہ و خشک ست در یک درجہ۔

بہرامج - بپارسی مشکبید را گویند بید مشک نوعی از بید کہ از گل آن عرق کشند جالینوس سرد و تر دانستہ و جمعی دیگر در اول گرم و مائل بخشکی گفتہ اند محلل و مفتح سدہ خفیف دماغ و مقوی دل و دماغ

بیض - بیضہ را گویند طبعش مناسب جدا نیست کہ از دو متولد شود و زردۂ آن گرم و سفیدۂ آن سرد و تر است و با ہم معتدل بود در گرمی و سردی تر بود و غلیظ و نیم پرشت زود تر ہضم شود صفت آن این ست کہ اگر با پوست اندازند سہ بار فشرند بعد ازان بر طارمد و اولی آن بود کہ فلفل و زیرہ و دارچینی بآن خلط کنند و بعد ازان زنجبیل مربا خورند۔

باب التاء

تامول - بہندی پبول گویند و بان نیز خوانند سرد است در درجہ اول و خشک ست در درجہ دوم و گویند گرم و خشک ست در دوم و مفرح و غم را ببرد و چون بخورند و بعد ازان آب بیاشامند تشنگی

بزر قطونا بپارسی سبوس و اسبغول گویند سرد و تر ست در دوم گویند معتدل ست در خشکی و تری رفع حرارت کند و تشنگی بنشاند و بلعابش چون مضمضه کنند خشکی دهان و جوشش زبان را که از گرمی بود دفع کند و چون بآب کشنیز آمیخته زنیکه سوزاک داشته باشد بپارچه کهنه بردارد نفع دهد و مردیکه سوزاک بود چون مادر زاد خود را در لعابش نهد سودمند آید و شربتی از دو درم تا ده درم ست و بدلش در تبرید خرفه و در نفع تخم کتان و در سرفه و خشونت حلق بهدانه۔

بزباز بسباسه بود اهل هند جاوتری خوانند گرم و خشک است در درجه دوم محلل ریاح و صلابات باطن مصلحش گلاب بدلش جوزبوا

بسد بیخ مرجانست هندوی مونگا خوانند سرد است در یک درجه و خشک ست در دو درجه و بدل وی در حبس خون دم الاخوین ست و مصلح آن کتیرا۔

بستان افروز تاج خروس باشد در دوم سرد و خشک و قابض و رادع مصلح آن سکنجبین و بدلش بارتنگ۔

بسفائج معرب بسباسه بعربی کثیر الارجل و اضراس الکلب هندش کانراج کهنکانی خوانند با اصل السوس جهت سرفه و ضیق النفس نافع مصلح آن پرسیاوشان و بدلش جهت مواد سوداوی نصف آن افتیمون

بصل بپارسی پیاز گویند بری آن قوی تر از بستانی و مجموع آن گرم و خشک ست در درجه چهارم و گویند گرم و خشک ست در درجه سوم باه را زیاده کند و شهوت را برانگیزاند و مضر محرورین و اکثار آن مورث قی و نسیان و لیثرغس و لعاب بسیار آورد و حمول آن جهت رگهای بواسیر و سیلان نمودن خون موثر و مصلح وی سرکه و یا شستن با آب نمک و یا با کاسنی خورند۔

بصل النرجس پیاز نرگس را گویند گرم و خشک ست در درجه دوم و اگر سه عدد نرجس در شیر بجوشانند و یکشبانروز سحق کرده بر قضیب طلا نمایند شهوت را بیفزاید خصوصاً پخته آن با گوشت جرب و بول و حیض را براند و قطور آن جهت دمعه و حکه و جرب چشم و ابتدای نزول آب و با عسل جهت بیاض و سعوط آن منقی دماغ۔

بطیخ بپارسی خربزه بهترش رسیده و شیرین و بزرگ و بی مغز ست سرد و تر است ناشیرین او سرد و آنچه شیرین ست گرم ست و ادرار بول کند و سنگ گرده را بریزاند و بدن را فربه کند و رنگ روی را نیکو گرداند و سریع التعفن نیست و موافق مزاج صفراوی و سوداوی ست اگر پوست او با گوش گاو اندازند زود پخته شود و لذیذ گردد و ضماد پوست او جهت منع نزلات و ورم دماغ خصوصاً جهت اطفال و آشامیدن دو درم پوست خشک آن جهت اخراج حصاة نافع۔

بطیخ هندی بپارسی هندوانه گویند و ترکی تربوز و هندوی هندوانه خوانند طبعش سرد و تر ست در درجه دوم و مرضهای گرم را سودمند آید و بول را براند و تشنگی را بنشاند و سوزاک را نفع کامل رساند و مولد بلغم ست و مصلحش سکنجبین و نیز مصلح او قند بود یا عسل با وی خورند۔

بقلة الحمقاء بفارسی خرفه و بهندی لونیا کاساگ گویند سرد ست در درجه دوم و تر ست در اول و قاطع نزف الدم و نفث الدم و چرکی که از سینه آید مضر سپرز و معده بارده مصلحش قند و بدلش بزرقطونا

وآکلہ و رفع لرزہ و تشنج پیرہ و با نمک جہت خنازیر و سرورہم
آن با بیدمرم نطرون جہت قرحہ امعاء و با یکمثقال نطرون جہت
رفع ضرر فطر و سمار و رفع لعوق آن با عسل جہت عسر النفس انتقابی
نافع و مضر ورک و مصلح آن صمغ عربی و کندر و بدل آن دو دانگ
آن ابریشم و دو ثلث آن پوست ترنج و قدر شربت از خشک
آن تا دہ درہم و از تازہ تا سی درہم و تخمش و افعال ضعیف
تر از برگش ریکمثقال آن جہت دفع لرزہ و تشنج پیرہ و مضر نافع
و قدر شربتش تا دو مثقال۔

بادیان ۔ پارسی ست در عربی رازیانج ہندی سونف
گویند گرم ست در سہ درجہ و خشک ست در یک درجہ و تخمش
گرمتر از برگ آن و بیخش از ہر سہ اجزاء و مجموع آن مولد شیر و مدر بول
و حیض و با کنجبین جہت پتای کہنہ نافع و مضر محرورین و مصلح ضدل

برنجاسف ۔ بفارسی بوی مادران گویند در اول دوم گرم
و خشک و ملطف و مفتح و مدر بول و حیض و مضر گردہ و سپرز و مصلحش
انیسون بدل آن در درد سپرز با بونج ست و بعضی گویند
بدل آن فستقین ست۔

برطانیقی ۔ بفارسی ابستان افروز و تاج خروس گویند
در درجہ دوم سرد و خشک و قابض و راوع و مصلح آن سکنجبین
و بدلش تخم بارتنگ۔

پرسیاوشان ۔ ہندیش راج ہنس و ہنس راج خوانند اکثر
در کنار چاہ و چشمہا روید پوشش سیاہ و برگش سبز مائل بسرخی
و ہندوی کرچاہ در نکوٹ نیز گویند و دین و با و عروق بدل ست
اکثر در چاہ می روید سہ برگ در ہر شاخ داشتہ باشد معتدل

مائل بگرمی و خشکی و ملطف و محلل و جہت اندمال قروح نافع
مفید و مضر پیچش و مصلح آن صمغ عربی بدلش جہت امراض مذکور
بوزنش بنفشہ و نصف آن اصل السوس۔

برنگ کابلی ۔ رسایی برنگ ست طبیعت آن در آخر دوم اگرم و خشک ست
و مخرج کرم معدہ و امعاء و مسہل بلغم غلیظ و سودا و اخلاط
لزجہ و مفاصل و مجفف رطوبات و قروح و مضر امعاء مصلحش کتیرا۔

برزالقند با ۔ پارسی تخم کاسنی گویند طبعش معتدل ست
در گرمی و سردی و خشک ست در اول۔

برزالبنج ۔ اجوائن خراسانی را گویند اقسام میباشد و مسہل
در شرب سفید اوست سیاہ خشک باشد در درجہ چہارم و مسکر
در آخر سوم و سفید در اول سوم مخدر و مسموم و مانع سیلان
رحم و رطوبات و نزلات بدلش افیون و مصلحش انیسون۔

برزالکشوث یعنی تخم امربیل گویند معتدل ست در گرمی
و سردی و خشک ست در اول۔

برزالخس ۔ بپارسی تخم کاہو گویند و بدل آن دوم آن جرجیر

برزالکراث بپارسی تخم گندنا گویند و بدل آن تخم جرجیر۔

برزالانجرہ ۔ بپارسی تخم کرچہ ہندی تخم انگس گویند خشک ست
در دوم و باہ را زیادہ کند چون با شیر تازہ گاو بپاشند
و تقویت تمام کند و مجرب ست چون بکوبند و با عسل بیزند
در قضیب طلا نمایند قضیب را سطبر و بزرگ کند۔

برزالعنب بپارسی شہدانہ و تخم بنگ گویند گرم و تر ست در اول

برزالبصل ۔ تخم پیاز را گویند گرم و خشک ست در آخر دوم
مضر محرورین و اکثار آن ہوش و قی و ہیان و تشنج و ریاح غلیظ

گرم وخشک وملطف وملطف وباقوت تریاقیت ومنجد کننده
کل ذائب وذائب کل منجد مثل خون وشیر که در اعضا منجمد شده باشد
ومانع رعاف وحابس اسهال مزمن وسیج ونزف الدم ونفث
الدم وسیلان رحم ورافع اختناق رحم ودردشکم وامعاء
باسکه محلل خون منجمد در معده ومجرب ومنبر پای خرگوش ودزکوش
وآهو وشتر وگوسفند وفیل بقدر نخودی بغایت مبسی۔

انفحة الارنب پنیر پای خرگوش۔

انسیر باریس اهل فارس زرشک خوانند دانه ایست
چون انگور سیاه قام کوچک اندام مزه اش ترش اکثر در طعام
بجهت چاشنی آنرا استعمال کنند سرد وخشک ست در درجه دوم وقابض
اسیر سایه سوسن آسمان گونی ست گرم وخشک ست در درجه
دوم وی از جمله سنوبات ست ومجرب ست واگر بیخ وی قدری
بر دندان درد رسیده نهند درد را ساکن کند وبر اند البته باید
که اثر آن بر دندان دیگر نرسد۔

باب الباء

بابونج آنرا بپارسی بابونه وبهندی ایرم سار گویند در دوم
گرم ودر آخر اول خشک وبرای تقویت دماغ ورزائل کردن
صداع سر وبهل آن بر نجاسف ست۔

باونجان بهندش بنگن گویند گرم وخشک ست در دوم
تولد سودا بود وسده آورد وبواسیر وبول را تباه کند وشیخ
الرئیس در قانون گوید کمن وی بد بود وتازه سالم تر بود در
هضم وصداع وبیخ لبه آورد واولی آن بود که در آب
نمک بجوشانند ومسلوق کنند وبا روغن کنجد یا بادام وسرکه

وگرد یا بریان کنند جهت بیماری چشم وجلای باصره ودماغ است
بازبند بهندی بریجا وگند بیروزه گویند حیست دراز
سوم گرم ودر دوم خشک وقوتش تا ده سال باقی ماند ضماد شر
جهت دمل وخنازیر وکزاز نافع وبخورش جهت صرع واخراج
جنین ومشیمه مفید ومعزز دماغ مصلح کافور بدل آن یک ونیم
آن سکبینج وربع آن جاشیر وقطور آن با روغن سوسن جهت درد
گوش ودر دسر بلغمی بسیار مجرب۔

بادآورد اهل عرب شوکه ایضا گویند بهندی جمانا هندوستانی
از نبست در اول گرم وخشک وگویند در اول سرد است واظهر حرارت
اوست وبخیش قوی تیز وباقوت مبرده ومحفظه ومحلله وتخمش
گرمتر ولطیف وآب آن جهت رفع تشنگی والتهاب نافع ومفر
شش ومصلح آن افسنتین وبدلش شاهتره۔

بادرنجبویه معرب بادرنگبویه وبانگونیز گویند وبهندی
رام تلسی گویند دو نوع ست در دوم گرم ومقوی دل وحواس
ومعده وجگر ومفرح ومفتح ولطف طعام مغلیظ وهاضم ومورث
ذکاء وحفظ وجهت عسر النفس وخفقان وغشی وفواق وتحلیل
سوداوی امراض بلغمی وکابوس ومغص وامراض وریدین
وگرده ورفع سموم مطلقا ووحشت سوداوی وسده دماغ نافع
وبرگ مسحوق آن از نیم تا ده درم با شراب جهت گزیدن سگ دیوانه
ورتیلا شربا مفید وخائیدن آن جهت بوی شراب وبد بوئے
دهان بسیار مؤثر ومضمضه بآبجوش جهت فساد دندان و
جلوس دران جهت احتباس حیض وضمادش جهت درد مفاصل
وطلاء آب آن جهت جرب سوداوی وقمله وفارفار سے

وجالی و مقطع و ذرور و آن جہت قطع خون جراحات تازہ جلد بر
بر روی آجر گرم جہت زجیر رطبی مجرب و قدر شربتش از یک مثقال
تا دو و مفرسعدہ و مصلح آن سرکہ و مصفر گردہ و مصلح آن کتیرا۔

انیسون انواع او را زیانجست مخالفہ بعین ست کہ انیسون نبی رومی و یونانی و ہندی و ہر یک جداگانہ
زیادہ گیرند و گاہ باشد کہ اطبا انیسون را تفسیر بیادیان یعنی سونف مطلق کردہ اند گرم ست
در درجہ سوم و خشک ست در آخر دوم و مدر بول و حیض و باہ را زیادہ کند و طعم
او را شکر جہت رفع زردی رخسارہ زن نابندہ نافع و مضر او مصلح آن
رازیانہ و مصدع محرور و مصلحش سکنجبین و بدل آن تخم شبت و بیخ آن
رازیانہ و در تقویت باہ مثل آن رازیانہ۔

انجیر میوہ ایست معروف در اول گرم و در دوم تر بہی
و کثیر الغذا و زود ہضم و دیر سہ و در دوم طحال و بواسیر و عسر بول و مضر جگر
ضعیف مصلح آن گردکان بدل آن ہر دو یک شش مغز جلغوزہ۔

انجیر دشتی نوعی از دست کہ ہندیش کھٹو نیز گویند۔

انزروت کنجارہ صمغ درخت پر خاریست عربش شکم
تا مند و ہندی خنجر گویند گرم ست در دوم اولی و خشک ست در دوم
و مسہل ست بلغم را و بدل آن نیمو زن آن صبر ست۔

انجرہ ہندی اشنگن گویند گرم و خشک ست در اول سوم
مفتح فم رحم و سدہ جگر و مضر قصد مصلح آن عناب و بدل آن قرطما

انیس النفس نباتیست ربیعی و شبیہ بجیر و برگش بی شرف
و گلش مثل ترہ تیزک زرد نمی باشد و برگہای سفید احاطہ برگ
او دارد و آخر کہ با آفتاب میل کند و مثل شاہ دانہ و باعدم حرکت
ہوا حرکت مینماید و ساقش مربع و مائل بسیاہی کہ در سر و طرف
شاخہا بسیار ست و در محاذی آن شاخہا سر دیدہ و چون حیوان شیر دار

ازو بخورد شیرش زیادہ میشود و خوردن آن شیر را بہ
نشاط و سرور میگرداند و در دوم گرم و در یبوست معتدل و در فعل
نائب مناسب شراب صرف و مدر فضلات کہ عبارت از بول و شیر
و حیض و عرق باشد و قوت را زیادہ کند و حواس را بیفزاید و قلب
و روح را از اہتمام و تفریح مثل شراب ست بدون خمار دادنش از گلشن
بدستور ہمین اثری بخشد و خلل بعقل نمیرساند و قوی حافظہ و قطع
عصارہ او جہت قلع بیاض چشم مفید و چہار درم از تخم او با شیر
گوسفند متبع با شخص صد سالہ ست و مجرب دانستہ اند و مفتح سدہ
و رنگ را سرخ کند و بدن را فربہ سازد و یرقان را زایل گرداند
و مضر گردہ و مصلحش عسل و آثارش سورث درد مفاصل و خشونت
تا پنج درہم و از عصارہ ملبحش یا نشردہ در ہموبدلش آب انگور
مطبوخ با دارچینی و زعفران و چون کوبیدہ او را با شکر شربت
بسازند با نخولیا و مواد سوداوی را بغایت نافع ست ہمچنین ذکر کردہ
است در تحفۃ المومنین۔

انجدان معرب انگدان تخم درخت انگوزہ کہ ہندیش نیگ
خوانند سفیدش بہتر از سیاہ در دوم گرم و خشک و بیا
او در سوم و مدر بول و حیض و شیر و مسخن گردہ و محرک با
جہت آکلہ نافع و مضر مثانہ مصلح آن تخم خربزہ و مضر امعا مصلح
صمغ عربی گویند بدل آن تخم کدو ست با محروش کتیرا آمیخت

انجبار رومی نباتیست اول او را سپیدرو بعد
گردد سرد ست در اول و خشک ست در دوم۔

انفحہ بفارسی پنیر یا یہ و ہندی جاگ گفتہ گویند از ہر حیوان
ذکر آن حیوان مذکور است و مجموع آن تا دو درجہ سرد

افیون بعربی لبن الخشخاش و بفارسی تریاک و بهندی پهیم و افیم گویند شیر خشخاش سیاه در درجهٔ چهارم سرد و خشک ست و از خشخاش سفید در آخر سوم مخدر و منوم و مسکن درد ها و قابض و مانع تعفن اخلاط و تحلیل روح حیوانی و جهت اسهال و سحج و قرحهٔ امعا و سرفه و ضیق النفس و رمد و نزلات و صداع که از حرارت باشد بالطبع نافع و اگر از مواد بارده باشد بسبب تخدیر مفید و ضماد آن جهت درد سر و تجفیف قروح و ورمهای حار و با زردهٔ تخم مرغ پخته و زعفران بجهت جمره و با شیر دختران و زعفران جهت نقرس حار و رمد و فتیلهٔ آن با مر صاف و زعفران بالسویه جهت زحیر مجرب و قطورش با روغن بادام و مرو زعفران جهت درد گوش و با موم روغن جهت جرب و حکه نافع و در معاجین و ادویهٔ مرکبه حافظ قوت آن و مسقط اشتها و قوت باه بشرط مداومت و مضر فهم و مصلحش جند و فلفل و فرفیون و دارچینی و قدر شربتش از یک عدس تا چهار قیراط و زیاده از یک دانگ ممنوع و دو درهم آن کشنده و بدلش سه مثل آن بذر البنج و یک وزن آن بیخ لفاح و در احتباس طباشیر و کافور و کهربا

اقاقیا عصارهٔ قرظ و آن تخم درخت خار دار ست ادیم را بدو دباغت کنند گویند ببول و کرجالینوس گوید صمغ اوست سرد ست در درجهٔ دوم و خشک ست در درجهٔ سوم و مغسول آن در دوم خشک و قابض و قاطع نزف الدم و نفث الدم و مجفف و رادع و غیر مغسول آن بالذع و حابس نزلات و اسهال و کلا و ضماد آن و بدل آن صندل و عدس مقشر و حضض ست —

اقلیمیا کف و درد طلا و نقره و مس مثل آنست که بعد گداختن بهم رسد و گویند کانی و مرقشیشائی هم میباشد خاصیتش آنکه قوت باصره زیاده کند و با زعفران و افیون رافع نقرس و خوردن طلاء آن یک قیراط جهت خفقان و تقویت دل نافع و مستعمل از آن محرق مغسول ست و بدل آن مرداسنگ محرق مغسول —

اقماع الرمان الهندی — نارمشک هندش ناگیسر خوانند در درجهٔ اول دوم گرم و خشک برای تجفیف زخمها نافع و مضر مثانه و مورث زردی رخسار مصلحش روغن بادام و بدلش نیم وزن او پوست پسته

اقحوان — بفارسی بابونهٔ گاو چشم نامند آن گلی ست برونش سفید و اندرونش زرد و هندش مرهتی خوانند و گویند شگوفه ایست که هندش سری خوانند طبیعت اقحوان گرم ست در سوم و خشک است در دوم مسخن قوی محلل و مفتح سدهٔ جگر و فروج او مدر حیض و مسقط جنین و با موم روغن جهت ورم صلب مصلح آن سکنجبین و بدل آن بابونج —

اکلیل الملک — بپارسی شاه پسته و بقول ابو سعاد شاه افسر و بهندوی اسپرک گویند زرد می باشد ابریشم را بدو رنگ می کنند گرم و خشک ست در درجهٔ اول و بدل آن فراسیون یا بوزن آن لبان و کر یا بوزن و نیم آن ورق انجیر و بعضی گویند بدل آن بابونه است —

آبلج — را هندوی آنوله گویند سرد ست در درجهٔ سوم و خشک ست در درجهٔ دوم و چون آنرا نیمکوفته کنند و در آب شیرین بجوشانند یکدو ساعت بعد از آن صافی کنند و سه نوبت در چشم چکانند سفیدی را که در چشم بود نافع آید و این مجرب ست

آجر — خشت هندی اینٹ ست در درجهٔ دوم گرم و در چهارم خشک

افعال ساق قوی‌تر از برگ و غرغرهٔ همه اجزای او منقی و ملین و مفتح
سده و ثمر او قبل از شکفتن که گل کبر نام دارد در دوم گرم و خشک
و ملطف و مقطع و در جمیع افعال مانند بیخ و از آن ضعیف‌تر و ذرور او
رافع نواصیر چشم و قدر شربت از آب او تا هشت درم که با عسل و سرکه
و شکر بنوشند و بیخ او تا سه درم و در مطبوخات تا هفت مثقال
و مضر مثانه و مصلح آن انیسون و مضر معدهٔ محرورین و مصلح آن سکنجبین

اصب - اکثریان کنایه از نقره می‌کنند در اول سرد و خشک در دوم
و تقویت قریب بیاقوت و مضر امعا و مصلح آن کتیرا -

اصابع اللصوص - هندوی او را جورا انگلی خوانند و بعضی
گویند تخم اشنگن ست -

اصل - بیخ از هر چیزی باشد چنانچه بیخ مهک که بهندی
ملیٹھی گویند خاصیت آن معتدل ست -

اصل السوس الابیض - بیخ سوسن سپید را گویند

اصل السوس آسمانجونی - بیخ سوسن آسمانگونی ست

اصل الکبر - بپارسی بیخ کبر خوانند و بدل آن در ادویهٔ سپرز
حلتیت یا سکنجبین ست -

اظفار الطیب - بفارسی ناخن پریان و ناخن خرس
و ناخن بویا گویند و بهندی نکه نامند گرم و خشک ست در درجهٔ دوم
مدر فضلات و خون و ملطف اخلاط غلیظ و جهت اختناق رحم و
صرع و خفقان رطوبی و معدی و درد بارد جگر و رحم و اخراج خون
منعقد در گرده و جمیع امراض بارده و رحم و بخور آن جهت صرع
و سکته و نزلات و غشی و اختناق رحم و احتباس حیض نافع و مضر مصلح
سکنجبین و مورث سحج و مصلحش گل ارمنی و قدر شربتش
از یکدرم تا سه و بدلش قصب الذریره -

اعیار - اکثریان کنایه از سیماب کنند که بهندی پارا خوانند
از جملهٔ فلزات و معدنی ست در دوم سرد و در سوم تر جهت حفظ
صحت و تقویت باه و هاضم و قوت بنیه بیعدیل و قدر شربت
ناکشته تا دو درهم و بدلش رصاص محلول ست و مصعد او بسیار
گرم و با حدت و از سموم قتاله و محرق خلط و محلل قوتها و مقطع ست
و با کندر و راتیانج و روغن زیتون جهت دانهای آتشک مجرب -

افسنتین - درمنهٔ رومی یعنی مرده و اطبای دکن دونا را
گویند گرم ست در درجهٔ اول دوم و خشک ست در درجهٔ آخر آن
و بدل آن بمعده یا شیح ارمنی بود و در تقویت معده اسارون [illegible]

افسیون - اهل کیمیا مراد از گوگرد دارند -

افنیشون - نباتیست شبیه بباد [illegible] در دوم گرم [illegible]

افتیمون - اکاس بیل و امربیل ست طبعش در سوم گرم
و در دوم خشک ست چون یکهفته هر روز ده درم او را [illegible]
رطل شیر تازه خیسانند و با پانزده مثقال سکنجبین بنوشند [illegible]
خفقان و توحش و مالیخولیا و تشنج مجرب ست چنانچه ذکر کرده [illegible]
در کتاب جامع تحفة المومنین و از حکیم عبد الباری معلوم [illegible]
که چون افتیمون را در شیر گاو وقت شب تر نمایند و [illegible]
شیر را صاف کرده با سکنجبین بنوشند مالیخولیا را دفع کند و [illegible]
آنست که شیر شتر باشد و افتیمون را برای خوردن [illegible]
شیر کفایت می‌کند و بعض مردم را که ضعیف المزاج باشند [illegible]
ادویه مذکور بدهند و برای سودا و خفقان مجرب ست و [illegible]
در اسهال تربد برابر او و حاشا و گویند [illegible]

سرد و خشک ست درجهٔ دوم و در سوم خشک و غسل کردن آن
شرط ست تا لطیف و مجفف و بی لذع شود و جهت سوختگی آتش
مجرب و با سرکه و روغن گل جهت درد سر۔

اسرنج۔ بپارسی شنگرف و بهندی اینگر خوانند در دوم گرم
و در سوم خشک و قاطع نزف الدم۔

اسد الارض۔ اهل کیمیا گوگرد را گویند۔

اشق۔ صمغ ست در دوم گرم و در آخر اول خشک و محلل و ملطف
و با سرکه جهت ریاح انثیین و اورام بلغمی مجرب۔

اشترغار۔ بهندی بچهر و نامند مستعمل از آن نبات بیخ اوست
گرم و خشک ست در درجهٔ سوم و بهترین او سرکه پرورده مفتح سده
و مدر بول و با قوت تریاقیه و مسخن معده و مشتهی و هاضم و یکمثقال
از جرم آن جهت تب ربع که از مادهٔ بلغمی باشد نافع و طلای آن با سرکه
جهت اورام بارده و مصلح آن شربت غوره و ریباس و بدلش انجدان۔

اشنه۔ بفارسی دواله و بهندی چهڑیله نامند بطعم تلخ ست قی آورد و دافع
فسادها مثل زهره و بلغم و کرم شکم و جرب و نفخ شکم و جذام در اول گرم
و خشک و با قوت قابضه و محلله و ملینه و مفتح سدهٔ رحم و مدر حیض
و منوم قوی خصوصاً با شراب و مقوی باه و مفرح و مقوی معده
و دل و جگر و جهت دفع غثیان و خفقان و حفظ روح حیوانی و ازالهٔ
اعیا و سنگ مثانه بیعدیل و اکتحال آن جهت تقویت بصارت
چشم نافع و قدر شربتش تا سه درم و بدل آن قردمانا و بخور آن
جهت اختناق رحم مجرب۔

اشخیص۔ صاحب اختیارات بدیعی نوشته که درخت کرم دانه
ست یا نوعی از ماذریون طبع سفید آن در دوم گرم و خشک
و آشامیدن یکمثقال آن جهت رفع جنون و صرع و توحش نافع
مقدار شربت از آن تا پنج درم مصلح آن شکر۔

اشترخار۔ اونٹ کٹاره۔

اصف۔ اهل فارس کبر گویند نباتیست که ثمرش را خیار کبر نامند
بیخ و پوست آن قوی تر از سائر اجزا در سوم گرم و خشک و مفتح سدهٔ
جگر و سپرز و قاطع اخلاط لزجه و مقوی احشا و بهترین ادویهٔ سپرز
خصوصاً پروردهٔ او بسرکه و عسل و محلل ریاح و تریاق سموم و مدر مرة
السودا و جهت فالج و امراض بارده دماغی و مفاصل نافع و با ادویهٔ
خوشبو مثل سنبل الطیب و اذخر و عسل و محلل بلغم سینه و مخرج آن
و غرغرهٔ طبیخ او دافع بلغم اعضای تنفس و ضماد تازه او رافع فسخ
عضل و عصب و خشک او رافع قروح خبیثه و با ادویهٔ مناسبه
محلل اورام صلبه و خنازیر و با سرکه رافع بهق و قوبا و با آرد مس محلل
ورم سپرز و بخور او رافع بواسیر و مضمضهٔ طبیخ او با سرکه و خائیدن
آن جهت درد دندان نافع و چون بیخ کبر را نرم کوفته با مثل آن
روغن کنجد و بوزن او آب بجوشانند تا آب تمام و کمال و روغن بنصف بسوزد
پس آن را بر سر ضماد غلیظی کنند موی سیاه کند و هرگز سفید نروید و تخم
او در سوم گرم و خشک و خیار کبر گرم و تر و خائیدن خیار رسیده
بنهجی که دانهٔ آن خائیده نشود ملین طبع و ترشی گل و خیار کبر محرک
اشتها و جالی بلغم و مفتح سدهٔ جگر و سپرز و مصدع محرورین و خیار
غیر پروردهٔ او بسرکه مفسد معده و ساق و برگش در آخر اول گرم و خشک
و در افعال ضعیف تر از گل او و محلل خنازیر و نواصیر چشم ست
و عصارهٔ آن کشندهٔ اقسام کرم معده و ضماد او با زفت رافع قروح
شهدیه سر و قروح خبیثه و محلل خنازیر و سائر اورام بلغمی ست و در جمیع

وگندھ راج وکاس ستھیہ گویند واکثر طائفہ از عجم کورگیا خوانند
گرم وخشک ست در درجۂ دوم ومحلل ومنضج ومدر بول وحیض
وفضلات ومقطع اخلاط وبدل آن قصب الزریرہ ست۔
اوان الفار ہندی موساکنی گویند وآن غیر مزرنگوش ست
واقسام می باشد بستانیش سرد وتر ست در درجۂ سوم ودوم
خشک وجہت صرع والقوہ واوجاع باردہ وصلع نافع۔
ارراک اہل ہند پیلو گویند مخرش در اول گرم ودر آخر دوم
خشک ست وبعضے معتدل نوشتہ اند۔
آزاد درخت ہندوی بکائن وبعضی گویند درخت نیم ست
گلش در سوم گرم ست ودر آخر اول خشک ست ومفتح سدد ورمی
وبرگ آن کشندۂ قمل وجہت دراز کردن مو مؤثر۔
آمس بفارسی سوہانمند سبز دست در درجۂ اول وخشک ست
در دوم وبدل آن ورق توت ومصر صاحب زکام مصدع محرور
وصورت بیخ آن وصلش بنفشہ وروغن ہورد کہ آب برگ تازۂ آن
یا مطبوخ اورا با مثل آن روغن زیتون داخل کنند
اسرار بعینہ ہندوی بھانک خوانند سرد وخشک ست در درجۂ سوم
اسفاناخ ہندوی پالک خوانند وبعضی گویند چولائی ست
سرد وتر ست در آخر اول۔
اسارون بعضی اورا نارد ین وسنبل وحشی خوانند ہندیش
تگر گویند بعینہ چند قسم میباشد ہمہ آنہا در آخر دوم گرم وخشک
ودر خواص آوردہ اند کہ چون بجوشند وبا شیر تازہ بسرشند وضماد
کنند سیاہی ہر دو رگ باہ را برانگیزد اندرونعوظ تمام آورد وبجہت
بدل آن یک وزن ونیم وچ وہ انگے وزن آن حکیم
جالینوس گوید زنجبیل ست۔
اسطوخودوس موقف الارواح طوا اول بارزمند ہندوانش
وہارنامندو آن شاہسفرم رومی ست در اول ودوم گرم وخشک
است در درجۂ سوم قابض ست بدل او اسطوخودوس دشت۔
اسقیل بصل الفار ست یعنی پیاز وحشی کہ ہندیش کندی گویند
منفعت وی آنست کہ چون با عسل بردارد ثعلب طلا کند نہایت
نافع بود در مجربات ومقوی شہوتین خصوصا بچۂ آن با گوشت بریان
مفرت ہوای وبائی وطبیعت او گرم ست در آخر سوم ودر اول سوم
خشک وگویند در چہارم گرم ست۔
اسقندریون بفارسی سیر دشتی خوانند وہندی اس جنگلی
گرم وخشک ست در ہر چہار درجہ۔
اسقولوقندریون بیخ کبر دی ست وگویند راسن یعنے
جبت وچون اسقولوقندریون بیخ کبر ست شاید کہ خاصیت او ہم
کبر باشد وآن در حرف کاف گفتہ خواہد شد انشاء اللہ تعالیٰ بدل
آن چہار ستیخ کبر و نیموزن تخم کرفس۔
اسود سالیخ بپارسی سیہ مار ہندوی کالا ناگ خوانند۔
اسفیخ بپارسی ابرمردہ گویند وطبیعتش گرم ست در درجۂ اول
وخشک ست در درجۂ دوم ومجفف ومحلل وباقوت جاذبہ وجاذبہ
تازۂ آنرا باسرکہ ممزوج یا شراب ترکردہ بر جراحات تازہ بگذارند
التیام دہد وحمول قطعہ ازان باعث تشفف رطوبت فرج
اسفندان بزرول سفید ست یعنے رازی وگویند اسپندان
یعنے اسپند گرم وخشک ست در درجۂ سوم۔
اسفیدباج معرب اسفیدۂ رصاصی وارزیزی ہرلی

ه	ف	ه	ف	ه	ف	ه	ف
هدهد	مرغ سلیمان	هندوانه	بطیخ هندی	یلم	غری السمک	یبروج الصنم	بیخ لفاح بری
هلیلهٔ زرد	هلیلهٔ مکی	هینگ	حلتیت	یاقوت	یاقوت	یرمه	عشبة النار
هلیلهٔ زنگی	هلیلهٔ سیاه	ے		یشم	یشب	نیمه	نیمه

مقدمه بدانکه هر ادویه را چهار درجه است درجهٔ اولے و آن عبارت از انست که بتناول تاثیر آن از روی حرارت و برودت محسوس نگردد مگر وقتیکه مکرر و بکثرت استعمال آن کنند درجهٔ دوم آنرا گویند که تناول نمودن آن بفطن فهم اثر آن مدرک شود لیکن نه بحدی که مضر بدن باشد درجهٔ سوم و آن عبارت از انست که تناول آن ضرری عارض شود و مورث مرض گردد درجهٔ چهارم آنرا گویند که تناول آن مودی بهلاکت باشد و مفسد بدن انسان گردد چنانچه کافور و افیون و انواع سوم بدل ادویه ایست که هرگاه در نسخه دوای باشد که در ملکی بهم نرسد پس دوای دیگر که در خاصیت قائم مقام اوست اندازند پس این ادویه بدل آن دوا نایافت است و قول کلے در بدل آنست که اگر داروے یافته باشد مصلح داروئی که ضرر دوای دیگر باز دارد و مختار عبارت از اجناس ادویه است که همواره در هر امر مستعمل اطباست شربت مقدا خوردن دواست و استعمال آن

مقاله اولے مشتمل بر بیست و نه باب در توضیح ادویه بترتیب حروف تهجی

باب الالف

آبار - بپارسی سرب و هندوی سیسه سرد و خشک ست در درجهٔ دوم

آبکامه - هندوی کانجی خوانند سرد ست در درجهٔ اول و خشک ست در دوم درجه

ابهل - بپارسی بارزد کوهی و هندش هوه بیر گویند گرم ست در درجهٔ اول و خشک در درجهٔ دوم -

ابریشم - هندوی ریشم معتدل ست در گرمی و سردی و مفرح و مقوی قلب و دماغ ست و عرق و غیره محرق وی را استعمال کنند و طریق سوختن وی آنست که ابریشم را بشویند و شانه کنند و در دیگ مسی و آهنی نهند و طبقی بر سر آن کنند که سوراخ داشته باشد آنزمان که سوخته گردد و اولی استعمال وی آنست که مقرض کنند و صفت مقرض آنست که ابریشم را مقراض کنند باریکتر و بعد از آن در هاون صلایه کرده بکوبند و سحق کنند.

طریق دیگر استعمال ریشم آنست که در آب وی را بآتش نرم بجوشانند و بعد از آن صاف کنند و با ادویه بیاشامند -

ابیض - اکسیریان کنایه از نقره کنند -

اترج - بپارسی ترنج و هندوی بجوره گویند گرم خشک ست در دوم گویند گوشت او سرد ست در درجهٔ اول -

اثمد - بپارسی سرمه گویند سرد ست در اول و خشک ست در دوم -

اجاص - بپارسی آلوی سیاه خوانند در اول سرد و در دوم تر و لین و مرلق و مسهل صفرای رقیق و مسکن حرارت دل و قی صفرای و تشنگی و بدلش تمر هندی

اترج کوهی - امل بیل ست -

احشاء البقر - سرگین گاو بهندی گوبر خوانند -

اذخر - اهل فارس کاه مکه و گربهٔ دشتی و اهل هند گندهیل

ہ	ف	ہ	ف	ہ	ف	ہ	ف
کچلا	اذاراقی	لون	نمک	مجیٹھہ	قوۃ الصباغین	نیبو	لیمو
کسنبھ	احریض	م		منڈی	کماذریوس	ناریل	نارجیل
گندھیل	اذخر	منمنا	سیہا	مروا	مرزنجوش	نارنج	نارنج
گنگول مرچ	ابھل	ملیٹھی	اصل السوس	مونگا	مرجان	ناگیسر	نارمشک
کمرکھہ	کمرک	مسور	عدس	موتی	لولو	نرگس	نرجس
کھرنی	کھرنی	مونگا	بسد	مکھن	مسکہ	نسرین	نسرین گلیست سفید رنگ
کیتھا	کیت	مچھر	بق	میدالکڑی	مغاث	نشاستہ	نشا
ل		موت	بول	مصطگی	علک الروم	نفط	نفط
لودھ	ارمال	موٹھ کی جڑ	بیخ لفاح	مومیائی	مومیائی	نوشادر	نوشادر
لاہی	انزروت	مولی	ترب	مارچوبہ	ہلیون	نیل	نیل
لسان الحمل	بارتنگ	مٹی	تراب	مانک	یاقوت	ناگدون	ہلیون
لومڑی	ثعلب	مگرمچھ	نہنگ	مردارسنگ	مرداسنج	و	
لہسن	ثوم	مچھلی	ماہی	موصلی	موصلی	وسمہ	کتم
لوبان	حسن لبہ	مین پھل	جوز القی	مھوہ	مھوہ	وج	اگر ترکی
لونیا	خرفہ	میتھی	شنبلیت	مدار	عشر	ہ	
لنبھا	خرگوش	مٹھا	دوغ	ن			
لسوڑا	سپستان	مکھی	مگس	نیب	نیم	ہلدی	زردچوبہ
لونگ	قرنفل	موٹھہ	سعد	نیلا تھوتھا	توتیا	ہلہل	بنطافلن
لعل	لعل	مٹی	طین	نسوت	تربد	ہنس مدی	اصابع صفر
لفاح	سابیزک	مہوکا	عقیق	نیولا	راسو	ہاتھی	فیل
لاکھہ	لک	مکڑی	عنکبوت	نرکچور	زرنباد	ہست کند	فیل گوش
لوبیا	فریفا	مکوی	عنب الثعلب	نرکل	قصب	ہلیم	ہریسہ

ہ	ف	ہ	ف	ہ	ف	ہ	ف
فتاح الکرم	فتاح الکرم تکوڑہ انگور	کاہو	خس	کتلی	کنہ	کنیر	وفلی
فندق	بندق	کاغذ	قرطاس	کڑا	قرطم	کھجور	حرما
فودنج	مایۂ آبجامہ	کبر	کبر بنا تیست	کریلا	قثاء الحمار	کنیچوا	خراطین
فیروزہ	پیروزہ	کوابہ	کبابہ	کالی مرچ	فلفل	ککلی	خرنق اسود
	ق	گندنا	کبریت	گھونگچی	عین الدیک	کلہاری	خانق الکلب
قدید	گوشت قاق	کیلجی	کبد	گید	عقاب	گوکھرو	خارخسک
قردمانا	قردمانا نوعے برگ بو	کباب	کوفتہ	کائی	طحلب	کدہ پرنہ	خندقوقی
قرفز	قرفز بیت الثعلب	کبوتر	حمام	گھی	روغن زرد	گورخر	حمارالوحش
قروط	کشک	کہربا	کہربا	کلونجی	شونیز	گدھا	حمار
قمری	قمری	گردگان	جوز	گیدڑ	شغال	کھنولہ	حب المحاب
قنطوریون	قنطوریون	کدو	قرع	کھنبی	سمارونع	کلتی	ماش
قنب	کنب	کلی	گلنار	کھیلا	سلیخہ	کالاوانہ	تخم نیلوفر
قند	قند	گلاب کا پھول	گلسرخ	کیچلی	سلخ الحیہ	کٹھل	چکی
قہوہ	بن	گل حکمت	طین الحکمت	کیکڑا	سرطان	کورگندم	کورگندم جزئیت شیشہ ہوتی ہے دندان
قیصوم	برنجاسف	گیہون	گندم	گوبر	سرگین گاؤ	گولر	جمیز
قیر	قیر	گندنا	کراث	کٹھومر	دستنبویہ	گراچھال	تیواج
	ک	کیلا	موز	کانچھل	وارشیشعان	گھانس	تبن
کپور	کافور	کستوری	مشک	کرمالہ	خیارشنبر	گوبو	بقر
کاشم	کاشم	کنول کوکابلی	نیلوفر	کوبرولہ	حبل	کلغہ	بستان افروز
کیورا	کادی کلہ	گنجائی	خرفذا	گل خیرو	خطمی	گیکر	ام غیلان
کاکجی	سرکہ ہندی	گوشت	لحم	کپورا	حضیہ	کرنجوہ	خایۂ ابلیس
کاسنی	ہندبا	گردہ	کلیہ	گگرا	خروس	کیکا	اراقو

ہ	ف	ہ	ف	ہ	ف	ہ	ف
زرک	زرشک	سرگین	زبل	سالیکا	کندر	صدف	مروارید
زرد پھٹکری	قلقطار	سریشم	غری	سابیزک	تفاح	ط	
زیرہ	کمون	سیندور	سرنج	سون مکھی	مرقشیشا	طرخون	ترخوانی
زراوند	زراوند	سرو	سرو	سلارس	میعہ سائلہ	طراثیث	طراثیث
زنگ آہن	زعفران الحدید	سفرجل	بہی	سینڈھ	نمک طبرزد	طوطی	توتی
زفت یابس	زفت یابس	سکنجبین	سرکہ انگبین	ش		طین شاموس	کوکب الارض
زنگار	زنجار	سنکھیا	سم الفار	شاہترہ	شاہترہ	طین ارمنی	گل ارمنی
زہر مہرہ	زہر مہرہ خطائی	سقمونیا	محمودہ	شادنج	شادنج	ع	
زیت	زیت	سنا	سنا	شاہدانہ	شاہدانج	عکرکرہا	عاقرقرحا
س		سندروس	سندروس	شب بو	خیری	عاج	دندان فیل
ساکون	ساج	سنبوسہ	سنبوسہ غذائے معروف ست	شجرہ مریم	شجرہ مریم	عرق	عرق
سرکہ	خل	سنجد	غبیرا	شترمرغ	نعام	عشبہ	عشبہ
سنبل	پرسیاوشان	سورنجان	سورنجان	شراب	خمر	عقیق	عقیق
سنبھالو	فنجنکشت	سوسن	سوسن	شفتالو	شفتالو	غ	
سہاگا	بورق	سوا	شبت	شقائق	لالہ	غافث	غافث شگوفہ معروف ست
ستاور	بوزیدان	ستو	سویق	شقاقل	شقاقل	غاریقون	غاریقون
سرمہ	کحل	سیب	تفاح	شلجم	لفت	ف	
سونف	بادیان	سنکھی مچھلی	عقرب بحری	شوکران	شوکران	فرفیون	فرفیون صمغ [illegible]
سپیدہ	اسفیداج	سپاری	فوفل	شیطرج	شیطرج	فراسیون	فراسیون [illegible]
سنبل کھار	زرنیخ سفید	ساہی	خارپشت	شیرخشت	شیرخشت	فرنجمشک	فرنجمشک
ساتول	سداب	سرکہ ہندی	کانجی	ص		فرنی	فرنی
سیسا	سرب	سمندر پھین	کف دریا	صابون	صابون	فطراسالیون	فطراسالیون [illegible]

ہ	ف	ہ	ف	ہ	ف	ہ	ف
باج	ماسفودون	جائپھل	جوزبوا	چیل	غلیواز	دارم	انار
بُول	مُر	چھتاور	بوزیدان	چرائتہ	قضب الذریرہ	ر	
بندر	میمون	جواکھار	نطرون	جون	قمل وقمقام	ریٹھا	بندق ہندی
ت		چونہ	آہک	جوز	اخروٹ	ریشم	ابریشم
تگر	اُسارون	جوتری	بسباسہ	جلنار	گلنار	رسوت	حضض
تلی دلائی	انزروت	چولائی	بقلۂ یمانیہ	چاندبیل	لبلاب	ریم آہن	خبث الحدید
ترنجبین	ترانگبین	جھینگا	ملخ وصرصر	جیب	زبان	رائی	خردل
تنباکو	تنباکو	چمڑا	جلد	جل	آب	ریچھ	خرس
تودری	تودری	چای	چای	چیونٹا	مورچہ	راسنا	راسن
تخم اٹنگن	بزرالانجرہ	چقندر	سلق	چرک	وسخ	راتینج	راتینج
تخم کدو	حب القرع	چورما	چنگال	خ		رانگا	رانگ
تخم بکائن	حب البان	چوب چینی	چوب چینی	خربوزہ	بطیخ	رتیلا	انکورک
تیتر	دراج	چرونجی	حب السمنہ	خبث الحدید	ریم آہن	روبیان	ماہی روبیان
تتریک	سماق	جگنو	کرم شب تاب	خبث النحاس	ثفل مس	رہش	اردہ
تلسی	شاہسفرم	چرز	ہوبرہ	خرنوب	خرنوب	ریباس	ریواس
ث		جھوری	درمنہ	خرفہ	بقلۃ الحمقا	رال	زفت
ثعلب	خصیۃ الثعلب	جوار	ذرۃ	خرمو	خطمی	ریگ ماہی	سقنقور
ج							
جھاؤ	اثل	جونک	زلو	د		رینڈی	خروع
چھڑیلہ	اشنہ	چربی	سمین	دہار	اسطوخودوس	ریوت چینی	ریوند چینی
چوک	اشنان	جو	شعیر	دونا	افسنتین	ز	
چنبیلی	یاسمین	چندن	صندل	دہنیا	کزبرہ وکشنیز	زبرجد	زبرجد
جمال گوٹہ	بیدانجیر خطائی	چوچی	پستان	داکھ	عنب	زجاج	آبگینہ

ہ	ف	ہ	ف	ہ	ف	ہ	ف
اوٹنگن	انجرہ	آب خاکستر	ماء الرماد	بریجا	بارزد	بالچھڑ	سنبل الطیب
اونومالی	شراب وعسل	آب شہد	ماء العسل	بادل	بادام	پودینہ	فودنج
ابرم سار	بابونہ	اندرائن	حنظل	بارتنگ	لسان الحمل	پان	تنبول
استر	بغل	انار دانہ	حب الرمان	بای برنگ	برنگ کابلی	پکھان بید	جنطیانا
آٹا	آرد	انبلی	تمر ہندی	برف	ثلج	بھنی	حرذون
ارہر	شاخل	ابرک	طلق	بکری	بز	بیت	خیزران
انڈہ	بیض	انگور	عنب	باگھہ	شیر	پیپل	دار فلفل
ارنڈ	بید انجیر و درخت خرو	الائچی	قاقلہ	پیاز	بصل	بھیجا	دماغ
انگور نارس سبز	حصرم	اسبغول	بزر قطونا	بط	اردک	پنڈکی	ذراریح
انکورک	رتیلا	اندرجو	لسان العصافیر	تپنگ	بقم	برمھی	زرنب
آبگینہ	زجاج	السی	کتان	بہتیڑا	بلیلہ	پنا	زمرد
ادرک	زنجبیل	اسپند	حرمل	بلور	بلور	بھڑ	زنبور
انار	رمان	املتاس	خیار شنبر	بنفشہ	بنفسج	پادزہر	زہر مہرہ
انجن	سرمہ	آنب	انبج	بوزیدان	بوزیدان	بٹیر	سلوی
اون	صوف	ب		بورۂ ارمنی	بورۂ ارمنی	پارہ	سیماب
انگبین	عسل	بکائن	آزاد درخت	بگلا	بوتیمار	بھنک	گاوزبان
استخوان	عظم	پاٹ	ابریشم	بہمن	بہمن	بلی	گربہ
اگر	عود	بیخ مہک	اصل السوس	بچھناک	بیش	بھیڑیا	گرگ
الائچی	قاقلہ	بابونہ	اقحوان	بیل	بیل ثمریست معروف	بارہ سنگھا	گوزن
السی	کتان	پلیرنگ	اقلنجہ	بیدمشک	خالاف	بھیڑ	گوسفند
اخروٹ	گردگان	پائی	پاچہ	پستہ	فستق	پیوسی	فرشہ
آب شور	ماء الملح	ببول	ام غیلان	پنیر	جبن	پانی	آب

(2)

بیمن فیض شافی برحق مزیل علل و امراض مطلق

نادر نسخه در بیان لغات مفردات طبیه تصریح درجات مزاج دوا و ابدال و مصلح آن مسمی

میزان الادویه

از تالیف حذاقت بنیاد حکیم تابع محمد صاحب ابن مفتی شیخ محمد سعید مرحوم

در مطبع نامی منشی نول کشور طبع مزین مقبول جهان شد

بجای تنباکو باستعمال این مرض کاساد میکند و هر نفعے کہ از تنباکو می آید از هر دو دمی آید چہ از خشخاش گلها سعتر و بھمن و صعتر و نعنع انیسون اگر دخان ادویہ کہ تقلب دماغ و معدہ و سائر اعضا و توی مناسب باشد بکشند یقین کہ باعضاء مذکورہ ضرر کمتر رساند واز ضرر تنباکو محفوظ ماند عزیزی نقل میکرد کہ شخصی استسقا داشت کہ از بسکہ دود در معدہ او وارد شدہ بود و جان ضعیف گشتہ بود کہ ہیچ دوا را قبول نمی کرد فقیر بعد از تفکر بسیار باین ملہم شد کہ دوای درین مرض استعمال بیشود و مقدار آن را داشت اضافہ کردہ دود آنرا در برگ تنباکو بکشید نفع عظیم ظاہر شد فیخ الرئیس در قانون جہت دفع اسہال صعتر امر فرمودہ کہ زراوند و بیہ و بازرد از ہر کدام یک مثقال یا سہ مثقال با زنجبیل ترکیب کردہ بار و عن گاؤ خمیر کردہ وحب ساختہ دود آنرا بکشند این نیز بر سر رہ کہ خان حب مذکورہ مفرح سرفہ کہن می کند و عزیزی نقل می کند کہ شخصی را از عارضہ چشم بصارتش کمتر شدہ بود چنانچہ مطلقاً ہیچ بینائی بر افتادہ بود پس از عہدی بعید باو رسیدم و دیدم کہ کنایت میکرد از ان عزیز استفسار نمودم بیہ دادستم ولکن پرسیدم او باصرار داد کہ یک مدتے برگ تنباکو را با برگ سنبھالو کہ او را در فارسی بنگشت گویند خشک ساختہ بالمناصفہ تنباکو کشیدم از خاصیت اللہ تعالیٰ بینائی بمن ارزانی داشت و این از عجائب اسرار ست و نیز بحدس دریافتہ شد کہ مصلح تنباکو بجز شیر نباشد کہ بعد نوشیدن دود لیسن آنکہ ہر گاہ پارچہ بدود تنباکو رنگ پذیرد بجز شیر آنرا نتوان زدود و این عجیبے تمام دیدہ و ہمچو برگہا سبز او را در آب برنج شستہ می جوشانند بعد ازان بکار میبرند و گروہی با سرکہ جوشانیدہ می کشند و برخی با قند آمیختہ استعمال میکنند و فرق آب لیموشدہ جذب نمیاند و جماعہ قدری کافور برادافزودہ بکارے برند و این گزیدہ روشی ست و چنین ست اگر دودانہ از کباب چینی در حلق داخل ساختہ بکشند و اوفق آنکہ ہیچ متنفسی دل باین ابتلاے دخانی آخر الزمانی نہ بندد و مبتلای بستلای چنین غایلہ نامعالجی نگردد

ہیچ آفریدہ را نشود خورد نش نصیب ✤ ای آفریدگار بس ست آفریدنش ✤

خاتمۃ الطبع الحمد للہ کہ در بنولا نسخہ کثیر المنافع پردہ کشای چہرۂ مطالب انیقہ طبیہ مسمی بہ الفاظ الادویہ کہ دبیکران پایۂ اعتبار دارد مصنفہ حکمت آب نور الدین محمد عبد اللہ حکیم عین الملک شیرازی کہ در عہد ابو المظفر شہاب الدین محمد شاہ جہان بادشاہ صاحب قران ثانی اعتزازی و امتیازی داشتند فی الجملہ نافع بحالت مجموعی یکجائی چند کتب یعنی میزان الادویہ و الفاظ الادویہ و فرہنگ نصیریہ معروف بہ حل مخزن الادویہ سابق بکلی دیگر طبع شدہ بود ند چون اہل شوق را رغبت بدان شد کہ ہر کتاب فرادی فرادی طبع شود چنانچہ بر حسب خواہش راغبین مجموعہ کتابہا بیکجا باضافہ نسخہ انیس المعالجین بکجا کردہ طبع شد و ہر کتاب جداگانہ ہم با جملہ نسخہ الفاظ الادویہ برائے افادہ عام در مطبع نامی منشی نولکشور بمقام لکھنؤ محلہ حضرت گنج بماہ جون سنہ ۱۸۸۱ء مطابق ماہ رجب سنہ ۱۲۹۸ ہجری انتخاب طبع بآمد خداوند کریم طبع لذائذ

مزمن بخار از دیگ گرفتن تمام بدن یا بعضو ماؤف بدستور نافع دانند و بعد از فراغ تا چهل روز احتماء برین دوازده وجه
مدت داون این دوازده روز تا پانزده روز تا چهل روز مفوض برای طبیب و هر گاه آب عشه جهت شرب و فا نکند و عشه
قلیل باشد ثقل او را جوشانیده بکار برند و در شرب وی نیز شرط است که سرد بنوشند و اگر با گلاب ممزوج کرده بنوشند نیز روا است
معجون عشه برای امراض بلغمی و ضعف قوت هاضمه و کمی اشتها که بسبب رطوبت عارض شده باشد مجرب است **صفت آن**
سلیخه وارچینی از هر یک پنج مثقال زنجبیل قرنفل هیل قاقله کبار زعفران از هر یک یک مثقال عشه پنجاه مثقال کوفته بیخته با عسل نیم کرده بقوام
مثقال باشد معجون کنند و صبح و شام با گلاب استعمال کنند و قدر شربت بحسب ضعف و قوت مزاج از دو مثقال تا چهار مثقال **نسخه دیگر**
تالیف مؤلف بجهت دردمفاصل و آتشک و برای اخراج سوداوی و بلغمی **بیمثل صفت آن** هلیله زرد چهار درم هلیله کابلی پنج درم
هلیله سیاه پنج درم آمله سه درم شاهتره پنج درم سنا یک و دو درم عشه مغربی سه تولچه عسل هفت سه وزن ادویه بدستور معجون بازند
مقدار خوراک از بیست تا شصت ماشه **یک قوله در سبب بهمر سانیدن تمباکو** که بزبان هندی بجر بهنگ گویند بفتح موحده و ضم جیم
و سکون راء مهمله و فتح موحده ثانی و خفاء ها و سکون نون و کاف فارسی دین چرز و زبان بهوز کرده و آغاز ظهورش در بنده انتهای سلطنت
حضرت عرش آشیانی جلال الدین محمد اکبر بادشاه است و ابتدای اورنگ نشینی جنت مکانی نور الدین محمد جهانگیر بادشاه است
تا سال یکهزار و چهارده هجری باشد و پیشتر از جانب فرنگ درین دیار آمده و اکنون از جمیع اماکن هندوستان کشت کار آدمی
میشود و اکتساب کشیدن و خانش شعار که و مدگشته مشغوف و مرغوب همانیان گردیده طبع آن که حار و یابس است بعضی برانند
که هر آن یابس است و همین است قول حکیم علی گیلانی و گویند که از سموم قاتله است و وخانش بسبب نار یت حار یابس است
مخرب دماغ و مکدر حواس و قوی ست و مخل و مسخن جمیع اعضا و مضعف دماغ ست و در مزاج هر عضوی که رطوبت بسیار باشد نافع است
و مزاج معتدل را مضر ست و بر اسپر یکه اندک رطوبت باشد تحلیل آن را نافع ست و در معده که رطوبت بسیار باشد تحلیل آن جهت اعانت هضم میکند و ضعف بصر که از جهت اجتماع رطوبت یا بخار باشد سود کند و تنگی نفس که بسبب کثرت و غلظت بلغم سینه باشد و
بسبب کثرت اجتماع بخار باشد نفع دارد و در مزاج هر عضوی که یبوست زیاده از قدر حاجت باشد بسیار مضر است و هر جا که
حار و رطوبت زیاده از مقدار ضروری باشد تحلیل آن میکند و بضارت می افزاید و آنکه از مقدار ضروری کمتر باشد و زیاده باشد
بسیار تمام دارد و رطوبت کبد و رطوبت بدن را تحلیل میدهد و مجاری خشک میکند و از ان قوت جاذبه کم شود از کیموس باز می ماند و خشکی
در مشتی جلد و منزال بدن بهمر رسانده بسبب تب دق و شیخوخت میشود و امراض چند پیدا میکند که علاج آن متعذر و متعسر باشد
بزرگی میگفت که شخصی را قولنج بهمر رسیده قریب بنصف شب پیش من آمد و هیچ دوا در انوقت حاضر نبود و نزدیک مرد[illegible]
بود که تمباکو بکشد و دود آن فرو برد باندک استعمال نفث ظاهر شد چون دود فی الجمله محلل ست [illegible]

دلپسند است مگر آنکه تمر از پوست بسته و غلیظ تر از پوست حب الغار و پوست و مغز هیچ کدام تلخی و تیزی نیست مگر اندک تلخی با قبض نقاعت
محسوس می شود و در مغز بیش چینی صلابتی هست و اگر پوست او را می جوشانند می خورند نهایت مفید است و ورق و مغز چینی بعمل است
و در بسیاری مواضع مغز را برشته می کنند چنانچه نزدیک باحتراق می شود و آنرا با پوست مخلوط می جوشانند و ورق و مغز او را
برشته سیکنند و نیم سرخه چنان که طعم آن قبلجی و سوختگی گراید و چون جوشیده شود پوست او بیندازند باین مغز بریان کرده و گاهی
که صرف مغز را بریان ساخته تنقل نمایند چه مقصود ایشان از نیها همین است غیر مقشر قبلج او یعنی جوشانده او در تسکین اوجاع و افاده
نشاط داخل تمام و اردوز باو جهت قیام لیل بدان راغب می باشند و تسکین ثوران یعنی حرکت و غلیان خون می کند و حدت صفرا
و لذع آن را می نشاند و احتراق سودا و غلظ آن را کم می کند انما احیات دسویه و صفراویه بخامه حصبه جدری را مفید است و در رفان
نیز نافع است و اکثر اطبا اصداع را سوداویه خاصة و حتی که سبب آن احتراق باشد و انچه بسبب غلظ اخلاط باشد و انجماد خون و غلیظ
و ترقیق میکند و تب ربع را نفع تمام میدهد و نیدارم که مجففی را نیز سودمند خواهد بود و در گرمی و تشنگی می کند طریق پختن آن
یک شربت آن که پنج مثقال تا ده مثقال باشد در شبانه روز مثقال بچشانند تا سی مثقال اند صاف سازند و گرم یا سایند و مزاج
عظیم باشد و ضرر کلی بدل میرساند و تقطار امست و اصلاح آن بدواء المسک و نبات و گلاب و امثال آن کنند یا زعفران
و اخلاط او کنند و قبل از انکه سرد شود او را صاف سازند تا انتقال قوت او را جذب بکنند و ثقل آنرا در میان آن بگذارند و بیاشامند
بچوشانند و طبیخ او که بطبخ بسیار نمایند شده باشد مضرست و مکرر خوردن آن خوب نیست و هر روز بر یک دفعه اکتفا باید کرد و شربت
آن غبا یعنی یکروز در میان نیکوست و نباشتا خوردن بهتر است و اکثر بالاء طعام نیز خورند که از تعطیش آن اندیشه داشته باشند
و بر بالای دیگر چیز نخورند و الله اعلم بالصواب و در سبب بهم رسیدن عشبه مغربی گویند از زمین مغرب می آرند یا
اهل مغرب بر منافع این دوا مطلع شدند بعد و رسانیدن او اشتهار یافته عشبه مغربیه نامند طبع آن گرم و در وسط مرتبه دوم و در آخر
یابس بعضی گرم و خشک در سوم نوشته اند و باید که باریک و نیم رنگ باشد و چون بشکنند از و غباری بهم رسد و مغز او سفید بود
و نیز او بسیار رنگین و تیره بدست نیاید دانند که منفعت این در اکثر امراض مانند چوب چینی است مگر در امراض اعضا که چوب چینی مفیدتر است
امراض سامرجه فواید بیشتر زیاده از چوب چینی است مشی و جماع غاسل نفرس و درد مفاصل از سوداویه یا زمانیه یا بلغمیه
که او رطوبت بود و برای بواسیر نوشته اند که بنهایت مفید است و در فالج و استسقا و لقوه و عشبه چوب چینی مضرست و عشبه نافع
و در اثار زخم آتشک توان داد و در امراض بارده و سوداویه و امزجه رطب بلغمی مفید و در امزجه حاره یا بسه مضر مگر انکه قبل
از عرضها کرده شود و با دستور فصد و تنقیه و طریق خوردن بدستور چوب چینی بود و در اکثر امزجه و امراض بهمین حساب
از اعراض نفسانی و حرکت شدید و جماع و جبب و غیره و جبب مثل چوب چینی است مگر در تنگ که اند عشبه تجربه نموده اند و در مرض

که بسیار نفع بخش است بهترین و خوشترین استعمال چوب چینی جوشانیدن و استیفار بخار آن نمودن است چون بدین طریق منفعت بسیار دارد و درین زمان مزاج مردم نهجی نازک شده که باور نمیسازد باین منفعت راضی نمیشوند چه محنت پرهیز آن کمتر از محنت درد نیست و اوگذاشتن عرق و طریق قهوه بسیار محمود ست لیکن معجون و سیره که روش اهل هند ست و حلوا و قالوده وغیره اقسام خوردن آوچندان خوب نیست چه تاثیر بیخ چینی ترقیق و اذابت صلابات و مواد است و نفوذ این در بنیالت و عروق ضعیف بغایت دشوار و نیز چون بطریقی که در مزاج آن مذکور شد خالی از اجزای ارضیه نیست ممکنست که همین اجزا در عروق صغیره محبس شود و موجب تشدید گردد و حالانکه منفعت او رفع شده و اذابت صلابات خصوصاً هرگاه که او را با مسدودات مثل آبله و فوفل همراه کرده بخورند درینحال هم سده بسیار ست چه این قوت تفاوت در عروق ضیقه نفوذ نمیکند و هرگاه این مسدودات باد باشند احتمال موافقت در عروق ضیقه دارند و الله اعلم بالصواب **در بیان چای خطائی** و آن در بعض از کتب قدیم بعنوان صای دیده شد بصاد مهمله و الف و تحتانی و آن گرم و تر است بدرجهٔ اول و محلل و مسخن و مذوب و هاضم و مقوی قوی و روح ارواح ست مداومت آن رنگ را سرخ و بدن را نرم میکند و قوت دل و دماغ و معده و جگر میدهد و هوس طعام می آورد و هضم میکند و بیضه را علاجی نیکوست و در دفع بواسیر و قولنج و سل و سرفه و ضیق النفس بسیار مدد ست و نفع بالخاصیت جوشیده چای خطائی آنست که اگر بآب جوشیده وی محل زخم شیر را بشویند معاینه میکند و از الاسم آن هنیا بطریق طبخ آن چای قدر نیم تولا از ان در میان پنج سیر آب صاف با تش نرم بجوشانند و هرگاه آب کم کند دیگر بریزند تا نیم پاس چنین بجوشانند بعد از آن همین قدر بادیان خطائی و پاؤ تولا دارچینی داخل ساخته دو سه گهڑی دیگر بجوشانند و دیگر بیخ شش قرنفل و اندک مشک و عنبر اضافه کرده چند جوشے دیگر داده بکار برند گرم و مگرم **در بیان قهوه** و آن بقول حکما متاخرین بارد ست در درجهٔ سوم و یابس ست در درجهٔ دوم و قابض ست و احداث سودا می کند و مورث قولنج است و جمیع امراض سوداویه را قوت می دهد و جلد را خشک و در رشت می سازد و بواسیر و سل و سرفه و تنگی نفس را زیان دارد و رنگ را تباه میسازد و وهم و توحش می افزاید و سبب کابوس میشود و برای سوداوی مزاجان بسیار بد ست لیکن برای بلغمیان و مرطوبیان بد نیست و بیخوابی می آرد و طبیعت را بیداری می دارد و استرخای معده که از حرارت در رطوبت بهم رسیده باشد رفع می کند و قاطع قی و اسهال و مانع نوم ست و بیان که قهوه بسیار بخورند معتاد بکثرت جماع میشوند و اندر اسطآن ست که عمدهٔ غذای ایشان خرماست و آن مادهٔ تولید منی و انتعاش نفوس ست ازین جهت قهوه ضرر بنی رساند و الا قهوه قاطع شهوت ست منقول از حکیم عماد الدین محمود شیرازی ست که طبخ قهوه بیخ فرنجمشک کرده بیابس ست چون دو کیفیت این ظاهر ست و بسر حد ضرر نمی رساند غالباً در درجهٔ ثانیه باشد اما آنکه دو کیفیت متساوی الطرفین یا یکی غالب ست موقوف بر ست تبایلی و آن ثمره ایست بقدر حب الغار و دو پاره است مغز او در یک غلاف ست و سیاه رنگ

ادویه را کوفته بیخته در عسل معجون سازند شربتی موافق برداشت طبیعت نسخهٔ دیگر هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ زرد بلیلهٔ آمله مجموع منقی دانه دور کرده هلیلهٔ زنگی
دارچینی مرباهٔ سنبل اسارون قرفه زعفران سورنجان مصری خولنجان سعد کندر دار فلفل زنجبیل بادیان رومی نانخواه تخم زردک
تخم شلغم جوزبوا بوزیدان شقاقل عود هندی اجزا برابر چوب چینی بقدر مجموع دارو با عسل صاف بقوام آورده معجون کنند
و در ظرف چینی نگاه دارند شربتی دو نیم مثقال از برای دفع درد استخوان و اشتها و هضم طعام بغایت بی نظیر ست و فواید
دیگر بسیار بخشد نسخهٔ دیگر از صدر الشریعه که از معجون سورنجان زیاده و کم کرده صفت آن چوب چینی تازه هشتاد مثقال
سورنجان شیرین شش درم ماهی زهره بوزیدان پوست بیخ کبر شیطرج از هر یکدو درم پوست هلیلهٔ زرد هفت درم تخم کرفس تخم رازیانه فلفل
سعتر از هر یک نیم درم ملح هندی یکدرم دارچینی انیسون گل سرخ زنجبیل قاقله قرنفل از هر یک سه درم تربد موصوف مصطگی روغن بادام
از هر یک دو درم زعفران پنج درم عسل سه وزن ادویه شربتی سه مثقال جهت دفع مفاصل سودمند ست بسیار نسخهٔ دیگر از صدر الشریعه
گیلانی جهت آتشک کهنه و نفخ معده و درد پهلو و مفاصل و قوت باه و قوت اعضای تولد و تناسل نافع و مجرب ست صفت آن چوب چینی
آزموده هشتاد مثقال سلیخه کبابه چینی بهمنین دارچینی سنبل اسارون عود هندی مصطگی قرنفل سافج از هر یک سه مثقال فلفل
و فلفل دراز مشک عنبر اشهب از هر کدام یک مثقال زنجبیل زعفران از هر یک دو مثقال عسل سه وزن همه ادویه معجون سازند
و هر روز دو مثقال نباشته بخورند نسخهٔ دیگر از یوحنای بن سرابیون که نافع ست ضیق النفس را صفت آن عنصل
مشوی ابرسا فراسیون زوفای خشک سورنجان مصری رب السوس شونیز از هر یکدو مثقال تربد سفید موصوف چهار مثقال
میعه سایله میعه یابسه پودینه برے سافج هندی سداب خشک سکبینج عفص از هر یک سه مثقال بیخ انجدان سعد از هر یک چهار مثقال
ریوند چینی پنج مثقال چوب چینی بست مثقال و بعضی سه مثقال بیخ کبر نیز اضافه میکنند همه اجزا کوفته و بیخته دو شبانه روز در سرکه
کهنه بخیسانند و در سایه خشک کنند و با روغن بادام تلخ بست مثقال و روغن نارجیل ده مثقال چرب کرده با سه وزن عسل کف گرفته
معجون سازند شربتی یکتوله با این سکنجبین بدهند عسل مشوی که در سرکه پرورده باشند یک استار با دو استار با عسل کف گرفته سکنجبین
سازند نسخهٔ دیگر چوب چینی در ظرفی بقدر شش سیر آب کنند و نیم سیر شاهی چوب چینی سوده آمیخته در آن آب ریخته یکساعت رها کنند
بر آتش که بجوش در آید چون یکدو جوش بخورد دیگ فرود آرند و سر آن دیگ را سرپوش کرده بخمیر بگیرند و بالای
دیگران بگذارند و هرگاه که بخار دریابند کرسی که در میان سوراخی باشد و راه دیگر نداشته باشد اول دیگ را بر بالای
انگشت افروخته گذارند پس کرسی مذکور بالای آن نهند و خمیری بر آن روزن کرسی گذارند که راه بدر رو باو نباشد پس
از آن بر کنارهٔ کرسی نشسته چادری یا لحافی بر سر کشند چنانچه نشنند باو نباشد خمیر از روزن کرسی دور سازند سه گهڑی یا هر قدر وقت
که خواهند بنشینند تا بخار آن بجمیع اعضا رسد و بعرق در آید بعد از آن برخاسته آهسته آهسته آن چادر را از خود دور سازند

دارچینی پنجمثقال مصطگی سه مثقال رازیانه دو مثقال نبات سفید سی مثقال مجموع شصت مثقال میشود بقدر ثلث چوب چینی
دارد بدستور عمل نمایند **عرق چوب چینی تالیف مؤلف** که امراض مزمنه را نفع بخشیده و در تقویت اعضا و تفریح
و نشاط و قوت باه مجرب صفت آن چوب چینی سیصد مثقال ریزه نموده در پنجاه رطل آب صاف طبخ نمایند تا سی رطل بماند پس بگیرند
سنبل الطیب و گل سرخ و زرنباد و اگر ترکی و عود هندی و گاوزبان و فرنجمشک و بادرنجبویه و قاقله و لسان العصافیر و اشنه و سادج هندی
و کبابه و خارخسک هر یک پنجمثقال بادیان نانخواه دارچینی قرنفل جوزبوا بسباسه تخم زردک بهمنین شقاقل خصیة الثعلب
هر یک ده مثقال سعد کوفی پلوست ترنج قرفه خولنجان عاقرقرحا هر یک شش مثقال صندل سفید تخم کرفس فلفل مویه هر یک پنجمثقال
برگ ترنج پودینه تازه هر یک یک دسته ریحان تازه یکدسته عنبر اشهب مصطگی رومی زعفران هر یک دو مثقال مشک خالص
یک مثقال نبات سفید مویز منقی هر یک یکرطل آنچه از ادویه درست باشد نیم کوب کنند و مجموع را یک شب در طبیخ بیخ چینی بخیسانند
پس بدستور گلاب عرق کشند و مشک و عنبر و مصطگی و زعفران هر یک را سره جدا بسته در میان ظرفی که عرق در آن میچکد بیندازند
و ازین عرق هر صباح و هر شام یک دو پیاله چاه خوری نیم گرم بنوشند و دو سه قدم راه روند که حرارت غریزی برو فرخته شود
معجون چوب چینی برای تقویت باه و وجع مفاصل که از سبب آتشک بهم رسد صفت آن چوب چینی قسم اول چهار دام قرنفل
جوزبوا بسباسه گلسرخ زعفران زرنباد خولنجان سعد کوفی از هر یک سه ماشه دارچینی فلفل سیاه مصطگی سورنجان بوزیدان سنا مکی
کسان العصافیر از هر یک پنجماشه زنجبیل دارفلفل عاقرقرحا جدوار هر یک دو ماشه بهمنین دو ماشه دانه هیل سه ماشه کشنیز خشک چهار ماشه
عسل مصفی سه وزن ادویه بطریق مشهوره معجون سازند قدر شربت امزجه متوسط دو مثقال و امزجه قویه سه مثقال و ضعیفه یکمثقال
مرهم چوب چینی در جراحتها خصوص در جراحت آتشک کمال نفعدار و صفت آن آهک در کیسه کتان نموده یکشبانه روز در آب
خیسانیده بعد از آن بهمواری در آب مالیده آنگاه آنرا گذاشته تا دُرد او بته نشیند پس آب را از روی او بهمواری ریخته آن درد را
خشک ساخته یک جزو ازین درد و جزو از چوب نرم کوفته و بیخته و نصف جزو از مرداسنگ و حنا ربع جزو موم سفید و اقلیمیای نقره
و مثل آن جمیع اجزا را روغن زیتون مرهم سازند **معجون چوب چینی از مخترعات حکیم عماد الدین محمود شیرازی**
صفت آن زرنباد جدوار زراوند مدحرج خولنجان ماهیزهرج ریوند چینی افتیمون هلیله سیاه شملیت مغسول تربد سفید موصوف
دارچینی سنبل مصطگی جوزبوا زعفران بسباسه نشاسته قرنفل هیل از هر یک دو مثقال و بیخ چینی پانزده مثقال کوفته بیخته
با سه چندان عسل بسرشند شربتی هر روز پنجمثقال **نسخه دیگر** چوب چینی شصت درم سیاه دانه هفت درم
قرنفل نیم درم زنجبیل صمغ عربی زعفران از هر یک نیم درم مشک قدری کوفته بیخته با سه چندان عسل معجون کنند **نسخه دیگر** چوب چینی
یک آثار فلفل دراز فلفل گرد زنجبیل عاقرقرحا مرجوز جوزبوا قرنفل سیاه دانه نانخواه از هر یک بیست مثقال عسل مصفی پنج آثار

اجواین قرنفل خصیة الثعلب از هر یکی هفت توله یکخروس پر سرخ زرد را باریک قطعه قطعه کرده قسط شیرین شش توله بیخ بنفشه
هفت توله رازیانه ثمن سیر ادویه را نیمکوب نموده در ظرف زجاجی انداخته آنقدر آب گرم بالایش کنند که ده انگشت بالای ادویه
باشد و سر ظرف را بگل مسدود ساخته در زبل اسپ دفن کنند تا مدت هفت روز بعد از آن سر ظرف وا کرده بر هم زنند و بفشارند
پس پنج سیر نبات اعلی و ربع سیر جوز بوا و همین قدر بسباسه و یک سیر نمک اعلی برشته و بدست مالیده ممزوج سازد و باز سرش مسدود
سازد و مدفون نماید روز دیگر سر ظرف کشوده ادویه را با خروس و آب هر چه ممزوج بود در عرقدان کرده بآتش نرم عرق
چکانند و قدری مشک و عنبر و زعفران صلایه کرده با گلاب آغشته در سه توله بگذارد پس چکیده را در ظرف چینی یا نقره نگاه دارد
که در ظرف و دیگر تاب آن ندارد و آبگینه خود می ترقد و بعد از سه روز ناشتا تجرع فرمایند اگر بیمار باشد شربتی سه توله است و بعد از طعام
نیز میتوان خورد و هر که بخورد اقل تا چهل روز بلا فاصله مداومت نماید و اگر از ترشی و نمک و جماع اجتناب نماید اولی است
نوع دیگر معاجین ست که با ادویه مناسب ترکیب میکنند چنانچه حکیم عماد الدین و حکیم صدر الشریعه و حکیم علی رحمهم الله تعالی ترکیب
ساخته اند که بعد از آن مذکور خواهد شد و این ترکیب مخترع همان عزیز ست اثرهای خوب دارد و قوت باه زیاده کند و شربت اقل
این دو مثقال و اکثر سه مثقال ست صفت آن چوب چینی هفتاد مثقال قسم اول مروارید سوده زعفران مایه شتر اعرابی قسط شیرین
سعد کوفی صندل سرخ هر یک نیم مثقال مشک تبتی یک و نیم یا سه دارچینی بوزیدان کباب چینی هر یک نیم یا سه عنبر اشهب یک ماشه صندل سفید
ریوند چینی سنبل الطیب مصطگی هلیل عود غرقی اسارون گل مختوم تودری سرخ و سفید از هر یک سه پاو مثقال سمک الصیدلانی
درونج عقربی زرنباد تخم گزر تخم شلغم تخم ترب تخم کونچ بهمنین خشک پرورده از هر واحد یک مثقال آمله منقی سه مثقال جوز بوا نشاسته
شقاقل مصری گل گاوزبان بادرنجبویه گل سرخ اشنه تخم خشخاش مغز خربزه مغز تخم خیارین تخم کاسنی خرفه بنفشه از هر یک
دو مثقال مغز فندق مغز گردگان مغز چلغوزه مغز هلیون ولایتی مغز تخم کدو لسان العصافیر پودینه خشک از هر یک یک مثقال
خصیة الثعلب سه پاو مثقال مغز نارجیل مغز حبة الزلم از هر یک پاو بالا یک مثقال عسل صاف دو وزن ادویه قند سفید یکوزن
ادویه گلاب دوازده دام بطریق مشهور معجون سازند معجون که از مخترعات حکما متاخرین متجربین ست که اجزاء فلاسفه
افزوده و با بعضی ادویه مفرحه قلبیه ترکیب کرده استعمال نموده بسیار سودمند آمده شربت اقل آن دو مثقال ست صفت
آن چوب چینی هفتاد مثقال مصطگی عود زعفران سنبل ساذج تودری سرخ و سفید دارچینی فلفل دار فلفل قرنفل زنجبیل گل سرخ
شقاقل قاقله جوز بوا سعد کوفی اذخر بوزیدان فرنجمشک بهمنین صندلین درونج انیسون بادرنجبویه خصیة الثعلب جدوار طباشیر اشنه
اسطوخودوس خولنجان ریوند چینی از هر یک دو مثقال عنبر اشهب مشک خالص از هر کدام یک مثقال قند سفید کوفته بوزن ادویه
بطریق متعارف معجون سازند سفوف که میرزا محمد هاشم چند مرتبه تجربه نموده صفت آن چوب چینی لسوهان سائیده بیست مثقال

بجوشانند و بطریق قهوه بیاشامند نوع دیگر سفوف منقول از حکماء فرنگ چوب چینی یکمثقال مصطگی نیم مثقال یا نبات یکمثقال
سفوف ساخته بخورند نوع دیگر با عسل سرشته بخورند نوع دیگر قدری ازان با دندان چاویده بخورند شخصی را دیدم که میگفت
مدتهاست که هر روز باین طریق میخورم قوت تمام در خوردن مشاهده میکنم و تعریف منافع بسیار میگفت که یافته ام نوع دیگر مربای
آن میسازند این نیز نافع ست و خاصیتهای تمام دارد نوع دیگر عرق این مثل دارچینی کشیده میخورند نوع دیگر قرص نیم سیر
چوب چینی پاؤ آثار شیرهٔ نبات و شیرهٔ گلاب بقوام آورده یکتوله عنبر یا نبات صلایه کرده بعد ازان که حرارت شیر فی الجمله کم شده باشد
بر زنند و باسره برهم زنند بعد ازان آرد چوب چینی دران پخته و تبرگ زوه خمیر ساخته اقراص سازند و ازان هر روز بقدر دو نیم توله
چوب چینی تخمیر کرده بدهند نوع دیگر حلوای او چوب چینی ربع سیر کوفته و بیخته سورنجان مصری یک نیمتوله زنجبیل دارچینی از هر یک
دو نیموزن مغز بادام سه توله نارگیل دو توله میدهٔ گندم ثمن سیر نخستین آرد میدهٔ گندم و روغن برشته سازند و دو سیر نبات
و نیم سیر عسل صاف نموده بران ریخته چون نزدیک برسیدن شود ادویهٔ مذکوره را صاف ساخته کفچه زنند بعد ازان که دو جوش
بخورد مغزها را داخل کرده همچنین ربع ٹانگ مشک و نیمتوله عنبر و یکتوله زعفران داخل کرده وقتیکه روغن دهد فرود آورده در طبقی
ریزهٔ نبات پاشیده پهن نمایند و بعد ازان که سرد شود بطریق شکر پاره مربع بریده نگاهدارند و هر روز ناشتا مقدار یک تخم
مرغ تناول نمایند که بغایت سودمند ست و مبهی و فربهی آورد و ناقهین و کسانیکه زردی روی دارند بسیار سودمند ست
و تولید خون صالح میکند و دهن را خوشبو میسازد و عنبر میبرد نوع دیگر بیڑهٔ او دو ماشه چوب چینی را یکماشه فوفل ریزه ریزه
کرده داخل بیڑهٔ پان نمایند و در خلای معده این بیڑه بخورد و شربت آن دو بیڑه تا چهار بیڑه نوع دیگر بیڑه در دیگی شیره
کرده بر دهن آن دیگ پارچه باریک بسته و چوب چینی را بقدر نیم فوفل قطعه قطعه کرده مانند فلوس بر بالای پارچهٔ مذکور گذاشته
بر بالایش سرپوشی بپوشند و تمام شب همچنین آن دیگ بر آتش میگذارند تا بخار دود آن بچوب چینی مذکور برسد علی الصباح
چوب چینی مذکور در سایه خشک سازند و ورق ورق ساخته شب در گلابی که دران زعفران و قاقله و سورد و عنبر پخته باشند
تر کرده در بیڑهٔ پان بقدر یکتوله با دو قرنفل نهار میل نمایند و بعد از گذشتن یکپاس بلکه بیشتر غذا تناول نمایند و بدینمنوال
چهل روز مداومت نمایند و اگر بیشتر از چهل روز بخورند نیز مفید ست و مضرت نمیرساند اگر پرهیز از جماع و ترشی کنند انسب خواهد بود
سر و گوش بستن و در جای گرم نشستن مطلوب نیست نوع دیگر شراب او قوت دماغ و دل و جگر بدهد و ازالهٔ فالج و درد مفاصل و
ضیق النفس که از غلبهٔ بلغم باشد نماید و هر کرا کژدم گزیده باشد سه توله ازین عرق بنوشد اصلا زهر او کار نکند و اگر شش توله
باشد احتمال دارد که هیچ زهری دیگر اثر نتواند کرد و اشتها باز دید کند و مبهی و مقویست و عرق النساء و نقرس و رعشه و خدر را از بیخ
بکند صفت آن بیخ حیات بیخ سرپوست بیخ مغیلان ده سیر سعد سنبل الطیب دارچینی از هر کدام ربع سیر زرنباد ثمن سیر

بعضے از متاخرین متبحرین برین رفته اند که قابلیت بدل این بیخ اغلبکه اسکندر داشته باشد که مشهور ست به بیخ کاکنج و در طعم و صورت نیز
فی الجمله مناسبت دارد و در فواید بعینه خاصیت چوب چینی می بخشد مثلا صاحب درد مفاصل و رعشه و لقوه و فالج را بسیار سودمند ست
و چون چوب چینی چندان پرهیز نمی طلبد و جمعی بحسب قیاس بدل این را شراب انگوری معتدل القوام والطعم والرایحه والرمان
بهم رسانیدند چه در بعضے از امزجه سوداویه مثل جنون و مالیخولیا و تپ ربع و درد مفاصل سوداوی بشرطیکه بقواعد و آداب استعمال کرده
آید شراب انگوری بصفات مذکوره جهة تفتیح مجاری و ازاله سده و توسیع مسام و تکثیر و تصفیه و تلطیف روح و خون و قوت حرارت
غریزی و هضم نسبت قوت تفاوت حرارت لطیفه و کثرت ماده روح و احداث سرور و بسط نفس و ازاله فکر فاسد و تحسین ظن و حلق و تقویت
ذهن بسبب تعدیل مزاج سوداویه و تولید خون رقیق که ماده روح کثیر ست و قمع ماده سوداویه و تعدیل مزاج آن بی نظیر ست
و در فواید شراب مسطور ست که منافع شراب نفسی ست و بدنی نفسی مثل فرح و نشاط و سرور و ازاله غم و بخل و امثال آن ممکن
و مقدور نیست که هیچ چیز درین امر مساوی آن تواند شد اما منفعت بدنی مثل انارت و اشراق و نکوئی رنگ چهره و تفتیح مجاری
و غیرها چه اگر این میتواند بود که از معاجین و مرکبات این آثار مستفاد شود اما پیدا کردن دواها و شناختن آن خالی از مشقتی
نیست پس بنابرین که شراب انگوری و رقیق ماده سوداویه تولد خون رقیق و روح لطیف و کثیر و نورانیت و اشراق موجب
این فواید ست در ازاله امراض سوداویه بدل بیخ چینی میتواند شد و در ازاله آتشک که متقرح و متعفن شده باشد و چرک
بسیار ازو آید درینوقت بدل چوب چینی بعد از تنقیه روغن راحت ست صفت آن جدوار خطائی عاقرقرحا کندر مصطگی
سورنجان قسط مغاث زراوند مدحرج و طویل حب الغار مرصافی مقل سکبینج جاوشیر زرنباد از هر یک دو مثقال صابون زنجی
نیم مثقال برگ حنا سه مثقال آب لیمو بقدر حاجت زیبق چهار مثقال روغن بابونه روغن گل خیری روغن سوسن روغن زیت
کهنه روغن گل سرخ موم زرد پیه کرده بز از هر یک ده مثقال روغنها را با موم بگدازند و بیخها را با گلاب بسایند و صمغها را بسرکه حل کنند
و زیبق را به پیه کشند و مجموع ترکیب کرده مرهم سازند طریق استعمال آن جمعی در دفع مرضیکه مناسبت آن دارد و تولچه آنرا مثل
صندل سائیده با نیم توله خصیة الثعلب صلایه کرده باشند نبات و گلاب بقدر حاجت و یکدانگ زعفران پالوده پخته میدهند
و اگر نیم دانگ عنبر اضافه کنند هم خوب ست این یکشربت ست و اگر مزاج شخصی حار باشد بجای خصیة الثعلب لعابهای مناسب
مثل لعاب بهدانه یا لعاب بذر قطونا یا نشاسته پالوده بپزند و مداومت کنند جائز ست نوع دیگر نیم سیر بیخ چینی کوفته
و بیخته دو استار شیره نبات و نیم سیر گلاب بقوام آورده و یکتوله عنبر با نبات صلایه کرده بعد از آنکه حرارت شیره فی الجمله کم شود
بریزند یا شیره برهم زنند بعد از آن آرد چوب چینی در آن ریخته و تبرگ زده و خمیر ساخته بردارند از آن هر روز بقدر دو نیم توله
چوب چینی تخمین کرده بدهند نوع دیگر بطریق قهوه آشامیدن در یکسیر آب پادشاهی آرد بیخ چینی در قهوه دان کرده

پس بنابرین بحسب تخمین میباید که قدر شربت پنج چینی دو نیم مثقال باشد و برخی برانند که یک شربت تمام یکصد و بست مثقال
عراقی ست که عبارت از یک استر جهانگیری آگره است کمتر ازین چندان نفعی ازوی ظاهر نمیشود و بعضے یکصد و پنجاه مثقال را
یک شربت میدانند و بعضے ازان هر دم دو خوراک را یک شربت میسازند و منافع آن جبهة مرض آتشک و تعقدات و دواعی عالم و یالیخولیا
و جذام و سرطانات و بهق و برص سیاه و تب ربع و تشنج و لقوه و باجمله امراضیکه تولد او از سودا باشد نظیر دارد و در مقدار آن حیاتا اگر چند
از دفع مرض تناول نماید حرارت تمام بازدید کند و ازان خفقان پیدا میشود و صفرا غالب میگردد و از انعدم احتمال تپ تیز دارد یا در سر
خصوصا تشقیقه و کرب عظیم روے میدهد و سوزاک با خون هم میرسد و معده را ضعیف میسازد و رونده را نرم میکند و بسی ست که بهل
عقب تب میرسد و باشد در مصلح آن چون نزد بعضے متاخرین هم مذکور گرم و تر ست و تر بحسب قیاس مضعف معده است چه حرارت
و طوبت هر دو موجب استرخاء الیاف و محل معده است و آن باعث نقصان حرارت معده و کمی شهوت است چه در نیحالت
بواسطه کمی حرارت تکه آنرا هضم میکند و بواسطه کثرت رطوبت سوداوی که موجب شهوت احساس تمام واقع نمیشود و اگرچه رطب
موجب تقویت قوت هاضمه است اما چون نسبت استرخاء الیاف حار غریزی در محل معده است کم میگردد و بالآخره مضعف
دران نیز اثر میکند پس چیزیکه دفع این اذیت میکند قرص گل مفرده و قرص صندل مفرده میتواند بود در آداب
پرهیز آن نیز محل نهیست و نیز چون بحسب تجربه معلوم شد که پنج چینی در بیران دماغ طبی مزاجان احداث حبس
بول میکند و تقطیر آن چه مواد غلیظه که در عروق ایشان محتبس ست و این دو بجهة قوت اذابت تند و یب آن مادة نمیاید
و میخواهد که بعرق دفع کند و بواسطه ضعف قوت خود یا بجهة کثرت مواد تمام آن بعرق دفع نمیشود و بجانب گرده و مثانه می آید و در
مسافت با اخلاط غلیظه مختلط میگردد و بواسطه کثرت ملاقات از دفع آن عاجز میشود و حبس بول حادث میگردد و بواسطه
رطوبت ترکه باین دو است و نیز رطوبت بسیاریکه از بدن ایشان جدا میسازد و رباطی که موجب امساک بول ست سست شده
تقطیر بول پیدا میشود و پس درین صورت مصلح آن عرق بادیان و تخم کرفس و امثال آن خواهد بود خواه ممزوج نموده بخورند
خواه بعد اتمام تشرب نمایند و این عرقها در تفتیح مسام و تقویت حرارت او بجهة قوت اورا ازین مخاطرات امین میسازد و موجب
این مضرتها نمیشود و دو قرابه عرب انار ممزوج بگلاب و عرق بید مشک مصلح آن میدانند که ناشتا تناول نماید و غذاهای لطیف
میخورانند و از منجزات و مرطبات اجتناب جایز میدانند و اصل السوس را نیز مصلح میدانند که بانیطریق سفوف ساخته
تناول نماید صفت آن چوبچینی نیم سیر اصل السوس پنجدرم کتیرا یکدرم صندل سفید الایچی زعفران از هریک یکدرم
تخم خیارین دو درم مشک یکدانگ همه را کوفته و بیخته سفوف سازند و هر روز بناشتا یکمثقال با شربت صندل مناسب میدهند
و بدینطریق تا سه روز عمل مینمایند و اگر احتیاج باشد دو سه روز دیگر تناول نمایند که بغایت مفید ست و بدل آن

وچون درین بیخ رطوبت فضلیه بسیار ست ورطوبت فضلیه رطوبتی ست که در جوهر او باشد ومخارج جمیع اجزا نباشد بنابرین مدت
ابقای قوت او در جائیکه از رطوبت هوا ونم خالی باشند وفی الجمله یبوست در هوای او بوده باشد مثل کوه یا بواسطه آنکه حرارت
وبیوست هوا مانع رطوبت فضلیه است واورا از تنقیه بانست ودر سواحلیکه بخلاف او باشد خصوصا در هندوستان مدت مذکور
برو گذشته باشد ودر تعیین مدت قوت او در هندوستان همین مقدمه کافی ست واین تعیین وقت زمانی ست که اورا از مغیرات الجمله
وخاصیت محافظت نموده باشند وراوقات استعمال آن بحسب اوقات حصول نزد جماعه چون مزاج این خار رطوبت
پس استیفای فواید ومنافع این بیخ کسانی کرد در آخر سن شباب در اول کهول باشند بیشتر مینماید خصوصا هر گاه مزاج وجبلی آن
بسردی مائل باشد چه بحسب اصل مزاج وچه بحسب سن انتفاع اینها ازین دو اتم واملغ ست ومنافع راوقتی استعمال این دوا
مجوز ست مزاج انسان از رطوبت غریبه که لازمهٔ این سبب ست فی الجمله تحقیقی داشته باشد وبیوست بحدی باشد که وقوع تغیر
متصور باشد واز اینجا معلوم شد که بیخته مرضوضه مدت مغیر مدت فایدهٔ بسیار ازین مترتب ست والا باوجود رطوبت غریبی اگر
مرطوبی بوده باشد ممنوع ست ودر مزاج صفراوی چون اصلاح بیوست آن میکند وحرارت او را اشتعال وحدت وبورت
فرو می نشاند وقریب باعتدال می آورد وبیشتر ازین دو انفع بسیار متصور ست واطفال را از استعمال این دوا چندان فایده
بلکه نیم ضرر ست چه حرارت غریزی اینها مغمور رطوبت غریزیست وقتیکه رطوبت این بیخ نیز علاوه آن شود محتمل ست که حرارت
بحشیتی مستتر شود که ندارک آن متعسر باشد وامراض مزمنه حادث شوند وبلغمی مزاجان را نیز خالی از ضرر نیست بلکه ضرور بنها
بیشتر ست خصوصا وقتیکه مرطوبی باشند چه حرارت ضعیفهٔ این بیخ در مزاج اینها تاثیر نمیتواند کرد واز جهت رطوبت ضرر بسیار
متوقع ست ودموی مزاجان را گرد حالت صحت بسبب دو وائیت که باین بیخیت استعمال نمودن آن خالی از خطر وضرر نیست
اما هر گاه مزاج اینها از اعتدال منحرف شده باشد ودر عود نمودن بحالت اول بسیار مدد ومعاون خواهد بود وبهترین اوقات
بحسب فصول اوسط بهار واوایل خریف وطرفین تابستان ووسط تابستان ومیان خریف واقعیات آن ودر زمستان اقوی
نیست در قدر شربت آن انچه از نسخها که اطبا متاخرین در مطبوخات استعمال نموده اند در شربت آن اختلاف بسیار ست
چه بعضی صد وشصت مثقال در بست روز جوشانده میخورانند که هر روز هشت مثقال درست میشود وبعضی دیگر سیصد
مثقال در بست روز بکار می برند که هر روز پانزده مثقال در شربت می یافتند واچه بالفعل اشتهار دارد صد وشصت مثقال
بست وبکیصه کرده می جوشانند که هر روز قدر شربت هفت مثقال وسه دانگ وبیخ چه صورت ظهور پیدا میکند وچون مقرر ست
که این وزن مذکور را در یکمن آب بوزن طبی که صد وهشتاد مثقالست میجوشانند که یکچهارم بود وسه حصه بماند واز انچه بکسب
واستیفای فایدهٔ بخار آن دو پیاله قهوه خوری ازان آب میخورند وباقی آب را در شستن دست وطهارت وغیره استعمال مینمایند

درجهٔ اول ست بمدتهای مدید نمی آید و دیگر چون درین بیخ قوت نفاذت بغایت ست و نفوذ و حرکت از انفعال و تاثیر حرارت
پس باید که حرارت او از اول مرتبهٔ درجهٔ اول تجاوز ننموده باشد و اینکه حرارت او از اول مرتبه متجاوز نیست دلیلست که از تکرار
و تکثار موجب مضرت نمیشود و هر دوائیکه حرارت او در درجهٔ دوم باشد نزدیک اطبا تکرار و تکثار او باعث مضرت ست اما رطوبت آن چه اگر
بنابر تاثیر او در امراض سوداویه و ازالهٔ صلابات منعقده می باید که تر باشد اما بنابر ظاهر مشاهدهٔ او که اجزاء ارضیه در و بیشتر از اجزاء مائیه است
میتواند بود که فی الجمله یبوستی باو باشد و نیز حکیم عماد الدین محمود میگوید که جائز ست که در و یبوست قلیل باشد و بواسطهٔ مصاحبت
آب بسیار یبوست او منکسر شود و برطوبت مائل گردد و میتواند بود که جهة همین در رطوبت او تامل تمام باشد بخلاف حرارت که با وجود
انکسار او ببرودت آب بالکلیه منطفی نمیشود و اعتقاد برخی از متاخرین بر آنست که گرم و تر ست در درجهٔ دوم و جهت مردمانیکه
سرد مزاج باشند در وقت حاجت خواه بعنفوان چهل سالگی رسیده باشند یا نباشند بسی نافع ست بالخاصیه و در منافع
آن یکی از عزیزی که در علم طب مهارت تمام داشت بگوش رسیده که بچندین طریق بحدس خود استعمال نمودم اثرهای
خوب مشاهده کردم نخستین در دفع مرضی که مناسب دانستم دو تولچه آنرا مثل صندل سائیده با نیم تولچه خصیة الثعلب صلایه کرده
با شیرهٔ نبات و گلاب بقدر حاجت و یک دانگ از زعفران پخته دادم اثری عجیب یافتم و در امتحان جودت و مختار آن بهترین
چوب چینی آنست که سرخ و سنگین باشد و سفید و اگرچه در اغلب اوقات سنگین تر میباشد و این از صفتهای مختار ست اما چون
دلالت بر فجاجت و نارسیدگی دارد و آن سرخ باشد و باید که میانه باشد در تازگی و کهنگی چه درین زمان رطوبت فضلیهٔ او
موجب انغماز حرارت غریزیست کم میشود و حرارت غریزی ظهور تمام پیدا میکند حکیم عماد الدین محمود نیز بدین تصریح نموده
و سنگین و کم گره و سطح ظاهر برابر باید چه آنچه بر خلاف این باشد تا در زمین کم رطوبت نمو یافته و خشکی برو غالب شده
و با کمال نشو نرسیده و طعم و رایحه غالب از و محسوس نشود و از مقارن مغیرات مثل کافور و جند و آب دریا و گرمی
آتش و غیرها و هوای برشکال و نم دور باشد و دلیل اینها ظاهر ست و جمعی بر آنند که با وجود سرخی و سنگینی نشان گرهها
بسیار باشد و سخت نباشد و ظرفیکه در زیر زمین نزدیکتر ست بهتر ست و باید که نو باشد و علی الخصوص از دریا نگذشته
باشد و سفید او با شروط دیگر نیز نافعست اما در قوت و نضج قسم اول انفع است و نزد بعضی چوب چینی بر چند رنگ
باشد سرخ و سفید و زرد و سیاه و بهترین وی سنگین شیرین و زردی که بسفیدی زند و بعضی زردی که بسرخی زند بهتر دانند
آن از جانب خطا بکاشغر می آید و از آنجا بسمرقند و بخارا می آورند و نوعی از آن از جانب زیرباد می آید که بهند و هرموز می
آورند و از آنجا بعراق و خراسان و روم میبرند اما بحوالی کاشغر نیست و بعضی سفید را بهتر میدانند و نزد حکماء
رنگ سرخ بهتر ست چه بغایت خود رسیده است و آنچه سیاه است غالباً آب دریا و را متغیر میسازد و اصلی نیست

از ان تجربه ها بظهور آمد و نفع آن منتشر شد و مشهور گردید اکنون نیز اکثر مرضا را بدین علاج نمایند اما چون دران صحرا نمک بهم نمی رسید بر
میبرند بی نمک میدادند و فرقه ناقل اند از سودا گرانیکه در زیر باد ترددی نمایند که وقتی جمعی کشتی را بجانب بندر حبشه دریا میبرند اتفاقا
بکشتی اینان تباهی وباد مخالف عنان سفینه را کشیده بجزیره می برد مردم کشتی دران جزیره فرود می آمدند یکی ازان مردم گرفتا
جراحات خبیثه بود و اهل کشتی از بوی بدو تعفن جراحات او تنگ آمده از صحبت او متنفر بودند آن بیمار از بیچارگی از زندگانی دل
خود را از کشته جدا میساخت و دران جزیره قرار و سکونت میگرفت اهل کشتی قدری آب و نان باو داده نیز بوداع او راضی می شدند
بعد از انکه توشه و زاد آورد تمامی می شد شروع در خوردن گیاه پنج میکرد از اتفاقات حسنه بدستش گیاه این پنج چغندر می آمد
و پس از کندن پنج خوشمزه و گوارا از ان پنجهای دیگر بند قرش در میگرفت و پیوسته در خوردن آن مبادرت و مزاولت میکرد
ازاو مان اکلش بعد از روزی چند جراحتهای او بالکلیه روی باندمال میگرفت و در خود فرقی غریب مشاهده میکرد همچنین مدتی دیر
خزیره بسر برد ناگاه بعد از عمدی بعید باز بهمان کشتی یا کشتیی دیگر بدان جایگاه میرسید و اهل کشتی که او را میشناختند تعجب کرده
توانا و فربه شده از و تفتیش اینمعنی می کردند او از ابتدا تا انتها احوال مداومت اکل این پنج گیاه مذکور بیان میکرد آنجماعه از
پنج مذکور بسیار میگرفتند و باطراف و جوانبی می بردند و بدان سودها میرسیدند از انمیان باز در بیان جهانیان شهرت گرفت
بر تقدیر وقوع روایتین چون دران صحرا نمک بهم نمیرسید و اکل این بی نمک بوده بهر جا که می بردند بی نمک میماندند لیکن در خ
او شرطی چند است که بجای خود گفته خواهد شد و طبیعت پنج مذکور حکماء متاخرین چون حکیم علی گیلانی و حکیم دوانی گیلانی اکبر شاهی
و خشک ست و اکثری از حکماء متاخرین این عصر بر انند که گرم و تر ست و دلیل میکنند که این پنج چون دافع سودا ست و آن
و یابس یعنی خشک ست پس علاج مرض بضد میباشد و چون حرارت بیش ندارد پس در درجه اول خواهد بود و چون تفتیح و تلطیف
و تسهیل میکند می باید که تر باشد و این امر چون ظاهر تر ست پس رطوبت بدرجه ثانیه باشد لیکن جمهور بر انند که خشک ست و
سودا ست بالخاصیت باشد نه بالطبع و این پنج را خواص بسیار ست از بسکه آثار خوب ازین مشاهده کرده اند گفته اند که کو
پنج از آبجمات پرورش یافته ست و چون اکثر بعد از تنقیه بدن علاج بمناسب بکار میبرند و پرهیز خوب میکنند از نمک و لبنیات و
و ترشیها و غذاهای بسیار میخورند نفع کلی می یابند و این پنج در دفع مرض آتشک و داء الثعلب و التیام جراحات خبیثه و تق
او را هم نظیر ندارد چنانچه تجربه اکثر حکما شده و در سه سال مرض و سیج اعاده بعضی از اقسام استسقا نیز مفید ست و این را خا
بسیار خواهد بود که هنوز به تجربه نرسیده و اعتقاد حکیم عماد الدین محمود انست که حرارت او در اول مرتبه در درجه اول
و در رطوبت او تین درجه نکرده و چیزی دیگر را تا درجه دوم بحرارت او اعتقاد ست اعتقاد اکثر متاخرین عصر انست که حرارت او
در درجه اول ست بجهة آنکه تاثیر او در ترقیق مواد منجره و اذابت صلابات غلیظ در مدت اندک تجدیست که از دو یکجزء از ان

دو وجہ سنگ مومیائی دران حلکردہ بدہند دفع شر آن کند و جہت دفع زہر عقارب و رتیلا بیضہ مرغ با شراب کہن بارو غن گاؤ بدہند دفع مضرت آن کند و اگر کسی را سپر زبرگ بود پوست بیخ کنیر و تخم پنجنگشت در آب بجوشانند و شستوئے مومیائی دران حلکردہ بدہند مضرت آن دفع کند و سپر زبرگ شدہ را فی الحال بحال خود آورد و درد دندان سیرو و باو بواسیر را مر ہفتہ شستوی بارو غن گاؤ بدہند باد بشکند چون آب بیش گیرد و فوفل ہا و خرد در آب بجوشانند و شستوئی مومیائی دران حلکردہ بدہند اورا بول نماید و در ابتدائی برص و جذام و داء الفیل ہر روز بدہند و در آبکہ در و انیسون جوشانیدہ باشند متواتر ہفت روز بدہند ازان علتہا زمان یابند وجہ تراکم خون بیضہ مرغ و در آبکہ در و شاہ ترہ ہندی جوشانیدہ باشند باو بدہند ارتعاش ببرد و **اختناق** رحم را و وجہ سنگ مومیائی با آبکہ در و سافج ہندی جوشانیدہ باشند بدہند نجات یابد و تپ ربع را با آبکہ در و افسنتین و باد اور و جوشانیدہ باشند بیضہ مرغ مومیائی بدہند تپ ربع را دفع سازد و بیضہ ازان قوائی را زائل سازد و چون بطبیخ کرفس بیاشامند وجہ تکسر خون بیاشامند زود نفوذ کند نامضغ کسر و بیضہ مرغ و در آبکہ انیسون جوشانیدہ باشند حلکنند و بر شکم مستقی طلا نمایند نافع آید و برای **غشی** بر سینہ طلا کنند بسیار قوی گرداند دل را بطریق نفوذ بگلاب و بقول ارسطاطالیس بیضہ خوک کہ نکسو نکردہ باشند با مومیائی آمیختہ و رگوش اصم چکانند نیکو کند اگرچہ اصم مادرزاد باشد و محمد ذکریا در کتاب باہ نقل کردہ کہ اگر کسی اینی خرچ شدہ باشد و خواہد کہ حالی بجای او باز شود در آخر حرکت دو جو یا دو نخود مومیائی بخورد و بیضہ مرغ سنگ عسل سفید حلکردہ بخورد و اگر محرورمزاج باشد با شراب ترانگبین نبوشد کہ بسیار مجربست در ینکار و این از اسرار است حسب مقرح مخترع صاحب **مفرح النفس** نقل کردہ کہ بعد از جماع تجربہ نمودہ ام کہ سستی کہ بعد از جماع طاری میشود مطلقا مدرک نشود و تیزی مجبہ پیدا شود و نافع آید و ہمچنین نافعست جہت دہن و خلع صفت آن مومیائی کافی سبز و صمغ عربی یکجزو و نیم برابر ہر دو نبات گلاب حلمودہ حب بندقہ و نیم مثقال ازین حب تناول نمایند و اگر بالای او شراب صرف بیاشامند نافع بسیار خواہد بود و چون بیارد العسل تناول فرمایند ہمین نفع دہد و اللہ اعلم بالصواب **بیان سبب مہمر سیدن چوب چینی و استعمال و فواید و مقدار و مصلح و شربت و بدل آن** و از اینجا چینی بیخ حیات نیز نامند غالبا در زمان قدیم نبودہ یا آنکہ بودہ لیکن بحیز ظہور نیامدہ و شہرت نیافتہ و لہذا اطباء اسلام خاصیت آن در کتب خود نیاوردہ لیکن در سنہ ۹۰۰ نہصد و بست چون فرنگیان بکمال متصرف بہ بلاد ہندوستان گشتند این بیخ را بہمرسانیدند و ازان زمان تا امروز کہ یکہزار و ہشت ست در میان عالم شہرتی پیدا کرد و صد سال کسری باشد کہ استعمال این در میان مردم شایع شدہ و در بہمرسیدن این دو روایت ست جمعی گویند کہ در دریا چین قطعی عظیم بہمرسید و مردم بصحرا آمدہ بخوردن نباتات پنجا مشغول شدند و چون این بیخ خالی از طعمی و عذوبتی نبود و طعم و رایحہ کہ باعث تنفر طبیعت باشد نداشت بیشتر رغبت نمودند و میخوردند و ہر کدام کہ امراض مزمنہ سوداویہ و قروح عفنہ و بواسیر و آبلہ فرنگ و جذام و برص و داء الثعلب و داء الفیل و والی و سرطانات و خنازیر و دمامیل و مانند اینہا داشتند از خوردن این معالجہ تمام یافتند

مجبولی چون پادشاهان قدیم میبردند مومیائی حجری با صبر سوده بجسل بر تمام بدن اینها میالید مدبوحی را پر عسل کرده آنرا در آن
می انداختند و در زمین میگذاشتند و سرش می پوشیدند چون پانصد سال یا زیاده برین می گذشت این میت جمله مومیائی
می شد ازین جهت اورا حشرے میگفته اند و اکثر در زمین مصر میگرفته اند و خاصیت این جهته کوفت عضو از عضو باطن جهته باطن و از عضو
ظاهر جهت ظاهر بعمل آرند و بهترین این معز دماغ و استخوانهاست و فرنگی مستعمل و ما مول از آدمیان میسازند بانیطریق که بعد از
مردن بقطران و قیر و صبر آلوده در خم عسل می اندازند و پس از صد سال آن میت جمله مومیائی میشود برای دردهر مضع چون بنوشند
نفع تمام دهد مجربست و گویند انچه از آب خیزد بقر بود و منافع آن نزدیک بمنافع مومیائی ست و نیکوترین مومیائی معدنیست
که از ولایت وان آب خزد فارس خیزد و طبع او گرم بود در سوم و ملطف و محلل باشد بنا بر قول دیسقوریدوس و بقول شیخ الرئیس
گرم بود در آخر درجه دوم خشک بود در اول و قوی روح بود خاصیت و مومیائی معدنی زود بر آتش بگداز دو در طعمش رفاوت
و حدت و مرارت باشد و انچه خوبست مائلست بقطریت و حجری کوفته میشود و چون ترسازند ضماد لازق باشد و خشری قبول سحق
اذابت نمیکند در امتحان جودت و رداوت مومیائی بقول ارسطاطالیس اگر خواهی که اورا بازمائی بگیر جگر گوسفند
و به بی بشگاف پس فی الحال مومیائی بمال چون بهم چسپد نیکوست والا بدو نیز پای مرغی بشکنند و بشب قدری مومیائی در خمیر کرده
در گلویش فرو برند اگر نیک ست روز دیگر پای شکسته او درست شود خاصیت و منافع مومیائی و قدری شربت آن
بدانکه مومیائی هم از ادویه های تریاقیست و هم از انواع علل نفس بیحد ست و اوسم جمیع حشرات را نفع کند بطلا و شربت و استخوان
شکسته را بپیوندد و بقول شیخ الرئیس بوعلی بن سینا اگر یک جو مومیائی در آب مرزنگوش حلکرده در بینی بچکانند درد شقیقه و درد سر
کهن را ببرد و صرع و سرگشتن را نیز سودمند بود و همین قدر اگر در روغن یاسمین حلکنند و در گوش تقطیر سازند سودمند بود و اگر
را از گوش ریم آید یکجو از و در روغنگل و آب غوره حلکرده و فتیله بدو آلوده در گوش نهند ریش گوش را درست سازد و یکجو از و مثل
آن جند بیدستر و روغن حب البان حلکرده در بینی چکانند درد سر کهن را زائل کند و چون یکجو با شیر خر بدهند خرنیکه در مرض سل
بیرون می آید باز دارد و تسوی از و چون با آب زیره و نانخواه و کرویا بدهند خفقان معدی را ببرد و رطوبتی را که در فم معده جمع
شده باشد دور سازد و هر سقطه که بر معده و سینه و جگر افتاده باشد نافع آید و تسوئے با کشکاب و غناب و سپستان و بنفشه و سوس و دوم
جوشانیده باشند حلکرده سه روز نانشتابه دهند همه انواع سرفه را ببرد و تسوئے از و با سکنجبین غرغره کنند خناق را بگشاید و تسوئے
از و شهراب مورد و آبیکه در و عدس جوشانیده باشند غرغره کنند همه انواع درد حلق را سودمند باشد و تسوی از و با دوغ
گل ارمنی و دانگے زعفران با آب سک انگور یا با آب خیار چنبر بدهند درد کرفتگی را سود کند و تسوئے چون با شیر و شکر بکسی بدهند
انواع عدد بهار اکه در شانه و اصلیل بود زایل کند و اگر کسی را گمان افتد که چیزی بزهر آلوده خورده است خار خسک و تکدان آب

و دو حبه سنگ مومیائی دران حلکرده بدهند دفع شر آن کند و جهت دفع زهر عقارب و رتیلا نیم دانگ با شراب صرف با روغن گاو بدهند دفع مضرت آن
کند و اگر کسی را سپرز بزرگ بود پوست بیخ کنیر و تخم پنجنگشت در آب بجوشانند و تسوی مومیائی دران حلکرده بدهند مضرت آن دفع کند
و سپرز بزرگ شده را فی الحال بحال خود آورد و درد دندان ببرد و باد بواسیر را هر هفته تسوی با روغن گاو بدهند باد بشکند چون آب بیش
بگیرد و فوفل و اذخر در آب بجوشانند و تسوی مومیائی دران حلکرده بدهند ادرار بول نماید و در ابتدای برص و جذام و داء الفیل هر روز نیم دانگ
در آبیکه در و افتیمون جوشانیده باشند متوالی هفت روز بدهند ازان علتها امان یابند و جهت ارتعاش نیم دانگ در آبیکه در و شادنج
هندی جوشانیده باشند باو بدهند ارتعاش ببرد و **اختناق** رحم را دو حبه سنگ مومیائی با آبیکه در و ساذج هندی جوشانیده باشند
بدهند نجات یابد و تپ ربع را با آبیکه در و افسنتین و باداورد جوشانیده باشند نیم دانگ مومیائی بدهند تپ ربع را دفع سازد و حبه ازان
فواق را زائل سازد و چون بطبیخ کرفس بیاشامند و جهت کسر خون بیاشامند زود نفوذ کند تا موضع کسر و نیم دانگ در آبیکه انیسون
جوشانیده باشند حلکنند و بر شکم مستسقی طلا نمایند نافع آید و برای **غشی** بر سینه طلا کنند بسیار قوی گرداند دل را بطریق نفوذ بگلاب
و بقول **ارسطاطالیس** پیه خوک که نمکسود نکرده باشند با مومیائی آمیخته در گوش اصم چکانند نیکو کند اگرچه اصم مادرزاد باشد
و محمد زکریا در کتاب باه نقل کرده که اگر کسی را منی خرج شده باشد و خواهد که حالی بجای او باز شود در آخر حرکت دو جو یا دو نخود مومیائی
در نیم درم سنگ عسل سفید حلکرده بخورد و اگر محروری مزاج باشد با شراب ترانگبین بنوشد که بسیار مجربست درینکار و این از اسرار است
حب مفرح مخترع صاحب مفرح النفس نقل کرده که بعد از جماع تجربه نموده ام که سستی که بعد از جماع طاری میشود مطلقا مدرک نشود و نیز این
حب جهت سقطه و ضربه نافع آید و همچنین نافعست جهت دهن و خلع **صفت آن** مومیائی کانی سه جزو صمغ عربی یکجزو و نیم برابر هر دو نبات
بگلاب حل نموده حب بندند و نیم مثقال ازین حب تناول نمایند و اگر بالای او شراب صرف بیاشامند نافع بسیار خواهد بود و چون
بماء العسل تناول فرمایند نیز همین نفع دهد والله اعلم بالصواب **بیان سبب بهم رسیدن چوب چینی و استعمال**
و فواید و مضار و مصلح و شربت و بدل آن و آنرا بیخ چینی و بیخ حیات نیز نامند غالبا در زمان قدیم نبوده یا آنکه بوده
لیکن بعمل در نیامده و شهرت نیافته و لهذا اطباء اسلام خاصیت آن در کتب خود نیاورده لیکن در سنه ۹۲۰ نهصد و بست چون فرنگیان
بر کمال متصرف به بلاد هندوستان گشتند این بیخ را بهم رسانیدند و ازان زمان تا امروز که یکهزار و سی و هشت ست در میان عالم شهرتی
پیدا کرد و دو صد سال و کسری باشد که استعمال این در میان مردم شایع شده و در بهم رسیدن این دو روایت ست جمعی گویند که در دیار چین قحطی عظیم
بهم رسیده و مردم بصحرا آمده بخوردن نباتات و بیخها مشغول شدند و چون این بیخ خالی از طعمی و عذوبتی نبود و طعم و رایحه که باعث تنفر
طبیعت باشد نداشت بیشتر رغبت مینمودند و میخوردند و هر کدام که امراض مزمنه سوداویه و قروح عفنه و بواسیر و آبله فرنگ و جذام
و برص و داء الثعلب و داء الفیل و دوالی و سرطانات و خنازیر و دمامیل و مانند اینها داشتند از خوردن این دوا شفا می یافتند

حیوانی چون پادشاهان قدیم میبرند موسیائی حجری باصبر سوده بجسل بر تمام بدن اینها میالید مدتی مخمی را پر عسل کرده آنرا در آن
می اندازند و در زمین میگذاشتند و سرش می پوشیدند چون پانصد سال یا زیاده برین می گذشت این بیت جمله موسیائی
می شد ازین جهت او را اخشرے میگفته اند و اکثر در زمین مصر میگرفته اند و خاصیت این جهته کوفت عضو از عضو باطن جهته باطن و از عضو
ظاهر جهت ظاهر بعمل آرند و بهترین این معزز و باغ و استخوانهاست و فرنگی مستعمل و ما مول از آدمیان میسازند بانیطریق که بعد از
مردن بقطران و قیر و صبر آلوده در خم عسل می اندازند و پس از صد سال آن میت جمله موسیائی میشود برای درد هر عضو چون بشویند
نفع تمام دهد مجربست و گویند انچه از آب خیزد بقر بود و منافع آن نزدیک بمنافع موسیائی ست و نیکوترین موسیائی معدنیست
که از ولایت وان آب خزد و فارس خیزد و طبع او گرم بود در سوم و ملطف و محلل باشد بنا بر قول دیسقوریدوس و بقول شیخ الرئیس
گرم بود در آخر درجه دوم خشک بود در اول و قوی روح بود خاصیت موسیائی معدنی زود بر آتش بگداز دو در طعم رقت و
حدت و مرارت باشد و انچه خوبست مائلست بقطریت و حجری کوفته میشود و چون تر سازند ضماد لاذق باشد و خشری قبول سحق
اذابت نمیکند در امتحان جودت و رداءت موسیائی بقول ارسطاطالیس اگر خواهی که او را بیازمائی بگیر جگر گوسفند
و به بی بشبگاف پس فی الحال موسیائی بمال چون بهم چسپد نیکوست والا بدو نیز پای مرغی بشکنند و بشب قدری موسیائی در خمیر کرده
در گلویش فرو برند اگر نیک ست روز دیگر پای شکسته او درست شود خاصیت و منافع موسیائی و قدری شربت آن
بدانکه موسیائی هم از ادویه های تر یاقیست و هم در انواع علل نفس بیحد سست و او سم جمیع حشرات را نفع کند بطلا و شربت و استخوان
شکسته را بپیوندد و بقول شیخ الرئیس بوعلی بن سینا اگر یک جبه موسیائی در آب مرزنگوش حلکرده در بینی بچکانند درد شقیقه و درد دم
کهن را ببرد و صرع و سرگشتن را نیز سودمند بود و همین قدر اگر در روغن یاسمین حلکنند و در گوش تقطیر سازند سودمند بود و اگر کرم
را از گوش ریم آید یکجو از و در روغنگل و آب غوره حلکرده و فتیله بدو آلوده در گوش نهند ریش گوش را درست سازد و یکجو از و مثل
آن جند بیدستر و روغن حب البان حلکرده در بینی چکانند درد سر کهن را زائل کند و چون یکجه باشیر خر بدهند خر نیکه در مرض سیل
بیرون می آید باز دارد و قسوی از و چون با آب زیره و نانخواه و کرویا بدهند خفقان معدی را ببرد و در طوبی را که در فم معده جمع
شده باشد دور سازد و هر سقطه که بر معده و سینه و جگر افتاده باشد نافع آید و تسوئے با کشکاب غناب و سپستان و بیخ سوسن و
جوشانیده باشند حلکرده سه روز ناشتا بدهند همه انواع سرفه را ببرد و تسوئے از و با سکنجبین غرغره کنند خناق را بگشاید و تسوئے
از و شهراب مورد و آبکیه در دعدس جوشانیده باشند غرغره کنند همه انواع درد حلق را سودمند باشد و تسوئے از و با دوانگل
گل ارمنی و دانگے زعفران با آب سک انگور یا با آب خیار چنبر بدهند درد کرفتگی را سود کند و تسوئے چون با شیر و شکر بکسی بدهند
انواع عرد بار اکه در شاره و اهلیله بود زایل کند و اگر کسی را گمان افتد که چیزی بزهر آلوده خورده است خار خسک و گلکند در آب

و تخم بالنگو بیاشامند و از میوه ها تر و لبنیات و حموضات پرهیز کنند یکهفته قبل از دو یکهفته بعد از دو تیر از مباشرت دو هفته پی در پی
اجتناب واجب دانند والله اعلم بالصواب **بیان سبب بهم رسیدن مومیائی** منقول است که بعضی از ملوک زادگان روزگار آفریدون
قریب داراب جرد فارس که نام موضعی است بشکار بر آمدند ناگاه بز بزرگی را به تیر زدند و آن بز تیر خورده از نظر آنها غائب شد چندانکه جستند
نشانی و سراغی نیافتند و پس از هفته دیگر بهمان سرزمین رسیده جستجوی آن بز مینمودند اتفاقاً بغاری رسیدند که چشمه آب در وست و آب
آن کفی بر سر آورده و آن صید تیر خورده را بر ساحل آن چشمه یافتند تیری که بر پهلوی او رسیده بود دیدند که بجانب پوست او باز
گشته است و باندکی آویخته و جراحات اندرون تنش مطلقاً مندمل شده از ینحال تعجب بهم رسانیدند و کسی پیش ملک افریدون
فرستاده از حقیقت حال خبر دادند ملک جماعه را که در علوم طبیعی ماهر و دانا بودند جهة استفسار این واقعه تعیین فرمود آنجماعه
بحکم ملک بدان موضع رسیده تفحص وافی نمودند و هر چه بر روی آن آب و کنارهای آن بود از آن موضع جوشیده همه جمع کردند و بر جراحتها
و کوفتهای اعصاب و کسر استخوانها بیازمودند بغایت سریع النفع یافتند و ازین حقیقت و حال ملک افریدون را آگاه ساختند
ملک شکر حکیم علی الاطلاق بجا آورده که چنین تریاقی بدین نیکوئی و بسیاری منافع در عهد من بروی کار آمده فرمود که بران غاری
نهادند و حوضی اساس کردند و در پیش او از آهن باریک شکل غربالی ساخته نصب ساختند تا آب صافی در رهگذر آن سوراخها
بدر رود و مومیائی باز ماند معارف و مشاهیر وقت را که عصات و حکام باشند مامور گردانیده تا بدان موضع رفته هر یک مهر خود
بدان در نهادند تا سال دیگر مستحفظان و صاحبان مهر خود بدان موضع میروند و آن در بحضور ایشان کشاده میشود و هر چه مومیائی
حاصل شده باشد بحضور ایشان برسانند و باز بمهر اینجماعه مختوم ساخته بحضور ملک میبردند و اکنون نیز همین ضوابط محفوظ
و مضبوط است و سالی بود که صد درم حاصل میشود و سالی بود که کمتر ازین وجه تسمیه مومیائی این چشمه بر کنار دیهی است که بیائی موسوم
است بموم یعنی شمع و یائی نام آن دیه باین وجه تسمیه مومیائی خوانند و چون مومیائی از پادزهرات بزرگ است و در و منافع
بسیار ملوک پارسیان بر ملوک دیگر بدو چیز فخر میکنند اول بپادزهر و دیگر بمومیائی و مومیائی دوای مفرد است که قایم مقام
تریاق میشود و هر گاه با مرکبی ترکیب میکنند قوت او زیاده زیاده شود و آن چهار نوع است معدنی در کوه فارس و اصفهان
بهم میرسد و آن جا را غار موم میگویند و در هر سال سه قطع یا چهار قطع بهم میرسد بر شکل زبان گاو و آنجا نگاهبانان ملک میباشند
و بعد از سه ماه اندرون غار میروند و میگیرند و باز درش مقفل میسازند و حوالی آن غار جایهای بسیار است که مومیائی بیرون می آید
بصورت زفت و حجری از ولایت روم می آرند از جبال شهر روز و جبال اگراو و این قوی از حشری ضعیف از معدنی است
و این را بعمل از سنگ بیرون می آورند نافع است از جهة دهن و کسر اورام بلغمیه و عضویکه ضرر از سردی یافته باشد خصوصاً بشراب
گداخته نافع است جهة جدری که از برد واقع شده باشد و نیز نافع است جهة ضربه و سقطه چون بزیت بمالند و حشری که مشهور است

فرمایند و اکثر از کیفیات و لبنیات و حموضات و مسدودات ملاحظه نمایند هر شخصیکه از اول بهار تا اول پائیز باین طریق ملاحظه کند خاصه
کسانیکه کهل و پیر باشند قوت حرارت غریزی ایشان بیفزاید و قوت بدن تمام یابند و از سموم ضرری چندان نباشد و امراض بلغمی
و سوداوی را بغایت نافع بود نقل از حکیم عماد الدین محمود شیرازی چون حکماء ما تقدم در خوردن پادزهر اشارهٔ کامل نفرموده‌اند
هر کس در خوردن او از خود اجتهادی نموده بود و اکثر مردم از خوردن او آزارها میکشیدند این ترکیب خاطر خواه فقیر شد که بسیار مردم ازین
ترکیب منافع بسیار یافتند بلکه جوانی از سر یافتند و مطلقاً ضرری ملحوظ نگشت صفت آن فادزهر دو و نیم مثقال و عنبر اشهب یک مثقال
مشک سه طسوج سنبل الطیب یکمثقال دربعی قرنفل هفت دانه مجموع را بر سنگ سماق صلایه نمود حب کنند و مجموعه را سه روز متوالی بخورند
و از شیرینی و ترشی و سفیدی بغایت گریزان باشند و غذا نخود آب بگوشت بره که دارچینی و قرنفل داشته باشند بخورند
و از تنقلات بادام قندی و شربت نبات یا گلاب و عرق بیدمشک تناول نمایند و بعد از خوردن ترکیب بنوشیدن آب سرد
راضی نشوند که مبادا قولنج شود و باین ترکیب قدری زعفران نیز تجویز کرده اند که داخل سازند که از آن تفریح تمام حاصل شود
و دیگر پادزهر حیوانی یکمثقال یاقوت سرخ رمانی دو جو لعل بدخشانی دو جو مروارید سفید سه جو زبرجد سه جو صندل سفید سوده
یکجو عود هندی یکجو ورق طلا یکجو ورق نقره یکجو مصطگی یکجو سنبل یکجو مشک و عنبر نیم جو مجموع این از یک نیم مثقال زیاده نیست
باید که هر کدام علیحده علیحده صلایه کنند و وزن کرده ترکیب سازند و سه حب بندند و هر روز یکی از آن بناشتا فرو برند و گلاب گرم
کرده یا عرق بیدمشک از پی آن بخورند و میان روز مرغ فربه در نخود آب پخته بخورند و آخر روز شربت یا عرق بیدمشک بیاشامند
و یکهفته قبل از خوردن احتراز کنند از حموضات و بقول و مباشرت و غموم و هموم و اگر در سالی دو بار احتیاج افتد یکمرتبه اول روز
نوروز و بشروط مذکور بخورند دیگر روز پائیز و خوراک آن دو دانگ و نیم مثقال بود نوع دیگر فادزهر نیم مثقال یاقوت رمانی
لعل بدخشانی از هر یک پنج دانگ زبرجد یکدانگ ورق طلا دو عدد و ورق نقره چهار عدد و مشک یکجو و بهمین قدر عنبر و مثل او
مصطگی و نیم دانگ عود هندی کوفته و بیخته بگلاب سرشته سه حب مساوی سازند هر روز یکحب فرو برند و بعد از آن دو قاشق گلاب
بنوشند و قریب بظهر نخود آب بمرغ فربه و قدری برنج با قاویه بخورند و آخر روز نبات بشربت عرق بیدمشک بخورند و مربای
سیب شیرین و جوارش عود هندی و جوارش مصطگی و پسته قندی و بادام قندی تنقل کنند و یکهفته پیش از آن و
یکهفته بعد از آن و یکهفته در اثنای آن از ترشیها و شیرینیها و روغن و شیر و ماست و بیشتر از مباشرت اجتناب کنند
که فائده تمام و اکمل یابند دیگر باتفاق حکماء متاخرین مرتب شده فادزهر شبانکاره شش دانگ یاقوت احمر لعل بدخشی
زمرد زبرجد مشک عنبر اشهب مصطگی عقیق یمنی از هر یک نیم دانگ عود هندی یکدانگ جواهر را با فادزهر بر سنگ سماق صلایه کنند
و بگذارند و همان سنگ او را خشک کرده با گلاب سرشته حبها ساخته سه حصه کنند و هر روز یکحصه شربت از قند و گلاب و عرق گاو

چون سوزن در رود دود سیاه از و برآید و اگر فادزهر خالص بود دودش زرد برآید و لوک سوزن را زرد سازد و دیگر آنکه
گویند پادزهر را در انگشتری نشانند تا سه روز چشم کنند و او را با آن انگشتری در کوزه نهند و بعد از هفت روز برآرند اگر چشم برآمده باشد
نیک است و الا نیک نباشد و این از تعجبات است و دیگر آنکه چون پادزهر حیوانی صحیح الامتحان را بر موضع گزیدگی بگذارند با آن موضع
بچسپد زمانیکه تمامه جذب سم نماید از آن محل جدا نشود و دیگر آنکه اختلاف در وزن میباشد از دانگی تا بیست مثقال شنیده ام و آنچه
بزرگتر است بهتر است پادزهر کانی بهترین او برنگ ساق چغندر است بعد از آن زرد و بعد از آن سفید فام و امتحانش باین طریق
است که چون بسایند و بر شیر زنند به بندد و دیگر آنکه چون بر دم عقرب بمالند نگزد و اگر بگزد اثر نکند و دیگر آنکه چون مقدار دو جو سوده
در حلق شخصی ریزند و افعی بر وی گمارند که او را بگزد خواجه سلامت ماند و اگر پادزهر کانی سفید را بسایند بآب و بر عضوی که بواسطه سقطه
متالم شده باشد طلا کنند ازاله الم و منع ورم نماید و چون زهر خورده را بخورانند زهر بطریق عرق بیرون آورد فادزهر حجری فی الجمله
نرمی دارد نه بافراط و در ملمس ران محسوس میشود و آنرا ریشهای باریک باشند بهم پیوسته شده و حرارت آن مفرط نباشد و فایده دهد جمیع
سموم حیوانیه و نباتیه را و لسع هوام را گاهیکه بوزن دوازده جو از آن بسایند یا کوفته بپزند و بخورند سم او را از بدن بعرق و وسخ بیرون کند
و از موت رهائی دهد و اگر او را در قلاده بیاویزند و در انگشتری نهند و در حین شربت زهر آنرا در دهن گیرند نفع بخشد و اگر آن خاتم را
بر موضع لسع عقرب و هوام و حیات و طیارات و دواب و سموم مانند ذراریح و زنابیر دارند نفع ظاهر شود و اگر سوده آنرا بپاشند و بر موضع
لسع هوام از ضیه در حین لسع نهند جذب سم کند و به ترشح اخراج نماید و اگر قبل از آنکه بر وی تدارک کنند و موضع لسع متعفن شود از این فادزهر
بر وی افشانند آنرا بصلاح می آورد و دفع سم میکند و اگر آنرا بر نیش عقرب بمالند سمیت نیش او زائل شود و اگر از این فادزهر بقدر دو حب
بستانند و بآب ممزوج ساخته در دهن افاعی و حیات ریزند دفع حس از آنها کند و بکشد و دیگر نوعی از حجرات که بدان ماند که از موم و
آهک و گل ترتیب یافته باشد و بعینه سه چیز مذکور بنظر محسوس شود و چون او را بزرد چوب صلایه کنند سرخ شود مانند خون تازه چون او را
بر موضع لسع هوام گذارند غیر افعی و مارها و عقرب در ساعت جمع و ساکن شود **طبع و شربت و منفعت و طریق استعمال آن بقول**
احمد یوسف فادزهر حار است و حرارت آن قویست اگر کسی را که دلش جهت بسیاری غم ضعیف شده باشد سدس مثقال بخورانند نفع دهد
و دلش قوی گرداند و شربتی جهت سموم ملدوغه و ملسوعه دوازده جو جهت ضعیفی دل و قوت باه دانگی و هر که هر روز از آن دانگی بخورد ایمن باشد
از همه آفتها و زهرها و محرور مزاج را نیز مفید است جهت آنکه عملش بخاصیت است نه بطبیعت و طبیعت او بغایت گرم است و هر که اعوان
بخوردن فادزهر کند باید که در هر هفته دو روز ترک کند و دیگر منع نموده اند که در حین خوردن بدندان نرساند که دندان را بالخاصیت
میریزاند **و طریق خوردن** آن چنانست که بعد از هفته معده و بدن از اخلاط و استراحتی مناسب سه روز هر روز دو دانگ
بشیر و یا گلاب بسایند تا شش دانگ سه روز آخر شود و از عقب آن بساعتی مدید بشربت نبات و گلاب بیاشامند و قریب بظهر نخود آب با نان رغبت

وبعضی این زرد است وبعد ازان اغبر وبقول رازی حجر یاد هر سنگ زرد است وآن عدیم العلم ست وفایده دهد زهر مارا ورا
دفع ضرر بیش در لوقوت وتاثیر عظیم دیدم واین جمیع نقل کرده است که حیوان اورا از دیه آل یابند واز همه اصناف بهتر است ازانجا که
گاهی رود نیمانگ بهیچ صاحب وباز سمی از سموم قتاله باو نرسد وباز ان مضرتی وفائله باو نرسد وحرارتی نه انگیزد وخلطی بهم نزند بخلاف سنگ ریطوس
وغیره آن جهة آنکه بخاصیت تاثیر میکند صاحب جامع آورده که فاذزهر را بعد معنی اطلاق میکنند یکی بر هر چیزی که معاونت چیزی
کند ودفع مضرت آن نماید بواسطه خاصیتی که دران چیز باشد ودیگر سنگی معلوم که بالخاصیت دفع سموم حاره وباروده کند شهرتا وتعلیقا
وحکیم عماد الدین محمود شیرازی مینویسد که آن سنگی که من دیدم مائل بزردی وسفیدی بود وباوجود این ریشه بود مانند ریشهای
شب یانی ودر مدافعت بیش هیچ چیز از پادزهای مفرده ومرکبه بقوت او ندیدم ونیز از معالجات بقراطی نقل نموده که از بلاد
فارس چیزی می آرند که آنرا حجر التیس میخوانند ومیگویند که در مغارین جبله متولد میشود ومورچگان چیوانیست دشمن وملاست چون
بشکنند پوست بر پوست دو بر تو باشد مانند پوست پیاز مصلاندرون پوست تنها بجای مغز گیاه سبز بود که آن پوستها وطبقها گویا برگرد آن پیچیده
واز اقاذزهر گیاهی نامند چون آنرا آب رازیانه بسیار دهند ودر موضع لسع هوام طلا نمایند در ساعت ورم تسکین یابد واخراج سم کند
ونیز نقل میکنند که در هندوستان در کوهستانها از اعمال تلنگانه در چند موضع آنجا پیدا میشود خصوصا در گنتور وحوالی آن چنانچه فاذزهر
آنجاست تولچه وچهار تولچه بسیار دیده اند وهمچنین در ولایت ورنگل میباشد ودر اکثر گوسفند آنجا میباشد چنانچه اگر گوسفندی را بکشند
پنجتولا وشش تولا تخمیر دان اوی برآید ودر اکثر مواضع آن میباشد چنانچه فرنگیان بسیار ازانجا خریده بجانب اجمین وبلاد
عجم میبرند ودر جانب اجمین فاذزهر سیمونی می باشد که دانه ازان چهار تولا ویکتولا دیده اند که یکی ازان پانصد روپیه
از پنجاه تومان عراق وهزار ویانصد روپیه انجا میباشد خریده وفروخت در سرکار بادشاهان شده که خریده اورا مرصع ساخته اند
یا فاذزهر تلنگانه بر غیر چوبی مخلوط بسته میشود چنانچه بر چوب تمرهندی وکچله وبارچوسفال وسنگ بسته میشود ودر گوسفندان اقسام مختلفه
واهلی اند صحرائی وکوهی چنانچه در شبانکاره از بز کوهی حاصل میشود واکنون انچه متداول ومتعارفست گرفته اورا از محال مختلفه
بسیار اند ونیز میگویند که من دیدم شخصی را از نبو گزیده بود ومعالجه بسیار مردم گشته وحمرت بسیار ظاهر شده قدری از فاذزهر گیاهی
بآب سائیده بر انموضع مالیدند هر کجا که اثر طلاء آن میرسید وسمال بیرون خود می آمد وآماس تخفیف می یافت وبعضی از اوقات
شخصی را مار گزیده بود ودران وقت تریاق کبیر حاضر نبود قدری از فاذزهر بوزن قمحی طلی بشراب سائیده بلسوع دادند که بیاشامد
قدری بخورد ولنش دادند لب بدندان گزیده بحال آمد خلاص شد امتحان حجر التیس اینست که آن اغبر بود یعنی
سیاهی که بسرخی زند انچه نیک باشد چون باشیر برسنگ بسایند سرخ رنگ گردد وانچه بد باشد چون باشیر برسنگ بسایند سبز رنگ شود واگر
ازشاخ بز کوهی یابند ودر شیر دان وی بود ودیگر آنکه سوزنی را تا آتش نهند تا سرخ گردد ودر روغن بندازند اگر مصنوعی باشد

از دست شخصی گرفته تمامه بکشید و هفت نفر دیگر بالای آن چیزی بخورند بعد از آن هیچ بر ملک حزم زاد اینها اطلبیده از حقیقت
حال ایشان تفحص نمایند حکیم هر کدام را طلبیده حقیقت احوال پرسش نمود یکی از ایشان گفت که مدت یکسال شده است که مرا استسقای بهر رسیده
بود و بسی شدت داشت که من به هلاکت خود عزم جزم کرده بودم اکنون بعد خوردن این سنگ آن بیماری بالکلیه برطرف شد
دوم گفت که مرا دردسر کهن بود هر دمی ازان آرام نداشتم از تناول این سنگ بیکساعت آندرد من زایل شد هیچ اثری ازو نماند
سیوم گفت که چشم من بسیار ضعف داشت اکنون بخوردن این سنگ در بصره من قوت عظیم پیدا شد که در جوانی
آنحالت نداشتم چهارم گفت که مرا ذرب و سیلان قدیم بود اکنون بعد خوردن این سنگ آنمرض بالکلیه بصحت مبدل گشت پنجم گفت
که مدتی از درد نانو مستالم بودم اکنون آندرد مطلقا از من زایل شد ششم گفت که مرا بواسیر مولم بود الحال آن الم بالکلیه از من
زایل شده و در من نشاط و قوت پیدا شده هفتم گفت که مدتی مدید است که بر ساقین من قروح خبیثه بود که همیشه صدید و تیحس ازان جاری
بود اکنون همه آن پاک شده و روبخشکی نهاده مندمل شده و رنگ اصلی بران ظاهر شد و هشتم گفت که مدت دو ماه است که مرا در سر
عظم جاوت شده بود اکنون بعد از خوردن او سختی آن بیشتر شد حکیم پرسید که تو بعد از خوردن آن چه چیز خوردی گفت که آب بیک نارنج
تازه مکیده بودم حکیم گفت این شدت درد فعل آن نارنج بود نه فعل سنگ چرا که ترشی نارنج بارد یابس است و جوده دت مسادم هیچ یک
است چنانکه بیوست موجب استمساک و حفاظ است و این هر دو صفت مانع است از انتشار حرارت این جمر مزبور از آن و لهذا حکما ایشان
از مشمومها بالکلیه منع فرموده اند و نیز در هیچ دوائی بخاصیت مثل فاوزهر و تریاق و غیر آن تجربه هیچ قسم ترشی نکرده اند و جهت سنگ
بادزهر باعتقاد حکیم مذکور آنکه چون شخصی شتم که نارنج مذکور مکیده بود بخانه خود رفت و در سر لوبیا را نهاد دیده رسانیده و بر در ملک
حزم زاد آمده فریاد برآورد که مرا بازهر برسید چون آواز او بگوش ملک رسید فرمود که نام این سنگ را بادزهر قرار دهند چه بادبزان
بزبان ترس یعنی پاس و پابانست نگهبانند که بادبوا است و آن یعنی مشعش است بزبان فارسی و بکثرت استعمال آنرا بپای زهر بشتاب
یافته معرب آن فاوزهر است و در اختیارات بدیعی گفته که حجاب تیس فاوزهر است و آنرا تریاق پیش گفته اند و بهیات بوداست
رودرازو گردو پهن نیز میباشد و بر یکدیگر اطبقات دارد و درمیان چیزیست که گویا مغز است و آن چوب خلاصه بادانه اوست
صاحب مفرده آورده که از خراسان آورند و این بصحت نپیوسته آنچه مشهور است بغیر از بنگاله در هیچ موضع دیگر حاصل نمیشود
و حالا در هندوستان و بعضی جاها هم میرسد چنانچه مذکور خواهد شد چون نداری این گوسفندان ما را باشد مخلصه و سبب مدرم آب
این سنگ و شکم وی بسته گردد و بدین سبب او را تریاق طبعی گویند و گفته اند که در زیره وی باشد و آنچه محقق است آنست که از شیر دان
او بیابند و بغایت تخریشه بود و با اطراف برند و گویند چون بسایند سبز رنگ و زرد رنگ باشد و این رنگها بودن معلوم شود و بقول
ارسطاطالیس الوان جمر فاوزهر بسیار است و بعضی ازان مدور و بعضی اخجر و بعضی بر رنگ خاکستری بعضی مشکین و بعضی بسفیدی مائل

خاتمه در بیان ادویه شایع کثیر المنفعت که در کتب متداوله قدما کمتر است ذکر آنها چون پادزهر مومیائی و چوب چینی و چای
و قهوه و تنباکو و چگونگی استعمال آنها در سبب بهم رسیدن پادزهر در کتب معتبره حکما مذکور است نقل است که در ایام حکومت
خرم زاد که یکی از اجداد بهمن بن اسفندیار بود اخنوش نام مردی که بصلاح حال و صدق مقال اشتهار داشت و وجه معیشتش از صیدلیست
یعنی چیدن ادویه از صحرا و شناختن آن میگذشت و هر روز بصحرای آن دیار و کوههای آن ولایت عذار میرفت و ادویه و عقاقیر جمع میکرد
و بشهر آورده بعطاران میفروخت روزی در اثنای سیر و سیاحت و تفحص ادویه نظرش بر گوزن کوهی افتاد که بر قله ایستاده
فریاد میکرد و گاهی دست و گاهی دم خود بر زمین میزد و حرکات عجیبه و احوال غریبه از رفتار او مشاهده مینمود و گاهی در
حین جست و خیز نگاه بجانب آسمان میکرد و از روی نشاط و خوشحالی آوازهای غیر مکرر از و سر میزد چون اخنوش آن حالات
از آن گوزن دید حربه برداشته در کمین او شد و نزدیک او رسیده چنان حربه بر و انداخت که بیکحربه از قله پائین افتاد اخنوش
در حال او را ذبح کرد و در اثنای ذبح نظرش افتاد که در دهن او سر افعی بزرگ است و دید که نیم خائیده در دهنش مانده اخنوش
را از مشاهده این تعجب زیاده شد فی الحال شکم او را بشگافت و از روده که بزبان فارسی آنرا هزار خانه گویند سنگ املس هموار یافت
اخنوش سنگ مذکور را بچوب زرشک نهاده بخدمت ملک خرم زاد آورد و حقیقت گوزن بتمامه آنچه مشاهده کرده بود مذکور ساخت
ملک خرم زاد حکیم ارستاسیوس که از اجداد حکیم بقراط و از تلامذه حکیم اقلیدس صاحب تریاق صغیر و برادرزاده او بود
و در مملکت فارس منصب وزارت ملک خرم زاد داشت طلبیده آنچه از اخنوش صیدلانی شنیده بود باو تقریر کرد حکیم ارستاسیوس
پس از تامل بسیار از اخنوش پرسید که دهن این گوزن کف داشت یا نه او گفت دهن گوزن بسیار پر کف بود پس حکیم از اخنوش
سوال کرد که در دم یا پای او جراحتی هم بود یا نه جواب داد که در جانب دم او گرهی بود سبز رنگ و چنان مرئی میشد که پوست از آن
موضع کنده اند پس حکیم بملک گفت که خوراک این گوزن همیشه افعی بود چنانچه از علامات او معلوم شده و در روده های او دو سنگ
متولد میشد که یکی از آنها تریاق زهر است و دیگری خاصیت زهر هلاهل دارد ملک تبسم نموده فرمود که این را بمحک تجربه
امتحان باید نمود پس حسب الحکم ملک هشت نفر از بندیخانه حاضر ساختند ملک باینها همزبانی نمود که آیا شما واجب القتل
هستید یا نیستید جواب دادند که بمقتضای شرع شریف رسول علیه السلام قتل ما واجب است پس ملک فرمود که نزد ما سنگیست
مشتبه در میان زهر و تریاق بشما میدهیم اگر مردید بجزای خود رسیدید و از عقوبت آخروی خلاص شدید و اگر چنانچه از قبیل
تریاق باشد شما را منافع بدنی بسیار حاصل خواهد شد و بعد از آن آزاد خواهید شد اینها با یکدیگر اندیشیده قبول این معنی کردند
حکیم ارستاسیوس سنگ مذکور را که وزنش چهار درم بود در میان هشت نفسویه نموده قسمت کرد و بهر هشت نفر خورانید و جماعتی
بر آنها گماشت که پنجروز حفظ اینها نمایند تا حقیقت حال روشن گردد اتفاقاً وقتیکه از مجلس ملک بیرون میرفتند یکی از اینها نارنجی

یغمیصا بفتح اول وسکون ثانی وکسر میم وسکون تحتانی وصاد مہملہ والف م ریباس۔

تنمیق الجیم

یفتح ویغتنج ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی ولغت اول وفتح فوقانی وسکون نون ولغت ثانی اول نوعی از سرو کہ اکثر باغات وبستانہا از بہر سد اگرچہ بگرد بنا ہر مزارد

تنسیق الفار وتمیق الحار المعجمہ

یفتح بفتح اول وسکون فا وفتح فوقانی وسکون خا معجمہ م مازریون کہ در باغہا باشد وزہر کم دارد ویاندارد۔

تنسیق القاف وتمیق النون

یقطین ع بفتح اول وسکون ق ف وکسر طا مہملہ وسکون تحتانی ونون ف کدو ہر نباتیکہ ویرا ساق نباشد بود مانند کدو وخربزہ وخیار وشمال آنرا بدین نام خوانند

تنسیق وتمیق الکاف

یکدک ف بفتح اول وسکون کاف وفتح دال مہملہ ف آب تیرگرم۔

تنسیق اللام وتمیق الجیم

یلنجوج بفتح اول ولام وسکون نون وضم جیم وسکون واو وجیم ثانی م عروسہ دریائی

تنسیق وتمیق المیم

یمام بفتح اول ومیم والف ومیم ثانی ف مرغ بوتیمار۔

تمیق الطاء

یمرود بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون واو وطاء مہملہ م مردم گیا۔

تنسیق النون وتمیق الفوقانی

ینبوت بفتح اول وسکون نون وضم موحدہ وسکون واو وفوقانی م خسہ بونیہ بنطی طرح ی۲ال عفص غیر مثقوب۔

تمیق القاف

ینق۔ اندلسی بفتح اول وثانی وسکون قاف م نقحہ۔

تمیق النون

ینتون بفتح اول وسکون ثانی وضم مثلثہ وسکون فوقانی ونون م تافسیا۔

تمیق الہاء

ینیمہ۔ بربری ومغربی بفتح یا وسکون نون وفتح میم وہا نامیست شبیہ بخبذ یلی وبرگ آن از برگ کاسنی کوچکتر ومرغ بسیار دوست دارد ورنگ وساق از وسط آن بقدر یک شبر وزیادہ رویدہ وگل آن زرد مانند خندریلی وبعض گویند کہ برگ آن ہمین لسان الحمل بری وبرگ اذان الفزال ست وزرد وبشیار آنرا بنبل دارو خوانند ضماد تازہ آن جہت الصاق جراحات تازہ بسیار مجرب وذرور خشک آن جہت اندمال زخمہائے کہنہ بکرات ومرات در تجربہ آمدہ۔

تنسیق الواو وتمیق الجیم

یوج ف بضم اول م جانور بست چرندہ۔

تمیق الزاء المعجمہ

یوزف بضم اول ف جانور شکاری مشہور بہ سگ تولہ۔

تمیق الکاف

یوزک ف بضم اول وسکون ثانی وفتح زا معجمہ م سنگ تولہ۔

تمیق النون

یون بضم اول وسکون واو ونون م بنفشہ۔

تمیق الطاء

یوزہ ف بضم اول وسکون ثانی وفتح زا معجمہ م سنگ تولہ۔

و بلغت اول وضم میم وسکون تحتانی و بلغت ناصر گلیت
خوشبو کہ زرد و گبود شود و چنبیلی طاح ی ۳ ق بلطف و مقوی
دماغ خ سفید خوشبو ص کافور ل زعفران و نسرین یا زنبق یا سوسن

تنسیق الطاء

یالہ ف بفتح لام و خفاء ہا م شاخ گاؤ۔
یانہ ف بفتح نون ف تخم کتان کہ از و روغن کشند ہ السی

تنسیق الیاء الموحدہ وتنسیق الفوقانی

یبست ف بہ فتح اول و موحدہ و سکون سین مہملہ م
گیاہی ست باتند استفاخ۔

تنسیق الحاء المہملہ

یبیروج ع بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون واو
باحاء حطے م بیخ لفاح و بیبروج الصنم بیخ سگ کنز
و مردم گیا اینہمہ نام وارد الکمنی طاب ی ۳ ق بیخ خ
فربش نیمدرم ص عسل و دارچینی ابن السنیم یا لفاح فارسی۔

تنسیق الثاء الفوقانی وتنسیق العین المہملہ

یثوع ع بفتح اول وضم فوقانی وسکون واو و عین مہملہ ف
ہر نباتیکہ شیہ دارد محرق بود بدین نام خوانند طاح ی ۳ ق
محرق مقطع مفرح خ شنبلیلہ بیخ پس و تخم گاؤ پیش شکمدانق صر
اسفیداج ورد غنگل جبہ حرارت ل نیموزن بکنیز یا نیموزن ایرسا۔

تنسیق الخاء المعجمہ وتنسیق الصاد المہملہ

یخصیص بفتح اول وسکون ثانی و فتح صاد مہملہ اول وسکون
ثانی و مہملہ ثانی ف نوعی از کرفس بزرگ کہ آنرا لشرقی خوانند۔

تنسیق الطاء

تنسیق الظاء المعجمہ وتنسیق الطاء

یخچہ ف بفتح اول وسکون ثانی و فتح جیم فارسی و ہاء ف نگرگ و زالہ و ابرد

تنسیق الدال المعجمہ وتنسیق الطاء

یدہ ف بفتح اول و دال معجمہ و فتح قاف م خارہ اقطی۔

تنسیق الراء المہملہ وتنسیق الالف

یرنا بفتح اول و ف حنا و مغنی۔

تنسیق العین المہملہ

یراع ع بفتح اول و ثانی و الف و عین مہملہ ف نی۔
یراسیع بفتح اول و ثانی و الف و سین مہملہ و سکون تحتانی و عین مہملہ ابیون۔
یربوع ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم موحدہ و سکون واو و عین
مہملہ موش دشتی و جنگلی چربا۔

تنسیق الزاء المعجمہ وتنسیق التحتانی

یزداوی ف بفتح اول و سکون دال مہملہ ثانی و الف و سکون واو و کسر دال مہملہ ثالثہ و یا تحتانی و ہاء ف نوعی از کرفس بزرگ کہ آنرا لشرقی خوانند۔

تنسیق الشین المعجمہ وتنسیق الباء الموحدہ

یشبوع ع بفتح اول و سکون شین معجمہ و موحدہ ف سنگ پشہ۔

تنسیق الفاء

یشف بفتح اول و سکون ثانی و غ م شبنم۔

تنسیق العین المہملہ وتنسیق الموحدہ

یعقوب ع بفتح اول و سکون عین مہملہ و ضم قاف و سکون
واو و موحدہ ف کبک نر۔

تنسیق الدال المہملہ

یغصیصہ بفتح اول و سکون ثانی و کسر صاد مہملہ و سکون تحتانی
و دال مہملہ ف کاسنی بری۔

تنسیق الغین المعجمہ وتنسیق الالف

ہوکیک بضم اول و ثانی مجہول و ضم کاف و فتح تحتانی و ضم خ بر وزن ہوبوخ

تنمیق النون

ہوطلون بضم اول و سکون ثانی و ضم طا مہملہ و سکون واو و ثانی و ضم لام بر وزن ہوبوخ

ہوفاریقون بضم اول و ثانی و فا و الف و کسر راء مہملہ و سکون تحتانی و ضم قاف و سکون واو و نون و ضم واوی طرح سی رتی ملطف خ کوہی سرخ تازہ خوشبوی سش و ربطوبات از یکمثقال تا دو درم ص بیدستر بنجکبر بیخ او خرما تخم شبت و انیسون و کوندعا شاو گویند بیموزن اہل یامغز بادام۔

ہوفریون بفتح فا و سکون راء مہملہ و ضم تحتانی و سکون واو و ثانی و ضم نون و سکون

تنمیق الطاء

ہوبوف بضم اول و ثانی مجہول و فتح موحدہ و راء مہملہ و واو و ضم

ہوجوہ بفتح اول و سکون ثانی و ضم جیم و فتح واو و ثانی و ہا ثانی ہم مشکار۔

تنمیق الیاء التحتانی و تنمیق الالف

ہیر بکسر اول و سکون ثانی با راء مہملہ و الف ف لباس و ثالثہ مجہول ہ گوشت۔

ہیرارما بکسر اول و سکون ثانی و راء مہملہ و الف و سکون میم و راء مہملہ و الف ہم بفتح

ہیلاف بفتح اول و سکون ثانی با لام و الف ہم با شکار۔

ہیل ہوا بکسر اول و سکون تحتانی و کسر لام و فتح موحدہ و واو مشدد و الف ع فاقلہ صفار۔

تنمیق الراء المہملہ

ہیرف بکسر اول و سکون ثانی با راء مہملہ ہ آتش

ہایتسر بفتح اول و سکون ثانی و فتح شین معجمہ و سکون راء مہملہ ف ہال و بکسر اول ہم لنگر ہری۔

تنمیق الکاف الفارسی

ہینگ ہ بکسر اول و سکون ثانی و فتحہ نون و کاف فارسی ف نگزہ

تنمیق المیم

ہیوم ع بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو ع ہم لجہ التیس۔

تنمیق النون

ہیرون بکسر اول و سکون ثانی و ضم راء مہملہ و سکون واو و نون ع مقلب

ہیضمان بکسر اول و سکون ثانی و فتح ضاد معجمہ یا میم و الف و نون ف قرب بری۔

ہیون ف بفتح اول و ضم ثانی ہم شتر۔

تنمیق التاء

ہیراودکی ہ بکسر اول و سکون ثانی با راء مہملہ و الف و ضم دال مہملہ و واو مجہول و کسر کاف و ہا ہم الاخرین ہ

ترقیم الیاء التحتانی و تنمیق الالف و تنمیق الفوقانی

یاقوت بتحتانی و الف و ضم قاف با واو و ہم جواہر معروف ہ مانک و پرہ راک طب ہی ق مجفف مقوی دل ہم سرخ رمانی سش یک قیراط دو برابر او طلا۔

تنمیق الدال المہملہ

یاکند ف بفتح کاف و سکون نون و ع یاقوت۔

تنمیق السین المہملہ

یاس ف بسین مہملہ یاسمن۔

تنمیق النون

یاسمن یاسمین ہم بضم سین مہملہ و فتح سین مہملہ و سکون

ہلیلہ زرد بضم اول وثانی وسکون نون وضم لام اخیر وسکون ہاء ہوز گیاہ ۵ دوائے

تنمیق الکاف

ہلتاک ف بفتح اول وثانی وفتح فوقانی م برف۔

تنمیق اللام

ہلاہل وہلحل بفتح اول وثانی وکسر ہاء ہوز ثانی ولام اول ولکسر ثانی ہاء ہوز ثانی ولام ثانی م زہری کہ بآن ہیچ تریاق مقاومت نتواند نمود۔

ہلہ ف بکسر اول ع قافلہ صغار۔

تنمیق النون

ہلیون ع بکسر اول وسکون ثانی وضم تحتانی وسکون واو ونون ف ماء جوبہ ۵ ناگدون طبخ را گویند مع ح ب گویند برگ

ب ق بفتح مد رسبی خ بستانی تازہ ش اوتم او دوم ص حری ذل ل حرشف وبفتح وکسر اول ف خربزہ۔

تنمیق الواو

ہلیلوف بضم اول وثانی وسکون واو ۵ شفتالو آردی۔

تنمیق الہاء

ہلیلہ بضم اول وسکون لام وتحتانی والف ونون وہاء شاہترہ

تنمیق المیم وتنمیق السین

ہماس ع بضم اول بامیم مشدد والف ف شبہ وزنہ۔

تنمیق النون وتنمیق الالف

ہندباع بکسر اول وسکون نون ودال مہملہ وموحدہ والف ف کاسنی طب راگویند ب ی اگویند ی ق بفتح راء خ شامی بستانی ش از لعاب او شصت درم ص سبز برگ فرسل کشوث وبعضی حکما شاہترہ را نیز استعمال نمایند۔

تنمیق الفوقانی

ہنکوٹ ۵ بکسر اول وسکون ثانی وضم کاف فارسی وسکون واو وفوقانی ہندی ۵ دوائی مشہور ہندیست۔

تنمیق الکاف الفارسی

ہنگ ف بکسر اول وسکون نون ع حلتیت کہ بضم اشتر نر مست

تنمیق الواو وتنمیق الالف

ہوطا بضم اول وسکون واو وطاء مہملہ والف ف ماش۔

تنمیق الراء المہملہ

ہوہ بیر ۵ بفتح اول وسکون ثانی وانظہار ہاء ثانی وکسر موحدہ وسکون تحتانی وراء مہملہ م ابہل۔

تنمیق السین المہملہ

ہوفسطیداس یونانی بضم اول وسکون ثانی وفتح فا وسکون سین مہملہ وکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی بادال مہملہ والف وسین مہملہ ثانی ع عصارہ گیاہیست کہ بپوست درخت مصطگی یا قاقیا ماند

ہوقیلوس یونانی بضم اول وسکون ثانی وکسر قاف وسکون تحتانی وضم لام وسکون واو وسین مہملہ م شنگار۔

ہوم المجوس ف بضم اول وثانی مجہول وضم میم وسکون لام وفتح میم ثانی وضم جیم وسکون واو وثانی درختی ست کہ در حوالی فارس سیر وید شبیہ بدرخت گز وگرہ ہای آن نزدیک بہم باشند در گز مانند برگ یاسمین ومجوس بوقت زمزمہ در دست گیرند

تنمیق الشین المعجمہ

ہوش ف بضم اول وثانی مجہول وشین معجمہ م زہر۔

تنمیق الکاف

هرنوه ـ بفتح اول وسکون ثانی وفتح نون وهاء ـ بکاف زده عربی طرخ
وقول بعض حکما اینست کرح ر۔

هروه ـ ف بضم اول وسکون ثانی وفتح واو م گالبنگ۔

تنمیق الزاء المعجمة وتنمیق الدال المهملة

هزار اسفند ـ بفتح اول وزاء معجمه والف وسکون راء مهمله وکسر همزه
وسکون سین مهمله وفتح فا وسکون نون ودال مهمله ع حرمل۔

هزوف بفتح اول وزاء معجمه سک آبی ه او دبلاکو تبرکی قندز۔

هزوگند ـ ف بفتح اول وثانی وسکون دال مهمله وضم کاف فارسی
م خبیدیسته وتبرکی قندز قبرسی۔

تنمیق الراء المهملة

هزار ـ ف بفتح اول وثانی م بلبل۔

تنمیق النون

هزاردستان هزاردستان ـ ف بفتح اول وثانی والف م بلبل۔
هزارخشان ـ ف بفتح اول وثانی والف وسکون راء مهمله وفتح
راء ثانی وسکون خاء معجمه باشین معجمه والف گیاهیست که میوه اش
چون خوشه انگور باشد وپوستش سرخ گونده ودر باغست بکار آید یعنی
هزارکرم فاخشال ـ ورنج وچهاردانگ وزن آن ببساسه۔

تنمیق الطاء

هزارخانه ـ ف بفتح اول وثانی والف وسکون راء مهمله با خاء معجمه
والف ثانی وفتح نون م شکنبه۔

تنمیق السین المهملة وتنمیق الراء المهملة

هسرهیسر ـ ف بفتح اول وسکون ثانی ورفعت اول وکسر سین مهمله
وسکون تحتانی ورفعت ثانی م بچه۔

تنمیق الشین المعجمة وتنمیق الجیم

هشت برج ـ بفتح اول م ماذریون۔

تنمیق اللام

هشتغیل بفتح اول وسکون ثانی وکسر غین معجمه وفتح یاء تحتانی وضم غا ثانی وسکون لام م فقاقل

تنمیق النون

هشت وهان ـ ف بفتح اول م گونیده گیاهیست وگونیده
گل خیری وگونیده عود هندی۔

تنمیق الفاء وتنمیق الکاف الفارسی

هفت برگ ـ ه ماذریون۔

تنمیق الطاء

هفت زرده ـ ف بفتح زاء معجمه م نرگس صدبرگ ع عبهر مضاعف۔

تنمیق اللام وتنمیق الالف

هلیلنا بفتح اول وسکون لام وکسر اول یکون تحتانی وفتح ثانی والف م هلیله

تنمیق الموحده

هلاب ـ بضم اول با ثانی والف وموحده م جوز بوا۔

تنمیق التاء الفوقانیة

هلیوت بفتح اول وسکون ثانی وضم میم وسکون واو وفوقانی م جلوی وسلون جهلو

تنمیق الجیم

هلیلج ـ ع بفتح اول وکسر ثانی وشانی مجهول وفتح لام ثانی
وسکون جیم م هلیله ه هر

تنمیق الدال المهملة

هله ـ ه بفتح اول وثانی ف زردچوبه۔

تنمیق الزاء المعجمة

هاور بضم واو مدام اشنہ۔

تنمیق الکاف

هاک ف ہم مخم مرغ۔

تنمیق اللام

هالکول ف بضم کاف ہ سنبل کھار۔

تنمیق النون

هان یعنی قاقلہ ہ عارض کثیر الاثمر نفل یا کبابہ۔

تنمیق الباء الموحدۃ وتنمیق الدال المهملہ

هبید بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ودال مہملہ ف خطل

تنمیق الموحدۃ الفارسی وتنمیق النون

هپیون ف بفتح اول وسکون ثانی وضم تحتانی وسکون واو وضم شین ونون

تنمیق التاء الفوقانی وتنمیق الطاء

هشته ف بفتح اول وسکون فوقانی وفتح شین معجمہ وخ

تنمیق الجیم وتنمیق الدال المهملہ

هجبد ف بفتح اول وجیم وسکون نون وضم غین است

تنمیق وتنمیق الدال المهملہ

هدهد ع بضم ہر دو ہا وسکون ہر دو دال مہملتان ف مرغ سلیمان

تنمیق اللام

هدل بفتح اول وسکون ثانی ہ رائی

تنمیق الطاء

هدیه ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وخفا ہ ہم کرمی ست

کوچک وکلان وسبز وسیاہ بسیار پیدا دارد در برسات

بہا ہای نمناک بسر سدہ گنجائی۔

تنمیق التحتانی

هرل زنگی بفتح اول وسکون ثانی وکسر لام وفتح نا معجمہ وسکون

نون وکاف فارسی ہ نسوت۔

تنمیق وتنمیق الراء المهملہ

هرر ف بفتح اول وسکون راء مہملہ ونہ آسیائے مقرکہ وگشتہ از گندم

روید واز میان آن کشت دور کنند ہ بضم وبکسر اول مگر بہ۔

تنمیق السین المهملہ

هراس ف بفتح اول ہ درختی ست بسیار خار۔

هرقلوس بضم اول وسکون ثانی وضم قاف ولام ہ تقلہ السیوطی

ف نوعے از کاسنی بری۔

تنمیق الشین المعجمہ

هرارش وهراش ف بفتح اول وثانی والف وفتح راء مہملہ ثانی

وسکون شین معجمہ ولغت اول وراء مہملہ الف ولغت ثانی م شگوفہ

تنمیق اللام

هرتال ہ بفتح اول وسکون ثانی وفوقانی والف ثانی ف مرتنج زرد

تنمیق المیم

هرتوم وهرتوم ف بفتح اول وسکون ثانی وضم فوقانی وواو مجہول

ومیم ولغت اول وضم راء مہملہ واو مجہول ولغت ثانی ف تخم اسبغول

تنمیق النون

هرفولیون روی بفتح اول وسکون ثانی وضم فا وسکون واو

وکسر لام وضم تحتانی وسکون واو ثانی ونون م نام۔

تنمیق الہاء

هرشه ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح شین معجمہ وخفا ہ ہم لبلاب

م چرک خانہ زنبور عسل وماح سی ۲ ق بلین ل رغن گل۔
وسمع بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وعاف در ق ل ط ماح اسی ۲۔

تنسیق السین المعجمہ وتنمیق القاف

وسق بفتح اول وثانی وسکون قاف ف پوست بین ماح ری۔

تنمیق المیم

وہم ف بضم اول م جانور بود نہ عسلوے۔

تنمیق الطاء

وتکلہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف ولام م دانۂ انگور

تنسیق العین المعجمہ وتنمیق الدال المہملہ

وعذ بفتح اول وعین معجمہ ودال مہملہ ف بادنجان۔

تنسیق القاف وتنمیق اللام

وفل بضم اول وسکون فا ولام ف م مقل خشک۔

تنسیق وتنمیق الکاف

وک بفتح اول وسکون کاف ع ضفدع۔

تنسیق الکاف الفارسی وتنمیق اللام

وگال ف بکسر اول وکاف فارسی والف ولام ع زغال۔

تنسیق اللام وتنمیق الجیم

ولج ف بفتح اول ولام وسکون جیم م جانور بود نہ۔

تنمیق العین المہملہ

ولیع بفتح اول وکسر لام وسکون تحتانی وعین مہملہ ف غورۂ خرما کہ آنرا خلال گویند۔

تنمیق اللام

ول ف بکسر اول وسکون لام ف شگوفۂ انار۔

تنسیق النون وتنمیق الکاف

ونجنک ف بفتح اول وسکون نون وجیم وفتح نون ثانی وسکون کاف م ریحان۔

ونک ف بفتح اول وثانی نوعی از گربہ بود وبی رنگ م وبز۔

تنمیق النون

ون ف بفتح اول م بن۔

تنمیق الطاء

وندہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ م تره تیزک۔

تنسیق الطاء وتنمیق اللام

وبل ف بضم اول وسکون باء م درخت کاج ع صنوبر۔

تنسیق الیاء التحتانی وتنمیق الکاف

وبندانک ف بکسر اول وتحتانی مجہول وسکون نون وبا دال مہملہ والف وفتح نون ثانی م نافۂ مشک۔

تنمیق النون

وین بکسر اول وسکون ثانی ف انگور سیاہ۔

تنمیق الطاء

وتیرہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وراء مہملہ ف گل سفیدہ کہ جاطب ر ۲۔

ویجبر بفتح اول وسکون ثانی ف نہال خربزہ۔

ویرہ ف بفتح اول وسکون ثانی م ساق درخت۔

ترقیم الطاء وتنسیق الالف وتنمیق الراء المہملہ

ورس ع بفتح اول وسکون ثانی ف گیاہی ست زرد کہ در ولایت چین بیشتر بہم رسد و گویند رنگ ست کہ از مصر آورند ط ح ی ق قابض ملطف خ تازہ سرخ کہ بزردی معصفر زند و گل بابونہ ماند ش نیم درم ص عسل ل قبل۔

تنمیق القاف

ورق ع بفتح اول وثانی ف برگ ہ پاک خ نظر فاتازہ و از سرو کمتر

تنمیق الکاف

ورکاک ف بفتح اول وسکون ثانی م مرغ مردار خوار۔

ورک ف بفتح اول وثانی م خاریست کہ آتش آن بغایت تیز باشد و نان بایمان در تنور بسوزند و گویند کرببہ۔

تنمیق اللام

ورل بفتح اول وثانی وسکون لام م قسمی ست از سقفور کہ ورای سقفور است و گویند سقفور در رود نیل باشد و ورل بہ ایمانا و سر آن کوچک و نبال مدارز۔ واد سقفور باریک و کشیدہ و رنگ ورل زرد و بسر تے مائل و پوستش درشت و خشن و رنگ سقفور ابلق سرخ و زرد و سیاہ و سفید و پوستش املس ط ح ی ق ملطف۔

تنمیق المیم

ورروم ف بفتح اول وسکون ثانی و فتح زا معجمہ م آتش۔

تنمیق النون

ورد نسترین ع بضم میم وسکون نون و کسر فوقانی وسکون تحتانی ف نگاسرخ کہ بوندار دو در اسقون خوانند ط ح ی۔

ورشان ع بفتح اول وثانی و شین معجمہ و الف و نون ف مرغ آبی و گویند کبوتر وحشی ست۔

تنمیق التحتانی

ورد چینی م گل نسترین۔

ورد وفلی ع بفتحتین اول ہمزہ وثانی وسکون فا ہ کنیر کا بھول اور ق آن

ورد الزوانی بفتح زا معجمہ مشدد با واو ثانی و الف و کسر نون ف گل

تنمیق الزاء المعجمۃ وتنمیق الکاف

وزک ف بفتح زا معجمہ م درخت بید ع عرب۔

تنمیق الطاء

وزغہ بفتح اول وثانی وغین معجمہ ف نوعی از سمالا مندر گوئند حربا و گویند ضفدع ل کرم صدف۔

تنمیق الزاء المعجمۃ الفارسی وتنمیق الکاف

وژنگ ف بضم اول وفتح ژا فارسی وسکون نون م فوزے جگرے رنگ کہ بر تلوی تبسو بخیند۔

وژول ف بضم اول وثانی م طحلب شور و استخوان شتالنگ۔

تنمیق السین المہملۃ وتنمیق الجیم

وسج ہ بکسر و ضم اول وفتح سین مہملہ م اشق۔

تنمیق الخاء المعجمۃ

وسخ ع بفتح اول وثانی وسکون ثالث ف بعربی لعبو در اردو آن غابی ست کہ در کوہ روید و بہی لعبو دہد ط ح ای ۲۔

تنمیق النون

وسخ الاذن ع بفتح اول وسکون ثانی ف چرک گوش ط ح ی ق محلل ملین۔

تنمیق الطاء

وسخ الکوارہ ع بسکون لام وفتح کاف باو لو و الف وفتح را

تنمیق الحاء المہملہ

وبر اللقاح ـ ع بضم لام با قاف مشددہ والف وحاء مہملہ ف پشم شتر

تنمیق الراء المہملہ

وبر ـ ع بفتح اول وثانی وسکون راء مہملہ ف پشم ۵ اون وبسکون ثانی ف جانوریست شبیہ بگربہ ودم ندارد واز پوستش پوستین سازند

تنسیق وتنمیق الجیم

وج ـ ع بفتح اول وسکون جیم ف اگر ترکی ۵ بیج واح ی ۲ گویند ۳ ق ملطف خ فربہ سطبر خوشبوی پر گرہ ش از نیم درم تا یکدرم ص تخم رازیانہ ل زیرہ یک وزن ودو دانگ وزن آن زراوند یا زیرہ یک وزن وربوند یک وزن یا قسط ـ

تنسیق الخاء المعجمہ وتنمیق القاف

وخشیزق ـ بفتح اول وسکون خاء معجمہ وکسر شین معجمہ وسکون تحتانی وفتح زاء معجمہ وسکون قاف ف درمنہ بخراسانی طح ی ـ

تنسیق الدال المہملہ وتنمیق الحاء المہملہ

ودح ـ بفتح اول وثانی وحاء مہملہ م زوفائے تر ـ

تنمیق العین المہملہ

ودع ـ بفتح اول وثانی وسکون عین مہملہ ف کجک بزرگش را سفید مہرہ وکوچک را گوش ماہی گویند ۵ سنکھ خ پہن پیچیدہ ل صدف ـ

تنسیق الراء المہملہ وتنمیق الالف

ورد وفرا ـ بفتح اول وسکون راء مہملہ وکسر دال مہملہ اول وفتح دال مہملہ ثانی وسکون فاء با راء مہملہ والف ع شقایق النعمان ف گل لالہ ـ

ورطا ـ بفتح اول وسکون ثانی با طاء مہملہ م ریوند چینی ـ

تنمیق الموحدہ

ورد الحب ـ بفتح اول وسکون ثانی وضم دال مہملہ وسکون لام وفتح حاء مہملہ م کبیکج ـ

تنمیق الفوقانی

ورد الزینت ـ ع بکسر زاء معجمہ وسکون تحتانی وفتح نون وسکون فوقانی ف گل خطمی ـ

وزغت ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح غین معجمہ وسکون سین مہملہ م برغست

تنمیق الجیم

ورتاج ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وفوقانی والف وجیم م نیلوفر یا برگ ع خبازی ـ

ورتیج ودرویج ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر فوقانی وسکون تحتانی در لغت اول وکسر دال مہملہ در لغت ثانی م جانور پودنہ ع سلوی

تنمیق الدال المہملہ

ورد ـ ع بفتح اول وسکون ثانی ودال مہملہ ف گل ۵ گلاب طب ای ۲ گویند ۳ ق مسہل صفرا ومقوی دماغ ودل خ تازہ تمام شگفتہ قوی بوی سرخ رنگش از تازہ او دہ درم حبس اسہال کند ص قند با عسل ل جہت دفع زکام بوئیدن کافور یا بنفشہ ـ

تنمیق الراء المہملہ

ورد الحمار ـ ع بفتح اول گلی ست کہ درونش سرخ وبیرونش زرد ست ف گل محیہ طب ی ـ

ورد الحمیر ـ ع بضم حاء مہملہ وکسر میم وسکون تحتانی وراء مہملہ م نوعے از عود الصلیب ـ

تنمیق السین المہملہ

تنمیق الراء المهمله

نیل پر و نیل فر و نیلو پر و نیلو فر ف بکسر اول و سکون ثانی و ضم لام و فتح موحدهٔ فارسی و سکون راء مهمله در لغت اول و بفتح فا در لغت دوم و ضم لام و واو مجهول و فتح موحدهٔ فارسی و سکون راء مهمله در لغت سوم و فتح فا در لغت چهارم کرنب الماء و بیونانی نمیقا و حب و براحب العروس گویند ه کنول طب ر ۲ گویند ی ۲ ق منوم مسکن اوجاع و مقوی دل خ بغدادی آسمان گون تازه خوشبوی هفت گل ص جزر مربال خطمی سفید یا بنفشه و گویند گل کبودیست که بیارهٔ آن بر چوب و درخت پیچیده بالا رود ه کواد و دهی۔

تنمیق القاف

نیشوق بفتح اول و سکون ثانی و ضم شین معجمه و سکون واو و قاف ف آلوچه

تنمیق اللام

نیپال ه بفتح اول و سکون ثانی و موحدهٔ فارسی و الف و لام قسمی از چرایتا

نیل ف بکسر اول و سکون ثانی حشیشی ست که عصارهٔ وی را نیلج گویند و شجر وی را اعظام و از آن رنگ سازند و صباغان بکار برند طح ای ۲ و گویند ب ۲ گویند مع ری ق قابض مجفف خ هندی که زود حل شود ض رب السوس ل صندل سرخ و مقل ازرق

تنمیق النون

نیل من ه بکسر اول و سکون ثانی و لام و فتح میم و سکون نون م نیلم ف یاقوت کبود

تنمیق الواو

نیبو ه بکسر اول و سکون ثانی و ضم موحده و سکون واو ف لیمو

نینو ف بکسر اول م مسکه۔

ترقیم الواو و تنسیق و تنمیق الالف

وا ف بواو و الف م آش۔

تنمیق الجیم

وانج ف بسکون نون ع عدس۔

تنمیق الدال المهمله

واجد یمنی بواو و الف و کسر جیم و سکون دال مهمله م لبلاب

والان خرد ف بواو و الف و لام الف و نون ع سیب

تنمیق الفاء

واف ف م بلبل۔

تنمیق الکاف

واک ف جانوریست کبود رنگ و اکثر در کنارها آب نشیند م واق۔

تنمیق الکاف الفارسی

والان بزرگ ف ه سونف۔

تنمیق اللام

وال ف م نوعی از ماهی فلوس دار۔

تنمیق النون

وادیان بکسر دال مهمله ف م بادیان۔

تنسیق و تنمیق الموحده

وبر الارنب ع بفتح اول و ضم موحده و ضم راء مهمله و سکون لام و فتح الف و سکون راء مهمله و فتح نون و سکون موحدهٔ ثانی ف پشم خرگوش طح ی ق مجفف۔

نوق ع بضم اول وسکون ثانی م رحمہ۔

تنمیق النون

نوترون۔ ف بضم اول وسکون ثانی نے وفتح زا، ر فارسے وسکون واو م درخت کلج۔

نون۔ ف بضم اول وسکون ثانی م تتہ درخت وماہی درکب دیاہی دوات۔

تنمیق الواو

نوشدارو ف بضم اول م تریاق وپاذہر۔

تنمیق الطاء

نوشتہ۔ ف بضم اول وفتح ثانی والف وسکون سین مہملہ وفتح فوقانی م خشت۔

نوزہ بضم اول وسکون ثانی وفتح زا مہملہ کلس ف آہک

طاحی بہ ق محرق خ سفید آب نلویہ ص روغن گل ز رنج

نوشابہ۔ ف بضم اول وسکون ثالث وفتح شین معجمہ والف وفتح موحدہ م آب حیات ست واللہ اعلم۔

نوندہ ف بفتح اول وثانی وسکون نون ثانی وفتح دال مہملہ م اسپند

تنمیق التحتانی

نوای ہ بکسر اول وفتح تحتانی والف وکسر راء مہملہ نام گل ہندیست۔

نوی الملیلج الکابلی ع انجان ہلیلہ کابلی خ زنگ ش تنگ ث تعال۔

تنمیق اطباء تنمیق المہملہ

نار ع بفتح اول وثانی والف ف بچہ خرچال دبچہ پنگنوار۔

تنمیق الشین المعجمہ

نوش۔ ف م نک دنعی دیاہ داروع کرمۃ البیضا۔

تنمیق القاف

نہق بفتح اول وثانی وسکون قاف م جرجیر البر گویند جرجیر البر۔

تنمیق الکاف الفارسی

نہنگ بفتح اول وثانی وسکون نون ثانی وکاف فارسی ہ مگرمچھ ع تمساح

تنمیق اللام

نہغل بفتح اول وسکون ثانی وفتح غین معجمہ وسکون لام م شقاقل

تنمیق الیاء التحتانی وتنمیق الالف

نیمقا۔ رومی بکسر اول وسکون تحتانی وضم جیم وقاف والف م نیلا تھوتھا ہ بکسر اول وسکون ثانی ولام والف وفتح فوقانی وانہار باء وسکون راء وفتح فوقانی ثانی وخفاء ہاء ثانی والف ثانی ف توتیا سبز۔

نینیاف بکسر اول وسکون ثانی وکسر نون ثانی باتحتانی ثانی م نانخواہ ہ اجوائن۔

تنمیق الموحدہ

تنیب بکسر اول وسکون ثانی وخفاء نون ثانی وموحدہ مشہور آزاد درخت۔

تنمیق الجیم

نیلج بکسر اول وسکون ثانی وفتح لام وسکون جیم ع عصارۂ نیل۔ ف نباتی سبز ورق مائل بسرخی لایثاو آروجہ۔

تنمیق الدال المہملہ

نیلوفر کبود۔ ف بکسر اول وسکون ثانی وضم لام وواو ثانی وفتح فاو کسر راء مہملہ وفتح کاف وضم موحدہ وسکون واو ثانی ودال مہملہ ہ نال سالک وہندیہ۔

تنسیق المیم وتنمیق الراء المہملہ

نمر ع بفتح اول وکسر میم و راء مہملہ ف پلنگ ط پیہ او ح ی۔

تنمیق السین المہملہ

نمس ف بضم اول وثانی م راسو۔

تنمیق الکاف

نمشک ف بفتح اول وضم ثانی وسکون فوقانی م زعرور۔

نموسک ف بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وفتح سین مہملہ م جانور تیہو۔

تنمیق اللام

نمل ع بفتح اول وسکون ثانی ولام ف مورچہ ومورہ چیونٹی ط ح ی ق معفن خ طیار ش دہ عدد ص عفن مورد

تنمیق المیم

نمام ع بفتح اول وثانی مشدد والف ومیم ثانی ف سینبر ہ جنگلی پودینہ ط ح ی گویند ۳ ق مفتح محلل مدر مقوی دل خ سبز تیز بوی ش دو درم ص بنفشہ ل بادروج یا نفع۔

تنمیق النون

نمیسقن بضم اول وفتح ثانی وسکون تحتانی وفتح سین مہملہ وکسر قاف وسکون نون ثانی م کرسنہ۔

تنمیق الہاء

نمک شیشہ ف بفتح اول وثانی ہ کاج لون۔

تنسیق النون وتنمیق الالف

نخا بفتح اول وسکون نون ثانی وحاء مہملہ والف ف پودینہ

تنسیق الواو وتنمیق الالف

نوش گیا ف بضم اول وواو مجہول م مخلصہ۔

تنمیق الجیم

نوج ف بضم اول درخت کاج م لبلاب۔

تنمیق الجیم الفارسی

نویچ ف بفتح اول وکسر ثانی م عشقہ۔

تنمیق الحاء المہملہ

نوح بضم اول وسکون واو وحاء مہملہ م لبلاب۔

تنمیق الدال المہملہ

نوند ف بفتح اول وثانی ف اسپند۔

تنمیق الراء المہملہ

نوشادر ف بفتح اول وسکون ثانی وشین معجمہ والف وفتح دال مہملہ وسکون راء مہملہ م معدنی ست وعملی قریب کوہ نواحی سمرقند ودر مندان کہ از توابع کرمان ست غاری ست واز آن بخارے می خیزد ومنجمد می شود وآن معدنیست وعملی آنچہ از آتش در خشت پزی وگلخن حمام حاصل شود ط ح ی ۳ ق مذیب ملطف خ خراسانی صاف بلور مانند ل شب یا نمک اندرانی یا قلی

نوی التمر ع بفتح اول وکسر ثانی وبا تحتانی وفوقانی مشدد وسکون میم ف خستہ خرما واستخوان خرما ہ کھجور کی گٹھلی ط ح ی۔

تنمیق الزاء المعجمۃ الفارسی

نوژ ف بضم اول وسکون ثانی م درخت کاج۔

تنمیق الشین المعجمہ

نوش ف بضم اول وسکون ثانی م یا در ہر دو تریاک۔

تنمیق القاف

نشاستہ ع بضم اول با شین معجمہ و الف و فتح راء مہملہ و ہاء ف
بورۂ ہر درخت و برادۂ ہر چیز۔

نشاستہ۔ بکسر اول ع لباب النخ۔

نشیہ۔ ف بکسر اول و ثانی و تحتانی مجہول ہم گوشت خام پیراستہ

تنمیق التحتانی

نشی بفتح اول و سکون ثانی و تحتانی مجہول ف رواہ ترکی کہ سابق

تنمیق الضاد المعجمہ و تنمیق الراء المہملہ

نضارع بفتح اول و ضاد معجمہ و الف و راء مہملہ ف درخت کنار کہ

رویدہ و انچہ بر زمین روید آنرا نثل گویند۔

تنمیق الطاء المہملہ و تنمیق النون

نطرون بفتح اول و سکون طاء مہملہ و ضم راء مہملہ و سکون واو

و نون ف بورۂ ارمنی تا جو الکمار طرح ی ۳ ق مجلی ض

صمغ عربی یا طباشیر نمک یا ہندرانی یا شبت۔

تنمیق و تنمیق العین المہملہ

نضع ع بفتح ہر دو نون و سکون ہر دو عین مہملہ ف بودینہ

طراغ گویند ی ۲ گنیدح ۳ ی ق ملطف و مقوی دل و حافظ

نون خ بستانی و تازہ و انچہ در سایہ خشک سازند ض

نرفس یا حب السفرجل ل بودینہ جوئے یا دو وزن مصطگی۔

تنمیق المیم

نعاقم ع بضم اول و ثانی و الف و میم ف شترغ طراق

تنمیق العین المہملہ و تنمیق الکاف

نعرنک ف بفتح اول م انبہ طرح ی ۲

و طلوح ی ۲ گنیدح ۲ ق مصلح نفش قابض طبیعی و دافع صفرا و تشنگی مجربش ننگ

روی برافروز دیمن بریلین و دافع صفرا و مقوی دل و دماغ

تنمیق النون

نغنخوالان ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح نون ثانی و خا معجمہ

باواو معدولہ و الف و لام و الف ثانی و نون ثالث ہم نانخواہ۔

تنمیق الواو

نغنخواو۔ ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح نون ثانی و خا معجمہ باواو

معدولہ و الف و واو مجہول ہم نانخواہ۔

تنمیق الفاء و تنمیق الجیم الفارسی

نفج۔ ف بفتح اول و سکون ثانی ہم کاغذ۔

تنمیق الدال المہملہ

نفس آباد۔ ف بفتح اول و ثانی و سکون سین مہملہ و ہمزہ ہم شش

تنمیق الطاء المہملہ

نفطاع ع بفتح اول و سکون تا بفتح طا مہملہ ف نفت رغنی رستہ کہ روایت غیر مرا بجہ

سیاہ و غلیظ طرح ی ۲ ق ملطف محلل خ سفیدش دو درم مطاع مصنوع از سیاہ طرا

تنمیق القاف و تنمیق الدال المہملہ

نقد ع بفتح اول و سکون قاف و دال مہملہ ہم معصفر۔

تنمیق الکاف و تنمیق الموحدہ

نکاب۔ ف بفتح اول و کاف ہم زاک۔

تنمیق الھاء

نکھتا بفتح اول و سکون ثانی و اطہار باع اظہار الطیب

تنمیق اللام و تنمیق الکاف

نلک بفتح اول و سکون لام و کاف ہم شجر بزرگ و کلول ہم دانہ خشخاش

نیدع ع بفتح اول وسکون ثانی ودال مہملہ وعین مہملہ م صمغ رے

تنمیق الکاف

ندک بفتح اول وسکون ثانی وکاف ف اورک۔

تنمیق الراء المہملہ وتنمیق الدال المہملہ

نرد بفتح اول وسکون راء مہملہ ودال مہملہ ف طلائیست مرکب از صندل سرخ وگل ارمنی وفوفل واقاقیا وحضض وسفیداج ومردارسنگ وبزبان فارسی تنہ درخت۔

تنمیق الراء المہملہ

نرمورف بفتح اول وسکون ثانی وضم میم وسکون واو م فندق وگویند گردکان

تنمیق السین المہملہ

نرجس ع بفتح اول وکسر جیم ع بہ ف نرگس طبع ح ی گویند ح ی ۲ گویند ۳ ق محلل ملطف خ ہفت زردہ ص نیلوفر ل نسرین یاخیری۔

تنمیق الکاف

نرسک ف بفتح اول وثانی وسکون سین مہملہ ع عدس ہ مسور

تنمیق التحتانیہ

نرگنڈی ہ بکسر اول وسکون ثانی وضم کاف فارسی وخفا نون وکسر دال مہملہ ہندی وسکون تحتانی ف پنچکشت۔

تنمیق السین المہملہ وتنمیق الالف

نسکبا بہ بفتح اول وسکون سین مہملہ وکاف باموحدہ وبالف م اشش عدس۔

تنمیق الفوقانی

نسخ العنکبوت ع بفتح اول وثانی وضم سین وسکون خا م

وفتح عین مہملہ وسکون نون وفتح کاف وضم موحدہ وسکون واو وفوقانی نم ابرکا کیا۔

نسوت ع بکسر اول وضم سین مہملہ وواو مجہول وفوقانی م تربد

تنمیق الراء المہملہ

نشتر ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی ہ گل سیوتی۔

نسرع بفتح اول وسکون ثانی وراء مہملہ ف کرس ہ گنیڈا طاگوشتش ح ی۔

تنمیق الکاف

نسک ف بفتح اول وسکون ثانی ع عدس گویند مطر۔

تنمیق النون

نسترن ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وراء مہملہ وسکون نون م گلمیت مشہورہ سیوتی۔

نسرین ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی ونون ثانی ف ورد ضیبہ ہ گل سیوتی یاکوجا طرح ہی اگویند ۲ گویند ۳ ق مقوی دماغ مش ایک درم مناسب درم ص کافور ل نرجس یاباسمین۔

تنمیق الشین المعجمہ وتنمیق الالف

نشاع بکسر اول وشین معجمہ والف ف نشاستہ طبع گویند گویند ب ۲ ق حابس خون وسکن قابض وسرد خ سفید مش فرد م ص مسل ل گرد آسیا یا برنج خسول یا نوم محض

تنمیق الکاف

نشک ف بفتح اول وسکون ثانی م درخت نارد

تنمیق الطاء

تنسیق رطب و یابس ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر قاف
وفتح راء مہملہ وسکون طاء مہملہ وکسر باء موحدہ
ثانی یا یاء مثناۃ تحتانی ف کنارہ بیرواتر اوب ۲ گویند خشک
اب ی ق قانون بوعلی بمعنی بزرگ رسید وشش سیر درم ص عمل ل نجیر ا

تنسیق الجیم وتنسیق الموحدہ

نجب بفتح اول وسکون جیم وموحدہ ف ہر قشر را بدین نام
وانند اما مخصوص ست بسلیخہ۔

تنسیق الراء المہملہ

جار ف بفتح اول وثانی ہم گلگونہ۔

تنسیق النون

وان بفتح اول وسکون ثانی باو او والف م زعفران۔

تنسیق الحاء المہملہ وتنسیق السین المہملہ

س ع بضم اول باحاء مہملہ والف وسین مہملہ ف مس
باطاح ی ق حاد محرق خ رقیق اس سرخ از ہر رو
رود گرداز مدوسق نیدم ص کتیرا از تو بال رو سنج۔
س مکلس بضم میم وفتح کاف وفتح لام مشددہ
ون سین مہملہ ف مس کشتہ۔

تنسیق القاف

س محرق ع بضم میم وسکون حاء مہملہ وکسر راء مہملہ وسکون قاف م رو سنج

تنسیق اللام

ل ع بفتح اول وسکون ثانی ولام ف مگس عسل۔

تنسیق المیم

م ع بضم اول وثانی والف وسیم ف مرغابی۔

تنسیق الخاء المعجمہ وتنسیق الجیم الفارسی

نخج ف بفتح اول وسکون خاء معجمہ گیاہیست کہ از و جارو بہ سازند

تنسیق الدال المہملہ

نخچیر و نخجیر ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم فارسے
ودال مہملہ در لغت اول وفتح جیم فارسے وسکون نون
در لغت ثانی م ریم آہن۔

تنسیق الراء المہملہ

نخیر ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر جیم بانحتانی م بزکوہی۔

تنسیق العین المہملہ

نخاع ع بکسر اول وخاء معجمہ والف وعین مہملہ ف پشت مارو
حرام مغز طب ی ا۔

تنسیق اللام

نخل ع بفتح اول وسکون ثانی ولام ف درخت خرما طب
ی ق قابض خ شرتازہ ص سکنجبین ل از طلع کشری۔

تنسیق الطاء المہملہ

نخالہ ع بضم اول وثانی والف وہاء مبوسہ ہ بھوسی طعام
ی ق مجلی ملین خ از گندم ص نشاستہ ل آرد جو۔
نخکلہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف ولام گردگانے
کہ سخت باشد وز دشکستہ نشود ومغزش بشواری برآید۔

تنسیق وتنسیق الدال المہملہ

ند ف بفتح اول وسکون ثانی ف عطریست مرکب
از عنبر وعود ومشک ونبات کہ او را کشتہ گویند

تنسیق العین المہملہ

نارجیل بنون والف وبسکون راء مہملہ وکسر جیم ویاء تحتانی ولام ف نارگیل وجوز ہندی ہ ناریل وکھوپرا ط ح راگویند ق مسہی ش یک درم ص فانید۔

ناریل ہ بنون والف وراء مہملہ وفتح تحتانی ولام ع جوز ہندی

ناسپال ہ بسکون سین مہملہ ف پوست انار۔

تنمیق النون

ناخن پریان ف بکسر نون ثانی وفتح موحدہ فارسی وسکون راء مہملہ یا تحتانی والف ونون ثالث ع اظفار الطیب۔

ناردین رومی بنون والف وراء مہملہ ودال مہملہ وسکون تحتانی ونون ثانی م سنبل رومی ط ح ای ۲ گویند ۳ ق قابض طبع خ فربہ خوشبوی سفیدی مائل ص کتیرا یا عسل ل سنبل ہندی

ناروان ونارون ف بسکون راء مہملہ یا واو والف در لغت اول وفتح واو در لغت ثانی درختیست خوش قد وخوش اندام وگلنار فارسی۔

نازک بدن بضم زاء معجمہ ہ رستنی سرخرو۔

ناگدون ہ بنون والف وکاف فارسی وفتح دال مہملہ وسکون واو ونون ثانی ف مارچوبہ۔

تنمیق الواو

ناجو ف بضم جیم وسکون واو م درخت صنوبر۔

ناخن دیو بکسر دال مہملہ ہ نکھر۔

نارخو ف بسکون راء مہملہ م گل انار۔

نارو بضم راء مہملہ م جانوریست خوش آواز مانند بلبل۔

ناژو ف بضم زاء فارسی م درخت ماجو۔

تنمیق الہاء

ناروہ ف بسکون راء مہملہ وفتح دال مہملہ م کنہ وپشہ

ناروہ ف بفتح واو م نارو۔

نانخواہ بسکون نون ثانی وضم خاء معجمہ باواو والف ثانی واظہار ہا ف زنبان ہ اجواین ط ح ی ۳ گویند ۲ ق منضج ملطف مغثی مدر خ زرین تازہ خوشبوی مائل بسرخی ش یک مثقال ص عناب ل زیرہ۔

تنمیق التحتانی

ناگ پتی ہ بنون والف وبسکون کاف فارسی وفتح موحدہ فارسی وکسر فوقانی وسکون تحتانی ہ لجالو۔

ناوی ہ بنون والف بکسر واو وسکون تحتانی م نا ے۔

تنسیق وتنمیق الباء الموحدہ

نبات الجلاب ع بفتح اول وموحدہ والف وفوقانی وسکون لام وضم جیم ولام مشددہ والف وموحدہ ہ مصری ط مع ق مجلی ملین خ سفید شفاف پاک سبک حب دار ص بو ترش ل شکر طبرزد۔

تنمیق الدال المہملہ

نبات الرعد ع بفتح راء مہملہ مشدد وسکون عین مہملہ ودال مہملہ م کمات۔

تنمیق الذال المعجمہ

نبیذ ع بہ فتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وذال معجمہ ف شراب خ از سیلان رطب۔

تنمیق السین المہملہ

ترقیم النون و تنسیق و تنمیق الالف

نا ف بنون و الف م آب۔

ناخن بویا ف بضم خاء معجمہ و کسر نون و ضم موحدہ و واو مجہول با تحتانی ع اظفار الطیب ہ نکھ۔

نارگیرا بکسر راء مہملہ و کسر کاف فارسی و سکون تحتانی با راء مہملہ ثانی م خشخاش سیاہ۔

ناگ پالا ہ بنون و الف و بسکون کاف فارسی با موحدہ فارسی و الف ثانی و لام و الف ہ گاشکری۔

تنمیق الموحدہ

ناب الکلب ع بضم موحدہ و سکون لام با موحدہ و فتح کاف و سکون لام ثانی و موحدہ ثانی ف دندان پیش سگ ہ کچلی کتی کی

تنمیق الجیم

نارنج بنون و الف و بفتح راء مہملہ و سکون نون ثانی و جیم ف نارنگ اندکہ از نارنگی بزرگ ست و از و ترش تر ط پوست او ح ۲ ترشہ او ب ی ا تخم آو پنج او ی ح ق پوست او ملطف و مقوی دل ش از حب او نیم مثقال ص عسل خرمال اترج

نافوج بنون و الف و بضم فا و سکون واو و جیم م نوعی از سوسن بری کہ آن را دلبوب گویند۔

تنمیق الدال المہملہ

نارد ف بفتح راء مہملہ و سکون دال مہملہ ہ کلی و گویند پشہ۔

تنمیق الراء المہملہ

ناگ کیسر ہ بنون و الف و بسکون کاف فارسی و کسر کاف و تحتانی مجہول و فتح سین مہملہ و سکون راء مہملہ ف نارمشک۔

تنمیق الزاء الفارسی

ناژ ف م درخت کاج۔

تنمیق السین المہملہ

ناغیس بربری بکسر غین معجمہ و سکون تحتانی ف نارمشک

تنمیق الشین المعجمہ

ناخن خوش ف بضم خاء معجمہ ثانی و واو معدولہ ع اظفار الطیب

تنمیق الغین المعجمہ

نان کلاغ ف بکسر نون ثانی و فتح کاف و لام و الف م رستنیست کہ از زمین نمناک روید

تنمیق الفاء

ناف ف بفا کرم صدف۔

تنمیق الکاف

نارمشک ف بنون و الف و بسکون راء مہملہ و کسر میم و سکون شین معجمہ و کاف م ناگ کیسر ط ح ای ۲ گویند ح ی ۳ ق ملطف و مقوی دل خ خوشبوش نیم درم ص طباشیر ل یک نیم وزن آن سنبل الطیب و نیم وزن پوست بیرون پستہ یا نیم وزن زنجبیل یا نیم وزن قسط۔

ناک ف عنبر و مشک و امثال آن کہ مغشوش باشند و قسمی ست از امرود کہ بہترین اقسام اوست و در ہندی جانوری ست شبیہ بہ نہنگ۔

تنمیق الکاف الفارسی

نارنگ ف بفتح راء مہملہ م نارنج۔

تنمیق اللام

میناف بکسر اول وسکون ثانی بانون والف م آبگینہ وآبگینہ الوان
کہ شبیہ بیاقوت وزمرد وغیرہا سازند مصدر طلا نقرہ بکار برند وبعضی کیمیا نیز آمدہ۔

میور سکھارہ بفتح اول وضم ثانی وواو مجہول وراء مہملہ وفتح سین مہملہ وکاف
واظہار ہا وواو ہندی شہور ہندی ست م اشلان۔

تنمیق الجیم

میمیخ بفتح اول وسکون ثانی وضم موحدہ فارسی وسکون
خا معجمہ وفتح نون ثانی وسکون جیم ف بیخ جو مش دوشاب۔

میوہ رح۔ بر فتح اول وثانی مجہول وکسر واو وسکون تحتانی
ثانی وفتح زا معجمہ عنب جبلی ف سویز ک ہ لنداح ی ۳
ق مرق اکال تقی مصری سیاہ رسیدہ ش ع حب صرع ل اعاقرحا

تنمیق الراء المہملہ

میشہار۔ ف بکسر اول وثانی مجہول باشین معجمہ وفتح
موحدہ وہا والف وراء مہملہ م اقحوان۔

تنمیق الزاء المعجمہ

میز۔ ف بکسر اول وثانی مجہول م پیشاب۔

میمیز۔ ف بکسر دو میم وسکون ہر دو تحتانی م مویز۔

تنمیق الکاف

میمک۔ ف بکسر اول وفتح ثانی مجہول وخا معجمہ وسکون واو م قرنفل

میوک۔ ف بکسر اول وسکون ثانی وضم واو مہملہ وسکون واو م سورنجان۔

تنمیق الکاف الفارسی

میگ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وکاف فارسی م بلغ۔

تنمیق اللام

میں چل ہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ فارسی واظہار ہا جوز القی

تنمیق النون

میسوسن۔ بفتح اول وسکون ثانی وضم سین مہملہ وواو مجہول
وفتح سین مہملہ ثانی ف شراب سوسن۔

میہمن۔ ہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح ہا وسکون نون ف سکر

تنمیق الواو

میوف بکسر اول وضم نون م آبگینہ وزمرد۔

میوف بکسر اول وثانی مجہول م موی۔

تنمیق الہاء

میہع بکسر اول وسکون ثانی وفتح عین مہملہ وہا دونوع ست
سائلہ رالبنی وثقل ویرایا بگیرند ہ سلارس طامای گویند
ح ی ق منضج منوم مدر خسائل خوشبوی سفید مائل بزردی
س شاذ زود رنگ تا یک مثقال ص مصطگی یا نیلوفر یا زیادہ یا کاف
ل جند بیدستر وروغن یاسمین وجاوشیر یا زنبق یا لادن۔

تنمیق التحتانی

میان سرای ف بکسر اول وثانی باالف وسکون نون وفتح
سین مہملہ وراء مہملہ والف ثانی م تونی یا زنگور۔

میتھی۔ ہ بکسر اول وسکون ثانی وکسر فوقانی واظہار ہا
سکون تحتانی ع حلبہ۔

میڈھا سینگی۔ ہ بکسر اول وثانی مجہول وخفا نون
وفتح دال مہملہ ہندی واظہار ہا والف وکسر سین مہملہ وسکون
تحتانی ثانی وکسر کاف فارسی وسکون تحتانی ثالث قسمی
دودھی کہ دوائے ہندیست۔

می ف بفتح اول ع خمرہ مروگلاب را نیز گویند۔

سویش در ہندی ف بضم اول وسکون ثانی وکسر شین معجمہ وفتح واو مہملہ وسکون راء مہملہ وفتح موحدہ وسکون نون وکسر واو ثانی وسکون تحتانی م بویش در ہندی۔

مولی ہ ویونانی بضم اول وسکون ثانی وکسر لام وسکون تحتانی ع حسرل ف ترب۔

مومیائی ف بضم اول وثانی مجہول وسکون میم ثانی باتحتانی والف مشہور ست بہمین نام۔

موم ہ یعنی شمع وبیائی نام وبہی ست کہ در آنموضع مبیع اوست وآن بیائی ست وحشری ومجری طرح ۲ ہی اق ملطف محلل بہی خ کانی سش بیع درم ص فقر البہود۔

موندڑی ہ بضم اول وسکون ثانی وضم نون وکسر واو مہملہ وسکون تحتانی م دوای ہندی ست عظیم المنفع کہ گلش بکلم آسا در تالابہا روید طرح

تنقیق الطاء وتنقیق الالف

مہا بفتح اول وہا والف وہی نیز آمدہ ف سنگ ہلور۔

مہامیدا۔ ہ بفتح اول وثانی والف وفتح میم ثانی وسکون تحتانی ودال مہملہ والف م دوای ہندی ست طب

مہرگیا۔ ف بکسر اول وسکون ثانی وراء مہملہ وکاف فارسی باتحتانی م آترنگ

مہوا۔ ہ بفتح اول وسکون ثانی وواو والف ف درخت گچکاں

تنقیق الراء المہملہ

ہلور۔ ہ بفتح اول ف سنگیست کہ از لاوہ می سازند۔

تنقیق الکاف

ملک ف بفتح اول وثانی وسکون کاف ہ ملیٹھی۔

تنقیق اللام

مہانل ومہانول ف بکسر نون در لغت اول وضم نون در لغت ثانی م افیون خالص۔

تنقیق المیم

مہدم ومہدرم بفتح اول وضم دال مہملہ م جانوریست وحشی مخالب کردم ابلق دارد واز ان پر تیر سازند۔

تنقیق الواو

مہرۂ جان ط ر و ف بضم اول م مارمہرہ عزازیاں ست ہ سانپ کاسنی

مہرۂ گاو ف بضم اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ وہمزۂ ملینہ باکاف فارسی والف وواو مجہول ہ کاوردہن وگوگرو چین۔

تنقیق الہاء

مہدمہ بفتح اول وسکون ثانی ودال مہملہ ومیم ثانی ف نوعی از چوب کہ اشنان

مہرگیاہ ف بکسر اول وسکون ثانی وراء مہملہ وکاف فارسی وفتح تحتانی والف م مہرگیا۔

مہیاوہ ومہیوہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح تحتانی والف وفتح واو در لغت اول وکسر ہا وسکون تحتانی وفتح واو در لغت ثانی م ناخنہ رنگیست کہ اکثر مردم الوان ہا ہی رنگہ ترتیب دہند۔

تنقیق التحتانی

مہلیٹھی بضم اول وسکون ثانی وفتح لام باتحتانی وکسر فوقانی ہ جیٹھی۔

تنقیق الیاء التحتانی وتنقیق الالف

میدا۔ ہ بکسر اول وسکون ثانی بدال مہملہ والف دوای ہندی مشہور ست

میشاف بکسر اول وثانی مجہول بشین معجمہ م گیاہی ست ع حے العالم گویند۔

موسرع بضم اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ وسکون راے مہملہ ف زنبور

تنمیق الراء المهملة

موش خوار وموش گیر ف بضم اول وسکون ثانی وشین معجمہ وضم خاء معجمہ باواو معدولہ والف وراء مہملہ ولغت اول وکسر کاف فارسی وسکون تحتانی ولغت ثانی م قسمی اغلیوا

تنمیق الراء المعجمة

موز بضم اول وسکون ثانی وزاء معجمہ ہ کیلا طاح راگویند

مرق بلغ بزرگ شیرین رسیدہ ص مصطکی ل مسکہ وعسل

تنمیق السین المهملة

موسجرس ۔ ہ بضم اول وسکون ثانی وجیم فارسی وفتح راء مہملہ وسکون سین مہملہ م صمغ درخت سنبل

تنمیق الکاف

مودہک ۔ ہ دوای مشہور ہندیست

سوگ ف بضم اول وسکون ثانی م میش

تنمیق الکاف الفارسی

سونگ ہ بضم اول وسکون ثانی وخفا رنون وکاف فارسی م زنجبار

تنمیق اللام

مول ع بضم اول وسکون ثانی ولام م عنکبوت ہ تخم نباتات

تنمیق المیم

مورد اسفرم ۔ بضم اول وثانی مجہول وفتح راء مہملہ وسکون دال مہملہ وکسر میم ہ وسکون سین مہملہ وفتح فا وسکون راء مہملہ ثانی ومیم ثانی ف مورد بری طاح بی برخ رومی

موم ف بضم اول وسکون ثانی ومیم ع شمع ہ مین

تنمیق النون

مورامون یونانی بضم اول وسکون ثانی وراء مہملہ والف وضم میم وسکون واو ثانی ونون م شقاقل

موم آئین ف بضم اول وسکون واو ومیم ثانی ومد ہمزہ وکسر موحدہ وسکون تحتانی م مومیائی گویند کہ مین نام وہمی ست کہ از غار آن مومیائی حاصل شود

تنمیق الواو

مو بضم اول وسکون واو مشہور ست بہمین نام گویند چشیتی است بیلساق ونبات ودرق وی مانند شبت بود طاح می

وق بلغ مدرس ش نیم مثقال ص کرفس وصندل وگلاب وگویند تخم کرفس ل نیموزن جوز الطیب ونیم وزن سنبل یا غلفل سیاہ یا اسارون وسلیخہ

تنمیق الهاء

موتھرہ ہ بضم اول وثانی مجہول وفتح فوقانی وہندے واظہار ہا ہم غلہ ایست ہندی طاح

موسمہ ف بضم اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ م زنبور

موسیچہ ف بضم اول وسکون ثانی وکسر سین مہملہ وسکون تحتانی وفتح جیم فارسی م جانور یست شبیہ بفاختہ

موتجہ ف بضم اول وسکون ثانی وفتح جیم وکسر شین معجمہ م کرم شبیہ بکرم مسکہ لرنجاہ بارز

موینہ ف بکسر میم وسکون تحتانی وفتح نون م پوستین

تنمیق التحتانی

موتی ہ بضم اول وسکون ثانی وکسر فوقانی وتحتانی ف مروارید ع لولو۔

ف قسمی از زیرہ وگویند سیاہ دانہ۔

تنمیق الجیم

منج ف بضم اول وسکون ثانی وجیم م ریوند وگویند بذر البنج وبضم اول زنبور عسل وہ گیاہی ست کہ ازو ریسمان سازند۔

تنمیق الخاء المعجمہ

منجخ بضم اول وسکون ثانی وفتح جیم وسکون خاء معجمہ ف مرکبی ست کہ او را برود کافوری گویند۔

تنمیق الراء المہملہ

منثور ع بفتح اول وسکون ثانی وضم مثلثہ وسکون واو وراء مہملہ ف خیرے، نوعی از نشاستہ۔

مندار ع بفتح اول وسکون ثانی ودال مہملہ والف وراء مہملہ بندے درخت آک

تنمیق الکاف الفارسی

منگ ف بہ فتح اول وسکون ثانی م درخصہ بذر البنج وگیاہ وبضم اول نام غلہ ونگ۔

منگ ف بہ فتح اول وثانی م گیاہ جاروب۔

تنمیق اللام

منسل ۔ ہ بہ فتح اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ وسکون لام ف زنجبیل۔

تنمیق النون

منج زہ اوستان بضم اول وسکون ثانی وکسر جیم وزا معجمہ وراء مہملہ والف وفتح واو وشین معجمہ والف ثانی ونون ف تخم خیری۔

من ع بہ فتح اول وثانی مشدد ف ہر طلی یعنی بمشینی بر درخت یا سنگ اند آنرا بدین نام خوانند مانند زنجبیل وگز انگبین

وشیر خشت وسیدخشت طاع گوسفندی رق مجلی بلین خ صافی لون

ش دودم ص سکنجبین ل شکر نباتی مجفف بفارسی۔

تنمیق الواو

منوف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وواو م نوعی از گیاہی کوچک۔

تنمیق الطاء

منتجوشہ۔ رومی بضم اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وضم جیم وسکون واو وشین معجمہ وہاء سنبل رومی یعنی نارجین۔

مندعورہ۔ رومی بضم اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ وضم عین مہملہ وسکون واو وفتح راء مہملہ وہاء بیرونج۔

مندلہ ف بفتح اول وسکون ثانی ودال مہملہ وفتح لام وہاء مہملہ عود خام

تنمیق التحتانی

مندلی ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ ولام وسکون تحتانی ف عود ہندی۔

تنمیق الواو وتنمیق الالف

موتھا ہ بضم اول وسکون ثانی وفوقانی ہندی والف ع سعد

موگیلا ف بضم اول وسکون ثانی وکاف فارسی یا تحتانی والف ہ مغسل

مونگا ہ بضم اول وسکون ثانی وخفاء نون باقاف فارسی وخفاء نون ع مرجان

تنمیق الجیم

مونج ہ بفتح اول وسکون ثانی وخفاء نون وجیم م پوست بیرون سرکندہ کہ در ہند ازو ریسمان سازند۔

تنمیق الدال المہملہ

مورد ف بضم اول وسکون ثانی وراء مہملہ ودال مہملہ م آس گویند کہ عصای موسی علیہ السلام از چوب مورد بود

ملح الغرب ۔ ع بکسر اول وسکون ثانی وضم حاء مہملہ بسکون لام ثانی وفتح غین معجمہ وسکون راء مہملہ وموحدہ ف نمک درخت غرب ۔

تنمیق القوقانی

ملح وباغت ف شورۂ بارود ہ باجی وچھپیا طحار ۔

ملح الصناعت ع بکسر صاد مہملہ ومشددہ ونون والف وفتح عین مہملہ وسکون قوقانی م نمکار ۔

تنمیق الجیم

ملخ ف بفتح اول وثانی وسکون خاء معجمہ گیاہی ست کہ چون حیوان بخورد دست شود ۔

تنمیق الحاء المہملہ

ملح حجر اول وسکون ثانی وحاء مہملہ ف نمک ہ نون طرح ع اق مجلی بلطف بقلع خ اندرانی سید طبرزد ص سعزل نمیورز نوشادر یا نیم وزن بورق ۔

تنمیق الخاء المعجمہ

ملخ ف بفتح اول وثانی وسکون خاء معجمہ ع جرادہ ٹڈی ۔

تنمیق الدال المہملہ

ملح طبرزد ع بفتح طاء مہملہ وموحدہ وسکون راء مہملہ وفتح زاء معجمہ وسکون دال مہملہ ف نمک سنگ ہ سفید بالون ۔

تنمیق الطاء المہملہ

ملح محیط ع بضم میم وکسر حاء مہملہ وسکون تحتانی وطاء مہملہ ف کف دریا ہ سمندر بحین ۔

تنمیق اللام

ملل ف بضم اول وسکون ثانی ام مرود وزبان ف باره ہ ع بکسر اول

تنمیق النون

ملح عجلین ۔ ع بکسر عین مہملہ وجیم وسکون تحتانی ونون ف نمک سانبھر

تنمیق الہاء

ملح بوتیہ بضم موحدہ وسکون واو وکسر فوقانی وتحتانی مشددہ وہاء مہم نوشادر ۔

ملوکیہ ع بضم اول وثانی وواو وبکسر کاف وفتح تحتانی مشددہ وہاء مہم خطمی ۔

تنمیق التحتانی

ملح اندرانی ع بکسر ہمزہ وسکون نون وفتح دال مہملہ وراء مہملہ والف وکسر نون وسکون تحتانی ف نمک سفید ۔

ملح انجی ع بفتح سین مہملہ وسکون نون وکسر جیم وسکون تحتانی ف نمک سنگ

ملح نفطی ۔ ع بفتح نون وسکون فاء وکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی ف نمک سیاہ ہریاوالون ۔

تنمیق المیم وتنمیق الحاء المہملہ

ممسک الارواح ۔ ع بضم اول وسکون ثانی وکسر سین مہملہ وضم کاف وسکون لام وفتح ہمزہ وسکون لام مرار مہملہ وواو والف وحاء مہملہ م طوخ دوس ۔

تنمیق النون

ممیران ۔ بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وراء مہملہ والف ونون م مامیران ۔

تنمیق النون وتنمیق الالف

منڈوا ہ بفتح اول وخفاء نون وضم دال مہملہ وسکون واو والف مدودہ م غلہ مشہور ہندی ست ۔

منگریلا ہ بفتح اول وخفا ثانی وکاف فارسی مفتوح راء مہملہ وسکون تحتانی

تنمیق الطاء

مغرہ۔ بضم اول وسکون غین معجمہ وفتح راء مہملہ وسکون ہاء گل سرخ ۵ گیرو طب ۱۲ ق قابض مجفف خ سرخ روغن مش نیم مثقال ص عسل ل شافی۔

مثمومہ ع بفتح اول وسکون ثانی وضم میم ثانی وسکون واو وفتح میم ثالث وہاء قلیہ یاد عجان۔

تنمیق الفاء وتنمیق الحاء المہملہ

مفرح ع بضم اول وفتح فاء وکسر راء مہملہ مشددہ وسکون حاء مہملہ گاؤزبان

تنمیق الدال المہملہ

مفرود ع بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون واو ودال مہملہ نوعی از انگبات کوچک۔

تنمیق النون

مفرح قلب المجنون ع بضم میم اول وفتح فاء وتشدید راء مہملہ وسکون نون وفتح قاف وسکون لام وضم موحدہ وسکون لام ثانی وفتح میم وسکون حاء وفتح زاء معجمہ وسکون واو ونون م ریحان بادرنجبویہ۔

تنمیق القاف وتنمیق الالف

مقلیا ثا سریانی بفتح اول وسکون ثانی وکسر لام وسکون تحتانی والف ومثناۃ والف ثانی تخم نسپندان۔

تنمیق الراء المہملہ

مفرح ع بفتح اول وسکون ثانی وراء مہملہ م نبات صبرہ گھیکوار۔

تنمیق الشین المعجمہ

مقدونس یونانی بفتح اول وسکون ثانی وضم دال مہملہ وسکون واو وفتح نون وسین مہملہ م فطراسالیون۔

مقناطیس ع بکسر اول وسکون ثانی وفتح نون والف وکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی وسین مہملہ سنگ آہن رباہ چلمک چھری طح ہی ق مجلی منقی خ سیاہ سرخی مائل زود ربائندہ آہنرباش تا دو درم ص با سوس ل وتسہیل ولادت کف دریا۔

تنمیق اللام

مقل ع بضم اول وسکون ثانی ولام بسریانی مقلاف بوی جہودان ۵ گوگل طح ے ۳ ق محلل بلین خ تلخ صافی بالزوجت شکنندہ خوشبوئی ش نیدرم ص زعفران یاکتیرا ل وثلث آن مرکی وربع آن جہ بعضی آن کنر فارسی نہ پیمودن کندر دریائی۔

تنمیق الکاف وتنمیق الراء المہملہ

مکعنستہ الاندر یونانی بضم اول وفتح کاف ونون مشددہ وسین مہملہ وضم فوقانی وسکون لام وفتح ہمزہ وسکون نون ثانی وفتح دال مہملہ وسکون راء مہملہ سیکران الحوت ف ماہیزہرہ۔

تنمیق الطاء

مکعنستہ قرنیہ بفتح قاف وسکون راء مہملہ وکسر نون معجمہ وفتح تحتانی مشددہ وہاء مختصہ۔

تنمیق الکاف الفارسی وتنمیق الراء المہملہ

مگس گیر ف ع عنکبوت۔

تنمیق اللام وتنمیق الالف

ملوخیا بضم اول ثانی وسکون واو وکسر خاء معجمہ یا تحتانی والف ف نوعے از خطمی کوچک طاب ار ۲ گویند ب ر ۳ ق ملین خ سبز تازہ ص کشنیز خشک۔

تنمیق الموحدہ

مصطگی - بفتح اول وسکون ثانی وفتح طاء مهمله وکسر کاف وسکون تحتانی ف کندر رومی طح ی ۲ گویند رق ملطف قابض محلل مقوی کبد ومعده وحابس خون خ رومی ش نیم درم ص بسرکه خیسانیده خشک ساخته یا باکتیرا استعمال نمودن وگویند ورد ل یکنیم وزن کندر ذکر یا اسپست که بیخته باشند ودر تقویت معده اوخر

تنسیق الضاد المعجمه وتنمیق الهاء

مضیره - ع بفتح اول وکسر ضاد معجمه وسکون تحتانی وفتح راء مهمله وخفاء هاء مهمله نام طعامیست که از جغرات وبرنج سازند ق منضج اورام ودمامیل

تنسیق الطاء المهمله وتنمیق الالف

مطحثا - یونانی بفتح اول وسکون طاء مهمله وفتح حاء مهمله با مثلثه والف م مرکبی ست که او را العوق لوز گویند

تنمیق الجیم

مطبخ - ع بضم اول وفتح ثانی وکسر نون مشدد وسکون جیم ف بچه سوسمار که در مرتبه سوم بنمو رسیده باشد

تنمیق الخاء المعجمه

مطبوخ - ع بفتح اول وسکون ثانی وضم موحده وسکون واو وخاء معجمه ف دوشاب وهرچه پخته شده باشد بآتش

تنمیق الطاء المهمله

مط - بفتح اول وسکون ثانی م جلنار

تنسیق العین المهمله وتنمیق الالف

معا - ع بکسر اول وعین مهمله والف ف روده هر انتری طب ی ق ملین خ از حوالی گوسفند

تنمیق الدال المهمله

معد - بفتح اول وسکون ثانی ودال مهمله م خصی الثعلب

تنمیق الراء المهمله

معصفر - ع بفتح اول وسکون ثانی وسکون صاد مهمله وفتح فا وسکون راء مهمله کنیه

معقار - بکسر اول وسکون ثانی وقاف والف وراء مهمله م صمغ اجاص

تنمیق القاف

معشوق - ع بفتح اول وسکون ثانی وقاف از احجار نا جم ست واز نبات ماهودانه

تنمیق النون

معین - ع بضم اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ونون م

تنمیق الهاء

معده - ع بکسر اول وسکون ثانی مهمله وفتح دال مهمله وها شکنبه ه اوجهری طب ی

تنسیق الغین المعجمه وتنمیق المثلثه

مغاث - ع بضم اول یا غین معجمه والف ومثلثه ف بیخ انار که درخت حب القلقل باشد طح ر ۲ گویند ی ق مغ خ بغدادی سفید مائل بزردی ش دو درم ص عسل در طلا قلت یا نیم وزن زراوند

تنمیق الدال المهمله

مغد - بفتح اول وسکون ثانی ودال مهمله ف بادنجان لفاح بری وگویند نوعی از کمات کوچک

مغرود - ع بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مهمله م سمار

تنمیق النون

مغیلان - ع بضم اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ولام والف ونون ه درخت

مشکطر اشیع - یونانی بضم اول وسکون ثانی وکاف وضم طاء مہملہ بارا مہملہ والف وفتح سیم ثانی وکسر شین معجمہ وسکون تحتانی وعین مہملہ م پودینہ برّی ف تنک چندان طرح سے ۳ گویند ۴ ق مفتح بلطف مدر معرق معدہ خ نورسیدہ ش نیم درم ص سرکہ دیا جمع عربی ل قرد ماناوور اوراد عدس و مرد دوزن باکلیل الملک یا شقائق وگویند پودینہ۔

تنمیق الکاف

مشکاک ف بضم اول وسکون ثانی وفتح کاف وسکون کاف ثانی ع سعد۔

مشکنک ف بضم اول وسکون ثانی وفتح کاف ونون م جانوریست کوچک شبیہ بہ کبک کہ بیشتر در کنار ہای آب بنشیند

مشکینک ف بضم اول وسکون ثانی وکسر کاف وسکون تحتانی وفتح نون م نام حلوائی ست۔

مشنگ ف بضم اول وفتح ثانی وسکون نون وفتح کاف فارسی ف مشنج۔

مشنگ ف بضم اول م مشنج۔

تنمیق المیم

مشکرم ف بضم اول وسکون ثانی با نون وکاف وضم راء مہملہ م جانوریست سیاہ رنگ بغایت خوش آواز۔

تنمیق النون

مشک الرمان ع بکسر اول وسکون ثانی ہ نارگیر

مشک زین ف بضم اول وسکون ثانی وکسر کاف وفتح زاء معجمہ وکسر میم وسکون تحتانی ع سعد۔

تنمیق الواو

مشتوف بضم اول وسکون ثانی م گلی ست سرخ رنگ۔

تنمیق الہاء

مشخنہ ف بضم اول وفتح ثانی وسکون خاء معجمہ وفتح نون م نوعے از حلوا۔

مشکدانہ ف بضم اول وسکون ثانی وکاف با دال مہملہ والف وفتح نون م ذانہ نحو سنبوئے کہ آنرا سوراخ کردہ در بار کشند ودر ہندوستان از جانب بلکن پور کہ مدفن حضرت شاہ بدیع الدین مدار قدس سرہ است بسیار آرند۔

تنمیق التحتانی

مشک ہندی بضم اول وسکون ثانی وکسر کاف وہا وسکون نون وکسر دال مہملہ م سعد۔

تنمیق الصاد المہملہ وتنمیق الراء المہملہ

مصبر بضم اول وفتح صاد مہملہ وبہ سین مہملہ مشدد وموحدہ مشددہ وسکون راء مہملہ ہ ایلوا۔

تنمیق العین المعجمہ

مصخ بفتح اول وسکون ثانی وعین معجمہ م ثمر فوتنج۔

تنمیق المیم

مصطلح الروم ع بکسر اول وسکون ثانی وموحدہ والف وضم حاء مہملہ وسکون راء مہملہ مشدد وسکون واو ومیم ثانی ف کھربا۔

تنمیق التحتانی

تنمیق الدال المهمله

مسواک القرود بکسر اول وسکون ثانی با واو والف وضم کاف وسکون لام وضم قاف وراء مهمله وسکون واو ثانی ودال مهمله م اشنه۔

تنمیق الراء المهمله

مسبره بضم اول وفتح ثانی وموحده مشدد م ایلوا۔

مستار ف بفتح اول وسکون ثانی با فوقانی والف ه مروا۔

مسطار ع بکسر اول وسکون ثانی با طاء مهمله والف وراء مهمله ف شراب بدست افشرده زود مست کننده۔

مسمقور بربری بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم ثانی وضم قاف وسکون واو وراء مهمله م زراوند طویل۔

مسور ع بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وراء مهمله ع عدس ف بنوسرخ

تنمیق السین المهمله

مس ف بکسر اول وسکون ثانی ع نحاس ه تانبا۔

تنمیق الکاف

مسک ع بکسر اول وسکون ثانی وکاف ف مشک ه کستوری طح ی ۲ ق ملطف ومقوی دماغ خ تبتی ش یک قیراط ص کافور ل مرزنجوش خشک یا عنبر۔

تنمیق اللام

مستعجل ع بضم اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وسکون عین مهمله وکسر جیم وسکون لام م بوزیدان۔

تنمیق النون

مسقاطون رومی بفتح اول وسکون ثانی با قاف والف وضم طاء مهمله وسکون واو ونون ف عود هندی ه اگرسد

مسن ع بکسر اول وفتح ثانی وسکون نون ف سنگی ست که کارد وشمشیر وافزار بدان تیز کنند م مرستان طب ی ق مجلی خ سبز ص بابونه ل طین قیمولیا۔

تنمیق الواو

مست رو ف بفتح اول وسکون ثانی وفوقانی وضم راء مهمله وسکون واو م نوع دوم ماذریون که آن را هفت برگ وخامالا نیز خوانند۔

تنمیق الطاء

مسته ف بضم اول وسکون ثانی وفتح فوقانی ع سعد ه موتها

تنمیق التحتانی

مسواک الراعی ع بکسر اول وسکون ثانی با واو والف وضم کاف وراء مهمله مشدد والف وکسر عین مهمله ف شیطرج وگویند زوفرا۔

مسی ه بکسر اول وسکون ثانی مشدد وتحتانی ه کاک جنگی وبکسر اول سنون دندان که زنان اکثر مالند۔

تنمیق الشین المعجمه وتنمیق الفوقانی

مشت ف بفتح اول وسکون شین معجمه ع سعد ه موتها۔

تنمیق الجیم

مشنج ف بضم اول وفتح ثانی وسکون نون م نام غله ایست ه کرلو وکلاو وبکسر اول وسکون نون م خربزه۔

تنمیق الشین المعجمه

مشمش ع بکسر هر دو میم وسکون هر دو شین معجمه ف زرد آلو ه خوبانی طب ر ۲ ق قامع مره خ ارمنی زرد وبزرگ سوده ایک کف ص سکنجبین ساده ل خوخ۔

تنمیق العین المهمله

مرداسفرم بفتح اول وسکون ثانی ودال مہملہ وکسر عزہ وسکون سین مہملہ وفتح فا وراء مہملہ ثانی وسکون میم ثانی ہم آس بری۔

تنمیق النون

مرجان ع بفتح اول وسکون ثانی بجیم والف ونون ہ مونگا طاب ای ۲ ق مجفف خ احمرش شنیم دم ص صمغ وکیرال کسر ا مرزنجوش ومرزنجوش ف بہ فتح اول وسکون ثانی وفتح زا معجمہ وغین معجمہ والف ولغت اول وفتح عین مہملہ ولغت ثانی ہم آتش مرسین بفتح اول وسکون ثانی وکسر سین مہملہ وسکون تحتانی ونون ف مورد

تنمیق الواو

مرکوف بضم اول وکاف ہم کنجشک۔

مروبہ بفتح اول وسکون ثانی ہم مروشک وآن انواعست کہ در مرانتہ مذکورست

تنمیق الطاء

مرانتہ بفتح اول وثانی والف وکسر نون وفتح تحتانی وہا ف درختی ست مانند درخت ہا سمین نوع خوشبوی وبرامرا خوانند وانچہ بوایش کمتر ست شموسا خوانند کہ آن مروشک باشد ونوع دیگر وبرا ماوو ارمک خوانند ووی مروسفید ست وگویند لسان الثور ست ونوعی دیگر اورا درشیوار ودوار درشیران نیز گویند وآن مرو تلخ است۔

مردم گیاہ ف ہم مردم گیا۔

مرزہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح زا معجمہ ہم نوعی از سقرلیطانی مدار زوق مختار حکما آمنہ کہ سبز باشد۔

مرونزیہ بفتح اول وضم ثانی وواو مجہول وکسر زا معجمہ وفتح تحتانی وہا ہم نوعی از کاسنی ہمی تلخ وگویند دوا نکاہو۔

تنمیق التحتانی

مرہشی ع بضم اول وثانی وسکون ہا وکسر فوقانی ہندی وسکون تحتانی وم افحوان ف بابونہ۔

مری بضم اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ف آبکامہ کاکنج طرح ی ۲ ق مجلی بلطف سش پنج درم ص روغنہا مالیدنی

تنمیق الزاء المعجمۃ وتنمیق المیم

مزج بضم اول وسکون زا معجمہ وکسر جیم ف درخت بادام تلخ۔

تنمیق الراء المہملۃ

مرزنگوش بفتح اول وثانی وزای معجمہ ونون وشین معجمہ ہم بیدلست کہ از گندم وجو وجاورس سازند وآزا بوزہ وبکسیم گویند۔

تنمیق التحتانی

مرمار الراعی ع بکسر اول وسکون ثانی ومیم والف وضم راء مہملہ وفتح راء مہملہ ثانی مشددہ والف ثانی وکسر عین وسکون تحتانی وضم عین ثالث وکاف ہم ہمی الراعی

تنمیق وتنمیق الزاء المعجمۃ الفارسی

مزمزف بکسر ہر دو میم وسکون ہر دو زا معجمہ فارسی ہم گرس سبز رنگ کہ چون برگشت نشنید گندہ کند وکرم بہم سانند مرگس وتبرکی کولکان گویند۔

تنمیق السین المہملۃ وتنمیق الالف

مسحقونیا سریانی بفتح اول وسکون ثانی وفتح حا مہملہ وضم قاف وسکون واو وکسر نون باتحتانی والف ف آبگینہ شکاج ل آبگینہ سفید وقلعی گاذران۔

تنمیق الفوقانی

مست ف بضم اول وسکون ثانی ع سعدہ موتھا۔

مرغ بسر خوشی زرین مانی بسیار تلخ مشتہی مرغ عسل یا کاوزبان سرخ ابر
مرغ زیرک سارف بضم اول وسکون ثانی وکسر غین معجمہ
وزاء معجمہ وسکون کاف باسین مہملہ والف م سارف شاہ درہ
مرمرغ بفتح ہر دو میم وسکون ہر دو را مہملہ م سنگی
است مشہور خ از معدن جرمج ـ

تنمیق الزاء المعجمہ

مرزف بضم اول وسکون ثانی وزاء معجمہ م موش ـ
مرغ شب آویزف بضم اول وسکون ثانی وکسر غین
معجمہ وفتح شین معجمہ وسکون موحدہ ودہ ہمزہ وکسر واو تحتانی
مجہول م مرغیست کہ ہمہ شب خود را بپای از شاخ درخت آویزد
حق حق گوید تا زمانی کہ قطرۂ خون از گلویش بچکد ـ
مرماحوز بضم اول وسکون ثانی باہیم والف وضم حا مہملہ
وسکون واو وزاء معجمہ م نوعی از مرو کہ بفارسی مرزخوش
گویند طح ی ۳ ق ملطف محلل خ بستانی ش ۲ درم
ص بنفشل مرزنجوش و اگر محبت سکر بود کہ در شراب بلسی
و ہند بوزن آن اشنہ و انگی زعفران ق گویند ریحان ـ

تنمیق السین المہملہ

مرو قوس ـ یونانی بہ فتح اول وسکون ثانی وواو مہملہ
وضم قاف وسکون واو وسین مہملہ با معجمہ ع از ان الفارہ دواء
مروس ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم دال مہملہ وسکون واو گندنای ساسے

تنمیق الشین المعجمہ

مرزنجوش و مرزنگوش ـ ع بفتح اول وسکون ثانی
و فتح زاء معجمہ وسکون نون وضم جیم وسکون واو و [illegible]

وضم کاف و ثانی م از ان الفارہ دواء ناطح ی ۲ گویند
۳ ق ملطف مفتح مدر محلل خ بستانی تبریزی تازہ ش
۱ درم تا یک درم ص تخم خرفہ و بنگوبریان کردہ با نیلوفر
یا در دل آفتین رومی دو دو زن م را جوزیبا با نانک
با ورق یاسمین با نیم وزن فلفل و مرزنجوش
و با در نجبویہ و فرنجمشک ہمہ قایم مقام یک دیگر اند در ابدال
مرگ موش بفتح اول وسکون ثانی وکسر کاف فارسی وضم
میم ثانی وسکون واو ف سم الفار ـ

تنمیق الغین المعجمہ

مرغ ف بفتح اول وسکون ثانی وغین معجمہ م گیاہ خزیدہ دوبا

تنمیق القاف

مرق ع بفتح اول وثانی وسکون قاف ف شوربا ـ
مریق ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ع معصفر

تنمیق الکاف

مرتک بضم اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وسکون کاف ف مرد افگن
مرجمگ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم جیم وفتح میم م غلہ دوسر
مرغ زبانک ف بضم اول وسکون ثانی وغین معجمہ وضم زا
معجمہ با موحدہ والف وفتح نون ع لسان العصافیر ـ
مرغ شمشک بفتح اول وسکون ثانی وفتح واو وراء مہملہ وثا
وسکون شین معجمہ م مروق منفخ ـ
مرزبانگ ف بضم اول وکسر ثانی وتحتانی مجہول وفتح
معجمہ با موحدہ والف وفتح نون م خوب کلان ـ

تنمیق المیم

ف روغن چهاچهر طب ی خ از شیر گاو جوان۔

تنمیق الطاء

مخاطه ع بضم اول و فتح ثانی و الف و فتح طاء مهمله و ها م سپستان

مخلصه ع بضم اول و فتح ثانی و کسر لام مشدده و فتح صاد مهمله و ها و این نام از آن گویند که تریاق زهرهاست و از همه زهرها خلاص دهنده است طح ی خ از کوهستان شبانکاره ش یک مثقال۔

تنسیق و تنمیق الدال المهمله

مداد ع بکسر اول و دال مهمله و الف و دال مهمله ثانی ف سیاهی و مرکب ه مس طح ی ق مجفف خ سبک وزن بسیار سیاه ص روغن گل ل خاکستر خسته خرما۔

مدهر بفتح اول و سکون ثانی ف شراب و عسل۔

تنمیق النون

مدهون ف بفتح اول و سکون ثانی و ضم ها و سکون لام و نون پوست و باغ کرده

تنسیق الراء المهمله و تنمیق الالف

مرار الصحرا ع بکسر اول با راء مهمله و الف و ضم راء مهمله ثانی و فتح صاد مهمله مشدد و سکون حاء مهمله با راء مهمله ثالث و الف ثانی ع حنظل

مرغک دانا ف بضم اول و سکون ثانی و فتح غین معجمه و کسر کاف با دال مهمله و الف و نون م طوطی۔

مردم گیا ف به فتح اول و سکون ثانی و ضم دال مهمله و سکون میم ثانی و کسر کاف فارسی با تحتانی م تنتر نک ه لکهمنا لکهمنی

مرقشیشا به فتح اول و سکون ثانی و فتح قاف و کسر شین معجمه و سکون تحتانی با شین معجمه ثانی و این انواع ست ذهبی و فضی و نحاسی و حدیدی و سنی و هر جنسی مشابه بود بجوهری که با او منسوب بود م حجر النور و حجر الروشنائی ه سون ماکهی طح ی ۳ گویند ۲ ق قابض خ ذهبی ص عسل ل مقلیا ثایا اقلیمیا و روسختج۔

مروا ه بفتح اول و سکون ثانی با واو و الف م مرزنجوش۔

تنمیق الفوقانی

مرارات ع بکسر اول و ثانی و الف و راء مهمله ثانی و الف ثانی و فوقانی جمع مراره ف زهرها تلخها ه تپا طح ی ۴ گویند ۲ ق حار مجلی خ از مرغ و دراج و کبک و از گاو نر و ایل جوان و از کفتار پیر بزرگ و از شیر جوان که بونش زرد طبیعی باشد ص صمغ ل دهن الاذن

تنمیق الجیم

مردسنج ع بضم اول و سکون ثانی با دال مهمله و الف و فتح سین مهمله و سکون نون و جیم ف مردار سنگ طب ای ۲ مع ح ب ق مجفف اکال خ اصفهانی براق سرخی مائل ص شیم تازه و دوشیده ل اقلیمیا۔

تنمیق الجیم الفارسی

مرچ ه بکسر اول و سکون ثانی و جیم فارسی ف فلفل گرد۔

تنمیق الدال المهمله

مرقد ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح قاف و سکون دال مهمله م جوز مائل ه دهتورا و گویند افیون۔

مرود ف بضم اول و ثانی مجهول م امرود۔

تنمیق الراء المهمله

مرار بفتح اول و ثانی و الف و راء مهمله ثانی م نوعی از شکاعی و بادآورد

مر ع به ضم اول ه بول طح ی ۳ ق مفتح ملین منضج خ

ویک حصہ یا دو طاق ل مخرکہ ہر دو قایم مقام یکدیگر اند۔

تنمیق الکاف

مشک۔ بر فتح اول وسکون ثانی وکاف ف سومن۔

تنمیق النون

مشنان۔ بر فتح اول وسکون ثانی ونون والف ونون ثانی ف درخت کرم دانہ وآن نوعے از بادیان ست کرم دانہ تخم بیست

تنسیق وتنمیق الجیم

مج بضم اول وسکون ثانی ف ماش

مجنج بضم اول وسکون ثانی وفتح نون وسکون جیم ثانی ف خوش نظرہ کاکا طاب می۲ گویند۔

تنمیق الطاء

مجلیٹھی۔ ہ بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح فوقانی ہندے واظہار ہا تقسم۔

تنسیق الجیم الفارسی وتنمیق الدال المہملہ

مچکندہ بضم اول وسکون جیم فارسی وفتح کاف وسکون نون م دوای ہندی ست۔

تنمیق الکاف

مچک ف بفتح اول وثانی م بادام کوہی ف بجنگ۔

تنمیق التحتانی

مچھیچھی۔ ہ بفتح اول وکسر ثانی واظہار ہا وتحتانی وکسر جیم فارسی ثانی واظہار ہا وثانی م دوائے ہندے ست۔

تنسیق الحاء المہملہ وتنمیق الموحدہ

محلب۔ ع بفتح اول وسکون حاء مہملہ وفتح لام ھر طبیلا

طاح مع ق مجہ بالطف محلل ح سپیدیش شم مشقال گویند۔ ص ضد ل بادام تلخ سفید کردہ۔

تنمیق المثلثہ

محروث ع بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون واو وفتح ثاء مثلثہ ف تخم انگوزہ طاح مع۲ ق بلطف خ سفید سہ مثقال نیم درم ص عصارہ برشکال انجدان۔

تنمیق الحاء المہملہ

مح ع بضم اول وسکون ثانی ف زردی تخم مرغ۔

تنمیق المیم

محاجم ع بفتح اول وسکون ثانی بالف کہ جیم وسکون میم مخلف

تنمیق الطاء

محمودہ۔ بر فتح اول وسکون ثانی وضم میم ثانی وسکون واو وفتح دال مہملہ وہاء مقصورہ یا۔

تنسیق الخاء المعجمہ وتنمیق الجیم الفارسی

مخلج ف بفتح اول وسکون خاء معجمہ وفتح لام وجیم گیاہیست کہ چون جوارد انجورو مست شود۔

تنمیق الخاء المعجمہ

مخ ع بضم اول وسکون خاء معجمہ ف مغزہ گوداطراف ملین رخ از ساق گوسالہ وابل وبعد ازان گاؤ پس گوسفند نمک وصعتر ل نخاع وبہ فتح اول در فارسی ماکش وزنبور خرماوکرمیت کہ بعربی آزاساس گویند۔

تنمیق الضاد المعجمہ

مخیض ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وضاد معجمہ

وگویند شرابی از عسل و مشک و عسل و دارچینی گرم
سازند و گویند ماء العسل ست۔

ماموں بضم میم ثانی و سکون واو م حاشا۔

ماہستان بفتح میم ثانی و سکون ہا و کسر سین مہملہ یا و فوقانی
و الف ثانی م سماق۔

ماہیران ع بکسر میم ثانی م مغی ست بمعنی نام طح ی ۳ گویند بم
گوندح ای ۳ ق مجلی منقی سش نبدرم ص عسل یا طباشیر
دو وزن عروق الصفر یا نیموزن ہیر و یکوزن عروق الصفر

ماء النون ع بضم نون و سکون ہا و فتح نون ثانی ف آبی ست طح ی

ماہ فرفین بمیم و الف و ہا و فتح فا و سکون راء مہملہ و کسر
فا و سکون تحتانی و نون م جدوار۔

ماہی زرین ف بکسر اول و سکون تحتانی و فتح زاء معجمہ و کسر
راء مہملہ مشدد و سکون تحتانی ثانی م نوعی از ماہی ریگی
کہ در زیر ریگ رود گزیدہ باشد و در نواحی بغداد و دیار بکر
بسیار بہم رسد و عوض ماہی مقشور بکار برند۔

تنمیق الواو

ماز و بضم زاء معجمہ ع عنف ہ ماجوبھل۔

تنمیق الہاء

ماز الحمیہ بضم جیم و فتح میم ف آبکامہ ہ کابخی۔

مارچوبہ ف بسکون راء مہملہ و ضم جیم فارسی و واو مجہول
و فتح موحدہ م بلیون ف مارگیاہ ناگدون۔

ماسوچہ ف بضم سین مہملہ و سکون واو و فتح جیم فارسی م
کاہو لیست مانند قرمی و فاخہ م موسیچہ۔

ماکھر ہ بفتح کاف و اظہار ہا ش سیاہ ھم مردمی کلاہی دہی۔

مالکانہ ف بسکون لام با کاف و الف و فتح نون م مالکا و قصب۔

ماہوذانہ بضم ہا و سکون واو و ذال معجمہ و الف ثانی و فتح نون
و ہای ثانی م حب الملوک طح ی ۲ ق مقی و مسہل بلغم سش از
نیم درم تا یک درم و گویند با نشوذہ حب الص انیسون و کتیرا ل
نیموزن و ند یا حب الخروع یا یک نیموزن حب النیل یا شبرم۔

تنمیق التحتانی

ماش ہندی ع بکسر سین مہملہ و ہا و سکون نون و کسر دال مہملہ
و سکون تحتانی م قلست ہ غلہ کہ موٹھ و گویند نپوارڑ۔

مال کنگنی ہ بمیم و الف و بسکون لام و فتح کاف و سکون
نون و ضم کاف فارسی و کسر نون ثانی و سکون تحتانی م دوائے
مشہور ہندیست کثیر النفع طح ق یلین۔

مالی بمیم و الف و کسر لام و تحتانی م عسل۔

تنمیق الباء الموحدہ و تنمیق الراء المہملہ

مبارف بضم اول با موحدہ و الف و راء مہملہ م رودہ گویند
کہ بابنج و قیمہ آگندہ بپزند ع عصب۔

تنمیق التاء الفوقانی و تنمیق الراء المہملہ

مترہ ہ بفتح اول و فوقانی ہندی ف کرسنہ۔

تنمیق الکاف

متک ع بفتح اول و سکون ثانی و کاف ع اترج۔

تنمیق و تنمیق الثاء المثلثہ

مثلث ع بہ بمیم اول و فتح مثلثہ و لام مشدد ہ و سکون مثلثہ ثانی
ف آب انگور ست کہ بجوشانند و کفدوی بگیرند تا دو حصہ بسوزد

تنمیق الراء المهمله

مارخوار ف بسکون راء مهمله وضم خاء معجمه با واو معدوله والف وراء مهمله ثانی م گاؤ کوهی ف مار ع حیه ه سانپ

ماء الشعیر ع بفتح شین معجمه مشدد وکسر عین مهمله ف جو جب وکشک ط ب د ش صد دم

ماء الکافور بضم همزه وسکون لام با کاف والف ثانی وضم فا وسکون واو ف آب کافور خ آنکه بروغن بلسان ماند

تنمیق السین المهمله

مارپلاس ف بسکون راء مهمله وفتح موحده فارسی م چلپاسه ه چپکلی

ماس ف الماس ه هیرا ط ب ی گویند ح ی بزبان فارسی ایک

تنمیق الشین المعجمه

ماش ع بمیم والف وشین منقوطه ف منبوهش ه مونگ ط ب ا گویند ۲ مع ری گویند ی ا ق مغذی خ سبز بزرگ فربه ص خسک دانه ل باقلای مقشر

تنمیق العین المهمله

ماء القرع ع بفتح قاف وسکون راء مهمله ف آب کدوی تلخ ط ق مقی

تنمیق الغین المعجمه

ماغ ف بغین معجمه نوعی از مرغابی ع مابکون وبه ترکی قستغلاغ خوانند واز گوشتش بوی گل آید ونیز بمعنی نرم ونوعی از کبوتر که هر دو بال وسینه وگردن او سبز یا سرخ باشد

تنمیق الکاف

مانورک ف بضم نون وسکون واو وفتح راء مهمله وسکون کاف م چکاوک

تنمیق الکاف الفارسی

ماترنگ ف بکسر فوقانی وراء مهمله وسکون نون م چلپاسه

مادرنگ بفتح دال مهمله وراء مهمله ف ترنج

تنمیق اللام

ماء العسل ع بفتح اول والف وضم همزه وسکون لام وفتح عین مهمله وسین مهمله وسکون لام ف آب شهد ط ح ق مقی

تنمیق المیم

ماء اللحم ع بفتح لام مشدد ف آب گوشت وآن مرکب است ط ح ر خ از بره حوبی

تنمیق النون

مائین ه بمیم والف وبکسر همزه وسکون تحتانی ونون ف گزمازو

ماه پروین ف بفتح موحده فارسی وسکون راء مهمله وکسر واو ع جدوار ه زیبی

مازریون بفتح زاء معجمه وسکون راء مهمله وضم تحتانی ف ... ست ودو گویند برگ هلیله زرد است وآن از متنوعات است ط ح ی ۴ ق مجلی ومنقی مسهل صفرا وتخمش مقی خ بسیار ورق ش از نیم درم تا یک درم ص در سرکه خیسانیدن ل ...

ماطونیون رومی بضم طاء مهمله وسکون واو وکسر نون تحتانی ف درخت تن ه چیده

ماء الجبن ع بضم جیم وفتح موحده ف آب پنیر وآن مرکب است

ماء السلوطن به سکون لام وضم سین مهمله وسکون واو فا ولام ثانی ف مادر هوبه

ماء القراطن سریانی بفتح قاف وراء مهمله والف وکسر طاء مهمله دوائیست که آنرا جندبیقون گویند وبعضی حکما بر ...

لیلنگ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح لام ثانی وسکون نون جملگی
لیولنگ ف بکسر اول وضم ثانی وواو مجہول وضم لام
ثانی وسکون نون م برف۔

تنمیق اللام

لیلوپل ف بکسر اول وسکون ثانی وضم لام ثانی وواو مجہول وفتح موحدہ
فارسی وسکون لام ثالث م نیلوفر۔

تنمیق الواو

لیمو دار و ف بکسر اول وسکون ثانی وضم میم وسکون
واو وفتح دال مہملہ والف وضم راء مہملہ ع بیخ نباتی ست کہ بہ
از میان سنگہا بر آید و بوی لیمو دہد طح ی۔
لیمو ف بکسر اول وسکون ثانی وضم میم ہ نیمبو طرنجست و
ہر ق اوح ی و حامض اوب ف ع مرہ حص عس و نجمن ال آنج

تنمیق التحتانی

لینوفر سندی بکسر اول وسکون ثانی وضم نون واو مجہول وفتح فا وکسر راء مہملہ
وسکون نون وکسر دال مہملہ وسکون تحتانی ثانی ہ اسسنبد۔

ترقیم المیم وتنمیق والتمیق الالف

ماء ع بفتح میم والف ممدودہ ف آب ہ جل و پانی و باو ست
حیات و زندگانی طب رق مرطب م آب چشمہ کہ از جانب
مشرق بجہت بیرون آید مقابل شمال و بر سنگ روان بود
و براق و صافی و بیک زن و چون آفتاب بر و تابان شود و گرم
گردد و چون زائل شود زود سرد شود۔
مارگیا ف بسکون راء مہملہ و کسر کاف ثانی یا تحتانی ما چوبہ ع ایرون

ماملکا بہ فتح لام و میم ثانی با کاف معلوم است کہ شیر و گیلان آنرا بیخ پیزند
مامیثا بکسر میم ثانی و سکون تحتانی با مثلثہ م شیاف مامیثا
طب ی ق ریوع خ خوص محرل حی العالم

تنمیق الغوقانی

ماست ف بسکون سین مہملہ م جغرات۔

تنمیق الجیم

ماناہیج بفتح میم والف وسکون راء مہملہ با میم ثانی والف
ثانی وکسر ہاء وسکون تحتانی ف مار ماہی ع بام مچھلی
ماہیز مہرج بکسر ہاء وسکون تحتانی وفتح زاء معجمہ وسکون
باء ثانی وفتح راء مہملہ ع سم السمک ف ماہی زہرہ و آن اف
یتوعات است ہنگول طح ی ۲ ق مسہل بلغم خ
سبطر زرد نوش بانبات یکمثقال و در مطبوخ تردد و درم تا ۳
درم دار جبوب ادیک دانگ تا دو دانگ ص کتیرا
و نشاستہ ل ۳ ہ وزن ابرسا و دو دانگ وزن آن
اہل الیہود و گویند دو وزن تربد۔

تنمیق الحاء

ماء الملح ع بضم ہمزہ وسکون لام وکسر میم ثانی وسکون
لام ما ف آب نمک ق مقی و مجلی او ساخ۔

تنمیق الدال المہملہ

ماء الحدید ع بفتح حاء مہملہ وکسر دال مہملہ وسکون تحتانی و دال
مہملہ ثانی م دوص ف آبی کہ در و آہن تافتہ سرد سازند۔
ماء الجوز ع بفتح واو و سکون ہاء و ضم جیم و کاف طب ع ق مقوی دماغ خ تیز کردن حلم
ماں مکھند ہ بسم الف و سکون نون و فتح کاف و ضم ہاء و نون ثقیلہ ف تمر الہند

تنمیق الکاف الفارسی

لونگ ۔ ہ ع قرنفل ف سیخک ۔

تنمیق النون

لوبان ۔ ہ بضم اول وثانی مجہول وموحدہ باالف م کندر وکر ۔

لوقابین ۔ بضم اول وثانی مجہول باقاف والف وکسر موحدہ وسکون تحتانی ف اسنبد ۔

لونیان ۔ ہ بکسر نون باتحتانی والف ف خرفہ ۔

لون ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی م نوعی از خرما وبضم اول ہ نمک ۔

تنمیق الواو

لولو ۔ ع بضم ہر دو لام وہر دو واو مجہول ف مروارید ہ موتی طب ی ق ملطف مقوی دل خ سفید پاک بزرگ شیرین ش دو دانگ ص آن معجون گل ل یک نیم وزن صدف بحری صاف یا خطمی سفید وبنفشہ ۔

لوہو ۔ ہ بضم اول وسکون ثانی وہاء دم ف خون طح ر ۔

تنمیق الطاء

لوبرہ ۔ ف بضم اول وثانی مجہول وفتح موحدہ وراء مہملہ م بیش دشتی

لودہ ۔ ہ بفتح دال مہملہ واظہار ہا م دوائے ہندی ست طب ۔

لورالبریہ ۔ ع بفتح موحدہ وکسر راء مہملہ مشددہ وفتح تحتانی مشددہ ف بادام کوہی م بحرک ۔

لوکہ ۔ ف بفتح کاف م اردیست ۔

لوہ ۔ ہ بفتح اول وثانی جانوریست شبیہ بتیہو ۔

تنمیق التحتانی

لونگ جنگلی ۔ ہ بکسر کاف فارسی وفتح جیم وسکون نون وفتح کاف فارسی ثانی وکسر لام ثانی مشہور بہمین نام ق مخدر ۔

تنسیق الطاء وتنمیق الالف

لھسوڑا ۔ ہ بفتح اول وسکون ہا وضم سین مہملہ وواو مجہول باراء مہملہ ہندی م سپستان ۔

تنمیق الجیم

لہنج ۔ ف بفتح اول وثانی وسکون نون م سنگ فسان ۔

تنمیق النون

لہسن ۔ ہ بضم سین مہملہ ف سیر ۔

تنمیق الطاء

لہ ۔ ف بفتح اول واظہار ہا م شراب وبخفاء ہا م درخت ماجو وبضم اول م طائر عقاب ۔

تنسیق الیاء التحتانی وتنمیق الجیم

لیلنج ۔ ف وسریانی بفتح اول وسکون تحتانی وفتح لام ثانی وسکون نون م نیل ۔

لینج ۔ سریانی بکسر اول وسکون ثانی وفتح نون ف نوعی از اقلیمیاست کہ در جزیرۂ قبرس در معدن نحاس یابند ۔

تنمیق الراء المہملہ

لیلوپر ولینوفر ۔ ف بکسر اول وسکون ثانی وضم لام ثانی وواو مجہول وفتح موحدۂ فارسی در لغت اول وضم نون وواو مجہول وفتح فا در لغت ثانی م نیلوفر گلی ست کہ میان آب بروید وکبود وسرخ وسفید رنگ شود واندرونش زرد وچون آفتاب طلوع کند بشگفد ۔

تنمیق الکاف الفارسی

برنگ خون و بیشتر بگیاهی آن از میخ آن میروید و مکتر بر ساق آن و ساق آن بقدر دو شبر و بر سر آن گلی سیاه شبیه بقلنسوه و دران صورتی شبیه بزنگ و بان باز کرده و در جانب سر آن برگی مثلث الزاویه و بیخ آن شبیه بزرک نسبت آن اما کن خشنه و جاهای نمناک و صنف صحرائی را برگ مانند اسقولوقندریون و از ان خشن تر و تشریف آن بزرگتر اگرم و خشک

تنمیق الواو و تنمیق الالف

لوا بفتح اول و واو ف غلیوا ز۔

لوبیا بضم اول و ثانی مجهول و سکون ثانی و فتح ثالث و الف مقصور نام حلوایست مشهور طح اسی مع ۲ رمی ۱ ق مدر مقی مبهی خ سرخ ل نخود سیاه۔

لوفا بضم اول و سکون ثانی و فاء نوعی از حمی العالم۔

لوها بضم اول و سکون ثانی با ها مهملة ف آهن۔

تنمیق الهاء الفارسی

لوانج ف بفتح اول و سکون ثانی و الف و فتح نون نام حلوایست

تنمیق الخاء المعجمة

لوخ ف بضم اول و سکون ثانی ع بردی۔

تنمیق الراء المهملة

لور ف بضم اول و ثانی مجهول م نوعی از نیشکر و بفتح اول فا رسی بادام شیرین طامع و در اول تر۔

لوزمرع بفتح اول و سکون ثانی و کسر زا معجمه و ضم میم ف بادام تلخ طی ح ۲ ق شیرین مبهی و تلخ او فتح قشر خ بزرگ مدوقی دارش ده درم ص شکل مجلب۔

لوز البر بر بفتح دو با موحده و دو راء مهملة ساکنه م قسمی از لوز بر بیست شعبه بحب الصنوبر و بزرگتر از ان فوده رنگ طاگرم و لیبارقابض و در دهن آنرا زیت السودان نامند۔

تنمیق السین المهملة

لوس ف بضم اول و سکون ثانی م عنبی بکافور محلوظ دارند

لوطوس سریانی بضم اول و سکون ثانی و ضم طاء مهملة و سکون واو ثانی م خبز قرقف و شبین بعجمه نوعی از نیلوفر است۔

لوسیاخیوس یونانی بضم لام و سکون واو و کسر سین مهملة و سکون یاء مثناة تحتانیه و فتح میم و الف و کسر خاء معجمه و ضم یاء مثناة تحتانیه و سکون واو و ضم جیم و راء و الف ناطفی نوعی از سرو الفلوس طح ۲ سرد و خشک و گویند گرم و خشک۔

لوعجیدیطوس بضم لام و سکون واو و فتح عین مهملة و کسر جیم و سکون یاء مثناة تحتانیه و کسر دال مهملة و سکون یاء مثناة تحتانیه و ضم طاء مهملة و سکون واو و ضم گیاهیست برگ آن شبیه ببرگ اسقولوقندریون و تخم آن مثلث الشکل۔

تنمیق الشین المعجمة

لواش ف بفتح اول و ثانی و الف م نان تنک۔

تنمیق الفاء

لوف ع بضم اول و سکون ثانی ف پیلگوش طح ۲ ق مقطع مفتح خ سپید تازه و چون بخایند طعم قرنفل دهد و چون مه مکی بخایند بوی بنفشه دهد و گویند عربی سرخ باریک خوشبو ش یک درم ص کاسنی اصل کبر۔

تنمیق الکاف

لوک ف بضم اول و ثانی مجهول م نوعی از شتر۔

وطعم آن تلخ و تند ط ۲ گرم و خشک ل جوز مقشر یا تودری زرد یا مر و نیموزن فلفل۔

تنسیق الفا و تنمیق الفوقانی

لفت ۔ بکسر اول و سکون کاف م شلغم۔

تنمیق الحاء المهمله

لفاح ۔ ع بضم اول با ثانی مشدد و الف ف شاهترج و آن ثمر یبروج بریست ط ب ر ۳ گویند ج ی ۲ ق مخدر منوم خ بزرگ تیز بوی زرد رسیده ش نیم درم ص عسل ل جوز ماثل یا نیموزن بذر البنج و دو دانگ وزن آن خشخاش یا جوز القی و بوزن آن بذر البنج یا یبروج

تنمیق الشین المعجمه

لفش ۔ بفتح لام و فا و سکون شین معجمه م چوب صنوبر و گویند درختیست عظیم بنت آن نواح شام در هنگام تری و سبزی زود مشتعل گردد طلای برگ خشک مسحوق آن رافع برص و بهق۔

تنسیق القاف و تنمیق الحاء المهمله

لقاح ۔ ع بفتح اول و قاف و الف ف شتر آبستنی و بکسر اول شتران دوشیدنی۔

تنمیق القاف

لق لق ۔ بفتح دو لام و سکون دو قاف جانوریست مشهور کبیر الجثه که در اوائل ربیع می آید و گاه متوطن میگردد و از جای خود نقل می نماید ط ۳ گرم و خشک۔

تنسیق الکاف و تنمیق الالف

لکاف ۔ بضم اول با کاف و الف م لک بقم۔

تنمیق الکاف

لک ۔ ف بضم اول و سکون کاف ه لاکه ط ح ی گویند ط ح ی ۲ ق مفتح منضج خ مغسول ش از یک درم تا یک مثقال ص مصطکی بعد از آنکه مغسول بود ل نیموزن ریوند چینی نیموزن اسارون و گویند سندروس۔

تنمیق النون

لکین ۔ ف بضم اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و نون م نمد

تنمیق الطاء

لکامه و لکانه ۔ ف بفتح اول و ثانی و الف و میم و خفا ها در لغت اول و فتح نون در لغت ثانی م روده گوسپند که بگوشت و جگر پر کرده باشند و آلت تناسل را نیز گویند۔

تنمیق التحتانی

لکهنا لکهنی ه بفتح اول و ثانی و سکون ها و فتح میم و نون و الف و لام ثانی و کاف ثانی و سکون ها و فتح میم ثانی و کسر نون ثانی و سکون تحتانی اسم هندیست ع یبروج

تنسیق المیم و تنمیق الالف

لما ۔ بفتح اول و میم و الف ع عنب الثعلب۔

تنسیق النون و تنمیق السین المهمله

لنجیطس ۔ یونانی بفتح لام و سکون نون و کسر جیم و سکون یاء مثناة تحتانیه و ضم طاء مهمله م نباتیست دو صنف میباشد بستانی و صحرائی بستانی بزرگ عریضتر از برگ گندنا و منحنی بطرف اسفل و سرخ

تنمیق الراء المهمله

لسان البحر ع بفتح موحده وسکون حاء مهمله م سپا۔

لسان الثور ع بفتح مثلثه مشدده وسکون واو ف گاؤزبان ه گانٹھ مانڈا ط راق مقرح خ شامی وخراسانی غلیظ ورق که بروی نقطها بود ش دو درم ص صندل سرخ یا هلیله مربی یا سماق ل بوزن آن ابریشم سوخته وچهار دانگ وزن آن پوست اترج یا بوزن او ورد ونیم وزن او ابریشم۔

لسان العصافیر ع بفتح عین مهمله وصاد مهمله والف ثانی وکسر فا وسکون تحتانی ف تخم آهره اندرجو طع ۲ راق سبهی خ سطبر ش نیم مثقال ص کدوی مربی ل در تحریک باه مغز جوز وتودری سرخ یا نیم وزن بهمن سرخ۔

تنمیق اللام

لسان الحمل ع بفتح حاء مهمله ومیم ف ورق بارتنگ ط ب ی ۲ ق قابض رادع حابس خون مدمل ش از تخم او یکمثقال ص مصطگی وسلیخه یا بنفشه ل ورق آن ورق حماض بستانی۔

لسان الابل ع باالف مکسوره وباء موحده م رعی الابل نباتیست مابین گیاه وشجر وشاخ آن پراگنده مربع مائل بسفیدی وبرگ آن شبیه برگ تفاح وازان بلندتر وباریکتر واندک خشن وسفید رنگ وخشبو وثمر آن زرد مائل به پهنی بنبت آن زمینهاے خشن ط ۲ سرد وخشک۔

تنسیق الشین المعجمه وتنمیق الکاف

لشک ف بفتح اول وسکون ثانی وثالث م شبنم۔

تنمیق الطاء

لشکه ف م لشک۔

تنسیق الصاد المهمله وتنمیق التحتانی

لصیقی بفتح لام وکسر صاد مهمله وسکون یاء مثناة تحتانیه وکسر قاف م اذان الدب ودر تنکابن کاش گویند نباتیست خاردار که بر جامه میچسپد وساق آن زیاده بر ذرعی وسطبری انگشتی وبرگ آن شبیه برگ بارتنگ ط ا گرم وخشک۔

تنسیق الصاد المعجمه وتنمیق الفاء

لصف بفتح اول وضاد معجمه م کبر۔

تنمیق التحتانی

لضیفی م بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وکسر فا نوعی از لسان الحمل کوچک۔

تنسیق العین المهمله وتنمیق الموحده

لعاب ف بضم اول وفتح ثانی باالف آب دهن م تهوک ولار

تنمیق اللام

لعل بفتح لام وسکون عین م لال جنسی از یاقوت رنگ آن از رنگ یاقوت در سرخی کمتر واندک به بنفشی وارغوانی از یاقوت نرم ط مع

تنمیق الطاء

لعبت مطلقه بضم اول وسکون ثانی وفتح موحده وکسر فوقانی وضم میم وسکون طاء مهمله وفتح لام وقاف م بیخ ببروج۔

تنمیق التحتانی

لعبت بربری بضم اول وسکون ثانی وفتح موحده وکسر فوقانی وفتح موحده ثانی وسکون راء مهمله وفتح موحده ثالث وکسر راء مهمله ثانی بیخیست شبیه به سورنجان وباریکتر ازان ومانند سرپستان

تنمیق الجیم

لحم النعاج ع بفتح اول وسکون حاء مہملہ وضم میم و نون مشدد و با عین مہملہ والف ف گوشت میش ط گرمی وی کمتر از گوشت برہ است۔

تنمیق الراء المہملہ

لحم البقر ع بسکون لام ثانی وفتح موحدہ و قاف ف گوشت گاو خ از گاو جوان۔

لحم الجزور ع بضم جیم و زاء معجمہ وسکون واو ف گوشت بچہ شتر ط ح

لحم الخنزیر بسکون لام ثانی وکسر خاء معجمہ وسکون نون وکسر زاء معجمہ وسکون تحتانی ف گوشت خوک خ بری۔

لحیۃ الحمار ع بکسر اول وسکون ثانی وفتح تحتانی وضم فوقانی وسکون لام ثانی وکسر حاء مہملہ ثانی با میم والف ف پر سیاوشان۔

تنمیق السین المہملہ

لحیۃ التیس ع بفتح فوقانی وسکون تحتانی ہ درخت سرس ط ب ای ق قابض خ تر و تازہ ش از یک مثقال تا دو درم ص رازیانہ یا طباشیر ل تخم گل یا گلنار یا طراثیث یا نیم وزن عصارہ آن یا بطم۔

تنمیق المیم

لحم ع ف گوشت ہ مانس وسکون ہیرا ط ح را گویند ی ق مغذی خ میانہ فربہی و لاغری و عضلہ و لحم خصی۔

تنمیق النون

لحم الحملان ع بفتح حاء مہملہ ثانی وسکون میم با لام والف ف گوشت برہ ط ح خ گوشت چوبی یعنی یکسالہ۔

تنمیق الطاء

لخیس الاکلیلہ بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وکسر نون وضم سین مہملہ وسکون لام ثانی وکسر ہمزہ وسکون کاف وکسر لام ثالث وسکون تحتانی ثانی وفتح لام رابع وخفاء ہا ف نوعی از خیری جبلی ست کہ آنرا خرامی نامند ف اردانہ۔

تنسیق الخاء المعجمہ وتنمیق الجیم الفارسی

لخچ ف بفتح اول وسکون باقیین م زاک سیاہ۔

تنمیق الخاء المعجمہ

لخ ف بضم اول ع بردی۔

تنمیق الہاء

لخچہ و لخشہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم فارسی در لغت اول وفتح شین معجمہ در لغت ثانی م اخگر۔

لخلخہ سلیمانیہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح لام ثانی وخاء معجمہ ثانی وہمزہ ملینہ ہا وضم سین مہملہ وفتح لام ثالث وسکون تحتانی والف وکسر نون وفتح تحتانی مشددہ ثانی ف ثقل روغن

تنسیق الزاء المعجمہ وتنمیق الموحدہ

لزاق الذہب ع بفتح اول وزاء معجمہ مشدد والف قاف وفتح ذال معجمہ مشدد ہا وسکون موحدہ م اشق

تنمیق الطاء

لزبہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ م جو۔

تنسیق السین المہملہ وتنمیق الموحدہ

لسان الکلب ع بکسر اول با سین مہملہ والف وضم لام ثانی وفتح کاف وسکون لام ثالث م لسان الحمل

لبن الخشاش بضم خاء معجمہ وفتح فاء والف مراقرب بشیراست

تنسیق الضاد المعجمہ

لبن حامض ع بکسر نون باحاء مہملہ والف وکسر میم ف ماست ہ دہی طبرستانی خ انچہ بسکہ اومی سیار بود

تنسیق الکاف

لبن الرماک بفتح راء مہملہ ومیم والف وکاف ف شیر مادیان ہ گھوڑی کا دودھ حارگرم وتر اد شیرہا دیگر

تنسیق الکاف الفارسی

لبنک ف بفتح اول وثانی وسکون نون وضم باء موحدہ وسکون کاف ع ارضہ

تنسیق اللام

لبن الجمل ع بسکون لام ثانی وفتح خاء معجمہ وسکون ثانی ف شیر اسپ ق محذر

لبن الغزال ع شیر آہو ط۲ سرد وتر

تنسیق المیم

لباب القرطم ع بسکون لام ثانی وضم قاف وسکون مہملہ وضم طاء مہملہ وسکون میم ف مغز تخم کاذنہ طرخ

لباب الفوم ع بسکون لام ثانی وضم فاء وسکون واو ف نانہ

تنسیق النون

لبان ع بضم اول بانی مشددہ والف ونون م کندر

لبان بفتح اول وثانی باسین مہملہ وباء موحدہ ع مزدل بر وزن طاہر

لبن الاتان ع بسکون لام ثانی وضم ہمزہ بافوقانی ف شیر خر ل لبن الماغر یا لبن اللفاح

لبن الضان ع بضم نون باضاد معجمہ مشددہ والف ف شیر میش ق بہمی ومقری ومانع

لبن بفتح اول وثانی ف شیرہ دودھ ط اب رگونیدج ق مغذی مسمن خ از حیوانی کہ در جملہ بانسان موافق باعتدال نیم رطل ص عسل

تنسیق التاء الفوقانی الفارسی وتنسیق الواو

لتلو بفتح لام وسکون تاء فوقانی فارسی وضم کاف فمر درخیست کہ در رنگ گلہ میشود

تنسیق التحتانی

لبنی ع سریانی بفتح اول وثانی وکسر نون وسکون تحتانی ع میعۂ سائلہ سلاریس

تنسیق وتنسیق الجیم

لجلاج ف بفتح اول وسکون جیم بالام والف جیم ثانی باصطلاح اکسیریان م زیبق پاک صاف

تنسیق الواو

لجالوہ بفتح اول وثانی بالف م دوای مشہور بہندی

تنسیق الجیم الفارسی وتنسیق الالف

لچمناہ بفتح اول وسکون جیم فارسی واظہار ہا وفتح میم ونون ع برج الصنم

تنسیق الحاء المہملہ وتنسیق الموحدہ

لحام الذہب ع بکسر اول باحاء مہملہ والف وضم میم وفتح ذال معجمہ مشدد وباگوندم اشق ط حی معدنی ہندی

تنسیق الفوقانی

لحام الصناعت ع بکسر اول وحاء مہملہ مشدد وبالف ونون وفتح عین مہملہ وم اشق

لاخشہ ف بکسر خاء معجمہ و فتح شین معجمہ ف تتماج ہ سنیوی

لاغیہ بکسر غین معجمہ و فتح تحتانی ف نوعی از تیوعات ست کہ گلش زرد باشد مانند گل شبت و ورقش نیز زردی زند و در دامن کوہہا روید طح ی گویند ہ ق مفرح خ بسیار شیر دارش دو دانگ ص صمغ و کتیرا ل تیوع

لاکھ ہ بفتح کاف و اظہار ہا ف لک و لاک طب

تنمیق التحتانی

لاچی ف بکسر جیم فارسی ع قاقلہ

لالہ دختری ف بفتح لام ثانی و ہمزہ ملینہ ہا و ضم دال مہملہ و سکون خاء معجمہ و فتح فوقانی و کسر راء مہملہ م نوزگون ع شقائق النعمان

لالہ نعمانی ف بضم نون و سکون عین مہملہ و فتح میم و الف و نون نباتیست برگ آن شبیہ برگ زنبق ط گرم و تر با رطوبت غالیہ و حرارت قلیلہ

لامی بفتح لام و الف و کسر میم صمغ درخت ہندیست خوشبو مرکب از بوی مر و مصطگی و در رنگ مابین سفیدی و زردی ط ۲ گرم و خشک

تنسیق الباء الموحدہ و تنمیق الالف

لبا ع بکسر اول با موحدہ ف زہک دفلہ ہ پیوی طب ر

لبن النسا ف شیر زنان ط سرد و تر

تنمیق الموحدہ

لبلاب ف بفتح اول و سکون ثانی با لام و الف و موحدہ ثانی م عشق پیچہ طح ی ۲ گویند ب ق محلل و مسہل صفرا خ سبز ش از آب آن سہ رطل تا دو ثلث رطل و گویند سی درم ص قند یا تمر ہندی ل ورق خطمی یا خبازی یا شاہترہ

تنمیق التاء الفوقانی

لبن التیوعات بفتح یاء مثناۃ تحتانیہ و ضم تاء مثناۃ فوقانیہ و سکون واو و فتح عین مہملہ و الف م شیر نبات شیر دارست

تنمیق الحاء المہملہ

لبلاب القمح ع بضم اول و ثانی و الف و ضم موحدہ ثانی و سکون لام ثانی و فتح قاف و سکون میم و حاء مہملہ ف نشاستہ

لبن اللقاح بفتح لام و قاف و الف ف شیر شتر ہ اونٹنی کا دودھ ط گرم مائل بخشکی

تنمیق الدال المہملہ

لبن الاسد بفتح الف و سین مہملہ با دال ف شیر شیر ست ہ بالکل ط در کمال گرمی و حدت

تنمیق الراء المہملہ

لبن البقر ف شیر گاؤ ہ گای کا دودھ ط مع

لبن خنزیر ف شیر خوک ہ سورنی کا دودھ ط سرد و تر

تنمیق الزاء المعجمہ

لبن المعز ع بفتح اول و ثانی و ضم نون و سکون لام و فتح و سکون عین مہملہ ف شیر بز ل شیر گاؤ

تنمیق السین المہملہ

لبن جاموس بفتح جیم و الف و ضم میم و سکون واو و سین معرب گاومیش از شیر گاؤ بسیار غلیظ تر

تنمیق الشین المعجمہ

لبن الخشخاش ع بسکون لام ثانی و فتح خاء معجمہ و سکون معجمہ با خاء معجمہ ثانی و الف و شین معجمہ ثانی ف افیون

کہ بالیدہ و خرد و فربہ تر از وست و بالایش معرا از خطوط۔

تنسیق الیاء التحتانی و تنسیق الدال المہملہ

لید۔ ف بکسر اول فارسی و سکون تحتانی و دال مہملہ ایواز۔

تنسیق العین المعجمہ

لیساغ۔ ف بکسر اول فارسی بالفانی و الف و غین معجمہ ہم گیاہ غبن

تنسیق الطاء

لینہ۔ ف بکسر اول فارسی و سکون ثانی و فتح نون و خفا و ہم آبگینہ

تنسیق التحتانی

لی۔ ف بفتح اول فارسی و سکون تحتانی جانور یست کہ پرش
لق ست و بر پای او پر تیر نصب کنند دمہ دم۔

ترقیم اللام و تنسیق و تنسیق الالف

لام۔ بلام و الف و لام الف ثانی گیاہی ست کہ از جانبہ بگرد خطمی آرد
گرم و خشک قابض و مسخن و قشر آن جہت بواسیر مورد و ضعہ نافع۔

تنسیق الجیم

لج۔ ف بسکون جیم ہم سنگ مادہ۔

تنسیق الدال المہملہ

لد۔ ف ہم خاکہ و عنبر لادن و بمعنی گل و شگوفہ نیز آمدہ۔
لزورد۔ ع ف لاجوردہ راوند طرسی ۲ گویند ح ۲
لسق مسہل سودا و مقوی دماغ بخشانی ش یکدرم و گویند
لعال صمغ طلحی ل حجاز می یا لزاق الذہب کانی۔

تنسیق الراء المہملہ

لکر۔ ف بکسر میم و سکون شین معجمہ و فتح کاف و سکون را مصلح نجرۃ ابیض

تنسیق السین المہملہ

لاس۔ ف ہم ابریشم فروپایہ و سنگ مادہ و مادہ ہر حیوان۔
لایورید و س بضم تحتانی و سکون واو و کسر راء مہملہ و سکون تحتانی
ثانی و ضم دال مہملہ و سکون واو ثانی ہم حب باہوا نہ شجرہ معشوق نیز۔

تنسیق الکاف

لاک۔ ف بسکون کاف لاک پشت شبنی ست کہ سبب بہ بودت
ہوا بر شاخ درخت کنار و بعضے درختہای دیگر کہ مخصوص بلک
ہند اند منجمد گردد و آنرا لوفتہ بزند و رنگی حاصل کنند کہ سرخ
قراری باشد و نخالہ و سفل آن خنجر و شنگرف و کاروا و امثال آن
در دستہ محکم کنند و سرنامہ بآن مہر نمایند ہ لاکہ۔
لاوک۔ ف بفتح واو ہم نان تنک کہ آنرا لوش نیز خوانند۔

تنسیق اللام

لال۔ ہ بہ لام ثانی ہم جواہر یست کہ آنرا لعل گویند۔

تنسیق النون

لادن۔ بلام و الف و فتح دال مہملہ و سکون نون ہم قسمی ست
از عنبر بون طرح ار ۲ ق بلطف منفج محلل خ صریب خوشبوی
مائل بزردی بی رطل و بی سفل کور روغن حل شود سش یکدرم
ص صندل و گلاب ل نبی۔
لالہ سرنگون۔ ف نباتیست معروف کہ در باغہا غرس
مینمایند و بپیاز دارد۔

تنسیق الطاء

لاونہ۔ ف بکسر دال مہملہ و فتح نون ہم گیاہی ست کہ انبہ
ساق آن ریسمان سازند ہ ش۔

گوشت آہنگ ف بضم اول فارسی م غلیواج۔

تنمیق اللام

گوگال ف بضم اول فارسی ع عنقا۔

تنمیق المیم

گوزگندم ف بفتح اول فارسی م گل گندم۔

تنمیق النون

گوزن ف بفتح اول فارسی وثانی ہ بارہ سینگا۔

گوشان ف بضم اول فارسی وثانی مجہول باشین معجمہ و الف م شیرۂ انگور۔

گومان ہ بضم اول فارسی وثانی مجہول بامیم والف م دوائے ہندی ست

گوی گردان ف بضم اول فارسی وثانی مجہول باتحتانی وفتح کاف فارسی وسکون راء مہملہ م خنفسا۔

تنمیق الواو

گوکھرو ہ بضم اول فارسی وثانی مجہول وضم کاف وسکون ہا وضم راء مہملہ وسکون ثانی ف خسک۔

تنمیق الہاء

گودرہ ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح دال مہملہ وراء مہملہ وخفاء ہا م گودر۔

گوگیاہ ف بضم اول فارسی وثانی مجہول وسکون راء مہملہ وکسر کاف فارسی ثانی باتحتانی والف واظہار ہا ع اذخر شوراو گندھک

گوزہ ف بضم اول فارسی وسکون ثانی وزاء معجمہ وفتح دال مہملہ م صمغ سرخ کہ از بوتہ جہودانہ حاصل شود۔

گورغہ ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح زاء معجمہ وغین معجمہ وہا م غورۂ پنبہ

گوزہ ف م غورۂ پنبہ وکوکنار وپیلۂ ابریشم وامثال آن

گوزینہ ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وکسر زاء معجمہ وسکون تحتانی وفتح نون م حلوائی کہ از مغز گردگان پزند۔

گوش خبہ ف بضم اول فارسی وسکون شین معجمہ وفتح خاء معجمہ وموحدہ م جانور ہزار پا۔

گولہ ف بضم اول فارسی وثانی مجہول وفتح کاف م گوسالہ۔

تنمیق التحتانی

گوبھی ہ بضم اول فارسی وثانی مجہول وکسر موحدہ واظہار ہا وسکون تحتانی م دوائی ہندی ست۔

گوش ماہی بضم اول فارسی وثانی مجہول وسکون شین معجمہ بامیم والف وکسر ہا م صدف۔

تنمیق الہاء وتنمیق الراء المہملہ

گھیوکوار ہ بکسر اول فارسی واظہار ہا وضم تحتانی وواو مجہول وضم کاف باواو ثانی والف وراء مہملہ ع نبات صبر۔

تنمیق النون

گھن ف بضم اول فارسی وسکون ثانی ونون م کرمی ست کہ چوب بخورد وچوب را چون نشارہ سازد۔

تنمیق التحتانی

گھنگچی ہ بضم اول فارسی واظہار ہا وسکون نون وفتح کاف فارسی ثانی وکسر جیم فارسی وسکون تحتانی ع عیون الدیک ف سرخ ہ رتی۔

گھیا تورئی ہ بکسر اول فارسی واظہار ہا باتحتانی والف فوقانی وواو مجہول وفتح راء مہملہ وکسر ہمزہ م قسم بزرگ از تورئی

تنمیق الشین المعجمه

گندش ف بفتح اول فارسی و سکون ثانی و کسر دال مهمله و سکون شین معجمه م گوگرد۔

تنمیق الکاف

گندہک ۔ ہ ف گوگرد۔

تنمیق الطاء

گنبد ف بضم اول فارسی و سکون تحتانی و فتح موحده و دال مهمله و خفاء ہا م غنچه

گنجاره و گنجره ف بفتح اول فارسی و سکون ثانی با جیم و الف و فتح راء مهمله در لغت اول و فتح جیم و راء مهمله در لغت ثانی م گلگونه۔

تنمیق التحتانی

گنجالی ۔ ہ بکسر اول فارسی و سکون ثانی با جیم و الف و کسر ہمزه و سکون تحتانی م کرمیست بسیار که در برسات بجاہای نمناک بهم رسد۔

تنمیق الواو و تنمیق الالف

گوروچنا ۔ ہ بضم اول فارسی و ثانی و ضم راء مهمله و سکون واو ثانی و جیم فارسی با نون م کاسی روہن۔

تنمیق الموحده

گوداب ف بضم اول فارسی و ثانی مجهول با دال مهمله و الف م دوشاب

گوناب ف بضم اول فارسی م گلگونه۔

تنمیق الجیم

گوشت آہنج ف بضم اول فارسی و ثانی مجهول و سکون شین معجمه و فوقانی و مد ہمزه و فتح ہا و سکون نون م غلیواج۔

تنمیق الدال المهمله

گوگرد ف ہ گندھک۔

گوند ۔ ہ ع صمغ ف ازدو۔

تنمیق الراء المهمله

گوچھر ۔ ہ بضم اول فارسی و جیم فارسی م گوکھرو ف خارخسک

گودر بفتح اول فارسی و راء مهمله م نوعی از مرغابی که گوشتش بغایت بدبو باشد و گوساله و پوست گوساله و نوعی از غله خودرو که در کشت گندم و جو بهم رسد و بچه گوزن۔

گور ف بضم اول فارسی و ثانی مجهول م خرد شتی۔

گوگار ف بضم اول فارسی با کاف و الف م خردوک ع خنفسا و تبرگی قیقور خوانند۔

گولر ۔ ہ بضم اول فارسی و فتح لام ف انجیر آدم۔

تنمیق الزاء المعجمه

گوزاز ف بضم اول فارسی و ثانی مجهول با زاء معجمه و الف م جانوریست خوش آواز شبیه بلبل۔

گوز ف بفتح اول فارسی و ثانی م گوزن و بسکون ثانی م گردگان ہ اخروٹ۔

گوش خز ف بضم اول و فتح خاء معجمه م کرم ہزار پاه کھنکھجورا

تنمیق الکاف

گورب بافک ف بفتح اول فارسی و راء مهمله و موحده ثانی با الف و فتح فاء ع طلا و ضغه ہ بیا گوش خرک ف م گوش خر

گونگ ف بضم اول فارسی م گوساله۔

گوگردانگ ف بضم اول و سکون ثانی و فتح کاف ثانی و سکون و فتح دال با الف و نون م جانوریست که سرگین با گلوله کرده بگرداند ع خنفسا

تنمیق الکاف الفارسی

گلگل ف بفتح هر دو کاف فارسی و سکون هر دو لام م
نوعی از لیمو بقدر نارنج و آنقدر ترش ست که چون سوزن در آن
بخلانند در اندک زمانی گداخته شود و بضم هر دو کاف فارسی ع مقل

تنمیق المیم

گل گندم ف بکسر اول فارسی و سکون ثانی و فتح کاف
فارسی ثانی و سکون نون و ضم دال مهمله و سکون میم بیخ گیاهی ست
چنان نماینده که گویا پنج شش دانه گندم بهم چسپیده اند م گوز گندم

تنمیق النون

گلنگبین ف بضم اول فارسی و فتح ثانی و سکون نون
و ضم کاف فارسی ثانی و کسر موحده و سکون تحتانی و نون ثانی
م گلی که در عسل ممزوج سازند

تنمیق الهاء

گلاگونه بضم اول فارسی و فتح ثانی و الف و ضم کاف فارسی
ثانی و سکون واو و فتح نون م گلگونه که زنان بر رو میمالند
گل پیاده ف درختیست با گلهای بوته دار مثل درخت
نرگس و لاله و سوسن و بنفشه
گلغونه ف بضم اول م گلگونه
گل گوزه ف بضم اول فارسی و کسر لام و ضم کاف و سکون
واو و فتح زاء معجمه م گل نسرین
گل گینده ف بضم اول فارسی و کسر ثانی و فتح کاف فارسی
ثانی و سکون نون و فتح دال مهمله گیاهیست بغایت بدبو و گلیکان و کما
گله ف بضم اول فارسی و کسر ثانی م غوره پنبه و بکسر اول
م دانه انگور که از خوشه جدا شده بیفتد

تنمیق التحتانی

گل پارسی ف بضم اول فارسی و کسر ثانی با موحده فارسی و الف
و سکون راء مهمله و کسر سین مهمله و سکون تحتانی گلیست بغایت سرخ و خوشرنگ م گلنار پارسی

تنسیق المیم و تنمیق الفوقانی

گمست ف بفتح اول فارسی و سکون میم و سین مهمله م سنگ
خمست جوهری ست فرومایه که کبود و سرخی مائل ست و معدنش
قریب بمدینه مکرمه معظمه هر که در ظرف او شراب بنوشد مستی نیارد و اگر
پاره ازین در شراب اندازند همین خاصیت دارد و اگر در زیر
بالین نهند خواب نیکو بینند

تنمیق الزاء المعجمه

گمیز ف بکسر اول فارسی و ثانی و سکون تحتانی و زاء معجمه م شاشه ع بول

تنسیق النون و تنمیق الالف

گندگیا ف بفتح اول فارسی و سکون نون و دال مهمله و کسر کاف
فارسی ثانی با تحتانی و الف م خرس سیاه

تنمیق الدال المهمله

گنبد ف بضم اول فارسی و سکون نون و فتح موحده م غنچه
گند ف بضم اول فارسی و سکون ثانی ع خصیه

تنمیق الراء المهمله

گنبهار ف بفتح اول فارسی و سکون ثانی و فتح موحده و
والف م درخت هندیست ه کاس مری
گنجار و گنجر ف بفتح اول فارسی و سکون ثانی و جیم و الف و
مهمله در لغت اول و فتح جیم و راء مهمله در لغت ثانی م گلگونه
گنگاری ف بضم اول و سکون ثانی ماریکه پوست افگنده

گرچی - ہ بضم اول فارسی وثانی وسکون واو وکسر جیم فارسی وسکون تحتانی ہ گلو -

تنسیق الزاء المعجمہ وتنسیق الراء المہملہ

گزرف م زرد ک ع جزر -

تنسیق الزاء المہملہ

گزف بفتح اول فارسی ع آتش ہ جھاؤ -

تنسیق الکاف

گزنازک ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی بامیم والف وفتح زاء معجمہ ثانی ع جزنانج م بارورخت گزہ مائین -

تنسیق النون

گزانگبین ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح ہمزہ وسکون نون وضم کاف فارسی ثانی وکسر موحدہ وسکون تحتانی وفوقانی ثانی مقسمیت یعنی نیست مانند زنجبین کہ بر ورق طرفا می افتد شق بفتح م گزنازدون بفتح اول فارسی وسکون نون بامیم والف وفتح زاء معجمہ ثانی وسکون واو م گزنازک -

تنسیق الزاء الفارسی وتنسیق المیم

گزم ف بضم اول فارسی وسکون زاء فارسی م درخت درداع شجرۃ الاثل

تنسیق السین المہملہ وتنسیق الصاد

گسستہ - ف بفتح اول فارسی وسکون سین مہملہ وفتح فوقانی م ساگ سرخ وسرگین -

تنسیق الشین المعجمہ وتنسیق الفوقانی

گشت برگشت - ف بفتح اول فارسی وسکون شین معجمہ وفوقانی وفتح موحدہ وسکون راء مہملہ وفتح کاف فارسی ثانی وسکون شین معجمہ ثانی وفوقانی ثانی نباتی ست بہم پیچیدہ بہ ہمہ ریسمان تا غلہ آن پنج عدد بود م پیچک ست ہ بہل طرح می آل بوزیدان باکاف ورسکون وزن صبر سیاہ -

گشت ف بفتح اول فارسی م خرپزہ -

تنسیق اللام وتنسیق الخاء المعجمہ

گلسرخ - ف بضم اول فارسی وسکون لام وضم سین مہملہ وسکون راء مہملہ ع ورد ہ گلاب وبکسر اول ع نغرہ گیرو -

تنسیق الراء المہملہ

گلغر ف بضم اول فارسی وسکون لام وفتح غین معجمہ وسکون راء مہملہ م بہم کہ از بن سوئے بر شاخہ آرند واز ان شاخ دیگر پیوند یابند

تنسیق الزاء المعجمہ

گلوز ف بفتح اول فارسی وضم ثانی وسکون واو وزاء معجمہ ع فندق وگویند جایوزہ وگویند بادام کوہی -

تنسیق الشین المعجمہ

گلہ موش - ف بضم اول فارسی وفتح ثانی وخفاء ہا وضم میم وسکون واو م بیدمشک ع بہراج -

تنسیق الکاف

گلک - ف بضم اول فارسی وفتح ثانی م نوعی از صمغ ست کہ بسرخی گراید واز بوتہ جھوانہ حاصل شود م کوژدہ -

تنسیق اللام

گلقند اصل بضم اول فارسی وسکون ثانی وفتح قاف وسکون نون وکسر لام مہملہ وفتح ہمزہ وسکون صاد مہملہ ولام ثانی م گلشکری کہ در آفتاب ترتیب یافتہ باشد وبر آتش -

تنمیق النون

گاؤزبان ۔ ف بسکون واو وضم زاء معجمہ با موحدہ والف ع لسان الثور ہ گانٹھ بانڈا ۔

گاویزن ۔ ف بکسر واو وتحتانی مجہول وفتح زاء معجمہ م زہرہ گاؤ ۔

تنمیق الطاء

گاؤزہرہ ۔ ف بسکون واو وفتح زاء معجمہ وسکون ہا وفتح راء مہملہ م گاؤزہرج

تنسیق الباء الموحدہ وتنمیق الراء المہملہ

گبر ۔ ف بفتح اول فارسی وموحدہ م سنگی ست کہ از ان ظروف وآوانی مانند دیگ وکاسہ وصحن سازند ۔

تنسیق الجیم وتنمیق المیم

گج پیل ۔ ہ بفتح اول فارسی وسکون جیم وکسر موحدہ فارسی وسکون تحتانی وفتح موحدہ فارسی ثانی م ثمر چاپ ۔

تنسیق الراء المہملہ وتنمیق الفوقانی

گرغست ۔ ف بفتح اول فارسی وسکون راء مہملہ وفتح غین معجمہ وسکون سین مہملہ م برغست ۔

تنمیق الجیم

گردناج ۔ ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی ودال مہملہ با نون والف م گردانیدہ کباب کہ مرغ یا گوشت گوسپند ودیگر حیوانات در آب بجوشانند ومیانش با دویہ حارہ پر گردانیدہ کباب کنند خ از مرغ فربہ

گرنج ۔ ف بضم اول فارسی وکسر ثانی وسکون نون م برنج ہ چانول ۔

تنمیق الجیم الفارسی

گرچ ۔ ف بضم اول فارسی وسکون ثانی وجیم فارسی ہ گلوی ۔

تنمیق الدال المہملہ

گرام کندہ ۔ بکسر اول با ثانی والف وسکون میم وفتح کاف وسکون نون با دال مہملہ ہ استھول کند ۔

گربہ بید ۔ ف بضم اول فارسی وسکون ثانی وفتح موحدہ وخفاے ہا وکسر موحدہ ثانی وتحتانی مجہول م بید مشک ۔

تنمیق الزاء المعجمہ

گراز ۔ ف بضم اول فارسی با ثانی والف م خوک ۔

تنمیق الکاف الفارسی

گرگ ۔ بضم اول فارسی وسکون ثانی ہ بھیڑیا ۔

تنمیق اللام

گرشال ۔ ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی با شین معجمہ والف ولام م حیوانیست کہ از خروس وشغال ہر دو متولد شود ۔

تنمیق النون

گران ۔ ف بضم اول فارسی با ثانی والف وستہ جو وگندم

تنمیق الواو

گریگو ۔ ف بضم اول فارسی وسکون ثانی وفتح موحدہ وضم کاف ثانی م بید مشک ۔

تنمیق الطاء

گرزہ ۔ ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح زاء معجمہ جنسے از مار بزرگ کہ زہر او زیادہ تر از ماران دیگر ست وگویند رنگین پر خط وخال کہ ہیچ تریاقی بزہرش مقاومت نکند وگویند کفچہ مار

گزندہ ۔ ف بضم اول فارسی وکسر ثانی وسکون نون وفتح دال مہملہ م غروشہ ع شوکۃ الحائک کوانچا ۔

تنمیق التحتانی

کیلو ف بکسر اول وثانی مجهول وضم لام ع زعرور -
کیو ف بفتح اول وضم ثانی م کاهو -

تنمیق الطاء

کیسرگونه بکسر اول وثانی مجهول وفتح سین مهمله وسکون راء مهمله وضم کاف فارسی وسکون واو وفتح نون وخفاء ها م جعده -
کیه ف بکسر اول وفتح ثانی ع مصطگی -
کیهه بفتح اول وسکون ثانی وفتح ها م درختیست پرخار که میوهٔ آن شبیه باشد به توت -

ترقیم الکاف الفارسی وتنسیق الالف وتنمیق الموحده

گاواب ف بکاف فارسی والف وسکون واو وبهمزه م جامهٔ غوک -

تنمیق الجیم

گاوزهرج بسکون واو وفتح زاء معجمه وسکون ها وفتح راء مهمله ف گاوزهره سنگی ست که در زهرهٔ گاو بهم رسد یا در شیردان او متکون گردد از گاوان هندوستان مانند پادزهر در لون وخاصیت آنچه در میان زهره بهم رسد مثل زردهٔ تخم مرغ ست وبشیرازی اندرزا خوانند ع حجر البقر -

تنمیق الدال المهمله

گاود ف بکسر واو م گاو کوهی -

تنمیق الراء المهمله

گاجره بفتح جیم ف زردک -
گاوشیر ف بسکون واو وکسر شین معجمه وسکون تحتانی صمغ درختیست کوتاه ساق وبرگش ببرگ انجیر ماند لیکن گرد تر وکوچکتر وگویند مثل برگ زیتون لیکن برگ زیتون ازان درازتر وساق وی چون خیار زه کشیده بود وگلش زرد باشد وتخمش خوشبو ونیز ساق آن بشگافند وصمغ بگیرند م جاوشیر طح ی خ زعفرانی رنگ که زود در آب حل شود اول که بیرون آید سفید باشد وچون خشک گردد زرد شود وهرگاه در آب حل شود مانند شیر ماند -

تنمیق الزاء المعجمه

گاز ف بسکون زاء معجمه ع علف ه گهانس -

تنمیق السین المهمله

گاورس ف بسکون واو وفتح راء مهمله وسکون سین مهمله ع جاورس ه غله باجرا

تنمیق الکاف

گاوک ف بفتح واو م کنه -

تنمیق الکاف الفارسی

گالبنگ بسکون لام وفتح موحده وسکون نون م هربنگ گیاهیست که در ایام بهار وزراعت جو وگندم بروید وغورهٔ کنگره وار کند مانند غورهٔ لاله واندرون آن دانهٔ چند معدود باشند وخوردنش مستی می آرد وبی شعور سازد -

تنمیق اللام

گال ف ه غلهٔ کنگنی ونیز بمعنی شغال وعنکبوت ورتیلا وغورهٔ پنبهٔ ناشگفته وخروس -

تنمیق المیم

گاوچشم ف بسکون واو وفتح جیم فارسی وسکون شین معجمه م بابونهٔ گاو ع عین البقر واقحوان گلی ست که بیرونش سفید واندرون زرد ست طح ی

کھرل ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح زاء معجمہ و سکون لام م جرجیر

تنمیق المیم

کھلم سریانی بفتح اول و سکون ثانی و فتح لام ف بادنجان

تنمیق النون

کھاری لون ہ بفتح اول و اظہار ثانی و الف و کسر راء مہملہ و سکون تحتانی و ضم لام و واو مجہول و سکون نون ف نمک شور

تنمیق الھاء

کھوہ بفتح اول و سکون ثانی و فتح واو و خفاء ہا ف مغز جوز م مھوا ھر کلوندی کی گٹھلی

تنمیق التحتانی

کھرہٹی ہ بکسر اول و اظہار ثانی و فتح راء مہملہ و اظہار ہا ثانی و کسر فوقانی ہندی و سکون تحتانی م کٹائی بزرگ

کھمبھی ھ بضم اول و اظہار ثانی و سکون میم و کسر موحدہ و اظہار ہای ثانی ع فطر ف کمات کوچک سفید

کھنی ف بکسر اول و سکون ثانی و کسر نون م خرزس

کھرنی ہ بکسر کاف و خفاء ہا و کسر راء مہملہ درختیست ہندی بسیار عظیم و برگ آن بلند و اندک باریک تر از برگ کٹھل و ثمر آن کوچک طولانی بقدر یک بند انگشت ط اگرم ۳ تر و با رطوبت فضلیہ

تنسیق الیاء التحتانی و تنمیق الالف

کیلا ہ بکسر اول و ثانی مجہول با لام و الف ع موز

تنمیق الراء المہملہ

کیسر ہ بکسر اول و ثانی مجہول و فتح سین مہملہ م زعفران

تنمیق الزاء المعجمہ

کیز ف بکسر اول و سکون ثانی م نید

کیکیز ف بکسر اول و سکون ثانی و کسر کاف ثانی و سکون تحتانی ثانی م تره تیزک

تنمیق السین المہملہ

کیخرس بفتح اول و سکون ثانی و خاء معجمہ و فتح راء مہملہ م جاورس

کیلاس بکسر اول و ثانی مجہول با لام و الف ہ سیلکی

تنمیق الشین المعجمہ

کیش ف بکسر اول و ثانی مجہول و نیز نام جانوریست کہ از پوستش پوستین سازند

کیکیش بکسر اول و ثانی مجہول و کسر کاف ثانی و تحتانی ثانی مجہول م تره تیزک

تنمیق الکاف

کیک ف بفتح اول و سکون ثانی ع برغوث ھ پشو و بکسر اول آدمی و مردمک چشم

کیلک ف بکسر اول و فتح ثانی و لام م زعرور

تنمیق اللام

کیل ف بکسر اول و فتح ثانی ع زعرور

کیمال ف بکسر اول و سکون ثانی با میم و الف م جانوریست کہ بیشتر در طرف شیروان از ان پوستین کبود سازند

تنمیق النون

کیلکان بکسر اول و ثانی مجہول و فتح لام با کاف ثانی و الف م نوعی از کراث

تنمیق الواو

کیسو بکسر اول و ثانی مجہول و ضم سین مہملہ م جعدہ

کودو ه بضم اول وثانی مجهول وضم دال مهمله م غله ایست هندی

کوکو ف بضم اول وثانی مجهول وضم کاف ثانی م خایگینه

تنمیق الهاء

کواره ف بفتح اول وثانی والف وفتح راء مهمله م خانه زنبور

کوانچه ه بکسر اول با ثانی والف وخفاء نون وفتح جیم فارسی واظهار ها م دوای هندیست

کوپله ف بضم اول وثانی مجهول وفتح موحده فارسی ولام م شگوفه

کوتاه پاچه وکوته پاچه ف بضم اول وثانی مجهول با فوقانی والف واظهار ها با موحده فارسی والف ثانی وفتح جیم فارسی در لغت اول وفتح فوقانی واظهار ها در لغت ثانی م کوتاه پا

کوتهر ه بضم اول وسکون ثانی وفتح فوقانی هندی واظهار ها م قسط

کورزه ف بفتح اول وثانی وسکون راء مهمله وفتح زاء معجمه م میوه کبر

کوژوه ف بضم اول وثانی مجهول وفتح زاء فارسی ودال مهمله م کنجده

کوژه ف بضم اول وسکون ثانی وفتح زاء فارسی م خر سفید رنگ ع قمر

کوکله ف بضم اول وثانی مجهول وفتح کاف ثانی م هدهد

کوکه ف بضم اول وثانی مجهول وفتح کاف ثانی ه چغندر

کوه برکوه ف بضم اول وثانی مجهول واظهار ها وفتح موحده وسکون راء مهمله وضم کاف ثانی وواو مجهول ثانی م عنبر مشق

کوه ف بضم اول وفتح ثانی م غوره پنبه وکوکنار وپیله ابریشم وامثال آن

کونله بفتح کاف وسکون واو وخفاء نون وفتح لام م ثمر درختیست شبیه بنارنج ط ۲ سرد ودر آخر آن خشک

کومه بضم کاف وسکون واو وفتح میم م نوعی از مری ست

تنمیق التحتانی

کوتاه پای وکوته پای ف م کوتاه پا

کوری ف بضم اول وثانی مجهول وکسر راء مهمله م غله ایست مانند چینه که خود رو باشد

کونل ککری ه بفتح اول وثانی وخفاء نون وسکون لام وفتح کاف ثانی وسکون کاف ثالث وکسر راء مهمله هندی ف نیلوفر

تنسیق الهاء وتنمیق الالف

کهاپریا ه بفتح اول واظهار ها والف وفتح موحده فارسی وسکون راء مهمله با تحتانی والف ثانی ف توتیا وسفالک

کهربا ف بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مهمله با موحده ه کهربا طب ی ۲ گرم ج ۳ ق قابض مجفف مقوی دل خ صاف سرخ مائل بزردی ش نیم مثقال ص نیم وزن ارزیا لعاب سفرجل ل طباشیر ودو دانگ وزن هندروس عیاد ودو وزن طین رومی ودو دانگ وزن آن سلیخه ونیم وزن بنگ بریان کرده

کهیانا بفتح اول وسکون ثانی با تحتانی والف ونون م فاوانیا

تنمیق الراء المهمله

کهار بفتح اول واظهار ثانی والف ف نمکی ست که بعضی از اشجار را مثل پلاس ونهال کنجد وگوکهرو وکیله وچیتچرا وآگ وزقوم می سوزند وخاکستر آنها قسمی از نمک باشد که بزبان هندی کهار گویند

کهجور ه بفتح اول واظهار ثانی وضم جیم وسکون واو ف خرما

کهیر ه بفتح اول واظهار ثانی وسکون تحتانی م درخت هندیست که از قشر او کات سازند وبکسر ثانی وسکون تحتانی م سیب صحرائی ع زعرور

تنمیق اللام

تنمیق الراء المهمله

کوار ف بضم اول با ثانی و الف م گندنا۔

کوبدار ف بضم اول و سکون ثانی و کسر موحده با دال مهمله و الف م قسمی از کچنار است

کوبر بفتح اول و سکون ثانی و فتح موحده م فلفل

کوتر ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح فوقانی م کبوتر

کور ف بفتح اول و ثانی م کبر که از ان اچار سازند

کورکور ف بضم اول و ثانی مجهول و راء مهمله و ضم کاف ثانی و واو مجهول ثانی م غلیواج

کوکنار ف بضم اول و ثانی مجهول و سکون کاف ثانی با نون و الف ع خشخاش ه پوست و چهونترا۔

تنمیق الزاء معجمه

کورز ف بفتح اول و ثانی و سکون راء مهمله و زاء معجمه م میوه کبر

کوز بضم اول و ثانی مجهول م مقل۔

تنمیق الزاء الفارسی

کوژ ف بکسر اول و ثانی م میوه ایست سرخ رنگ که نباتش از زمین شوره روید م ازوف۔

تنمیق الشین المعجمه

کورموش بضم اول و ثانی مجهول و سکون راء مهمله و ضم میم و سکون واو و شین معجمه م چهچهوندر۔

تنمیق الضاد المعجمه

کوکب الارض بفتح اول و سکون ثانی و فتح کاف ثانی و ضم موحده و سکون لام و فتح همزه و سکون راء مهمله و ضاد معجمه ع طلق

تنمیق العین المهمله

کوارع ع بفتح اول و ثانی با الف و کسر راء مهمله ف کله و پاچه

تنمیق الفاء

کوالف بفتح اول و ثانی و الف و کسر لام و سکون فاء ف باد آورد

کوف بضم اول و سکون ثانی م چغندر۔

تنمیق الکاف

کوخک ف بفتح اول و ثانی و سکون خاء معجمه م خوشه انگور

کوک ف بضم اول و ثانی مجهول م تره کاهو ع خس

کوکلک ف بضم اول و ثانی مجهول و کسر کاف ثانی و فتح لام م غوره پنبه نشگفته

تنمیق اللام

کوپل ف بضم اول و ثانی مجهول و فتح موحده فارسی و سکون لام م شگوفه

کول ف بضم اول و ثانی مجهول م جانور بوم و بفتح اول و ثانی بزبان هندی م نیلوفر۔

کوسنبل بضم کاف و سکون واو و ضم سین مهمله و سکون نون و ضم موحده م نوعی از تفاح نباتیست برگ آن شبیه برگ نارنج ط ۲ گرم و خشک۔

تنمیق المیم

کولم بفتح اول و سکون ثانی و فتح لام م فلفل

کوهم ف بضم اول و ثانی مجهول و فتح ها گیاهی ست که در زمین سدیار روید و بیخ آن شبیه بر بیخ نی باشد۔

تنمیق النون

کوکن ف بضم اول و ثانی مجهول و فتح کاف ثانی م چغندر و نیز غله ایست

کوهین ف بضم اول و ثانی مجهول و کسر ها و سکون تحتانی م کوهم

تنمیق الواو

تنمیق الکاف الفارسی

کنگ ـ ف بضم اول وسکون ثانی وکاف فارسی ثانی م خوشۂ خرما۔

تنمیق اللام

کنجال بضم اول وسکون ثانی باجیم والف ولام م تخالہ کنجدہ مکمل

کنکول ـ ہ بفتح اول وسکون ثانی وضم کاف ثانی وواو مجہول م دوار ہندی ست۔

تنمیق الواو

کندرو ـ بضم اول وسکون ثانی وضم دال مہملہ وراء مہملہ مصطگی۔

کنشتو ـ ف بفتح اول وثانی وسکون سین مہملہ وضم فوقانی ع نبات شناں

کنشتو وکنشو ـ بفتح اول وثانی وسکون شین معجمہ وضم فوقانی ولغت اول وسکون شین معجمہ واو ولغت ثانی م خورۂ انگور۔

کنوف بفتح اول وضم ثانی م بنگ ہ بجیا۔

تنمیق الطاء

کنیز ـ ف بضم اول وسکون ثانی وکسر موحدہ وتحتانی مجہول وراز معجمہ وخفا رہا م نوعی از خیار کہ ہنگام خامی شیریں باشد وبوے دارد وبختگی نتواں خورد۔

کنجارہ وکنجالہ بضم اول وسکون ثانی باجیم والف وفتح راء مہملہ ولغت اول وفتح لام ولغت ثانی م تخالہ کنجد۔

کنجدہ ـ ف بضم اول وسکون ثانی وکسر جیم ودال مہملہ م ع سمسم ع ازرت

کنجیدہ ـ ف بضم اول وکسر جیم وفتح دال مہملہ م کنجارہ وکنجد۔

کنوزہ ـ ف بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وفتح زاء معجمہ م پنیر زم۔

کنہ ـ ت بفتح اول وثانی ہ کلی کہ بگوش سگ می چسپد۔

تنمیق التحتانی

کندی ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر دال مہملہ وسکون تحتانی ع کاوی ہر کیوڑا۔

کندری بفتح کاف وسکون نون ودال وکسر راء مہملہ نباتیست شبیہ بہ نبات درونک مدار زبانہ طاہر گرم مدر محلل منفع۔

کنوس طری بفتح کاف وضم نون وسکون واو وسین مہملہ وفتح طاء وباء موحدہ وراء مہملہ اسم نوعی کبیر زعرور ست۔

کنگھی ـ ھ درخت شانہ۔

تنمیق الواو وتنمیق الالف

کوتاہ پا وکوتہ پا ـ بہ ضم اول وواو مجہول بافوقانی والف واظہار ہا بموحدہ فارسی والف ثانی ولغت اول وفتح فوقانی واظہار ہا ولغت ثانی جانوریست مانند گوزن کہ ہمان طور خالہا بشتش دارد وی آن شبیہ بہ گوزن شاخ شاخ نشود ہ با وحشی

تنمیق الفوقانی

گوشت ـ ف بفتح اول وثانی وسکون سین مہملہ وفوقانی ع عضل۔

تنمیق الجیم

کوچ ـ ف بفتح اول وثانی وجیم ع صمغ۔

تنمیق الجیم الفارسی

کوچ ـ ف بضم اول وثانی مجہول وجیم فارسی م جانوریوم۔

تنمیق الدال المہملہ

کوشنر ـ ف بضم اول وسکون ثانی وفتح شین وزاء معجمہ وسکون نون مہملہ م کنجدہ وآن صمغ درخت پرخاری ست کہ بعربی آزاد شاکیر خوانند خ سفید مائل بزردی۔

کوشاد بفتح اول وسکون ثانی باشین معجمہ والف م جنطیانا۔

کشری ع بضم اول وثانی مشددہ وسکون شانہ وراء مہملہ والف مقصورہ ف امرودہ نابائی طمع گوئید ب ر گوئید ب ای ۲ ق قابض ومفرح ومقوی دل ف شاہ امرود ش از شہر ابریک او قیہ ص مادہ اصل ل سفرجل۔

کمون ارمنی بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وکسر نون وفتح ہمزہ وسکون راء مہملہ وفتح میم وکسر نون ثانی م کرویا۔

کمون بری بفتح موحدہ وکسر راء مہملہ مشددہ م شاہترج۔

کمون حبشی بفتح حاء مہملہ وموحدہ وکسر شین معجمہ م کمون بری

تنسیق النون وتنسیق الالف

کنبیلا ہ بفتح اول وسکون نون وکسر موحدہ وسکون تحتانی بلام والف مقصورہ

تنسیق الموحدہ

کنب ف بفتح اول وثانی وسکون موحدہ م بنگ ہ بھانگ وبجیا وگویند در فارسی ریسمانی ست کہ از پوست نبات کتان تابند وبضم اول نوعی از خیار۔

تنسیق الجیم

کنج ف بفتح اول وسکون ثانی م قرورت۔

تنسیق الدال المہملہ

کندر ف بفتح اول وسکون ثانی ودال مہملہ شکر کہ معرب آن قندست وبزبان ہندی بنج ہر چیز۔

کنگرزد بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف فارسی وسکون راء مہملہ وزاء معجمہ وآنرا کنگری وتراب القی نیز گویند وآن صمغ کنگرست طرح را گوئید ب ق مقی۔

تنسیق الراء المہملہ

کنار بضم اول باثانی والف ع سدرہ ہ بیری۔

کنبار ف بضم اول وسکون ثانی والف ہ کھل۔

کندش ع بضم اول وسکون ثانی وضم دال مہملہ مصطگی وگویند لبان طرح ۲ ی اگویند ۳ ق مدبل محذر قابض منعش ومقوی دماغ وموضع وحابس خون سفید گرد حبش نیم درم ص آن عناب ل مصطگی یا کندر

کنگر ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف فارسی م خرشف کہ کنگر در کوہ بامعابرویدو کنار پاشیں خارناک بود وآنرا بیشتر بامست بخورند وبضم اول وکاف فارسی م جانور بوم

کنیرہ بفتح اول وثانی وسکون تحتانی ف خرزہرہ۔

تنسیق الزاء المعجمہ

کناز وکنتر ف بفتح اول وباثانی والف وزاء معجمہ در لغت مادر وبجذف الف در لغت ثانی م بن خوشہ خرما۔

تنسیق السین المعجمہ

کندش بضم اول وسکون ثانی وضم دال مہملہ ف چوبک ہ چوبک طرح ۳ ق معطش مفرح مقی مبخ وی ش زانگی ونیم ص کتیرا بوزن احوز القی وثلث وزن آن فلفل

تنسیق الغین المعجمہ

کناغ ف بضم اول باثانی والف م کرم پیلہ وتار ابریشم

تنسیق الکاف

کنجدک ف بضم اول وسکون ثانی وکسر جیم وفتح دال مہملہ وسکون کاف ثانی م انزروت۔

کنجک ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم م شجرۃ البق

کنبک ف بکسر اول وفتح ثانی م گرد گانی کہ مغز ش بدرخت کاربرآید

تنمیق الدال المہملہ

کمون اسود ع بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وکسر نون وفتح ہمزہ وسکون سین مہملہ وفتح واو ثانی م کمون بربست وشونیز را نیز گویند

تنمیق الراء المہملہ

کماشیر بہ فتح اول وثانی والف وکسر شین معجمہ وسکون تحتانی وراء مہملہ م صمغ کرفس کوہی کہ فراسیون تخم اوست طح ی ۲ گویند ۴ ق مذہب محلل خ زرد تیز بوش دو دانگ ص گل وصندل ل جاوشیر

تنمیق الزاء المعجمہ

کمیز ف بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وزاء معجمہ ع بول م پیشاب ہ موت ۔

تنمیق السین المہملہ

کمادریوس سریانی ویونانی بفتح اول وثانی والف وفتح دال مہملہ وسکون راء مہملہ وضم تحتانی وسکون واو وسین مہملہ ف راندروی تلخ ہر مونڈی وگویند غیر مونڈی ست طح ی ۲ گویند ۳ ق ملطف مدر محلل خ تازہ بری کہ بعد از ادراک تخم برگیرند ش یک مثقال ص سفرجل ل غافث یا اسقولوقندریون یا تخم حماض بری یا تخم شلغم بری ۔

کمافیطوس یونانی بفتح اول وثانی والف وکسر فا وسکون تحتانی وضم طاء مہملہ وسکون واو وسین مہملہ ف تخم کرفس رومی وشیرازی ف ماش دارو طح ۲ ی ۳ ق مفتح محلل خ بستانی ش یکمثقال ص انیسون یا زعرور ل نیم وزن سیسالیوس دو دانگ یا نیم وزن آن سلیخہ یا کمادریوس یا جعدہ ۔

تنمیق الضاد المعجمہ

کمثری حامض م کمثری چینی بہترین آن رسیدہ شاداب ط ۱ سرد ۲ خشک ص عسل وجوارش کمونی ۔

تنمیق الکاف

کمرک ہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ وسکون کاف ثانی م میوہ ہندی ست ط ۲ سرد وتر وخشک ۔

تنمیق المیم

کمکام ف بفتح اول وسکون ثانی با کاف ثانی والف ع افراط الطیب وگویند صمغ درخت بطم ۔

کم کم ف بضم اول وسکون ثانی وضم کاف ثانی م زعفران

تنمیق النون

کمالیون یونانی بفتح اول وثانی والف وکسر لام وضم تحتانی وسکون واو نوعی از مازریون سیاہ ۔

کمون ع بفتح اول وضم ثانی وسکون واو انواع ست کرمانی وفارسی وشامی ونبطی ہ زیرا طح ی ۲ گویند ۳ ق محلل ملطف مفتح منضج حابس خون ومدمل خ کرمانی ش دو درم ص کتیرا وگویند خل ل نانخواہ یا از کرمانی یک نیم وزن نبطی واز فارسی نیم وزن کرمانی یا تخم کرنب

تنمیق الواو

کمون حلو بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وکسر نون وضم حاء مہملہ وسکون لام م انیسون ۔

تنمیق الہاء

کمیچہ ف بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح جیم فارسی م کرم شب تاب ۔

تنمیق التحتانی

کلک ف بفتح اول و ثانی م کوف و بوم و خربزهٔ نارسیده و غوره
پنبه ناشگفته و گاومیش نر جوان و بضم اول و سکون ثانی م پشم نرمی
که از بن موی بر دمید و آنرا بشانه آورده بریسند و مثال و امثال
آن ببافند و بکسر کاف هر نی عموماً و نی قلم خصوصاً و نیز صمغی
است تلخ که آنرا جهودانه گویند۔

کلهنبک بفتح اول و ثانی و خفاء ها و نون و فتح موحده ف
چوب خوشبوی صندل آسای سرخی مائل۔

کلیک ف بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی م تخم گل۔

تنمیق اللام

کلکل بفتح هر دو کاف و سکون هر دو لام م مقل۔

کل ف بفتح اول م رجیع بهایم و گاومیش نر۔

تنمیق المیم

کلم ف بفتح اول و ثانی م کرنب۔

تنمیق النون

کلیجن ع بضم اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و فتح جیم م
خولنجان که بیخ برگ تنبول باشد۔

کلیکان بکسر اول و ثانی و سکون تحتانی و فتح کاف ثانی با الف
مشهور ست بلفظ طرخون که گفته شد۔

کلیکرون سریانی و رومی بکسر اول و ثانی و سکون تحتانی و فتح
کاف ثانی و سکون لام ثانی و ضم راء مهمله و سکون واو و نون م جرجیر۔

تنمیق الواو

کلاجو و کلاژو ف بفتح اول و ثانی و الف و ضم جیم و سکون واو
در لغت اول و ضم زاء فارسی در لغت ثانی م طائر عکه۔

کلاو ف بفتح اول و ثانی و الف م وزغ۔

کلاهو ف بفتح اول و ثانی و الف و ضم ها م نوعی از آهوی بی شاخ

کلیاسو و کلیسو ف بفتح اول و سکون ثانی با موحده و الف
و ضم سین مهمله در لغت اول و فتح موحده در لغت ثانی م چلپاسه۔

تنمیق الهاء

کلاژه ف بفتح اول و ثانی و الف و فتح زاء فارسی م طائر عکه۔

کلوژه ف بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو و فتح زاء معجمه م غوره پنبه ناشگفته

کلونده ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح واو و سکون نون و فتح
دال مهمله م نوعی از خیار باریک دراز۔

کلیه ع بضم اول و سکون ثانی و فتح تحتانی ف گرده ط ح
ح ب گویند ی ۲ گویند ر ۳۔

تنمیق التحتانی

کلتهی ه بضم اول و سکون ثانی و کسر فوقانی و اظهار ها
م غله ایست ع کاسر الحجر۔

کلنجری ف بفتح اول و کسر ثانی و سکون نون و فتح جیم و کسر راء
مهمله م نوعی از انگور سیاه رنگ که در ولایت هری شود۔

کلیانی رومی بکسر اول و سکون ثانی با تحتانی و الف و کسر نون م اشق

کلی ف بضم اول و کسر ثانی قسمی است از ماهی ریزه ع سمک رضراضی

تنسیق المیم و تنمیق الالف

کما ف بضم اول با میم و الف م کمات ط ۲ سرد و تر و بکسر اول م بزبان

تنمیق الفوقانی

کمات ع بفتح اول و ثانی و الف و فوقانی م فطر ط ب ر ۲ ق
ردی الغذا خ محلل ص مویز و فلفل۔

تنمیق الکاف

کک ف بفتح اول وسکون کاف ثانی نانی که از آرد خشک پزند
م کاک وگیاه را نیز گویند وبضم اول م ماکیانی که از تخم کردن باز مانده باشند

تنمیق الطاء

ککچه ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم فارسی وخفاء ها م پنبه دانه

تنمیق التحتانی

ککڑا سینگی ه بفتح اول وسکون ثانی با راء مهمله والف وکسر سین
مهمله وخفاء نون وکسر کاف ثالث وسکون تحتانی م دوای هندیست
شبیه بغلاف شاخ نیردی کوچک ومجوف ورنگ آن سرخ تیره
وطعم آن اندک تلخ ط ا گرم ۳ خشک

ککڑی ه بفتح اول وسکون ثانی وکسر راء مهمله هندی وسکون
تحتانی ف خیار دراز وبضم اول ف ماکیان

تنسیق اللام وتنمیق الالف

لا ف بفتح اول ولام والف م وزغ وغوک

لیا ف بکسر اول وسکون ثانی با تحتانی م شخاره ساجی

لنبدا ه بفتح اول وکسر ثانی وتحتانی وخفاء نون با دال مهمله ف تربز

تنمیق الجیم

یواج ف بکسر اول وثانی وتحتانی مجهول با واو والف م غلیواز

تنمیق الحاء المهمله

ح بکسر اول وسکون ثانی ف بیرزد

وح بفتح اول وسکون ثانی وضم میم وسکون واو م راسن

تنمیق الدال المهمله

خ امرود ف بضم اول وثانی وسکون واو وخاء معجمه وفتح
همزه وسکون میم وضم راء مهمله وواو مجهول ثانی م نوعی از امرود

تنمیق الراء المهمله

کلاور ف بفتح اول وثانی والف وفتح واو وسکون راء مهمله م وزغ

کلهار ه بفتح اول وضم ثانی مشدد واظهار ها والف ه گل کنول

تنمیق الزاء المعجمه

کلوز ف بفتح اول وضم ثانی وسکون واو م غوره پنبه شگفته

کلیز ف بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی م زنبور

تنمیق الزاء الفارسی

کلموز ف بفتح وضم اول وسکون ثانی وضم میم وسکون واو م چلپاسه

تنمیق السین المهمله

کلس ف بکسر اول وسکون ثانی ف آهک م نوره ه چونه

تنمیق الشین المعجمه

کلاش ف بفتح اول وثانی با الف ع عنکبوت ونسج آنرا کلاش خانه گویند

کلاکموش ف بفتح اول ولام والف وسکون کاف فارسی
وضم میم وسکون واو م موش دشتی

تنمیق الغین المعجمه

کلاغ ف بفتح اول وسکون ثانی والف م زاغ ه کرال وکاک وکوا

کلمرغ ف بفتح اول وثانی وضم میم وسکون راء مهمله م نوعی
از کرکس که بر سرش پر نباشد

تنمیق الفاء

کلناف ه بفتح اول وسکون ثانی با نون والف ه کنر

تنمیق الکاف

کلکنک بکسر اول وسکون ثانی وفتح کاف ثانی وسکون نون م تخم خرفه

مشدد و سکون تحتانی م جنطیانا۔

کف الکلب ع بفتح اول و ضم ثانی مشدد بسکون لام و فتح کاف ثانی و سکون لام م اشنان۔

تنمیق الجیم

کفتح ف بفتح اول و ثانی و سکون نون ہم نوعی از ماہی ست کہ مانند سقنقور بغایت مبہی ست ع سمکۃ الصیدا۔

تنمیق الدال المہملہ

کف الاسد ع بسکون لام و فتح ہمزہ و سین مہملہ م عرطنیثا۔

کفر الیہود ع بفتح اول و ثانی و ضم راء مہملہ و سکون لام و فتح تحتانی و ضم ہا و سکون واو و دال مہملہ ہم فقر الیہود۔

تنمیق الراء المہملہ

کفشیر ف بفتح اول و سکون ثانی و کسر شین معجمہ و سکون تحتانی و راء کہ زر و نقرہ و دیگر فلزات بدان پیوند کنند۔

تنمیق الزاء المعجمہ

کفچلیز ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم فارسی و کسر لام و تحتانی مجہول و زاء معجمہ م جانوری ست آبی کہ سر و تنہ مدور دارد و دم باریک خود ع عموص و ماسیص جمع آن۔

تنمیق السین المہملہ

کفاقس بفتح اول و سکون ثانی و الف و ضم قاف و سکون سین مہملہ م وفلی ھرکنیر

تنمیق العین المہملہ

کف الضبع ع بفتح ضاد معجمہ مشدد و ضم موحدہ و سکون عین مہملہ م

تنمیق الفاء

کف بفتح اول و سکون ثانی م بقلۃ الحمقا۔

تنمیق الکاف

کفچلیز ک ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم فارسی و کسر لام و تحتانی مجہول و فتح زاء معجمہ ع عموص۔

تنمیق اللام

کفچۂ نول ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم فارسی و فتحتان و ضم نون و واو مجہول م مرغکی ست کہ تبرکی فاشق پران گویند۔

تنمیق المیم

کفچلیزہ ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم فارسی و کسر لام و تحتانی مجہول و فتح زاء معجمہ م کفچلیز ک۔

تنمیق التحتانی

کفری بضم اول و سکون ثانی و کسر راء مہملہ ع جفری ف پوست بہار خرباخ خوشبو۔

تنمیق الکاف و تنمیق الالف

ککڑا ہ بضم اول و سکون ثانی بار اء مہملہ و ہندی ف خرس

ککروندا ہ بضم اول و سکون ثانی و فتح راء مہملہ و سکون واو و خفا نون بدال مہملہ و الف م کافر۔

ککوڑا ہ بفتح اول و ضم ثانی و واو مجہول بار اء مہملہ و الف م نبات ہندی ست کہ تخمش بصورت سر و پردہ مانند و خیش کنول

تنمیق الشین المعجمہ

ککش و ککیش ف بفتح اول و کسر ثانی و سکون شین معجمہ در لغت اول و کسر اول و تحتانی مجہول و کسر کاف ثانی و تحتانی مجہول ثانی در لغت ثانی ہم تنہ تیزک۔

کشمش ۔ بکسر اول وسکون ثانی وکسر میم وسکون ثانی ومعجمہ ثانی ف زبیب بیدانہ طرح عراق ملین ہش دہ دم ص ابیان

تنمیق الطاء المہملہ

کشط ۔ بضم اول وسکون ثانی وطاء مہملہ م قشط ۔

تنمیق الفاء

کشف ف بفتح اول وسکون ثانی م باخر سنگ پشتہ دکھیوا

تنمیق الکاف

کشتوک ف بفتح اول وسکون واو وکاف م لاک پشت ۔

کشنگ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف ثانی ورا مہملہ م بانو رکہ

کشک ف بفتح اول وسکون ثانی م پنیر وقروت

تنمیق اللام

کشناخل ف بفتح اول وثانی والف وکسر خا معجمہ م غلہ شامل ہ ارہر

کشنیز ۔ بضم اول وسکون ثانی وخا منقوطہ وواو ولام م نان جو

کشتل ۔ بضم اول وسکون ثانی م خربزہ ۔

تنمیق النون

کشکین ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر کاف ثانی وکون تحتانی م نان جو

کشن ۔ بضم اول وسکون ثانی م خربزہ

تنمیق الواو

کشکاو ف بفتح اول وسکون ثانی با کاف ثانی والف م کشکاب

کشتوف بفتح اول وسکون ثانی وضم فوقانی م انگور نیم پختہ

کشکوف بفتح اول وسکون ثانی وضم کاف ثانی م کشکاب

تنمیق الہاء

کشتہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی م متفتا و بزر آلو

واضرود وامثال آن کہ تخم او برآوردہ خشک کردہ باشند ۔

کشکنہ وکشکینہ ف بفتح اول وسکون ثانی وکاف ثانی وکسر کاف ثانی وفتح نون در لغت اول وکسر کاف وسکون تحتانی ولغت دوم م نان جو

کشتہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح نون م نوعی از سماروغ

تنمیق التحتانی

کشتی ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر نون م کرسنہ ۔

کشوث رومی ۔ بضم اول وثانی وسکون واو وکسر شانہ وضم را مہملہ وسکون واو ثانی وکسر میم م افسنتین ۔

تنسیق الضاد المعجمہ وتنمیق الالف

کضمشون لیونانی بفتح اول وسکون ضاد معجمہ وفتح نون وسکون مثلثہ وضم موحدہ وسکون واو ونون ف بانجان برّی اگونیہ

تنسیق العین المہملہ وتنمیق الموحدہ

کعب ع بفتح اول وسکون عین مہملہ وموحدہ ف پاشنہ ہ ایڑی

طب ہی ق مجفف خرزہرہ غرال ش نیم وم ص ب اصل استخوان ساق

تنمیق الکاف

کعک ع بفتح اول وسکون ثانی وکاف ثانی ہ کاک نان تبرک حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی قدس اللہ سرہم کہ در دہار دہلی معروف ست ۔

تنسیق الفاء وتنمیق الالف

کف وریا بفتح اول وکسر فا وفتح دال مہملہ وسکون را مہملہ وبا تحتانی ہ رسمندر بحیین

تنمیق الموحدہ

کف الذئب ع بفتح اول وضم ثانی مشدد وکر ذال معجمہ

تنمیق الراء المهمله

کسیر بضم اول وسکون ثانی وضم تحتانی وسکون راء مهمله م زفت خشک

تنمیق الکاف

کسک ف بفتح اول وثانی م طائر عکه

کسنک بکسر اول وسکون ثانی وفتح نون وسکون کاف ثانی م کرمنه

تنمیق المیم

کسیرة الحمام بضم اول وسکون ثانی وکسر موحده وفتح راء مهمله وضم فوقانی وسکون لام وفتح حاء مهمله با میم والف ومیم ثانی م نوعی از شاهتره

تنمیق النون

کسیقون یونانی بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وضم قاف وسکون واو ونون ف نوعی از سوسن بری م زلبو

تنمیق الواو

کسیرو ه بفتح اول وکسر ثانی وتحتانی مجهول وضم راء مهمله م بیخ هندی ست که در آبها مثل نیلوفر بروید طب

تنمیق الهاء

کسبزه بضم اول وسکون ثانی وفتح موحده وراء مهمله ف کشنیز

کسبه ف بضم اول وسکون ثانی وفتح موحده م کنجاره

کسیتمه ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر فوقانی وسکون تحتانی وفتح میم م اشترغار

کسنبهه ه بضم اول وثانی وخفاء نون وفتح موحده واظهار ها ع معصفر

تنمیق الهاء

کسیله چوب نباتیست شبیه بروناس ط ۲ گرم خشک ص کتیرا

تنمیق التحتانی

کستوری ه بفتح اول وسکون ثانی وضم فوقانی وسکون واو وکسر راء مهمله وسکون تحتانی ف مشک

کسنی ف بکسر اول وسکون ثانی وکسر نون ع حلتیت ه هینگ

تنسیق الشین المعجمه وتنمیق الالف

کشوثا بضم اول وشین معجمه وسکون واو با مثلثه والف ه امربیل طح ای ق مفتح منقی مسهل سودا ومقوی کبد خ انچه بر خار پیچیده باشد ش دو درم ص بلوط ل تخم کاسنی وافسنتین

تنمیق الموحده

کسکاب ف بفتح اول وسکون ثانی با کاف والف م آتش

تنسیق الشین المعجمه وتنمیق التاء

کشت برکشت بکسر اول وسکون ثانی وفتح موحده وسکون راء مهمله وفتح کاف ثانی وسکون شین معجمه وفتح فوقانی ثانی ف نباتیست برهم پیچیده مانند ریسمان بافته شده م پنچک ه پهپهلی طح ی ل بوزیدان یا کافور

تنمیق المثلثه

کشوث بضم اول وثانی وسکون واو ومثلثه م کشوثا دلبلاب

تنمیق الجیم

کشنج بفتح اول وسکون ثانی وفتح نون وسکون جیم ف نوعی از کمان که در دیگها وکنار دریا روید ف گل گنده ه بهانئل طب

تنمیق الراء المهمله

کشک الشعیر ع بفتح اول وسکون ثانی وضم کاف ثانی وفتح معجمه مشدد ثانی وکسر عین مهمله وسکون تحتانی ف شیره جو طب

تنمیق الشین المعجمه

کزبرۃ البیر ـ ع بضم اول وسکون ثانی وکسر موحدہ وفتح
را مہملہ وضم فوقانی وسکون لام وکسر موحدۂ ثانی وسکون
تحتانی ورا مہملۂ ثانی ف ریسہ یا درشان ـ

تنمیق الغین المعجمہ

کزانہ وکزنج ف بضم اول وفتح ثانی والف وغین معجمہ در لغت
اول وسکون زا معجمہ در لغت ثانی ع اشق ـ

تنمیق الفاء

کزف بفتح اول وثانی م قیرہ رال ـ

تنمیق النون

کزوان بکسر اول وسکون ثانی وواو والف ونون م باو رنبویہ

تنمیق المھملہ

کزہرہ ع بضم اول وسکون ثانی وکسر موحدہ وفتح را مہملہ
وہاف کشنیز ہ ہراد ہینا طرتراب تر وخشک اوب
ی ۳ ق تراورا ع خشک ادمقی دل وحابس خون خ
بستانی تازہ فربہش از خشک او نیمدرم ص عسل ـ

تنمیق الزاء الفارسی وتنمیق الالف

کژغاو وکژگاو ف بفتح اول وسکون زا فارسی یا غین معجمہ والف
در لغت اول وکاف فارسی در لغت ثانی م غرگاؤ ـ

تنمیق الراء المھملہ

کژور ـ ف بفتح اول وضم ثانی فارسی وسکون واو ع زرنباد

تنمیق الزاء الفارسی

کژف بفتح اول م کرکمی ست از ابریشم زبون ہ ٹسر ـ

تنمیق المیم

کژم ف بضم اول وسکون ثانی فارسی ع شجرۃ البق ـ

تنمیق النون

کژترخون ف بفتح اول وسکون ثانی فارسی وفتح فوقانی
وسکون را مہملہ وضم خا معجمہ وسکون واو ع عاقرقرحا ـ

تنمیق الواو

کژنماؤ وکژگاؤ ـ ف بفتح اول وسکون ثانی باغین معجمہ والف
وواو مجہول در لغت اول وکاف فارسی در لغت ثانی م کژگاؤ ـ

تنمیق الھاء

کژانہ ـ ف بفتح اول وثانی فارسی والف وفتح فوقانی م پیلہ ابریشم
کژدم خوارہ ـ ف بفتح اول وسکون ثانی فارسی وضم دال
مہملہ وسکون میم وضم خا معجمہ باو او معدولہ والف وفتح را مہملہ
م جانور یست مدور مائی خورستان کہ چون براہ رود دوم خود بزند
کشد وبر ہر کہ زخم زند ہلاک سازد ـ

تنمیق السین المھملہ وتنمیق الالف

کسیلا ف بفتح اول وکسر سین مہملہ وتحتانی مجہول بالام والف
دو نوع ست ہندی کھیلا کھیلی طرح ای آ کوفتہ مع رح رق
مغرے خ باریک مایل بسرخی ش سلہ ورم گویند ہیم شقال
ص کثیرا یا تخم کرفس ل مغاث ـ

تنمیق الموحدہ

کسب ع بضم اول وسکون ثانی وموحدہ ف کنجارہ ـ

تنمیق الجیم

کسپرج ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ
فارسی وراء مہملہ م مرواریدـ

کرکرہن بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف ثانی وضم راء مہملہ ثانی وواو مجہول وسکون نون ہم گنگ کہ بسبب طرح می آید۔

کرکرہن بفتح ہر دو کاف وسکون ہر دو راء مہملہ وفتح ہا ہم عاقرقرحا کریون۔ رومی بفتح اول وسکون ثانی وضم تحتانی وسکون واو ونون ہم قنطوریون دقیق۔

تنسیق الواو

کرباسو وکرسوف بفتح اول وسکون ثانی باموحدہ والف وضم سین مہملہ وسکون واو در لغت اول وفتح موحدہ وضم سین مہملہ در لغت دوم ہم جانور چلپاسہ۔

کرچوف بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم وضم ہا ہم طائر بوقہ

کروف بفتح اول وضم ثانی ہم پردہ سفید عنکبوت کہ دران پیچند۔

کرکرہو بفتح ہر دو کاف وسکون ہر دو راء مہملہ وضم ہا ہم عاقرقرحا۔

تنسیق الہاء

کرباسہ وکرسہ ف بفتح اول وسکون ثانی باموحدہ والف وفتح سین مہملہ در لغت اول وفتح موحدہ در لغت ثانی ہم چلپاسہ۔

کرتینہ ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر فوقانی وبسکون تحتانی وفتح نون ہم پردہ سفید عنکبوت کہ دران پیچند۔

کرسنع بفتح اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ ونون ف کنک ہ سرکوکرادہ وکلاوطاح اگونیدہ می آید محلی مفتح خ وشقی بامصری سفیدش خوردہ ص شاہ بلوط اول دوم وزان لبیا

کرکمیسہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف ثانی وکسر میم وسکون تحتانی وفتح سین مہملہ ہم گگی ست خوشبو کہ بتبسم درکوہ الوند شود۔

کرمدانہ بکسر اول وسکون ثانی ومیم بادال مہملہ والف وفتح نون م نوعی از تخم ماذریون طرح می آید مجفف خ سیاہ بزرگ مش دودانگ اص ممنع وکثیر الل معدہ وخاصل۔

کرمہ ستایکہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وہمزہ بہلمیہ یا باشین معجمہ والف وکسر تحتانی وفتح کاف ثانی ہم فشاع۔

کرنہ ہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح نون ف تریخ۔

کردیار فارسیہ وشامیہ وجبلیہ بضم اول وثانی وسکون واو باتحتانی والف وکسر ہمزہ باقاف والف ثانی وراء مہملہ ثانی وکسر سین مہملہ وفتح تحتانی مشدد دوم ثانی وخفاء ہا باشین معجمہ والف ثالث وکسر میم وفتح تحتانی مشدد ثالث وفتح جیم وموحدہ وکسر لام وفتح تحتانی مشدد رابع ہم قردمانا۔

کرہ ف بفتح اول وثانی ہم مسکہ پردہ سفید عنکبوت کہ دران پیچند

تنسیق الحاء المعجمہ

کراث جبلی ع بضم اول باثانی مشدد والف وکسر شاشتر فتح جیم وموحدہ وکسر لام ہم قراسیون۔

کرکی ع بضم اول وسکون ثانی وکاف ثانی ف کانگنہ کہ تخم صید کردہ باز کرد بعد از کشتن پس از چند روز سبز شد بسر کرد باز گردد

کرنگالی ف بفتح اول وثانی وسکون نون باکاف فارسی والف وکسر نون ثانی ہم نوعی از انگور۔

تنسیق الزاء المعجمہ وتنیق الالف

کزبا ف بفتح اول وسکون زاء معجمہ باموحدہ والف ہم نوعی از کدو

تنیق الموحدہ

کرمب ع بضم اول وسکون راء مہملہ ف خردہ وکنجارہ ہر کل

تنیق الراء المہملہ

تنمیق الجیم

کرومج ف بفتح اول وثانی وسکون واو وفتح میم وسکون جیم گیاہی کہ آتش بدو افروزند ہم غرغ ع بوسرایغ۔

کرنج ہم بفتح اول وثانی وخفا ونون ہم نمک۔

تنمیق الراء المہملہ

کرکر بفتح ہر دو کاف وسکون ہر دو راء مہملہ ع صنوبر صفاف کاج۔

تنمیق الراء المعجمہ

کرز بضم اول وسکون ثانی وضم موحدہ وسکون زاء معجمہ ہم مثار الحمار۔

تنمیق السین المہملہ

کربالبس وکربس ف بفتح اول وسکون ثانی بامو حدہ والف وکسر تحتانی وسکون سین مہملہ در لغت اول وفتح موحدہ در لغت ثانی ہم جانور چلپاسا۔

کرفس ع بفتح اول وثانی وسکون فا وسین مہملہ ۵ اجود ھطای ۲ ق بفتح مدور مغشی مہی خ بستانی ش از تخم او نیم مثقال ص کاہو یا معجون گل وصمغ ل ہ از بانہ یا نیم وزن فطراسالیون ودر فارسی جانور چلپاسا راگویند۔

کرکاس ف بفتح اول وسکون ثانی باکاف ثانی والف ہم گیاہ دوسر کہ در زراعت جو وگندم بروید۔

تنمیق الشین المعجمہ

کرش ع بضم اول وسکون ثانی ف شکنبہ ہر او جہر ط ب خ ماخوذ از جوانی ہیش یا مرغ فربہ۔

تنمیق الفاء

کرشف بضم اول وسکون ثانی وضم شین معجمہ ف پنبہ۔

تنمیق الکاف

کراک وکرکرک ف بفتح اول وسکون ثانی باہ وکاف ثانی در لغت اول وفتح کاف ثانی وراء مہملہ ثانی در لغت ثانی ہم جانور پرندہ

کرک ف بفتحاول وثانی ہم کراک وبسکون ثانی ہم ماکیان وکبک وسرطان وبضم اول وسکون ثانی ہم پشم نرمی کہ از بن موی بزر وئید وآنرا بشانہ آخوردہ بریسند ومثال ومثال آن یافند۔

کریشک ف بکسراول وثانی تحتانی مجہول وفتح شین معجمہ ہم چزہ ہا مرغ

تنمیق الکاف الفارسی

کرگ ف بفتح اول وسکون ثانی وکاف فارسی ہم کرگدن ہ گویند۔

تنمیق اللام

کریل ہ بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ولام نبات ہندیست خاردار بی برگ کہ تخم او را در ہند گنیٹ گویند یکسر فوقانی ہندی وتحتانی خفا ونون وفوقانی ہندی ثانی واز والیار سازند۔

تنمیق المیم

کرکم ف بضم اول وسکون ثانی وضم کاف ثانی وسکون میم ہم زعفران

کرم ع بفتح اول وسکون ثانی ف مدت انگور طاح ی ۲ ق قابض فم بستانی ف کتار صبح عربی یا شکر وفتح ثانی ف کلم۔

کردش الغنم ع بضم اول وثانی وسکون راء وضم شین معجمہ وسکون لام وفتح نین معجمہ ونون وسکون میم ہم قرقیسون۔

تنمیق النون

کرویلن بفتح اول وسکون ثانی وکسر دال مہملہ وسکون تحتانی وکسر لام وسکون نون ہم نوعی از سیسالیوس۔

تنسیق الخامہ المعجمہ

کخ ف بضم اول وسکون خا وجیم گیاہ لوخ۔

تنسیق الدال المہملۃ وتنسیق الخامہ المعجمہ

کدوی ملخ ف بفتح اول وضم دال مہملہ وواو مجہول وتحتانی مجہول وفتح نون ثانی وسکون لام ہ تونبڑی۔

تنسیق الراء المہملہ

کدر ش بفتح اول وثانی وسکون راء مہملہ کاوی ہ کیوڑا طاب ہی ق وسکن ش بگفتہ اں ص عناب ل شربۃ ذاکرہ وضعفہا۔

تنسیق المیم

کدرم۔ ف بضم اول وسکون ثانی وغلم راء مہملہ غلہ ایست مانند ارزن کہ اکثر در برنج زار باشد۔

کدمہ ہ بفتح اول وثانی وسکون میم وم درخت ہندی ست مشہور کہ گلش زرد مشابہ است تبلکہ کریزک وگوہی خرد۔

تنسیق النون

کدوی شیرین ف بفتح اول وضم ثانی وواو مجہول وتحتانی مجہول وکسر شین معجمہ وسکون تحتانی ثانی وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی ثالث ع قرع۔

تنسیق الطاء

کدیہ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ پست زمینہ

تنسیق الراء المہملہ وتنسیق الالف

کرا ہ بضم اول بار اہملہ والف ف درخت بستان افصافیر

کراکاف بفتح اول وثانی والف باکاف ثانی ہم پودینہ سلوکی

کراکر ا بفتح اول وثانی وفتح کاف ثانی وراء مہملہ ثانی ہم زراعہ

کریا۔ ف بفتح اول وسکون ثانی باموحدہ فارسی گیاہ ست کہ آن را بلند روز گویند۔

کریمہ بضیاع بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وہاء مہملہ ثانی موحدہ وسکون تحتانی باضاد معجمہ فاشرا۔

کریمہ سوداء بفتح سین مہملہ وسکون واو وباء دال مہملہ فاشرا بین

کرنبا ف بفتح اول وثانی وسکون نون باموحدہ ہم کلم

کرنب الماس ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح نون وضم موحدہ وسکون لام باسیم والف ممدودہ ف نیلوفر

کروارا۔ ہ بکسر اول وسکون ثانی باواو والف وراء مہملہ تا ئے ف خیارچنبر

کروانذا۔ ھ بفتح اول وثانی وسکون واو وخفا ر نون باذال معجمہ سیوہ ہندی ست

کرفیا۔ ع بضم اول وثانی وسکون واو باتحتانی ف قسمی از زیراھر کالی زیری طاح ی ۲ گویند ۳ ق قابض ملطف مقوی معدہ خ تازہ بتاس ش مورد م ص معتبری سبز ترل بخ کمون نبطی ونیم وزن انیسون یارازیانج

تنسیق الموحدہ

کرنب۔ ف بفتح اول وضم ثانی وسکون نون ہم کلم طا اسی ۲ واطراف او سی ۳ ق بلین منضج خ کہ بجر نب لتانی مشہور ست ص وہن۔

تنسیق المثلثہ

کرآث ع بضم اول باثانی مشددہ والف ف گندنا طا سی ۴ ق منضج مقطع ص سرکہ دروغن ل بصل۔

کتانی ھ بفتح اول وثانی ہندی والف وکسر ہمزہ وسکون تحتانی دوای مشہور ہندی ست کہ گل او را بفارسی گل خار گویند۔

کتکی ھ بضم اول وسکون ثانی ہندی وکسر کاف ثانی وسکون تحتانی م خربق اسود۔

تنسیق الثاء المثلثہ وتنمیق الالف

کثیرا ع بفتح اول وکسر مثلثہ وسکون تحتانی باراء مہملہ والف ھ کثیرا طامع مقوی مبہی مسکن خ سفید پاک مش از نیم مثقال تا یکدرم ص انیسون یا کرفس ل صمغ عربی یا بادام یا مغز دانہ کدو۔

تنمیق العین المہملہ

کثیر الاضلاع ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وضم راء مہملہ وسکون ... وفتح ہمزہ وسکون ضاد معجمہ بالام والف وعین مہملہ ف گاؤزبان

تنمیق اللام

کثیر الارجل ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وضم راء مہملہ وسکون لام وفتح ہمزہ وسکون راء مہملہ وفتح جیم م بسفائج فستقی

تنمیق الطاء

... ہ بفتح اول وثانی والف واظہار ہا م تخم جرجیر

تنسیق وتنمیق الجیم الفارسی

... ف بفتح اول وسکون جیم م ابریشم فرو یا ہ ٹسر

تنمیق الکاف

... ف بفتح اول وثانی وسکون کاف ع شیخ کہ بشیرازی قصبک گویند

تنمیق الطاء

... ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح لام وخفاء ہا م طائر عکہ

تنسیق وتنمیق الجیم الفارسی

کچ ف بضم اول وسکون جیم فارسی م فلوس ماہی ہ کچلا۔

تنمیق الراء المہملہ

کچنار ہ بفتح اول وسکون ثانی فارسی بانون والف م درخت ہندیست کہ بہار ارغوانی دارد وشگوفہ اش نانخورشیست

کچور ھ بفتح اول وضم ثانی فارسی وسکون واو م زرنباد۔

تنمیق النون

کچلون ہ بفتح اول وسکون ثانی فارسی وضم لام وواو مجہول ع زبد القواریر ف نمک شیشہ۔

تنسیق الحاء المہملہ وتنمیق الالف

کحلا وکحیلا بفتح اول وسکون حاء مہملہ بالام والف در لغت اول وکسر حاء مہملہ وسکون تحتانی در لغت ثانی م اسمی ست مشترک بر لسان الثور وشنجار۔

تنمیق السین المہملہ

کحل فارس بضم اول وسکون ثانی وکسر لام بافا والف وراء مہملہ وسکون سین مہملہ م انزروت۔

تنمیق اللام

کحل ع بضم اول وسکون ثانی ولام ف سرمہ ہ انجن۔

تنمیق النون

کحل جولان ع بفتح حاء مہملہ ثانی وواو ولام والف ونون م حضض

کحل السودان ع بفتح سین مہملہ مشدد وسکون واو بادال مہملہ والف ونون م تشمیزج ہ چاکسو۔

تنسیق الخاء المعجمہ وتنمیق الجیم

کخج ف بضم اول وسکون خاء معجمہ وجیم م گیاہی ست کہ از وجاروب سازند

ترتیم الکاف وتنسیق وتنمیق الالف

کاگ جنگلها ـ ھ بکاف والف وکاف فارسی ثانی وفتح جیم وسکون نون وفتح کاف فارسی ثالث واظہار ہا والف ثانی دوائے ہندیست م مسمی ـ

کاہ ـ ہا ـ ف باظہار ہا وضم راء مہملہ ہا موحدہ والف کبیر

تنمیق الفوقانی

کات ـ ف بفتح کاف والف وتاء مثناۃ فوقانیہ م نوعی از بنج کہ در ولایت شوستر بہم رسد گویند کہ چون آنرا بکارند سہ سال بار آورد وط ۲ سر وخشک ص مشک وعنبر ـ

کاسہ نشست ـ ف بفتح سین مہملہ وخفاء ہا وضم موحدہ فارسی وسکون شین معجمہ م لاک پشت ـ

تنمیق الجیم

کاج ـ ف بجیم تازی م درخت تارز ـ

کاسج ـ ف بضم سین مہملہ م خار پشت ـ

کاکنج بکاف والف وبفتح کاف ثانی ونون وسکون جیم ف عروس در پرده وکچو سوط ب مع گویند ی اگویند ق مخدرخ حب بزرگ کوچک سرخ رسیده سش دودم گویند تر داوص معجون گل ل عنب الثعلب یاحب القطا یابیخ سفید

کالوج ـ ف بضم لام وسکون واو م کبوتر ـ

تنمیق الخاء المعجمہ

کانوخ ـ ف بضم لام وسکون واو وخاء معجمہ م گندنا ـ

تنمیق الراء المہملہ

کاسر الجرع بکاف والف وکسر سین مہملہ وضم راء مہملہ وسکون لام وفتح جاء مہملہ وضم راء مہملہ بزبر القاف ہ کلتی ـ

کافور ـ بفتح کاف والف وبضم فا وسکون واو وضم خ درختیست مشہور ط ب ی ۳ ق بسرد وسکین مقوی وتفریح حل وحساب خون خ قیصوری سفید کہ زردی زندش یک قیراط ص بقشہ ونیلوفر وزعفران یامشک یاجوں گل وعنبر ل دوزن طباشیر ویکوزن مثل سفید دگویند کہ ربا ـ

تنمیق الزاء المعجمہ

کافر ـ بکاف فارسی والف وفتح فا وسکون زاء معجمہ ناگرونداـ

کانازف بانون والف ثانی م بن خوشہ خرما

تنمیق الزاء الفارسی

کاژف بزاء فارسی م درخت کاج ع صنوبر ـ

تنمیق السین المہملہ

کانس ھ بکاف والف وخفاء نون وسین مہملہ وف قسمی از کاہ است کہ از گلش در آخر برسات پنبہ سفید برمی آید ـ

تنمیق الشین المعجمہ

کاکوش ـ ف بضم کاف ثانی وسکون واو وم بنفشہ ـ

تنمیق الغین المعجمہ

کاغ ـ ف آتش ـ

تنمیق الکاف

کاروانک ف بسکون ہا بہ مہملہ باواو والف وفتح نون م طائریست کہ بر کنار آب بنشیند ـ

کاسجوک ـ ف بسکون سین مہملہ وضم جیم وواو مجہول م خار پشت

کاک ـ بکاف عربی در اول و آخر هم کبک ـ

کالک ـ ف بفتح لام هم کدو و گویند خربزهٔ نابیده ـ

کاورک ـ ف بسکون واو و فتح راء مهمله هم خیاکه و بضم کبر ـ

کاوچک ـ ف بفتح واو و سکون نون و فتح جیم هم خیاکه و باو زنگ سبز تازه

تنمیق الکاف الفارسی

کاگ ـ بکاف فارسی ثانی ف زاغ ـ

تنمیق اللام

کاکل ف بضم کاف ثانی و سکون لام ع سطر رومی

کال ف نعی از کل و گویند گندنا ـ

کالبهل هـ بکسر تحتانی و خفا و نون و فتح موحده و فارسی و ظاهرا هم در اسپغول

تنمیق المیم

کاشم ـ بکسر شین معجمه و سکون میم هم انجدان رومی طرخ ی آمخ زعدد بزرگ و ق ص تخم از یاذل و راوار تخم نجره یا تخم گذر

تنمیق النون

کارتن ف بسکون راء مهمله و فتح فوقانی ع عنکبوت ـ

کاکبان ف بسکون کاف ثانی با موحده و الف ثانی هم نبات قرطم

تنمیق الواو

کانیزو ف بکسر نون و سکون تحتانی و خم راء مهمله هم ماذریون

کاهو ف بضم هام ترخس طب ۲ دراق معلوم ـ تنقیح مسکن حدت آن مرگویند مورث صفرا ـ فتح سدده مدرار نوم زاده ع اوراهم لبن ص پودینه و کرفس مرطی للهیله و زیره ش از تخم او دودرم ل دم الاخوین در تزعجی نبذ با ـ

تنمیق الهاء

کاپیسه ـ ف بکسر موحده فارسی و سکون تحتانی و فتح صاد مهمله هم گل مصفر

کاچیره ـ ف بکسر جیم فارسی و سکون تحتانی هم مصفر ـ

کارتنه ـ ف بفتح راء مهمله و سکون فوقانی و فتح نون ع عنکبوت

هم بتحتی و بسکون راء مهمله و فتح فوقانی هم عنکبوت ـ

کاژیره ـ ف بکسر ژ فارسی و سکون تحتانی و فتح راء مهمله ع مصفر

کاسانه ـ ف بسین مهمله و الف ثانی و فتح نون سرفکی سبز نکه

که در ولایت خورستان بسیار میشود ـ

کاسگنیه ـ ف بسکون سین مهمله و کسر کاف فارسی و سکون تحتانی

و فتح نون هم مرغ سبز رنگ که تبرکی سقراق گویند ـ

کاشه ـ ف بفتح شین معجمه هم سیخ ـ

کافاله و کاغله ـ بفتح غین معجمه و الف ثانی و فتح لام در لغت

اول و سکون غین معجمه و فتح لام در لغت ثانی هم گل مصفر ـ

کاغنه ـ بسکون غین معجمه و فتح نون ف کرم عروسک و بر بشتی

و گویند بانو زیست سرخ زهردار که بر و نقطهای سیاه بیشتر و بر بالزرا

پیدا شود و آنرا بناه سازو ع زروح و گویند خرزهره ـ

کافوریجوانه ـ ف بضم فا و سکون واو و کسر راء مهمله و فتح یا و سکون

واو ثانی با دال مهمله و الف و فتح نون هم نوعی از کافور ـ

کافیشه ـ ف بکسر فا و سکون تحتانی و فتح شین معجمه هم گل مصفر ـ

کاکره ـ ف بکسر کاف ثانی و فتح راء مهمله ع عاقرقرحا ـ

کالنجبه ـ ف بکسر لام و سکون نون و فتح جیم هم خاکنج ع حلتیت ـ

کالوه ـ بفتح لام و واو و هم عاقرقرحا ـ

کاله ـ ف بفتح لام هم کدو و خربزهٔ نارسیده ـ

کامه ـ ف بفتح میم هم مرجان ـ

کاپچہ ۔ ھکپفاد نون وفتح جیم فارسی والف ہاء ہوز آنگبینہ
کاغذ ف بسکون واو وفتح غین معجم کاغذ وگوئند کہ در شب تاب

تنمیق التحتانی

کاذی ع بکسر ذال معجمہ وگوئند بواو ھر گل کہ بہ ۲ طرح ی ۲ ق
مثل خ نرگس وص رونگل ل روغن یاسمن
کاس مری ھر بکاف والف وسکون سین مہملہ وفتح میم وکسر راء
مہملہ وسکون تحتانی درخت بہ بستم گشنیز ۔
کاسنی بکاف والف وفتح سین مہملہ وکسر نون وسکون تحتانی ع بہ ۲
کافوری ف بضم فا وسکون واو وکسر راء مہملہ ع قحوان ۔
کاک ماجی بکاف والف وسکون کاف ثانی باسیم والف
ثانی وکسر جیم وسکون تحتانی ع عنب الثعلب ۔
کاکوتی ف بضم کاف ثانی وسکون واو وکسر فوقانی م سنقر
کانگنی ھر بکاف والف ونون وضم کاف فارسی وکسر نون
ثانی وسکون تحتانی ف ارزن ۔

تنمیق الباء الموحدہ وتنمیق الالف

کبد الارض بفتح اول وموحدہ ودال مہملہ والف م لفشیرع کما
ھر کویر وگوئند سرشیم ودر عربی بمعنی جگر آمدہ

تنمیق الموحدہ

کبد الذیب بہ فتح اول وکسر ثانی ضم ذال مہملہ وکسر ذال معجمہ
مشدد وسکون تحتانی ف جگر گرگ ل نیم رزن یونسی وزن ذا رفطر

تنمیق الفوقانی

کبت ف بکسر اول وسکون ثانی م زنبور عسل ۔
کبریت ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی
ف گوگرد ھر گندک ط حر ی ۲ ق بلطف جاذب حرارت کام
من ۱ یک درم ۱ دو درم ص لطیخ ہندی ل زنجبہ آتش افروختہ
کبست ف بفتح اول وثانی وسکون سین مہملہ خ خطل ھر اندراین

تنمیق الجیم

کبیکج سریانی بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح کاف
ثانی وسکون جیم م نوعی از کرفس بہ بشیرازی کس ۔ ورمان
ھر کوانچ ط حر ی ۲ ق محلل خ نرگس وغنگل ل انجرہ

تنمیق الدال المہملہ

کبد ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون دال مہملہ ف بگرہ گلیہ ط حر
ق مغضی خ ارمغ یا مرغابی جوان فربہ ۔
کبید ف بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی م کبد

تنمیق الراء المہملہ

کبر ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وسکون راء مہملہ م کبد
کبر بفتح اول وکسر ثانی مشہور ست بہ ہمین نام ط حر ی ۲
ق مقطع ملطف محلل خ بستانی ش از بیخ او بیخ ودرم یا سیم مثقال
ص اسطوخودوس وگوئند سرکہ وخیار ل حب ورق آن با زراوند
کبور بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وفتح دال مہملہ م
گلی آبی کہ آنرا ماہیہای کوچک بخورند ۔

تنمیق النون

کبودان ف بضم اول وثانی ودال مہملہ والف ع سیاہ دانہ

تنمیق الواو

کبستور ف بضم اول وثانی وسکون سین مہملہ وضم فوقانی وسکون واو ع خطل

تنمیق الھاء

کباعی ع بفتح اول وثانی با الف وموحدہ وعین مہملہ یا مہم جبا اعرابی ہر کبا بیخ بمسر و خنثیت کہ از ملک چین ونواح روم می آورند طرح ی ۳ گویند ۲ ق مفتح مدر محلل قابض خ چینی خوشبوے زبان گزندہ ش از دو وانگ تا نیم درم ص صندل وگلاب یا مصطگی یا تخم کاہو یا کاکنج یا ہیل بوا و دارچینی یا اسارون

کبشہ ف بفتح اول وثانی وسکون سین مہملہ وفتح وثانی ہم ظفر

کبیدہ ف بضم اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح دال مہملہ ہم پست گندم عربی وجز آن ہر ساتو۔

تنسیق الموحدہ فارسی وتنیق السین المہملہ

کپاس ہر بفتح اول وسوحدہ فارسی والف وسین مہملہ ہم نبات بنہ

تنیق الکاف

کپوک ف بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وکاف ثانی ہم طلاری ست کہ بنا جنس خود جفتی کند واگر احیانا آبر جاے خود کپوکہ جانور دیگر کہ نر باشد ببیند در زمان ماوہ شود وبآن حمل گردد

تنیق التحتانی

کپی ف بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ہم میمون۔

تنسیق وتنیق التاء الفوقانی

کٹ ہ بکسر اول وسکون فوقانی ہندی ع خبث الحدید

تنیق الخاء المعجمہ

کتخ ف بفتح اول وثانی ہم قروت وچاشنی وفانق۔

تنیق الراء المہملہ

کتو بنجر ہر بفتح اول وضم ثانی ہندی وسکون واو ونون وفتح موحدہ واظہار ہا وسکون راء مہملہ ف قسمی از انجیر پشتی۔

تنیق النعین المہملہ

کتخ ف بفتح اول وثانی ہم قروت وچاشنی وفانق۔

تنیق الکاف

کتک ف بفتح اول وثانی ہم سیب بری بزبان ہندی جنگلی سیب کہ چون سایدہ در آب کرگل آہیختہ باشند بر زخم آنرا صاف کند

تنیق اللام

کٹھ باڈل ہر بفتح اول وثانی ہندی واظہار ہا وموحدہ والف وفتح دال مہملہ ہندی وسکون لام قسمی از باڈل۔

کٹھل ہر بفتح اول وسکون ثانی ہندی وفتح ہا وسکون لام ہم میوہ ہندیست مشابہ شکنیہ۔

تنیق المیم

کتم ع بفتح اول وثانی وسکون میم ہم وسمہ یعنے حنا رنگ نیل

تنیق النون

کتان بفتح اول وثانی والف ونون ف کتانی خطاب ہی ص کتانہ وعسل ش از سہ درم تا چہار درم ل روغن چلبہ۔

کتران ف بفتح اول وکسر ثانی بار اہملہ والف ہم قطران

تنیق الواو

کتو ف بفتح اول وضم ثانی وسکون واو ہم طائر لیست سنگخوار وبضم اول غورکا نبیہ۔

تنیق الصاد المہملہ

کتیلہ بضم کاف وفتح تا وسکون یا مثناۃ تحتانیہ وفتح لام نباتیست طول آن از یک شبر تا یک گز طعم گرم وخشک۔

تنیق التحتانی

ف سنگدانہ ہای مرغان خ مانفوذ از مرغان تازہ فربہ۔

تنمیق القاف

قوناق بضم اول وسکون ثانی بانون والف ف گاورس ہ کندرا

تنمیق النون

قوطولیدون۔ یونانی بضم اول وسکون ثانی وضم طاء مہملہ وسکون واو وکسر لام وسکون تحتانی وضم دال مہملہ وسکون واو ثالث م نوعے از حی العالم۔

تنمیق التحتانی

قوفی بضم اول وسکون ثانی وکسر فاء وسکون تحتانی ف حیوانیست بحری

تنمیق الیاء التحتانی وتنمیق الالف

قیمولیا۔ بکسر اول وسکون تحتانی وضم میم وسکون واو وکسر لام باتحتانی ثانی والف م طین قیمولیا ط ب ۲ ی ۳ ق مجفف را وع ل طین ارمنی۔

قینا۔ بکسر اول وسکون ثانی بانون والف ف نوعی از بقلۃ الحمقا

تنمیق الراء المہملہ

قیر ع بکسر اول وسکون ثانی ہ رال۔

قیشور۔ بفتح اول وسکون ثانی وضم شین معجمہ وسکون واو وراء مہملہ ف نوعی از کف دریا ط ح ی ق مجلے منقی خ سبک سفید سوختہ ل در جلاب حرف چینی

تنمیق السین المہملہ

قیرس۔ یونانی بفتح اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ وسکون سین مہملہ ف موم۔

قیطس۔ یونانی بفتح اول وسکون ثانی وکسر طاء مہملہ ف مورد

تنمیق الطاء المہملہ

قیلوط۔ بفتح اول وسکون ثانی وضم لام وسکون واو وطاء مہملہ ف ورق گندنا شامے۔

تنمیق اللام

قیل بکسر اول وسکون ثانی م قیر۔

تنمیق المیم

قیصوم ع بفتح اول وسکون ثانی وضم صاد مہملہ وسکون واو ومیم ف برنجاسپ کہ قسمی از افسنتین ست ط ح ا گویند ۲ ی ۲ گویند ۳ گویند را گویند ح ۲ ی ۱ ق مقطع ملطف محلل مدر مفتت خ تازہ زرد ش خ یکمثقال تا دو درم ص انیسون ل بابونج یا شیح ارمنی ودر صداع بارد بابونہ یا افسنتین

تنمیق النون

قیطاقون بفتح اول وسکون ثانی با طاء مہملہ والف وضم قاف ثانی وسکون واو ونون م ترمس۔

قیقہن۔ یونانی بفتح اول وسکون ثانی وفتح قاف ثانی وکسر ہا وسکون نون م قنقہر۔

تنمیق التحتانی

قیحی ف بکسر اول وسکون ثانی وکسر حاء مہملہ وسکون تحتانی ثانی م خردل

قیروطی ع بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون واو وکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی ف مرہمی کہ از موم و روغن گل وصندلین وورق گلسرخ واکلیل الملک وزعفران وکافور

قیصی بفتح اول وسکون ثانی وکسر صاد مہملہ وسکون تحتانی ثانی ف

هر کیلا طرح ی ۲ گویند ۳ ق ملطف خ سخ مائل بزردی
ش دو درم و گویند در مسهلات نیم مثقال ص صمغ عربی
بادامیون ل رزیانه یا برنگ کابلی تاشیح ارمنی۔

تنمیق النون

قندران ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر دال مهمله
با راء مهمله والف م منقر۔
قنطوریون بفتح اول وسکون ثانی وضم طاء مهمله وسکون
واو وکسر راء مهمله وضم ثانی وسکون یاء ثانی م کریون طرح ی ۳ ق
مقطع بفتح ملطف مسهل بلغم مدر حابس دم خ وقیق ش از کبیر
دو درم واز وقیق یک مثقال تا دو مثقال ص از کبیر صمغ عربی
وکتیرا یا صندل یا هندبال از کبیر حنا و دو دانگ وزن آن
سورنجان و بیوزن آن لبنی و از دقیق پرسیاوشان و نیموزن
حنا باز راوند مدر حرج۔

تنمیق الهاء

قنسرع بضم اول وفتح ثانی مشدد و خفاء ها و بسر زدن نامند۔
گویند صمغ حلال مانونیست هر بر بجا طرح ی ۳ گویند ج ۳
ی ۲ ق محلل ملین خ زرد زرد گداز نده و تند بو ش
درم ابهم جمیده م ص بنفشل سکبینج دو وزن یا یک نیم وزن
جاد شیر و در صنف معده و دیگر یک نیم وزن ریوند مینی و گویند لبشق

تنمیق التحتانی

قنابری ع بفتح اول وثانی والف وفتح موحده وکسر راء مهمله
م بنا تیست که در اول ربیع میروید طعام آن گرم راق مقطع
جالص طبیخ و بریان مسهل آن ش تا دو مثقال کبیر

تنسیق الواو وتنمیق الالف

قوتیرا بضم اول وسکون واو وکسر تاء ثالثه وسکون تحتانی
با راء مهمله والف ف نوشادر۔
قورسایا یونانی بضم اول وسکون ثانی وراء مهمله با سین مهمله
والف وسیم والف م عود البسان۔
قوسیا یونانی بضم اول وسکون ثانی وکسر سین مهمله با تحتانی والف م قسط
قوطاما یونانی بضم اول وسکون ثانی وضم طاء مهمله وسکون واو
ثانی با میم والف م آمریون بری۔
قونیا یونانی بضم اول وسکون ثانی وکسر نون با تحتانی والف
ف آب چکیده خاکستر۔

تنمیق الراء المهملة

قوتر بضم اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وسکون راء مهمله م درخت وج
قور بضم اول وسکون ثانی با راء مهمله ع قطن۔

تنمیق السین المهملة

قوردیوس بضم اول وسکون ثانی وراء مهمله وفتح دال مهمله
وضم تحتانی وسکون واو ثانی ف گیاهیست که پای زاغ
خوانند هر کاک جنگی ومسی۔
قوقالس یونانی بضم اول وسکون ثانی با قاف ثالثه
وکسر لام م قرطمانا۔
قولامیوس بضم اول وسکون ثانی با لام والف وکسر میم
وضم تحتانی وسکون واو ثانی م شجرة مریم۔

تنمیق الصاد المهملة

قوانص ع بفتح اول وثانی والف وکسر نون وسکون صاد مهمله

تنمیق اللام

قاقل ـ بکسر قافین وسکون الامین وقلقلان وقلاقل نیز
ہر سہ ف انار دانہ کوہستی ہ کوا حکیہ ولغہ تبدیغ آن دغاشت
ط ۲ گرم وتر با رطوبت فضلیہ ص سکنجبین وبا بافندخوردن
ل بوقت آن قوسری مفید

تنمیق النون

قلسدنار دین ـ سریانی بفتح اول وسکون ثانی وفتح سین
مہملہ وکسر اول مہملہ بانون بالضم وراء مہملہ وکسر اول مہملہ ثانی وسکون تحتانی ثم دال مہملہ
قلوبالین ـ یونانی بضم قاف ولام وسکون واو وفتح سین بالف
وضم باء موحدہ وسکون تحتانیہ ثم نون شجرہ اہلی بالک ط سرد و
تنمیق التحتانی

قلاری بفتح اول وثانی والف وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی ثم یاء نسبت
قلی ـ ع بکسر اول وثانی وتحتانی ثم قلیاہ سابی ط ح ی
ق محرق مجلی اگال خ از شان ص لعاب ل زرنیخ

تنمیق السین المہملہ وتنمیق الحاء المہملہ

قمح ـ ع بفتح اول وسکون سین مہملہ وفتح حاء مہملہ گندم

تنمیق اللام

قمل ـ ع بضم اول وفتح ثانی مشدد وسکون لام ف پشہ ہ جوں

تنمیق الطاء المہملہ

قمحہ ـ بفتح اول وسکون ثانی وفتح حاء مہملہ ع قصب الذریرہ

تنمیق النون وتنمیق الالف

قنطا ـ بکسر اول وسکون نون بفتح طاء مہملہ والف مقصورہ الاخیر

تنمیق الموحدہ

قنب ـ ع بکسر اول وفتح ثانی مشددہ وسکون موحدہ
ف بنگ ہ بھانگ وبجیاوگویند ہندی سن ناشد
ریسمان سازند وقسمی از وبنگ ست ط ح ۲ ی گویند
ق محذر سن ۱ یک درم نادودرم

تنمیق الذال المعجمہ

قنقذ ـ ع بضم اول وسکون ثانی وضم فتح ثالث وسکون
ف خارپشہ ہ سیاہی ط ح لحمی ق از گوشت بخیجر
تنمیق الراء المہملہ

قنابر ـ ع بفتح اول وثانی والف وکسر وضم موحدہ وسکون
معارف مرغ چکاوک ط ح ی خ فربہ بریان کردہ۔
قنطار ـ بکسر اول وسکون ثانی باطاء مہملہ والف ہم شاد آورد
مقتمر ـ بضم اول وسکون ثانی وفتح قاف ثانی وکسر راء
شفاف مانند سندروس ف لعل بحری ہ ریال۔

تنمیق السین المہملہ

قندس ـ بضم اول وسکون ثانی وضم دال مہملہ وکسر
کہ جنبید سرخایہ اوست ط ح ر او د بلاد
قنطس ـ یونانی بفتح اول وسکون ثانی وضم طاء مہملہ وخت

تنمیق الطاء المہملہ

قنبیط ـ ع بکسر وفتح اول وسکون ثانی وکسر موحدہ وسکون تحتانی
ف کرنب رومی ط ح ب ر گویند ح ای ۲ ق
خ تازہ ز رول کرنب۔

تنمیق اللام

قنبیل ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وکسر موحدہ وسکون تحتانی

خ نورسیدہ ش از آب او و تخم او دو درم ص ج السوس
ل از تخم او خشخاش و بادام

تنمیق التحتانی

قطف بحری - یونانی لیمو من و بلخ نیز خوانند نباتیست
شبیہ بعوسج و بخیار ط ۲ گرم اتر

تنسیق العین المہملہ و تنمیق الباء الموحدہ

عنب - بفتح قاف و سکون عین مہملہ و فتح نون ع نام شیر
ثعلب نر را نیز نامند ف ناخن باز و گویند نباتیست بر یک
ساق ایستادہ و برگ آن شبیہ برگ اسفاناخ

تنمیق اللام

عبل - ع بفتح اول و سکون عین مہملہ و فتح موحدہ و سکون لام
م نوعے از کمات ط ح ر

تنسیق الفاء و تنمیق الدال المہملہ

فر الیہود - بفتح اول و سکون فا و ضم راء مہملہ و سکون لام
فتح تحتانی و ضم ہا و سکون واو م مومیائی پالودہ ط ح ی ۳
محلل خ فرفیری بصیص زرین ش نیم درم ص زرول زفت

تنمیق الراء المہملہ

فر - بفتح اول و سکون فا و راء مہملہ م نبات کشوث

تنمیق الطاء المہملہ

فلوطا - بفتح اول و سکون ثانی و ضم لام و سکون
واو و طاء مہملہ م نوعی از کراث شامی

تنسیق اللام و تنمیق الالف

فلفونیا - رومی بضم اول و سکون لام و ضم فا و سکون واو

و کسر نون با تحتانی و الف ف زنگباری
قلیمیا - بکسر اول و ثانی و سکون تحتانی و کسر میم با تحتانی ثانی م قلیمیا

تنمیق الموحدہ

قلب - بضم اول و سکون ثانی و موحدہ ف ماش ہندی
ہ غلہ موٹھ و گویند پنواڑ ط ب ا ر ۲ گویند ح ی
قلوب - ع بضم اول و ثانی و سکون واو ف دلہا ط ح
ر خ ماخوذ از حیوان کوچک دندان

تنمیق الفوقانی

قلت - ع بکسر اول و سکون ثانی ع کاسر الحجر م کلتھی
ط ح ای ۲ ق مدر منقی مفتت ش دو درم و گویند نیم مثقال
ص نشاستہ و کتیرا ل کبابہ

تنمیق الدال المہملہ

قلقند - یونانی بفتح اول و سکون لام و فتح قاف ثانی و سکون نون
و دال مہملہ ف نوعی از زاج ط ح ی ۴

تنمیق الراء المہملہ

قلقطار - یونانی بفتح اول و سکون ثانی و فتح قاف ثانی و طاء
مہملہ و الف و راء مہملہ م نوعی از زاج ف زاک شتر دندان و زاک
زرد ط ح ی ۲ ق محرق کاوی مقرح خ سبز مخی ص شوربا
چرب از ہر زاجی کہ باشد بدل آن زاج دیگر کنند

تنمیق السین المہملہ

قلقدیس - یونانی بفتح اول و سکون ثانی و فتح قاف ثانی و کسر دال
مہملہ و سکون تحتانی و سین مہملہ م زاج سفید کرمانی ط ح ی ۴
قلومس - نباتیست پنج قسم میباشد و ہا ہزمرج نوعی از انست

باواو مشدد والف ہ قصب الذریرہ۔

تنمیق الموحدہ

قصب ع بفتح اول وصاد مہملہ وسکون موحدہ ف نی طح ی ۲ گویند برگ او ب راق ملطف خ بیخ اول از ورق او غریب

تنمیق الدال المہملہ

قصد بفتح اول وثانی وسکون دال مہملہ م عوسج۔

تنمیق الراء المہملہ

قصب السکر ع بفتح اول وثانی وضم موحدہ وسین مہملہ مشدد وکاف مشدد ف نیشکر ہ گانڈا او اوکھ وپونڈا گویند طح راخ شیرین آبدار۔

قصفیر بکسر اول وسکون ثانی وکسر فا وسکون تحتانی م قلعی ف ارزیز

تنمیق الہاء

قصاعہ ع بضم اول با ثانی والف وفتح عین مہملہ ف سگ آبی یعنے قندز ہر او دبلاؤ۔

قصب الذریرہ ع بفتح اول وثانی وضم موحدہ وفتح ذال معجمہ مشدد وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی وفتح راء مہملہ ثانی وہا ہر چرانیا طح ی ۲ ق ملطف خ ہندی ش یک درم وگویند دو دانگ ص عرق السوس ل اظفار الطیب یا صندل یا عدس تلخ یا سنبل وزعفران

قصیصہ بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح صاد مہملہ ثانی وہا م تودری

تنسیق الضاد المعجمہ وتنمیق الموحدہ

قضب بفتح اول وسکون ضاد معجمہ وموحدہ ف اسپست۔

قضیب ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وموحدہ م ذکر ف کیرا یر۔

تنمیق المیم

قضم ع بضم اول وسکون ثانی ومیم ف پنبہ کہنہ۔

تنمیق الہاء

قضاعہ بضم قاف وفتح ضاد والف وفتح عین مہملہ ع مادہ سگ آبی ہ او دبلاؤ وگویند غبار آسیا۔

تنمیق التحتانی

قضاب مصری ع بضم اول وثانی والف وکسر موحدہ ومیم وسکون ضاد مہملہ وکسر راء مہملہ ف کشتہ۔

تنسیق الطاء المہملہ وتنمیق الالف

قطونا بضم اول وطاء مہملہ وسکون واو بانون م اسبغول۔

قطا بفتح قاف وطاء والف ف سنگخوار ہ نوانا طح ۲ گرم ۳ خشک

تنمیق الباء الموحدہ

قطلب شامی بضم قاف وسکون طا وضم لام ع قاتل ابیہ درختیست شبیہ بدرخت بہ طح ۲ سرد وخشک۔

تنمیق الراء المہملہ

قطر بکسر اول وسکون طاء مہملہ وراء مہملہ ف مس ہ تانبا طح ی

تنمیق الفاء

قطف ع بفتح اول وسکون ثانی وفا ف سرمق ہر ساگ بتھوا۔

تنمیق النون

قطران ع بکسر اول وسکون ثانی با راء مہملہ والف ونون ف روغنی ست کہ از درخت عرعر گیرند وگویند قیر ست طح ی ۴ گویند ۳ ق مقطع محلل ملطف خ ماخوذ از درخت عرعر ص روغن بان ل نفط سیاہ وبا نیم وزن چوب بید یا ورق یا جاوشیر یا زیت وزفت

قطن ع بضم اول وسکون ثانی ف پنبہ طح رق تخم

قسب ع بفتح اول وثانی وسکون موحدہ ف خرما رنگ اشکن وآن نوعی از خرما ہندی خشک ست طح ی ۔

تنمیق الراء المہملہ

قسطیر ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی ف قلعی

تنمیق السین المہملہ

قسوس بضم اول وثانی وسکون واو وسین مہملہ ثانی م لبلاب بزرگ طح ی ۲ ق مجلی ومنقی خ تازہ ص شاہ بلوط ۔

قسولیدوس ۔ یونانی بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وکسر لام وسکون تحتانی وضم دال مہملہ وسکون واو ثانی وسین مہملہ ثانی م کاکنج

تنمیق الطاء المہملہ

قسط ع بضم اول وسکون ثانی وطاء مہملہ ہ کٹ طح ی ۳ ق مفتح مدر مبہی مفرح خ تازہ سفید فربہ ش نیم درم ص انیسون یا گلشکر یا خطمی ل نیم وزن عاقرقرحا یا ح ۔

تنمیق النون

قسطوریون ۔ یونانی بضم اول وسکون ثانی وضم طاء مہملہ وسکون واو وکسر راء مہملہ وضم تحتانی وسکون واو ثانی ونون م جند بیدستر ۔

تنمیق التحتانی

قسط بحری ۔ بضم اول وسکون ثانی وطاء مہملہ وفتح موحدہ وسکون حاء مہملہ وکسر راء مہملہ ہ پھکر مول ۔

قسط شامی بشین معجمہ والف وکسر میم م راسن ۔

قسط ہندی ۔ بکسر ہا وسکون نون وکسر دال مہملہ م قسط تلخ ۔

تنسیق الشین المعجمہ وتنمیق الموحدہ

قشر الجوز الصلب ع بکسر اول وسکون شین معجمہ وضم راء مہملہ وسکون لام وفتح جیم وسکون واو وکسر زاء معجمہ وضم صاد مہملہ مشددہ وسکون لام ثانی ف پوست گردگان خشک

تنمیق الجیم

قشر الاترج ع بسکون لام وضم ہمزہ وسکون فوقانی وضم راء مہملہ ف پوست اترج طح ی ۲ ۔

تنمیق الراء المہملہ

قشر الجوز الاخضر ۔ بسکون لام ثانی وفتح ہمزہ وسکون خاء معجمہ وفتح ضاد معجمہ ف پوست سبز بیرون گردگان ۔

قشعر ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح عین مہملہ وسکون راء مہملہ ف خیار دراز

تنمیق الزاء المعجمہ

قشر الارز ع بسکون لام وضم ہمزہ وراء مہملہ ثانی ف پوست ترنج وآن از جملہ سموم قتالہ است ۔

تنمیق الشین المعجمہ

قشمش بکسر اول وسکون ثانی وکسر میم ف کشمش

تنمیق الضاد المعجمہ

قشر البیض ع بسکون لام وکسر موحدہ وسکون تحتانی ف پوست تخم مرغ ہ انڈے کے چھلکے طب ی ۲ ۔

تنمیق التحتانی

قشر القصب الفارسی ۔ بسکون لام وفتح قاف ثانی وصاد مہملہ وکسر موحدہ وسکون لام ثانی با قاف والف وراء مہملہ وکسر سین مہملہ ف پوست نے فارسی طح ی ۳ ۔

تنسیق الصاد المہملہ وتنمیق الالف

قصب بوا ۔ بفتح اول وثانی مہملہ وکسر موحدہ وفتح موحدہ ثانی

یا نوفل ل معجونی ہمہ وزن ہمہ ز الطیب نیم وزن دارچینی و قرفہ یا نیم وزن فرنجمشک نیم وزن آن خولنجان و گویند بوزن آن خولنجان

قرن معز ایل ف بفتح اول و ثانی و سکون نون و فتح میم و عین مہملہ و سکون زا و جیم و کسر زا و فتح تحتانی مشدد و میم شاخ بز کوہی خ زایل بزرگ کہ سوختہ باشند ص کثیرا ل اسارون و خولنجان۔

قرول بضم اول و ثانی و سکون واو و لام و میم حرجان۔

قرون السنبل بضم اول و ثانی و سکون واو و ضم نون و سین مہملہ مشدد و سکون نون ثانی و ضم موحدہ چیزیکہ درمیان سنبل میباشد و آن از سموم ہست ہر سنکھیا زہر واج ی ۴۔

تنمیق المیم

قرطم بضم اول و سکون ثانی و ضم طا مہملہ و سکون میم ف خسکدانہ کرطاح ۲ ارق منضج بلین ملطف خ سفید فربہ ش دہ درم از آب او ص مسل ل یک وزن بادام و ریح وزن تخم خ

تنمیق النون

قرۃ العین ع بضم اول و فتح ثانی مشدد و ضم فوقانی و سکون لام و فتح عین مہملہ و سکون تحتانی م کرفس الماء طاح ی ۱ ق محلی مقطع بش در مطبوخ بیخ درم ص کاکنج ل کرفس۔

قرحان بفتح اول و ثانی و حا مہملہ و الف م نوعی از کمات سفید کہ

قرواتن یونانی بفتح اول و سکون ثانی و او و ال مہملہ و الف و کسر میم م ف

قردان بفتح اول و سکون ثانی و او و ال مہملہ و الف ف کنہ ہ گلی کراکتر اسپاگ و گاؤ می نسبہ

قرواموس یونانی بفتح اول و سکون ثانی و او و ال مہملہ و الف و ضم میم و سکون واو و کسر میم ثانی و سکون نون م خرد ما۔

قرسطاریون بفتح اول و کسر ثانی و کون بین مہملتین و الف و کسر او و مہملہ ثانی و ضم تحتانی و سکون واو و نون م کمات گوہی۔

قرقران بضم اول و سکون ثانی و ضم قاف ثانی و راء مہملہ ثانی و الف م کردیا

قرقرون رومی بضم اول و سکون ثانی و ضم قاف ثانی و راء مہملہ ثانی و سکون واو و نون م سعد۔

قرنقان سریانی بفتح اول و ثانی و سکون نون با قاف ثانی و الف و نون ثانی م کردیا۔

قرون بضم اول و ثانی و سکون واو و نون ف شاخہا و سر ہا ہر سینگ طاب ی ق مجفف خ از ایل نرش نیم درم ص سداب ل حافر۔

تنمیق الواو

قرقوسرہا بضم اول و سکون ثانی و ضم قاف ثانی و سکون واو م زعفران

تنمیق التحتانی

قرطم ہندی بضم اول و سکون ثانی و ضم طا مہملہ و کسر میم و با و سکون نون و کسر دال مہملہ م حب النیل۔

قرفۃ الداجینی ع بکسر اول و سکون ثانی و فتح فا و ضم قاف و فتح دال مہملہ مشدد و الف و سکون راء مہملہ و کسر جیم فارسی و سکون تحتانی و کسر نون م چوب دارچینی ہمہ ج طاح ی ۳ ق ملطف مقوی جگر و معدہ و مہیج گرمی زبان شش نیم مثقال ا نیم وزن قرنفل و نیم وزن قرنفل ب ستانی م فرنجمشک۔

تنمیق السین المہملہ و تنمیق الالف

قسا بفتح اول و سین مہملہ و الف م سلیخہ۔

تنمیق الموحدہ

در آب برنگ زعفران ماند و بعد از آن چون بخایند رنگ دندان کند

قرمیا بضم اول و سکون ثانی و کسر میم با تحتانی هم توتیا

تنمیق الحاء المهمله

قرح ع بفتح اول و سکون ثانی و حاء مهمله هم شونیز

تنمیق الدال المهمله

قراد و قرد ع بضم اول و ثانی با الف و دال مهمله در لغت اول و بکسر اول و سکون ثانی در لغت ثانی ف کبی و بوزنه و میمون و تبرکی پنجی و بهندی انچه روی آن سرخست بندر و انچه روی آن سیاه است لنگور و بمعنی کنه یعنی کلی نیز آمده

قرمید ع بکسر اول و سکون ثانی و کسر میم و سکون تحتانی ف خشت پخته

تنمیق الراء المهمله

قرن البحر ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم نون و سکون لام و فتح موحده و سکون حاء مهمله ف کهربا

قریر بضم اول و فتح ثانی و سکون تحتانی و راء مهمله ثانی هم اندراین

تنمیق الزاء المهمله

قرمز بکسر اول و سکون ثانی و کسر میم و سکون زاء معجمه ع دود الصباغین کرم رنگریزان که بدان ابریشم و صوف را رنگ میسازند

تنمیق السین المهمله

قرطاس ع بکسر اول و سکون ثانی با طاء مهمله و الف و سین مهمله کاغذ ط ب ای ۲ ق مجفف خ مصری ص کتیرا ل دو وزن بروی

تنمیق الضاد المهمله

قرض بفتح اول و ثانی و الف و ضاد معجمه ف بابونه

قریض بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و ضاد معجمه ف تخم انجره

تنمیق الطاء المهمله

قراط ع بفتح اول و ثانی و الف و طاء مهمله ف تخم نیل

تنمیق الظاء المعجمه

قرظ بضم اول و سکون ثانی و فتح نیز و سکون طاء مهمله هم نوعی از اسپست و بکسر اول هم نوعی از کراث و بفتح اول و ثانی و سکون ثانی نیز هم کرت و آن صمغ درخت فلفل است و اقاقیا عصاره او ست ط ب ی ۲ ق قابض ش یک درم ص آب تخم کدو ل جلنار و بضم اول و سکون ثانی و طاء مهمله نوعی از اسپست و بکسر اول نوعی از کراث ست

تنمیق العین المهمله

قرع ع بفتح اول و بضم نیز و سکون ثانی و عین مهمله ف کدو ط ب ر ۲ ق ملین خ تر و سبز و شیرین ش از آب او نیم رطل ص خردل و سیر ل تربز

تنمیق الکاف

قربوک بضم اول و سکون ثانی و ضم موحده و سکون واو و کاف ف شیرک

تنمیق اللام

قرفة القرنفل ع بکسر اول و سکون ثانی و فتح فا و ضم فوقانی و سکون لام و فتح قاف ثانی و راء مهمله و سکون نون و ضم فا م قرفة الطیب پوست هر چوب و درخت را قرفه خوانند و آن پوستی سطبر بود بلون قرفه و طعم قرنفل دارد و غیر حلاوت از دارچینی ل قرنفل

قرنفل ع بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم قاف میخک ه لونگ ط ح ی ۲ گویند ۳ ق ملطف و مقوی دماغ و جگر معده خ تیز کم تلخ باریک چوب ش نیم درم ص صمغ عربی

قت ـ بضم اول وسکون فوقانی م اسپست ـ

تنسیق الدال المهملہ

قثاد ع بفتح اول وثانی والف م درخت خاداری ست کہ صمغ وی کتیرا ست بشیراز ی ف کم طح ر ـ

تنسیق الثاء المثلثة وتنمیق الالف

قثاء ع بفتح اول ومثلثہ والف ف خیار وہ ندارد ہ گرمی طب ر۲ق ہ مصلح خ نیشابوری بخیہ تازہ ص عسل ل خیار با درنگ

تنمیق الدال المهملہ

قدد ع بفتح اول وثانی وسکون دال مہملہ ف خیار بادرنگ ہ کبیر طب ر ـ

تنمیق الراء المهملہ

قثاء الحمار ع بفتح اول وثانی والف وضم ہمزہ وسکون لام وکسر حاء مہملہ باسیم والف ثانی وراء مہملہ ہ کریا طح ی ۳ق مسہل بالغم ومنقی خ رسیدہ شش از یک درم یکمثقال گویند از عصارہ او دو دانق ص کثیر امثل او باصمغ وورد ل باسودانہ ـ

تنمیق المیم

قثاء النعام ـ ع بضم نون باعین مہملہ والف م ظل کوچک ـ

تنمیق الطاء

قثاء الحیة ع بسکون لام وفتح حاء مہملہ تحتانی مشدد وخفاء ہم زراوند طویل وگویند حنظل کوچک ـ

تنمیق التحتانی

قثاء ہندی بری ـ بکسر ہا وسکون نون وکسر دال مہملہ تحتانی وفتح موحدہ وکسر راء مہملہ مشدد ف بل ـ

قثاء ہندی ـ ف خیار چنبر ـ

تنسیق الدال المهملہ وتنمیق الالف

قحدمیا بفتح اول وسکون حاء مہملہ وکسر میم باتحتانی والف م افلیا

تنمیق الحاء المهملہ

قداح ـ ع بفتح اول وثانی والف م فصفصہ ـ

تنمیق الدال المهملہ

قدید ـ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ودال مہملہ ثانی ف گوشت خشک خ از حیوان نر ـ

تنمیق المیم

قدح مریم ـ بفتح میم وسکون راء مہملہ وفتح تحتانی م نوعی از حی العالم

تنسیق الراء المهملہ وتنمیق الالف

قراصیا ـ ع بفتح اول وراء مہملہ والف وکسر صاد مہملہ باتحتانی والف ثانی ف آلو بالو طح ر۲ق ملین خ شیرین رسیدہ سیاہ

سش یک کف در نقوع ص جلبنجبین ل اباص ـ

قرومانا ـ بضم اول وسکون ثانی وضم دال مہملہ باسیم والف ونون والف ثانی م کرویا جبلی طح ۳ی ۲ق منقی مفتح ملطف مدر خ تازہ زرد فربہ سش یک مثقال ص انیسون یا صندل ل خرد ل وحرمل ومشکطا مشیع ـ

قرطمانا ـ بضم اول وسکون ثانی وفتح طاء مہملہ ومیم والف ونون والف ثانی م قرومانا ـ

قرقرمحا یونانی بضم اول وسکون ثانی وضم قاف ثانی وسکون واو وکسر میم وسکون عین مہملہ باسیم ثانی والف م قثل روغن زعفران طح ی ۳ی خ قرہ سیاہ بی چوب وبعد از گداختن

قاقیا بقاف والف وکسر قاف ثانی وتحتانی والف ثانی ہم ا قاقیا

تنمیق الموحدہ

قاتل الذیب ع بکسر فوقانی وضم لام وکسر دال مہملہ مشدد وسکون تحتانی ومعجمہ ہم خربق سیاہ۔

قاتل الکلب ع بکسر فوقانی وضم لام وسکون لام ثانی وفتح کاف وسکون لام ثالث ہم کچلا طبرسیار گرم وخشک۔

تنمیق الراء المہملہ

قاتل النمر ع بکسر فوقانی وضم لام وفتح نون مشدد وکسر میم ہم ملوزیون

قار بفتح قاف والف وراء مہملہ ہم قیر ہر دو ل

قاقلہ صغار ع بضم قاف ثانی وفتح لام وہمزہ ملینہ وہا وکسر صاد مہملہ بامین معجمہ والف ف ہیل ہر الایچی خرد طرح ی ۳ گویند مع ق ملطف ومقوی دل ومعدہ خ تیزبوی ش یکدرم ص قند یا طباشیر یا شیرہ تخم خرفہ یا سکنجبین ل قرنفل یا کباب ہ زنجبیل۔

قاقلہ کبار بضم قاف ثانی وفتح لام وہمزہ ملینہ وہا وکسر کاف وسکون موحدہ والف ثانی وراء مہملہ الایچی کلان طرح ی ۳ گویند مع ق ملطف ومقوی دل ومعدہ خ گزندہ زبان تیزبوی وفربہ ش یکدرم ص قند یا طباشیر ل یک نیم وزن قاقلہ صغار یا یک نیم وزن کباب ہ نیم وزن زنجبیل یا نیم وزن قرنفل۔

تنمیق القاف

قاتل العلق ع بفتح عین مہملہ ولام وسکون قاف م نوعے از مرز نگوش۔

قاق ع وغ گوشت خشک وہر چیز کہ خشک سازند بدین نام خوانند۔

تنمیق اللام

قاتل النحل ع بفتح نون وسکون حا مہملہ ولام ف عیلوفر

تنمیق النون

قاطرون بقاف والف وضم طا مہملہ وسکون وا ورا ونون ف نوشادر

تنمیق الطاء

قاتل اخیہ ع بفتح ہمزہ وکسر خا معجمہ وسکون تحتانی واظہار ہا ہم نفسی

قاتل نفسہ بکسر فوقانی ولام وفتح نون وسکون فا وکسر سین مہملہ واظہار ہا ہم نوعے از اشق۔

قاقولہ ع بضم فوقانی وسکون وا وفتح لام وہا دہا قورما

قانصہ ع بکسر نون وفتح صاد مہملہ ہم سنگدانہ مرغان ہ پتھری ط ح رق متعدی خ از طائر فربہ ص سرکہ وابازیر۔

تنمیق التحتانی

قاقلی بقاف والف وضم قاف ثانی وکسر لام وسکون تحتانی نباتی ست مانند اقحوان گویند مانند کشوث طرح ی اق مسہل سق از آب او نیم رطل ص کشوثال ابرسا۔

تنمیق الباء الموحدہ وتنمیق الجیم

قبیح ع بفتح اول وسکون موحدہ وجیم ف کبک ہم آشخوارہ ط گوشت او ح ر۔

تنمیق الراء المہملہ

قبابر ع بفتح اول وثانی والف وکسر موحدہ ثانی وسکون راء مہملہ ف چکاوکیا طرح ی خ فربہ بریان کردہ۔

تنمیق القاف

قباق بفتح اول وثانی والف وقاف ثانی ف کدو۔

تنمیق وتنمیق الفوقانی

سلام از حضرت ابتدی ... فلاح جنان ... نفس ... سیرہ ... قابض ... سیاہ رنگ ... کرنی مال ... کبر کشتہا ... دیوارہا ... وغیرہ ... بالسند ... وم ... ب ... استعمال ... طبع ... ان ... روم ... لام ... وخشک ... مرطوب ... بفتح ...

فسطا فلون ـ بکسر اول وسکون ثانی باطاء حطی والف وفتح فاء ثانی وضم لام وسکون واو ونون ثانی ف پنجنگشت ـ

تنسیق الواو وتنیق الدال المهملة

فواد ـ بفتح اول وواو والف ھ جگر ا ـ

تنیق اللام

فوفل ـ ع بضم اول وسکون ثانی وکسر فاء ثانی ہ سپیاری طب ی ۲۱ گندیج ی ۳ ق قابض رادع خ زرین نیم درم ص صمغ ل صندل سرخ وود ہوا نگ نیم وزن آن بدالنبیج ـ

فول ـ ع بفتح اول وسکون ثانی م باقلا ـ

فوہل بضم اول وسکون واو وفتح ہا ف شورہ ـ

تنیق المیم

فوم ـ ع بضم اول وسکون ثانی ومیم ف گندم ـ

تنیق الواو

فویہ ـ ثانی بضم اول وسکون ثانی وبی ست باریک خوشبو مانند سنبل الطیب بلکہ قسمی از سنبل الطیب ست ہ جال کرمی طح ی ق مفتح خ تازہ خوشبوش نیمدرم ص رازیانہ یارب السوس ل سنبل یا کبابہ فاقل سیاہ ـ

تنیق الطاء

فوذہ ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح ذال معجمہ خمیر خشکے کہ از آن آبکامہ بسازند ـ

فوشنہ ـ بضم اول وثانی مجہول وکسر ثالثین معجمہ وفتح نون م نوعی از نظر

فوہ ـ ع بضم وفتح اول وفتح ثانی مشدد ف رعناس گویند ہ عنبیہ طح ی اگویند ب ق مدخ ارمنی تازہ سرخ باریک

سن نیم مثقال ودر مطبوخ دودرم ص انیسون یتخم بارنگ ل یک نیم وزن سلیخہ واشیطرج درطلا ـ

تنیق التحتانی

فتح جبلی ـ بضم اول وثانی مجہول وسکون فوقانی وفتح نون و کسر جیم وفتح جیم ثانی وموحدہ وکسر لام وسکون تحتانی ف پودینہ کوہی طح ی ہم خوشبوی تازہ سبز اوجیک ورق مش یک نیم درم ص کتیرا ل یک نیم وزن فونج عصری ـ

فونج تمری ـ بفتح نون وسکون ہا وکسر را وعلامت ہ بستانی طح ی ۳ ق بلطف معلل خ سبز ورش از یکدرم تا یک مثقال ص کتیرا یارب السوس ل مغناع یا جبدہ ـ

تنسیق التحتانی وتنیق الجیم

فیروج ـ بکسر اول وسکون تحتانی وضم راو حلہ وواو وجیم وفتح زا وسجدہ وسکون جیم ف ببروزہ طب ی اخ بنفشا

فیلمرج ـ بکسر اول وسکون ثانی ولام وفتح میم وسکون راو حلہ گ حضض ست وخرزی مثل فلفل ست وحضض عصارہ اوست طح

تنیق الدال المہملة

فید ـ ع بفتح اول وسکون تحتانی ودال مہملہ ف

تنیق النون

فیجن ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم وسکون نون

ترقیم القاف وتنسیق وتنیق الا

قارا سیا ـ ع بقاف والف وراء مہملہ والف ثانی وکسر باتحتانی والف ثالث ف آلو بالو ـ

بہترین آن بری تازہ است ط اسرد و خشک و با عطریت

تنمیق النون

فقلامینون بفتح اول و سکون ثانی با لام و الف و کسر میم و سکون تحتانی و ضم نون و سکون واو ف چوبک اشنان

تنسیق اللام و تنمیق الدال المہملہ

فلخود و فلخید ف بفتح اول و سکون لام و ضم خاء معجمہ و سکون واو و دال مہملہ در لغت اول و کسر خاء معجمہ و سکون تحتانی در لغت ثانی م پنبہ دانہ

فلفل اسود ع بکسر ہر دو فا و سکون لام اول و کسر لام ثانی و فتح ہمزہ و سکون سین مہملہ و فتح واو م فلفل سیاہ ھ کالی مرچ ط ح ۴ ق ملطف مغثی ش نیم درم ص عسل یا ماء القرع ل یک نیم وزن فلفل سفید یا زنجبیل

فلفل الغرو بسکون لام ثالث و ضم غین معجمہ و راء مہملہ و سکون دال مہملہ م دسمہ

تنمیق الزاء المعجمہ

فلفل دراز بفتح دال مہملہ و راء مہملہ با الف ھ پیپل

تنمیق الضاد المعجمہ

فلفل ابیض ع بفتح ہمزہ و سکون موحدہ و فتح تحتانی ف فلفل سفید ط ح ۳ ی ۴ خ سبک ش از تسوجے نیم مثقال ص عسل ل زنجبیل

تنمیق الکاف

فلنجمشک بفتح اول و ثانی و سکون نون و فتح جیم و کسر میم و سکون شین معجمہ و کاف ف بالنگوی خرد

تنمیق اللام

فل ع بضم اول و سکون لام ف بیخ نیلوفر ہندی ط ح ی ۳ ص عسل ل تفاح

تنمیق النون

فلفلمون بکسر فائین و سکون لامین و ضم میم و سکون واو و نون ف پودنہ کوہی ط ح ی

تنمیق الہاء

فلفل الصقالبہ بفتح صاد مہملہ مشدد و قاف و الف و کسر لام ثالث و فتح موحدہ ف تخم پنجنکشت

فلفلمویہ بکسر فائین و سکون لامین و ضم میم و سکون واو و فتح تحتانی و ہا ف بیخ درخت فلفل دراز ھ پیپلامول ط ح ی ا ش از یک مثقال تا دو مثقال ص عسل ل دار فلفل یا نارمشک یا دو دانگ وزن آن سورنجان و نیم وزن مغز خسک دانہ

فلنجہ بفتح اول و ثانی و سکون نون و فتح جیم م افلنجہ

فلہ ف بفتح اول و ثانی مخفف و مشدد ھ پیوسی

فلیفلہ بہ فتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و فتح فاء ثانی و لام ثانی ف تخم عود بزبان اندلسی نانخواہ و گویند تخم پنجنکشت

تنمیق التحتانی

فلفل بری بفتح موحدہ و کسر راء مہملہ مشددہ تخم سنبھالو

تنسیق النون و تنمیق الالف

فنا بفتح اول و ثانی ف روباہ تریک

تنمیق الکاف الفارسی

فنگ ف بفتح اول و ثانی و کاف فارسی م جانوریست کہ از پوست او پوستین سازند

تنمیق النون

فصفصه ع بفتح اول و سکون صاد مهمله و فتح فاء ثانی و صاد مهمله ثانی و ها م اسپست چون تر بود فصفصه و رطبه گویند و چون خشک گردد و فث علف گویند ف رنجفه۔

تنسیق الضاد المعجمه و تنمیق الالف

فضا بکسر اول با ضاد معجمه و الف ف دانه مویز۔

تنمیق الطاء

فضه ع بکسر اول و فتح ثانی مشدد با ها ف نقره ه روپا ط ب ی ۲ ق ورق او مقوی دل خ خالص ش یک دانگ ص مقل ل فیروزه۔

تنسیق الطاء المهمله و تنمیق الراء المهمله

فطر ع بکسر اول و سکون طاء مهمله و راء مهمله م سماروغ پهین چهتر ط ب ۳ را گویند ۲ واو انواع ست یک نوع فقع که بفارسی هیکل خوانند و دیگر فوسته و یک نوع فقیل و مجموع انواع را کمات خوانند و بدترین همه فطر بود و نوعی در شیب سرگین روید و نوعی در شیب خم شراب و انچه سرخ بود زهر بود و انچه سفید بود پادزهر و انچه در زیر خم شراب بود پوست او نیز زهر ست و گویند قسمی از دست که در کشمیر او را کنه گچهو گویند بفتح کاف و نون و خفاء ها و فتح کاف فارسی و ضم جیم فارسی و ها و سکون واو خ سفید۔

تنمیق النون

فطراسالیون یونانی بکسر اول و سکون ثانی با راء مهمله و الف و سین مهمله و الف ثانی و کسر لام و ضم تحتانی و سکون واو م فطراسالیون ف تخم کرفس کوهی ط ۳ گرم و خشک۔

تنسیق العین المهمله و تنمیق السین المهمله

فعیلاسوس یونانی بفتح اول و کسر عین مهمله و سکون تحتانی با لام و الف و ضم سین مهمله و سکون واو و سین مهمله ثانی ف چوبک اشنان

تنمیق النون

فعولیون رومی بضم اول و ثانی و سکون واو و کسر لام و ضم تحتانی و سکون واو ثانی و نون م حنا۔

تنسیق القاف و تنمیق الحاء المهمله

فقاح الملح بضم اول با قاف و الف و ضم حاء مهمله و سکون لام و کسر میم و سکون لام ثانی م زهرة الملح۔

فقاح ع بضم اول و ثانی و الف و حاء مهمله ف گل و شگوفه۔

تنمیق الدال المهمله

فقد بفتح اول و سکون ثانی و دال مهمله ف تخم پنجنگشت

تنمیق الراء المهمله

فقاح الاذخر ع بضم اول با ثانی و الف و ضم حاء مهمله و سکون لام و کسر همزه و سکون ذال معجمه و فتح خاء معجمه و فتح خاء معجمه م گل اذخر خ خوشبو ص بارزد ل قصب الذریره۔

تنمیق العین المهمله

فقاع ع بضم اول با ثانی و الف و عین مهمله ف بوزه مکنی ق ملطف ص عسل و افاویه ل رایب۔

فقع ع بفتح اول و ثانی نوعی از کمات ف پشکل۔

تنمیق المیم

فقاح الکرم ع بسکون لام و فتح کاف و سکون با مهمله و میم ف شگوفه انگور ست بیونانی و دو اطیاطون و برومی انکیس طرافیون و بسریانی نقجی او کبیشاد ف دل نامند بری و بستانی میباشد

فربیون - بفتح اول وسکون ثانی وکسر موحده وضم تحتانی وسکون واو ف شیر درخت زقوم طح ی ۴ گویند ح ۳ ق مقوی ملطف مسهل بلغم خ زرد صافی حاد الرائحه عریف ش از یک قیراط تا دو دانگ ص بادام شیرین وکشنیز ولعابات وروغنها ل بادزیون نیم وزن ودو دانگ وزن آن جندبیدستر

فرسلون - بفتح اول وسکون ثانی وکسر سین مهمله وضم لام وسکون واو ونون م طلق -

فرفیون - بفتح اول وسکون ثانی وکسر فاء ثانی وضم تحتانی وسکون واو م فربیون -

فرفین - بفتح اول وسکون ثانی وکسر فاء ثانی وسکون تحتانی ونون ف تخم تورک وخرفه -

تنمیق الواو

فراشتو وفرشتو - بفتح اول وثانی والف وسکون شین معجمه وضم فوقانی وسکون واو در لغت اول وکسر اول وثانی وسکون سین مهمله در لغت ثانی م فراشتروک -

فرو - ع بفتح اول وسکون ثانی وواو مجهول ف پوستین گرمترین وپوستین روباه پس سمور پس پلنگ پس قاقم بعد ازان بره

تنمیق الطاء

فرزه - ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح زاء معجمه وخفاء ها ه سبزی دوب

فرشه - ف بضم اول وسکون ثانی وفتح شین معجمه م شیر حیوان نوزائیده ه هر پیوسی

فرغنده - ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح غین معجمه وسکون نون وفتح دال مهمله ع عشقه ه امربیل -

فرمه - یونانی بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم ف بنفشه -

فریقه - یونانی بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح قاف ف جلبه

تنسیق السین المهمله وتنمیق العین المهمله

فسوة الضبع - بضم اول وسین مهمله وفتح واو وضم فوقانی وفتح ضاد معجمه مشدده وضم موحده وسکون عین مهمله م سماروغ -

تنمیق القاف

فستق - ع بکسر اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وسکون قاف ف پسته طح ۳ ی ۲ گویند ۳ ق مفتح مبهی خ تازه فربه بزرگ ش از پوست بیرون او نیم درم ص زرد آلوی خشک یا تخم خیار ل مغز بادام ومغز بن ویا نیموزن مغز جوز ونیم مغز بن ویا فندق -

تنمیق النون

فسلیون - بفتح اول وسکون ثانی وکسر لام وضم تحتانی وسکون واو م اسبغول

تنمیق الطاء

فستق الهاویه - ع بکسر اول وسکون ثانی وضم فوقانی وقاف وسکون لام با ها والف وکسر واو وفتح تحتانی وخفاء ها ثانی م حب البان ه تخم بکاین -

فسفسه - بفتح اول وسکون ثانی وفتح فاء ثانی وسین مهمله ثانی م اسپست تر

تنسیق الشین المعجمه وتنمیق العین المهمله

فشاع - ع بکسر اول با شین معجمه والف وعین مهمله ف شبرم نامند نباتی ست که چون بر شاخهای انگور پیچیده شود مفسد وی بود ط گرم وخشک ا -

تنسیق الصاد المهمله وتنمیق الباء

تنسیق الراء المہملۃ وتنسیق الفوقانی

فرفت ۔ بہ فتحتاول وسکون ثانی وفتح فاء ثانی وسکون فوقانی ف شاہترہ

تنسیق الخاء المعجمہ

فرخ ۔ع بفتح اول وسکون ثانی ومہملہ م چوجہ مرغ ۔

فراخ ۔ بکسر اول جوزہا مرغ وآن جمع فرخ ست ۔

فرفخ بفتح اول وسکون ثانی وفتح فاء ثانی م بقلۃ الحمقا ۔

تنسیق الدال المہملہ

فرزد ف بضم اول وسکون ثانی وفتح زاء معجمہ م سبزہ دوب

فرصاوع بکسر اول وسکون ثانی باصاد مہملہ والف ف توت

فرغند ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح غین معجمہ وسکون نون ع عشقہ ۱۵ امریل ۔

تنسیق الراء المہملہ

فرغور ف بفتح اول وسکون ثانی وضم غین معجمہ واو مجہول م تیہو

فرفخیر ۔ بفتح اول وسکون ثانی وفتح فاء ثانی وکسر خاء معجمہ وسکون تحتانی م بقلۃ الحمقا ۔

فرفور ف بضم اول وسکون ثانی وضم فاء ثانی وسکون واوم قرافروت وبفتح اول وضم فاء ثانی م پودنہ یا تیہو

فرفیر بفتح اول وسکون ثانی وکسر خاء ثانی وسکون تحتانی وراء مہملہ ثانی ف بنفشہ گلوبند پودنہ یا تیہو ۔

تنسیق الزاء المعجمہ

فریزف بفتح اول وکسر ثانی وتحتانی مجہول ازاء معجمہ م فرزد

تنسیق الزاء الفارسی

فرژف بضم اول وسکون راء مہملہ م وج یا ریوند ۔

تنسیق الشین المعجمہ

فرش ف بضم اول وسکون ثانی وشین معجمہ م شیر حیوان نوزاید

فریش ف بفتح اول وکسر ثانی وتحتانی مجہول م گوشت بریان

تنسیق الکاف

فرتوک ف بفتح اول وسکون ثانی وضم فوقانی وسکون واوم پستو

فرستوک ف بکسر اول وثانی وسکون سین مہملہ وضم فوقانی وسکون واوم مرغ فراشتروک ۔

فرسک ف بکسر اول وثانی وسکون سین مہملہ م شقالو ۔

فرشتک بفتح اول وثانی وسکون نون وفتح جیم وکسر سین وسکون شین معجمہ وکاف م ریحان قمر نفلی ف بالنگوی خرد ۵ تلسی طح ی ۳ مقوی دل وملطف خ رسیدہ ش از تخم انجم ۳ مثقال ص صندل وگلاب دل باد بخبویہ یا نیم وزن قرنفل یا نیم

فریوک بفتح اول وکسر ثانی وتحتانی مجہول وفتح واوم خربزہ ۔

تنسیق المیم

فراخ الحمام ۔ع بکسر اول بانانی والف وضم خاء معجمہ وسکون لام وفتح حاء مہملہ بامیم والف ثانی ودیم ثانی ف کبوتر مرا گوشت اوج ی اگونید رص سرکہ وکشنیز ۔

تنسیق النون

فراسیون ۔ سریانی بفتح اول وثانی والف وکسر سین مہملہ وضم تحتانی وسکون واو ونون ف گندنای کوہی طح ۲ ی ۳ ق بفتح مقطع صدر خ رومی سرخ ۳ مثقال نیم درم تا یکدرم ص سنبل الطیب یا صمغ ل اسارون وچہار رانگ وزن لبان یا انیسون یا افتیمون یا بوزن آن لاغیہ یا زوفا ۔

وفتح قاف ثانی وکسر لام وسکون تحتانی وضم نون ثانی وسکون واو م نوعے از دو قوی کبیر۔

تنمیق الشین المعجمہ

فارۃ البیش بفتح راء مہملہ وضم فوقانی وسکون لام وکسر موحدہ وتحتانی مجہول وشین معجمہ ف بیش موش کور۔

فاغوش سریانی بفا والف وضم غین معجمہ وواو مجہول وشین معجمہ م شیطرج۔

تنمیق الظاء المعجمہ

فاظ رومی بفا والف وظاء معجمہ م جدوار۔

تنمیق النون

فاترسین بفتح فوقانی وسکون راء مہملہ وکسر سین مہملہ وسکون تحتانی ونون م اسپندان۔

فادن بفتح دال مہملہ ھ پنوار۔

فاشرستین یونانی بفتح فا والف وکسر شین معجمہ وراء مہملہ وسکون سین مہملہ وکسر تاء فوقانیہ وسکون یاء مثناۃ تحتانی یعنے دافع شش علت ف سپندان سیاہ م کرم الاسود ط ح ی ۳ ق مجلی ملطف ش نیم مثقال ص زراوند ل بوزن او درونج ونیم وزن بسباسہ۔

فاناقس ابراقلیون یونانی بنون والف ثانی وکسر قاف وسین مہملہ وفتح ہمزہ وسکون موحدہ با راء مہملہ والف ثالث وفتح قاف ثانی وسکون لام وضم تحتانی وسکون واو ف درخت جاوشیر

فاناقس حمرونتون یونانی بنون والف ثانی وکسر قاف وسین مہملہ وفتح حاء مہملہ وسکون میم وضم راء مہملہ وسکون واو وفتح نون ثانی وضم فوقانی وسکون واو ثانی ف نوعے از زوفاء کوچک۔

تنمیق الطاء

فاجشہ بفا والف وکسر جیم وفتح شین معجمہ وخفاء ہا م جند بیدستر

فاختہ ف بفتح فا والف وسکون خاء معجمہ وفتح فوقانی ہ پنڈکی ع عرفیہ ط گوشت او ح ی ص شکر ورغنہا وسرکہ کشنیز

فاعیہ بفتح فا والف وکسر عین مہملہ وفتح تحتانی م فل ف بیخ نیلوفر ہندے وگویند بیخ اسپند۔

فاغیہ ع بفتح فا با الف وکسر غین معجمہ وفتح تحتانی وہا ف گل حنا ط مع ح ب وہر گلے کہ خوشبو بود نیز باین نام خوانند وگویند گل رای چنبیا۔

فاغرہ ع بکسر غین معجمہ وفتح راء مہملہ ف غاغرہ وکبابہ دہن شگافتہ ط ۳ گرم وخشک۔

تنمیق التحتانی

فاشرسنی بسکون شین معجمہ وفتح راء مہملہ وسکون سین مہملہ وکسر نون م سپندان

تنسیق الجیم وتنمیق اللام

فجل ع بضم اول وسکون جیم ولام ف ترب ہ مولی ط برگ او ح ۳ ی ۲ ق مقطع ملطف وبرگ او مغثی ومقوی خ بستانی وسبز تازہ ش از مربا او دہ درم ص عسل۔

تنمیق التحتانی

فجل باعشیقی فجل شامی ست ط مرکب القوی واز شلغم گرم تر

تنسیق الخاء المعجمہ وتنمیق الہاء

فخفرہ ف بفتح اول وسکون خاء معجمہ وفتح فاء ثانی وراء مہملہ م نملہ جو

تنمیق الکاف

غوشاک ف بضم اول وسکون ثانی وفتح شین معجمہ بالف وکاف غوشک ف بضم اول وثانی مجہول ف بک ہ سیندک۔

تنمیق الطاء

غورہ ف بضم اول وثانی مجہول وفتح راء مہملہ وخفاء ہا اوّل ہر میوہ وآنرا خرم نیز خوانند۔

غوزہ بفتح زا معجمہ ف پنبہ ناشگفتہ کہ درخلاف بشاہ وبزبان فارسی ہم غنچہ

غوشتہ وغوشہ ف بضم اول وثانی مجہول وسکون شین معجمہ و فتح فوقانی وبعضے اول وفتح شین معجمہ وحذف فوقانی درلغت ثانی ہم نوعے از کماۃ وقط۔

تنمیق الیاء التحتانی وتنمیق القاف

غیداق ع بکسر اول وسکون تحتانی بادال مہملہ والف ف غچہ خب کہ از مرتبہ حمل فرا ترک شدہ باشد۔

تنمیق المیم

غیم بفتح اول وسکون ثانی م غمام۔

تنمیق الطاء

غیارہ بفتح اول وثانی والف وکسر راء مہملہ وفتح تحتانی وخفاء ہا م غبار۔

ترقیم الفا وتنمیق وتنمیق الالف

فاشرا یونانی بفتح الف وکسر شین معجمہ بارا مہملہ والف ثانی م ہزار چشمان وہزار فشان وکرمۃ البیضا وکرم دشتی ف نخودی طرح ی ۳ ل درونج دنیمروزن لسباسہ۔

فافخار ع بفتح الف وکسر ثانی وسکون تحتانی وراء مہملہ والف ثانی م

فادانیا یونانی بفتح الف وواو والف ثانی وکسر نون بالتحتانی والف ثانی م عود الصلیب طرح ی ۳ گونہ مع حق قابض مجفف منفتح مدر مقوی دل مح مجلد روی ش نیم مثقال ص کنمراں غاریقون وزراوند مدحرج بازفت یا بوست انار وخوسو ومغز ساق آہو وچون ہر سہ جمع شود مبدل شود۔

تنمیق الجیم

فلج بفتح دال مہملہ وسکون جیم ف سنگی ست زرد کہ بسبزی وسبزی زند م پادزہر کانی ہ زہر مہرا چینی

تنمیق الدال المہملہ

فازو بفتح زاء معجمہ وسکون دال مہملہ وواو بچی۔

تنمیق الذال المعجمہ

فانیذ بکسر نون وسکون تحتانی وہر یا طرح انگبیخ ی ۲ خ سفید

تنمیق الراء المہملہ

فادزہر ع بسکون دال مہملہ وفتح زاء معجمہ وسکون ہا وراء مہملہ ف پادزہر وہر دارو وی کہ حفظ روح ودفع مضر سم کند وبعین خوانند وانچہ مخصوص ست حجر الیتیس وحجر الحیہ وپادزہر کانی

فارع بفتح اول ف موش ہ چوہا۔

فاغر ف بکسر غین معجمہ ہر گل راسے چینیا۔

تنمیق السین المہملہ

فالرغوس ع یونانی بکسر لام وسکون راء مہملہ وضم عین معجمہ وسکون واو وسین مہملہ ف مرغ تلق۔

فاناقس اسقلمنیوس یونانی بانون والف ثانی وکسر قاف وسکون سین مہملہ وفتح ہمزہ وسکون سین مہملہ ثانی

تنمیق الجیم الفارسی

غلغج بفتح اول و ثانی و سکون فا و جیم فارسی م زنبور سرخ ـ

تنمیق الزاء الفارسی

غلیواژ بکسر اول و ثانی و تحتانی مجہول با واو و الف ہ چیل ـ

تنمیق النون

غلیجن سریانی ف بضم اول و فتح ثانی و سکون تحتانی و کسر جیم پودنہ بری

تنمیق الطاء

غلپہ ف بضم اول و سکون ثانی و فتح موحدہ فارسی و خفاء ہا م جانور عکہ ـ

غلیتہ ف بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و فتح فوقانی م گیاہے کہ ازان جوال سازند ـ

تنسیق المیم و تنمیق الکاف

غمخورک ف بفتح اول و سکون ثانی و ضم خاء معجمہ و واو مجہول و فتح راء مہملہ و سکون کاف م جانور بوتیار ـ

تنمیق اللام

غملول بفتح اول و سکون ثانی و ضم لام و سکون واو و ثاء بری ف شبرند و بخند و بشیرازی سبزہ و سودہ و باصفہانی موجہ گویند

تنمیق المیم

غمام بفتح اول و سکون ثانی و الف م اسفنج ـ

تنسیق النون و تنمیق الراء المہملہ

غنجار و غنجر ف بفتح اول و سکون نون با جیم و الف و راء مہملہ در لغت اول و فتح جیم در لغت ثانی م غازہ ـ

تنمیق الشین المعجمہ

غنجرش و غنجمرش ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم و کسر راء مہملہ و سکون شین معجمہ در لغت اول و فتح میم و کسر راء مہملہ در لغت ثانی م غوک ـ

غندماش ف بضم اول و سکون ثانی و دال مہملہ با میم و الف م [illegible]

تنمیق الکاف الفارسی

غنگ ف بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی م خربزہ ـ

تنمیق اللام

غنجال ف بفتح اول و سکون ثانی با جیم و الف م میوہ ترش ـ

تنمیق الطاء

غنجارہ و غنجرہ ف بفتح اول و سکون ثانی با جیم و الف و فتح راء مہملہ و خفاء ہا در لغت اول و فتح جیم و راء مہملہ در لغت ثانی م غازہ ـ

غندہ ف بضم اول و سکون ثانی و فتح دال مہملہ ع زنبلا ـ

تنمیق التحتانی

غنقیلی بضم اول و سکون ثانی و کسر قاف و سکون تحتانی و کسر لام و سکون تحتانی ثانی ف شلغم

تنسیق الواو و تنمیق الالف

غوشا ف بضم اول و واو مجہول با شین معجمہ و الف م سرگین حیوانات و خوشہ انگور و خرما و جو و گندم و امثال آن ـ

تنمیق الدال المہملہ

غوشاد ف بضم اول و ثانی مجہول و شین معجمہ و الف ف سرگین حیوانات

تنمیق الشین معجمہ

غوش ف م سرگین حیوانات ـ

تنمیق الکاف

غرالسمک ـ ع بفتح اول وضم ثانی مشدد وفتح سین مہملہ مشدد ومیم ف سرشیم ماہی طاحی خ سفید خشن

تنمیق المیم

غرم ف بضم اول وثانی م کبش دشتی وگوسفند وبیش وشت

تنمیق الطاء

غروشہ ـ ع بفتح اول وسکون ثانی باواو والف وفتح شین معجمہ وخفا رہا م زنجبیل شامی وگویند خاشی ہ کوانچہ

تنمیق التحتانی

غری ـ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ف ریشم پوست گاؤ یا گاؤمیش را در آب می پزند وصاف می نمایند وقدرے می سازند طاحی ۲ ق مغری مجفف خ سفید یمانی سش نیم درم ص بلوغ الاصول ل در رقیق زنت

تنمیق الزاء المعجمہ وتنمیق اللام

غزال ـ ع بفتح اول وزاء معجمہ مشدد وہ والف ولام ف شیر خرد بکسر اول وثانی مخفف ف آہو برہ طا ۲ گرم او خشک سرکہ بضم مخفف وقلیل الغذا ل سکنجبین

تنمیق الزاء الفارسی وتنمیق الالف

غزغا وغرغا ـ ف بفتح اول وسکون زاء فارسی در لغت اول وکاف تازی در لغت ثانی م گاوے کہ در کوہہای مابین ملک ختا وہندوستان پیدا شود وبتبت کے آن را قطاس خوانند ہ سرہ کاے

تنمیق الموحدہ

غرنب ف بضم اول وسکون ثانی فارسی م دانۂ انگور کہ شیرہ او تنک یعنے تخم انگور کہ در زبان ہا شد

تنمیق المیم

غرم ف بضم اول ـ سکون ثانی فارسی م غرنب

تنمیق الواو

غرغا وغرغا ف سرہ کاے

تنمیق السین المہملہ وتنمیق الالف

غسا بفتح اول وسین مہملہ م آبلہ

تنمیق الجیم

غسلج بفتح اول وسکون ثانی وفتح لام م عرطیثا

تنمیق الکاف

غساک بفتح اول وثانی والف م گیاہ بیجان کہ عشقہ گویند

غسک ف بفتح اول وضم ثانی م کرم ہ کشتل

تنمیق اللام

غسل ـ بہ فتح اول وثانی ف خطمے

تنمیق الشین المعجمہ وتنمیق الطاء

غشہ ف بفتح اول وفتح تین معجمہ وخفا رہا م برگ نی صحرائی

تنمیق اللام وتنمیق الالف

غلو فیریا ـ یونانی بضم اول ولام وسکون واو وکسر فا وسکون تحتانی وکسر مہملہ بتحتانی ثانی والف ع اصل السوس ہ

غلیجن اغریا ـ سریانی بضم اول وفتح ثانی وسکون تحتانی وکسر سکون نون وفتح ہمزہ وسکون غین معجمہ ثانی وکسر راء مہملہ بتحتانی ثانی م مشکطرا شیع ف بعربی کرنب وبفارسی مرا گوہ ـ

تنمیق الواو

غاوشوں بسکون واو وضم شین معجمہ وسکون واو وثانی نم خاشِ غاوف گاؤ۔

تنمیق الطاء

غازہ ف بفتح زا معجمہ وخفا ہا سرخی ست کہ زنان بروی مالند بتن را گلگونہ نیز گویند۔

غاغہ عربی بفتح غین معجمہ ثانی م فوفنج

غالیہ ف بفتح غین معجمہ والف وکسر لام وفتح تحتانی مرکبی ست معطر از مشک وعنبر وکافور وروغن بان ہ ارگجہ طب ای ۲ ق بلین وقوی دماغ ش یکمثقال ص کافور لادن وروغن بان

تنمیق التحتانی

غازی ف بکسر ا معجمہ وسکون تحتانی م ضرب رودہ۔

تنمیق الباء الموحدہ وتنمیق الالف

غبار الرجاع بضم اول باموحدہ والف وضم را مہملہ مشددہ وثانی باجار مہملہ والف ثانی ف گرد آسیا۔

غبیراع بضم اول وفتح ثانی وسکون تحتانی باراء مہملہ وعین معجمہ وراء مشددہ وخفتیہ بزرگ بقدر درخت عناب طب ی ۲ گوید بیخ ی رقیق قابض خ انچہ پرگشت فربہ باشد ص فانیذ ہفت

تنمیق الموحدۃ الفارسی وتنمیق الالف

غبیک ف بفتح اول وموحدہ فارسی م گیاہ لوچ کہ از ان بوریا بافند۔

تنمیق الدال المہملہ وتنمیق الواو

غدو بفتح اول وضم دال مہملہ ف بادنجان۔

تنمیق الراء المہملہ وتنمیق الالف

غرسا بفتح اول وسکون را مہملہ باسین مہملہ والف م راسن

تنمیق الموحدۃ

غرب ع بفتحتین اول وثانی م وخفتیست کہ آنرا ببونانی اطاہ خوانند وبشیرازے وزک وباصفانی وشک مدرتنکابن مردیلم اوجاگویند واو اغار ہا بود وقطران از و حاصل شود م درخت پدہ است ع اجل طب ای ۲ گوید بیوست موضعۃ اوبخاد ح ۲ ی ۳ ق محبف خ صنع وی ص جلاب ل صفصاف

غربیب بفتح اول وسکون ثانی وکسر موحدہ وسکون تحتانی ف نوعے از انگور سیاہ۔

تنمیق الجیم الفارسی

غرچ ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر چیم سیاہ دانہ۔

تنمیق الدال المہملہ

غرالجلوط ع بفتح اول وضم ثانی مشدد وسکون لام وضم جیم ولام ثانی وسکون واو ف سرشیم طب ی ۲۔

غروع بکسر اول وسکون ثانی م نوعے از کماۃ۔

غرقد بفتح اول وسکون ثانی وفتح قاف م نوعی از عوسج۔

تنمیق الراء المہملہ

غر بفتح اول ثانی م ہ ص نوعی از عصی الراعی کہ سروقت است بادنا

غرع بکسر اول م نوعی از سماروغ۔

تنمیق الشین المہملہ

غرانوش ف بفتح اول وسکون ثانی باسیم والف وضم نون وسکون واو م رنجون کہ بیخ جنس کوہی آن جاقر قرحاست۔

غرواش ف بفتح اول وسکون ثانی باواو والف م بخسل شاہی ع راسن

تنمیق اطعامہ

عیون الدیکہ ع بضم اول وثانی وسکون واو وضم نون وکسر دال مہملہ مشدد وسکون تحتانی ثانی وفتح کاف وخفا ہا ف چشمک خروس وحبہ سرخ ہ گھونگچی ورتی طاحی۔

ترقیم الغین المعجمہ وتنمیق وتمنیق الالف

غالالوطا یونانی بہ نمین معجمہ والف ولام مضمومہ لام ثانی وسکون واو باطا مہملہ والف ثالثہ ہم باتلوی قبطی۔

تنمیق الفوقانی

غافث بفتح غین معجمہ والف وفتح فا وثا مثلثہ فوقانیہ یکسر نا بوقانی وشا مثلثہ نیز آمدہ گیاہیست خاردار کہ از کوہستان حوالی شیراز آورند وبرگ آن دراز وعریض وطولانی ومرغب واز وسط برگہای آن شاخی مجوف خشن روئیدہ وگل آن لاجوردی رنگ دراز وشکل وباریک شاخ بدرازی یک گز وگل وشاخ ودورق ہمہ تلخ باشد چون صبر آنرا گل خلہ گویند طاحی ای ۲ گویند ب گویند مع ح ری ق مفتح وقوی گدمح فارسی کہ از کوہستان حوالی شیراز آرند ش نیم مثقال ص بانیسون یا ورد السارون ونیم وزن آن افسنتین۔

تنمیق الراء المہملہ

غار بفتح غین معجمہ والف وبسکون راء مہملہ مشہور ناست بہین نام طاحی ۳ ق محلل بلطف مح ورق او وجے ش نیم مثقال ص طباشیر ل برگ سیندبر یا شونیز۔

تنمیق الزاء المعجمہ

غاز بفتح غین معجمہ والف وزاء معجمہ ف نوعے از مرغابی بزرگ چشم طاگرم وتر در ہر چہار درجہ۔

تنمیق الزاء الفارسی

غاژ ف بزاء فارسی مرغابی۔

تنمیق السین المہملہ

غاغالس بفتح ہر دو غین معجمہ وفتح ہر دو الف بعد از ہر یک ولام مضموم مہملہ نباتیست الس وبد بو وگل آن چنبری وسفید مانند گل شبت ویونانی منتق الراحۃ گویند طا گرم ۲ خشک وگرم۔

تنمیق الشین المعجمہ

غاش ف خوشہ غورہ وخیاری کہ جہت تخم نگاہ دارند۔

غاوش ف بضم واو ام غاش۔

تنمیق اللام

غاسول ع بضم سین مہملہ وسکون واو ام اشنان۔

تنمیق النون

غارقیون بفتح غین معجمہ والف وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی وضم قاف وسکون واو چیزیست شبیہ بنبج بوسیدہ م قطر طاحی ۳ ق محلل ومفتح مسقط مسہل بلغم وسوداخ سپید زود ریز ش از یک دانگ تا دو دانگ وگویند از ثلث دوم تا یک مثقال ص سکنجبین یا مصطگی ل در مسہلات بلغمی وسوداوی تا بدو دو دانگ وزن آن افتیمون ودہ یک وزن آن خربق سفید یا نیم وزن فرفیون یا نیم وزن صبر۔

غالیون یونانی م عاقد اللبن نباتیست ایستادہ طا گرم ۲ خشک

غالمون نہ وانیست خوشبو سرخ مایل بسیاہی رنگ با تلخی جنس ہندی وتنجد کنندہ ماہی

تنمیق النون

عود بلسان ع بکسر دال مہملہ و فتح موحدہ و سکون لام و بعین مہملہ الف و نون ف چوب بلسان طاح ی ۳ ق عالس خ الس اسم خوشبوئی نیم مثقال ص کتیرا ل حب بلسان۔

تنمیق الطاء

عود الدرقہ ع بفتح دال مہملہ مشدد و سکون راء مہملہ و فتح قاف و ہاء ف خ انگدان۔

عود الحسیہ ع بفتح حاء مہملہ و یاء مثناۃ تحتانیہ مشددہ و ہاء ناتیست کہ در بلاد بربر و سودان بہم میرسد شبیہ بسوس طا ۳ گرم و خشک

تنمیق التحتانی

عود ہندی ع بکسر ہا و سکون نون و کسر دال مہملہ ثانی ہ گرا زو چودا سازند طاح ی ۲ ق مفتح مدر مقوی دماغ و دل فح مندلی ش ق نیم درم تا یک درم ص ورق گل سرخ ال درشکم بستن صندل زرد و درد حاجین و دانگ مذر آس دار چینی و دو دانگ و نون آن زعفران و دو دانگ وزن آن زراوند مدحرج و گویند مصطگی و سنبل۔

تنمیق امالہ و تنمیق النون

عہن ع بکسر اول و سکون ہا و نون ف صوف گوسفند

تنمیق الیاء التحتانی و تنمیق الموحدہ

عیسوب ع بفتح اول و سکون تحتانی و ضم سین مہملہ و سکون واو و موحدہ ہم اذان الفار و باو خانہ زنبوران عسل انیہ ہر این اسم خوانند

عین الدرب ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم نون و دال مہملہ مشددہ ہم چشم خرس۔

تنمیق الذال المہملہ

عین الہدہد ع بسکون لام و ضم ہر دو ہا و سکون ہر دو دال مہملہ ہم بناتی ست باز نقیہ کہ معروف ست باذان الفار رومی۔

تنمیق الراء المہملہ

عیون البقر ع بضم اول و ثانی و سکون واو و ضم نون و سکون لام و فتح موحدہ و قاف و سکون راء مہملہ تراہل مغرب و ہند این حاص گویند انگور سیاہ کلان کہ صادق الحلاوت بنسبت

تنمیق الطاء المہملہ

عیدان البطباط ع بکسر اول و سکون ثانی و دال مہملہ و الف و ضم نون و سکون لام و فتح موحدہ و سکون طاء مہملہ و فتح موحدہ ثانی و الف و طاء مہملہ ثانی ساکن ف چوب کتہ

تنمیق المیم

عثام ع بفتح اول و سکون ثانی و مثلثہ و الف و میم ف درخت چنا

تنمیق النون

عیزران ع بکسر اول و ثانی مجہول و زای معجمہ و راء مہملہ و الف و نم قسے از زعرور طب ی ۳ ق قابض خ انچہ بے سیب و بہ ص عسل ل سفرجل۔

عین ع بفتح اول و سکون ثانی ف چشم ظ آنکہ و دیدا۔

عیون جمع عین ست و آن عضو یست از اعضای معروفہ

عیون طاگرم و تر ص نمک و صفر۔

عینون بکسر عین و سکون یا و ثنا تحتانیہ و ضم نون و سکون نا [illegible] تباتیہ [illegible] و آن بر دو نوع ست یکی کہ اطراف [illegible] آن کو چک مانند برگ مورد و نوع دوم کہ برگ آن [illegible]

سفید باشد ص سرکہ ورغن گل ل اسفنج۔

تنمیق الدال المہملہ

عنجدر ع بضم اول وسکون ثانی وضم جیم وسکون دال مہملہ ف دانہ ہیر

تنمیق الراء المہملہ

عنبر ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وسکون راء مہملہ چیزی ست مشہور طب ۲ ی اق مقوی دماغ و دل خ اشہب چرب سفید سست سبک ش دانگے ص مغ عربی یا بوبکون کافور وخیارل دو دانگ وزن آن مشک و دانگی مرو دانگے زعفران یا بوزن آن مشک و مرو زعفران۔

عنقر بفتح اول وسکون ثانی وفتح قاف وہم مرزنگوش۔

تنمیق القاف

عناق بفتح اول وثانی والف وقاف وہم بزنالہ۔

تنمیق اللام

عنصل ع بفتح اول وسکون ثانی وضم صاد مہملہ وسکون لام م استقیل ف پیاز موش وپیاز دشتی وکشندۂ موش ہ کانڈا۔

تنمیق المیم

عندم بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ وہم بقم۔

عنم بفتح اول وسکون ثانی بلغت دیلم وتنکابن دار وآش ہ سکرداری وگونید جلنار ست کہ بفارسی گلنار گویند از شاخہای درختان بیرد یدہ وغیر منبوسہ است۔

تنمیق الہاء

عنب الحیہ ع بکسر اول وفتح ثانی وضم موحدہ وسکون لام وفتح حاء مہملہ وتحتانی مشددہ وخفا ہاف ثمر نبز ازیشان ثمر گویند انیز گویند

تنسیق الواو وتنمیق الموحدہ

عود الصلیب ع بضم اول وسکون واو وضم دال مہملہ وفتح صاد مہملہ مشدد وکسر لام وسکون تحتانی وہم فاد ونیا وآنچہ ست کہ در گردن کودکان آویزند۔

تنمیق الجیم

عود الفالوج۔ بسکون لام بافا والف وضم لام ثانی وسکون واو وفتح واو مہملہ ف شنگار۔

عود الوج ع بسکون لام وفتح واو ف چوب اگرہ ہج۔

عوسج ع بفتح اول وسکون واو وفتح سین مہملہ وسکون جیم ف نوعے از عیلق ست ونوعی از دوام غیلان ست وچون خشک شود آنرا ضریع خوانند طب ۲ ق لوع خ بیابانی سیزدش منفعل کثیرا یا مصطگی ل اشہزبا قرنفل جوزبت دہ درہای گرم یا عیلق۔

تنمیق الحاء المہملہ

عود الریح ع بکسر راء مہملہ مشددہ وسکون تحتانی آسی ست مشترک بزبان شام فاوانیا وبزبان مصر یامیران ونام فرنگی انبر بالیس گرآنرا ببرے وانمیں خمانند وعود الوج رانیز بدین اسم خوانند

عود القرح ع بسکون لام وفتح قاف بالا مہملہ ہم عاقرقرحا۔

تنمیق الراء المہملہ

عود المیسر بضم یای مثناۃ تحتانیہ وسکون سین مہملہ چوب انار غوریس ست۔

تنمیق السین المہملہ

عود العطاس ع بسکون لام وضم عین مہملہ بالا مشددہ والف وضم کندش ہ نکچھنی۔

علیق ـ ع بضم اول وفتح ثانی وسکون تحتانی وقاف ف درود و شیر ابی قوت سہ گل وطب اسی ۲ ق قاوضخ تر و تازہ ش انبخ او دودرم ص بیخ خہکل شگوفۂ انار ـ

تنمیق الکاف

علک ـ ع بکسر اول وسکون ثانی وکاف ف ہر صمغی کہ توان جائید

تنمیق المیم

علقم ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح قاف وسکون میم م حنظل وگویند قثاء الحمار و ہر چہ تلخ بود آن را علقمہ خوانند ـ

علک البطم ـ ع بکسر اول وسکون ثانی وضم کاف وسکون لام ثانی وضم موحدہ وسکون طاء مہملہ م سقز گویند صمغ درخت بطم ط ا گرم وخشک ص عسل ش یکمثقال ـ

تنمیق النون

عنصی ـ بفتح اول وثانی وکسر صاد مہملہ وسکون تحتانی م صبر تر ـ

علک بغدادی ـ بفتح موحدہ وسکون غین معجمہ با دال مہملہ والف وکسر دال مہملہ ثانی م مصطگی خ سفید بائل بزردی ـ

تنمیق المیم وتنمیق الجیم

علج ـ بفتح اول وسکون میم وفتح لام وسکون جیم ف نوعی از شبزہ کہ پیوستہ او سرخ و سبز بود و او را ہمچنان با تخم ورزند م خربزہ کوہستانی ـ

تنمیق الدال المہملہ

عنصر ـ بفتح اول وسکون میم وفتح نون معجمہ وسکون دال مہملہ ف کرفس ـ

تنمیق الراء المہملہ

عنبار ـ بفتح اول وثانی مشدد والف وراء مہملہ ف مورد ـ

تنمیق النون وتنمیق الالف

عنقا ـ بفتح اول وسکون ثانی با قاف والف م سیمرغ ـ

تنمیق الموحدہ

عناب ـ ع بضم اول با ثانی مشدد والف وموحدہ ف جلاب وسیلان ہ وابتی بیر طبع گویند ح داگویند ب اق ملین خ جرجانی تازہ کرم ناخورد بشیرین ش و مطبوخ با نبذ وہ عد ص شکر ل کشمش یا مویز منقے یک نیم وزن آن یا سپستان ـ

عنب الثعلب ـ ع بکسر اول وفتح ثانی وضم موحدہ وفتح ثالث مشددہ وسکون عین مہملہ ثانی مشددہ وفتح لام ف روباہ تر ک ہر یکوی کاک باجی وطب راگویند ۲ گویند ۳ ح راق راد ع خ زرد تازہ ص قند یا عسل ل سادہ اوران یا بطباط ـ

عنب ـ ع بکسر اول وفتح ثانی وسکون موحدہ ف انگورہ ولکھ طبرستان او ب ی وگوشت او ح رودانہ او ب رق مقدی محلل خ سپید رقیق شیرین ص جلنجبین ل زنجبیل

عندلیب ـ بکسر اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ وکسر لام وسکون تحتانی ف مرغ ہزار داستان ـ

تنمیق الفوقانی

عنبروت ـ بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وضم راء مہملہ وسکون واو م خردل ہ رائی ـ

عنزروت ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح زاء معجمہ وضم راء مہملہ وسکون واو و فوقانی م انزروت ـ

عنکبوت ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف وضم موحدہ وسکون واو کاف تنہ ودیوپایہ مکڑی ط ح ق منشف خ انچنہ او

عقارکوہان - رومی بضم اول باثانی والف وکسر راء مہملہ وضم کاف وواو مجہول باہا والف ثانی ونون م عاقرقرحا۔

عقربان بفتح اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ وموحدہ والف ونون م اسقولوقندریون ف زنگی دارد۔

تنسیق التحتانی

عقرب بحری بفتح اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ وکسر موحدہ اول وفتح موحدہ ثانی وسکون حاء مہملہ وکسر راء مہملہ ثانی ف کژدم دریائے وآن ماہی ست کہ برسر وخاری بود کہ بدان مے زند وبگزدہ سینگی مچھلی۔

تنسیق الکاف وتنسیق الموحدہ

عکوب ع بفتح اول وضم کاف وسکون واو وموحدہ م کنکر

عکرب - بفتح عین وسکون کاف وفتح راء مہملہ وباء موحدہ م نوعی از حرشف بریست۔

تنسیق الفوقانی

عکرالزیت ع بفتح اول وثانی وضم راء مہملہ وفتح زاء معجمہ مشددہ وسکون تحتانی وفوقانی ف دردی زیت خرمہن

تنسیق الراء المہملہ

عکبر ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وسکون راء مہملہ ف سومیائی گلی بشیرازی برمر گویند وسخ الکوز ہمین بست سش یکمثقال تادو مثقال۔

تنسیق السین المہملہ

عکرس ع بہ فتح اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ م ارب

تنسیق الکاف

علک ع بفتح اول وثانی وسکون کاف ثانی م سمغ

تنسیق الہاء

علکنہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح نون مخففا وہم سورنجان

تنسیق اللام وتنسیق الموحدہ

علیق الکلب ع بضم اول وفتح لام وسکون تحتانی وضم قاف وسکون لام ثانی وفتح کاف وسکون لام ثالث ف درخت سنگل خ عصارۂ وے کہ در آفتاب خشک کنند ثوکہ المصریہ

تنسیق المثلثہ

علت - بکسر اول وسکون ثانی ومثلثہ ف کاسنی بری

تنسیق السین المہملہ

علک یابس ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر کاف باتحتانی والف وکسر موحدہ م فلوبنیاست وآن نوعی از راتینج است ف زنگباری۔

علوفس - بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وکسر فاء عبارہ چرز

علس بفتح عین ولام وسین مہملہ ف گندم مکہ طرسدو تر

تنسیق الطاء المہملہ

علک الانباط ع بکسر اول وسکون ثانی وضم کاف وسکون لام وفتح ہمزہ وسکون نون وفتح موحدہ والف ف صمغ البطم م سقر وصمغ درخت خنجک طرخی گویند ب ا ق تمن مضیع محلل خ زرد معتدل القوام بقدر باقلی مضمضہ آب طبیخ مورد مصطکی

تنسیق القاف

علق ع بفتح اول وثانی وسکون قاف ف زرد طبق جاذب خون خ انچہ در آب شیرین بیاشند وصاف پالایند خاکستر ان عضو خ الطیز

عصل ـ ع بفتح عین مہملہ و ضاد معجمہ مفتوحہ و لام ہم عضلہ ف مشک و ماہیک گویند چیزیست در بدن حیوان کہ قریب بعضل و اعضاء متحرک آن میباشد و بحسب تحرک اعضا متحرک آن میباشد و آن مرکب از لحم و رباطات و عصب و قشاست طبع گرم و تر ص ادویان و ابازیر معتدل۔

تنمیق الطاء

عضایہ ـ بفتح اول و ثانی و الف و فتح تحتانی ہم ضب۔

تنسیق الطاء المہملہ و تنمیق الموحدہ

عطب ـ ع بضم اول و طاء مہملہ و سکون موحدہ ف پنبہ۔

تنمیق الدال المہملہ

عطارد ـ بضم اول با ثانی و الف و کسر راء مہملہ ہم سنبل رومی

تنمیق اللام

عطفل ـ ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح فا و سکون لام ہم بیدمشک۔

تنسیق الطاء المہملہ و تنمیق المیم

عظلم ـ ع بفتح اول و بقولی بکسر اول و سکون ثانی و کسر لام ف درخت نیل

عظم ـ ع بفتح اول و سکون ثانی ف استخوان ہ ہا ۲ طب ی ۲ ق مجفف خ خشت کاہ اکص بزر قطونا ل صرف

تنمیق الظاء

عظایہ ـ ع بفتح اول با ثانی و الف و فتح تحتانی و با خفیف حیوانیست مانند سام ابرص گویند نزاد راد ۲ و فرکست و ماد کا ۲ د ۲ فتح

تنسیق الفاء و تنمیق الصاد المہملہ

عفص ـ ع بفتح اول و سکون فا و صاد مہملہ ف مازو ہ ماجو بہل طب ۲ گویند ای سگ ند ۲ ق قابض و حابس غرغر خ

سبز ولی سوراخ ش یک درم ص لب صنوبر ل جفت بلوط و ثمرۃ الطرفا و قرط و حب الآس و قشور الرمان و البلیلج اصفر و دوای ہمہ مانند یکدیگر اند در طبیعت۔

تنسیق القاف و تنمیق الموحدہ

عقاب ـ ع بضم اول با قاف و الف و موحدہ ف آلہ والوہ ہر کدہ ہر طاح ی۔

عقرب ـ ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح راء مہملہ ف کژدم ہ بچھو طب ی ق شکنندہ سنگ مثانہ خ نر آن و ضعیف و لاغر از ماوہ باشد و نیش او سبطرس مثانہ سوختہ و بریان آن ص دوا الحلیت و گل ارمنی و تخم کرفس اجت حصاۃ خون نفیس

عقعق العنب ـ ع بفتح اول و کسر قاف و سکون تحتانی و ضم دال مہملہ و سکون لام و کسر عین مہملہ و فتح نون ف دوشاب انگور۔

تنمیق الراء المہملہ

عقار ـ ع بضم اول با ثانی و الف م خمر ف شراب

تنمیق القاف

عقعق ـ ع بہ فتح عینین مہملتین و سکون ثانین ف قانچہ ہ مہوکا ماہیت از طیور معروفہ و از کلاغ ابلق کوچکتر و خوش منظر تر

عقیق ـ ع بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و کاف ہم شہر طب ی ق مجفف خ بمنی بسیار سرخ شفاف ش نیم درم ص تخم کدو و کتیرا ل کہربا۔

تنمیق المیم

عقار آدم ـ بضم اول با ثانی و کسر راء مہملہ و سد ہمزہ و فتح دال مہملہ ع صفات

تنمیق النون

ص روغن بنفشہ ل زہرۃ الآبلج یا آرد سفرجل۔
عصفور۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وضم فا وسکون واو وراء مہملہ ف کنجشک ہ خانگی چڑیا و گڑگڑیا طح ی ۳ خ فربہ صیدی

تنمیق الزاء المعجمہ

عصارۂ شجرۃ الجوز۔ بفتح شین معجمہ وجیم وراء مہملہ وضم فوقانی وسکون لام وفتح جیم ثانی وسکون واو ف افشردۂ درخت گردگان ل مرزنجوش۔

تنمیق السین المہملہ

عصارۃ السوس۔ بضم فوقانی وسین مہملہ مشدد وسکون واو وسین مہملہ ثانی م رب السوس بشیرازی۔ آب خشک شدۂ مہک طمع ح ر۔
عصارۂ انبرباریس۔ بفتح ہمزہ وسکون نون وفتح موحدہ وسکون راء مہملہ ثانی وموحدہ باالف وکسر راء مہملہ ثالث وسکون تحتانی ف افشردۂ زرشک ل دو وزن آن زرشک منقی
عصارۂ لحیۃ التیس۔ بکسر لام وسکون حاء مہملہ وفتح تحتانی وضم فوقانی وفتح فوقانی مشدد ثانی وسکون تحتانی ثانی ف افشردۂ درخت سرس خ تازہ ل اقاقیا۔

تنمیق الظاء المعجمہ

عصارۃ القرظ۔ بسکون لام وکسر قاف وسکون راء مہملہ م اقاقیا

تنمیق اللام

عصارۃ المثل۔ ع بسکون لام وکسر میم وسکون مثلثہ ولام ثانی ف عصارۃ السوس م رب السوس۔

تنمیق النون

عصارۂ افسنتین۔ بفتح ہمزہ وسکون فا وفتح سین مہملہ وسکون نون وکسر فوقانی وسکون تحتانی ونون ثانی ف افشردۂ افسنتین ص ریوند چینی ل سہ وزن آن از ورق آن
عصارۂ شقائق النعمان۔ بفتح شین معجمہ وقاف باالف وکسر تحتانی وضم قاف ثانی وفتح نون مشدد وسکون عین مہملہ بامیم والف ثانی ف افشردۂ لالہ ل عصارۂ بخور مریم

تنمیق الہاء

عصبہ۔ بضم وفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وخفاء ہا م ریحان سلیمان وگویند لبلاب۔
عصفیرہ۔ بفتح اول وسکون ثانی وکسر فا وسکون تحتانی وفتح راء مہملہ وہا ف خیری زرد۔

تنمیق التحتانی

عصی الراعی۔ ع بفتح اول وثانی والف مقصورہ وراء مہملہ مشددہ والف وکسر عین مہملہ وسکون تحتانی ف کستہ لال ساگ طب ۲ ی ۳ گویند خ بستانی سرخ مائل بسیاہی ص صندل ل عنب الثعلب۔

تنسیق الضاد المعجمہ وتنمیق الفوقانی

عضات۔ بفتح اول وضاد معجمہ والف وفوقانی ف ہر درختیکہ خارناک بود آنرا بدین نام خوانند۔

تنمیق السین المہملہ

عضرس۔ بضم اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ وسکون سین مہملہ اہل فارس خطمی بری خوانند۔

تنمیق اللام

عسل القصب والطبرزد بفتح اول وسین مہملہ وضم لام وسکون لام ثانی وفتح قاف وصاد مہملہ وکسر موحدہ وفتح واو وطاء مہملہ وموحدہ ثانی وسکون راء مہملہ وفتح زاء معجمہ وسکون دال مہملہ م شیرۂ نیشکر و شیرۂ نبات ہ رس طح ز۔

عسل داؤد بکسر لام بادال مہملہ والف وضم ہمزہ وسکون واو م دوائی

تنمیق اللام

عسل النحل ع بفتح اول وثانی وضم لام وفتح نون مشدد وسکون حاء مہملہ ولام م شہدہ مہود مدطح ی ۲ ق مجلی مخ او سانغ صادق الحلاوت خوشبوی سپید سرخ مائل بسیجے بعد ازاں صیفے شود او قیہ ودو معجون دو برابر ادویہ تا سہ برابر عسل انار در بوب فواکہ وحامض اترج وخل مفتح شیرین

تنمیق التحتانی

عسل العنب۔ بفتح لام ثانی وموحدہ وکسر نون م میوہ مائلہ

تنمیق الشین المعجمہ وتنمیق الراء المہملہ

عشر۔ بضم اول وسکون شین معجمہ وراء مہملہ از نیوعات ست درخت اگھ طح ی ۴ ق از شکر او دو درم مل نشستن در آب سرد دل شبنم۔

تنمیق القاف

عشرق بضم اول وثانی وسکون راء مہملہ وفاء مرد انگ

تنمیق الہاء

عشقہ۔ بفتح اول وکسر ثانی وفتح قاف وہاء نوعی از بیخ

تنمیق الصاد المہملہ وتنمیق الالف

عصارۂ ماءالشعیر ع بضم اول باصاد مہملہ والف وفتح راء مہملہ وہمزۂ ملینہ ہا بامیم والف وکسر میم ثانی وسکون تحتانی وشلثہ والف ثالث م شیاف ماءالشعیر طب ی اخ زرد سبک ل حضض ہا بوسش در بندی۔

تنمیق الموحدہ

عصاب بضم اول باثانی والف وموحدہ م شیطرج

عصب بفتح اول وثانی وسکون موحدہ ف پی ھر کش وپٹھ

تنمیق الفوقانی

عصارۂ غافث بضم اول باثانی والف وفتح راء مہملہ وہمزۂ ملینہ ہا باغین معجمہ والف وسکون فاء وفوقانی ف فشردۂ غافث ل یکمثقال انسنتین شش یکمثقال۔

تنمیق المثلثہ

عصارۂ طرثیث بہمزۂ ملینہ ہا وفتح طاء مہملہ وراء مہملہ والف وکسر مثلثہ وسکون تحتانی ومثلثہ ثانی ف فشردۂ طرثیث ل عصارۂ قثاء ہا

تنمیق الجیم

عصارۃ الینبج۔ ع بضم فوقانی وسکون لام وفتح باء موحدہ وسکون نون ف افشردۂ بزرالینبج ل عصارۂ عوسج

تنمیق الدال المہملہ

عصارۂ خشخاش اسود۔ بہمزۂ ملینہ ہا وفتح ہر دو خاء معجمہ وسکون شین معجمہ اول وکسر ثانی وفتح ہمزہ وسکون سین مہملہ وفتح واو وبادال مہملہ ف افیون۔

تنمیق الراء المہملہ

عصفر ع بفتح اول وبضم ثانی وسکون ثالث وفتح فاء وسکون راء مہملہ ف گل کاشفہ کسم کا پھول طح ی ۲ ق مجلی مخ سرخ نو

لہ بلغت وہ قالی فرماید عسل بہترین عسل ہاشد کہ ترنجبین وہ بشہد کہ بہ ترنجبین ماند وہ بہتر از ہمہ عسل کہ بہ ترنجبین ماند

تنمیق السین المہملہ

عرق یابس ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر قاف با تحتانی والف وکسر موحدہ وسکون سین مہملہ ف رنگباری۔

تنمیق الضاد المعجمہ

عرمض ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وسکون ضاد معجمہ ف زنگ وسبزی کہ بر آب بہم رسد۔

عروق ابیض ع بضم اول وسکون ثانی وواو وکسر قاف وفتح ہمزہ وسکون موحدہ وفتح تحتانی م بوزیدان۔

تنمیق الفاء

عرصف بفتح اول وسکون ثانی وفتح صاد مہملہ وسکون فا م کمافیطوس ف ماش دارو۔

عرف نجدی بضم اول وثانی ع قصب ف نی۔

عروق الآصف ع بضم اول وثانی وسکون واو وضم قاف وسکون لام ومد ہمزہ وفتح صاد مہملہ ف پوست بیخ کبر طح ی خ باریک ش نیم مثقال ص عسل ل در ادویہ سپرز چہار دانگ وزن آن حلتیت یا سکنجبین

تنمیق القاف

عروق ع بضم اول وثانی وسکون واو ف بیخہا۔

تنمیق الکاف

عروسک ع بضم اول وثانی وسکون واو وفتح سین مہملہ ہ کرم بیر بہوٹی

تنمیق المیم

عرصم یمنی بکسر اول وسکون ثانی وکسر صاد مہملہ وسکون میم ف بادنجان

عروق داہرم بدال مہملہ والف وسکون راء مہملہ وکسر ہا وفتح راء مہملہ ثانی وسکون میم ف بیخ مہک۔

عرم بضم اول وبقولی بفتح اول وسکون ثانی ومیم ف نوعی از ماہی

تنمیق النون

عرن بفتح اول وثانی وسکون نون ف چیزی ست کہ زیادہ میشود وظاہر میگردد ونزدیک زانو وسم اسپ میباشد ع اعظم السبق ہ گھوڑے کا پر۔

عروق الصباغین ع بضم اول وثانی وسکون واو وضم قاف وفتح صاد مہملہ با موحدہ مشددہ والف وکسر غین معجمہ وسکون تحتانی ف زردچوبہ۔

تنمیق الہاء

عروسک در پردہ ف بضم اول وثانی وسکون واو وفتح سین مہملہ وکسر کاف وفتح دال مہملہ وسکون راء مہملہ ثانی وفتح موحدہ فارسی وسکون راء مہملہ ثالث وفتح دال مہملہ ثانی وخفاء ہا م کاکنج۔

تنمیق التحتانی

عرفج بری بفتح اول وسکون ثانی وفتح فا وکسر جیم وفتح موحدہ وکسر راء مہملہ مشددہ وسکون تحتانی م ساذج۔

تنسیق الزاء المعجمہ وتنمیق الراء المہملہ

عزیر الصغیر وکبیر بضم اول وفتح زاء معجمہ وسکون تحتانی وفتح راء مہملہ وفتح صاد مہملہ مشدد وکسر غین معجمہ وسکون تحتانی ثانی وکسر راء مہملہ وفتح واو وکاف وکسر باء موحدہ وسکون تحتانی ثالث م قنطوریون دقیق وغلیظ۔

تنسیق السین المہملہ وتنمیق الدال المہملہ

عجب بفتح اول وسکون جیم ہم حب النیل۔

عجم الزبیب ع بہ فتح اول وثانی وضم میم وسکون لام وفتح زا معجمہ مشددہ وکسر موحدہ اول وسکون تحتانی ہم دانۂ عنب ہر دو اکہ بہ طب ای ۲۔

تنسیق الدال المہملہ

عجالد وعجلد۔ بہ فتح اول وثانی والف وکسر لام وسکون دال مہملہ در لغت اول وضم اول وسکون ثانی وفتح لام در لغت ثانی ف شیر خبزات شدہ۔

تنسیق الدال المہملہ وتنمیق الالف

عرنا سریانی وبقولی یونانی بفتح اول وثانی ورا مہملہ وسکون راء مہملہ بانون والف ہم کندش۔

عدس الماء ع بفتح اول وثانی وضم سین مہملہ وسکون لام وبا میم والف ممدودہ ف سبزیست مانند دانۂ عدس کہ بر روی آب مثل رنگ پیدا مے شود۔

تنمیق الراء المہملہ

عدس مر بفتح اول وثانی وکسر سین مہملہ وضم میم وسکون راء مہملہ ف سنگ تلخ ال نیم وزن دانۂ خلفل مدحرجہ عدس یافوذنج جوئی۔

تنمیق السین المہملہ

عدس ع بفتح اول وثانی وسکون سین مہملہ ف نبوسرخ ہم غلہ مسور طبع گویند ج ب ی ۲ پوست او مقشر ب ۲ گویند ای ۳ ق قابض نشاخ خ سپید بہن کہ مدحرجہ شود ودر آب بیاشود ص مرازیانہ وسعترل باش یا باقلی

تنسیق الذال المعجمہ وتمیق المہملہ

عذبہ ع بفتح اول وسکون ذال معجمہ وفتح موحدہ وخفا ہم جزء ما یخ وثمرۃ الطرفاء جھوٹی مائین

تنسیق الراء المہملہ وتمیق الالف

عرطنیثا بفتح اول وسکون راء مہملہ وفتح طاء مہملہ وکسر نون وسکون تحتانی بامثلثہ والف ف چیزیک شبہ ال زبانہ طویل یا فوذنج یا دانۂ تخم عروق حمر ا ع بضم اول وثانی وسکون واو وکسر قاف وضم حاء مہملہ وسکون میم بارا مہملہ ثانی ہم فوہ ورد ناس ہ جمیڑہ۔

تنمیق الموحدہ

عرطب بفتح اول وسکون ثانی وفتح طاء مہملہ وسکون موحدہ ہم خسک

تنمیق الراء المہملہ

عرار ع بہ فتح اول وثانی والف وراء مہملہ وثانی ہم بابونہ۔

عرعر۔ بہ فتح ہر دو عین مہملہ وسکون ہر دو راء مہملہ ف سرو کوہی ودرخت دہل طح ۳ ی اق ملطف خ سرخ نوش نیم مثقال ص بلوط ل حوز السرو۔

عرق الکافور ع بکسر اول وسکون ثانی وضم قاف وسکون لام باکاف والف وضم فا وسکون واو ف زرنباد۔

عروق الشجر بضم اول وثانی وسکون واو وضم قاف وفتح شین معجمہ مشددہ وجیم ہم کندر وگویند عرق الصبا غین۔

عروق الصفر ع بضم اول وثانی وسکون واو وضم قاف وکسر صاد مہملہ مشددہ وسکون فا وراء مہملہ وثانی وآن دو نوع ست بزرگ او زرد چوبہ وخرد وے ما میران ف آن زرد چوبہ ہ ہلد وہلدی طح ی ۱ گویند ۱۲ ق محلل ملطف مدرخ سخت شکنندہ ش نیم درم ص قرص کافور سل نیم وزن ما میران یا نیم وزن عاقرقرحا

ظفیرۃ العجوز ۔ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح راء مہملہ وضم فوقانی وسکون لام وفتح عین مہملہ وضم جیم وسکون واو وزاء معجمہ ف خار خسک ۔

تنمیق الھاء

ظفیرہ ۔ بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح راء مہملہ وخفاء ہا م پودنہ برے ۔

تنسیق اللام وتنمیق الفاء

ظلف ۔ ع بکسر اول وسکون لام وفا ف سم گاو وگوسپند وآہو ھ کھر طب ی ۳ ق مجفف خ سخت ص زبل شاخ وسوختہ مجموع آن مسہل زرد آب وضماد ش باشراب جہت گزیدن ہوام وباعسل جہت نقرس ووجع مفاصل نافع

تنمیق المیم

ظلیم ۔ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ومیم ف ذکر نعام ۔

تنسیق الیاء التحتانی وتنمیق النون

ظیان ۔ ع بفتح اول وتحتانی والف ونون ف یاسمین برے کہ گل کوچک دارد ھر جائی جوہی طح ی ۴ ق محرق کاوی ص روغن گل ل وفلی غبصل ۔

ترقیم العین المہملہ وتنسیق وتنمیق الالف

عاقر شمعا بعین مہملہ والف وکسر قاف وسکون راء مہملہ وفتح شین معجمہ وسکون میم باعین مہملہ ثانی والف م شنکار ۔

عاقر قرحا ۔ ع بعین مہملہ والف وفتح ہر دو قاف وسکون ہر دو راء مہملہ باحاء مہملہ والف ھ اکر کرہا طح ی ۳ ق محلل جاذب

لطف خ تیز محرق گزندہ زبان فربہ غلیظ وبعد از شکستن درونش سفید باشد ش دو دانگ وگویند از دو درم تا سہ درم ص مویزج یارب السوس ل در غرغرہ فودنج ودر مرضاء معدہ راسن یا دار فلفل وعسل وگویند شیطرج

تنمیق الجیم

عاج ۔ ع بسکون جیم ف دندان فیل ہ ہاتھی دانت طب ی ق مجفف خ سفید پاک ش نیم درم از نشارہ ص لب الصنوبر ل شاخ بز ۔

تنمیق اللام

عاقول بعین مہملہ والف وضم قاف وسکون واو ولام ف درخت ساج ہ سال ۔

تنسیق وتنمیق الباء الموحدہ

عبب بفتح اول وموحدہ وسکون موحدہ ثانی ف کچو موم ثمر کاکنج

عبعب بفتح اول وسکون ثانی وفتح عین مہملہ ثانی م ثمر کاکنج ف کچو

تنمیق الراء المہملہ

عبھر ۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح ہا وسکون راء مہملہ ف زنگ

عبیر بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی م زعفران ۔

تنمیق الطاء المہملہ

عبیط ۔ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وطاء مہملہ ف پستہ

تنسیق التاء الفوقانی وتنمیق المیم

عتم ۔ بضم اول وسکون فوقانی ومیم ف زیتون کوہی طح ی ۱ ق قابض ۔

تنسیق الجیم وتنمیق الموحدہ

تنمیق الجیم

طیموج بکسر اول وسکون ثانی وضم ہا وسکون واو وجیم ف تیہوہ پودنا طمع خ فربہ کہ در فصل خریف گیرند۔

تنمیق الراء المہملہ

طین احمر ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر نون وفتح ہمزہ وسکون حاء مہملہ وفتح میم وسکون راء مہملہ ف گل سرخ کہ آن را مغرہ نیز گویند گیرد

طین اخضر ع بفتح ہمزہ وسکون خاء معجمہ وفتح ضاد معجمہ ف نیل

طین اصفر ع بفتح ہمزہ وسکون صاد مہملہ وفتح فا م طین الصنم ست زرد تیرہ رنگ کہ ہندوان در قشقہ بکار میبرند ہر پیوڑی۔

تنمیق السین المہملہ

طین شاموس بشین الف وضم میم وسکون واو وسین مہملہ م کوکب شاموس وآن قائم مقام گل مختوم است طمع ح ب۔

تنمیق المیم

طین مختوم ع بفتح میم وسکون خاء معجمہ وضم فوقانی وسکون واو ف گل مختوم گل سرخ رنگ ست بغایت املس طمع ح ب ق قابض ومفرح ومقوی دل وحابس خون ومدمل ش دو درم ل در تریاق بدل ندارد ودر قبض خون مغرہ یا طین ارمنی کہ بخون بز کوہی سرشتہ باشند خ آنکہ بوی شبت دہد وبلب چسپد

تنمیق النون

طیطان سریانی بکسر اول وسکون ثانی با طاء مہملہ ثانی والف ونون ف گندنا صحرائے۔

طیلافیون یونانی بفتح اول وسکون ثانی با لام والف وفتح فا وضم تحتانی ثانی وسکون واو ونون ف نوعی از حی العالم۔

طین ع بکسر اول وسکون ثانی ف گل ہ مٹی ط مجموع گلہا ب ی ق مجفف ش یکدرم ص ہندبا ل از بعضی بعضے۔

تنمیق التحتانی

طیقی رومی بکسر اول وسکون تحتانی وکسر قاف وسکون تحتانی ثانی م وادی

طین ارمنی بفتح ہمزہ وسکون راء مہملہ وفتح میم وکسر نون ثانی ف گل ارمنی گلی ست تیرہ رنگ ط ب ی خ دردے بی رطوبت وبعد از سحق چون بر زبان نہند بچسپد ص گلاب ل طین ارمنی

طین فارسی بفاء والف وسکون راء مہملہ وکسر سین مہملہ ف گل سرشوی ط ب ی خ مائل بسرخی ش دو مثقال۔

طین قبرسی بضم قاف وسکون موحدہ وفتح راء مہملہ وکسر سین مہملہ گلی ست سرخ گلگون کہ چون در دست بمالند سرخی او در دست بماند وچون بشکنند در اندرون وی رنگہا زرد بود وچون بر زبان نہند بغایت بچسپد ل عین مختوم۔

طین نیشاپوری بکسر نون وسکون تحتانی با شین معجمہ والف وضم موحدہ وسکون واو وکسر راء مہملہ گل ماکول وگل خراسانی وآن را خام وبریان کردہ بخورند وبدان تنقل نمایند ش منہ یکدرم تا دو مثقال۔

ترقیم الظاء المعجمہ وتنسیق الباء الموحدۃ وتنمیق التحتانی

ظبی ع بفتح اول وسکون موحدہ وتحتانی مجہول ف آہو ہرن مرگ

تنسیق الفاء وتنمیق الالف

ظفر بفتح ظاء معجمہ وسکون فا با راء مہملہ والف ف پودنہ کبری

تنمیق الزاء المعجمہ

ف عدس مقشر کہ با سرکہ پختہ باشند۔

تنسیق اللام وتنیق الالف

طلاء ع بکسر اول لام والف ف خمر کہن نیز بمعنی زردہ نیز دارو کہ بآب قیق ساختہ بالیدہ

طلیسا بفتح اول وکسر لام وسکون تحتانی باہمین ہملہ والف ف نوعی از مرمر کہ

تنیق الحاء المہملہ

طلح ع بفتحتین وحاء مہملہ ہم موزہ کیلا۔

تنیق العین المہملہ

طلع ع بفتح اول وسکون ثانی وعین مہملہ وعاف اول میوہ خرما کہ

خرما گویند طب ای ۲ ق مجفف مسکص تحر وسل ل کشری

تنیق القاف

طلق ع بفتحتین وسکون ثانی ثم کوب الارض ۵ بیرک بمعنی طب ای ۲ ق

قابض خونہای تنگ براق ش نیم مشتال ص روغن آب گرم ل طین قیمولیا۔

تنسیق المیم وتنیق الالف

طمار رومی بفتح اول وسکون میم بالراء مہملہ والف ف بید انجیرہ ارند۔

طمیط بکسر ہر دو طاء مہملہ وسکون ہر دو میم ع ساق ہ تن تنبک۔

تنسیق الواو وتنیق الموحدہ

طوب بضم اول وسکون واو بلغت اہل ف خشت پختہ۔

تنیق الطاء المہملہ

طوطع بضم اول وسکون ثانی وطاء مہملہ ثانی ف پنبہ۔

تنیق النون

طیطاق اغونون یونانی بضم اول وسکون ثانی باطاء مہملہ ثانی والف وقاف وفتح ہمزہ وسکون غین معجمہ وکسر راء مہملہ وضم تحتانی وسکون واو ثانی ونون ع سلق جبلی م جلیمو۔

طولیدون رومی بضم اول وسکون ثانی وکسر لام وسکون تحتانی وضم دال مہملہ وسکون واو ثانی ع عنب الثعلب

تنیق الطاء

طوارہ یونانی بفتح اول وثانی والف وفتح راء مہملہ وہاء بائی

تنسیق الطاء وتنیق الفاء

طہف بفتح اول وسکون ہا وقاف ذرت یا طعامیست

کہ از ذرت یعنی از جوار سازند۔

تنسیق الیاء التحتانی وتنیق الالف

طیا یونانی بفتح اول بالتحتانی والف ف نوشادر۔

طین قیمولیا بہ کسر اول وسکون ثانی وکسر نون وفتح قاف و

سکون تحتانی ثانی وضم میم وسکون واو وکسر لام بالتحتانی ثانی

ف سنگ رخام ل طین مصری۔

تنیق الموحدہ

طیب العرب ع بکسر اول وسکون ثانی وضم موحدہ وسکون

لام وفتح عین مہملہ وراء مہملہ وسکون موحدہ م اذخر۔

تنیق الفوقانیہ

طین الحکمت ع بکسر اول وسکون تحتانی وضم نون وسکون

لام وکسر حاء مہملہ وسکون کاف وفتح میم وسکون فوقانی ف

گل حکمت وآن مرکبی ست۔

تنیق المثلثہ

طینوث ع بفتح اول وسکون ثانی وضم نون وسکون واو وثاء مثلثہ

عروسک وسوزہ وسوزک حیوانی ست سرخ کہ بر قطعای سیاہ بود از

خرد تر واکثر بخورند انگور بود ل ذرایح یا کرم سبز درخت صنوبر

و مثلثہ ثانی م درخت اشق و گویند اشتر غار۔

تنمیق الجیم

طرسیوج۔ بفتح اول و سکون ثانی و فتح سین مہملہ و ضم تحتانی و سکون واو و جیم ف ماہی دریائی۔

تنمیق الخاء المعجمہ

طرنج۔ بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و خاء معجمہ ف نوعے از ماہی کوچک م شاہ ماہی طح ی ق مقطع تازہ ص روغن و سرکہ ل ماہی نیک۔

تنمیق السین المہملہ

طرنجوماس۔ یونانی بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم جیم و سکون واو با میم و الف و کسر نون ثانی و سکون سین مہملہ ف پرسیاوشان۔

تنمیق الشین المعجمہ

طراغوریغالیش۔ یونانی بفتح اول و ثانی و الف و ضم غین معجمہ و سکون واو و کسر راء مہملہ و سکون تحتانی با غین معجمہ ثانی و الف ثانی و کسر تحتانی ثانی ف پودینہ کوہی۔

تنمیق القاف

طرخشقوق۔ بفتح اول و سکون ثانی و فتح خاء معجمہ و سکون شین معجمہ و ضم قاف اول و سکون واو ف کاسنی بری ع ط ب ی ق مفتح ش یکمثقال ص سکنجبین ل زراوند۔

تنمیق النون

طرحماطیقون۔ یونانی بفتح اول و سکون ثانی و فتح حاء مہملہ با خاء معجمہ با میم و الف و کسر طاء مہملہ ثانی و سکون تحتانی و ضم قاف و سکون واو و نون ف نوعی از سرمہ یا داروی چشم۔

طرخون۔ ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم خاء معجمہ و سکون واو و نون م طرخونی ف عاقرقرحا و بستانی طح ی ۲ ق مخدر خ تازہ بستانی ص کرفس ل در تخدیر فم خل۔

طردیلون۔ رومی بفتح اول و سکون ثانی و کسر دال مہملہ و سکون تحتانی و ضم لام و سکون واو و نون م سیسالیوس۔

طرنجبین۔ بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم جیم و کسر موحدہ و سکون تحتانی ف ترانگبین۔

طروقوقون۔ یونانی بضم اول و ثانی و سکون واو و ضم ہر دو قاف و سکون ہر دو واو م زعرور۔

طروقون۔ یونانی بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو ثانی ف بستان افروز خوانند۔

طریغان۔ یونانی بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی با غین معجمہ و الف و نون ف تخم معصفر بری بشیرازی انگریز گویند۔

طریفلن۔ یونانی بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و فتح فا و ضم و فتح لام ف اسم مشترک ست بر چند قوتی و بر نبات حفی الثعلب م سس کوہی ح ی

طریقان۔ گویند قرطم بریست۔

طریقون۔ بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و ضم قاف و سکون واو و نون ف

طریقوکیون۔ نباتیست بقدر شبری برگش شبیہ برگ بیل و از ان غلیظ تر

تنمیق الہاء

طربیلہ۔ بفتح اول و سکون ثانی و کسر موحدہ و سکون تحتانی و فتح لام و خفاء ہا م طریفلن

تنسیق الفاء و تنمیق اللام

طفشیل۔ م بکسر اول و سکون فا و کسر شین معجمہ و سکون تحتانی و لام

طبیخ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وخاء معجمہ ف خربزہ طبرزد یہ کہ باآب بجوشانند وشیرینی بیزند۔

تنمیق الدال المہملہ

طبرزد بفتح اول ثانی وسکون راء مہملہ وفتح زاء معجمہ معرب تبرزد یعنی نبات مصری از جنس اول ۵ آبلیمو ونمک سنگ را تیز بدین نام خوانند از جہت سختی وصلبی ہر دو۔

تنمیق الراء المہملہ

طبار بکسر اول باثانی والف ف نوعے از انجیر سرخ بزرگ

طباشیر ع بفتح اول وثانی والف وکسر شین معجمہ وسکون تحتانی وراء مہملہ ۵ بنسلوچن طب ی ۲ گویند ۳ ق قابض مجفف مقوی ال ومسخ سفید سبک زود خرد شونده ش دود آنگ گویند از کنار رتم تا دودم ص گلاب وگویند مصطگی وانیسون وعناب وگویند رب السوس ل نیموزن کافور یا عصارہ لحیۃ التیس یا سہ وزن آن مغز خیارزہ و چہار وزن بزرقطونا یا گل مختوم یا کاغذ دری سوختہ یا تخم کاسنی نیم وزن صندل یا تخم خربزہ بود اده ونصف او سماق وگل مختوم۔

تنمیق القاف

طباق بکسر موحدہ وضم اول وفتح ثانی والف وقاف م غافث۔

تنمیق التحتانیۃ

طبی ع بفتح اول وکسر ثانی وتحتانی مجہول ف بستان ہمہ راه وبستان سماع۔

تنمیق الثاء المثلثۃ وتنمیق الجیم

طثرج بفتح اول وکون مثلثہ وفتح راء مہملہ وسکون جیم ف مرجہ گویند چیزی

تنمیق الخاء المہملہ وتنمیق الالف

طخار رومی بفتح اول وسکون خاء مہملہ ولف م شوکران۔

تنمیق الموحدہ

طحاب ع بضم اول وسکون ثانی وضم حاء مہملہ وسکون مہملہ ف جامۂ خواب بک وبیرزه سوال کرد ر آبہائے وید طحاب ۳ ی ق راوغ خ انچہ در آبہای شیرین روید ص یا الریحان ل حی العالم

تنمیق اللام

طحال ع بکسر اول باثانی والف ف سپرز هر نباتی طحی گویند ب زہا خوذ از جیوان جوان فربہ ص روغن وسرکہ۔

تنمیق الطاء

طحینہ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح نون وہاء آرد۔

تنمیق الخاء المعجمہ وتنمیق النون

طخشیقون رومی بفتح اول وسکون خاء معجمہ وکسر شین معجمہ وسکون تحتانی وضم قاف وسکون واو ونون ف ودائی ست کہ اہل ارمن پیکان رابوے زہر آلود کنند۔

تنمیق الراء المہملہ وتنمیق الالف

طرفاع ع بفتح اول وسکون راء مہملہ باثانی والف ف درخت گز

طرخی ع ق ب ق قابض مجفف فرح انچہ از آب دریا

ش پنجدرہم ص روغن بادام یا عسل ل مذبہ یا جلنار۔

تنمیق المثلثۃ

طرائیث ع بفتح اول وثانی والف وکسر مثلثہ اول وسکون تحتانی ومثلثہ ثانی ف ایل شیرین طب ی ۳ ق قابض خ سفید تنمیق

ص کتیرا ل نیم وزن پوست مغز سوخته دو دانگ وزن

عفص دو ده یک آن صمغ عربی یا جلنار یا جفت بلوط۔

طرافوث بفتح اول وسکون ثانی وضم مثلثہ وسکون

تنسیق الفاء وتنسیق العین المهملة

ضفدع ـ ع بفتح اول وسکون فا وفتح دال مهملہ وسکون عین مهملہ ف غوک و بک هیندک و دادر نامند۔

تنسیق النون

ضفاعہ الجن ـ ع بفتح اول وثانی والف وکسر تحتانی وضم راء مهملہ وسکون لام وکسر جیم وسکون نون ف پرسیاوشان۔

تنسیق الواو وتنسیق الراء المهملة

ضوم ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح سیم وسکون راء مهملہ باردوج

تنسیق النون

ضومران ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وضم سیم وراء مهملہ والف وبنون ف سپید مشک وگویند ریحان وگویند سیر غم هر تلی خطا گرم ۲ خشک ومحلل جمیع اورام وضوم بفتح سدہ دماغی وبرطرف بلغم ورافع صداع سرد سر محرورین ومسافرین وگرینزاننده هوام وبهت خفقان وضعف معده ورياح غليظ وعصاره او با شکر رافع دم عقرب ومسهل صفرا وسرفه وضعف معده وخایدن او جهت قلاع وضمادش مکروه او با سرکه مبرد ومقوی اعضا تخم او مقاوم سموم با خاصیت ومعدل جمیع امزجه وداروده او قاطع اسهال وزحیر مزمن خصوصاً که در گلاب جوشانیده باشند وضماد او جهت ورم فساد وآن سنگ تا سه روز ماده را تحلیل کرده ورم ومداومت دو بیدن او مضر وباعث حمی نیلوفری با بخور

تنسیق الیاء التحتانی وتنسیق النون

ینیمران ـ ع بفتح اول وسکون تحتانی وضم سیم وراء مهملہ وبنون

تنسیق الطاء المهملة وتنسیق اللام وتنسیق الراء المهملة

طالیسفر ـ بطاء مهملہ والف وکسر لام وسکون تحتانی وسین مهملہ وفتح فا وسکون راء مهملہ ف پوست تیخ زیتون هندی وآن قشور هندی ست طامع گوید ی ۳ ق قابض ش یکمثقال ص عسل یا رب السوس ل سنبل الطیب ونیموزن مساوی با مثقل یا ابهل مساوی یا چهار دانگ وزن آن کون ونیموزن ابهل یا بوزن او مذبه ونیموزن لبا سه۔

تنسیق السین المهملة

طاؤس ـ ع بضم همزه وسکون واو ومهمله وسوم طاکوشت او ح ر بجنابت نمایند وسلب ودیر بضم ومهمله مخلط کثیف

تنسیق الکاف

طاطلف ـ ف بفتح طاء مهمله ف بارونج نیم ده بنولی وتنکوبا

تنسیق المیم

طالم ـ بفتح لام وسکون میم ف زرنیخ زرد۔

تنسیق النون

طالقون ـ بکسر لام وضم قاف وسکون واو ف نحاسی صفری که مدبر کرده باشند تبوبال نحاسی کرد کنیگاه خیانیده باشند۔

تنسیق الهاء

طارطیقه ـ یونانی بطاء مهمله والف وکسر راء مهمله وکسر طاء مهمله وسکون تحتانی وفتح قاف ورابع مهمله حب الملوک۔

طاریقه ـ یونانی بطاء مهمله والف وکسر راء مهمله وسکون تحتانی وفتح قاف ورابع مهمله

تنسیق الباء الموحده وتنسیق الالف

طبقا ـ بفتح اول وسکون موحده باثنان والف مهمله خندروس۔

تنسیق الخاء المعجمه

صوف ـ ع بضم اول وسکون ثانی وفا م پشم طح ی
۳ ق مسخن مجفف اکال ل شعر

تمیق الطاء

صوطله بضم اول وسکون ثانی وفتح طاء مهمله ولام وخفا ها ف نوعی از چغندر

ترقیم الضاد المعجمه وتنسیق الالف وتمیق اللام

ضال ـ ع بضاد معجمه والف ولام ف کنار

تمیق النون

ضان ـ ع بضاد معجمه والف ونون ف پیش ه بهیڑی
ضاین ـ گوسپند

تنسیق الباء الموحده وتمیق الالف

ضبعه عرجا ـ ع بفتح اول وسکون موحده وفتح عین مهمله وهمزه
ملینه وها وفتح عین مهمله ثانی وسکون راء مهمله با جیم والف
ف کفتار ط گوشت او ح ی ۲

تمیق الموحده

ضب ـ ع بفتح اول وضم نیز وسکون موحده ف بچه سوسمار
که اول می زاید او را جل گویند وبعد ازان غیداق خوانند وبعد
ازان مطبخ وبعد ازان حصرم وچون بتمامی رسد ضب گویند طح
ی ق مجلی خ متوسط ص حصرم +

تمیق الراء المهمله

ضبر بفتح اول وثانی وسکون راء مهمله م درخت جوز بوا

تنسیق الراء المهمله وتمیق الموحده

ضرب بفتح اول وراء مهمله وسکون موحده م عسل گویند خار پشت

تمیق الزاء المعجمه

ضرس العجوز ـ ع بکسر اول وسکون ثانی وضم سین مهمله وسکون
لام وفتح عین مهمله وضم جیم وسکون واو وزاء معجمه ف خسک

تمیق العین المهمله

ضرع ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وعین مهمله ف پستان
انسان ه چوچی ط ب ی خ ماخوذ از حیوان که گوشتش
نیکو بود ودر وشیر بسیار باشد
ضریع ـ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ف نباتی ست
دریائی که بر ساحل دریا جند باشد طح ی

تمیق المیم

ضرم بفتح اول وسکون ثانی ومیم م اسطوخودوس

تمیق الواو

ضرو بفتح اول وثانی وواو مجهول م نوعی از حبة الخضرا طح
ی ۳ گویند ۲ گویند ح راق مجفف خ خبر تازه ص سفرجل

تمیق الهاء

ضروع الکلبه ـ ع بضم اول وثانی وسکون واو
وضم عین مهمله وسکون لام وفتح کاف وسکون لام ثانی
وفتح موحده وخفا ها ف درخت زقوم

تنسیق الغین المعجمه وتمیق السین المهمله

ضغابیس ـ ع بفتح اول با غین معجمه والف وکسر موحده
تحتانی وسین مهمله جمع ضغبوس ست ف خیار زه ه ککڑی
ضغبوس ـ ع بضم اول وسکون ثانی وضم موحده وسکون
واو ف خیار زه وگویند خربزه نارسیده

صمغ البلاط بکسر موحده بالام والف وطاء مهمله ف از سنگ ساخته وآن چیزی ست که از رخام سنگ سازند وگویند که از صمغ بهم رسد ونام مرکبی ست که از صبر ومر وخون سیاوشان وملک وانزروت وصمغ عربی از هر یک جزوی واصل مرجان وزاج از هر یک نیم جزو کوفته بیخته بآب صمغ عربی بسرشند وبر دیوار گچی زنند ورها کنند تا خشک شود وهر چند کهنه شود نیکو بود —

تنمیق الغین المعجمه

صمغ — ع بفتح اول وسکون ثانی وغین معجمه صموغ جمع وی ف از دو شلم ه گوند طح ی گوند مع ق مغری قابض حابس خ عربی شفاف سفید صاف بی چوب زود گدازنده در آب —

تنمیق الفاء

صمغ الحرشف بسکون لام وفتح حاء مهمله وسکون راء مهمله وفتح شین معجمه م کنگری —

تنمیق المیم

صمغ البطم بسکون لام وضم موحده وسکون طاء مهمله ومیم ثانی م سقر طح ی ۲ ش یک درم ص سفرجل وکمثری ل کتیرا —

تنمیق النون

صمغ الزیتون بفتح زاء معجمه مشدده وسکون تحتانی وضم فوقانی وسکون واو م اصطرک ل عصاره طراثیث یا شونیز —

تنمیق التحتانی

صمغ الجوز الرومی — ع بسکون لام وفتح جیم وسکون واو وکسر زاء معجمه وضم راء مهمله مشدده وسکون واو وکسر میم وسکون تحتانی ف کهربا

صمغ الکمثری بسکون لام وضم کاف وفتح میم مشدده وسکون مثلثه وفتح راء مهمله والف مقصوره ف صمغ درخت امرود خ از درخت

کهن ش دو مثقال —

صمغ عربی بکسر غین معجمه وفتح عین مهمله وراء مهمله وکسر موحده ه گوند درخت کیکر طح ع گویند ح گویند ب ی ش دو مثقال ص کتیرا وشراب صندل وگلاب ل صمغ بادام وحب الآس —

تنسیق النون وتنمیق الراء المهمله

صندل احمر — ع بفتح اول وسکون نون وفتح دال مهمله وکسر لام وفتح همزه وسکون حاء مهمله وفتح میم وسکون راء مهمله ف صندل سرخ ه رگت چندن طب ی ۲ گویند ۳ ل فوفل —

صنوبر صغار — ع بفتح اول وثانی وسکون واو وفتح موحده وکسر راء مهمله وصاد مهمله ثانی با غین معجمه والف ه درخت چیڑ ا طح گویند ح ۲ ی ۳ گویند ال زفت —

صنوبر کبار — ع بکسر کاف با موحده والف ف درخت چلغوزه طح ار ۲ ق سمن خ تازه برگ سفید ش پانزده عدد ص جوارش سفرجل ل دو وزن از خشخاش سفید —

تنمیق الضاد المعجمه

صندل ابیض — ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مهمله وکسر لام وفتح همزه وسکون تحتانی وفتح تحتانی وسکون ضاد معجمه ف صندل سفید ه چندن طب ی ۲ گویند ۳ گویند یاقوت ومقوی دل خ مقاصری ش نیم مثقال ص جلاب شکر طبرزد ل اشنه یا فوفل —

تنسیق الواو وتنمیق الضاد المعجمه

صوف الارض بضم اول وسکون واو وضم فاء وسکون لام وفتح همزه وسکون راء مهمله وضاد معجمه ع فراسیون —

تنمیق الفاء

حنظل کہ زرد خواہد شد۔

صبر بہ سبا بالفتح م شیر ترش۔

صبر مہ۔ بالکسر اشتر دو سالہ۔

صرصر ہ ع بفتح ہر دو صاد مہملہ و سکون راء مہملہ اول و فتح ثانی
مہملہ و ثانی ف جرواسک ہ جھینگر ش سہ عدد و پانچ یا ہفت جانور۔

تنسیق العین المہملہ و تنمیق الراء المہملہ

صعتر ع بفتح اول و سکون عین مہملہ و فتح فوقانی و سکون راء
م نوعی از پودینہ بری ست ف ادویہ و کاکرتی ہ ساتھل گیا ہیست
بری و بستانی میباشد اقسام او تند و خوشبو و طح ی ق باز یا قیت و
منفتح و ملطف و محلل بلغم و ریاح مشتی و منقی معدہ و جگر و ریخ کوہک
و رق ش از نیم مثقال تا یکدرم ص سرکہ فوتنج۔

تنسیق الغین المعجمہ و تنمیق النون

غبین بفتح اول و سکون غین معجمہ و کسر موحدہ بسکون تحتانی و نون جنبیج۔

تنسیق القاف و تنمیق الراء المہملہ

مقر ع بفتح اول و سکون قاف و راء مہملہ طائری ست شکاری
ف چرخ طح ی۔

تنسیق السین المہملہ

مقالیس بفتح اول و ثانی و کسر تحتانی و سکون سین مہملہ ہ گگری۔

تنسیق و تنمیق اللام

ملصل ع بفتح ہر دو صاد مہملہ و سکون ہر دو لام ہ عقیق تا ہو کا
مل ع بکسر اول و سکون ثانی ف مالیست کہ منسون نمی پذیرد۔

تنمیق النون

سلون ع بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو و نون م خرنوب بنطی

تنسیق المیم و تنمیق الموحدہ

صمغ السداب بفتح اول و سکون میم و ضم غین معجمہ و سین مہملہ
مشدد و بادال مہملہ و الف ہ سداب کاگوندل و بوزن آن علیت

تنمیق المثلثہ

صمغ المروث ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم غین معجمہ و سکون واو
و فتح میم ثانی و سکون حاء مہملہ و ضم راء مہملہ و سکون واو و مثلثہ ہ علیت

تنمیق الدال المہملہ

صمغ القثاء بفتح اول و ثانی و ضم غین معجمہ و سکون لام و فتح
قاف و مثلثہ و الف و دال مہملہ ہ کتیرا۔

صمغ صنفیر بفتح اول و سکون ثانی و کسر غین معجمہ و فتح بین مہملہ
و کسر فا با تحتانی مجہول ہ گوندرخت کرہری۔

تنمیق الدال المہملہ

صمغ الصنوبر بفتح صاد مہملہ با میم و سکون عین معجمہ و سکون لام
و فتح صاد ثانی با نون و سکون واو و فتح موحدہ و سکون راء مہملہ و ضم
صمغ الکنکر بسکون لام و فتح کاف و سکون نون و فتح کاف فارسی
مشہورست بہمین نام ل صمغ دار شیشعان و مورق کردن جوز القی

تنمیق الزاء المعجمہ

صمغ اللوز ع بفتح لام مشدد و سکون واو و ضم صمغ بادام خ
صفیر با خوذ از درخت جوان ل صمغ عربی و کتیرا۔

تنمیق الصاد المہملہ

صمغ الاجاص بسکون لام و کسر ہمزہ با جیم مشدد و الف ہ
صمغ آلوچ مفتت مدبح با خوذ از درخت کمن۔

تنمیق الطاء المہملہ

وسکون لام با قاف والف وفاء چوبک اُشنان۔

تنمیق النون

صابون بالضم موحدہ م طاء ی ۲ ق مفرح عرق آ کنہ ص قے کردن با آب گرم و روغن کنجد مرخ کردن شوربائے چرب بارد غن ومرخ ل بورہ اُشنان۔

تنمیق الطاء

صاحیہ بصاد مہملہ والف وکسر حاء مہملہ وفتح تحتانی و باء مجرد ف زرک گاہ

تنمیق الباء الموحدہ وتنمیق الراء المہملہ

صبار بضم اول باموحدہ والف وراء مہملہ م تمر ہندی۔

صبر ع بفتح وکسر اول وسکون موحدہ ھ ایلوا و مسہل طاء ی ۲ گویند ۳ ق مجفف و مل و مسہل خ سقوطری گرانش بگیرد

مرارہ اش بخمیر و براق چون صمغ باشد و چون بدست بالند زود تر خرد شود و بلون زعفران ماند و چون بوی گوسپند و ہر وقت

شکستہ شود سفید باشد سش ۳ تا ۵ درم و گویند تنا از ۵ درم تا ۱۰ درم با بگم

مسہلات از یک نیم درم تا یک مثقال ص صمغ و کتیرا ل مراحم۔

تنمیق التحتانیہ

صبی ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ھ عمارہ شنا یا سنا۔

تنمیق الحاء المہملہ وتنمیق الالف

صحناع بفتح اول وسکون حاء مہملہ یا نون والف ف ماہیا یہ

طاء ی ۲ گویند اسی ۲ ق مقطع مجلی سش از یک درم تا ۲ درم

ص کتیرا و صمغ عربی و در دو مثقال و اگر در اسہال شخصی علتی باشد

یا نہ دادن را با مقل جہت سہ درمی و محرور یا بہ کتیرا مخلوط سازد

و اگر در معدہ و جگر علت باشد یا بہ صمغ و گل سرخ بدہند

حضض و در نفخ معدہ افشتین۔

تنمیق وتنمیق الدال المہملہ

صمد بیوند بفتح اول وسکون دال مہملہ وکسر موحدہ فارسی و

تحتانی مجہول و فتح واو وسکون نون ھ عصی الراعی ۲

صمد بیہ الحدید بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی و ضم دال

مہملہ ثانی وسکون لام و فتح حاء مہملہ وکسر دال مہملہ ثالث و سکون

تحتانی ثانی ھ زعفران آہن

تنمیق الفاء

صدف بفتح اول و ثانی وسکون فاء صیپ و سیپ ط سپ

اسی ۲ ق مجفف خ سفیدی کہ در آب شیرین باشد مثل نیلوفر

و از آب او ۳ درم ص عسل یا عناب ل شاخ گاؤ کوہی سوختہ بلکہ

تنمیق الراء المہملہ وتنمیق الالف

صریر ع بفتح اول وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی یا ء مہملہ

ثانی و الف طلق و ریح۔

تنمیق الموحدہ

صرب بفتح اول وسکون ثانی و موحدہ ع صمغ ہا گویند

تنمیق النون

صرفان ع بکسر اول وسکون ثانی با فا و الف و نون ھ

نوعی از خرمائے ہندی سرخ فربہ ف خرمائی مکتوم و ہر دو نیز بفتح

تنمیق الواو

صرو بفتح اول وسکون راء مہملہ م شوکران۔

تنمیق الطاء

صرابہ بفتح اول وسکون راء مہملہ والف و فتح موحدہ و خفاء ہا

تمیق القاف

شیرزوق بکسر اول وسکون ثانی بار اہملہ وضم زا معجمہ وسکون واو وقاف وم شیرزج۔

تمیق الکاف

شیرخشک بکسر اول وسکون ثانی بار اہملہ وضم خا معجمہ وسکون شین معجمہ ثانی ف بید خشک۔ بید انگبین نمیست یعنی نقشت کہ چون شبنم درخراسان بروخت بید نشنید طاح گویند مع **سبی گوسفید** ح ق بلین خ سفید شیرین ش وم ل سفید

شیشک ف بکسر اول وسکون ثانی وکسر شین معجمہ ثانی وفتح تحتانی ثانی وم گویند بکسیالہ۔

شیشک ف بکسر اول وسکون ثانی وکسر شین معجمہ ثانی وفتح تحتانی ثانی وم تیہو۔

تمیق المیم

شیلم ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح لام وضم آن وسکون میم گویند انہای صلب گردست کہ یعنی سیاہ ولبلبی سرخ درمیان کشت گندم روید وگویند یا سمین جنگلی ست طاح ی ۳ وگویند ح امی ۲ ق بلطف محلی محلل مسکن ح بزرگ وضربہ ص کزبرہ خشک ل خبز قوقی ودرد رفع قولنج گندم

شیم ف بکسر اول وسکون ثانی یا میم ہای ست فلوس وداغ زجر

تمیق النون

شیان بکسر اول بانی والف ف پرسیاوشان۔

تمیق الواو

شیشعو بکسر اول وسکون ثانی وضم شین معجمہ ثانی وسکون واو وم تیہو

تمیق الصاد

شیراہ بکسر اول وسکون ثانی بار اہملہ والف وفتح موحدہ ف تخم طباشیر مخدر سنوم منضج سواد رقیقہ صفراوی ورده دم اورام گرم حمیت خشونت سینہ وسرفہ حار یابس ونفث الدم وتب ودق وحرقت مثانہ وامراض حارہ آن ومقوی جگر ضعیف وگرده ش تا پنجدرم واز تخم او تا ده درم واز پوست او تا یکمثقال ونیم سوداوی تا یکدرم ومداومت او مضر بہ ص عسل وسعطی وشکر۔

شیرہ بکسر اول وسکون ثانی وفتح را اہملہ نوعی از بوزہ کہ در بنگ داخل سازند

شیلان ح بکسر اول وسکون ثانی بالام والف وفتح نون م عناب

شیلونہ ف بکسر اول وثانی مجہول وضم لام وسکون واو وفتح نون م لاک پشت۔

شیمہ ف بکسر اول وثانی مجہول وفتح میم م بوی از انگور۔

تمیق التحتانی

شیاف خوزی بکسر اول باثانی والف وکسر خا وضم فا وعین اہملہ مجہول وکسر زا معجمہ وسکون تحتانی م پوشش در بندی

شیخ حبشی ف بکسر اول وسکون ثانی وکسر حا اہملہ وفتح حا اہملہ ثانی وموحدہ وکسر شین معجمہ ثانی ف فلفل سیاہ۔

تقیم الصاد اہملہ وتنسیق الالف وتمیق الموحدہ

صاب بصاد اہملہ والف وموحدہ م حنظل وگویند قثار اثمار ست وگویند نوعی از تیوعاست وگویند دیوداست۔

تمیق الفاء

صابون القاف بضم موحدہ وسکون واو وضم نون

تنمیق الطاء

شہدانہ ف بفتح اول وسکون ثانی با دال مہملہ والف وفتح نون ع شہدانج۔

شہنگانہ ف بفتح اول وثانی وسکون نون با کاف فارسی والف وفتح نون م ژالہ۔

تنسیق الیاء التحتانی وتنمیق الالف

شیبا ف بکسر اول وسکون تحتانی با موحدہ والف م افعی۔

شیرگیا ف بکسر اول وسکون ثانی ورا مہملہ وکسر کاف فارسی با تحتانی ثانی ہ دودھی۔

تنمیق الفوقانی

شیرخشت بکسر اول وسکون ثانی ورا مہملہ وکسر خاء معجمہ وسکون شین معجمہ ثانی نمیست کہ در خراسان چون شبنم بر درخت سیاہ چوب کہ درختش بی بر وبغایت صلب باشد بنشیند طح گویند ح ق مسہل صفرا خ شفاف مانند صمغ ش از ہفت درم تا سی درم ل یک نیم وزن آن ترنجبین یا یکوزن آن۔

تنمیق الجیم

شیرآملج بکسر اول وسکون ثانی وکسر را مہملہ ومد ہمزہ وسکون میم وفتح لام وسکون جیم ف شیر آملہ چون آملہ را در شیر خیسانیدہ باشند آنرا بدین نام خوانند طب ی ۳ گویند ح خ آنکہ چند روز آملہ را در شیر خیسانیدہ باشند ش یک مثقال۔

شیرج بکسر اول وسکون ثانی وفتح را مہملہ وسکون جیم ف روغن کنجد وروغن شیرین ہ میٹھا تیل طح رق ملین ص فواکہ قابض ل زیت مغسول۔

شیرزج بکسر اول وسکون تحتانی با را مہملہ وزاء معجمہ وسکون جیم ف شیر وخفاش طح ی۔

شیطرج ع بکسر اول وسکون تحتانی وفتح طاء مہملہ ورا مہملہ ف شیترہ ہ چیتا طح ی ۲ ق مجلی منقی خ ہندی ش یکمثقال ص مصطگی یا ورد یا صندل ل فوہ یا بیخ کبر یا عاقرقرحا

تنمیق الحاء المہملہ

شیح ع بکسر اول وسکون ثانی وحاء مہملہ ف درمنہ طح ی ۳ گویند ح ۲ ی ۳ ق مقطع محلل خ ارمنی ش نیم درم ص ترمس یا شراب ریباس یا شراب اترج یا بنفشہ ل برنگ یا افسنتین رومی۔

تنمیق الراء المہملہ

شیربخشیر بکسر اول وسکون ثانی ورا مہملہ وفتح موحدہ وسکون خاء معجمہ وکسر شین معجمہ ثانی وسکون تحتانی ثانی ورا مہملہ ثانی ف بیخیست زرد رنگ کہ از ہندوستان وکشمیر خیزد ہ ہرنی طح ی ش از دانگے تا نیم درم۔

تنمیق الزاء المعجمہ

شیبۃ العجوز ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وضم فوقانی وسکون لام وفتح عین مہملہ وضم جیم وسکون واو م اشنہ۔

شیراز بکسر اول وسکون ثانی وفتح را مہملہ با الف ع ریحان۔

شینیز بکسر اول وسکون ثانی وفتح نون با تحتانی با زاء معجمہ م شونیز

تنمیق السین المہملہ

شیرمگس ف بکسر اول وثانی مجہول ورا مہملہ وفتح میم وکاف فارسی ع عنکبوت۔

پرندہ ماننده مرغابی که هم در آب و هم در خشکی زندگانی کند و گویند
پرنده ایست سرخ رنگ که هر زمان برنگی دلولی برآید م بوقلمون -

تنمیق الدال المهملہ

شواو ف بفتح ضم اول با ثانی و الف و دال مهلہ م شوات

تنمیق الراء المهملہ

شوغار بضم اول و ثانی مجهول بغین معجمه و الف و راء مهلہ ف زاک سفید

تنمیق الزاء المعجمہ

شوره گز ف بضم اول و ثانی مجهول و فتح راء مهلہ و خفا ها و فتح کاف فارسی ع اثل ه درخت بیابان -

شوشمیز ف بضم اول و سکون ثانی و شین معجمه بثانی و کسر میم و سکون تحتانی ع قاقار صغار -

شوشیر ع بضم اول و سکون ثانی و کسر نون و سکون تحتانی ف سیاه دانه طح سم ق مقطع مجلی محلل مدر شش از نیم مثقال تا دو درم ص کیتار و کاسنی ل مغز زیتون یا تخم تره تیزک -

تنمیق الطاء المهملہ

شوخط بفتح اول و سکون ثانی و فتح خا معجمه و طا مهلہ ف خوشه ارزن

تنمیق العین المهملہ

شوع ع بفتح اول و سکون ثانی و عین مهلہ ف درخت بان -

تنمیق الکاف

شوالک ف بفتح اول و ثانی و الف و فتح لام ه مرغی ست که هر زمان برنگی نماید ع ابو برقس -

شوشک ف بضم اول و سکون ثانی و فتح شین معجمه بثانی م جانوره تیهو

شوکة العلک ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح کاف و ضم قوقانی

و سکون لام و کسر عین مهلہ و سکون لام ثانی م نوعی از مازریون -

تنمیق النون

شوکة الدمن ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح کاف و ضم قوقانی و فتح دال مهلہ مشدده و میم و سکون نون م کنگر -

شوکران بفتح اول و سکون ثانی و فتح کاف و راء مهلہ و الف و نون م تفت یزده گویند که تخم بنگ رومی ف دورس ط ب بی ۲ ق مخدر خشیر دیوانه کش نمیدرم ص شراب مرف ل بزر البنج و تخم بفاح -

تنمیق الواو

شوشو ف بضم هر دو شین معجمه و سکون هر دو واو م ارزن -

تنمیق الهاء

شوکر ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح کاف م شکاء -

تنمیق التحتانی

شوی ف بکسر اول و ثانی م شبت ه سوا نقله است و قولنج تازه سال باقیماند دط ۲ م گرم اخشک محلل منفخ مدر بول و حیض -

تنمیق الطاء و تنمیق الموحده

شتاب ف بفتح اول با ها و الف و موحده م رنگ سرخی که هر شته اول از گل کاریده کشند و در عربی شیرینک یا ب آمیخته گویند شیر و شکر خوردنی که با آب آمیخته باشد -

تنمیق السین

شهدانج ع بفتح اول و سکون ثانی با و دال مهلہ و الف و فتح نون م شهدانه ف تخم بنگ طح ی ۲ ق مجفف خ بستانی س ۱ درم ص بیان ۲ درم ل بوزن آن کنجد نیم وزن فلفل

تنمیق الدال المهمله

شنبلید بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحده وکسر لام وسکون تحتانی ودال مهمله ف شنبلیت وگویند گل سورنجان طح ی ۴ خ سفید تازه

تنمیق الراء المهمله

شنجار وشنقا وشنگار بفتح اول وسکون ثانی با جیم والف ورا مهمله در لغت اول وبا قاف در لغت ثانی وبا کاف فارسی در لغت ثالث م ابوخلسا گیاهیست که برگش سیاه وبیخش سبز است

تنمیق الزاء المعجمه

شنکبیز وشنگویز بفتح اول وسکون ثانی وکاف فارسی وکسر موحده وتحتانی مجهول در لغت اول وکسر واو در لغت ثانی م شرابیکه از درخت خرما حاصل شود ه سیندهی وبزبان پهلوی زنجبیل را گویند

تنمیق الشین المعجمه

شبش ع بضم اول وثانی وسکون شین معجمه ثانی خرمائیکه دانه آن سخت نشده باشد

تنمیق الغین المعجمه

شنغ ف بضم اول وثانی م شاخ گاو

تنمیق الکاف الفارسی

شنگ ف بفتح اول وسکون ثانی م درختیست خوشوضع که تنه اش سفید وراست واملس باشد وسر آن چتر زند وچوب آن در کمان بکار آید ودر خراسان بنفش خوانند وبکسر اول ه غله سرد وقسمی از خیار که در ازو کج بود ودر شیراز کلونده خوانند وگیاهیست که در اصفهان لاله شنگ گویند

تنمیق اللام

شنگال ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف فارسی ولام وسکون لام ثانی م غله شنگ

تنمیق النون

شنان بضم وکسر اول با ثانی والف م فراسیون

شن ف بفتح اول وسکون نون م گیاهیست که از پوستش ریسمان سازند

تنمیق الهاء

شنبلیله ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحده وکسر لام وسکون تحتانی وفتح لام ثانی م حلبه

شندله بضم اول وسکون ثانی وفتح وکسر دال مهمله وفتح لام م تودری

تنمیق التحتانی

شنگرف زاولی ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف فارسی وسکون راء مهمله وکسر فا با زاء معجمه والف وواو وکسر لام م سرنج ه سندور

تنسیق الواو وتنمیق الالف

شواصرا بفتح اول وواو والف وفتح صاد ورا مهمله والف ثانی ف نوعی از برنجاسپ طح ی هر درجه

شوکة البیضا ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف وهمزه ملینه با وفتح موحده وسکون تحتانی با ضاد معجمه ف باداورد

شویلا بضم اول وفتح ثانی وسکون تحتانی با لام والف م برنجاسپ

تنمیق الموحده

شوب ع بفتح اول وسکون ثانی م عسل

تنمیق الفوقانی

شوات ف بفتح وضم اول با ثانی والف جانوریست

عصب بمعنی اعصاب و وجع النساء و وجع المفاصل و ضربہ ص عسل س ف تانیدم م گویند پوست بیخ است

شلیل ف بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی م شلیر۔

تنمیق السین

شلجم ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم و سکون میم ف شلغم طاح ۲ را

شلم ف بفتح اول و ثانی م شلغم و بکسر اول ع صنع۔

تنمیق النون

شلون ف بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو م جنسی از شغال۔

تنمیق الطاء

شلمایہ ف بفتح اول و سکون ثانی با سیم و الف و فتح موحدہ م شلمیکہ در آب جو شانیدہ باشند۔

تنسیق السین و تنمیق الالف

شمشیر ف بفتح اول و سکون میم و کسر شین معجمہ ثانی با راء مہملہ و الف م اوان الفا

تنمیق القاف

سملیت ف بفتح اول و سکون ثانی و کسر لام و سکون تحتانی ہ میتھی ع حلبہ۔

تنمیق الحاء المہملہ

شمح بفتح اول با ثانی م حلزون ف سفید مہرہ ہ سنکہ۔

تنمیق الخاء المعجمہ

شناخ ف بفتح اول با ثانی و الف م شاناخ۔

شملہ ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح لام م شلغم۔

تنمیق الدال المہملہ

شمشاد ف بفتح اول با کسر اول و سکون ثانی با شین معجمہ ثانی و الف م درختی معروف ہ بیری و نیز نام مرز نجوش۔

شمامیدہ ف بفتح اول و سکون ثانی و کسر لام و سکون تحتانی ع حلبہ ہ میتھی

تنمیق الراء المہملہ

شمار بفتح اول و سکون ثانی با الف ف باریان

شمشار ف بکسر اول و سکون ثانی با شین معجمہ ثانی و الف م درخت شمشا

شمشیر بضم اول و سکون ثانی و کسر شین معجمہ ثانی و سکون تحتانی م قاقلہ صغار۔

تنمیق الزاء المعجمہ

شملیز ف بفتح اول و سکون ثانی و کسر لام و سکون تحتانی م تلیت

تنمیق العین المہملہ

شمع ع بفتح اول و سکون ثانی ف موم ہ مین طرق منضج بلین خ زردی خلط کہ ببوی عسل ماند

تنمیق السین

شمام ع بفتح اول و ثانی با الف و میم ثانی ف دستنبویہ ہ کچری

تنمیق الطاء

شمدانہ ف بفتح اول و سکون ثانی با دال مہملہ و الف و فتح نون و

م عناب بہترین در رسیدہ و مالیدہ شیرین و خشک او بہتر از تازہ طا

شمہ ف بکسر اول و فتح ثانی م سرشیرہ ہ ملائی۔

تنسیق النون و تنمیق القاف

شنبلیت ف بفتح اول و سکون نون و فتح موحدہ و کسر لا

و سکون تحتانی و فوقانی م گلیست زرد رنگ بفصل ربیع

و ہمچنان شگفتہ و بوی تیز دارد و آنرا گل راہرونج میخوانند۔

تنمیق الجیم

شنبج ع بفتح اول و سکون نون و جیم م نوعی از حلزون و

کبک و گویند قضبک طرب می ۲ گویند۔

ر... خیدر مرانگل او مع نجیر ال شیخ۔

شقر زیوان ف بفتح اول و سکون ثانی و ضم راء مہملہ سکون
... و فتح دال مہملہ و ضم تحتانی و سکون واو و نون م مشہور دیوان قمر

تنسیق الکاف و تنیق الالف

ش... و ثانیہ بضم اول و کاف و سکون واو با مثلثہ و الف ف تخم کشنیز۔

تنیق الموحدہ

شلب ع بفتح اول و سکون ثانی ع م الفارف مرگ پیش کانی

تنیق الجیم

شلنج ف بفتح اول و ثانی و سکون نون و جیم م نوعی از مار۔
شلوخ بکاف اول و ضم ثانی و واو مجہول و فتح ہا و سکون نون م خارشک

تنیق الدال المہملہ

شلندر ف بفتح اول و ثانی و سکون نون و دال مہملہ ع م خراطین

تنیق الکاف

شکانک ف بفتح اول و سکون ثانی و الف و فتح نون م سنگدانہ مرغان
شنک ف بفتح اول و سکون نون با کاف ع م الفارف
شرک مورچہ کانی و نیز طائر معلمہ۔

تنیق الکاف الفارسی

شکربرگ ف بفتح اول و ثانی و سکون راء مہملہ و فتح موحدہ
و سکون راء مہملہ ثانی و کاف فارسی عربی ست از شکر بابصانی۔

تنیق المیم

شکرباوام ف بفتح اول و ثانی و سکون راء مہملہ با موحدہ
و الف و دال مہملہ و الف ثانی م خوبانی۔

تنیق التحتانی

شکاعی ع بضم اول و ثانی و الف و عین مہملہ و الف مقصورہ
ف باد اور د طرخ ی ہم گویند ح ای ۳ ق خلل خ
سبز تازہ ش ۱ درم ص عسل۔

تنسیق الکاف الفارسی و تنیق الراء المہملہ

شکار ف بفتح اول و کاف فارسی و الف م شغال و بضم اول م زکاں

تنیق اللام

شکال ف بفتح اول و ثانی فارسی و الف و لام م شغال
و بضم اول م زکاں۔

تنسیق اللام و تنیق الالف

شاکا بفتح اول و سکون لام با کاف و الف م زلوہ جونک۔

تنیق الراء المہملہ

شاہنقار بفتح اول و ثانی و سکون نون بین بمجمہ با قاف و راء مہملہ
ع اصل السوس ہ ملعی
شلیر ف بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی قسمی از نعناع الوم شنفرنگ۔

تنیق الکاف

شلتوک ف بفتح اول و سکون ثانی و ضم فوقانی و واو
مجہول و کاف م شالی ہ دہان۔
شلک و شلوک ف بفتح اول و سکون ثانی و لغت اول
و ضم فوقانی و واو مجہول و لغت ثانی م زلوہ جونک۔

تنیق اللام

شنل ف بفتح اول و سکون ثانی تخم لیہ ہندی مانند بیخ بلعم
و تند فی الجملہ آنرا سفرجل ہندی خواندہ ہ جزبل طراشک ۳ گرم
محلل مقوی ملطف دافع اخلاط غلیظہ و مسہل و رافع ریاح و جہت صعوبت

وکسر جیم با موحده و الف و را مهمله ثانی ف پرسیاوشان

شعر ع بفتح اول و سکون ثانی ف موی ه بال طاهی ح ۳ ق مجفف خ موی آدمی معتدل که سوخته باشند ل صوف

شعیر ع بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی ف جو ط ب ی اگویند ۲ ق محلل مجلی خ سفید تازه بزرگ دانه فربه ش از آب او صد درم ص ا با زیر گرم ل ماش

تنمیق النون

شعر الجن بفتح اول و سکون ثانی و ضم را مهمله و سکون لام و کسر جیم و سکون نون ف پرسیاوشان

تنمیق الهاء

شعور الصقالبه ع بفتح اول و ثانی و سکون واو و ضم را مهمله و سکون لام و فتح صاد مهمله با قاف و الف و فتح موحده و خفا ها ف زعفران

تنمیق التحتانی

شعیر رومی بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و کسر را مهمله و ضم را مهمله ثانی و سکون واو و کسر میم و سکون تحتانی م خندروس

تنسیق الغین المعجمه و تنمیق التحتانی

شغالی ف بکسر اول با غین معجمه و الف و کسر لام م نوعی از انگور

تنسیق الفاء و تنمیق الجیم

شفاج بفتح اول و سکون فا و فتح لام و سکون جیم م ثمر کبر

تنمیق الکاف الفارسی

شفرنگ ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح فوقانی و را مهمله و سکون نون و کاف فارسی م میوه سرخ و سفید شبیه بشفتالو م شلیر شلیل

تنمیق الواو

شفاوارو ف بکسر اول با ثانی و الف و دال مهمله و الف ثانی و ضم را مهمله و سکون واو م پازهر

تنمیق التحتانی

شفنین بری ع بفتح اول و کسر اول و سکون ثانی و کسر نون و سکون تحتانی و کسر نون ثانی و فتح موحده و کسر را مهمله مشدده ف مرغ بوتیمار خ کوچک

تنسیق القاف و تنمیق الراء المهمله

شقار بضم اول با قاف و الف و را مهمله ه ساجی

شقر بفتح اول و ثانی م شقایق

تنمیق القاف

شقراق ع بفتح اول و سکون ثانی با را مهمله و الف و قاف ثانی ف مرغیست که کاسه شکنک گویند و آن کلاغ سبز است

تنمیق اللام

شقاقل ع بفتح اول و ثانی و الف و ضم قاف ثانی ف گزدشتی ه پهاڑی گاجر و برالی و دودهالی و سوالی و کاکولی و سیالی طح را گویند ۳ گویند ی ۲ ق مبهی و مفرح و مقوی دل و کمر و مسخن گرده و معده و جگر و قاطع بلغم خ زرد هندی ش دو درم ص آمله یا عسل ل بوزیدان یا چلغوزه یا دارچینی یا تخم زردک و در تقویت باه حب الصنوبر

تنمیق النون

شقایق النعمان بفتح اول و ثانی و الف و کسر تحتانی و ضم قاف ثانی و کسر نون مشدد و سکون عین مهمله با میم و الف ثانی ف گل لاله طح ی اگویند ۲ گویند ح را ق مجلی جاذب

ماد و ثلث مدمی یا بیدرمص اگر از نکایت سیج او تبری پس سحق کن
یا مثل او بکتیرا و از مر و قرص تنگ ساز و در سایہ خشک کن

تنمیق المیم

شحم ع بفتح اول و سکون ثانی و میم ف پیہ ہ چربی طرح ر
گوسفند ب ق ملین مخ از حیوان کامل ص آن لیعین و زنجبیل مربا آمیز

تنمیق الخاء المعجمۃ و تنمیق الراء المہملۃ

شخار بضم اول و خار معجمہ و الف و راء مہملہ م قلیہ ہ سجی۔

تنمیق الطاء

شخاکاسہ ف بفتح اول و سکون ثانی با کاف و الف و فتح
سین مہملہ و خفار با ہم زائد۔

شخیرہ بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و فتح راء مہملہ م شخار۔

تنمیق التحتانی

شخلی ف بفتح اول و سکون ثانی و کسر لام م خار گیا۔

تنمیق الراء المہملۃ و تنمیق الموحدہ

شراب بفتح اول و راء مہملہ و الف ع خمر و نیز اطلاق کنند بر شربتہا۔

تنمیق المثلثۃ

شربت ع و سریانی بفتح اول و سکون راء مہملہ و فتح موحدہ و
سکون مثلثہ م فرا سیون ف گندنای کوہی۔

تنمیق الفاء

شرف بکسر اول و سکون ثانی و فتح زاء معجمہ و سکون فاء م شپرہ خفاش۔

تنمیق الکاف

شرزوک ف بکسر اول و ثانی و سکون زاء معجمہ و فتح واو مہملہ
م آلوی کوہی و آن زردست ع زعرور۔

تنمیق الکاف الفارسی

شرنگ بفتح اول و ثانی و سکون نون م خرنبہ تلخ ع حنظل۔

تنمیق النون

شربین بفتح اول و سکون ثانی و کسر موحدہ و سکون تحتانی
و نون ف درخت قطران جنبی ست از شجرہ صنوبر طرح ی
۲ ق قابض ش یکمثقال ص اثمد ل ابہل۔

تنمیق التحتانی

شربتی ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح موحدہ و کسر فوقانی و
سکون تحتانی م تخم ریحان کوہی۔

شری بفتح اول و کسر ثانی و تحتانی ف درخت خنظل۔

تنمیق الشین المعجمۃ و تنمیق اللام

شقاقل بفتح اول و سکون شین معجمہ ثانی با قاف و الف
و ضم قاف ثانی و سکون لام م شقاقل۔

تنمیق الطاء

شقشقرہ بفتح اول و سکون ثانی و کسر فوقانی و فتح راء
مہملہ و ہا م فوۃ الصبیان ہ مجبیہ۔

تنمیق الطاء المہملۃ و تنمیق الطاء

شطریہ بکسر اول و سکون طاء مہملہ و کسر راء مہملہ و فتح تحتانی
و خفا ہا م نوعی از صعتر۔

تنمیق العین المہملۃ و تنمیق الراء المہملۃ

شعاریر ع بفتح اول با عین مہملہ و الف و کسر راء مہملہ و سکون
تحتانی و راء مہملہ ثانی ف خیارزہ ہ لگرزی

شعر الحیار ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم راء مہملہ و سکون لام

ط اسم گرم وخشک وقوتش تا بہ بست سال باقیست مفتح سدد و
مقرح جلاء و مدر و جالی صص و ضرر باہ روغن بادام و آب قرطم
ل باقلی و در میرود ین جلایش کمونی و خردل و مصطگی۔

تنمیق القاف

شجرۃ القلیق بسکون لام و فتح موحدہ م سفیدار ف درخت پشہ۔
شجرۃ القبق بسکون لام و فتح موحدہ و ہام قاربی ف شورہ
شجرۃ القدیق بکسر دال مہملہ مشددہ و سکون موحدہ م درخت پیتان
شجرۃ القنق ع بکسر نون مشددہ و سکون موحدہ ف درخت کنار۔

تنمیق الکاف

شجرۃ ابی مالک بہمزۂ ملینہ و ہا و فتح ہمزہ و کسر موحدہ و سکون
تحتانی با میم و الف و کسر لام ف الغنی از اشنان۔

تنمیق المیم

شجرۃ ابراہیم بکسر ہمزہ و سکون موحدہ با راء مہملہ و الف
و کسر ہا و سکون تحتانی ف پنجکشت۔
شجرۃ الدم بفتح دال مہملہ مشدد ف شنگار۔
شجرۃ رستم بہمزۂ ملینہ و ہا و ضم راء مہملہ ثانی و سکون سین
مہملہ و ضم فوقانی م زکر اوند طویل۔
شجرۃ مریم بہمزۂ ملینہ و ہا و فتح میم و سکون یاء مہملہ و فتح تحتانی م بخور مریم

تنمیق الطاء المہملہ

شجرۃ الطلح بسکون لام و فتح حاء مہملہ و سکون لام و فتح ہمزہ
شجرۃ الطلح ع بسکون لام و فتح حاء مہملہ و سکون لام و فتح ہمزہ
شجرۃ الطلح ع بسکون لام و فتح حاء مہملہ و سکون لام و فتح ہمزہ

تنمیق العین المہملہ

شجرۃ العرعر بسکون راء مہملہ اولی و فتح ثانی و سکون عین مہملہ
شجرۃ العرعر ع بسکون راء مہملہ اولی و فتح ثانی و سکون عین مہملہ
شجرۃ العرعر ع بسکون راء مہملہ اولی و فتح ثانی و سکون عین مہملہ

تنمیق الغین المعجمہ

شجرۃ الغرب ع بفتح راء مہملہ و سکون موحدہ ف درخت کلاغ
شجرۃ الغرب ع بفتح راء مہملہ و سکون موحدہ ف درخت کلاغ
شجرۃ الغرب ع بفتح راء مہملہ و سکون موحدہ ف درخت کلاغ

تنمیق الفاء

شجرۃ الفرصاد بفتح راء مہملہ و سکون صاد مہملہ و الف و دال
شجرۃ الفرصاد ع بفتح راء مہملہ و سکون صاد مہملہ و الف و دال
شجرۃ الفرصاد ع بفتح راء مہملہ و سکون صاد مہملہ و الف و دال

تنمیق القاف

شجرۃ القرع بفتح راء مہملہ و سکون عین مہملہ ف کدو
شجرۃ القرع ع بفتح راء مہملہ و سکون عین مہملہ ف کدو
شجرۃ القرع ع بفتح راء مہملہ و سکون عین مہملہ ف کدو

تنمیق الکاف

شجرۃ الکرم بفتح راء مہملہ و سکون میم ف انگور
شجرۃ الکرم ع بفتح راء مہملہ و سکون میم ف انگور
شجرۃ الکرم ع بفتح راء مہملہ و سکون میم ف انگور

تنمیق اللام

شجرۃ اللوز بفتح لام و سکون واو و زاء معجمہ ف بادام
شجرۃ اللوز ع بفتح لام و سکون واو و زاء معجمہ ف بادام
شجرۃ اللوز ع بفتح لام و سکون واو و زاء معجمہ ف بادام

تنمیق المیم

شجرۃ المرزنجوش بفتح راء مہملہ و سکون زاء معجمہ و ضم نون
شجرۃ المرزنجوش ع بفتح راء مہملہ و سکون زاء معجمہ و ضم نون
شجرۃ المرزنجوش ع بفتح راء مہملہ و سکون زاء معجمہ و ضم نون

تنمیق النون

شجرۃ النارنج بفتح راء مہملہ و سکون نون و فتح جیم ف نارنج
شجرۃ النارنج ع بفتح راء مہملہ و سکون نون و فتح جیم ف نارنج
شجرۃ النارنج ع بفتح راء مہملہ و سکون نون و فتح جیم ف نارنج

تنمیق الواو

شجرۃ الورد بفتح راء مہملہ و سکون دال مہملہ ف گل سرخ
شجرۃ الورد ع بفتح راء مہملہ و سکون دال مہملہ ف گل سرخ
شجرۃ الورد ع بفتح راء مہملہ و سکون دال مہملہ ف گل سرخ

تنمیق الہاء

شجرۃ الہندبا بفتح ہا و نون و سکون موحدہ و بالف مقصورہ ف
شجرۃ الہندبا ع بفتح ہا و نون و سکون موحدہ و بالف مقصورہ ف
شجرۃ الہندبا ع بفتح ہا و نون و سکون موحدہ و بالف مقصورہ ف

تنمیق الیاء

شجرۃ الیاسمین بفتح یاء تحتانی و الف و سین مہملہ اولی و سکون
شجرۃ الیاسمین ع بفتح یاء تحتانی و الف و سین مہملہ اولی و سکون
شجرۃ الیاسمین ع بفتح یاء تحتانی و الف و سین مہملہ اولی و سکون

تنمیق الہمزۃ

شجرۃ الاترج بہمزۂ ملینہ و فتح تاء فوقانی و سکون راء مہملہ
شجرۃ الاترج ع بہمزۂ ملینہ و فتح تاء فوقانی و سکون راء مہملہ
شجرۃ الاترج ع بہمزۂ ملینہ و فتح تاء فوقانی و سکون راء مہملہ

تنمیق التحتانی

شجرۃ موسی بہمزۂ ملینہ و ضم میم و سکون واو و باسین مہملہ الف
مقصورہ ف درخت سدکل بدان سبب موسی علیہ السلام نسبت
کردہ اند کہ گویند موسی علیہ السلام آتش ازان درخت بدید۔

تنمیق الحاء المہملہ و تنمیق الموحدہ

شحم الدب ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم میم و دال مہملہ مشد
و سکون موحدہ ف پیہ خرس ل پیہ سگ۔

تنمیق الحاء المہملہ

شحم المرح بسکون لام و فتح میم و سکون راء مہملہ و حاء مہملہ خطی ج

تنمیق الراء المہملہ

شحم البقر ع بسکون لام و فتح موحدہ و قاف ف پیہ گاؤ
شحم الخنزیر ع بسکون لام و کسر حاء معجمہ و سکون نون و کسر زاء معجمہ
و سکون تحتانی و ضم میم پیہ خوک خ ماخوذ از خنزیر جوان ل پیہ سگ۔

تنمیق الضاد المعجمہ

شحم الارض ع بسکون لام و فتح ہمزہ و سکون راء مہملہ ف پیہ

تنمیق الطاء المہملہ

شحم البط بسکون لام و فتح موحدہ و سکون طاء مہملہ ف
پیہ قاز ق سکن لوجاع۔

تنمیق اللام

شحم حنظل بکسر میم و فتح حاء مہملہ ثانی و سکون نون و فتح ظاء معجمہ
و سکون لام م مغز شمر اندر این ق مسہل بلغم ش از یکدانگ

شپوز ف بضم اول ضم موحدہ فارسی مشددہ و واو مجہول ز اعجمی شپش

تنمیق الکاف

شپرک ف بفتح اول و ثانی فارسی مشدد و راء مہملہ چمگادر۔

تنمیق الطاء

شپیرہ ف بفتح اول و ثانی فارسی مشددہ و راء مہملہ و خفاء ہام چمگادر

شپشہ ف بفتح اول و کسر ثانی فارسی و فتح شین معجمہ ثانی کرمیست کہ اکثر در نابستان در جامہا پیدا شود گندم و دیگر غلہ ہا بیفتد و آزا تباہ سازد۔

تنمیق التاء الفوقانی و تنمیق الراء المہملہ

شتر خار ف بضم اول و فوقانی و سکون راء مہملہ با خا معجمہ و الف و راء مہملہ ثانی عجمی از خار کہ شتر آنرا بر غبت تمام چرا کند۔

شترمور ف بضم میم و سکون واو م شترمور۔

تنمیق الزاء المعجمہ

شتر غاز ف بغین معجمہ و الف و زاء معجمہ م درخت انگران۔

تنمیق النون

شتر و ندان ف بفتح دال مہملہ و سکون نون با دال مہملہ ثانی و الف و نون ثانی نوعی از نباتات مصر است۔

تنمیق الواو

شترگاو ف بکاف فارسی و الف و واو مجہول م نزد اکثر آن بر شتر ماند گویند بسر گاو کوہی ماند و سینہ و سم و شاخ ہمہ بگاو ماند و شاخش از شاخ گاو کوہی بلندتر و بسیار تر و پستش چون پوست پلنگ خال خال و دمش بدم آہو و دندان بدندان خر ماند و گردن و دستہا بسیار دراز و پاہا کوتاہ و گویند زا لوند رود گویند کہ چون نافجہ مشک یا گاو کوہی جمع شود این تولد شود و در ولایت تبت بہم رسد۔

تنمیق الطاء

شتہ ف بفتح اول و ثانی و خفاء ہام انگور۔

تنمیق التحتانی

شترپای ف بموحدہ فارسی و الف و تحتانی مجہول م گیاہیست کہ برگش چون پای شتر باشد۔

تنمیق الجیم و تنمیق الموحدہ

شجرۃ الدب بفتح اول و سکون جیم و فتح راء مہملہ و ضم فوقانی و دال مہملہ مشددہ م درخت زعرور۔

تنمیق الفوقانی

شجرۃ الحیات بسکون لام و فتح حاء مہملہ تحتانی مشدد و الف م درخت سرو۔

تنمیق المثلثہ

شجرۃ البراغیث بسکون لام و فتح موحدہ و راء مہملہ و الف و کسر غین معجمہ و سکون تحتانی م درخت غافث۔

تنمیق الزاء المعجمہ

شجرۃ الوز بسکون لام و فتح واو و سکون زاء معجمہ و جیم درختیست کہ ثمر آن بسان بعضی از انواع صنوبر است۔

تنمیق العین المہملہ

شجرۃ الضفادع بفتح ضاد معجمہ مشدد و با فا و الف و کسر دال مہملہ م کہ بکاف فارسی و عین مہملہ ثانی و الف و تحتانی و سکون کاف ف موسک ہر نوع بریی و الگیا نباتیست شبیہ بکشنیز و چہار قسم میباشد و منبتش نزدیک آبہای جاری طبرستان اقسام ۳ گرم خشک و باحدت و محرق جلد ص مصطگی ش بکشنیز ال تا قلہ و راجینی۔

تنمیق الفاء

شجرۃ الخطاطیف بسکون لام و فتح خاء معجمہ با طاء مہملہ و الف و کسر طاء مہملہ ثانی و سکون تحتانی م امیران قسمیست از زردچوب

تنمیق الطاء المهملة

شبطباط ف بفتح اول وکسر ثانی وسکون طاء مهملہ باموحدۂ ثانی والف وطاء مهملۂ ثانی ف کشتہ۔

شبوط ف بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وطاء مهملہ ف رُوہو ماہی۔

تنمیق الغین المعجمة

شب چراغ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم فارسی وراء مهملہ والف وغین معجمہ گوہری کہ در شب روشنائی دہد گویند گاہی ازدر یا برمی آید شبہا و گوہر مذکور از دہن برآوردہ برزمین می نہد و برروشنی آن چراہی کند۔

تنمیق الکاف

شبان فریبک، شبان فریبوک ف بفتح اول وثانی بالف ونون وکسر فا وراء مهملہ وتحتانی مجہول وفتح موحدۂ ثانی وسکون کاف در لغت اول وفتح واو در لغت ثانی ہم مرغ شبان فریب۔

شب چراغک بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم فارسی وراء مهملہ والف وغین معجمہ ف کرم شب تاب۔

شب خیزک بکسر خا معجمہ وتحتانی مجہول وفتح زاء معجمہ ف مرقد یکسع حرف وجب الرشا و بندی تخم آزاہا لعون نامندری بستانی میباشد طا ۲ گرم و خشک ص شکر و خیارل خرول ش ہم ورم۔

تنمیق الکاف الفارسی

شبرنگ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح راء مهملہ وخفاء نون وکاف فارسی ہم گلی ست خرد و سیاہ رنگ باندک زردی در وہ و سنگ سیاہ براق کہ آنرا شبہ نیز خوانند طاب ی۔

تنمیق المیم

شبرم بکسر اول وسکون ثانی وکسر راء مهملہ وسکون میم قسمی از تیوعات ست ہ بسولاطح ۲ ی ۳ ق مسہل صفراخ بلک کہ رنگ ساقش مائل بسرخی باشد بش دانگی و گویند از نیم درم تا یک درم ص مہ سرکہ یا در شیر تازہ خیسانیدن ل نیموزن ماذریون با قنطار الحمار

تنمیق النون

شگون ف بفتح اول وسکون ثانی وضم کاف فارسی ر سکون واو ونون ہم شب چراغ۔

تنمیق الواو

شبان فریو ف بفتح اول وثانی والف ونون وفتح فا وکسر راء مهملہ وتحتانی مجہول وواو مجہول ہم شبان فریبک۔

تنمیق الهاء

شبارہ ف بفتح اول وثانی مشددہ وہاء ف وفتح راء مهملہ وخفاء ہم شبرہ

شب الاسکافہ بفتح اول وضم ثانی مشددہ وسکون لام وفتح ہمزہ وسکون سین مهملہ باکاف والف وفتح قاف قلیہ ساجی۔

شبوقہ بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وفتح قاف ہم خاہن۔

شبہ ف بفتح اول وثانی ہم سنگ سبز رنگ۔

شب یازہ بتحتانی والف وفتح زاء معجمہ ہ چمگادڑ۔

تنمیق التحتانی

شبوی ف بفتح اول وضم ثانی مشددہ وواو مجہول وتحتانی مجہول ہم گلیست کبود و سفید و دیگر الوان کہ شب بوی دہد

شبیبی ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وکسر ثانی ف برگ بزرالبنج ق محذر یکیف۔

تنسیق الموحدة الفارسی وتنمیق الزاء المعجمة

آخری نامزد بود واقعہ را بعرض جمشید رسانید جمشید آزا شاہ وار و نام نہاد۔

تنمیق الطاء المہملہ

شاذنہ۔ ف بفتح دال مہملہ یا معجمہ ونون وخفار ہاء شاذنج سنگ
شریست کہ بسیاہی زند و زود بشکند و آن عدسی ست و کاوری
او را زرہ بندد و طور سینا آورند۔

شاذانہ۔ ف بفتح نون وخفار ہام شان۔

شاہ بسپہ۔ ف باظہار ہا وضم موحدہ وفتح سین مہملہ ع اکلیل الملک

شاہترہ۔ ف باظہار ہا وفتح فوقانی و راء مہملہ مشدد و ہاء شاہترج

شاہ دانہ۔ ف باظہار ہا و دال مہملہ والف وفتح نون ہم تخم بنگ

شاہہ۔ ف بفتح تحتانی ہم میوہ۔

تنمیق التحتانی

شاب رومی۔ بکسر موحدہ وضم راء مہملہ وسکون او و کسر میم وسکون
تحتانی ف فلفل سفید۔

شانہ دشتی ف بفتح نون وہمزہ ملینہ ہا وفتح دال مہملہ وسکون
سین معجمہ ثانی وکسر فوقانی کانگنی۔

شاہ بوی۔ ف باظہار ہا وضم موحدہ وواو مجہول ہم عنبر۔

شاہ بیدی۔ ف باظہار ہا وکسر جیم فارسی وسکون تحتانی وکسر نون ہم حنا۔

تنسیق وتمیق الموحدہ

شب ع بفتح اول وسکون موحدہ مشددہ ف زاج بلور
نزاک سفید ہ پھٹکری طاحی ۳ گویند برق تالق بصاف
خ بابونہ سفید یا مثل بزرد ی ص مسکہ و شیر تازہ و شکر و
عبات ل نمک تلخ و نمک سیاہ بیموزن۔

شبان فریب۔ ف بضم اول وفتح ثانی والف ونون وکسر فا

و راء مہملہ وسکون تحتانی وموحدہ ثانی ہم مرغ کوچک شبیہ باباشہ
دہرگاہ برزمین نشیند چنان معلوم شود کہ قوت برخاستن و پریدن
ندارد و ہمین کہ کسی قصد گرفتن او کند پریدہ اندکی دور تر نشیند
و ہر چند کہ بیشتر روند او بیشتر رفتہ بنشیند۔

شب تاب۔ ف بفتح اول وسکون ثانی بافوقانی والف ہم
کرمکی کہ در شب روشن نماید از طرف دنب کہ بہندی ش جگنو گویند۔

تنمیق الفوقانی

شبت۔ ع بکسر اول وثانی وسکون فوقانی ہ سوطاسم اگر خشک
مفتح منضج منوم خ سبز تازہ شگفتہ گل ش دودرم ص دارچینی با
قرنفل یا میعہ یا سنبل یا شاہ تخم ل نیموزن با دیان یا بابونہ۔

تنمیق الراء المہملہ

شبا بور۔ ف بفتح اول وثانی والف وخفار نون مفتوح واو
وسکون راء مہملہ شبیہ۔

شبیار۔ ف بفتح اول وسکون ثانی بانحتانی والف وگیاہیے
تلخ کہ آنرا ایلیو انیز گویند ع مبرطاحی ق مسہل صفرا۔

تنمیق الزاء المعجمہ

شباز۔ ف بفتح اول وثانی مشدد والف وزاء معجمہ ہم شبیہ۔

شب افروز۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح ہمزہ وسکون فا
وضم راء مہملہ واو مجہول وزاء معجمہ ہم کرم شب تاب۔

شب انگیز۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح ہمزہ وسکون نون وکسر
کاف فارسی وتحتانی مجہول مویز درخت بزرالبنج ہ خراسانی اجوائن کوہی ج۔

شب آویز۔ ف بدہمزہ کبر واو وتحتانی مجہول غریست کہ شبہا خورد را بیدار شاہ
درخت آویزد و چون فریاد کند و تا وقتی کہ چند قطرہ خون از گلویش نچکد خاموش نشود

شادانق - بفتح اول با الف و فتح دال مهمله و الف ثانی و فتح نون م شهدانج ف تخم بنگ -

تمیق الکاف

شارک - ف بفتح اول با الف و فتح را مهمله و سکون کاف م جانور سارو که سخنگو است -

شاسک بفتح اول با الف و فتح سین مهمله م تیهو -

شالوک - ه بفتح اول با الف و ضم لام و سکون واو ف بیخ کول

شانک - ف بفتح نون م سنگدانهٔ مرغان

شانه سرک - ف بفتح نون و خفا ها و فتح سین مهمله و را مهمله م بهدهد

شاهبانک - ف بسکون ها با موحده و الف و فتح نون م رانس سگ ع بنفسج الکلاب و شاهبانج ط ۲ گرم و خشک -

تمیق الکاف الفارسی

شاشنگ - ف بفتح شین معجمه ثانی و سکون نون و کاف فارسی م تیهو

تمیق اللام

شاخل - ف بفتح خاء معجمه و سکون لام م غله ایست ۵ ارهر -

شاطل - بکسر طاء مهمله دوائیست هندی مانند کمات خشک ۵ سانهل ط ح ی ۳ ش نیم درم

تمیق المیم

شاه اسپرغم و شاه اسپرم و شاه اسپرهم و شاهسپرم و شاهسپرم و شاهسفرم - ف باظهار ها و کسر همزه و سکون سین مهمله و فتح موحده فارسی و سکون را مهمله و فتح غین معجمه و سکون میم در لغت اول و سکون را مهمله در لغت ثانی و فتح ها ثانی در لغت ثالث و فتح ها اول و سکون سین مهمله در لغت رابع و سکون ها اول و فتح ها ثانی در لغت خامس و فتح فا در لغت سادس گویند در عهد کسری یعنی نوشیروان ماری بنزدیک سر برآمد و از دهن قدری تخم سیاه خرد بینداخت کسری فرمود تا این تخم را بکشتند از آن این است ع ریحان ط ح ای ۳ ق تخمش قابض و منوم خ سعتری که کرمانی و ریحانی خوانند ص نیلوفر -

تمیق النون

شابرن و شابورکان و شابورن و شادران ف بضم موحده و فتح را مهمله و سکون نون در لغت اول و واو مجهول و فتح را مهمله با کاف و الف در لغت ثانی و فتح را مهمله در لغت ثالث و ضم دال مهمله با را مهمله و الف در لغت رابع م فولاد معدنی

شان - ف بسکون نون خانهٔ زنبور عسل که در آن عسل باشد م گواه

شاهین - ف بکسر ها و سکون تحتانی م جانوریست شکاری -

تمیق الواو

شاه دارو - ف باظهار ها و دال مهمله و الف و ضم را مهمله و سکون واو م شراب گویند جمشید خواست که اکثر اوقات خلق از انگور منتفع شوند آب انگور را بگرفت و در طرفی نهاد چون بجوشید و صاف شد هر روز بچشید چون از جوشیدن باز ایستاد تلخ شد گمان برد که مگر زهر قاتل گشت و آنرا در گوشه نهاد جمشید را کنیزکی بود که معشوقهٔ او بود ناگهان بدرد شقیقه مبتلا شد و از درد بیطاقت گشته بمرگ تن داد و با خود اندیشید که از آن زهر مقداری بخورم تا یکبارگی خلاص شوم قدحی برداشت و بخورد اثری بر آن شربت نگشت قدحی دیگر بخورد و اهتزازی یافت پس چند قدحی پی در پی بخورد و مدتی بود که نه غنوده بود سر ببالش نهاد و یکشبان روز بخفت چون بیدار شد از آن

وسکون واو وم کرم گندم خوار

سیوف بکسر اول وضم ثانی و واو مجہول وم سیب ۔

تنمیق الطاء

سیاہ دانہ ف بکسر اول یا ثانی و الف و اظہار ہا با دال مہملہ و الف ثانی و فتح نون ہ کلونجی

سیچغنہ ف بکسر اول وسکون ثانی و کسر جیم فارسی وسکون غین معجمہ و فتح نون و ہا مہملہ م جانور باشد کہ شکار یست

تنمیق التحتانی

سینی ف بکسر اول وسکون ثانی و کسر نون وسکون تحتانی ثانی م پیمانہ آہن

سی ف بکسر اول م سنگ ۔

ترقیم الشین المعجمۃ وتنمیق الالف وتنمیق الفوقانی

شاہ درخت ۔ ف بفتحتین اول وسکون ثانی و اظہار ہا و فتح دال مہملہ و راء مہملہ وسکون خا معجمہ و فوقانی م درخت بسیو

تنمیق الجیم

شاہ نج بشین معجمہ و الف و فتح اول مہملہ و نون وسکون جیم م غالیہ ۔ مجلد م طاشتہ وح ای ۲ و شستہ او با گویند ۲ اق قابض مجفف محلل حابس خون خصوصی کہ از عدس بہن تر باشد و بسیار سرد و یبوست مائل رود و شکن و مسہوں مش نیم مثقال ص عصارہ ز شاکل نمودن آن روی سوختہ و ہمار و انگ و زن آن نوتیای کرمانی یا مجر مقناطیس سوختہ ۔

شاہ ترح ۔ ع بشین معجمہ و الف و ہا و فتح فوقانی و راء مہملہ و سکون جیم ف شاہترہ ہ پت پاپڑا طرح ای ۔ گویند ب اق

مفتح مسہل صفرا خ سبز تازہ و تلخ مش از آب او نیم مثقال دو مثلث رطل و خشک در طبوخ تا ۵ درم و در مجر مطبوخ تا ہفت درم ص لیموں و سل ل نیمون نارکی چہار و انگبہ و زن طبیلہ زرد در تہای کہنہ

شاہلوج ۔ ع بشین معجمہ و الف و ہا و ضم لام و سکون واو ف شاہ آلوز زرد رسیدہ ۔

تنمیق الخاء المعجمۃ

شاخ ۔ ف بسکون ہا شاہ درخت و شاخ حیوانات و عطریست کہ از گربہ حاصل شود ع زباد ۔

شاماخ ف بشین معجمہ و الف و میم و الف و خا معجمہ ۵ غالیہ سا نوا ۔

تنمیق الدال المہملہ

شاکمند ف بفتح اول و الف و سکون کاف و تحتیہ و سکون نون و دال مہملہ و

تنمیق الراء المہملہ

شار ف بفتح اول با الف و سکون را مہملہ م شغال و جانوریکہ مانند روباہ سخن گوید و از اشارک و شارو نیز گویند ۔

شاہ سرف بفتح اول و الف و فتح نون و خفا و ہا و فتح سین مہملہ ع ہدہد ۔

شاہ انجیر ف بفتح اول با الف و اظہار ہا و فتح ہمزہ و سکون نون و کسر جیم و سکون تحتانی م انجیر وزیری ۔

تنمیق الطاء المہملہ

شاہ بلوط ۔ ف بفتح اول یا الف اظہار ہا و ضم موحدہ و لام و سکون واو و با طا مہملہ م بلوط الملک و آن خسیس تر از بلوط باشد طح ۔ ی اق قابض خ رسیدہ و خرش ۲ درم ص شکر یا سل ل خرنوب یا بلوط یا مغزہ ۔

تنمیق القاف

نون وفتح موحدہ م سنبل وسنبل وعام سبزی باشد سیان نیناع وبوبونیہ زیراکہ پودینہ چون درکرزہ دست نشان نمانید سبنبر روید وچون باز بکرزہ دیگر نقل کند نتناع برآید وبویش تیز باشد طی ۳ ل وتحلیل وتلطیف باورج

تنمیق الزاء المعجمہ

سیاکیز ف بفتح اول وثانی والف وکسکاف وسکون تحتانی ثانی وزاء معجم م نمد

تنمیق السین المہملہ

سیسالیوس بکسر اول وسکون ثانی باسین مہملہ ثانی والف وکسر لام وضم تحتانی ثانی وسکون واو وسین مہملہ ثالث ف نوعی از صمغ ست مثل انگوزہ وآن انجدان رومی وکاشم رومی ست وگونید تخمی ست مثل کمون کرمانی کہ بوی تریخ دہد طح ی ۳ ق محلل ملطف مح رومی کوچک ورق دبیخش خوشبوے وصمغش حلتیت وتنجم کاشم سش نیدرم ص ربطاشیقی ل خردل سفید یا انجدان طیب بافطراسالیون ـ

تنمیق الکاف

سیسرک وسیسک وسیلک وسیلک ف بکسر اول وسکون ثانی وکسر سین مہملہ ثانی وسکون را مہملہ وکاف در لغت اول وکسر سین مہملہ در لغت ثانی وکسکاف اول در لغت ثالث وکسر لام در لغت رابع م کرم گندم خیار ـ

تنمیق الکاف الفارسی

سماہنگ ف بکسر اول وسکون ثانی باسیم والف وفتح ہا وسکون نون وکاف فارسی م قثار بری ـ

تنمیق اللام

سیال ـ بفتح اول وثانی والف ولام ف یاسمین وبکسر اول اسم ہندیست ف شتال ع ابن اوی وگلت بری ه گیدر وسیار طا ۳ گرم وخشک ودرغ ص مانند کلب اہلی یعنے سگ ـ

سیخول ف بکسر اول وسکون ثانی وضم خا معجمہ وسکون واو وضم خا ہشت ع نشتی ه ساہی ـ

سینبل ف بکسر اول وفتح ثانی واظہار ہا وضم سین مہملہ ثانی وسکون نون وضم موحدہ م سینبر ـ

تنمیق النون

سیبیوسن ف بفتح اول وسکون ثانی وضم موحدہ وسکون واو وفتح سین مہملہ ثانی وسکون نون م اسبنول ـ

سرمان ـ بکسر اول وسکون ثانی وفتح میم با الف نون م باقوت صخ

سیسارون بکسر اول وسکون ثانی باسین مہملہ ثانی والف وضم را مہملہ وسکون واو ف چوب سیاہ دانہ طح ی ۳

سیسبان ـ بکسر وفتح اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ ثانی باموحدہ والف م حب القطن ـ

سیسون ـ بکسر اول وسکون ثانی وضم سین مہملہ ثانی وسکون م درخت ہندیست مشہور کہ در تصفیہ خون دوای قویست

سیکران بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف وراء مہملہ والف ع برزالبنج

سیلان ف بکسر اول وثانی مجہول بلام والف شیر خلاتر ما اسپیدہ

سیندہالون ه بکسر اول وثانی مجہول وخفاء نون وفتح دال مہملہ واظہار ہا والف وضم لام وواو مجہول م نمک سنگ ـ

تنمیق الواو

سیسرو ف بکسر اول وثانی وسکون سین مہملہ ثانی وفتح

سھورا ہ بفتح اول وضم ثانی وواو مجہول بارا و مہملہ والف درخت شہور ہندیست کہ بالخاصیہ مارگزیدہ چوب او نگزدو۔

تنمیق الراء المہملہ

سھرف بکسر اول وسکون ثانی وراء مہملہ م گاؤ۔

تنمیق الکاف

سہ کوہک ف بکسر اول وخفا ثانی وضم کاف وواو مجہول وفتح ہا وسکون کاف ثانی م خارشک ہ گوکھرو۔

تنمیق اللام

سہ گل ف بفتح اول وخفا ثانی وضم کاف فارسی وسکون لام م درقیست کہ چون میوہ بخشود سرخ گردد وق قابض۔

تنمیق التحتانی

سعدنی ہ بفتح اول وسکون ثانی وکسر دال مہملہ وتحتانی مجہول وکسر ہمزہ وسکون تحتانی ثانی م دوای ہندیست طب ر ق تقویت حرارت اگر بخیش بر اسانیدہ بر قضیب بالا کشند باہر زنیکہ مقارب انبذ فربہ گردد وچون کوفتہ بارچہ بیزنمودہ بابول انسان شستہ قرص ساختہ بروہن عرق مدنی برنبذ انبیخ برآرد۔

تنمیق التحتانی وتنمیق الالف

سبا بفتح اول باتحتانی والف م سنا۔

سیبیا بکسر اول وسکون ثانی وکسر موحدہ وباتحتانی ثانی ف م ہای شہورست در نواحی بیت المقدس۔

سیسا ہ بکسر اول وسکون ثانی وسین مہملہ ثانی ف سرب۔

تنمیق الموحدہ

سباب بکسر اول وفتح ثانی وبا الف موحدہ بانقطہ وبای الفرنگ م

سیف الغراب ع بفتح اول وسکون ثانی وضم فا وسکون لام وضم غین معجمہ بارا مہملہ والف م نوعی از سوسن م بلبوش۔

سیماب ف بکسر اول وسکون ثانی باسیم والف ہ پارا۔

سینب ہ بکسر اول وثانی مجہول وخفا ون ف قسمی از بانگای ہندیست

تنمیق الفوقانی

سیکران الحوت ع بکسر اول وسکون ثانی وفتح کاف وراء مہملہ والف وضم نون وسکون لام وضم حا مہملہ وسکون واو وفوقانی م ماہیزہرج۔

تنمیق الجیم

سیج ف بفتح اول وسکون ثانی وجیم م موز۔

تنمیق الخاء المعجمہ

سیالخ ف بفتح اول وسکون ثانی والف وکسر لام وسکون خا معجمہ م خارشک

تنمیق الدال المہملہ

سیندھ ہ بکسر اول وثانی مجہول وفتح ہا وخفا ون ودال ہندی م زقوم شجریست واقسام میباشد ط ہ گرم وخشک وحلل ریاح وبلغم دوافع سدد وسپرز جہت فالج ونقرس وامثال آن شربا وضمادا مجرب ومصدع محرور وسیاہ کندہ بلدص خمیر تازہ ش چہار قراط فقط۔

تنمیق الراء المہملہ

سیارف بکسر اول وبا ثانی والف م شکنیہ وآن نانی ست کہ از خمیر پزند۔

سیرپرف بکسر سین مہملہ وسکون ثانی وخا معجمہ وفتح موحدہ وفای م بچہ ہا نوران پرندہ کہ نو پر برآرند۔

سیرف بکسر اول وسکون ثانی ہ لبن

سیسنبر بکسر اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ ثانی وسکون

ف برادۂ ہر چیز را بدین نام خوانند۔

تنمیق الفاء

سوفف ہ بفتح اول وسکون ثانی وخفا نون **ف** بادیان۔

تنمیق القاف

سویق ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ہ پست و نلقار ہ سعوط آنرا از گندم وجو و برنج و نخود بریان سازند ط از گندم ح ی ا و از برنج مع خ باعتدال بریان کردہ وکوبند نخالہ۔

تنمیق الکاف

سوسک ف بضم اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ ثانی باکاف **ف** تیہو و جانور تدرو۔

تنمیق النون

سورنجان بضم اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ وسکون نون باجیم والف ونون ثانی **ف** لعبت بربری ہ جنگلی شگھاط راط ح ۳ ی ۲ ق بہی خ مصری کہ در رونش وبیرونش سفید و در شکستن صلب باشد س ش از نیم مثقال تا یکمثقال **ل** کتیرا و شکر و زعفران و فلفل و زنجبیل با بیخ سورنجان **ل** تر بردو دو نگ وزن آن افتیمون و ہ یک آن خربق سفید و در وجع مفاصل بوزن آن ورق حنا و نیموزن مثل الیہود و گویند بوزیدان۔

سورن ہ بضم اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ وسکون نون بیخ مشہور ہندیست م بجر کند۔

سوسن بضم اول وثانی مجہول وفتح سین مہملہ ثانی وسکون نون **ف** گلیست مشہور ط ح ی ۳ گویند سم ق بلین محلل مدر حیض خ آسمانگونی و گویند سفید آن او سش از جرم او یکمثقال

تنمیق الطاء

سوسمع ع بضم اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ ثانی و باہم گرم گندم خوارک و گویند گیرہ کہ در شکم مفتد و نیز گرد کہ در پشم افتد۔

سونٹھ ہ بضم اول وثانی مجہول وخفا نون وفتح فوقانی ہندی و اظہار ع زنجبیل۔

تنمیق التحتانی

سوبدی ف بضم اول وسکون ثانی و مہملہ و کشتال مہملہ م سابجی ع صرد و آن طائریست کہ آنرا سودانی نیز گویند

سوری بضم اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ **ف** نوعی از تراج سرخ ست کہ زاج کفشگران خوانند ط ح ی۔

سوم بلی ہ بضم اول وثانی مجہول ومیم وفتح موحدہ و کسر لام ودوائے مشہور ہندیست۔

سون بالکھی ہ بضم اول وثانی مجہول ونون ساکن و بیم والف وکسر کاف و اظہار ہا م مرقشیشا۔

تنمیق اظہار و تنمیق الالف

سہاگا ہ بضم اول و اظہار ہا والف باکاف فارسی و الف ثانی ف

سہجنا ہ بفتح اول وکسر ثانی وسکون جیم وفتح نون با الف م درخت ہندیست و گویند فلفل سفید تخم اوست۔

ورمطبوخ تا سہ مثقال ص کافور بائیلو فرل نرگس۔

سوقطیون یونانی بضم اول وسکون ثانی وفتح قاف وسکون طا و مہملہ و ضم تحتانی وسکون واو ثانی و نون م حضی الثعلب۔

سونچرلون ہ بضم اول وثانی مجہول وخفا نون وفتح جیم فارسی وسکون را و مہملہ و ضم لام و واو مجہول ثانی و نون ف نمک سیاہ۔

لہ کذا فی الاصل ولعلہ سبع مثاقیل

وضم ہاء ثانی و واو مجہول و کسر لام م دوای ہندیست مشہور طح ق ملین
سنگ بصری - بفتح اول و سکون ثانی و کسر کاف فارسی و فتح موحدہ
و صاد مہملہ و کسر راء مہملہ و یای تحتانی ف توتیا سفالک ہ کھپریا
سنی - ف بکسر اول و ثانی م ریم آہن

تنسیق الواو و تنمیق الالف

سونا - ہ بضم اول و واو مجہول با نون و الف ف زر و طلا

تنمیق الموحدة الفارسی

سوپ - ہ بضم اول و سکون واو با موحدہ فارسی ف آب

تنمیق الفوقانی

سواد القضات - ع بفتح اول و ثانی و الف و ضم دال مہملہ و سکون
لام و ضم قاف و فتح ضاد معجمہ مشددہ و الف ثانی و فوقانی م مازو
ع عفص ہ ماجو بہترین او سبز بی سوراخ ط ۲ سرد و خشک

تنمیق الجیم

سورج - بضم اول و سکون ثانی و واو و فتح راء مہملہ و سکون
جیم ف نوعی از کفدریا

تنمیق الخاء المعجمہ

سوخ - ف بضم اول و سکون ثانی و خاء معجمہ م پیاز

تنمیق الدال المہملہ

سواد السند و سواد الہند - بفتح اول و ثانی و الف و ضم دال
مہملہ و کسر سین مہملہ مشدد و ثانی و سکون نون با دال مہملہ در لغت اول
و کسر ہاء در لغت ثانی م نوعی از سلیخہ است کہ آنرا سلیخۃ السودا گویند
ط ۲ گرم و خشک ص کتیرا و سپستان ش دو درم ل دارچینی صدف
سوسپند - ف بضم اول و سکون ثانی و سین مہملہ ثانی و فتح

موحدہ فارسی و سکون نون و دال مہملہ م شیر گیاہ دودھی

تنمیق الراء المہملہ

سواد النہر - بفتح اول و ثانی و الف و ضم دال مہملہ و فتح نون
مشدد و سکون ہا و راء مہملہ م کشت برکشت
سوسمار - بضم اول و سکون ثانی و سین مہملہ ثانی با میم و الف
م جانوریست مثل شکل راسو ع ضب ہ گوہ
سویق الشعیر - ع بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و ضم قاف
و فتح شین معجمہ مشدد و کسر عین مہملہ و سکون تحتانی ف پست جو ہ
ستو جو کی ط ب ی اص قند سفید

تنمیق السین المہملہ

سوس - ع بضم اول و سکون ثانی و سین مہملہ ثانی ف
مہک ہ مرہمی طح ی گویند مع گویند ب مقوی دل و محلل
و ملطف و مجلی خ بیخ زردک س ش یکمثقال ص ورد ل
تین و بزر رجلہ و نیز بزبان ہندی جانور آبی مشہور است کہ بصورت خوک
و سگ بود و در عربی نیز گرم کند م خوارست کہ در غلہ خوردنی
بیفتد و آنرا تباہ کند و نیز در فارسی کرمیست کہ در جامہای ابریشمی
افتد و تباہ سازد و نیز سوسمار ع ضب ہ گوہ ط ۳ گرم
و خشک و گوشت او مقوی باہ و سرگین او با سرکہ جہت بیاض چشم
و کلف و نمش و ضماد شق کردہ او جاذب پیکان و خار و سموم
جانوران و طلاء جلد سوختہ او مورث بیحسی عضو بحدیکہ از قطع متالم
نگردد و مضر محرورین مصلح بقول بارده

تنمیق الشین المہملہ

سونش - ع بضم اول و سکون ثانی و کسر نون و سکون شین معجمہ

وسکون واو وکسر قاف وسکون مہملہ م سرنج۔

تنمیق الکاف الفارسی

سنگرگ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف فارسی وراء مہملہ وسکون کاف ثانی م ژالہ۔

سنگگ۔ بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف فارسی م تگرگ۔

تنمیق اللام

سنبل۔ ف بضم اول وسکون ثانی وضم موحدہ وسکون لام ع سنبل الطیب بیونانی ناردین ہ بالچھڑ وجٹاماسی ط ۲ گرم وخشک ومفتح ومقوی فم معدہ وجگر بارد ہ مدر بول وحیض ومضر گردہ ص کتیرا ش یکمثقال ل اذخر۔

تنمیق المیم

سنگم۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف فارسی وسکون میم م جانوریست پرندہ وگویند کرمیست کہ پیرو۔

تنمیق النون

سندہان۔ بفتح اول وسکون ثانی وکسر دال مہملہ واظہار ہا والف ونون ثانی ع عود ہ اگر بہترین او سیاہ وصلب وبراق خوشبوی تلخ ست کہ در تہ آب نشیند ط ح ی ا۔

سنگ اشکن۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وکاف فارسی وکسر ہمزہ وسکون شین معجمہ وفتح کاف ہ کلتھی نام غلہ ایست ونوعی از خرما۔

سن۔ ہ بفتح اول وسکون ثانی نباتی ست مشہور کہ در ہند ازو ریسمان سازند ع قنب ہ انباری۔

تنمیق الواو

سناؤ۔ ف بفتح اول با ثانی والف وواو مجہول م سونش یعنی ریزۂ آہن

سنبالو۔ ف بفتح اول وسکون ثانی با موحدہ والف وضم لام م بوزنہ

تنمیق الہاء

سنباده۔ ف بضم اول وسکون ثانی با موحدہ والف وفتح دال مہملہ وخفاء ہا م سنگی ست کہ بدان کارد وشمشیر وغیرہ تیز کنند ونگینہا تراشند واز جزایر چین خیزد۔

سنسنہ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ ثانی م زنبور سیاہ وانگور سیاہ۔

سنکھ۔ ہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف واظہار ہا م سفید مہرہ

سنکچہ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر کاف وجیم فارسی م تگرگ

سنکسبویہ۔ رومی بفتح اول وسکون ثانی وکسر کاف وسین مہملہ ثانی وضم موحدہ وواو مجہول وفتح تحتانی ف پنجنگشت ل قصب الذریرہ

سنگ مثانہ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر کاف فارسی وفتح میم ومثلثہ والف وفتح نون ہ پتھری کہ از مثانۂ آدمیان بیرون می آید۔

تنمیق التحتانی

سنبل رومی۔ بفتح سین مہملہ وسکون نون وفتح با وبکسر لام وضم راء مہملہ وسکون واو وکسر میم وسکون تحتانی م ناردین۔

سنبل ہندی۔ بکسر ہا وسکون نون ثانی وکسر دال مہملہ م سنبل الطیب وگویند دار شیشعان۔

سنبھلی۔ بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ واظہار ہا وکسر لام ہ منڈی

سنجد بوی۔ ف بکسر اول وسکون ثانی وفتح جیم وسکون دال مہملہ وضم موحدہ وسکون واو ویای تحتانی م نام گلی ست۔

سندھی۔ ہ بکسر اول وسکون ثانی وکسر دال واظہار ہا ع زنجبیل

سنکھاہولی۔ ہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف واظہار ہا والف

سبک خوشبوی چون سعد و اشق کوچک خوشہ مجفف زبان
و چون بخایند بویش در دہان و رنگ کند ش نیم درم ص
کتیرا یا طباشیر ل دو وزن آن اذخر یا یکوزن سافج ہندی
یا یک نیم وزن اذخر و نیم وزن سافج و مصطگی۔

سنبل الکلب ع بضم اول و سکون ثانی و ضم موحدہ و لام
و سکون لام ثانی و فتح کاف و سکون لام ثالث ف میوۂ
درخت سپیدار و گویند گل لسان العصافیر۔

سنجاب ف بکسر اول و سکون ثانی با جیم و الف م جانوریست
مشہور کہ اندک از موش کلان تر باشد و از پوستش پوستین سازند
گرمی وی کمتر از سمور ست طح ی

تنمیق الفوقانے

سنبوت بفتح اول و سکون ثانی و ضم موحدہ و سکون واو و
فوقانے اہل ہند زیرا خوانند۔

سنگ پشت بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی و ضم موحدۂ
فارسی و سکون شین معجمہ م لاک پشت ھ کچھوا۔

تنمیق الجیم

سنباوج بضم اول و سکون ثانی با موحدہ و الف و فتح دال
مہملہ و سکون جیم ف سنبادہ ھ کرنڈ کہ برو قراز ہا تیز کنند
طاب ۲ ی ۳ ق مقرح۔

تنمیق الخاء المعجمہ

سنخ ف بفتح اول و ثانی و سکون خاء معجمہ م نمک۔

تنمیق الدال المہملہ

سنجد ف بکسر اول و سکون ثانی و کسر جیم و سکون دال مہملہ م غبیرا۔

سنساد بفتح اول و سکون ثانی با سین مہملہ ثانی و الف ف جای پتری

تنمیق الراء المہملہ

سنجفر بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم و سکون فاء و راء مہملہ م زنجفر

سندر ف بفتح اول و سکون ثانی و ضم دال مہملہ م سندروس۔

سندور ہ بکسر اول و خفاء ثانی و ضم دال مہملہ و سکون واو م سرنج۔

سنگمیز ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح کاف فارسی و کسر میم
و تحتانے مجہول م جانوریست پرندہ۔

سنگین سار ف بفتح اول و سکون ثانی و کسر کاف فارسی
و سکون تحتانی و نون ثانی با سین مہملہ ثانی و الف نام طائریست
سیاہ رنگ کہ بر پشتش نقطہاء سفید باشد م سارو۔

سنور ع بکسر اول و فتح ثانی مشدد و سکون واو ف گربہ بلی طح

تنمیق الزاء المعجمہ

سنز ف بضم اول و کسر ثانی و سکون زاء معجمہ م سیاہ دانہ۔

سنگویز بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی و کسر واو و سکون
تحتانی ع زنجبیل ہ سونٹھ۔

تنمیق السین المہملہ

سندروس ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح دال مہملہ و ضم راء
مہملہ و واو مجہول و سین مہملہ ثانی م صمغیست شبیہ بکہربا زرد رنگ
و از آن سست تر و سرخ تر با اندک تلخی بخلاف کہربا و سہ قسمت زرد و باطن
سرخ و براق و بہترین اقسام و دیگر مائل بکبودی و سست و یکی سیاہ
و سبک و صلب و خوب طح ی ۲ گویند اق مجفف خ صافی
ش نیم مثقال ص بوزیدان ل کھربا و لک۔

سندوقس یونانی بفتح اول و سکون ثانی و ضم دال مہملہ

طاح راگویند ق محلل لبن مسہل خ تازہ بزرگ دانہ ش یک کف ص بریان کردن و با عسل خوردن ل بزرگتان در تلبیس و در معاجین مغز بادام یا خشخاش سفید و عسل۔

سم ع بفتح اول و سکون ثانی ف زہر و سمیش ہ بس۔

تنمیق النون

سمندر سپین ہ بفتح اول و ضم ثانی و سکون نون و ضم دال مہملہ و سکون راء مہملہ و کسر موحدہ فارسی و اظہار ہا و تحتانی مجہول و نون ف کف دریا۔

سمندر لون ہ بفتح اول و ضم ثانی و دال مہملہ مشدد و سکون راء مہملہ و ضم لام و واو مجہول خ ملح محیط ف نمکدریا۔

سمقمون بفتح اول و سکون ثانی و فتح قاف و سکون سین مہملہ ثانی و فتح میم ثانی و ضم حاء مہملہ و سکون واو و ہم اذان الفار۔

سمن ع بفتح اول و ثانی ف روغن گاؤ ہ گھی و گھیو ط

ح راق منفح محلل لبن خ تازہ ص جمیع مقویات معدہ و دماغ

ل مسکہ بضم اول و فتح ثانی ف گل سرخ۔

سمور سیون یونانی بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو و راء مہملہ و کسر موحدہ و ضم تحتانی و سکون واو و ثانی ف گرفس ہندی۔

سمین ع بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی ف چربی گوشت

طاح رخ ماخوذ از حیوان مستکمل ص بخبیل ق محلل۔

سمینون بفتح اول و سکون ثانی و کسر نون و ضم تحتانی و سکون واو و ہم سمنہ و ہر تکیبی کہ بدن را فربہ کند آنرا سمنہ خوانند۔

تنمیق الطاء المہملہ

سمانہ ع بفتح اول و ثانی و الف و فتح نون و خفا و ہاء ہم جانور است معتبر

سمنہ ع بضم اول و سکون ثانی و فتح نون ہم حب السمنہ ف نقل خواجہ ہ چربو بنی۔

سمہ ف بکسر اول و فتح ثانی م رنگ سبز کہ بروی آب بہم رسد۔

تنمیق التحتانی

سمانی بفتح اول و ثانی و الف و کسر نون ف مرغیست در بیابان کہ او را اقیسل العرب خوانند بدان سبب کہ چون آواز رعد بشنود بمیرد۔

سمسم بری بکسر ہر دو سین مہملہ و سکون ہر دو و سیم و فتح موحدہ و کسر راء مہملہ مشدد و یای تحتانی م طلبنک و چلبنک ف تخم زرخار۔

تنسیق النون و تنمیق الالف

سناع ع بفتح اول و نون و الف ہ بھون تزور و مہار فواتح طاح

ی ق سہل سوداخ مکی و حجازی کہ بابرگہای مورد بماند و گرد

از ہر دو طرف املس و خضرتش مائل بزردی و پاک از چوب و خ

ش در مطبوخ از چہار درم تا ہفت درم و در کوفتہ تا سہ درم ص

ہلیلہ زرد و بنفشہ و ورق گل و صمغ عربی و کتیرا یا اجاص و تمر ہند

ل از یکی یکوزن و نیم سناء نجدی یا مصری یا دو وزن

و دیگر گویند بسفایج و شاہترہ۔

سنگھاڑا ہ بکسر اول و خفا ثانی و فتح کاف فارسی و خفا

و الف و راء مہملہ م خمریست شبیہ شاہ خار و ار رستنی ہند است بلکہ

فندق کہ در آبہا روید و بالای ثمر او سہ خار باشد۔

تنمیق الموحدہ

سنبل الطیب ع بضم اول و سکون ثانی و ضم موحدہ

لام و کسر طاء مہملہ مشددہ و سکون تحتانی و موحدہ ثانی ہ چیزی

ای ۲ گویند ۳ منفح محلل مقوی دماغ و محل خ سوری

سملق جبلی ع بفتح جیم وموحدہ وکسر لام م جلیوطاح ر۔

تنمیق المیم وتنمیق الالف

سمک العسیدا ع بفتح اول ومیم وکاف وہمزہ مکیہ ہا وفتح حملو مہملہ وسکون تحتانی با دال مہملہ والف ماہی ست کہ در چشمہ بود نزدیک بدریہ صیدا از زمین خام ومانند ریگ ماہی کوچک بود وبجز فصل بہار کہ ہنگام ہیجان آبہاست صید نشود منقوا کرد خ ز طاح ش نیدرم۔

سمیکا ع بضم اول وفتح ثانی وسکون تحتانی باکاف ف ماہی خرد۔

تنمیق الخاء المعجمہ

سمار وخ ف بفتح اول وثانی والف وضم راء مہملہ وسکون واو وخاء معجمہ م سمار وغ۔

تنمیق الراء المہملہ

سم الجمار ع بفتح اول وضم ثانی مشدد وسکون لام وکسر جاء مہملہ باسیم ثانی والف وراء مہملہ ف خرزہرہ۔

سم الفار ع بفتح اول وضم ثانی مشدد وسکون لام بافا والف ف مرگ موش ہ سنبل کھار۔

سمندر وسمندور ف بفتح اول وثانی وسکون نون وضم دال مہملہ در لغت اول وسکون واو در لغت ثانی حیوان مشہور کہ در آتش قرار کند

سمور بفتح اول وضم ثانی وسکون واو جانور یست مشہور کہ در ترکستان بسیار می باشد م مطنک طاح ی۔

تنمیق الغین المعجمہ

سمار وغ بفتح اول وثانی والف وضم راء مہملہ وسکون واو وغین معجمہ ف کلاہ ماہی ہ گلن مہول وکتھی۔

تنمیق القاف

سماق ع بضم اول باثانی والف وقاف ہ تنرق تم وسالبتہ وتم تم ف درختیست کہ مستعمل پوست واے اوست وقوتش تا سہ سال باقیماند وا ب ۲ گویند ای ۳ ق قابض مقوی معدہ مانع تازہ وسرخ حص مصطگی ل حاقض واترج بازرشک یا خطمی وبہ دانہ شان وبفتح اول ہ غلہ اکنگنی۔

سمسق بکسر اول وبفتح نیز وسکون ثانی وفتح سین مہملہ ثانی وسکون نیز ع اذان الفار ہ معاکنی قسام میباشد وابتا نیش ۳ سر وحص مرزنجوش

تنمیق الکاف

سماروک ف بفتح اول وثانی والف وضم راء مہملہ وسکون واو وکاف کبوتر۔

سم السمک بفتح اول وضم ثانی مشدد وفتح سین مہملہ مشدد ثانی وسیم ثانی م ماہیزہرج۔

سمک ع بفتح اول وثانی ف ماہی ہ مچلی زمین طا تازہ ماہو ب ۲ گویند ی ۲ ونمکسود ج می ق مقوی مغذی مبہی خ صحری رقیق پوست کوچک فلوس متوسط در خردی وبزرگی وزائد ومنتہ از بدبوی وسکنش آب شیرین سنگریزہ یا ملی وبرتابہ بریان کردہ ص عسل وروغن بادام وفلفل بعد از وزنبیل مربا وشراب ل لحم

تنمیق اللام

سماعیل بفتح اول وثانی والف وکسر قاف وسکون تحتانی ولام م سماق

سمندل وسمندول ف بفتح اول وثانی وسکون نون وضم دال مہملہ در لغت اول وسکون واو در لغت ثانی م سمندر۔

تنمیق المیم

سمسم ع بکسر ہر دو سین مہملہ وسکون ہر دو میم ف کنجد ہ تخم

کسر موحدہ در لغت ثانی و کسر واو در لغت ثالث م جند بیدستر

تنسیق اللام و تنمیق الالف

سلق الماء ع بکسر اول و سکون لام و ضم قاف و سکون لام ثانی با میم و الف ممدودہ م جار النہر

تنمیق الفوقانی

سلاجت ہ بفتح اول و ثانی و الف و کسر جیم و سکون فوقانی م قسمی از سلارش

سلت ع بکسر اول و سکون لام ف جو برہنہ

سلحفات ع بضم اول و فتح ثانی و سکون حاء مہملہ با فاء و الف و فوقانی ہ کچھوا طع ق مرطب خ بزرگ ص درد

تنمیق الدال المہملہ

سلسد ہ بفتح اول و سکون ثانی و فتح سین مہملہ ثانی و سکون دال مہملہ م سلسی

تنمیق الراء المہملہ

سلور بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو و راء مہملہ ف نوعی از ماہی ست در نیل مصر

تنمیق السین المہملہ

سلارس ہ بکسر اول و ثانی و الف و راء مہملہ و فتح راء مہملہ ثانی و سکون سین مہملہ ثانی م میعہ سائلہ

تنمیق الطاء المہملہ

سلیط یونانی بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و طاء مہملہ ف روغن زیتون غیر مغشوش و سریع الانتشار بر سطح بدن

تنمیق القاف

سلق ع بکسر اول و سکون ثانی و قاف ف چقندر طح ی ق محلل ملطف مجلی خ شیرین سفید ص سرکہ ل شلغم

سلمق بفتح اول و سکون ثانی و فتح میم ہ کبتی

تنمیق الکاف

سلک ع بضم اول و فتح ثانی و سکون کاف ف کبک بچہ نر

تنمیق المیم

سلجم ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم و سکون میم ف شلغم طح ر ۲ ق مدر خ بستانی تازہ ص توابل ل جزر

سلم بفتح اول و ثانی م درخت مغیلان

تنمیق الہاء

سلاحہ بفتح اول و ثانی و الف و فتح حاء مہملہ و خفاء ہا ف بول بز کوہی ست کہ بہنگام تہیج بر سنگ گردہ باشد و سنگ سیاہ گردد مانند قیر تنک

سلاقہ بفتح اول با لام و الف و فتح قاف شیرہ انگور و گویند مزوبہ

سلخ الحیہ ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم خاء معجمہ و سکون لام و فتح حاء مہملہ و تحتانی مشدد ف پوست افگندہ مار ہ کینچلی ط ب ی خ ماخوذ از مار نر سفید

سلیخہ بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و فتح خاء معجمہ ف پوست درختی ست ہ کھیلی و کھیلا طح ی ۲ گویند ۳ مجفف ملطف مدر مقوی دل و معدہ خ سرخ سطبر اندک تلخ تمام عفص و چون بشکنند بر پیوند لحمی ماند و دراز قبضہ و سوراخش مانند قرفہ پیچیدہ ش یکدرم ص کثیرا یا لک ل دارچینی یا اسارون

تنمیق التحتانی

سلق بری ف بکسر اول و سکون ثانی و کسر قاف و فتح موحدہ و کسر راء مہملہ مشددہ و سکون تحتانی م نوعی از حماض

سکز ف بفتح اول وکسر ثانی وزای معجم م مصطگی وگویند سقز۔

تنمیق الکاف

سک المسک بضم اول وکاف مشدد وسکون لام وکسر میم وسکون سین مہملہ ثانی وکاف ثانی ف مرکبی ست از مازو وفاغره وفلفل وبسباسه وسنبل الطیب وعسل طاحی ۲۔

سکسک ف بضم اول وسکون ثانی وضم سین مہملہ ثانی م درخت تاج۔

سک بضم اول وسکون ثانی ع مرکبی ست وگویند معادن آملط

ح ی ق مقوی دل نخ خوشبوص صنملل آملہ وگویند سنبل

وبفارسی بکسر اول م سرکہ۔

تنمیق النون

سکاہن ف بکسر اول وسکون ثانی ومد ہمزہ وفتح ہا وسکون نون

م رنگ سیاہی کہ از سرکہ وآہن سازند وبدان جامہ وچرم رنگ کنند۔

سکنجبین ع بکسر اول وفتح ثانی وسکون نون وضم جیم وکسر موحدہ

وسکون تحتانی ف سرکہ وانگبین کہ مساوی مخلوط کنند ق مقوی

مفتح مقطع ملطف غلیظ ومسکن حدت خون وصفرا ومضر صاحبان سعال

ومحرق آبہ حصبہ ص ہاضم الشعیر جلاب وشربت نیلوفر۔

سکنگبین ف بکسر اول وفتح ثانی وسکون نون وضم کاف

فارسی وکسر موحدہ وسکون تحتانی م سکنجبین۔

تنمیق الطاء المہملہ

سکاسته وسکاشه وسکاسه سکاشته بضم اول وثانی والف

در ہمہ لغات وسکون سین مہملہ ثانی وفتح فوقانی وخفای ہا در لغت

اول وفتح سین مہملہ در لغت ثانی وسکون شین معجمہ وفتح فوقانی در لغت

ثالث وفتح شین معجمہ در لغت رابع م رکاسہ۔

سکسنبویہ رومی بفتح اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ ثانی وسکون

نون وضم موحدہ وسکون واو وفتح تحتانی ف تخم سپستان

وگویند بیخ پنجکشت۔

تنسیق الکاف الفارسی وتنمیق الموحدہ

سگلاب ف بفتح اول وسکون کاف فارسی بالام والف وموحدہ

حیوانیست شبیہ بسگ کہ در دریا بہم رسد ہم جند بیدستر او دبلاو۔

تنمیق الراء المہملہ

سکر ف بضم اول وثانی م رکاسہ۔

سگنگور ف بفتح اول وثانی فارسی وسکون نون وضم کاف فارسی

ثانی وسکون واو ع عنب الثعلب۔

تنمیق الکاف

سگگ ف بفتح اول وثانی فارسی وسکون کاف ہ چنچرا۔

تنمیق الکاف الفارسی

سگ ف بفتح اول وسکون ثانی ع کلب ہ کتا۔

تنمیق الواو

سگلاو ف بفتح اول وسکون ثانی فارسی بالام والف

وواو مجہول م سگلاب۔

تنمیق الہاء

سگلاہ ف بفتح اول وثانی فارسی وفتح لام وخفای ہاہم سرگین سگ۔

سگزنہ ف بضم اول وثانی فارسی وسکون زاء مہملہ وفتح نون وہاہم رکاسہ۔

تنمیق التحتانی

سگ آبی وسگلابی وسگلاوی بفتح اول وسکون ثانی فارسی در ہر لغت

ومد ہمزہ وکسر موحدہ وسکون تحتانی در لغت اول ولام والف و

یا ذکر گاو خشک سوده و نیموزن تخم زردک —

تنمیق الزاء المعجمه

سقز — بفتح اول و کسر ثانی مشدد و سکون زاء معجمه ع علک الانباط و علک البطم ف صمغ درخت بن —

تنمیق السین المهمله

سقنقس — بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم قاف ثانی و سکون سین مهمله ثانی م سقنقور —

تنمیق اللام

سقاقل — بفتح اول با ثانی و الف و ضم قاف ثانی و سکون لام م شقاقل که بیخیست ق تا چهار سال باقیست ط ا گرم ۲ تر مبهی مفتح قاطع بلغم مقوی کمر مسخن گرده و معده و جگر و مصدع و مضر اشتها ص عسل و مربای او با عسل بیغائله و مقوی ارواح و قوی ش تا پنج درم ل در تقویت باه حب صنوبر و بوزیدان —

تنمیق النون

سقن — ع بفتح اول و کسر ثانی و سکون نون ع دبس ف بیلان یعنی عسل رطب —

سقوردیون — یونانی بضم اول و ثانی و سکون واو و راء مهمله و فتح دال مهمله و ضم تحتانی و سکون واو ثانی م سیر بری

سقولوقندریون — یونانی بضم اول و ثانی و سکون واو و ضم لام و سکون واو ثانی و فتح قاف ثانی و سکون نون و فتح دال مهمله یا معجمه و سکون راء مهمله و ضم تحتانی و سکون واو ثالث و نون م اسقولوقندریون ف زنگی دارو ط ح ای ۲ گویند مع ق ملین ش دو درم ص درد یا مصطگی یا عسل ل غافث یا کمادریوس

یا پوست کبر یا نیموزن آن تخم کرفس —

تنسیق الکاف و تنمیق الالف

سکیرعلا — یونانی بفتح اول و کسر کاف و سکون تحتانی و فتح راء مهمله و سکون عین مهمله با لام و الف م بسفایج —

تنمیق الجیم

سکبینج — یونانی بفتح اول و سکون ثانی و کسر موحده و سکون تحتانی و فتح نون و سکون جیم ف صمغی ست مثل انگوزه ه گندل خوانند و ح ی ۳ ق محلل ملطف مفتت خ صافی بیرون سرخ اندرون سفید زود گدازنده و بویش مشابه حلتیت و قنه و تیز بوی باشد ش از یکدرم تا یکمثقال ص رب السوس ل بارزد سفید یا نیموزن جاوشیر یا مقل و صبر و آس و جاوشیر از هر یک یکدانگ یا نیموزن آن

سکج — ف بفتح اول و کسر ثانی م مویز —

سکوهنج — ف بضم اول و ثانی و واو مجهول و فتح ها و سکون نون م خارخسک

تنمیق الراء المهمله

سکر العشر — بضم اول و فتح ثانی مشدده و ضم راء مهمله و سکون لام و ضم عین مهمله و سکون شین معجمه و راء مهمله ثانی ف صمغیست که از درخت عشر یعنی آک بیرون می آید در موضع گل وی که خشک گردد جمع میشود و آنرا بدین نام خوانند م تیغال و شکرک کوهی ط مع

سکر — ع بضم اول و فتح ثانی مشدد ف شکر ط ح را گویند ی ق مجلی ملین خ سفید شفاف هندی ش بست درم ص رمان ترش و سائر حموضات یا به و طباشیر ل آلوی سیاه یا مویز خراسانی یا عسل من —

تنمیق الزاء المعجمه

و دال مهمله مع سنگ زراع قطاه -

سقند سفید - بفتح اول و ثانی و سکون نون و کسر دال مهمله و فتح سین مهمله ثانی و کسر قاف ثانی و تحتانی مجهول ه اسپند -

تنمیق الراء المهملة

سفرف بضم اول با ثانی و سکون راء مهمله مع سیغول ه ساهی -

تنمیق السین المهملة

سفاوریکوس - یونانی بفتح اول و ثانی و الف و کسر دال مهمله و سکون تحتانی و ضم کاف و سکون واو و سین مهمله ثانی ف نوعے از پیاز بری طح ی -

تنمیق اللام

سفال - ف بکسر اول و فتح فا با الف و لام م گل پخته ه شکری و استخوان و پوست گردگان و بادام و پسته و فندق و پوست انار خشک شده و امثال آن را نیز گویند -

سفرجل - بفتح اول و ثانی و سکون راء مهمله و فتح جیم و سکون لام ف آبی ه بهی طب ی ۲ ق قابض و حابس خون و مقوی و مفرح دل و معده خ بزرگ رسیده سش ده درم از آب او ص رطبها مسل ل کشتری و گویند دل را و خفقان سازد و از گرانی باکیزه کند و چشم را بصارت دهد و اگر زن حامله بخورد فرزند خوب رو شود

تنمیق النون

سفندولیون - یونانی بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم دال مهمله و سکون واو و کسر لام و ضم تحتانی و سکون واو و نون ثانی ف زیره باری -

تنمیق الصاد

سفنج ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم فارسی و خط ام خربزه نا رسیده -

تنمیق القاف و تنمیق الالف

سقمونیا - ع بفتح اول و سکون قاف و ضم میم و سکون واو و کسر نون با تحتانی و الف مقصور است مسهل و از سیتوعالست ف محمودة طح ی ۳ گویند ۲ ق مسهل صفراخ انطاکی صافی سبک برنگ ابریشم و بمالیدن دست خرد شود و سفید بود و چون در آب حل کنند مانند شیر ماند هش از یکقیراط تا دو دانگ ص معجون ساختن با آب بنفشه و سیب و گلاب کرده و نقیع کرده با عسل سایق لوزه و قرص تنک سازند و در سایه خشک کنند و قدر شربت بیشتر از معجون ندانند بعد از انکه در به یا شراب یا سیب یا پیاز یا زردک شوی کرده باشند ص کثیرا با مصطگی و انیسون و نشاسته یا روغن بادام و دوقو اگر محموده را با بنفشه صلا کنند کار شوی کند ل سه وزن حب الخروع یا ماهوزانه -

تنمیق الراء المهملة

سقار - بضم اول و فتح ثانی و الف ف ساجی -

سقفور - بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم قاف ثانی و سکون واو و راء مهمله ف ریگ ماهی گویند که از نسل تمساح است و آن چنان است که نهنگ بر ساحل رود نیل خایه می نهد و بچه می شود و هر دو در آب رود نهنگ است و انچه بر ریگ میماند سقفور است ط چون تازه بود ح ۲ و چون خشک گردد و حرارت او زیاده تر شود و گویند ح ۲ می اق مسهی مع رکه در وقت بهار بر سر بهیجان ایشان صید کرده باشند سش از گوشت وی یکمثقال تا سه مثقال ص عسل یا شوربای عدس ل خصی اشتلب تنها یا با عسل

سطیون - سریانی بفتح اول وسکون ثانی وکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی وضم عین مہملہ وسکون واو ونون ف سیرک گاؤ رومی -

تنسیق الطاء المہملہ وتنسیق الالف

سطرکا - رومی بفتح اول وطاء مہملہ وسکون راء مہملہ باکاف والف ہم سطرک طاء ہم گرم خشک ص مخم ازیاذل سعیہ سائلہ -

تنسیق الحاء المہملہ

سطاح ع بفتح اول وثانی والف وحاء مہملہ ہم ہر نباتیکہ بر روی زمین گستردہ شود وابدین نام خوانند -

تنسیق السین المہملہ

سطراطیوس - یونانی بفتح اول وسکون ثانی باء مہملہ والف وکسر طاء مہملہ ثانی وفتح یاء تحتانی وضم تحتانی وسکون واو وسین مہملہ ثانی ف نباتی ست کہ او رانیخ نیست وبر روی آب پیدا شود وقش مانند ورق بادنجبویہ بود وکوچک تر از وواز نعناع بزرگتر طب -

سطیوس - یونانی بضم اول وسکون ثانی وضم تحتانی وسکون واو وسین مہملہ ثانی ہم گلنار -

تنسیق الکاف

سطراک وسطواک سریانی بفتح اول وسکون ثانی باء مہملہ والف وکاف در لغت اول وباء واو در لغت ثانی ہم زرنباد -

تنسیق النون

سطرونیون سریانی بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون واو وکسر نون وضم تحتانی وسکون واو ونون ثانی ف چوبک افشان -

تنسیق العین المہملہ وتنسیق الدال المہملہ

سعدرع بضم اول وسکون عین مہملہ ودال مہملہ وفتح طاء مہ

گوئید ۳ ق مہملہ در وقت سقی وقوی وباء موحدہ وصاد مہملہ وخ کوفی فرہ بخوشبوی بستانی سفید بعد از ان شیرازی بعد از ان ہندی کہ چون سیاہی از وتخم اشند سفید وفربہ بود دش یکدرم ص قئ وصندل وہیسون وگوید حس وخیارل واجینی وموج -

تنسیق الراء المہملہ

سعرف بضم اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وسکون راء مہ گیاہیست مثل ترہ کہ گروہ سانتھر -

تنسیق العین المعجمہ وتنسیق الدال المہملہ

سغودف بضم اول وغین معجمہ وسکون واو ودال مہملہ وفتح عین نگوا

تنسیق الراء المہملہ

سغبر - رومی بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وراء مہملہ خرس

سغرف بضم اول وفتح ثانی جانوریست کہ سینہای ابلق ش آن باشد وچون کسی قصد گرفتن آن کند خود را چنان بجبانا آن سینہا بر انکس بخیزد وہ سابی -

تنسیق النون

سغبین یونانی بفتح اول وسکون ثانی وکسر سین مہملہ وسکون تحتانی ونون ج

تنسیق الطاء

سغرنہ ف بضم اول وفتح ثانی وسکون راء مہملہ وفتح وخفاء ہام سابی وسیبی -

تنسیق الفاء وتنسیق الجیم الفارسیہ

سفج ف بفتح اول وسکون فاء جیم فارسی ہم تخریزہ نارسیل

تنسیق الدال المہملہ

سفرود ف بفتح اول وسکون فاء وضم راء مہملہ

...مسکون تحتانی ونون وفتح کاف فارسی ثانی وسکون راء مهمله
...با دال مهمله والف ونون هم جعل۔

سرون ف بفتح اول ونم ثانی وسکون واو هم شاخ حیوان۔

سریقون سریانی بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ونم
...ثانی وسکون واو ونون ه سنبیور۔

تنمیق الواو

سرو بفتح اول وسکون ثانی وواو مجهول ف نخلیست مشهور
...ع گنبرج ب ری ۲ گونید ب گونبرج ی ۲ ق قابض
...ج سبز تازه حص صمغ ل نمیوزن پوست انار وگونید قرطانا
...از زرت وبضم راء مهمله شاخ حیوان۔

تنمیق الهاء

سره بضم اول وسکون ثانی وفتح لام وخفاء هاء مثقل۔

سره والله ف بضم اول وسکون ثانی باواو والف وفتح لام هم
...سنگ برسرش نما هاء تیز لو نمرد هرگاه که بیامد سرد رجامه فرو رود وبجدا نشود

سرو سیاه ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر واو وسین مهمله ثانی
...ثانی والف واظهار هاء هم درخت کاج وناژو ع عنصور عرعار ه چیراط
...هم خشک حص سکنجبین ل در رقوت باه مثقل وا المحاسب رطل
...واحتاسب الغار۔

سرخه ف بفتح اول وکسر ثانی وسکون حجانی وفتح خاء نقطه دار هم مرغ
...ع صعوه ه حمیرا۔

تنمیق التحتانی

سرخ های ف بضم اول وسکون ثانی وخاء معجمه باموحده
...والف وتحتانی هم سبزه تر تیغ حماض ه چوکا۔

سرطان بحری وسرطان نهری وسرطان هندی

ع بفتحات اول وسکون تانی باطاء مهمله والف وکسر نون وفتح
معجمه وسکون حاء مهمله وکسر باء مهمله ثانی وسکون تحتانی ولغت ثانی
بفتح نون وسکون باء مهمله وکسر راء مهمله وسکون تحتانی ولغت ثالث
بکسر باء مهمله وسکون نون وکسر دال مهمله وسکون باء تحتانی ف خرچنگ
ه کیکرا ط بحری یعنی دریائی ب ی ونهری یعنی جوئی ب
رو هندی ب رو نهرق اوی ۳ ق بحری مجلی خ نهری
انجوی بزرگ شیرین آب ش از یکدرم تا پنجدرم ص باباته بخور پاشیده
قهی ل انبحری وغ یا سرطان خشک یا صدف یا خذف جینی۔

سرکه هندی بکسر اول وسکون ثانی وفتح کاف وهمزه ملینه وهاء
ثانی وسکون نون وکسر دال مهمله وباء تحتانی ف آبکامه کانجی۔

سروجبلی بفتح اول وسکون ثانی وکسر واو وفتح جیم وموحده
وکسر لام وبای تحتانی هم درخت عرعر۔

سروسهی بفتح اول وسکون ثانی وکسر واو وفتح سین مهمله ثانی وکسر با
باباء تحتانی هم سروی که راست باشد۔

سروی بفتح اول ونم ثانی وسکون واو وبای تحتانی هم شاخ حیوان۔

تنمیق السین المهملة وتنمیق الدال المهملة

سمسعد یونانی بفتح اول وسکون سین مهمله ثانی وفتح عین مهمله
وسکون نون ودال مهمله هم عود بلسان۔

تنمیق السین

سیسالیوس بفتح اول وثانی والف وکسر لام وضم تحتانی
وسکون واو وسین مهمله ثالث هم انجدان کاشم رومی۔

تنمیق النون

سرخند - بکسر اول وثانی وسکون نون ودال مہملہ ف جانکبد ه سوال وعشقہ را نیز خوانند -

تنمیق الراء المہملہ

سرف بفتح اول وسکون راء مہملہ ع بداس وبضم اول شرایکہ ازریخ سازند ونام نوعے از ماہی کہ طول آن یک گز ست وخرطومی بزرگ دارد وماند بیکان واکثر حیوانات را بدان گزند رسانند -

سرمور - ه بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وسکون واو وراء مہملہ ثانی م ساگ چوک -

تنمیق الزاء المعجمہ

سرخ مرز - ف بضم اول وسکون ثانی وخاء معجمہ وفتح میم وسکون راء مہملہ ثانی وزاء معجمہ م سرخ مرو -

سرونارف بفتح اول وسکون ثانی وکسر واو ونون والف م سرونج

تنمیق السین المہملہ

سرخس - ع بفتح اول وثانی وسکون خاء معجمہ وسین مہملہ ف وکیل دارد وآن چوبیست سیاہ رنگ کہ بر ساحل دریا رسند یابند وآن زہر باره است ه بسورا طرح ۲ و خشکا ق بفتح مخفف جالی بیاید ع خ سیاہ بزرگ کہ بعد از شکستن نشتقی بود سش ثناز نیم مثقال تا دو درم ص شیخ ارسنے یا فالوطر شکر سرخ ل تخم شبرم یا کشوث با قبیل -

سرخینوس - یونانی بفتح اول وسکون ثانی وکسر خاء معجمہ وسکون تحتانی وضم نون وسکون واو وبا مہملہ ثانی م شیطرج شرب ہندی بیخ نباتیست ط ۲ گرم وخشک وجالی محرق مجلد ومسہل اخلاط زجہ واستعمال او با شیر وسرکہ مفتح سدد ہا

وتنجیع باه ومسقط جنین وضماد برگ او مقرح جلد ست ش یکدرم ومضر یہ ص صمغ عربی وصمغ گل ارمنی وفوه ودرمان سبز زمرجان وبیدمشک انمخ -

سرس - ه بکسر اول وسکون ثانی وسین مہملہ ثانی درخت شمشاد ہندی پر منفعت ست ع لحیۃ الثیس -

تنمیق الشین المعجمہ

سرشق - بکسر اول وسکون ثانی وکسر میم وسکون شین معجمہ ه خوبانی -

تنمیق الفاء

شرف - ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح شین معجمہ وسکون فاه سرسون

تنمیق القاف

سرق - ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وسکون قاف وگاہے طاب ار ۲ ق بلین ص نمک واباز یرل اسپانا خ -

تنمیق الکاف

سرمک - ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وسکون کاف م اسفاناخ رومی ع سرق -

تنمیق الکاف الفارسے

سرنگ بفتح اول وثانی وسکون نون وکاف فارسی م آزاد درخت

تنمیق النون

سرسون - ه بفتح اول وسکون ثانی وضم سین مہملہ ثانی وسکون واو ونون ف سرشف واسفند سفید واسفاد سفیس ع خردل ابیض وخردل ابیض وخرنوب وخربق وحرف ابیض گویند مشہی و تنقیہ رطوبات وآروغ آزنده ودر سائر افعال مانند رشاد ز -

سرگین گردان - ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر کاف

انیسون بالقلة الحقاول نعناع وفتح یاسینبر

تنمیق الراء المهملة

سدر ع بکسر اول وسکون ثانی وراء مهملة ف درخت کنار ه بیر کا
ربکه مطب ی اق فالفتح سبز شیرین بهن ورق ش سوم ص کتیرا

تنمیق الطاء

سنبایه ف بفتح اول وسکون ثانی باسوحده فارسی والف
وفتح تحتانی وخفا رها پرنده ایست که درگوش رود هم هزار پایه
سده ف بفتح اول وثانی وخفا رها درختی ست که در دارالمرز
ماوراء النهر از دیگر بلاد ایران وتوران بیشتر شود وبثابه بزرگ
باشد که تنه او بدشواری در بغل سه چهار کس درآید وبرگهایش
بمرتبه انبوه که باین ازان نگذرد وخانه ویست سوار در سایه
آن درخت آرام تواند گرفت وبجدی سدور بود که برگ از دیگر
برگهای آن بلندتر نباشد وساقش بغایت موزون بود وبران
درخت چیزی گرد مانند خربطه که از چرم ساخته باشند بهمرسد وپر از
پشه باشد ودر ایام بهار درمیان آن خربطه آبی بهمرسد ودر تیر ماه
منجمد گردد مانند صمغی که آنرا بعوض صمغ در سیاهی کنند سیاهی را
رنگین وشفاف سازد وآنرا پشه خانه وپشه طاره پشه عال و
صلخلدا وسیاه شکدار وبازبن کرشم ورا مشکر وافغال پشه وکنجشک
وکنبک ودرد را نیز خوانند ع ضجر البق

تنمیق التحتانی

سدی ف بفتح اول وسکون ثانی وتحتانی مجهول بلغت
اهل مدینه ع غلال ف غوره خرما

تنمیق الراء المهملة وتنمیق الالف

سرپهونکا ه بفتح اول وسکون راء مهمله وضم موحده فارسی و
اظهار ها وسکون واو ونون باکاف والف هم فتحی از چرچرا

تنمیق الموحده

سراج القطرب ع بکسر اول باثانی والف وضم جیم وسکون
لام وضم قاف وسکون طاء مهمله وضم راء مهمله ثانی وسکون موحده
گویند که این نام مشتق از دو چیز ست یکی سراج وآن چراغ ست
دوم قطرب وآن جانوریست که آن را طینوث گویند ودر شب
روغن ست وچون این گیاه بشب روشنست ماوا مسکه ترست
پس مشابهت بسراج وقطرب هر دو که در شب روشن اند وگویند
که قطرب این گیاه را بدوست دارد ودر شبها طلب کند طاح ی ا
ق فا بض مزخ نوش نیدرم ص کتیرا ل زوفا یا بادا ورد

سرب ف بضم اول وسکون ثانی ه سیسا

سرخاب بضم اول وسکون ثانی باخا معجمه والف هم عربی
سرخ رنگ که مادهٔ آن حیض کند وسرخی که زنان باسفیدا بجهت
خوش آیندگی بر رخساره مالند وشرب

تنمیق الجیم

سرنج ف بکسر اول وثانی وسکون نون وجیم ه سندور

تنمیق الدال المهملة

سراو بفتح اول وثانی والف ودال مهمله ع خلال ف غوره خرما

سرخ هرو بضم اول وسکون ثانی وخا معجمه وفتح میم وسکون راء مهمله
ثانی وواو ستی باشد که برگش شبیه ببرگ پتان افروز بود وساق
آن سرخ خوش رنگ وخوش آینده وآن را تازک بدن نیز خوانند

سرساو بفتح اول وسکون ثانی باسین مهمله ثانی والف ف پنجانگشت

سپندان - بکسر اول وفتح ثانی فارسی وسکون نون باد ال مہملہ والف ونون ہ اسپند -

تنسیق الواو

سپید مرو - بفتح اول وکسر ثانی فارسی وتحتانی مجہول ودال مہملہ وفتح میم وسکون راء مہملہ وواو مجہول بناتی ست مانند بتبان الا آنکہ برگ آن سپید بود -

تنسیق الطاء

سپارہ - ف بفتح اول وثانی فارسی والف وفتح راء مہملہ ہم معنی بادہ

تنسیق التحتانی

سپاری - ہ بضم اول وثانی فارسی والف وکسر راء مہملہ وتحتانی ہم عنوبل

سپیدروی - ف بضم اول وفتح ثانی فارسی وتحتانی مجہول ودال مہملہ وضم راء مہملہ وسکون واو وتحتانی ہم قلم -

تنسیق التاء الفوقانی وتنسیق الراء المہملہ

ستاور - ہ بفتح اول وفوقانی والف وفتح واو وراء مہملہ ودال مشہور ہندیست

ستقور - ف بضم اول وثانی وسکون واو وراء مہملہ بطریق عموم ہر جانور چہارپای وبطریق خصوص اسپ وشتر

تنسیق الکاف

ستباک - ف بفتح اول وسکون ثانی موحدہ والف وکاف ہم سپیدسوختنی

تنسیق الکاف الفارسی

ستر نگ - ف بفتح اول وسکون فوقانی وفتح راء مہملہ وسکون نون وکاف فارسی نباتیست شبیہ باو می کہ در زمین چین روید گویند کہ نگونسار بود چنانچہ ریشاش بمنزلہ سوی سر باشد وزود مادہ دستہا در گردن ہم آوردہ باشند و پیہا در ہم محکم ساختہ و سر را پای راست بر پای چپ مادہ افتادہ و مادہ را بر عکس آن نر مگر کہ آن را کہ بند در میان بگیرد یا بند در پای چپ و بر گاہ کہ آید بگذارد از طرف راست و از آن خاک را خالی کنند چنانچہ باند کے قوت کندہ شود پس بسیار گاہ و یا سگ یا حیوان دیگر کہ بنایت گرسنہ باشد بر سر آن بہ بندند و ستہ ف یا پا بر آن بگذارند یا بدان بجانب طعمہ بدوند و آن از سر آید ہم از ترک مغز گیاہ کہ کن عبیر مرو الضم

تنسیق الطاء

ستہ - ف بفتح اول وثانی وخفاء ہا ہم انگور -

تنسیق الجیم وتنسیق الطاء المہملہ

سجلاط - یونانی بفتح اول وسکون جیم بلام والف وطاء مہملہ ف یاسمین -

تنسیق الکاف

سحبک - ف بفتح اول وضم ثانی ہم تیر وبیخ کہ باہم سیاہ وشبت را ریزہ ریزہ کردہ دران بریزند و انزاد و زناد و تیر انزخوا

تنسیق اللام

سنجبل - ع بفتح اول وثانی وسکون نون وفتح جیم ثانی ولام ف

تنسیق الخاء المعجمہ وتنسیق السین المہملہ

سخنیوس - بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وضم نون وسکون واو وسین مہملہ ثانی ہم اذخر -

تنسیق الدال المہملہ وتنسیق الموحدہ

سداب - بضم اول ودال مہملہ والف وموحدہ بندے سالقول وعامتی خوانند طرتراں حی ۲ وخشک آن ۳ گو ۳ گویند ۴ ق مقطع محلل وملطف مدر مغشی مفرح قے ب سبز تیزبوی کہ قیز ریک ورخت انجیر رستہ باشد ش

وفتح ہمزہ وسکون راء مہملہ ف پرسیاؤشان م سنبل ع کزبرۃ البیر
م راج ہنس وکرچاہ در نکوٹ ط مع مائل بگرمی وخشکی وملطف
ومجفف ومحلل ومنضج ومدر ص مصطگی ش از جرم او تا ہفت درم
واز آب طبیخش تا بیست درم ل جہت آلام شش بوزنش بنفشہ
ونصف آن اصل السوس۔

تنمیق الکاف

سبزک ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح زاء معجمہ م جانور کا سکینہ۔
سبک ف بکسر اول وفتح ثانی م جانوریست پرندہ کہ بخلاف شپرہ عاشق
نور آفتاب باشد۔

تنمیق اللام

سبزمال ف بفتح اول وسکون ثانی وزاء معجمہ با میم والف ولام م نوعی از انگور

تنمیق الطاء

سبادہ ف بضم اول با ثانی والف وفتح دال مہملہ وخفاء ہا م سنگی کہ
از آن فسان سازند وحکاکان نگین را بدان بتراشند وجلا دہند م سنبادہ۔
سبوسہ ف بفتح اول وضم ثانی وواو مجہول وفتح سین مہملہ وہا
م کرم گندم خوار وسبوس آرد۔

تنمیق التحتانی

سبزمالی ف بفتح اول وسکون موحدہ وزاء معجمہ با میم والف
وکسر لام وسکون تحتانی م نوعی از انگور۔

تنسیق الموحدۃ الفارسی وتنمیق الفوقانی

سپست ف بفتح اول وکسر موحدۂ فارسی وسکون سین مہملہ
ثانی وفوقانی م اسپست۔

تنمیق الخاء المعجمہ

سپاناخ ف بکسر اول با ثانی فارسی والف ونون با الف
ثانی وخاء معجمہ ہ ساگ پالک ط اسرو وتر وگویند مع ورملین طبع
وباقوت جالیہ ورادعہ وسریع الہضم تر وکم نفع تر از سائر بقول
مضر سپرز ص گل مختوم ش دو درہم۔

تنمیق الضاد المعجمہ

سپندیان الارض بکسر اول وفتح ثانی فارسی وسکون
نون وفتح دال مہملہ با تحتانی والف وضم نون ثانی وسکون لام
وفتح ہمزہ وسکون راء مہملہ م فراسیون۔

تنمیق الکاف

سپاروک ف بفتح اول وثانی فارسی والف وضم راء مہملہ
وسکون واو وکاف ف کبوتر۔
سپرک ف بکسر اول وسکون ثانی فارسی وفتح راء مہملہ م اسپرک۔

تنمیق اللام

سپل ف بفتح اول وثانی فارسی م سم شتر۔

تنمیق المیم

سپرغم ف بکسر اول وفتح ثانی فارسی وسکون راء مہملہ وفتح غین معجمہ
وسکون میم ع ریحان وضیمران وبادروج ہ بیری۔
سپرم وسپرہم ف بکسر اول وفتح ثانی فارسی وراء مہملہ در لغت
اول وسکون راء مہملہ وفتح ہا در لغت ثانی م سپرغم۔

تنمیق النون

سپستان بکسر اول وثانی فارسی وسکون سین مہملہ ثانی
با فوقانی والف ونون ف سنگ پستان ہ لسوڑا ط مع گویند بارد وگویند ج
رق ملین منضج پر گوشت ش از پانزدہ تا سی عدد ص آملہ ل عناب

فیلہ ہرچہ باد و رنگ و زبان آن وبخ نی یا آملہ و اقاقیا۔

تنقیق التحتانی

ساطرلون ۔ بفتح طا و مہملہ و سکون را مہملہ و ضم تحتانی و سکون واو و ضم خصی بالشطب۔

سائھی ۔ ہ بکسر فوقانی ہندی و اظہار ہا و سکون تحتانی

ساگون ۔ ع بفتح کاف فارسی و سکون واو و ضم تحتانی و سکون واو و ضم خصی بالشطب۔

ف تمی از شالی سرخ ہندیست۔

ساجی ۔ ہ بکسر جیم **ف** شجار۔

کہ برگہایش بگوش فیل ماند و مشتی بملس برگش چو زبان جوہان۔

ساری ۔ **ف** بکسر را مہملہ ام سار۔

سالیون ۔ **ف** بکسر لام و ضم تحتانی و سکون واو و ضم تحتانی کرفس کبیر

سالی ۔ بکسر لام ام انجدان رومی و کاشم رومی۔

تنقیق الموحدۃ و تنقیق الالف

سانھرلون ۔ ہ بسین مہملہ و الف و خفای نون و موحدہ و ہا و سکون را مہملہ و ضم لام و سکون واو و نون ثانی ع ملعبہ و طرانہ ران

سبع الشعرا ۔ بفتح اول و سکون موحدہ و ضم عین مہملہ و شین معجمہ مشددہ و فتح عین مہملہ ثانی بار اء مہملہ و الف ام افتیمون۔

سان ۔ **ف** سوہان و سنگی کہ بدان نجر و کارد و غیرہ تیز کنند و آنرا فسان نیز خوانند ع مسن۔

تنقیق الفوقانی

سانوان ۔ ہ بسین مہملہ و الف و خفای نون و واو و الف و نون غلیظ ہندی **ف** شاماخ۔

سبلت ۔ **ف** بکسر اول و سکون ثانی و کسر لام و سکون فوقانی ام سرشک

تنقیق الواو

تنقیق الجیم

سارو ۔ **ف** بضم را مہملہ و سکون واو ام سارو ج و بواو مجہول ام جانوریست سیاہ رنگ کہ در ہند بہر سد و مانند طوطی سخن گوید و آنرا شاشا و شارک نیز گویند۔

سبج ۔ ع بفتح اول و موحدہ و سکون جیم **ف** سفرجل ابی۔

تنقیق الخاء المعجمہ

ساور ۔ **ف** زر خالص کہ شکستہ و ریزہ ریزہ باشد ع قراضہ و نیز بوزہ خارہ ار سفید رنگ کہ در آتش نیک گزیاند و آنرا بچون ہیمہ بسوزند و نیز در سہان کرم پیلہ بگذارند تا پیلہ بران تند۔

سبخ ۔ **ف** بکسر اول و فتح ثانی و سکون خا و جیم نمک۔

تنقیق الدال المہملہ

تنقیق الطاء

سادہ ۔ **ف** بفتح دال مہملہ و خفای ہا ع سانج۔

سبو سپند ۔ **ف** بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو و کسر سین مہملہ ثانی و فتح موحدہ و فارسی و سکون نون ہ جوانسا۔

سارونہ ۔ **ف** بضم را مہملہ و سکون واو و فتح نون ام رازیانہ

تنقیق الشین المعجمہ

سافقہ ۔ بکسر نون و فتح قاف ام سیاہ شاہ۔

سپیوش ۔ **ف** بکسر اول و سکون ثانی فارسی و ضم تحتانی و سکون واو و شین معجمہ بثانی ام تخم اسبغول۔

تنقیق الضاد المعجمہ

سبع الارض ۔ ع بفتح اول و ثانی و ضم عین مہملہ و سکون لام

سامور۔ بضم میم وسکون واو وہم الماس۔

سایہ پرور۔ ہ بفتح تحتانی وخفار ہا وفتح موحدہ فارسی وسکون راء مہملہ وفتح واو وہم چینڈ۔

تنمیق الزاء المعجمہ

سامیز ف بکسر میم وسکون تحتانی وزاء معجمہ ہم سنگی کہ بآن کارد وشمشیر تیز کنند۔

تنمیق السین المہملہ

سارس۔ ہ بسین مہملہ والف وفتح راء مہملہ وسکون سین مہملہ ثانی ہم جانور ہندیست۔

ساسالیوس۔ بضم وسین مہملہ وہر دو الف وکسر لام وضم تحتانی وسکون واو وسکون سین مہملہ ثالث ہم انجدان رومی وکاشم رومی ط ح ی ۲ ل خردل سفید یا انجدان طیب۔

ساساس ف بسین مہملہ والف ہ طحلب کریست خرد کہ خون آدمی نجورد۔

ساوس ف بکسر لو وسکون تحتانی ہم نخالہ۔

سایوس ف بضم تحتانی وسکون واو وہم اسبغول۔

تنمیق الشین المعجمہ

سایہ خوش ف بفتح تحتانی وخفار ہا وضم خاء معجمہ وواو مہملہ وشین معجمہ درخت نارون۔

تنمیق الصاد المہملہ

سام ابرص ع بسین مہملہ والف وکسر میم وفتح ہمزہ وسکون موحدہ وفتح راء مہملہ وسکون الف مہملہ ف مارنگ وچلپاسہ وبکلی فہیچکی وتلکی ط ح ی ق مفسخ انجدبستامین باشد ص روغن زرد وعسل وآب گرم ل ضغ۔

تنمیق الغین المعجمہ

سانح ف بسکون نون معجمہ نام مرغیست مانند سار۔

تنمیق الکاف

سابرک ف بکسر موحدہ وسکون تحتانی وفتح راء معجمہ وسکون کاف ہم سابزج۔

سارتک وسارشک ف بفتح اول وسکون خاء معجمہ وفتح تاء مثناۃ فوقانی وسکون شین معجمہ وفتح کاف ہم سارک ف بفتح راء مہملہ ہم سارو۔

تنمیق الکاف الفارسی

سایہ برگ ف بفتح تحتانی وخفار ہا وفتح موحدہ وراء مہملہ ہم گیاہیست کہ چون فشرنجورد بخواب رود۔

تنمیق اللام

سال ہ بسکون لام ع سانح۔

تنمیق المیم

ساسم ف بفتح سین مہملہ ثانی وسکون میم زخمیست سیاہ ہم آبنوس۔

سام ف ہم آتش۔

سالم۔ پوستیکہ میان دنبی وچشم ست۔

سایم۔ چرندہ۔

تنمیق النون

ساخن ف بکسر خاء معجمہ وسکون نون ع سارو ج۔

ساداوران۔ بدال مہملہ والف ثانی وفتح واو وراء مہملہ والف ثالث ہم سولو القضاۃ وسیمک واوران گویند چیزیست مانند مگس کہ اندرون پنج درختان گرگان کہ مجوف شود باشد یا نبود وگویند میان درخت بطم کہن میباشد واوران آب خوانند ط ب ۲ ی ۳ ق قابض خ مائل بسرخی ش یکرنگ ص زعفران ل

ترتیب السین المہملہ وتنسیق وتنمیق الالف

سالامندرا سین مہملہ والف ولام والف ثانی وفتح میم وسکون نون وفتح دال مہملہ باراء مہملہ والف ثالث ف ہم نوعی از حضا ماقست کہ چہار پای دارد ودرکان نوشادر بسیار بود ودنبہ وی کوتاہ بود وسر نیش سیاہ بود وآن بزرگتر وپہن تر از سام ابرص باشد وگردن وی باریک بود ولون وی ابلق زرد و سیاہ بود وگویند چون در آتش اندازند نسوزد چون او را سنگ زنند کار گر نشود واز جملہ سموم قتالہ است مانند زرایح۔

تنمیق الفوقانی

ساسارکشت سریانی بصر ودو سین مہملہ وہر دو الف وراء مہملہ وکسر کاف وسکون شین معجمہ وفوقانی ف تخم الجرہ۔

تنمیق الجیم

ساینرج ف بکسر موحدہ وسکون تحتانی وفتح زاء معجمہ وسکون راء مہملہ وجیم ف مرورم گیاہ لفاح واقسام میباشد وقوتش تا چہار سال باقیماند وقوی ترین اجزا پوست بیخ لفاح ومستعمل ازان مصارہ وآب سائدہ او وپوست بیخ او در سکوم سرد وخشک وثمرش سرد وتر وجوف بیخ او معدم القوت۔

ساج ف بسکون جیم ماوہ منبع کنجد خورد کہ بعربی سمسم خوانند

کہ بہندی ساکہ گویند طاب ی ۳۔

ساوج ع بسین مہملہ والف وبکسر لام مہملہ وسکون جیم ف گویند برگ قرنفل ست وگویند برگ درختیست کہ دارچینی پوست اوست وکباب ثمر او وگویند برگ درخت مندل ست ۵ پترج

طاح ۳ ی ۲ گویند ح را گویند بلطف ومقوی معدہ خ تازہ کہ بیکر ویش بزردی مائل بود وبرودتی بسبزی مائل باشد وقوی رایحہ سیاہ مانند قرنفل روز زود شکستہ نباشد مش بکنتال **ص** مصطگی یا شراب بہ یا منہل ل سفرجل الطیب یا سلیخہ یا طالیسفر

ساج ف بکسر اول مہملہ جانوریست برندہ خوش آواز واو را بآواز وچہار تارہ تشبیہ کنند ہم سار وساسر یا چہ مشارک۔

سانج ف بفتح اول مہملہ وسکون نون غزی ست کوچک وضعیف سیاہ رنگ کہ در آخر با بجان سوران گویند وسارنگ وسلنج نیز خوانند۔

تنمیق الدال المہملہ

سادف بسکون اول مہملہ ضم خوک۔

سارع بکسر اول مہملہ ف نوکہ در بدن حیوان چسپد۔

تنمیق الراء المہملہ

سابرہ بسین مہملہ والف وفتح موحدہ وسکون راء مہملہ ف حیوانی ست مانند کہ از پرم او شلوار سازند وبنیکو مزہ شمشیر نیز طاگوشت اوح ی۔

ساخمکدار وسارشکدار ف بفتح اول مہملہ وسکون خاء معجمہ وکاف باوال مہملہ والف در لغت اول وسکون شین معجمہ ودر لغت ثانی ع شجرۃ البق۔

سارف جانوریست پرندہ سیاہ رنگ کہ خالہا سفید دارد وخویش آواز بود وبیشتر شکار مرغ کند نیز شتر را ہم مانند۔

ساسر ف بفتح سین مہملہ ثانی م شارک ہ شارو بفتح سین مہملہ ثانی نی کہ از و قلم سازند۔

سامندر ف بفتح میم وسکون نون وفتح دال مہملہ ہم سمندر کہ بحد آتش متکون شود۔

تنمیق الکاف

زیک ف بکسر اول وسکون ثانی وفتح جیم فارسی وسکون
کان م رودہ گوسپند کہ بریخ وگوشت بامصالہ پرکردہ قلیہ سازند
بزرگ ف بکسر اول وسکون ثانی وفتح زا مہملہ م فولاد جوہر دار۔

تنمیق الکاف الفارسی

زیک ف بکسر اول وسکون ثانی وکاف فارسی م جانوری
خرچہ خاکستری رنگ کہ زیر ہر دو پایش نرم ست وگوید چکیدہ آبش
نافی بود وآوازش بغایت خوش وحزین۔

تنمیق النون

زیت السودان ع بفتح اول وسکون ثانی وضم فوقانی
فتح سین مہملہ مشدد وسکون واو با دال مہملہ والف ف روغن
یک یعنی روغن بادام کوہی۔

زیت الہرجان بفتح ہاء مہملہ با جیم والف م زیت السودان
کون ع بفتح اول وسکون ثانی وضم فوقانی وسکون واو
یت مشہور ط رسیدہ او مع گزنج سی وناسیدہ ب
ی او گویند اطراف وبرگ لوب ۲ وانجیر از وسبز وناسیدہ
ت از زیت الانفاق گویند۔

زقون بکسر اول وسکون ثانی وزا مہملہ ثانی وضم قاف
ون واو ف نوعی از خدرخت سنجد کہ برنمیدہ بہ۔

زان بکسر اول وثانی بانون والف ۱۰ اجزائن۔

تنمیق التحتانی

ت زکائی بفتح اول وسکون ثانی وکسر فوقانی وزا مہملہ
ف وکسر موحدہ وسکون تحتانی م زیت شامی۔

تقیم الزا الفارسی وتنمیق الالف

ژاژ ف بروزن زاغ فارسی گیاہیست کہ بی تخم رسیدہ وغایت
بیمزگی باشد وچندانکہ آنرا بشتر نخایند نرم شود۔

ژاژ بیز ف بکسر ہ وسکون تحتانی وزا فارسی ثانی م بوسی مادہ ان

تنمیق الکاف

ژاژ وک ف بضم زا معجمہ فارسی ثانی وسکون واو وفتح
میم وسکون کاف م لوبیاع لبا۔

تنمیق الطاء

ژاژہ ف بفتح زا فارسی ثانی وخفاء ہا م ژاژ۔

ژالہ بفتح لام م تگرگ وشبنم۔

تنسیق الغین المعجمہ وتنمیق الطاء

ژغارہ وژغالہ ف بفتح اول وغا فارسی وغین معجمہ والف
وفتح راء مہملہ در لغت اول وفتح لام در لغت ثانی م تابن ارزن
وسرخی کہ زنان بر روی خود مالند۔

تنسیق الواو وتنمیق الزاء الفارسی

ژوژ ف بضم اول فارسی وسکون واو وزا فارسی ثانی م خاشاک

تنمیق الکاف

ژوژک ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح زا معجمہ وسکون
کاف پرندہ ایست سرخ فام بقدر کبوتر کہ گویند سر خاب۔

تنسیق التحتانی وتنمیق الطاء

ژیوہ بکسر اول فارسی وتحتانی مجہول وفتح واو وخفاء ہا
م سیاب ع زبق ہندی ہیراط ۲ سرد ۳ تر۔

زهرة الملح ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح راء مهمله وضم فوقانی وسکون لام وکسر میم وسکون لام ثانی وحاء مهمله ف بناتی ست که در نیل مصر بر روی آب پیدا شود و در آبها ایستاده شود و در نهرها نیز روید خ زعفرانی منتن شور گزنده

تنمیق الراء المهمله

زهر الحجر ع بسکون لام وفتح حاء مهمله وجیم وسکون راء مهمله م خراز الصخر

زهر ف بفتح اول وسکون ثانی ع سم ه بس

تنمیق السین المهمله

زهرة النحاس ع بضم فوقانی وفتح نون مشدد وبا حاء مهمله والف ف چیزیست که چون مس بگدازند و آب بران زنند پیدا گردد و آنرا بدین نام خوانند خ سفید

تنمیق الکاف

زهک ف بفتح اول وسکون ثانی وکاف م شیر زنان وشیر ماده حیوان نوزائیده ه پیوسی

تنمیق المیم

زهم بضم وفتح اول وسکون ثانی ومیم م زرنباد

تنمیق الیاء التحتانی وتنمیق الالف

زیرا ه بکسر اول وسکون تحتانی با راء مهمله والف ع کمون

تنمیق الموحده

زیتون الکلب ع بفتح اول وسکون ثانی وضم فوقانی وسکون واو وضم نون وسکون لام وفتح کاف وسکون لام ثانی وموحده م زیتون بری

تنمیق الفوقانی

زیت ع بفتح اول وسکون ثانی وفوقانی ف روغن زیتون طح رخ ترص عسل ل زرنب کهن وروغن خروع یا روغن ترب ودر ادویه قتاله زبد البحر

تنمیق الجیم الفارسی

زنج ف بکسر اول وسکون ثانی وجیم ف م نوعی از انگور که بغایت نازک وخوش لذت باشد

تنمیق الراء المهمله

زیتار ع بفتح اول وسکون ثانی با فوقانی والف وراء مهمله ف ثفل ودر وی زیت

زیر ف بکسر اول وسکون ثانی م اسپرک

تنمیق الزاء المعجمه

زیز ف بکسر اول وسکون ثانی با زاء معجمه ثانی م کتان ه السی

تنمیق السین المهمله

زیتون الحبش بفتح اول وسکون ثانی وضم فوقانی وواو وضم نون وسکون لام وفتح حاء مهمله وموحده وسکون سین معجمه م زیتون الکلب

تنمیق الضاد المعجمه

زیتون الارض بسکون لام وفتح همزه وسکون راء مهمله وضاد معجمه م بادریون

تنمیق القاف

زیبق ع بکسر اول وسکون ثانی وفتح موحده وسکون قاف ف جیوه وسیماب ه پارا طح ی محرق گویند ب ر ۲ ق مفسد خ زنده که مستعمل نکرده باشند وبغایت جهنده که از کرباس زود برآید وبلغت اکثیریان نامهای بسیار دارد

تحتانی و کسر لام با شین معجمه و الف و کسر میم و سکون تحتانی ثانی هم راسن

زنگار معدنی ف بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی و الف و کسر راء مهمله و فتح میم و سکون عین مهمله و فتح دال مهمله و کسر نون و سکون تحتانی هم توتیاے سبز و نیلا تھوتھا۔

زنگباری ف بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی با موحده و الف و کسر راء مهمله هم صمغ صنوبر ع رایتانج ه رال۔

تنسیق الواو و تنمیق الالف

زوفرا ع بضم اول و سکون واو و فتح فا با راء مهمله و الف ف سیرک گاذرونی طح ی ۲ ق ملطف خ نوش یدرم ص شقاقل ل زبره کرمانے۔

تنمیق الموحده

زوفا رطب ع بضم اول و سکون ثانی با فا و الف و کسر همزه و فتح راء مهمله و سکون طاء مهمله و موحده ف چرکیست که در دنبه و موی زیر شکم و کنج ران گوسفند جمع میشود بسبب گیاهی که شیر دارد و آن از نیوعات بود و چون بچرند بسبب حدت و قوت آن شیر و یخ بر دنبه میشان جمع شود و باشد که روان بود و آنرا بپزند و بقوام آورند و گویند هرگاه که ایل افعی را بخورد قوت طبیعت ایل دافع سموم ست حرکت کند تا دفع ضرر سم کند عرق بسیار بر پیشانی او جمع شود و کثیف گردد و آنرا زوفای تر خوانند و آن در غایت قوت بود ط ح ۳ راق منضج محلل ملین خ بسیار جرب ص و دل مغز ساق گاو یا موم روغن و لادن۔

تنمیق الجیم

زونج ف بفتح اول و ثانی و سکون نون با جیم هم امعاء و روده گوسفند که بگوشت و پیه پر کرده قاق کنند هم کلمه۔

تنمیق السین المهمله

زوفا یابس ع بکسر همزه و فتح تحتانی و الف و کسر موحده ف گیاهی ست که به برگ حنا ماند و بزوفا مصری مشهور طح ی ۳ ق ملطف منضج مدر قاطع کرمها خ مصری که از کوه بیت المقدس گیرند ش چهار درم ص صمغ عربی یا عناب ل فودنج و پرسیاوشان و نیموزن مرزنجوش۔

تنمیق الفاء

زوف بضم اول و سکون ثانی و فا بزبان سعدی سمرقندی لسان الحمل که بپارسی بارتنگ گویند و خرغول نیز خوانند۔

تنمیق القاف

زواوق بضم اول با ثانی و الف و ضم همزه و سکون واو ثانے ف سیاب۔

زوق بضم اول و سکون ثانی ف تخم خرمای جنگلی۔

تنمیق النون

زوان بفتح اول و ثانی و الف و نون هم یاسمین۔

تنمیق التحتانے

زونی ف بضم اول و سکون ثانی و کسر نون و سکون تحتانی هم زلو۔

تنسیق الهاء و تنمیق الالف

زهرگیا ف بفتح اول و سکون ثانی و راء مهمله و کسر کاف فارسی با تحتانے و الف هم گیاهی ست که هرگاه ورق او آدمی بخورد بمیرد۔

تنمیق الحاء المهمله

تنسیق النون وتنبیق الموحدہ

زنجبیل الرطب ع بفتح اول وسکون نون وفتح جیم وکسر موحدہ وسکون تحتانی وضم لام وفتح را مہملہ مشدد وسکون طاء مہملہ وموحدۂ ثانی ہ ادرک تر۔

تنبیق الدال المہملہ

زند ف بفتح اول وسکون ثانی ونون دال مہملہ م درخت مورد۔

تنبیق الراء المہملہ

زنبر ف بفتح اول وسکون ثانی وضم موحدہ وسکون راء مہملہ ع ابزار یس۔

زنجبار بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم والف ف زنگار طاح ی ۴ ق حلوا کال خراخوار۔ حدن مس سیاہ برص ف کردن آب گرم وشیر تازہ ودروغن وشوربای چرب ل اقلیمیا ونیموزن زنجبر ف یارو سنج۔

زنجفر بفتح اول وسکون نون وفتح جیم وسکون قاف ف سنگرف ہ اینگر طاح ی ۴ گویند ب اق مغسل ص روغن زرد وآب گرم ل مرد اسنج یا یاسلیقون۔

زنگبار بفتح اول وسکون ثانی وکاف فارسی وباء موحدہ وبعد الف ہ نیلا تھوتیا

زنور ف بفتح اول وضم ثانی وسکون واو م بن خرشۂ خرما وحیوان زلو۔

تنبیق الفاء

زنجفر ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم وسکون راء مہملہ وفاء م سنگرف۔

تنبیق القاف

زنبق بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وسکون قاف گلیست کہ ازاسوسن سفید گویند طاح ۲ گویند مع ری

تنبیق اللام

زنبل ف بفتح اول وسکون ثانی وضم موحدہ وسکون لام م انبر ہاپرس۔

زنجبیل ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم وکسر موحدہ وسکون تحتانی ولام ہ سونٹھ وسندھی طاح ۳ ی ۴ ق ملطف منشی ومقوی دماغ ومبہج چینی زردی بابل سق درم ص عسل یا قرقرحا کافرسل وارغلفل یا عاقرقرحا۔

تنبیق المیم

زنجبیل العجم بسکون لام ثانی وفتح عین مہملہ وجیم م اشترغار۔

زنم بفتح اول وسکون ثانی وسیم م معصفر۔

تنبیق النون

زنیان ف بکسر اول وسکون ثانی وتحتانی والف ونون ثانی م نانخواہ ھ اجوائن۔

زن بضم اول وسکون ثانی م خندروس ف ذرۃ مکہ وخطمی رومیہ وگندم مکہ یگی جوارطا مائل بحرارت ۲ خشک ومحلل بلغم وخون جامد وقابض طبع وثقیل وتقاح وغذائیت او غالب۔

تنبیق الواو

زنجرف بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم وراء مہملہ وسکون واو م سنجیت کہ زرد رنگ

تنبیق الھاء

زنبورہ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم موحدہ وسکون واو وفتح راء مہملہ وخفاء ہام زنبور بزرگ۔

زنبہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ م گلیست زرد بغایت خوشبو ع زنبق م سوسن آزاد طاح ۲ گرمی مع ملطف

تنبیق التحتانی

زنجبیل شامی بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم وکسر موحدہ وسکون

تنسیق الکاف

زغاک ۔ف بفتح اول وثانی والف وکاف م شاخ درخت انگور

تنسیق اللام

زغال ۔بضم اول وفتح ثانی والف ولام ہ کویلا۔

تنسیق النون

زغن ۔ف بفتح اول وثانی وسکون نون م تلیدازہ چیل

تنسیق الفا وتنیق الفوقانی

زفت ۔ف بکسر اول وسکون فا ربا فوقانی دوائیست

پسندیدہ کہ از صنوبر بری برحاصل شود وآن بر سہ قسم ست رومی و

یابس ورطب طرح ی ۲ ق محلل ملین محلی قروح خ براق صلابت

پاک املس مش اندرومی یکدرم تا دودرم ص کثیرا یا اسفیدراج

وکافور ل جاؤشیر وعلک البطم دمسوم وقطران۔

تنسیق الفاء

زفیر ف سانڈسی بکسر اول وثانی وسکون تحتانی وبعد تحتانی نیز آمدہ

وفتح تا ومعجمہ ثانی وفاء ثانی ف مناب۔

تنسیق القاف وتنیق المیم

زقوم ۔بفتح اول وضم قاف وسکون واو ومیم ہ سیندھ وشوھ بحر

تواند شجریست واقسام میباشد ط ۲ گرم وخشک ومحلل ریاح

موجبات وافع سدد سپرز وبہت فالج وتقرس وضماد آن شرباو

تشنج وانافہ ومصدع خمور ۔یا کنند وجلد ص شیر تازہ تر شہا تیز ل نقط۔

تنسیق الکاف وتنیق الموحدہ

زکاب ف بفتح اول وکاف والف وموحدہ ہم یا ثنین عربی جلو

تنسیق الکاف الفارسی وتنیق الموحدہ

زگالاب ۔ف بضم اول وکاف فارسی والف ولام و

الف ثانی وموحدہ ہم زکاب۔

تنسیق اللام

زکال ۔ف بضم اول وکاف فارسی والف ولام م انگشت

نا افروختہ واخگر نیز گویند ہ کویلہ بن سلگا۔

تنسیق الطاء

زکالہ ۔ف بضم اول بانانی فارسی والف وفتح لام وخفا ربا ہ دلو

تنسیق اللام وتنیق الکاف

زلوک بفتح اول وضم لام وسکون واو وکاف م چونک۔

تنسیق الواو

زلو ۔ف بفتح اول وضم لام وسکون واو م فیوچہ ع علق۔

تنسیق الطاء

زلہ ۔ف بکسر اول وفتح ثانی مشدد وخفا ر ہام جانوریست تنہا

بلکہ در ہوای گرم بخانہ وصحرا فریاد کند۔

تنسیق المیم وتنیق الجیم الفارسی

زمج ۔ بفتح اول وسکون میم وجیم فارسی ہ پشکنی بکسر اول وفتح

ثانی مشدد م جانوریست کہ آنرا جرخ گویند۔

تنیق الدال المہملہ

زمرد بضم اول وثانی ر اہملہ مشددہ وسکون دال مہملہ ثانیا وبلغ ط ب

ی ۲ ق مجلی بصر خ سبز شفاف کہ نہ پیکانہ اطلس شکل مرجان

تنیق النون المعجمہ

زنار ومج ف بفتح اول وثانی والف وضم راء مہملہ وسکون

واو ونون معجمہ م سمار وغ۔

زرقون - سریانی بفتح اول وسکون ثانی وضم قاف وسکون واو ونون م سرنج هم سندور -

زربون - بفتح اول وسکون ثانی وضم تحتانی وسکون واو م گل شقائق

تنمیق الواو

زردخو - ف بفتح اول وسکون ثانی ودال مهمله وفتح خاء معجمه وسکون واو م گیاهی ست که گلش زرد وخوشبوست -

زرد - ف بفتح اول وضم ثانی م زلو -

تنمیق الهاء

زرافه - ع بضم اول وثانی والف وفتح فا وخفاء ها ف شتر گاو پلنگ

زرده - ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مهمله م زردی میان تخم مرغ -

زرنبله - ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر نون وسکون تحتانی وفتح لام م ریواس

تنمیق التحتانی

زرجامی - ف بفتح اول وسکون ثانی با جیم والف وکسر میم وسکون تحتانی م نوعی از انگور -

زردک ریگی - ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مهمله وکسر کاف وراء مهمله ثانی وتحتانی مجهول وکسر کاف فارسی م شقاقل -

زرقوری - رومی بفتح اول وسکون ثانی وضم قاف وسکون واو وکسر راء مهمله وسکون تحتانی م رجل الغراب -

تنسیق العین المهمله وتنمیق الدال المهمله

زعفران الحدید - ع بفتح اول وسکون عین مهمله وفتح فا وراء مهمله وضم نون وسکون لام وفتح حاء مهمله وکسر دال مهمله وسکون تحتانی ودال مهمله ثانی ف ریم آهن وزنگ آهن که آنرا سوهان کرده بر روی صفحه پهن کرده تر کنند ودر جای نمناک گذارند تا زرد شود

بعد از آن کوبیده اجزای زرد شده را بگیرند وباز بدستور بگزارند وتکرار عمل نمایند تا همه زعفران گردد وبهترین اقساط خصوصاً در صناعت آنست که براده آن را با ربع او نوشادر سائیده در زمین نمناک دفن کنند تا ده روز مجموع زعفران میشود وگرم وخشک وقابض واز جمله سموم طح ۲ ی ا وضماد جهت نقرس وبواسیر وداحس وخشونت پلک چشم وناخنه وبا جهت باد سرخ وجوشش های حاره مجرب وفرزجه او جهت قطع حیض وذرور او جهت قطع خون بن دندان وتقویت آن نافع وخوردن یک قیراط آن مانع آبستنی ست -

تنمیق الراء المهمله

زعرور - ع بضم اول وسکون ثانی وضم راء مهمله وسکون واو وراء مهمله ثانی ف کیل طب ی ۲ ق قابض خ رسیده ش از سه درم تا پنج درم ص رازیانه ل غبیرا -

تنمیق النون

زعفران - ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فا وراء مهمله ونون ه کیسر طح ۲ ی ا گویند محلل مفتح منضج مفرح مقوی ومنوم خ تازه سرخ تیز بوی ش از نیم درم تا یکدرم ص انیسون وزرشک با جوارش سفرجل ل قسط بوزن ویکنیم وزن آن پوست سلیخه -

تنسیق الغین المعجمه وتنمیق الراء المهمله

زغار - ف بفتح اول وغین معجمه والف وراء مهمله م شاخ درخت انگور

زغیر - ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وراء مهمله ف مرد سفید وتخم کتان ه السی -

زرنیلج بفتح اول وسکون ثانی وکسر نون وسکون تحتانی وفتح لام م ریباس۔

تمیق الجیم الفارسی

زرچ ف بفتح اول وسکون جیم فارسی م کبک۔

تمیق الخاء المعجمه

زرنیخ سرخ بفتح اول وسکون ثانی وکسر نون وسکون تحتانی وکسر خاء معجمه وضم سین مهمله وسکون راء مهمله ثانی وخاء معجمه ثانی ونیل ط گرم وخشک

تمیق الدال المهمله

زرسود بفتح اول وسکون ثانی وضم سین مهمله وسکون واو ودال مهمله ف زردچوب۔

زرنباد ع بضم اول وثانی وسکون نون بامعده والف ... کچور نجیبست یا عطریت وتلخی وانچه شیرین باشد ضعیف ست وقوتش تا سه سال باقی ماند ط ح ی ۲ گویند ملطف مغثی مفرح مقوی دل ومعده ومبهی خ انچه در تری بکارد پاره نکرده باشند وتلخ ترش یکدرم ص فوتنج وسنبل یا صندل ل یک نیموزن صرونج وچهار دانگ وزن آن طرخشقوق بری ونیموزن ... الاترج یا شیطرج زراسن یا نیموزن سنبل۔

زرنیخ زرد بفتح اول وسکون ثانی وکسر نون وسکون تحتانی وکسر خاء معجمه وفتح زاء معجمه ثانی وسکون راء مهمله ثانی م هرتال ... آن صفایحی براق نرم ست که ورقی وطبقی نامند ط ح ی ۳ ق سعفن مقرح قاتل خ ارمنی توتیا ش نیم درم ص ... کردن بآب گرم وروغن وشیر تازه ل نوره۔

تمیق الراء المهمله

زریر ف بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وراء مهمله ثانی ف اسپرک

تمیق الکاف

زرشک م بکسر اول وثانی وسکون شین معجمه وکاف ع انبرباریس گویند قاطع صفرا وتشنگی ومسکن حرارت معده وجگر وغلیان خون وبا ادویه حاره خوشبو مثل سنبل الطیب وامثال آن مفتح سده جگر ومقوی جگر سرد وتر وسائر احشا وجهت اسهالی که از سردی وضعف جگر واحشا باشد وگویند قسمیست از گل خوشبودار که آنرا نیز زرشک خوانند۔

زرک وزریک ف بکسر اول وسکون ثانی در لغت اول وکسر ثانی وسکون تحتانی در لغت ثانی م زرشک۔

تمیق الکاف الفارسی

زرنگ ف بفتح اول وثانی وسکون نون وکاف فارسی م زرد آب وگل کازیره ونیز درختی ست کوهی وچوبش بسیار سخت باشد وآتش او دیر پاید واگر اخگرش در زیر خاکسترش بدارند بموازنه پانزده روز آتش بماند وزردچوبه را نیز گویند وگویند خردل ست که اهل هند رائی خوانند وگویند چوبیست که از آن تیره وتیر ودهنه زین وامثال آن سازند۔

تمیق اللام

زراوند طویل بفتح طاء مهمله وکسر واو وسکون تحتانی ولام م زراوند دراز ط ح ۳ ی ۲ ق مفتح محلل مغثی مدمل خ زعفرانی سطبرتر از انگشت نرش از یکدرم تا دو درم ص عسل یا انبرباریس ل شیطرج یا زرنباد وقسط ونیموزن فلفل ودو دانگ وزن آن بسفایج ونیموزن انزروت۔

تمیق النون

ثانی وسکون لام وفتح جیم بموحدہ ثالث ف م سویج۔

تنمیق الواو

زبان گاؤ ف بفتح اول وثانی والف وکسر نون بالکاف فارسی والف وواو ومجہول ہم گاؤزبان

تنمیق الطاء

زبان برہ ف بفتح موحدہ ثانی وراء مہملہ وخفاء ہم بانگ۔

زبورہ ف بضم اول وضم ثانی وسکون واو وفتح واو مہملہ ع کراث ہم گندنا

تنمیق والجیم

زجاج ع بضم اول باجیم والف وسکون جیم ثانی ف انگبینہ وشیشہ ہ کلج طاحای ہ گویند ب ق ملطف مجلی ج سفید شفاف ط اگرم ۲ خشک ص کبیراسش ازنیدرم تایک درم ل زبرجد واستعمال او مسحوق مثل غبار باید۔

زجر ف بضم اول وسکون ثانی صد زاقروت۔

تنمیق اللام

زجبول بفتح اول وسکون ثانی وضم جیم وسکون واو ولام ثم نکشوبہ

تنمیق الدال المہملہ وتنمیق الراء المہملہ

زدوار ع بفتح اول وسکون دال مہملہ باواو والف وراء مہملہ ہم جدوار ف ماہ بروین ہ زبسی۔

تنمیق الراء المہملہ وتنمیق الالف

زرباد سریانی بفتح اول وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی باء مہملہ ثانی والف ع بقلۃ الحقاء

تنمیق الموحدہ

زرنب ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح نون وسکون مہملہ

ف سرو وگرکستانی ہ برمحی طاحی ۲ ق ملطف خنازۃ خوشبو سش نیدرم ص جلاب نیم گرم باصندل یا بنشکل دارچینی باکبابہ یا سنبلہ یا قنطریون ابتر۔

تنمیق الفوقانی

زرین ورخت ف بفتح اول وکسر ثانی مشدد وسکون تحتانی ونون وفتح دال مہملہ وراء مہملہ ثانی وسکون خاء معجمہ وفوقانی ہم درخت ابیض گویند درختی ست کہ در ولایت گازرون مشہور بہمین نام ست ص حب الآس ل قنطوریون بایک یا تخم خیارزہ یا حب الاترج یا نیموزن زعفران۔

تنمیق الجیم

زراج ف بفتح اول وثانی والف وجیم ہم زرشک۔

زراوند مدحرج بفتح اول وثانی والف وفتح واو وسکون نون وکسر دال مہملہ وضم میم وفتح واو مہملہ ثانی وسکون راء مہملہ وفتح راء مہملہ ثانی ہم زراوند گرد وطاحی ۲ گویند ۳ ق ملطف مفتح مقطع خ فربہ زعفرانی سش نخ یکمثقال تا دو درم ص عسل یا انبر باربس ل زرنباد وقسط ۵ دو دانگ صدف آن بسباسہ ونیموزن ریوند وگویند یکنیموزن زراوند طویل۔

زرغنج ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح غین معجمہ وسکون نون سع جیم عربی ہم حلبہ چینی گیاہیست بغایت بدبو کہ از چین وستہ بیتہ بیارند ودر گرش برگ سداب ماند طب ر۔

زرکنج ف بفتح اول وسکون ثانی وضم کاف فارسی وسکون نون ہم زرغنج۔

زرنج ف بکسر اول وثانی وسکون نون ع صمغ

تنمیق الجیم الفارسی

زاغ ع ف بفتح اول بالف وکسر غین معجمہ وسکون جیم فارسی ہم زاغ

تنمیق القاف

زاوق بضم ہمزہ وسکون واو ف سیماب۔

تنمیق اللام

زاخل بکسر خار معجمہ ف درخت زقوم گویند درخت آگ

زازال ف بسر دو زا معجمہ و ہر دو الف ہم مرغی سیاہ است پای کوتاہ چون برزمین نشیند پنداری بر خاست و بفر ستوک ماند

تنمیق الطاء

زافہ ف بفتح اول والف وفتح فا و نہار ہا ہم خار پشت۔

تنمیق والموحدہ

زبل الذئب ع بفتح اول وموحدہ وضم لام وکسر ذال معجمہ مشددہ وسکون تحتانی وموحدہ ثانی ف سرگین گرگ ہم گاز بالای خار بگیرند و سفید و در دباغخوان دہند و از زبل سگ گاز دباغخوان خوردہ باشد زبل کلب۔

زبیب ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی یا موحدہ ثانی ف معیزم کشمش طاگوشت اوح راد و انار ب ی ۲ ق بلین منضج س ش د د رم ص خیار بالنگ سبز یا خس ل عناب یا سوبز منقی۔

تنمیق الدال المہملہ

زباد ع بفتح اول وثانی والف جنسی از عطریات کہ از گربہ زباد آید و بضم زا و تشدید با گیاہیست بخوشبوی منحوص و شیرین خوردنی و گویند دارو نیست خوشبو و گویند جانوریست گربہ آسا

ف مرواخ خصیہ مستی ۹ زباب و میدہ و شاخ طاح ۳ مع ری خ قدری از و بر سر جوالدوز ی کردہ تعفن آتش دارند اگر روان نشود جید ست والا نشود ش۔

زبد ع بفتح اول و ثانی وسکون دال مہملہ ف مسکہ و شیر آب نشستہ م مکمن و نونین طاح راق منضج محلل مرخی خ تازہ ماخوذ از شیر میش ص شکر یا بوبہ حامض ل روغن شستہ۔

زبرجد ع بفتح اول و ثانی وسکون را مہملہ و فتح جیم و سکون دال مہملہ بہمین نام سنگیست کہ اہل فارس زمرد خوانند۔

تنمیق الراء المہملہ

زبد البحر ع بفتح اول و ثانی و ضم دال مہملہ و سکون لام و فتح موحدہ و سکون حا و مہملہ و را مہملہ ف کف دریا ہم سمندر بہمین طاح می ۳ گویند ۴ گویند رق مجلی خ از دی زردی مائل سق انگیدانگ ۶ دو دانگ ص کثیرا و روغن کدو ل حجر القیشور یا بورق ارمنی۔

زبد البحر ع بسکون لام و فتح موحدہ و کسر حا مہملہ و سکون تحتانی ف چیزیست کہ گرد بر گردنی جمع میشود و مانند پنبہ زر میان نیستان و گیاہ یا بند مانند حجر السپیس لہو د و شکل زبد البحر ست لہیا سوداخ۔

زبد القمر ع بفتح قاف و میم ہم حجر القمر۔

زبد القوارير ع بسکون لام و فتح قاف و واو و الف و کسر راء مہملہ و سکون تحتانی و را مہملہ ثانی ف کف آبگینہ ہ کاچ لون۔

تنمیق اللام

زبل ع بکسر اول و سکون ثانی بلام ف سرگین قابض طاح رق قابض

زبیب الجبل ع بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و ضم موحدہ

تنمیق الشین المعجمہ

ریش ۔ ع بکسر اول و سکون ثانی و شین معجمہ ف برہ بنکھ ۔

تنمیق النون

ریحان سلیمان ۔ بفتح اول و سکون ثانی با حاء مہملہ و الف و کسر نون و ضم سین مہملہ و فتح لام و سکون تحتانی ثانی و فتح میم و الف ثانی و نون ثانی م مرزنجوش ۔

ریحان ۔ ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح حاء مہملہ با الف ف نازبو ہ کالی تلسی طح ی ۲ ق محلل خ خوشبو ش از تخم او دو درم ص گلاب و کزبرہ و خیار ل تخم مرد ۔

ریم آہن ۔ ف بکسر اول و سکون ثانی و کسر میم و مد ہمزہ و فتح ہا ف چرک آہن ہ لوہ سنکھان و کیٹ ۔

ریہقان ۔ بفتح اول و سکون ثانی و فتح ہا با قاف و الف و نون ف زعفران ہ کسر ط ۳ گرم ۲ خشک ص انیسون و سکنجبین ش دو درم و گویند سہ درم او کشندہ بتصریح مفرط ل قسط و مثل او دانہ ترنج و ربع آن سنبل و سدس آن سلیخہ و چون دہ درم او را بآب سرد سرشتہ مثل گردگان بدبر ساختہ تعلیق نمایند جہت عسر ولادت مجرب ۔

تنمیق الواو

ریلو ۔ ف بکسر اول و سکون ثانی و ضم لام م شنجار ۔

ریونجو ف بکسر اول و سکون ثانی و فتح واو و سکون نون و ضم جیم و واو م دبوک ع ارضہ ۔

تنمیق الہاء

ریکاسہ ۔ ف بکسر اول و ثانی مجہول با کاف و الف و فتح سین مہملہ م خارپشت ۔

ریگ زادہ ۔ ف بکسر اول و ثانی مجہول و کاف فارسی با زاء معجمہ و الف و فتح دال مہملہ م ریگ ماہی ع سقنقور ۔

ریہ ۔ ع بکسر اول و فتح ثانی ف شش ہ پھیپھڑا طح ر ق قلیل الغذاء ش دو درم ص نان میدہ و بثانی مجہول و اظہار ہا خاک شور ۔

تنمیق التحتانی

رلسی ۔ ف بکسر اول و ثانی مجہول و کسر سین مہملہ و سکون تحتانی م نوعی از انگور ست ۔

ترقیم الزاء المعجمہ و تنسیق الالف و تنمیق الجیم

زاج ۔ ع بزاء معجمہ و الف و جیم ف زاک ہ پھٹکری و آن انواع باشد سفید را شب و قلقدیس و سرخ را سوری و سبز را قلقند و زرد را قلقطار و سبز را زاک سیاہ نیز نامند و بہندی کسیس خوانند و زاک زرد را بہندی ہیرا کسیس و زاک لک و زاک ترکی را نیز ہندی کسیس خوانند طح ی ۳ ق قابض محرق مفرح خ مصری براق زود ریزندہ و پاک و نو ص شیر تازہ زنان و مسکہ یا شکر ل زنگار اکتحالش جہت تنقیہ گوشہا چشم مجرب ۔

زارج ۔ ف بکسر راء مہملہ م زرشک ع انبر باریس ہ زرک گویند و از مطلق او دانہ بیرون کردہ است ط ۲ سرد و خشک یاقوت قابض مقوی معدہ و دل و جگر ص قرنفل و شکر جملہ شیرخا ش از آب او تا بیست مثقال و از جرم آن تا پانزدہ مثقال و از دانہ او تا سہ مثقال ل مثل آن گل سرخ و دو ثلث او صندل سفید ۔

دارو ئیست ہندی مانند کات خشک ہم شاہل۔

تنمیق النون

روبیان۔ ع بضم اول وغانی مجہول وکسر موحدہ بانحتانی و الف ونون ہم ارمیان ست خ وریائی ہ جینگا۔

روین۔ ف بضم اول وغانی مجہول بانحتانی مفتوح ہم مجاہد۔

تنمیق الواو

روغجہ۔ ف بفتح اول وغانی وسکون نون وضم جیم و سکون واو وغانی ع ارضہ۔

تنمیق الطاء

روجیہ۔ ہ بضم اول وغانی مجہول وفتح جیم فارسی وظہار ہا ف نیلگاؤ

روس انگزدہ ف بضم اول وسکون ثانی وسین مہملہ وفتح ہمزہ وسکون نون وضم کاف فارسی وسکون زا معجمہ وفتح دال مہملہ ع شلغلبہ پر روس سوہا ف انگزدہ دانہ انگور۔

روین پیچیدہ۔ ف بضم اول غانی مجہول وفتح تحتانی وکسر نون وسوخہ فارسی وسکون تحتانی ثانی وکسر جیم فارسی وسکون تحتانی ثالث وفتح واو مہملہ کیسر۔

تنمیق التحتانی

روباہ ترکی۔ بضم اول وغانی مجہول باموحدہ والف وظہار ہا وضم فوقانی وسکون راء مہملہ وکسر کاف وسکون تحتانی ہم خارپشت۔

روئی ف بضم اول وسکون ثانی وکسر ہمزہ بانحتانی ع صفرہ کانسی۔

تنسیق الطاء وتنمیق الراو المہملہ

رج الغار۔ بفتح اول وسکون ثانی وضم جیم وسکون لام یا فا والف وراو مہملہ ہم الغار ف مرگوش ہ سنگپا۔

تنمیق التحتانی

رہشی۔ ع بضم اول وسکون ثانی وکسر شین معجمہ وسکون تحتانی ف آردہ کہ از کنجد سازند طرح ر۔

تنمیق الیاء التحتانی وتنمیق الالف

ریچھا ہ بکسر اول وسکون تحتانی وفتح فوقانی ہندی واظہار ہا والف ع بندق ہندی۔

ریگا ہ بکسر اول وسکون ثانی وضم نون یا کاف والف ف تم نیکشت

تنمیق الفوقانی

رکسیت۔ یونانی بکسر اول وسکون ثانی وفتح سیم وسکون سین مہملہ وفتح عین مہملہ وسکون فوقانی ہم سعد۔

تنمیق الجیم

ریباج۔ بکسر اول وسکون ثانی باموحدہ والف وفتح نون و سکون جیم ف نوعی از سرطان بحری طب را۔

ریتاج بکسر اول وسکون ثانی بافوقانی والف وفتح نون وسکون جیم ہم راتیج

ریواج۔ ف بکسر اول وثانی مجہول باواو والف ہم ریباس۔

تنمیق الدال المہملہ

ریحان واوہ۔ بفتح اول وسکون ثانی بظہار مہملہ والف وکسر نون باوال مہملہ والف ثانی وضم ہمزہ وسکون واو ودال مہملہ ثانی ف مرزنگوش۔

تنمیق الراو المہملہ

ریخجر۔ ف بکسر اول وغانی مجہول وفتح خا معجمہ ہم نوعی از بازہر۔

تنمیق السین المہملہ

ریباس۔ ع بکسر اول وثانی مجہول باموحدہ والف ف ریواس حدیواج وریوند چینی بیخ اوست طب ی ۲ ق قامع مرہ وفتح وسکون خا فارسی ہش شراب کہ در آن خشت [illegible]

تحتانی بانون ثانی والف م شفترنگ۔

تنمیق الدال المہملہ

رند۔ع بفتح اول وسکون ثانی م مورد و گویند درخت پاک و خوب وخوشبوی و بعضی درخت عود را ہم گویند۔

تنمیق الفاء

ژفت۔ بفتح اول وسکون ثانی ف بید مشک۔

تنمیق الکاف الفارسی

رنگ۔ بفتح اول وسکون ثانی وکاف فارسی م زرکوہی۔

تنمیق الواو وتنمیق الالف

روبا۔ ہ بضم اول وسکون واو باموحدہ فارسی والف ف نقرہ و بموحدہ تازی م روباہ ترنک۔

روجتا۔ ہ بضم اول وسکون ثانی وفتح جیم فارسی بالف فوقانی م بہم کیس۔

روح توتیا۔ ہ بضم اول وسکون ثانی وحاء مہملہ وضم فوقانی وسکون واو ثانی وکسر فوقانی بالتحتانی والف ہ جست۔

روہینا ف بضم اول وثانی مجہول وکسر ہا وسکون تحتانی بالنون والف م پولاد جوہردار۔

روی توتیا بضم اول وسکون ثانی وتحتانی مجہول وضم فوقانی وسکون واو ثانی وکسر فوقانی ثانی بالتحتانی م جست۔

تنمیق الجیم

روبنج۔ ع بضم اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ وسکون خا معجمہ وفتح فوقانی وسکون جیم ف اس معروف ہ طاح ی ۳ ق مجفف اکال مجلی خصری تریق ش نہیدم ص مخ کتیرا اول اتوال

روبنج بضم اول وسکون ثانی وفتح نون وسکون جیم م ریوند۔

تنمیق الخاء المعجمہ

روخ۔ ف بضم اول وسکون ثانی وخاء معجمہ گیاہی ست کہ ابریشم ابر دوید و ازان حصیر بافند م بوخ عربی۔

تنمیق السین المہملہ

رمس۔ ع بفتح اول وثانی ہمزہ وسکون واو وسین مہملہ ف سرہا طاح رق قندی خ سرہای حیوانات متدل ارطوبات اکال و فتح میم وسکون واو ف روباہ

رونا س۔ ف بضم اول وثانی مجہول بالنون والف ع وہ

ہ مجیبہ طا ۲ سرد وخشک بفتح سدد و در ربول وحیض وعسر ق وصفوی معدہ وسقط جنین ص کتیرا و انیسون مخ قتل اکال سرد

رونہس۔ ہ بضم اول وثانی مجہول وفتح ہا وسکون نون وبا سین م کندر بل ع اوخہ۔

تنمیق الشین المعجمہ

روث الحمار الوحشی۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وضم مثلثہ وسکون لام وکسر حا مہملہ بامیم والف وکسر را مہملہ ثانی وسکون لام ثانی وفتح واو وسکون حا مہملہ ثانی ف سرگین گورخر۔

تنمیق الکاف

روباہ ترنک۔ ف بضم اول وسکون ثانی باموحدہ والف و اظہار ہا وضم فوقانی وسکون را مہملہ ثانی وفتح موحدہ ثانی وسکون کاف ع عنب الثعلب۔

رودک۔ ف بضم اول وثانی مجہول وفتح دال مہملہ جا کہ ہر چیز ش پسند فربہ شود و آنرا تبرکی و شفا خوانند و ازو پوستین سازند۔

روشناک۔ ف بضم اول وثانی مجہول وفتح شین معجمہ و

رماس بضم اول وفتح ثانی والف وکسر قاف ثانی وسکون سین مہملہ خصی الشباب وگویند بعبدتہ بربری۔

تنمیق القاف

رق ع بفتح اول وسکون قاف ف پوست سنگ پشت۔

تنمیق النون

رقون ع بفتح اول وضم ثانی وسکون واو ونون ہم حنا گویند عفر آنست

تنمیق الھاء

رقعہ بضم اول وسکون ثانی وفتح عین مہملہ وخفا ر ہام آہنجی ست

تشبیہ رنگ ہر دو آنست کہ جبر کسر کند آنرا رقعہ خوانند مثل

انجار ونبتہ مہ وخامار اقطی۔

تنمیق الکاف وتنمیق الموحدۃ الفارسی

رکت پچپ ہ بفتح اول وکاف وسکون فوقانی وضم موحدۂ فارسی

وثانیا بار وسکون موحدۂ فارسی ثانی ف خز ہرۂ سرخ ہم لال کنیر

تنمیق الطاء

رکاسہ ف بضم اول وفتح ثانی والف وفتح سین مہملہ

وہاء وخفا ر ہام خمار پشت۔

تنمیق المیم وتنمیق الدال المہملہ

رماد ع بفتح اول ومیم والف ودال مہملہ ف خاکستر ہم

رماد طاحی ق مجفف خ خاکستر بلوطاش یعنی درم

رماد گل حلاب ورد وغن گل۔

تنمیق الراء المہملہ

رمان البر ع بضم اول وفتح ثانی مشدد والف وضم نون و

سکون لام وفتح موحدہ وراء مہملہ مشددہ درختی ست کہ بدرخت

انار ماند وکوچکتر از وحب قلقل دانہ ولیست ومغاث شیخ اوست۔

تنمیق السین المہملہ

رماس ف بفتح اول وثانی والف ہم مصطکی ع علک الروم

دماء گرم وخشک مقوی معدہ وجگر وہاضمہ وشہوت محرک آرد غ

ورافع بیہوشی ص گرد گان وکبیرال یعنی آن کندر وبابلیم وزان

علک البطم ودر تقویت معدہ وجگر اقوی حرمع تایک مثقال۔

تنمیق الضاد المعجمہ

رمان حامض ع بضم اول وفتح ثانی مشدد والف وکسر نون

باجار مہملہ والف ثانی وکسر میم ثانی وسکون ضاد معجمہ ف انار ترش

طب ہی گویند مع رہی خ نبرگ سرخ وداو انیہ از شراب او

ص رمان حلو یا بتخبیل مربا یا حلوای عسل یا قند لہ حصرم۔

تنمیق اللام

رمان السعال ع بضم سین مہملہ مشدد یا عین مہملہ والف ہم خشخاش

رمل ع بفتح اول وسکون ثانی ف ریگ ملہی ہ ریت۔

تنمیق المیم

رم ع بکسر اول وسکون میم ف مغز وخاک وبالفتح گوسپندان

وبزان واسپان ومثل آن۔

تنمیق الواو

رمان حلو ع بضم حاء مہملہ ولام وواو ف انار شیرین طب

راگویند مع رہی مہیی مقوی دل خ رسیدہ املسی ش

دوو وقیہ از شراب او ص رمان حامض باو یا بعد از و۔

تنمیق النون وتنمیق الالف

رنگینا ف بفتح اول وسکون نون وکسر کاف فارسی وسکون

تنسیق الشین المعجمہ وتنیق الفوقانی

رشت ف بفتح اول وسکون ثانی معجمہ وفوقانی ہم خاک۔

تنیق الدال المہملہ

رشاد ع بفتح اول وثانی والف ودال مہملہ ہم تازہ نیز ک طاح ی ۲ منفج محلل خ سبز بستانی سق ومثقال صن سند باتخم کرفس ل جرجیر

تنیق الشین المعجمہ

رشق ف بفتح اول وسکون ثانی ہم قسمی از خز اکہ بالیدہ وسیاہ رنگ بود ونوعی از انجیر وسیماب۔

تنیق الکاف

رشک ف بضم اول وسکون ثانی باکاف ع عقرب ہ بچھو۔

تنیق الطاء

رشینہ بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح نون ہم زنگباری۔

تنسیق وتنیق الصاد المہملہ

رصاص ع بکسر اول وفتح صاد مہملہ والف وصاد مہملہ ثانیہ ف قلعی ہ اردینہ رانگا ورانگ طب ر ۲ گوندی ق سوختہ او مندمل خ انچہ نرم تر باشد ل اشد۔

تنسیق الطاء المہملہ وتنیق الموحدہ

رطب ع بضم اول وفتح ثانی وسکون موحدہ ف تر ہاوتر ہ پندکہ بخورند طاح ۲ اراخ چینی ص بادام وخشخاش باوی خورند وبعد ازان مغز کاہو یا خیار بسکر باسکنجبین خوردن۔

تنیق الطاء

رطوبت ع بضم اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وثانیہ باف ہیست ترطاح رق منفج مفتح خ سبز تازہ ص خ نبات جندقونی

تنسیق العین المہملہ وتنیق الدال المہملہ

رعاد ع بضم اول باعین مہملہ والف ودال مہملہ ہم حیوانی است دریائی ف ماہی رعادہ۔

تنیق المیم

رعی الحمام ع بفتح اول وسکون ثانی وضم تحتانی وسکون لام وفتح حاء مہملہ بامیم والف ومیم ثانی علہ ایست غالبًا علہ ارہر طاح ی۔

تنسیق العین المعجمہ وتنیق الثاء المثلثہ

رغث بفتح اول وسکون ثانی ومثلثہ ف گلنار۔

تنیق الحاء المہملہ

رغوۃ الملح بکسر اول وسکون ثانی وفتح واو وضم فوقانی وسکون لام وکسر میم وسکون لام ثانی وحاء مہملہ ف کف آب آنک

تنیق الراء المہملہ

رغوۃ القمر ع بسکون لام وفتح قاف ومیم وسکون را م حجر القمر ف در نجف ہ چندرکانت۔

تنیق النون

رغوۃ الحجابین ع بسکون لام وفتح حاء مہملہ باجیم والف وکسر میم وسکون تحتانی ہم اسفیج ف ابر مردہ طا گرم ۲ خشک ومجفف ومحلل وباقوت جاذبہ وجموا قطعہ از باعث نشف رطوبت فرج۔

تنسیق القاف وتنیق الالف

رقعا بفتح اول وسکون قاف وفتح عین مہملہ والف ہم سرخس

تنیق السین المہملہ

رجل الغراب ع بسکون لام ثانی وضم غین معجمہ باراء مہملہ والف حشیشی ست کہ ف سبزی بای کلاغ گویند وگویند آن آطر بلال ست طابخ وملح ای ۲۔

تنمیق الدال المہملہ

رجل الجراد ع بکسر اول وسکون ثانی وضم لام وسکون لام ثانی وفتح جیم باراء مہملہ والف ودال مہملہ ہم زرنب ف سرو ترکستانی۔

تنمیق الراء المہملہ

رجل الطیر ع بفتح طاء مہملہ مشدد وسکون تحتانی وراء مہملہ ہم رجل الغراب

تنمیق المیم

رجل الحمام ع بسکون لام ثانی وفتح حاء مہملہ باسیم والف وسیم ثانی ف شنگار۔

تنمیق الطاء

رجلہ بکسر اول وسکون ثانی وفتح لام وخفاء باہا ف اتورک ہم بقلۃ الحمقا وبفتح اول ف ماروغ۔

تنسیق وتنمیق الخاء المعجمہ

رخ ف بضم اول وسکون خاء معجمہ جانوریست مشہور کہ ماند عنقا وجود وخارجی بدارد وبنا بچہ در شطرنج مہرہ بنام او موسوم ست ورخ بالضم مع التشدید گیاہ نرم ونبات تازہ۔

تنمیق المیم

رخام ع بضم اول وبنز بکسر اول وفتح خاء والف ومیم ف سنگی ست سفید مطابی وگویند حق مجلی رخ سفید مص روغن گل ل شاخ ایل سوختہ۔

تنمیق النون

رخیمین ف بضم اول وسکون ثانی وکسر سعدۃ فارسی وسکون تحتانی ولنون مفتوحہ طاء ی ۲ وگویند بمعنی روغ ست۔

تنمیق الطاء

رخمہ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وخفاء باہا ف مرہم دارخوار۔

رخنہ ف بضم اول وسکون ثانی وفتح نون م کاغذ ع عقرطاس ومراد اطبا زان کاغذ مصریست طاء سوختہ وشکستہ ل ی ۲ سوختہ۔

رخینہ بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح نون م رنگبار ہی۔

تنسیق الدال المہملہ وتنمیق الواو

ردنج بفتح اول ودال مہملہ وسکون نون وضم جیم وسکون واو ف کرم دیک ع ارضہ

تنمیق الطاء

ردہ بکسر اول وفتح ثانی مشددہ واظہار ہا دوای ہندیست۔

تنسیق وتنمیق الزاء المعجمہ

رز ف بفتح اول وسکون زاء معجمہ بیارۂ انگور وانگور وزہر را نیز گویند۔

تنمیق الطاء

زرہ ف بفتح اول وثانی وخفاء باہم عنب الثعلب ہ بکوہ۔

تنسیق السین المہملہ وتنمیق الفوقانی

رسوت ہ بفتح اول وسکون سین مہملہ وفتح واو وسکون فوقانی داروی ہندیست کہ در امراض حشیم بکار برند م حضض۔

تنمیق السین المہملہ

رس ف بفتح اول وسکون سین مہملہ طلای نقرہ مس وآہن بسیاب بگیرند تا گشتہ

تنمیق الطاء

رستہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی م شیرینی ست شبیہ بقیر وت ع کعب الغزال ہ بناغا۔

رات بسکون نون ف درخت انکوزہ۔

راسین ۔ہ بکسر تحتانی وسین مہملہ م نام درخت ہندیست۔

تنمیق الواو

رابو ف بضم موحدہ وسکون واو نام گلی ست۔

راسو ف بضم سین مہملہ م موش خرباع ابن عرس ہ نیولا۔

تنمیق السماء

راجہ ف بسکون واو وفتح جیم فارسی م نوعی از انگور۔

راوسہ بسکون واو وضم سین مہملہ م اشتر غار۔

رادماده ف بسکون واو باسیم والف وفتح دال مہملہ م انگوزہ بفتح حلیتیت

رافہ ف بفتح فا وخفا ہا م گیاہیست مانند سیر کہ آنرا بریان کردہ بخورند۔

تنمیق التحتانی

رادبوی ف بسکون دال مہملہ وضم موحدہ وبا بجر التحتانی ع عود۔

رازق بکسر زا ہ جیم وقاف ف گل زنبق۔

رازیانج شامی رومی ۔بسکون زا ہ جیم بالتحتانی والف وفتح نون وکسر جیم بالتحتین ہ جیم والف وکسر میم وسکون تحتانی وفتح واو وضم را مہملہ ثانی وسکون واو ثانی وکسر میم ثانی م انیسون۔

راطینی بتحتانی بعد الف مہملہ بکسر طا مہملہ وسکون تحتانی وفتح نون وبا مہملہ م سعد کہارا بدین نام میخوانند وعلک یعنی آنچہ توان خایید۔ وفرمزدان ورنگ مصطگی وسقمر

رائی ۔ہ بر ا مہملہ والف بکسر ہمزہ وتحتانی ف خردل۔

تنسیق الباء الموحدہ وتنمیق الالف

ربتیاع ع بفتح اول وکسر موحدہ وسکون تحتانی با فوقانی والف ف ماہی کوچک طح۔

تنمیق السین المہملہ

رب السوس ع بضم اول وثانی مشدد وسین مہملہ مشدد وسکون واو وسین مہملہ ثانی ف عصارۂ مہک۔

تنمیق القاف

ریق ۔سریانی بکسر اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ ثانی وسکون قاف م عنب الثعلب۔

تنمیق اللام

ربل ۔رومی بفتح اول وسکون ثانی ولام م فستقین کوہی۔

تنسیق الموحدۃ الفارسی وتنمیق الدال المہملہ

ربیدو ربیدو ف بفتح اول وموحدہ فارسی وسکون دال مہملہ در لغت اول وضم ثانی فارسی وسکون واو در لغت ثانی م گیاہی ست کہ چرندہ را مست کند۔

تنسیق الفوقانی وتنمیق الالف

ریتلا ۔ہ بفوقانی بضم اول وفتح فوقانی وسکون تحتانی بالام والف حیوانیست مانند عنکبوت ف خایہ گیرک دولہ ونکورک ہندوانہ قتالۂ باردہ است وگزیدن او وخوردن عدد ی ازان قتال وضماد کوبیدۂ او برگزیدہ اش جذب ورفع سم میکند۔

تنمیق الکاف

رنگ ف بضم اول وفتح ثانی م بیخ دکدبری۔

تنمیق الہاء

رتہ ف بفتح اول وثانی مشدد وخفاء ہا ہ ریٹھا۔

تنسیق الجیم وتنمیق الموحدہ

رجل العقاب ع بکسر اول وسکون ثانی وضم لام وسکون لام ثانی وضم عین مہملہ باقاف والف وموحدہ م آطریلال

نون وسکون جیم م صمغ درخت صنوبر ف زنگباری طح ی ۲
ق نبت اللحم مجلی قروح خ سفید زردی مایل کہ ببوی صنوبر ماند
ص اسفیداج وروغن گل ل قنہ وعلک البطم یا زفت کہن۔
رازیانج ع براء مہملہ والف وسکون زاء معجمہ یا تحتانی والف
ثانی وفتح نون م رازیانہ ف بادیان ہ سونف طح ی ا
ق مفتح مدر مفتت خ بستانی ش از پوست او یکمثقال تا دو درم
ص صندل وکافور یا زعرور ل تخم کرفس۔
رانج بفتح اول با الف وفتح نون وسکون جیم ف نارگیل۔

تنمیق الحاء المہملہ

راح ع براء مہملہ والف وحاء مہملہ ف شراب۔
رایح گاؤ وحشی۔

تنمیق الدال المہملہ

راوند ع براء مہملہ والف وفتح واو وسکون نون ودال مہملہ
ف بیخ ریباس ست م ریوند ہ ریوند چینی طح گویند مع
گویند ح ۳ ی ا گویند ح ی ۳ ق مقوی معدہ خ چینی
بعد از سحق زعفرانی شود وبعد از شکستن درونش بکوہان گاو ماند
ودیرا ریوند لحمی میخوانند ومانند سم اسپ باشد کہ اصلا سوراخی در وی
نباشد ش نیم درم تا دو درم وگویند از دانگی تا یکدرم ص صمغ عربی
ماء الہندبا ل نیم وزن زراوند مدحرج وبوزن وی ورق گل سرخ
وسنبل وبعضی گویند زرشک وطباشیر وزعفران۔

تنمیق الزاء المعجمہ

راز ف بسکون زاء معجمہ م خار پشت۔
راویز ف بکسر واو وسکون تحتانی م درخت اشترغار۔

تنمیق السین المہملہ

راس ع بفتح اول وہمزہ ساکنہ ف سرہ مونٹر۔

تنمیق الفاء

راف ع براء مہملہ والف وفاء م بسباسہ۔

تنمیق الکاف

رانک ہ براء مہملہ والف وفتح میم وسکون کاف م مرکبی ست
از مازو وپوست انار وزاج سیاہ وصمغ دود وشاب یا عسل وگویند
از مازو وپوست انار وزبیب ودرد ودارچینی طب ی گویند
ح ق قابض خ انچہ سرخی زند ش نیم مثقال ص عسل ل اقاقیا
یا سواد القضات یا جلنار یا آملہ۔
رادک ف بفتح واو وسکون کاف م شراب صاف ع راوق

تنمیق الکاف الفارسے

رانگ ہ بخفاء نون ف ارزیز۔

تنمیق اللام

رال ہ براء مہملہ والف ولام م قیر۔

تنمیق المیم

رازیام ف بسکون زاء معجمہ یا تحتانی والف ومیم م رازیانہ۔

تنمیق النون

راون بکسر دال مہملہ ف زعفران۔
راسن ف براء مہملہ والف وبفتح سین مہملہ م زنجبیل شامی
وگویند فیلگوش ہ راسنا طح ی ۲ گویند ۳ ق مقطع ملطف
مفرح خ سبز تازہ ش یکمثقال ص مصطگی وحماما یا سکر یا خس ل ایرسا یا
وگویند قسط شیرین۔

ذرف - بالفتح اشک از چشم رفتن -

تنمیق القاف

ذرق بفتح اول وسکون ثانی با قاف م سپست و پستی و آزا
بند قوتی گویند کہ قسمیات گیاہ و نیز اطلاق می کنند بر تشکل و سرگین -

تنمیق التحتانی

ذرانی - ع بفتح اول و ثانی و الف و کسر نون و سکون تحتانی ف تاک سفید

تنسیق الفار و تنمیق الراء المہملہ

ذفکر - بفتح اول و کسر ثالث و سکون فا و فتح کاف و سکون راء مہملہ
ف تخم کرمس کوہی -

تنمیق التحتانی

ذفری - روی کہ بر اول و سکون ثانی و کسر راء مہملہ و سکون تحتانی
ہم نوعے از سداب بری ست -

تنسیق اللام و تنمیق الواو

ذلو بضم اول و لام و سکون واو و ہ ہمچو نک -

تنسیق النون و تنمیق الراء المہملہ

ذنب الفار - ع بفتح اول و نون و ضم موحدہ و سکون لام
با فا و الف ف بارتنگ -

تنمیق اللام

ذنب الخیل - ع بسکون لام و فتح تا و موحدہ و سکون تحتانی و لام ہم لحیۃ الثیس

تنسیق الواو و تنمیق الفوقانی

ذوثلاث حبات - ع بضم اول و سکون واو و فتح مثلثہ و لام
و الف و مثلثہ ثانی و فتح حاء مہملہ و موحدہ مشدد و الف ثالث
و فوقانی ہم زعرور -

ذوثلاث شوکات - ع بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث
و لام و الف و کسر مثلثہ ثانی و فتح شین معجمہ و سکون واو و با کاف و الف ثانی ہم شکاعا

تنمیق العین المہملہ

ذوخمستہ اصابع - ع بضم اول و سکون ثانی و فتح خا معجمہ و سکون
میم و فتح سین مہملہ و فوقانی و ہمزہ با صاد مہملہ و الف و کسر موحدہ
و سکون ین مہملہ ف پنجانگشت ہم سپغالو -

تنمیق القاف

ذوخمستہ اوراق - ع بفتح ہمزہ و سکون واو با راء مہملہ
و الف ثانی و قاف ہم پنجانگشت -

تنسیق الطاء و تنمیق الموحدہ

ذہب ع بفتح اول و ہا و سکون موحدہ ف زر و سونا ط
ح گویند مع ق در قش مقوی دل سپ شیر قبر لاص عسل مشک ل

تنسیق الیاء التحتانی و تنمیق الموحدہ

ذیب ع بکسر اول و سکون تحتانی و موحدہ ف گرگ و بھیڑیا -

تنمیق النون

ذیقان - ع بکسر اول و سکون ثانی با فا و الف و نون
ف زہر قاتل و زہر قتال ہم گویند -

ترقیم الراء المہملہ و تنسیق الواو و تنمیق الالف

رانا یونانی بر اء مہملہ و الف و واو و نون و الف ثانی ف انار -

راور ایف بسکون واو با راء مہملہ و ثانی ہم خارپشت -

تنمیق الجیم

راتینج رومی بر اء مہملہ و الف و بکسر فوقانی و سکون تحتانی و فتح

دیک ع بکسر اول وسکون ثانی وکاف ف خروس ھ
گراز اطاگوشت اوح رگ گوسپندی خ ف۔
دیلنگ ف بکسر اول وثانی مجہول وسکون لام وفتح میم ع رتیلا
دیوک ف بکسر اول وثانی مجہول وفتح واو وسکون
کاف ع ارضہ ف دیوجہ۔

تنسیق المیم

دسیم ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ وسکون میم
ف بستان افروز۔
دیوگندم ع بکسر اول وثانی مجہول وواو مجہول وفتح کاف فارسی
وسکون نون وضم دال مہملہ ثانی ف جنسی از گندم کہ دوو دانہ بریک
خلاف باشد وگویند خوشۂ بزرگ بی دانہ۔

تنسیق الواو

دیخو ع بکسر اول وسکون ثانی وضم خا معجمہ تمر درخت کریرہ گینٹ
دیدہ گاؤ ف بکسر اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ باثانی و
ہمزہ ماضیہ بابا وکاف فارسی یا الف ھ بابونہ۔

تنسیق اطحاء

دسیمہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ ومیم وحفا ھ
دیوچہ ع بکسر اول وضم ثانی وسکون ثالث وفتح جیم فارسی ف
دلوہ جونک وبزکرم دیوک۔

ترقیم الذال المعجمہ تنسیق الالف وتنسیق الموحدہ

ذات الذوایب ع بذال معجمہ والف وضم فوقانی وفتح
دال مہملہ مشدد وباء ابجد باواو والف وکسر موحدہ وسکون موحدہ ثانی وفتح با
ر ثانی وسکون تحتانی وفتح فوقانی وباء ابجد ف درخت بزر

تنسیق وتحنیق الموحدہ

ذباب ع بضم ذال معجمہ باموحدہ ثانی ف مگس ھ مگسی
طاح ق بلین ومقوے۔

تنسیق اللام

ذبال ع بضم اول باثانی والف ولام ف کاسہ پشت سنگ پشت
ذبل ع بفتح یکم وسکون دوم وم سنگ پشت دریائی وآن چیزیست
مانند عاج وآثار باخہ وگوش ماہی تیز نامند۔

تنسیق الراء المہملہ وتحنیق الفوقانی

ذرت ع بضم اول وفتح راء مہملہ مشدد وسکون فوقانی ھ جوار
طرب ی وقوی الغذا وغلیظ تر از ذخن ومجفف وحابس اسہال
ودر جمیع احوال مانند خندروس ص روغنہا وشیرہا ینہا۔

تنسیق الجیم

ذراریح ع بفتح اول وثانی والف وکسر راء مہملہ ثانی وسکون تحتانی
جیم ف حیوانی ست از مگس بزرگتر بقدر زنبور سرخ لیکن بار یکتر و
نقطہای سیاہ بران وآن سم قاتل ست ھ پندلی طرحی ۳ خ
فرہی رنگ ق مفرح ش یک ملسوخ ص شیر تازہ ورو
وحلاب وطین مختوم وبابدکہ آنہا را در کوزۂ نو کنند وسر کوزہ بہ
بستہ سرنگون بر بخار سرکہ جوشان گذارند تا مخلوق شدہ بمیرند
طین ۱ ث باکرم سبز کہ در درخت صنوبری یا بندش

تنحیق الفاء

ذرق الحظاطیف۔ بفتح اول وسکون ثانی وضم قاف
لام وفتح حا معجمہ وطاء مہملہ والف وکسر طاء مہملہ ثانی وسکون تحتانی
وقاف سرگین پرستوک۔

وسکون تحتانی م روغن نسرین ل روغن بادام۔

دہن بضم اول وسکون ثانی ف روغن طرح رق بلین نخ تازہ

تنسیق الطاء

وہانہ ف بفتح اول واظہار ثانی والف وفتح نون وخفاء ہا م زنجار معدنیست سبز رنگ قابل نوادر کان مس حاصل شود ع وہنج

دہن الانجرہ ف بسکون لام وفتح ہمزہ وسکون نون وکسر جیم وفتح راء مہملہ ف روغن کرنہ ل روغن خسکدانہ۔

تنسیق التحتانی

وہاتکی ہ بفتح اول واظہار ثانی والف وفوقانی وکسر کاف وسکون تحتانی م گل وہادی۔

دہن الخیری بکسر خاء معجمہ وسکون تحتانی وکسر راء مہملہ ف روغن خیری ور روغن چنبیلی ل روغن حنا۔

دہن السوالی بکسر سین مہملہ شدہ باواو والف وکسر لام ف روغن کنار

دہن العسلی بفتح عین مہملہ وسین مہملہ وکسر لام م روغن بالے۔

تنسیق التحتانی وتنسیق الالف

ویاقودا یونانی بفتح اول وکسر آن باتحتانی والف وضم قاف وسکون واو باد ال مہملہ والف ثانی ف شراب خشخاش کہ پاپوست پزند

ویوپیا ف بکسر اول وثانی مجہول وواو وباء موحدہ فارسی ع غلبوت وگیاہی ست کہ بعربی آزابند قوقی خوانند۔

تنسیق الفوقانی

ویواسپست بکسر اول وثانی مجہول وواو مجہول وکسر ہمزہ وسکون سین مہملہ وکسر موحدہ فارسی وسکون سین مہملہ ثانی وفوقانی م جندبہ قوقی

تنسیق الراء المہملہ

ویتار بکسر اول وسکون ثانی باتحتانی والف وراء مہملہ م تخم کشوث

ویودار بکسر اول وتحتانی مجہول وواو مجہول باد ال مہملہ ثانی والف وسکون راء مہملہ صنوبر ہندی ست ف درخت سازوہ جنبہ طرحی

تنسیق السین المہملہ

ویفروحیس یونانی بکسر اول وسکون ثانی وضم فاء وراء مہملہ وسکون واو وکسر جیم وسکون سین مہملہ م تخم نوعی ست اول معدنی کہ در جزیرہ قبرس از جائے بہم رسد ونوعی از طین ست لیکن چون بآفتاب خشک کنند بصیلی سنگ بود دوم نقلی کہ از مس میگیرند چون نحاس بگداز ند وآب بر دی میزنند واز بوعہ بیرون آورند در شیب او یابند سوم قرشیاست کہ میسوزانند مانند کلس ویونانی وہی بنفرہ ماند۔

ڈینڈس ہ بکسر اول ہندی وثانی مجہول وخفاء نون وفتح دال ہندی ثانی ثمرہ ایست ہندی بکلانی مانند بادنجان لیکن اکثر گرد باشد ذائقہ خوشی ست خوب طرحی۔

دیوباقونیطس یونانی بفتح اول وضم ثانی وسکون واو باموحدہ والف وضم قاف وسکون واو ثانی وکسر نون وسکون تحتانی ثانی وکسر طاء مہملہ م پیلگوش۔

تنسیق الکاف

دیک بردیک بکسر اول وسکون ثانی وکاف وفتح موحدہ وسکون راء مہملہ وکسر دال مہملہ ثانی وسکون تحتانی ثانی وکاف ف مرگ موش علی وگویند زہر تیخ وآہک وزنجبار وزنبق ست کہ باسانیدہ در دو دیگ مضاعف تصعید کنند از مجاری سمومات قویہ وثانی برون گذشتہ متصعد نخہا وقلاع جنبہ وقرع ساعد وآکلہ وتحلیف وقطع سیلان خون جراحات وباعسل حبیب قلع آثار جلد وازالہ

لہ وشہرورنبال محمد ہاشم ۱۲

صاد مہملہ و فتح فاف ف روغن زردی بیضہ مرغ ۵ اند یکا تیل۔

دہن الغار ع بسکون لام باغین معجمہ و الف ف روغن ناراں رفت تر۔

تنبیق الزاء المعجمہ

دہن الجوز ع بسکون لام و فتح جیم و سکون واو و زاء معجمہ ف روغن گردگان طبی ا۔

دہن اللوز ع بفتح لام مشدد و سکون واو ف روغن بادام ل روغن اسہ بمقتضا لو۔

تنبیق السین المہملہ

دہن الرجس ع بفتح نون مشدد و ثانی و سکون راء مہملہ و کسر جیم و سکون سین مہملہ ف روغن نرگس مہیی و مقوی دماغ ل روغن یاسمین۔

تنبیق العین المہملہ

دہن الخروع ع بسکون لام و کسر خاء معجمہ و سکون راء مہملہ و فتح زاء و سکون عین مہملہ ف روغن بید انجیر ل روغن بادام تلخ یا روغن خسکدانہ۔

تنبیق القاف

دہن الزنبق بفتح زاء معجمہ مشدد و سکون نون و فتح موحدہ ف روغن گل زنبق ل روغن یاسمین یا روغن سوسن۔

دہن الخلوق بفتح خاء معجمہ و ضم لام ثانی و سکون واو ف روغن زعفران

تنبیق اللام

دہن الحل ع بفتح اول یا با مہملہ و ضم نون و سکون لام و مہملہ ثانی و سکون حاء مہملہ ف روغن گندنا و روغن شیرین ۵ من کاتیل و میثعا تیل طرح را۔

دہن السفرجل بفتح سین مہملہ مشدد و فا و سکون راء مہملہ و فتح جیم ف روغن آبی ل دہن التفاح۔

دہن الفجل ع بسکون لام و ضم فا و سکون جیم ف روغن تربد ۵ مثلی کاتیل طرح ی ۳ ل روغن زیت کہنہ۔

دہن النارجیل بنون مشدد و ثانی و الف و سکون راء مہملہ و کسر جیم و سکون تحتانی ف روغن جوز ہندی ل روغن گردگان۔

تنبیق المیم

دہن القرطم بسکون لام و ضم قاف و سکون راء مہملہ و ضم طاء مہملہ ف روغن خسکدانہ ل روغن انجیر۔

تنبیق النون

دھامن ۵ بفتح اول و الف ثانی و سکون میم و کسر سیم و سکون نون م درخت مشہور ہندیست و نیز نام مار سیاہ۔

دہن البان بسکون لام با موحدہ و الف م روغن بکائن ل روغن بہ قی

دہن البلسان بسکون لام و فتح موحدہ و لام ثانی و سین مہملہ و الف ف روغن بلسان خ تازہ قوی بیوی ل بوزن آن و سن و او وی یا نیم وزن و سن نارجیل یا دو انگ و نیم وزن آن نیست کہن گیرند کہ بہ بلسان کوفتہ و روغن بادام بچوشانند یا روغن گل و دیگر وزن آن ریختہ یا شش وزن و روغن زیت دو وزن روغن نارجیل پنج وزن صمغ ترمہ با هم مخلوط کردہ بچوشانند تا بروغن آید ہر ظرف کہ بگیرند ہنگام ارند دگویند کہ زیر ہر گشن بیفتد شگافتہ نزدیک نگاہش شیشہ آویزند کہ دریچکد طرح ی ۲ گویند ۳۔

دہن السوسن بضم سین مہملہ مشدد و واو و مہملہ ف فتح سین مہملہ ثانی م روغن سوسن ل روغن بنفشہ۔

دہن النسرین بفتح نون مشدد و سکون سین مہملہ و کسر راء مہملہ

دوپال ف بضم اول و ثانی مجهول با موحده و الف و لام م زمرد

دویل ف بضم اول و کسر ثانی و تحتانی مجهول م ابریشم کنده که از پیله حاصل شود که دو کناع در میان او باشد۔

تنمیق المیم

دوم ع بضم اول و سکون ثانی و میم م درخت مقل۔

تنمیق الواو

دوقو ع بضم اول و سکون ثانی و ضم قاف و سکون واو ف تخم خربزی کنیخ دی شقاقل ست و گیاه دی خرس گیاه بارمو طح سی اق منضج ملطف ح تازه زرد سق یک درم ص تخم مورد یا بلوط یا مصطکی یا طباشیر ل دو وزن تخم گندنا و دو وزن تخم کرفس و نانخواه

تنمیق الهاء

دواء الحیه ع بفتح اول و ثانی و الف و ضم همزه و سکون لام و فتح حاء مهمله و تحتانی مشدد و خفاء ها م خبطیانا۔

دورژهر بالضم و بازاء فارسی ف نیش پشه و زنبور و کنه۔

دوهداه بالفتح بچه شتر۔

دوسیمه ف بالفتح مورچه۔

دواله ف بضم اول با ثانی و الف و فتح لام م اشنه۔

دوده ف بضم اول و سکون ثانی و فتح دال مهمله ثانی م دود چراغ که از و سیاهی حاصل کنند ه کاجل۔

دوزه ف بضم اول و ثانی مجهول و فتح زاء معجمه گیاهیست که بجامه آویزد هر چیز م خار راژگون۔

تنمیق التحتانی

دواء الخطافی بفتح اول و ثانی و الف و ضم همزه و سکون لام و ضم خاء معجمه با طاء مهمله و الف ثانی و کسر فاء و سکون تحتانی م مامیران

دودهی ه بضم اول و سکون ثانی و کسر دال مهمله ثانی و اظهار ها دوای هندیست م سوسپند و شیر گیا و قسم خرد او م نکا اجنی۔

دورحونی بضم اول و سکون ثانی و راء مهمله و ضم حاء مهمله و سکون واو و کسر نون ف نوعی از سوسن بریست۔

دونه ترکی بفتح اول و سکون ثانی و فتح نون و همزه ملینه با ها و ضم فوقانی و سکون راء مهمله و کسر کاف ه جوهری اجواین۔

تنسیق الهاء و تنمیق الالف

دهنیا ه بفتح اول و اظهار ها و سکون نون با تحتانی و الف ف کشنیز

تنمیق الفوقانی

دهمست ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح میم و سکون سین مهمله و فوقانی م درخت غار گویند نخست تریاق همین بود که بعسل می پرورده اند طح سی ۲ خ ثمر و برگ او۔

تنمیق الجیم

دهنج ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح نون و سکون جیم سنگیست سبز ف دهانه طب ی ۲ خ فرنگی شیرین چون آنرا بسایند و بر روی آئینه بگذارند تا خشک شود اگر آئینه زنگ بردارد تلخ ست و الا شیرین۔

تنمیق الدال المهمله

دهن الورد ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم نون و سکون لام و واو و سکون راء مهمله و دال مهمله ثانی ف روغن گل طب را۔

تنمیق الراء المهمله

دهن اصفر ع بضم اول و سکون ثانی و کسر نون و فتح همزه و

مہملہ و فتح فاف ف روغن زردی بیضۂ مرغ ۵ انڈے کا تیل۔

دہن الغار ع بسکون لام باغین معجمہ و الف ف روغن غار ل زفت تر۔

تنمیق الزاء المعجمہ

دہن الجوز ع بسکون لام و فتح جیم و سکون واو و زاء معجمہ ف روغن گردگان طری ا۔

دہن اللوز ع بفتح لام مشدد و سکون واو ف روغن بادام ل روغن اسپستہ مخففا لو۔

تنمیق السین المہملہ

دہن الزجس ع بفتح زاء معجمہ و سکون جیم و کسر سین مہملہ ف روغن نرگس مہیج و مقوی دماغ ل روغن یاسمین

تنمیق العین المہملہ

دہن الخروع ع بسکون لام و کسر خاء معجمہ و سکون راء مہملہ و فتح واو و سکون عین مہملہ ف روغن بید انجیر ل روغن بادام تلخ یا روغن خسکدانہ۔

تنمیق القاف

دہن الزنبق بفتح زاء معجمہ مشدد و سکون نون و فتح موحدہ ف روغن گل زنبق ل روغن یاسمین یا روغن سوسن۔

دہن الخلوق بضم خاء معجمہ و ضم لام خفائی و سکون واو ف روغن زعفران

تنمیق اللام

دہن الحل ع بفتح اول یا با ضمہ و ضم نون و سکون لام و حاء مہملہ ثانی و سکون ثالث و فتح ثانی ف روغن گندنا و روغن شیرین ۵ مثقال کا تیل و بیشتر تیل طرح را۔

دہن السفرجل بفتح سین مہملہ مشدد و فا و سکون راء مہملہ و فتح جیم ف روغن آبی ل دہن التفاح۔

دہن الفجل ع بسکون لام و ضم فا و سکون جیم ف روغن ہر ۵ مثقال کا تیل طرح ی ۳ ل روغن زیت کہنہ۔

دہن النارجیل بنون مشدد و ثانی و الف و سکون راء مہملہ و کسر جیم و سکون تحتانی ف روغن جوز ہندی ل روغن گردگان۔

تنمیق المیم

دہن القرطم بسکون لام و ضم قاف و سکون راء مہملہ و ضم طاء مہملہ ف روغن کسکدانہ ل روغن انجیر۔

تنمیق النون

دہ امن ۵ بفتح اول و الف ثانی و الف و کسر میم و سکون نون ہم درخت مشہور ہندیست و نیز نام مار سیاہ۔

دہن البان بسکون لام با موحدہ و الف نون ف روغن بجائن ل روغن بہ تی

دہن البلسان بسکون لام و فتح موحدہ و لام ثانی و سین مہملہ و الف ف روغن بلسان خ تازہ قوی بیوسی ل بوزن آن و مرہا و دی یا نیم وزن دہن ناریل و دانگ و نیم وزن آن زیت کہن گویند کہ بلسان کوفتہ در روغن بادام تلخ بجوشانند یا روغن گاؤ یا روغن بید انجیر یا شیر و ہم روغن زیت و ہم روغن ناریل بیخ و ہم عصارہ ترش ہم ہمہ را کوفتہ بجوشانند تا بروغن آید ہر روغن کہ آید بمالند و نگویند کہ زیر ہر کدام نہفتہ شد نگافتہ زود یک نگافش شیشہ آویزند کہ در و بچکد طرح ی ۲ گویند ۳۔

دہن السوسن بضم سین مہملہ مشدد و واو و مہملہ ل بفتح سین مہملہ ثانی م روغن سوسن ل روغن بنفشہ۔

دہن النسرین بفتح نون مشدد و سکون سین مہملہ و کسر راء مہملہ

دوپال ف بضم اول و ثانی مجهول با موحده و الف و لام م زمرد

دویل ف بضم اول و کسر ثانی و تحتانی مجهول م ابریشم کنده که از پیله حاصل شود که دو کناع در میان او باشد۔

تنمیق المیم

دوم ع بضم اول و سکون ثانی و میم م درخت مقل۔

تنمیق الواو

دوقو ع بضم اول و سکون ثانی و ضم قاف و سکون واو ف تخم خربزی کنیخ دی شقاقل ست و گیاه دی خرس گیاه بارمو طح سی اق منضج ملطف ح تازه زرد سق یک درم ص تخم مورد یا بلوط یا مصطگی یا طباشیر ل دو وزن تخم گندنا یا دو وزن تخم کرفس و نانخواه۔

تنمیق الهاء

دواء الحیه ع بفتح اول و ثانی و الف و ضم همزه و سکون لام و فتح حاء مهمله و تحتانی مشدد و خفاء ها م خبطیانا۔

دورژهر بالضم و بازاء فارسی ف نیش پشه و زنبور و کنه۔

دوهداه بالفتح بچه شتر۔

دوسیمه ف بالفتح مورچه۔

دواله ف بضم اول با ثانی و الف و فتح لام م اشنه۔

دوده ف بضم اول و سکون ثانی و فتح دال مهمله ثانی م دود چراغ که از و سیاهی حاصل کنند ه کاجل۔

دوزه ف بضم اول و ثانی مجهول و فتح زاء معجمه گیاهیست که بجامه آویزد هر چنبر م خار راژگون۔

تنمیق التحتانی

دواء الخطافی بفتح اول و ثانی و الف و ضم همزه و سکون لام و ضم خاء معجمه با طاء مهمله و الف ثانی و کسر فاء و سکون تحتانی م مامیران

دودهی ه بضم اول و سکون ثانی و کسر دال مهمله ثانی و اظهار ها دوای هندیست م سوسپند و شیر گیا و قسم خرد او م نکا اجنی۔

دورحونی بضم اول و سکون ثانی و راء مهمله و ضم حاء مهمله و سکون واو و کسر نون ف نوعی از سوسن بریست۔

دونه ترکی بفتح اول و سکون ثانی و فتح نون و همزه ملینه با ها و ضم فوقانی و سکون راء مهمله و کسر کاف ه جوهری اجواین۔

تنسیق الهاء و تنمیق الالف

دهنیا ه بفتح اول و اظهار ها و سکون نون با تحتانی و الف ف کشنیز

تنمیق الفوقانی

دهمست ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح میم و سکون سین مهمله و فوقانی م درخت غار گویند نخست تریاق همین بود که بعسل می پرورده اند طح سی ۲ خ ثمر و برگ او۔

تنمیق الجیم

دهنج ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح نون و سکون جیم سنگیست سبز ف دهانه طب ی ۲ خ فرنگی شیرین چون آنرا بسایند و بر روی آئینه بگذارند تا خشک شود اگر آئینه زنگ بردارد تلخ ست و الا شیرین۔

تنمیق الدال المهمله

دهن الورد ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم نون و سکون لام و فتح واو و سکون راء مهمله و دال مهمله ثانی ف روغن گل طب را

تنمیق الراء المهمله

دهن اصفر ع بضم اول و سکون ثانی و کسر نون و فتح همزه و سکون

دمسہ ف بکسر اول و سکون ثانی و فتح سین مہملہ و خفای ہا
م ابریشم سفید ع دمشق —

دمسیچہ ف بضم اول و سکون ثانی و کسر سین مہملہ و سکون تحتانی
و فتح جیم فارسی م کارزک ع صعوہ ھ ممولا —

تنسیق النون و تنمیق الدال المہملہ

دند ف بفتح اول و سکون نون و دال مہملہ ثانی م بالو ع
حب السلاطین ہ جمال گوٹا طح ی ۴ ق مسہل خ چینی بعد
از و سنجری بعد از و ہندی ش از یکنیم حبہ تا دو حبہ و گویند از دو دانگ
تا نیم درم ص نشاستہ و بضم اول ف نوعی از زنبور —

تنمیق الراء المہملہ

دنقر بفتح اول و سکون ثانی و فتح قاف و سکون راء مہملہ ف
شورہ ہ باجی طح ے —

تنمیق الہاء

دنقہ بفتح اول و سکون ثانی و فتح قاف و خفاء ہا ف یاسمین ہ چنبیلی

تنسیق الواو و تنمیق الالف

دوبا ف بضم اول مہملہ و واو مجہول با موحدہ فارسی و الف م کرم
سرخیست کہ در درخت بلوط یابند و بآن ابریشم و امثال آن رنگ کنند —

تنمیق الحاء المہملہ

دوبارو ح بضم اول و ثانی مجہول با موحدہ و الف و ضم راء مہملہ
و سکون واو ثانی و حاء مہملہ م کاکنج —

تنمیق الخاء المعجمہ

دوخ ف بضم اول و سکون ثانی و خاء معجمہ م لخ و دوخ —

تنمیق الراء المہملہ

دود الحریر ع بضم اول و سکون ثانی و ضم دال مہملہ ثانی
و سکون لام و فتح حاء مہملہ و کسر راء مہملہ و سکون تحتانی و راء مہملہ
ثانی ف کرم ابریشم —

دوسر بضم اول و ثانی مجہول و فتح سین مہملہ م کاکل و جو برہنہ
و گندم صحرائی طح رای ۲ گویند ب ق مسہل خ سیاہ ش
دو درم ص کتیرا و مقل ل نیموزن حب النیل —

تنمیق الزاء المعجمہ

دود القرمز ع بضم اول و سکون ثانی و ضم دال مہملہ ثانی
و سکون لام و کسر قاف و سکون راء مہملہ و کسر میم و سکون زاء معجمہ
ف کرم ابریشم سرخ طب ی —

تنمیق الصاد المہملہ

دوص ع بضم اول و سکون ثانی و صاد مہملہ ف آبی ست کہ آہن
تافتہ در و اندازند —

دوقص بضم اول و سکون ثانی و کسر قاف ع بصل —

تنمیق الغین المعجمہ

دوغ ف بضم اول و ثانی مجہول و غین معجمہ ھ چھاچھ —

تنمیق الکاف

دوالک ف بضم اول با ثانی و الف و فتح لام و سکون کاف
ع اشنہ ھ چھڑیلا —

دولک بضم اول با ثانی و فتح لام ف فلفلمویہ —

تنمیق اللام

دوال ف بضم اول با ثانی و الف و لام [illegible]
طالیسفر ف پوست بیخ زیتون —

م خوک ماهی هر سوس ط سرد و تر قریب مع و مولد خلط غلیظ و مقوی
اعضا و پیه او گرم اکلاً و تدهینا جهت درد مفاصل و چون در جوف
حنظل گذاشته باشند جهت گرانی سامعه و آویختن دندان او رافع
صرع اطفال و سریع الاثر۔

تنمیق الطاء

دلمه ف بفتح اول و ثانی و میم و خفاء ها م پنیر تر۔

دله ف بفتح اول و ثانی م گربه صحرائی و بکسر اول م دل۔

تنسیق المیم و تنمیق الجیم

دم الدجاج ع بفتح اول و ضم میم مشدد و دال مهمله مشدد و ثانی با جیم
و الف و جیم ثانی ف خون ماکیان خ ماخوذ از طایر سلیم۔

تنمیق السین المهمله

دم التیس ع بفتح اول و ضم میم مشدد و کسر فوقانی مشدده
و سکون تحتانی و سین مهمله ف خون بز کوهی خ ماخوذ از بز کوهی
چهار ساله در وقتیکه انگور رنگ گیرد حلقش ببرند و خون اول و آخر بگیرند
و آنچه متوسط بستانند و در دیگ سنگین کنند تا سرد شود پس قرصها ساخته
خشک سازند و از غبار محافظت نمایند و در جای نمناک نهند۔

تنمیق العین المهمله

دم الضفدع ع بفتح اول و ثانی مشدد و فتح ضاد معجمه مشدد و
سکون فا و فتح دال مهمله ثانی و سکون عین مهمله ف خون غوک
خ از ضفدع زرد و سبز۔

تنمیق الغین المعجمه

دماغ ع بکسر اول با ثانی و الف و غین معجمه ف مغز سر ه بهیجا
ط ب ر ق ملین و مقوی دماغ و مبهی خصوصاً مغز سر دماغ

گنجشک و بره بسیار مبهی ست خ ماخوذ از مرغهای کوهی و از موشی مغز بره
و گوساله ص پودنه و فلفل و خردل و دارچینی و سرکه ل مغز ساق۔

تنمیق القاف

دمسق ع بکسر اول و سکون ثانی و فتح سین مهمله و سکون
قاف ف ابریشم سفید۔

تنمیق المیم

دمادم ع بفتح اول و ثانی و الف و فتح مهمله ثانی و سکون میم
ثانی ع حجر الدم۔

دم الحمام ع بفتح اول و ضم ثانی مشدد و سکون لام و فتح حاء مهمله
با میم ثانی و الف و میم ثالث ف خون کبوتر خ خون طایر سلیم۔

دم ع بفتح اول و سکون ثانی ف خون ه لوهو ط ح ر ق
مغری ص نانخواه ل جگر۔

تنمیق النون

دم الاخوین ع بفتح اول و ضم ثانی مشدد و بسکون لام و فتح
همزه و خاء معجمه و واو و سکون تحتانی و نون ف خون سیاوشان
ه هیرا دو کهی در نکبت و گویند بقم ط ب ای ۲ گویند ح ای
۲ ق قابض طبع و مجفف و حابس دم و مدمل خ چکیده صافی
که اصلا چوب در وی نباشد ش نیم درم ص صمغ عربی یا کتیرا
یا پودینه ل عصاره او یا خس الحمار یا اقاقیا۔

دم الانسان ع بفتح اول و ضم ثانی مشدد و سکون لام و کسر
همزه و سکون نون با سین مهمله و الف ف خون آدمی۔

دم الثعبان ع بضم مثلثه مشدد و سکون عین مهمله با موحده و الف م دم الاخوین

تنمیق الطاء

تنمیق الهاء

ستنبویہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وسکون
نون وضم موحدہ وواو مجہول وفتح تحتانی وخفاء باء ع دردراب م
نام ہلکہ تخم مرکبری نیز قسمی از دست ودر امثال مثل خربزۂ کرک
بوزیدن آن سخن دراغ دمقوی آن ومفتح سدہ دماغی۔

تنمیق الشین المعجمہ وتنمیق الراء المہملہ

شمرف بفتح اول وسکون شین معجمہ وفتح میم وسکون راء مہملہ
م شاخل ع مدرجہ ہ ارہر۔

تنمیق التحتانی

تیق ف بضم اول وسکون ثانی وکسر فوقانی وسکون
تانی م زلو ہ چونک۔

تنمیق الفاء وتنمیق الراء المہملہ

فار بفتح اول بافا والف وراء مہملہ ہ گوار۔

تنمیق التحتانی

قلی ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر لام وسکون تحتانی ف
زبرہ ہ کبیر طرح ی ۱۲ ق محلل خ سطبر بزرگ ورق لبیار
سرخ گل سخت خمرش نیدرم۔

تنمیق القاف وتنمیق النون

طامانون بفتح اول وسکون قاف باطاء مہملہ والف ومیم
ف ثانی وضم نون وسکون واو ونون م مشکطرا مغیث۔

تنمیق اللام وتنمیق الموحدہ

ل آشوب ف بکسر اول وسکون لام وہمزہ وضم شین
بر وسکون واو وموحدہ م بچنگشت ہ سنبھالو۔

ولب ع بضم اول وسکون ثانی ف درخت چنار طاجوز
وپوست اوی اگویند ۲ ب او چوب او ب ق مجفف
خ تازہ ص علویا داجنبی ل قشور الرمان۔

تنمیق المثلثہ

ولبوث بفتح اول وسکون ثانی وضم موحدہ وسکون واو
وثاثہ ف نوعی از سوسن برے۔

تنمیق السین المہملہ

ولیلنس بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وکسر وفتح نون وسکون
سین مہملہ ف نوعی از صدف کوچک۔

تنمیق العین المہملہ

ولاع ع بضم اول باثانی مشدد ولف وعین مہملہ ف ہندوانہ۔

تنمیق الکاف

ولک ف بفتح اول وثانی ومیم وسکون کاف م پنیر تر۔
ولیک بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ف تخم گل چون
بریزد آن ثمر حاصل شود۔

تنمیق الکاف الفارسی

ولنگ ف بفتح اول وثانی وسکون نون وکاف فارسی م غلاف نوشہ خرما

تنمیق اللام

ولدال بفتح اول وسکون ثانی باد ال مہملہ ثانی والف
ولام ف خار پشت ہ ساہی۔

تنمیق النون

ولفین بضم اول وفتح ثانی وکسر فا وسکون تحتانی ونون
ف ماہی بزرگ سیاہ رنگ کہ سرش بخوک ماند ع خستہ بہ لنجر

تنمیق السین المهمله

درافس - شامی بفتح اول وثانی والف وکسر فا وسکون سین مهمله ف شفتالو ه آرو -

تنمیق الشین المعجمه

درش - ف بفتح اول وثانی وسکون شین معجمه م نوعی از خیار که آنرا کلونده و درشی نیز گویند -

تنمیق العین المهمله

درجع - ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم وسکون عین مهمله ف شاخل ه ارهر -

تنمیق الفاء

درخف - ف بضم اول وسکون ثانی وضم خاء معجمه وسکون فا م زنبور سیاه

تنمیق اللام

درازدنبال - بفتح اول وثانی والف وزاء معجمه وضم دال مهمله وسکون نون با موحده والف ثانی ولام ف گاؤ و گاؤمیش -

دردی الخل - ع بضم اول وسکون راء مهمله وکسر دال مهمله ثانی وضم تحتانی مشدد وسکون لام وفتح خاء معجمه ف دردی سرکه طح ی ق مجفف خ کهنه ص روغن گل ل زرنیخ سرخ با سرکه یا شراب

تنمیق المیم

درازدم - ف بفتح اول وثانی والف وزاء معجمه وضم دال مهمله ثانی وسکون میم ف م سگ ه کتا -

تنمیق النون

درخت گلچکان - ف بفتح اول وثانی وسکون خاء معجمه وکسر فوقانی وضم کاف فارسی وسکون لام وفتح جیم فارسی با کاف والف ونون ه مهویکار وکه -

درن - بفتح اول وثانی وسکون نون م زلوه جونک -

تنمیق الهاء

درخت سبنه - ف بضم سین مهمله وسکون نون وفتح موحده و خفاء ها جانوریست که درخت را سوراخ کند و سبز رنگ باشد م سبزک کٹھیا

درده - ف بضم اول وسکون ثانی وفتح دال مهمله ثانی م دردی شراب و آب و روغن و امثال آن -

درگاله و درگلاله - ف بفتح اول وسکون ثانی با کاف فا والف وفتح لام در لغت اول وضم کاف فارسی با لام والف وفتح لام ثانی در لغت ثانی م یخ -

درمنه - ف بفتح اول وثانی وسکون میم وفتح نون وخفاء ها جوهری جوا

درونه - ف بفتح اول وضم ثانی و واو مجهول وفتح نون گیاهی که شبیه بگزدم باشد م درونج عقربی -

دره - ف بفتح اول وثانی مشدد ومخفف م شکنبه -

تنمیق التحتانی

درونج عقربی - ع بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وفتح نون وسکون جیم وفتح عین مهمله وسکون قاف وفتح راء مهمله وکسر موحده وسکون تحتانی ه الوس طح ی ۳ گویند ملطف مفرح مقوی دل خ رومی ش از نیم درم تا یکدرم ص رازیانه یا نشاسته ل رزنباد و دو دانگ وزن آن قرنفل و گویند عاقرقرحا و دو وزن سورنجان

دری - ف بفتح اول وکسر ثانی م نوعی از کبک -

تنسیق وتنمیق السین المهمله

دس - ف بضم اول وسکون سین مهمله م گل پخته -

باسین مهملهٔ ثانی و الف ف روغن بلسان —

تنمیق الخاء المعجمه

دخ — ف بضم اول و سکون خاء معجمه م گیاهیست که از میان آب بروید و از آن حصیر بافند م لوخ —

تنمیق المیم

دخت مریم — بضم اول و سکون ثانی و کسر فوقانی و فتح میم و سکون راء مهمله و فتح تحتانی و سکون میم ثانی ف پوست درخت سنبهالو هر چهال سنبهالوکی —

تنمیق النون

دخان — ع بضم اول و خاء معجمه و الف و نون ف دوده دهنوان طح ی ق ملطف مجفف ص شراب خشخاس —

دخن — ع بضم اول و سکون ثانی و نون ف ارزن ه چینا طاب ی ۲ و گویند ۳ و گویند ح ص قند و مصطگی ل برنج —

تنسیق و تنمیق الدال المهمله

دد — ف بفتح دال اول و سکون دال مهملهٔ ثانی م جانوران درنده چون شیر پیر و گرگ و امثال آن —

تنمیق الهاء

دده — ف بفتح هر دو دال مهمله و خفاء ها بمعنی دو مذکور —

تنسیق الراء المهمله و تنمیق الالف

درخت ریشا — ف بفتح اول و ثانی و سکون خاء معجمه و کسر فوقانی و راء مهملهٔ ثانی و تحتانی مجهول با شین معجمه و الف ه درخت بر —

درختک دانا — ف بفتح اول و ثانی و سکون خاء معجمه و فتح فوقانی و کسر کاف با دال مهملهٔ ثانی با نون و الف درختی ست که بهر جانب که آفتاب بگردد برگهای آن رو بجانب آفتاب کنند و گویند درخت فواق هر چکی

تنمیق الموحده

درداب — ع بفتح اول و سکون ثانی با دال مهملهٔ ثانی و الف و موحده ف دستنبویه ه کچری —

تنمیق الفوقانی

درخت آفتاب پرست — ف بفتح اول و ثانی و سکون خاء معجمه و کسر فوقانی و بهمزه و سکون فا با فوقانی ثانی و الف و موحدهٔ ساکنه و فتح موحدهٔ فارسی و راء مهملهٔ ثانی و سکون سین مهمله و فوقانی ثالث ه بلهل —

تنمیق الجیم

دراج — ع بضم اول و ثانی مشدده با الف و جیم ف تراج ه تیتر طمع گوشت او مقوی دماغ —

دراشج — بفتح اول و ثانی و الف و فتح شین معجمه و سکون جیم م نوعی از لبلاب

درنج — ف بفتح اول و سکون ثانی و کسر فوقانی و سکون تحتانی م دراج —

تنمیق الخاء المعجمه

دراونخ — بفتح اول و ثانی و الف و کسر واو و سکون تحتانی و خاء معجمه ف چوب گز —

تنمیق الراء المهمله

دردار — بفتح اول و سکون ثانی با دال مهملهٔ ثانی و الف و راء مهملهٔ ثانی ف درخت پسته و سپیدار طاورق او ب ی ق قابض مجلی —

دردی الخمر — ع بضم اول و سکون ثانی و کسر دال مهملهٔ ثانی و ضم تحتانی مشدد و سکون لام و فتح خاء معجمه و سکون میم و راء مهملهٔ ثانی ف دردی شراب هر شرابکی تل چهٹ طح ی خ از شراب کهن —

درد بطار — بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو و فتح موحده با طاء مهمله و الف و راء مهملهٔ ثانی ف توت سه گل —

داکھ - ھ بفتح دال مہملہ با الف و سکون کاف و اظہار ہا
ع عنب ف انگور ط ا گرم و تر و در غذائیت بہترین میوہا -
دالپوزہ - ف بسکون لام و ضم موحدہ فارسی و واو مجہول
و فتح زاء معجمہ م فراشتروک -

تنمیق التحتانی

دادرومی - بکسر دال مہملہ ثانی و تحتانی و ضم راء مہملہ و سکون
واو و کسر میم و سکون تحتانی ثانی م ہو فاریقون -
دارپوی - رومی بسکون راء مہملہ و ضم موحدہ و واو مجہول ع عود -
دارچینی - ع بکسر راء مہملہ و صاد مہملہ و سکون تحتانی و کسر نون
ہ دال چینی ط ح ی ۳ گویند ۲ گویند بلطف مفتح مدر مقوی دل
و کبد و معدہ و مبہی م سیلانی خوشبو سرخ تیز طعم شیرینی آمیز ش
از یکدرم تا دو درم ص اسارون یا صندل ل پوست سلیخہ و
نیموزن کبابہ یا اہل یا زرنب یا خولنجان -

تنسیق الباء الموحدہ و تنمیق الالف

دبا - ع بضم اول با موحدہ مشدد و الف ف کدو -

تنمیق الموحدہ

دباب - بضم اول با ثانی و الف و موحدہ ثانی م سبز و آن بری
و بستانی میباشد و بری قوی تر از بستانی ست ط ۲ گرم ا خشک
ص کشنیز ش از خشک او یکمثقال ل مرزنجوش -

تنمیق الراء المہملہ

دیودار - بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو با دال مہملہ ثانی و الف و راء مہملہ ع
شجر الجن و اہل ہندی و صنوبر ہندی شیر او تند و محرق و معطس ط
۴ گرم ۳ خشک و از سموم قتالہ -

تنمیق السین المہملہ

دبس - ع بکسر اول و سکون ثانی و سین مہملہ ف دوشاب
خرمائی ط ح ر خ بصری آتش ندیدہ کہ از رطب فارسی گرفتہ باشند
ص بادام و کاہو ل خشخاش و سکنجبین -

تنمیق القاف

دبق - بکسر اول و سکون ثانی و قاف م مویزج عسلی ط ح ۲
ی ۳ ق محلل ملین خ تازہ املس کہ درونش کراثی و برونش
سیاہ سرخی مائل باشد ص زرنباد ل نیموزن عاقرقرحا و چہار دانگ
وزن آن جوز السرو و نیموزن آن اہل -

تنمیق اللام

دبول - بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو و لام ف روغن کتان

تنمیق الہاء

دبالہ - ف بفتح اول و ثانی و الف و فتح لام و خفا ہا م ترنج -
دبلہ - بفتح اول و سکون ثانی و فتح لام و ہا ف بار درخت کریرہ تنبیت

تنسیق و تنمیق الجیم

دجاج - ع بضم اول با جیم و الف و جیم ثانی ف ماکیان ہ کوکا
و بزبان شاہجہان آباد مرغی ط مع ح و گوشت او مغذی و
خ آنکہ بیضہ نداده باشد و بہتر از آن چوزہ بود ص نان پاک ل
دج - ع بفتح اول و سکون ثانی ف مرغ بری ہ طیخ م بزبان دہلی مرغ

تنمیق الراء المہملہ

دجر - ع بفتح اول و کسر ثانی و سکون راء مہملہ ف لوبیا -

تنسیق الخاء المعجمہ و تنمیق الالف

دخسیسا - بضم اول و سکون خاء معجمہ و کسر سین مہملہ و سکون

درختان را سوراخ کند و آنرا بشیرازی نمک و بگیلانی دارکوب گویند۔

داشخار۔ ف بسکون شین معجمہ با خاء معجمہ و الف ع خبث الحدید۔

داغ سر۔ ف بسکون غین معجمہ و فتح سین مہملہ جانوریست کہ در میان سران چند پر زرد باشد و مانند بلبل و جل و سرہ خوش آواز بود۔

تنمیق الزاء المعجمہ

دالپوز۔ ف بسکون لام و ضم موحدہ فارسی و واو مجہول و زاء معجمہ م فراشتروک۔

تنمیق السین المہملہ

داس۔ ف بسکون سین مہملہ م سداب و استخوان ماہی۔

تنمیق الشین المعجمہ

دارموش۔ بفتح اول با الف و کسر راء مہملہ و بضم میم و سکون آخرین نام گیاہیست چون او را بر داغ برص طلا کنند ریش کند و سپیدی را ببرد۔

تنمیق الصاد المہملہ

دارصعوص و دارمنصوص بکسر راء مہملہ و فتح صاد مہملہ و ضم عین مہملہ و سکون واو و صاد مہملہ ثانی در لغت اول و فتح میم و سکون نون و ضم صاد مہملہ و سکون واو در لغت ثانی م دارچینی۔

تنمیق الکاف

دارمک۔ بکسر راء مہملہ و فتح میم و سکون کاف م نوعی از مرو۔

تنمیق اللام

دارفلفل۔ بکسر راء مہملہ و فاء و سکون لام و کسر فاء ثانی و سکون لام ثانی ف فلفل دراز ہ پیپل ط ح ی ۳ ق ملطف مغثی خ سبزی کہ بطعم چون فلفل بود ش نیم درم ص صمغ عربی یا صندل و گلاب ل زنجبیل یا زرنباد یا فلفل۔

دارنہال۔ ف بکسر راء مہملہ با نون و با و الف م درخت بقم۔

دارشخال۔ بسکون شین معجمہ با خاء و الف و لام ع خبث الحدید۔

داول۔ بفتح واو ف روغن کتان۔

تنمیق المیم

دارم۔ ہ بدال مہملہ و الف و بفتح راء مہملہ و سکون میم ف انار۔

تنمیق النون

داتون۔ ہ بدال مہملہ و الف و بفتح فوقانی و سکون واو و نون ف بیخ حب السلاطین م جمال گوٹے کی جڑ۔

داریرنیان۔ ف بکسر راء مہملہ و فتح موحدہ فارسی و سکون راء مہملہ ثانی و کسر نون با تحتانی و الف ف چوب بقم۔

دارشیشعان۔ بدال مہملہ و الف و بکسر راء مہملہ و شین معجمہ و سکون تحتانی و فتح شین معجمہ ثانی و عین مہملہ و الف ثانی و نون ہ کاپیچل ط ح ای ۲ ق قابض خ گران سرخی مائل خوشبو سطبر اندک تلخ ش از یکدرم تا دو درم ص دوقو یا رازیانہ ل اسارون یا ثمرۃ الطرفا یا چہار دانگ وزن آن زراوند و نیم وزن آن درونج یا رامک و سعد۔

دارقن۔ بدال مہملہ و الف و بکسر راء مہملہ و فتح قاف و سکون نون ف شفتالو ع خوخ م آرد ط اسرد تر۔

تنمیق الہاء

دارپرزہ۔ ف بفتح موحدہ فارسی و سکون راء مہملہ و فتح زاء معجمہ و خفاء ہا م فراشتروک۔

دارکیسہ۔ بکسر راء مہملہ و کسر کاف و سکون تحتانی و فتح سین مہملہ م سبباسہ و گویند طالیسفر

خیربوا بفتح اول وسکون تحتانی وکسر راء مہملہ وفتح موحدہ وواو مشددہ والف ع قافلۂ صغار۔

تنمیق الجیم

خیروج بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون واو وجیم ہم خباری

خیسفوج بکسر اول وسکون ثانی وشین معجمہ وضم فا وسکون واو وف بنبہ دانہ

تنمیق الدال المہملہ

خیدر ف بکسر اول وسکون ثانی ودال مہملہ ہم خیدک عبارت از جو وگندم ونخود سبز باشد۔

تنمیق الراء المہملہ

خیارچنبر وخیارشنبر بکسر اول باثانی والف وراء مہملہ وفتح جیم فارسی وسکون نون وفتح موحدہ وسکون راء مہملہ ثانی در لغت اول وفتح خین معجمہ در لغت ثانی ہر کربالا والتماس ودہن بھیڑا وباندریوری وباندرگڑی **طبع ح ب ق** محلل بلغم وسہل صفراخ ہندی سطبر سیاہ رسیدہ بر عسل وفلوس وپوست شش براق ورقیق باشد ودر وقت استعمال از قلم بیرون آرند سش از نیمدرم تا پانزدہ درم **ص** روغن بادام ومصطگی انیسون وعناب یا آب تمرہندی **ل** تنمجبین وسہ وزن آن سونیز بی دانہ واندکی مرید

تنمیق الراء المہملہ

خیار ف بکسر اول باثانی والف وراء مہملہ ہم بادرنگ ہر کہ را طب ر۲۔

تنمیق النون

خیران ف بکسر اول وسکون ثانی وضم زاء معجمہ

بارا مہملہ والف ونون ہ بہ بیت طبع ر۲ گویند مع ی ق مفتت حصاۃ ش ق دودرم **ص** غافث ل بیخ خلیق

تنمیق الواو

خیارکدرو ف بکسر اول باثانی والف وکسر راء مہملہ وفتح کاف وضم دال مہملہ وسکون واو ع ہندوانہ ہ تربوز طب ر

خیرو ف بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ م گلیست مشہور کہ سرخ وسفید رنگ باشد ع خطمی۔

خیلو ف بکسر اول وسکون ثانی وضم لام ہم خیرو۔

خیوف بکسر اول وضم ثانی ہم لعاب دہن۔

تنمیق الطاء

خیارزہ ف بکسر اول باثانی والف وفتح زاء معجمہ وہا ہ گلابی طب ر۳۔

تنمیق التحتانی

خیزران بلدی بکسر اول وثانی مجہول وفتح زاء معجمہ بارا وہا والف وکسر نون وفتح موحدہ ولام وکسر دال مہملہ وسکون تحتانی ثانی ف امور دصحرائی۔

خیری ف بکسر اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ نام گلی زرد رنگ کہ میان آن سیاہ باشد وآنرا ہمیشہ بہار تر گویند۔

ترقیم الدال المہملہ وتنمیق الالف وتنمیق الدال المہ

دارو بدال مہملہ والف وفتح راء مہملہ وسکون واو مہملہ ثانی ہ اسکنا

تنمیق الراء المہملہ

داربر ف بفتح موحدہ وسکون راء مہملہ مرغیست سبز رنگ کہ شقا

لہ دان دوقسم پہاڑی ودشتی مشہور دراسامیون س پیڑہ وآن بجہت قلع تشنج الدم اوطلاء ادرار ادرع دعمل دیون دیدان مادروتبخیر وتضمید گلگنہ ہندی اقسم از نیز اسہ ۱۲ لعم ۲۰ قس

تنسیق الخاء المعجمہ

خوخ ع بفتح اول و سکون ثانی و خاء معجمہ ثانی ف شفتالو و آڑو طب ر ۲ گویند اق قابض مروخ انچہ استخوان زود از جا شود دش یک کف ص زنجبیل مربی یا عسل ال مشمش

تنسیق الراء المہملہ

خوش نظر بضم اول و ثانی مجہول و سکون شین معجمہ و فتح نون و ظاء معجمہ و راء مہملہ م کاکلی گویند سرخ مرو۔

تنسیق الصاد المہملہ

خوص بفتح اول و سکون ثانی و صاد مہملہ م ورق مقل و ورق نخل و ورق نارگیل را بدین نام خوانند۔

تنسیق العین المہملہ

خوخ اقرع بفتح اول و سکون ثانی و کسر خاء معجمہ ثانی و فتح ہمزہ و سکون قاف و فتح راء مہملہ و عین م سانج ہندی۔

تنسیق الکاف

خواتیم الملک ع ف گل مختوم و خیر ختم الملک گویند بحذف واو و یای تحتانی

خوزدوک ف بفتح اول و ثانی و سکون زاء معجمہ و ضم دال مہملہ و واو مجہول م خبزدوک۔

خوک ف بضم اول و سکون ثانی ع خنزیر۔

تنسیق اللام

خوال ف بفتح اول و ثانی و الف م دودہ کہ از چرب انجا حاصل میشود ع مرب

تنسیق النون

خولان ع بفتح اول و ثانی و الف و نون م حضض۔

خولنجان بضم اول و ثانی مجہول و کسر لام و سکون نون باجیم و الف ہ کلیجن طرح ی ۲ گویند ۳ ق بلطف مبہی خ شرخ سطبر کم گرہ مش از ہیدرم تا یکدرم ص کبیر او چیز ہای چرب و صندل و کافور یا ابریشم ال قرنفل یا قرفہ و در درد گردہ و قوت باہ یک نیم وزن دارچینی و نیم وزن برگ قریض۔

خون سیاوشان بضم اول و سکون ثانی و کسر نون و سین مہملہ با تحتانی و الف و ضم واو و با شین معجمہ و الف ثانی ع دم الاخوین گویند بضم دو حرف بتسمیہ آنکہ چون افراسیاب سیاوش را کشت بالیکہ خون او ریختہ و در آنجا این نبات رستہ ہ ہبر لعہ کھی۔

تنسیق الواو

خوللو ف بضم اول و ثانی مجہول و فتح لام و ضم لام ثانی و سکون واو و ثانی را زیادہ بری۔

تنسیق الہاء

خواجہ گیاہ بضم اول با ثانی مہدولہ و الف و فتح جیم فارسی و خفا ہا و کسر کاف فارسی با تحتانی و الف ہ با نسا۔

خوجہ ف بضم اول و سکون ثانی و فتح جیم فارسی م بستان افروز۔

خوخ فلیق استہ بضم اول و سکون ثانی و کسر خاء معجمہ ثانی و فتح قاف و کسر لام و سکون تحتانی و قاف و فتح ہمزہ و سکون سین مہملہ و فتح فوقانی م قاقلہ۔

خودخروہ ف بضم اول و ثانی مجہول و کسر دال مہملہ و ضم خاء معجمہ ثانی و راء مہملہ و واو مجہول ثانی و اظہار ہا م گل تاج خروس۔

خوی ناہ ف بضم اول و ثانی مجہول تحتانی با نون و الف و اظہار ہا م خسہ اطین ہ کینجوا ط اگرم و تر۔

تنسیق الیاء التحتانی و تنسیق الالف

تنمیق القاف

خمسته اوراق ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح سین مهمله وضم فوقانی وفتح همزه وسکون واو با راء مهمله والف وقاف ه سنبهالو

تنمیق اللام

خمل بفتح اول وسکون میم ولام م سورنجان وزین پالش ومژه چشم وریشه وپرزه جامه را نیز خمل گویند

تنمیق المیم

خمخم بکسر تین گیاهیکه دانه او را علف شتر سازند

تنمیق النون

خمان بفتح اول وثانی والف م خاباء اقطی

خماهن ف بضم اول وسکون ثانی ومد همزه وفتح ها سنگی ست حدیدی سیاه وآن دو نوع ست یکی نر دوم ماده ونر آن بغایت سخت وتیره رنگ بود چون بآب سایند سرخ شود مانند شنگرف وگویند در ظرف آن هر چند شراب خورند مستی نیاورد ع صندل حدیدی

تنسیق النون وتنمیق الراء المهمله

خنگسار ف بکسر اول وسکون نون وکاف فارسی با سین مهمله والف وراء مهمله م غوره که جزو باروت شود

تنمیق السین المهمله

خندروس ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مهمله وضم راء مهمله وسکون واو ع حنطه رومی ف کاکل وگندم صحرائی وجو برهنه طح ی گویند ح ل ذرة وشراب کهنه وگندم کهنه را نیز گویند

تنمیق الکاف

خنجک ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم وسکون کاف م درمنه وبکسر اول درخت بن وسیاه دانه وخار خسک را نیز گویند وبعضی گویند غله ایست که بهندی کلتهی خوانند

تنمیق اللام

خندریل بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مهمله وکسر راء مهمله وسکون تحتانی ف کاسنی بری

تنمیق النون

خندیقون بفتح اول وسکون ثانی وکسر دال مهمله وسکون تحتانی وضم قاف وسکون واو ونون ثانی ف شرابیست که از عسل وشراب کهن یا مثلث سازند طح ی ش هیجده درم

تنمیق الهاء

خنجره بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم وراء مهمله با ها ف خرمای هندی

تنمیق التحتانی

خنثی ع بضم اول وسکون ثانی وفتح مثلثه والف مقصوره ف بیخ گیاه سریش طح ی ۳ گویند ب رق مجلی ومحلل ش پنجدرم واز ثمر وشگوفه او دو درم ص شوربای چرب ل فوه که بفارسی روناس وبهندی مجیٹهه گویند

تنسیق الواو وتنمیق الالف

خوا ف بفتح اول با واو والف م گوشت

خوبکلا بضم اول وسکون ثانی وموحده وفتح کاف ف تخم با

تنمیق الفوقانی

خوست بفتح اول وثانی وسکون سین مهمله وفوقانی ف خر

تنمیق الجیم الفارسی

خوچ ف بضم اول وسکون ثانی م گل بستان افروز

خفیج بفتح اول وسکون فا وجیم ہم خردل بری۔

خفرج ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ ع بقبالہ الحقاء

تنمیق الشین المعجمہ

خفاش ف بفتح اول وثانی مشدد والف وشین معجمہ ہم شپرہ ہر جیگاور طرح رخ بزرگ ص خفشخاش۔

تنمیق الفاء

خف ف بفتح اول گیاہی ست نرم کہ آتش زود گیرد وآنرا بر زیر سنگ آتش زنہ نہادہ چماخ بزنند تا آتش بگیرد ہم پدہ ع مرخ۔

تنمیق اللام وتنمیق الدال المہملہ

خلد ع بفتح اول وسکون لام بادال مہملہ ف موش کور دنگشت بگ چلچلہ زر

تنمیق الراء المہملہ

خار بضم اول وفتح ثانی مشدد وسکون راء مہملہ ہم خنجری ست مانند کرسنہ۔

تنمیق الفاء

خلاف ع بکسر اول باثانی والف وفاء ف درخت بید طب ق ق مجفف خ انچہ کنار چشمہ رستہ باشد سق از آب او بست مثقال ص گلاب بامرزنجوش ل گل حنا وگل کرم۔

تنمیق القاف

خلوق ع بفتح اول وضم ثانی وسکون واو ہم زعفران۔

تنمیق اللام

خلال خلیل بکسر اول باثانی والف وکسر لام ثانی وفتح خاء مجمہ ثانی وکسر لام ثالث وسکون تحتانی ولام رابع ہم درخت آطر بلال

خلال ع بفتح اول وکسر نیز ولام الف ولام ثانی ف عورہ خرا

خل الخصل ع بفتح اول وضم ثانی مشدد وسکون لام ثانی وفتح عین مہملہ وسکون نون وصاد مہملہ ف سرکہ بیاروشتی۔

خل ع بفتح اول وثانی مشدد ف سرکہ طب ی ۳ گویند ب اہی ۳ ق بلطف مقطع خ خل خمرص شکر ورغن بادام وبضم اول وسکون ثانی ف خاکستر۔

تنمیق الواو

خلو ف بضم اول وثانی م آلو۔

تنمیق الطاء

خلوع بفتح اول وثانی مشدد وخاء ہا ف شراب ترش۔

تنمیق التحتانی

خلال ماسولی بکسر اول باثانی والف وضم سیم ثانی وسکون واو وکسر نون وسکون تحتانی ہم اوخر۔

خلباسی بفتح اول وثانی باموحدہ والف وکسر تحتانی مجہول ہم قشہ ف پیرزد

تنمیق المیم وتنمیق الفوقانی

خمستہ انگشت ف بفتح اول وسکون میم وفتح مسین مہملہ وفوقانی وہمزہ وسکون نون وضم کاف فارسی وسکون تحتانی ونون ہم انگشت

تنمیق الراء المہملہ

خمر الحمار ع بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون لام وکسر حاء مہملہ باسیم والف وراء مہملہ ثانی ہم اشخار۔

خمر ع بفتح اول وسکون ثانی ف شراب انگوری ہ دکھہ ہ ط ح ی ۲ ق بلطف خ ریحانی معتدل القوام زرد رنگ خوشبو بی انکہ او دیر وکند ودہان نخ وکہن سق بہ نشاط ودہ مثقال ص فواکہ ترش انبہ

خمیر ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ہم فطیر طب ۲ دراق منضج مفتح خ معتدل الملح ص جلنجبین۔

خشکنجبین بضم اول وسکون ثانی وفتح کاف وسکون نون وضم جیم وکسر سوحدہ وسکون تحتانی ونون ہم عسل خشک ست کہ از کوہستان فارس میارند وعوام انجا باغراط نام سپیدتوتیا طبرزی ہی گویند بہترین عسل

تنمیق الواو

خشکو ع بفتح اول وضم ثانی وسکون واو ہم خرمای زبون۔

تنمیق الطاء

خشکنانہ ف بضم اول وسکون ثانی وکاف بانون والف وفتح نون ثانی وخفاء ہاء وہم نانخورش۔

تنسیق الصاد المہملہ وتنمیق الموحدہ

خصی الکلب ع بضم اول وسکون صاد مہملہ وضم تحتانی وسکون لام وفتح کاف وسکون لام ثالثے بامہملہ بیخی ست بلند حصیۃ الثعلب

حصیۃ الثعلب ع بضم اول وسکون ثانی وفتح تحتانی وضم ثالثہ وفتح ثالثہ مشدد وسکون عین مہملہ وفتح لام ہم ثعلب مصری طبرزد را گویند معرق بہی نخ شیرین قرہ کہ اورا بعربی آیدش انے یکنقال ثانی وہشتقال وگویند پنجدرم ص آسال بوزیدان یا تخم جربوبا یا تخم جربز یا تخم انجبر یا تخم اسپست یا سقفور یا شقاقل۔

تنمیق الراء المہملہ

خصیۃ البحر ع بضم اول وسکون ثانی وفتح تحتانی وضم فوقانی وسکون لام وفتح موحدہ وسکون حاء مہملہ وراء مہملہ ہم خذبیدستر۔

تنمیق السین المہملہ

خصی الفرس بضم اول وسکون ثانی وضم تحتانی وسکون لام وفتح فا دراء مہملہ وسکون سین مہملہ ہم ملیدب۔

تنمیق اللام

حصیۃ الابل ع بسکون لام وکسر ہمزہ وفتح تحتانی منقلبہ وسکون لام ثانی ف خایہ بز کوہی۔

حصیۃ العجاجیل بسکون لام وفتح عین مہملہ باجیم والف وکسر جیم ثانی وسکون تحتانی ف خایہ گوسالہ۔

تنمیق الطاء

خصیہ ع بضم اول وسکون ثانی وفتح تحتانی وخفاء ہاء ف خایہ ہ بہترین طرح گویند بہی نخ خایہ خروس فربہ۔

تنسیق الضاد المعجمہ وتنمیق الفاء

خضف ع بفتح اول وضاد معجمہ وسکون فاء ف خربزہ نارسیدہ وخربزہ خ

خضلاف بفتح اول وسکون ثانی بلام موقوف وفاء ہم وقف مثقل۔

تنسیق الطاء المہملہ وتنمیق الراء المہملہ

خطر ع بکسر اول وفتح طاء مہملہ وسکون لام ہم وسمہ۔

تنمیق الفاء

خطاف ع بضم اول باثانی مشدد والف وفاء ف پرستوک ہ سپانبی طرح ہی اق مفتح حصاۃ ال سرگین گاو۔

تنمیق النون

خطبان بفتح اول وثانی باموحدہ والف ونون ہم خطبانا۔

تنمیق التحتانی

خطمی بفتح اول وسکون ثانی وکسر میم گل مشہور ست طب رگویند ح ق بلین منضج ملین نخ سبز تازہ کوبی مفید گل ص عسل یا کنسل بنبلو خربا خبازی۔

تنسیق الفاء وتنمیق الجیم

خس ـ ع بفتح اول وسکون ثانی ف کاہو طاب ر ۳ گویند ۲ ق منوم فرخ تازہ بابونہ ثانی سبز پہن ورق سنا مکی وخطمی وخرفہ خس کرفس ونعناع ل ہندباء وخیارسنبر ثانی خاصیت کہ پاپہای باریک دارد وبرے آب برد وخستۂ او شنبید بداند کہ بجہ باخد کوچک تر از عدس گویند مغیث سفید رنگ کہ بزرگ تر از کانگ باشد۔

تنمیق الفاء

خسف ـ ع بفتح اول وثانی وسکون فاء ف گرد گان ہ اخرجوہ

تنمیق القاف

خسق ـ بکسر اول وسکون ثانی وفاء ہم گل معصفر۔

تنمیق الکاف

خسک ف بفتح اول وثانی وسکون کاف عربی ہندے گوکھرو بکسر اول وسکون ثانی ہم گل معصفر۔

تنمیق الواو

خسوف بفتح اول وضم ثانی وسکون واو ہم خستہ۔

خسرو دارو ـ بضم اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ وسکون واو وبا دال مہملہ والف وضم راء مہملہ ثانی ہم خولنجان۔

تنمیق الھاء

خستہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وخفار باہم تخم سبوہا مانند شفتالو وخربا۔

خسکدانہ ـ ف بکسر اول وسکون ثانی وکاف بادال مہملہ ما بین فتح نون تخم معصفر

تنمیق النحتانی

خسروی ف بضم اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ وکسر واو وسکون تحتانی ہم نوعی از شراب چکیدہ۔

تنسیق الشین المعجمۃ وتنمیق الفوقانی

خشک بشت ـ ف بضم اول وسکون سین معجمہ وکاف وضم موحدۂ فارسی وسکون سین معجمہ ثانی وفوقانی لاک پشت۔

تنمیق الزاء المعجمۃ

خشکار بضم اول وسکون شین معجمہ باکاف والف وراء مہملہ آردی کہ از دی نمالہ نگرفتہ باشند ہ بن چینہ آتا۔

خیسارف بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ونون بسین مہملہ والف ہم نوعی از خرغانی کہ شبیت آن بیاہ ہمان سرخ سفیدی باشد۔

تنمیق الزاء المعجمۃ

خشب الشوتیر ـ ع بفتح اول وثانی وضم موحدہ وشین معجمہ ثانی وفوقانی وراء مہملہ مضموم وکسر نون وسکون تحتانی ہم چوب سیاہ دانہ گویند سہا رون۔

تنمیق الشین المعجمۃ

خشخاش ـ ع بفتح اول وسکون ثانی باخاء معجمہ ثانی والف وشین معجمہ ثانی ف کنارہ مجوف تراخ اسپان یعنی سفید ط ب ی ۲ واسود یعنی سیاہ ب ی ۳ گویند ہم گویند رخ سفید تازہ فربہ ش از سفید او دو درم تا پنجدرم واز سیاہ نیم درم ص عسل باقند یا عصارۂ لسان الحمل یا از بادنجان از تخم وے یا بادام شیرین مقشر۔

تنمیق الفاء

خشیف ـ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وفاء برف۔

تنمیق اللام

خشتل ـ بفتح اول وثانی وسکون لام ہم مقل۔

تنمیق النون

خرمصرہ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم سیم وسکون ہا وفتح راء وہاء ہم سفید مہرہ ہم سنگ۔

خروسہ ف بضم اول وثانی وواو مجہول وفتح سین مہملہ ہم تمرہ۔

خروہ ف بضم اول وسکون ثانی وواو مجہول وہاء ہم خروس۔

خرہ ف بفتح اول وثانی ہم گنجارہ

تنسیق التحتانی

خرامی بکسر اول وثانی والف وکسر سیم وسکون تحتانی ف گل بنفشہ طبی طرح ی ۲ ق محلل ص بفضلہ ارزنجبرش وبابونہ۔

خرولارسٹی ف بفتح اول وسکون راء مہملہ وفتح واو ولام بالام والف وراء مہملہ ثانی وکسر شین معجمہ بالتحتانی ف تخم سپیدان۔

خرمای ہندی بضم اول وسکون ثانی وفتح میم والف وکسر تحتانی وہا وسکون نون وکسر سین مہملہ ف تمر ہندی۔

خرنوب شامی بفتح اول وسکون ثانی وضم نون وسکون واو وکسر موحدہ وشین معجمہ والف وکسر سیم ف کنیر گاذروی طبی ۲ گوندیح ق قابض خ خشک غم بن فربہ سش از سپید دم تا دو درم ص عسل ل شاہ بلوط۔

خرنوب مصری بکسر سیم وسکون میم وکسر راء مہملہ قرط۔

خرنوب نبطی بفتح نون ثانی وسکون میم وکسر طاء مہملہ وسکون موحدہ قرط

طبی ۲ ق قابض خ بزرگ سش سکہ درم ص چوبی ل عذبہ یا مازوی بے سوراخ یا طراشیث یا قرط۔

خرنوب ہندی بکسر ہا وسکون نون وکسر واو مہملہ ف خیر

خری ف بکسر اول وثانی گلی ست زرد رنگ کہ میان آن سیاہ باشد ہم خیری وہمیشہ بہار۔

تنسیق الزاء المعجمہ وتنمیق الدال المہملہ

خزندہ بفتح اول وزاء معجمہ وسکون نون ودال مہملہ بمعنی ست مانند شان

تنسیق الزاء المعجمہ

خرفہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح فا وسکون زاء معجمہ کوایخ

تنسیق الفاء

خرف بفتح اول وثانی وسکون فاء بمعنی طرب ی

ق مصلح خ خرف تورص جلاب ل قبشور۔

تنمیق الکاف

خزوک ف بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وکاف ہم سرکین گروان ع جعل۔

تنمیق النون

خرمیان بفتح اول وسکون ثانی وکسر سیم بالتحتانی والف ونون م جند بیدستر۔

تنمیق الطاء

خزندہ ف بفتح اول وثانی وسکون نون وفتح دال مہملہ وخفاش ہا ع حشرات الارض۔

تنسیق السین المہملہ وتنمیق الالف

خسۃ خرما بفتح اول وسکون سین مہملہ وفتح خ ثانی ملینہ وہا وضم خا معجمہ ثانی وسکون راء مہملہ گنج۔

تنمیق الراء المہملہ

خس الحمار بفتح اول وضم ثانی مشدد وسکون لام وکسر حاء مہملہ بامیم والف وراء مہملہ شنکار۔

تنمیق السین المہملہ

خرنوق ـ ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر نون وسکون قاف ف بچہ خرگوش و بالفتح باد بخت سرد را گویند ـ

تنمیق الکاف

خرچلوک ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم فارسی وضم کاف و سکون واو وکاف ثانی م وتنبوہ ہ کچری ـ

خرک ف بفتح اول وثانی خسہ مادشک م خارک ـ

خرگوشک ف بفتح اول وسکون ثانی وضم کاف فارسی وواو مجہول وفتح شین معجمہ م ورق بارتنگ ـ

خردہک ف بضم اول وثانی وسکون ثالث وفتح ہا م مرجان ہ پربال جورنگا ـ

تنمیق الکاف الفارسی

خرچنگ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم فارسی وسکون نون م پنچپایہ ہ کیکڑا ـ

تنمیق اللام

خرچال ف بفتح اول وسکون ثانی وجیم فارسی وبالف م جزبزگ ـ

خرول ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح واو مہملہ ورائی مطح ی ۴ گویند ۳ ق محرق بلطف خراسانی تازہ فربہ سرخ کہ بعد از وقتن زرد باشد سرش دو مثقال وگویند یدرم ص مثل گلاب وکافور وزنگ ہندی یال دو وزن جب الرشاد ودو وزن تخم فاشلم ـ

خرغول ف بفتح اول وسکون ثانی وضم غین معجمہ وواو مجہول م گیاہ بارتنگ وبدم آرنج وبزبان سندی سرقندی وف ع لسان الحمل ہ خوب کلان ـ

خرمای الوحیل ـ بضم اول وسکون ہم والف وکسر تحتانی وفتح ہا وضم حا مہملہ وسکون واو وفتح جیم وسکون یا م کنج

تنمیق النون

خراطین ـ ع بفتح اول وثانی والف وکسر طا مہملہ وسکون تحتانی ونون ف زنبارہ کینچوا طبع ۲ سی ۳ ق لحم خش جہت یرقان وعدرم ص روغن بادام یا زیت ال زلو طلاء او جہت بواسیر ومشرف الدم وشقاق مقعد سعوط ـ

خرآہن ف بفتح اول وسکون ثانی وضم ہمزہ وفتح ہا نوعی از علف ہ لوہا ـ

خراتین ـ ع بفتح اول وثانی والف وکسر ہا وسکون تحتانی ونون ف زلوہ جونک وگویند خراطین ـ

خرفطان ـ بفتح اول وسکون ثانی وفتح فا وطا مہملہ والف م بتنبوہ ہ اکاسن بیال سنبل ـ

خرسیان بفتح اول وسکون ثانی وکسر سین بتحتانی والف ونون صعتر بیدستر

تنمیق الواو

خرچلو ـ بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم فارسی وضم کاف وسکون واو ہ تخم کوانچ ـ

خرو ـ بکسر اول وضم ثانی م گل خیرو ـ

تنمیق الہاء

خرپچہ ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وفوقانی ونون ہا م خرزہرہ ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح زا معجمہ وسکون ہا وفتح راہ مہملہ ثانی ع دفلی ہ کینوط ۳ گرم وفلک ص مثل احلیلہ انگیز

خرستہ ف بکسر اول وثانی وسکون سین مہملہ وفتح تا وفوقانی وضم جونک ـ

خرغولہ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم غین معجمہ وواو مجہول وفتح لام م خرغول

خرفہ ف بضم اول وسکون ثانی وفتح فا م تورک ع بقلۃ الحمقاء م لونیا حامض سرد وتر گویند ۲ ق ص تقدیس چنانچہ در اصل ان کثر امور بر تطوفا ـ

خربق اسود ۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وسکون قاف وفتح ہمزہ وسکون سین مہملہ وفتح واو وہ کنگی طرح ی ۳ ق مسہل خمتوسط در فرہی ولاغری وگرہ دار مجوف وسیاہ سعد مانند کہ درین اوریشہ ہای باریک باشد سش نیم درم ص بادام وکتیرا ل کندش وپوست بیخ کنیر ومساوی یا نیموزن ماندیون وچہارونگ آن فاربقون نیموزن ہلیلہ زرد یا کبیک ۔

خرفندف بفتح اول وثانی وسکون نون گیاہی ست مانند خسان

تنمیق الزاء المہملہ

خرور ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ وسکون راء مہملہ ثالثہ ام خلیوازہر چیل ۔

خرف ف بفتح اول ع حمارہ گدرہا ۔

خرو الفارسی ع بکسر اول وسکون ثانی وضم واو وسکون لام باواو والف وراء مہملہ ثانی ف بشکل موش وہ چوہری سینگنی ۔

تنمیق الزاء المعجمہ

خربوزہ ف بضم موحدہ فارسی وسکون واو وزاء معجمہ شبرک ۔

خربیوازہ ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر موحدہ وتحتانی مجہول باواو والف وزاء معجمہ شبرک کلان بمقدار غلیوازکہ خورد را نگورند کردہ از درختہا میاویزند بزرگ ۔

تنمیق الشین المعجمہ

خرگوش ف بضم کاف فارسی وواو مجہول وشین معجمہ ام ورق بارتنگ وارنب ۔

خرمش ف بضم وسکون واو موشی ست کہ اندک از خرگوش کوچکتر بود بزبان ہندی گہرس خوانند ۔

تنمیق الضاد المعجمہ

خربق ابیض ۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وکسر قاف وفتح ہمزہ وسکون موحدہ ثانی وفتح تحتانی وسکون ضاد معجمہ گویند بیخی ست کہ پوست وی مستعمل ست وبیخ کبر ماند وبطعم از خربق سیاہ تلخ تر بود ہ تبیس طرح ی ۳ گویند ۲ ق مقی خ سفید زود شکنندہ چون بخانید بعابی ظاہر شود وزود وزبانزا گزد وبعد ازان سخت بگردش ورقی نیم درم ص مطلق ال جوز القی یا ہیر ہج

خرول ابیض ۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ وکسر لام وفتح ہمزہ وسکون موحدہ وفتح تحتانی ام استقدسقیدہ ۔

تنمیق العین المہملہ

خرفج ۔ ع بکسر اول وسکون ثانی وفتح فاء وسکون عین مہملہ ام ثمر درخت عشرہ آگھ کا پھل ۔

خرو الضفادع ۔ ع بکسر اول وسکون ثانی وضم واو وفتح ضاد معجمہ وبا فا دو ف وکسر دال مہملہ ام طحلب ف جارخواب سبک وبیزہ سوال ۔

خردع ۔ ع بکسر اول وسکون ثانی وفتح واو وسکون عین مہملہ ف بید انجیرہ ارنڈ طرح ی ۲ ق محلل ملین خ بحری ش از ریزہ ہا تا دانہ شترص کتیرا باصمغ ل تخم ترب ۔

خریع ۔ ع بفتح اول وکسر ثانی وفتح موحدہ وسکون تحتانی ام حشش ومعصف

تنمیق الفاء

خرکوف ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم کاف وسکون واو وفا آخر از بوم کہ بغایت بزرگ باشد ۔

تنمیق القاف

خرفق ۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح فاء وسکون قاف ف تخم سپندان

ملین خ بری س ش جبہ سعال دو مثقال ل خطمی۔

تنسیق الباء الموحدۃ الفارسی و تنمیق الکاف

خبک ف بفتح اول موحدہ فارسی و سکون کاف م نان بزرگ۔

تنسیق التاء الفوقانی و تنمیق الجیم

خفرج ف بفتح اول فوقانی و سکون فا و فتح را مہملہ و سکون جیم م خرفہ۔

تنمیق القاف

خترق بفتح اول و سکون فوقانی و فتح را مہملہ م افسنتین۔

تنمیق الکاف

ختم الملک ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم میم و سکون لام و فتح میم ثانی و کسر لام ثانی و سکون کاف ف گل مختوم۔

تنسیق الثاء المثلثۃ و تنمیق الراء المہملہ

خثاء البقر ع بکسر خا با ثاء مثلثہ و الف و ضم ہمزہ و سکون لام و فتح موحدہ و قاف و سکون را مہملہ ف سرگین گاو ہ گوسخ سبز بسیار غلیظ و حلقہ دار طح رق منضج محلل ش یکقیراط۔

تنسیق الدال المہملہ و تنمیق القاف

خدرنق بفتح اول و دال مہملہ و سکون را مہملہ و فتح نون و سکون قاف ع عنکبوت ف کارتنہ ہ مکڑی کا جالا ضماد مسحوق آن مانع ورم جراحات و مطبوخ او با روغن زیتون محلل اورام۔

تنمیق اللام

خداع الرجل ع بضم اول و فتح ثانی مشدد و الف و ضم عین مہملہ و کسر را مہملہ مشددہ با جیم و الف و لام م بزر البنج۔

تنسیق الراء المہملہ و تنمیق الالف

خرس گیا ف بکسر اول و سکون را مہملہ و سین مہملہ و کسر کاف فارسی با تحتانی و الف نباتی ست کہ بیخ آن شقاقل ست

خرما ف بضم اول و سکون ثانی با میم و الف ہ کھجور طح رص بادام و خشخاش و سکنجبین و کاہو۔

تنمیق الفوقانی

خربت ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح موحدہ و سکون فوقانی م ابط کلان ق قابض

خرتوت بفتح اول و سکون ثانی و ضم فوقانی و سکون واو با فوقانی ف جنسی از توت باشد زبون و بے مزہ۔

تنمیق الجیم

خرزہرج بفتح اول و سکون ثانی و فتح زاء معجمہ و سکون ہا و فتح را مہملہ و سکون جیم ف خرزہرہ و دفلی ہ کنیر ط ۳ گرم و خشک ص عسل ل حلبہ و برگ انجیر۔

خرمنج ف بفتح اول و سکون ثانی و ضم میم و سکون نون م خرمگس۔

خرء الدیک و الدجاج ع بکسر اول و سکون ثانی و ضم واو و کسر دال مہملہ مشدد و سکون تحتانی و کسر کاف و فتح واو ثانی و ضم دال مہملہ ثانی با جیم و الف و سکون جیم آخر سرگین خروس و ماگیان ہ بیٹ مرغی کی طح ے ۲۔

تنمیق الجیم الفارسی

خروج ف بضم اول و ثانی و سکون واو و جیم فارسی م خروس۔

تنمیق الخاء المعجمہ

خربزۂ تلخ ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح موحدہ و زاء معجمہ و ہمزہ ملینہ با ہا و فتح فوقانی و سکون لام و خاء معجمہ ثانی ہ اندراین کا پھل

تنمیق الدال المہملہ

خراد ف بفتح اول و ثانی و الف و دال مہملہ م غلیواز۔

خاروا ژگونہ ۔ ف بکسر را مہملہ و واو و الف و سکون زا و غای
و ضم کاف فارسی و سکون واو و فتح نون و خفا و ہا چرچرا ۔
خامسٹہ ۔ بخار معجمہ و الف و کسر میم و فتح شین معجمہ و بار مہملہ شیطرج
خ سرخ زعفرانی مائل خرد شبرین ۵ حبیبہ ۔
خایہ ۔ ف بفتح تحتانی ف تخم ہر جانور ع بیضہ ۔

تنمیق التحتانی

خاکشی ۔ ف بسکون کاف و کسر شین معجمہ و سکون تحتانی م خاکشو ۔
خامار قطی ۔ یونانی بخار معجمہ و الف ہا ہیم و الف ثانی و کسر ہمزہ و فتح ہمزہ
ثانی و سکون قاف و کسر طا مہملہ م ہل ۔

تنسیق و تنمیق الباء الموحدہ

خبث الذہب ۔ بفتح اول و موحدہ و ضم ثلثہ و فتح دال معجمہ مشدد
و ہا و سکون موحدہ ثانی ف چرک طلا طح ی ۔
خبز الغراب ع بضم اول و سکون موحدہ و ضم زا معجمہ و سکون
لام و ضم غین معجمہ با را مہملہ و الف و موحدہ ثانی م قمحوان ف بابونہ ۔

تنمیق الخاء المعجمہ

خبز المشایخ بسکون لام و فتح و ضم شین معجمہ و الف و کسر تحتانی م اشنان ۔

تنمیق الدال المہملہ

خبث الحدید ع بفتح اول و ثانی و ضم ثلثہ و سکون لام
فتح حا مہملہ و کسر دال مہملہ و سکون تحتانی با دال مہملہ ثانی ف
ریم آہن ۵ لعہ نکھان و کسیٹ طح ی ۳ گویند ب ق ۔
مخفف خ بیلادی املس ریزہ ہای کوچک بے خصوصیت ش بکیفیال
ص روغنہال اگر مدبر بود و اطریفل کوچک و اگر غیر مدبر حروف ور
امراض چشم پوست تخم مرغ ۔

تنمیق الزای المعجمہ

خبز ع بضم اول و سکون ثانی و زا معجمہ ف نان ۵ روئی طح
ام ع ق مقدی خ ماخوذ از گندم آفت نارسیدہ و بیاک
صلب ص باب ششم ۔

تنمیق السین المہملہ

خبث النحاس ۔ ع بضم نون و حا مہملہ و الف و سین مہملہ م
تو بال النحاس ف ریم مس طح ی ۳ ق قابض مخفف اکال
خ سبیار تنگ ق نیم درم اکتحال ص کبیرا و صغیرا ل رسنج ۔

تنمیق الصاد المہملہ

خبث الرصاص ع بکسر را مہملہ و شد با صاد مہملہ و الف و صاد مہملہ
ثانی ف ریم قلعی طب ی ل سپیدہ از زیر بغایت قابض
و منعول او جبت التیام جراحت چشم و تقویت باصرہ و منع رطوبت معاودت چشم مجرب ۔

تنمیق الکاف

خبز دوک ف بفتح اول و ثانی و سکون زا معجمہ و ضم دال مہملہ و
واو و کاف جانور یست شبیہ بجعل کہ آنرا اہل شیراز خدوک گویند ۔

تنمیق الواو

خبز دوف بفتح اول و ثانی و سکون زا معجمہ و ضم دال مہملہ و سکون واو م خبز دوک

تنمیق الطاء

خبث الفضہ ع بکسر فا و فتح ضاد معجمہ مشددہ و خفا ر ہا
ف چرک نقرہ طب ی خ سبز تنگ ۔

تنمیق التحتانی

خبازی ۔ بضم اول و ثانی مفتوح بالف و کسرہ زا معجمہ و سکون
تحتانی ف نان کلانی مدور پہن طب را گویند مع ح ب ق

مہملہ وسکون راء مہملہ وضم تحتانی وسکون واو وسین مہملہ ف کماد بور
ہ مونڈی ط اگرم ص کیترال سیالیوس ش سہ درم۔

خامالاون لوقس ۔ یونانی بمیم والف ثانی ولام والف ثالث
وضم واو وکسر نون وضم لام وسکون واو ثانی وکسر قاف م
ماذریون سفید لوقس یونانی سفید۔

خامالاون مالس ۔ یونانی بمیم ثانی والف رابع وکسر لام ثانی
مالش یونانی سیاہ م ماذریون سیاہ وغیر اسم عربست۔

خامانیطس ۔ یونانی بمیم والف ثانی وکسر نون وسکون تحتانی
وکسر طاء مہملہ م کما فیطوس ف ماش دارو۔

خانہ ولیس ۔ ف بفتح تحتانی وخفاء ہاو کسر دال مہملہ وسکون
تحتانی وسین مہملہ م کمات۔

تنمیق الشین المعجمہ

خاوش ۔ ف بضم واو وسکون معجمہ ہم خواری کہ برسر تخم خیار باشد۔

خانہ لیش ۔ بفتح نون وخفاء ہاو کسر لام وتحتانی مجہول ف
گلوہ ماران ہ سانپ کی ٹوپی۔

تنمیق العین المہملہ

خالع ۔ ع بخار معجمہ والف کسر لام وسکون عین مہملہ خرماہای تمام پختہ۔

تنمیق الکاف

خانوق الملک ۔ ع بکسر نون وضم قاف وسکون لام وفتح میم
وکسر لام ثانی وسکون کاف سماق اوران ف سمک داوران۔
خایہ گرگ ف بکسر کاف فارسی وسکون تحتانی وفتح راء مہملہ ع ریتیلا۔

تنمیق اللام

خاول ۔ ف بضم واو وسکون لام م مورچہ۔

تنمیق المیم

خالم ۔ ف بضم لام وسکون میم م فارف موشن
خام ۔ بسکون میم شراب را گویند۔

تنمیق النون

خالاون ۔ یونانی بخاء معجمہ والف ولام والف ثانی وضم واو وسکون نون
ع حنظل رومیہ وخندروس ف کاکل وجوبرہ۔

خالیدونیون ۔ یونانی بخاء معجمہ والف وکسر لام وسکون تحتانی
وضم دال مہملہ وسکون واو وکسر نون وضم تحتانی ثانی وسکون واو ثانی
دو نوع ست ہمگ آزاف زرچہ بگویند وکوچک آن ہم گویند مالیخ

خاماالاون ۔ یونانی بمیم والف ثانی ولام والف ثالث وضم واو
م ماذریون ف مست رود گویند نام عربست۔

خاماسیلن ۔ یونانی بمیم والف ثانی وکسر میم ثانی وسکون تحتانی
وکسر لام وسکون نون ف بابونہ۔

خان ف بسکون نون شان عسل وشان زنبور۔

خاولنجان ۔ ع بخار معجمہ والف وفتح واو وکسر لام وسکون نون
باجیم والف ثانی ف خسروداروہ کلیجن۔

خایہ غلامان ف بفتح تحتانی وہمزہ والف رہا وضم غین معجمہ بالام
والف ثانی ومیم والف ثالث غلوی از انگبر سیاہ بزرگ ست۔

تنمیق الواو

خاکشو ۔ ف بسکون کاف وضم شین معجمہ وسکون واو وتحتی ست
کہ سرخ میگون بود وبنہایت ریزہ باشد م خاکسی وخشخرک ع بزرالخم
ہ خوب کلان طرح رہ۔

تنمیق الطاء

واو ثانی و کسر میم م جوز رومی که گویند کهربا صمغ اوست طب
ی ق مجفف ش یکمثقال ل ولب۔

تنسیق الیاء التحتانی و تنمیق اللام

حیضل بکسر اول و سکون تحتانی و فتح ضاد معجمه و سکون لام م حدق۔

تنمیق المیم

حی العالم۔ ع بفتح اول و ضم ثانی مشدد و سکون لام با عین مهمله
و الف و فتح لام ثانی و سکون میم گویند نوعی از سرخ مروست و آن دوائیست
که از جمیع دوا اول بر روی کار آمده و بتجربه رسیده و بزبان هندی
شهدی زرد گل ست طب ۳ ی اق را دع خ بستانی ش
از آب لوبیا پنجدرم ص طین ارمنی یا بابونه ل عصاره کاهو یا عنب الثعلب۔

تنمیق الهاء

حیه۔ ع بفتح اول و ثانی مشدد و خفاء ها ف ماره سانپ و ناگ
طح ی ۲ ق ملطف خ افعی۔

تنمیق التحتانی

حیات المعتی۔ ع بفتح اول و ثانی و الف و ضم فوقانی و سکون لام
و فتح میم و سکون واو و فتح فوقانی ثانی و الف مقصوره م قطران۔

ترقیم الخاء المعجمه و تنسیق و تنمیق الالف

خارا۔ ف بخاء معجمه و الف و راء مهمله م سنگ سخت۔
خامالاء۔ ف بمیم و الف ثانی و لام و فتح الف ثالث ممدوده م مازریون

تنمیق الموحده

خانق الذیب۔ ع بخاء معجمه و بکسر نون و ضم قاف و کسر ذال
معجمه مشدده و سکون تحتانی و موحده م خربق سیاه ف خال زنگی

و آن کشنده گرگ ست ه کنگی طح ی ۳۔
خانق الکلب۔ ع بسکون لام و فتح کاف و سکون لام
ثانی ف فلوس ماهی ه کچلا۔

تنمیق الموحدة الفارسی

خاسپ۔ ف بکسر سین مهمله و سکون موحده فارسی م سیب۔

تنمیق الفوقانی

خارپشت۔ ف بسکون راء مهمله و ضم موحده فارسی و سکون
شین معجمه با فوقانی م قنفذ ه ساهی۔

تنمیق الدال المهمله

خاد۔ ف بسکون دال مهمله م غلیواز ه چیل۔

تنمیق الراء المهمله

خارشتر۔ ف بکسر راء مهمله و ضم شین معجمه و فوقانی و سکون راء مهمله
ثانی جنسی از خار که شتر آنرا برغبت بخورد و آنرا اشتر خار نیز گویند۔
خانق النمر۔ ع بکسر نون و ضم قاف و فتح نون ثانی مشدد و کسر
میم م نوعی از مازریون و آن کشنده پلنگ و گرگ و سگ و خوک و
مانند آنست طح ی ۲ گویند ب ی ۲۔
خایه گیر۔ ف بفتح تحتانی و خفاء ها و کسر کاف فارسی و سکون
تحتانی ع رتیلا م انگورک حیوانیست شبیه بعنکبوت۔

تنمیق الزاء المعجمه

خایه ریز۔ ف بفتح تحتانی و خفاء یا و کسر راء مهمله و تحتانی
و زاء معجمه م خایگینه ع خبیص البیض۔

تنسیق السین المهمله

خاماذریوس۔ یونانی بخاء معجمه و الف و میم و الف ثانی و فتح دال

سبز که در حال خورد کرده شود ش جهت قولنج نیم مثقال و از تخم
این جهت دماغ دو مثقال ص رب السوس یا کتیرا ل آس۔

تنمیق الشین المعجمه

حناء قریش ع بکسر اول با ثانی و الف و کسر همزه و ضم قاف
و فتح راء مهمله و سکون تحتانی و شین معجمه م حراز الصخر۔

تنمیق اللام

حنظل ع بفتح اول و سکون نون و فتح ظاء معجمه و سکون لام ف
خربزه تلخ ه اندراین کا پھل طح ۳ ی ۲ گویند ح ی ۲ ق
مسهل محلل خ تازه زرد رسیده هندی ش از یک قیراط تا
یکدرم و از تخم او نیم درم و از عسل او یکدانگ و نیم ص کتیرا یا مصطگی
و صمغ و نشاسته ل حرمل و چهار دانگ وزن آن قثاء الحمار و
یا حب الخروع و چهار دانگ وزن آن قند و گویند دو وزن او
حب النیل و نیم وزن بلح نفطی و نیم وزن محموده۔

تنمیق النون

حناء مجنون بفتح میم و سکون جیم و ضم نون و سکون واو ف
دسمه یعنی ورق نیل ع کتم ط ۲ گرم و خشک ص قرنفل دلادن۔

تنمیق الهاء

حناء الغوله ع بضم همزه و سکون لام و ضم غین معجمه و واو مجهول
و فتح لام و خفاء ها م ابو غلسا و شنکار۔

حنطه رومیه بکسر اول و سکون ثانی و فتح طاء مهمله و خفاء ها و ضم
مهمله و سکون واو و کسر میم و فتح تحتانی مشدد با میم م خندروس ف کاکل و جو برهنه

حنطه ع بکسر اول و سکون نون و فتح طاء مهمله ف گندم ه گیهون طح
مع ری ق منضج خ میان سرخ و سفید نرم بسیار فربه۔

تنمیق التحتانی

حندقوقی ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح دال مهمله و ضم قاف
و سکون واو و کسر قاف ثانی و سکون تحتانی ف اندوه قوقو
و دیو اسپست و آن سبزه ایست بری طح ی ۲ و گویند ۳
ق بلطف مدرخ بستانی ش دو درم ص هندبا ل رطبه۔

تنمیق الواو و تنمیق الفوقانی

حوت ع بضم اول و سکون ثانی ع سمک ف ماهی ه مچھلی

تنمیق الراء المهمله

حور اسفندار ف بضم اول و سکون ثانی و کسر راء مهمله و
همزه و سکون سین مهمله و فتح فا و سکون نون با دال مهمله و الف
و راء مهمله ثانی م بستان افروز۔

حومر بفتح اول و سکون ثانی و ضم میم و سکون راء مهمله ف تمر هندی

تنمیق الکاف

حوک بفتح اول و سکون ثانی و کاف م بادروج۔

تنمیق المیم

حوجم بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم و سکون میم ف گلسرخ ه گلاب کا پھول

تنمیق الهاء

حومانه بضم اول و سکون ثانی با میم و الف و فتح نون و خفاء ها م
ذو ثلاثه اوراق و طریقین ه سهس کوهی۔

تنمیق التحتانی

حواری ع بفتح اول و ثانی و الف و کسر راء مهمله و سکون تحتانی
ف آرد گندم از حریر بیخته ه میدا۔

جوز رومی بفتح اول و سکون ثانی و کسر زاء معجمه و ضم راء مهمله و سکون

حلیفہ ع بضم اول وفتح ثانی وسکون تحتانی وفتح فا و ہا م سداب کوہی ساتول وساتھری ط ۳ گرم وخشک۔

تنسیق المیم وتنمیق الالف

حماما ع بفتح اول ومیم والف ومیم ثانی والف ثانی م ماہوج طح ی ۲ گویند ۳ ق منضج مفتح مغثی ومقوی کبد ومنوم خ ارمنی ذہبی خوشبو ش دو درم ص ورد ل نمام یا یاسمین خشک وگویند اشنہ وسنبل۔

حمیرا ع بضم اول وفتح ثانی وسکون تحتانی با راء مہملہ والف م شندکار۔

تنمیق الموحدہ

حماض الارنب ع بکسر اول با میم والف وضم ضاد معجمہ وسکون لام وفتح ہمزہ وسکون راء مہملہ وفتح نون وسکون موحدہ م کشوث۔

تنمیق الجیم

حماض الاترج بضم ہمزہ وسکون فوقانی وضم راء مہملہ ف ترشہ ترنج طب ی ۳ ص شراب خشخاش ل حماض لیمو۔

تنمیق الراء المہملہ

حماض البقر ع بفتح موحدہ وقاف ف حماض بری۔

حماض نہر بفتح نون وسکون ہا م بستانی۔

حمر ع بضم اول وسکون ثانی وراء مہملہ ف خرما ہندی ہ انبلی۔

حمص الامیر ع بکسر اول وفتح ثانی مشدد وضم صاد مہملہ وسکون لام وفتح ہمزہ وکسر میم وسکون تحتانی ف خار خسک۔

تنمیق الصاد المہملہ

حمص ع بفتح اول وکسر ثانی مشدد وسکون صاد مہملہ ف نخود ہ چنے طح را گویند ی او گویند ۳ مع ح ب ق مدر مبہی گویند

قابض طبع خ سفید بزرگ ص خشخاش ل باقلا۔

تنمیق الضاد المعجمہ

حمر الارض ع بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون لام وفتح ہمزہ وسکون راء مہملہ ثانی م خراطین۔

حمض ع بفتح اول وثانی وسکون ضاد معجمہ م اشنان۔

تنمیق الطاء المہملہ

حماط ع بکسر اول با ثانی والف وطاء مہملہ م نوعی از حمیرا۔

تنمیق اللام

حمل ع بفتح اول وثانی وسکون لام ف برہ ہ حلوان۔

تنمیق المیم

حماحم ع بفتح اول وثانی والف وکسر حاء مہملہ ثانی وسکون میم ثانی ف بستان افروز طح ی ۲۔

حمام ع بفتح اول وثانی با الف ومیم ف کبوتر ہ پریوا طح ی ۲۔

حمحم ع بضم ہر دو حاء مہملہ وسکون ہر دو میم ف گاؤزبان۔

تنمیق التحتانی

حمار اہلی ع ف خچر وگدہا ط لحمش ح ی ۲۔

حمار وحشی ع ف گورخر طح ی ۳۔

حماض بستانی ع بفتح اول وثانی مشدد والف وضاد معجمہ وضم موحدہ وسکون سین مہملہ با فوقانی والف وکسر نون ف ترشنبک وچقندر صحرائی ہ سگ چوکا طب ی ۲ ق وملطف خ بستانی ترش ص شراب عناب ل تخم حماض وتخم ریباس یا بارتنگ یا تخم مورد۔

تنسیق النون وتنمیق الالف

حنا ع بکسر اول با نون والف ہ مہندی طب ای ۲ ق قابض خ نفاذ

له حمار اہلی بکسر اول با ثانی والف وکسر راء مہملہ وفتح ہمزہ وسکون ہا وکسر لام وسکون تحتانی لفظ عربیست ۱۲ بحر

حمار وحشی بفتح واو وسکون حاء مہملہ ثانی وشین معجمہ با تحتانی لفظ عربیست ۱۲ بحر الجواہر

غوره انگوره کچی دالکھ طب اسی ۳ق قابض خ
صادق الموضعش دواوقیہ صل افسنتین عسل بالگلنگبین ل حامض یا
اترج یا بیاس والطبع اول وثانی وفتح اول مہملہ مشدد ف سومار کردمرتبہ پہارم درنمو

تنمیق الطاء

حضرمیہ ع بکسر میم وفتح تحتانی مشددہ ف نام طعامیست۔

تنمیق وتنمیق الضاد المہملہ

حمض ع بضم اول وفتح ضاد معجمہ وسکون ضاد معجمہ ثانی ف
اہلیلہ رسوت طمع خ ب گویند ح ۲ ب اق محلل
بااندک قبض وحابس دم خ جہت دردہا کی وجہت سوی ہضم
حمص وحبس ل فیلزہرج یا فوفل وصندل سماوی یا مامیثا
بااقاقیا وزعفران ومضمضہ او جہت تقویت لثہ مجرب۔

تنمیق الفاء وتنمیق الالف

حفاء ع بضم اول باخا والف ممدودہ م پرسی وکلوخ۔

تنمیق اللام وتنمیق الموحدہ

حلبلاب ع بفتح اول وسکون لام وفتح موحدہ باللام ثانی
والف وموحدہ ثانی م لبلاب۔

حلبیب ع بفتح اول وسکون ثانی وکسر موحدہ وسکون
تحتانی وموحدہ ثانی م سورنجان ہندی طرمی ۲ گویند ۳۔

تنمیق الفوقانی

حلتیت ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر فوقانی وسکون
تحتانی باخوقانی ف انگوزدہ ہینگ طرمی بہم گویند
۳ق بالطبع مہی خ منتن ومفید کردود حل شود شم نیم مثقال
حمص اشتق وجوز بوا وگویند انبر بابیس ل محروث کہ بسیار

جوشانیدہ باشند یا جاوشیر وسکبینج

تنمیق الراء المہملہ

حلاق الشعر ع بفتح اول ولام مشدد والف وضم قاف
وفتح شین معجمہ مشدد وسکون عین مہملہ وراء مہملہ ف آنک دنورہ۔

تنمیق اللام

حلاحل وحلحال بفتح اول وثانی والف وکسر حاء مہملہ ثانی
وسکون لام ثانی در لغت اول وبکسر ہر دو حاء مہملہ وسکون ہر دو لام
در لغت ثانی م بیاز بلبوس۔

تنمیق المیم

حلم ع بضم اول وثانی وسکون میم ہ کلی ہم قراد کہ بیت کہ بلوش
سگ ودیگر حیوانات می چسپد۔

تنمیق النون

حلزون بفتح اول وسکون ثانی وضم زاء معجمہ وسکون واو
ونون ف نوعی از صدف ست ہم شنج ہ سنکہ طب می
وخاکستر او ح اق مجفف ص خوا کہ قابض مسہل صدف۔

تنمیق الواو

حلیموں ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وضم میم وسکون واو
ف بیخ خامش بری ہ چوکاط ۲ سرد وخشک ص زیادتش ودوم ان باد

تنمیق الہاء

حلبہ ع بضم اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وخفاء باہم ہمیشہ
بشملیت ہ میتھی طرمی اگویند ح ۳ق منفیح ملین منضج ش
دو درم ودر حقنہ نابست درم ص روغن قسطا ملین ل
بزرکتان اکلیل الملک باادویہ کلف جہت جلاء بشرہ مجرب۔

حرجوان یونانی بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم وواو والف ونون م حرمل۔

حرذون - سریانی بکسر اول وسکون ثانی وضم ذال معجمہ وسکون واو ونون ف حیوانی ست مانند سوسمار کہ ہیونانی سالامندرا خوانند ماز جملہ سوم مثالہ است ھ بمعنی ط ۳ گرم وخشک۔

حرز الشیاطین - ع بکسر اول وسکون ثانی وضم زاء معجمہ وفتح شین معجمہ مشدد بتحتانی والف وکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی ثانی ونون م آطریلال۔

حرفقان - رومی بفتح اول وسکون ثانی وفتح فاء وقاف والف ونون ع سم الفارف مرگ موش ھم سکمیا ط ۴ گرم خشک۔

تنسیق الزاء المعجمہ وتنمیق الراء المہملہ

حرز الصحر - ع بضم اول وفتح راء وزاء معجمہ والف وضم زاء معجمہ ثانی وفتح صاد مہملہ مشدد وسکون خاء معجمہ وراء مہملہ ع زہر الحجر ف گل سنگ و آن چیزیست مانند سبزی روی آب برسنگ پیدا شود ط ب ی ا۔

تنسیق السین المہملہ وتنمیق الفاء

حسن یوسف ع خاشیش ط ۳ گرم وخشک نیم درم اوقیہ وسیکدرم کشندہ۔

تنمیق الکاف

حسک - ع بفتح اول وسین مہملہ وسکون کاف ف خارسک ہ گوکھرو وہست چیکہار ط ب ی اگونید ح اگونید ع ح ب گویند ی ا ق تخم ی بفتح مفتوح ح بستانی بزرتازہ اش آن ہفت درم نادہ درم گویند از دوا تا بست درم برای حبس عرق ورغن بادام یا کنجد وگویند درد عصب الراعی۔

تنمیق اللام

حسل - ع بفتح اول وثانی ف بچہ نوزادہ ضب۔

تنمیق السین المہملہ وتنمیق الالف

حشیش البر ط ونا ع ف برگ بنگ ط ب رخ تازہ وتر۔

تنمیق الفوقانی

حشیش الغافث - ع م برگ غافث ط ۲ گرم وخشک۔

تنمیق الجیم

حشیشۃ الرماج - ع بضم زاء معجمہ مشدد وفتح جیم والف ف گیاہ آبگینہ نباتی ست کہ در آبہا روید ط ب ی ۲ ق رافع سل از عصارہ او دہ درم ص فوتنج ل لسان الحمل۔

تنمیق الصاد المہملہ

حشیش البرص - ع بفتح موحدہ وراء مہملہ م آطریلال۔

تنمیق اللام

حشفیل - ع بفتح اول وسکون ثانی وکسر فاء وسکون تحتانی وضم فاء ثانی م شقاقل ط ا گرم ۲ خشک وگویند تر۔

حشیش الطحال - ع بکسر طاء مہملہ مشدد با حاء مہملہ والف ولام م اسقولوقندریون ف زنگی نارو۔

تنمیق الطاء

حشیشۃ الودیہ - بضم دال وسکون واو وکسر دال ثانی وفتح تحتانی مشدد وثانی وخاء وہاء م اسقولوقندریون۔

تنمیق التحتانی

حشیش خراسانی ف دمنہ خراسانی ع شیح رومی

تنسیق الصاد المہملہ وتنمیق الجیم

حصاۃ الاسفیذ - ع بفتح اول باصاد مہملہ والف وضم فوقانی وسکون لام وکسر ہمزہ وسکون سین مہملہ وفتح فا وسکون ذال معجمہ الاسفیذ

تنمیق المیم

حصرم - ع بفتح اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ وسکون

ط تنمیق اول دوم ریسہ سیاہ بستہ بجمع تنمیق بہ بالفوقانی ب بالموحدہ ی بالتحتانی ق بالقاف ا بالہمزہ ح بالحاء المہملہ ع بالعین المہملہ ف بالفاء م بالمیم آ بالالف ل باللام

حجر قبطی ـ ع بکسر قاف وسکون موحدہ وکسر طا مہملہ ف سنگی ست مصری بغایت سبست در آب زود حل شود و گاہ ازان مرکبتان بدان شویند۔

حجر ہندی ـ بکسر ہا وسکون نون وکسر دال ف نوعی از شادنہ ہندیست

تنسیق الدال المہملہ و تنیق الفوقانی

حدات ـ ع بضم اول با دال مہملہ والف وفوقانی ف موش کور ہ جوہے مار چھپلیا۔

تنیق الجیم

حلج ـ ع بفتح اول ودال مہملہ وسکون جیم م حنظل خشک۔

تنیق الدال المہملہ

حدید ـ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ودال مہملہ ثانی ف آہن ہ لوہا طب ہی ق مجففہ خ فولاد ص مرطبات ل نحاس۔

تنیق القاف

حدق ـ ع بفتح اول ہا مہملہ ودال مہملہ وسکون قاف ف بادنجان ہ بنگن۔

تنسیق الراء المہملہ و تنیق الالف

حرا ـ بضم اول وفتح راء مہملہ والف م سداب کوہی کہ بشیرازی گورخرخوانند طح ی۔

حراشا ـ رومی بفتح اول وثانی مہملہ والف وشین معجمہ والف ثانی ف خردل بری ہ جنگلی رائی۔

حرباسرہا بکسر اول وسکون ثانی با موحدہ ف آفتاب پرست بوقلمون ہ گرگٹ۔

حرف الماء ع بضم اول وسکون ثانی وضم فا وسکون لام با میم والف ممدودہ ف عصیت کہ در آب روید بلسان قرۃ العیون طح ی ہ گویند ۳۔

تنیق الموحدہ

حرب ـ بکسر اول وسکون ثانی وموحدہ ع طلاء ف مہار خرما۔

تنیق الفوقانی

حرات ـ بفتح اول وضم ثانی والف وفوقانی م حرا۔

تنیق الراء المہملہ

حریر ـ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وراء مہملہ ثانی ف ابریشم

تنیق الشین المعجمہ

حرباش ـ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وشین معجمہ ف ماریکہ بر پوست او نقطہای سیاہ وسفید باشند و گویند کرگدن۔

تنیق الضاد المعجمہ

حرض ـ ع بضم اول وثانی وسکون ضاد معجمہ م اشنان۔

تنیق الفاء

حرشف ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح شین معجمہ وسکون فا م کنکر طامع ح رگویند ح را گویند ب گویند ح ر ۲ ق مدر مفرح خ تروتازہ ش او مسع او یکدرم ص سرکہ ل انبیون۔

حرف ـ ع بضم اول وثانی وسکون فا ع حب الرشاد ف تخم ترہ تیزک۔

تنیق اللام

حرجل ـ یونانی بفتح اول وسکون ثانی وفتح جیم وسکون لام ف تخمیست کہ بال ندارد و سبز بود و بی پر۔

حرمل ـ ع بضم اول وکسر میم وسکون ثانی وضم میم ولام ف تخم سپندان ہ اسپند سفید طح ی ۳ گویند ۳ ق ملطف خ فربہ ش نیم مثقال ص لعوق ربوب خواکرل تخم سداب با قرو ماتا و تخم ترب و فتیتہ و محول بیخ او با روغن ابریسا فتح افواہ عروق و خون بند

تنیق النون

تنمیق اللام

حجل ع بفتح اول وسکون ثانی ولام ف کبک ہ آتش خورا۔

تنمیق المیم

حجر الحمام ع بفتح حا مہملہ وجیم والف وبیم ثانی ف سنگی ست کہ کبوتر باید۔

حجر الدم ع بفتح دال مہملہ مشدد ف شادنج۔

حجر الرخام ع بضم را مہملہ مشدد وخای ثانی بالف معجمہ ولام مکسور وبیم
تعمیر بسنگی سفید مشہور ست ووی انقسام باشد خ سفید خ اب
۲ عی ق قاطع نزف الدم ومدمل جراحات باسر کہ ومحلل
اورام وقدور را قاطع بواسیر۔

تنمیق النون

حجر النرمیون ع بفتح نرا معجمہ مشدد وسکون تحتانی وضم فوقانی
وسکون واو ونون م حجر الیہود وط اگرم ۲ خشک گویند مع۔

حجر النسن ع بکسر نسیم وفتح سین مہملہ وسکون نون ف سنگ فسان

تنمیق الہاء

حجر الاساکفہ ع بفتح ہمزہ وسین مہملہ والف وکسر کاف وفتح فا ونون
ف سنگی ست کہ کشفگران او زار بدان تیز کنند۔

حجر الحیہ ع بفتح حا مہملہ وتحتانی مشدد وہا ف سنگ مار وبازہر
ہ سانپ کالسن وآن معدنی ست وحیوانی حیوانی را ازافعی گیرند وکذا
باوزہر وباوحرہ ومارمرہ خوانند وآن بلون مار بود وامتحانش
انست کہ چون در آب نیوفتد وحرکت آید حیت لیتر عنی معرب۔

حجر شانہ ع بفتح شین وشلثہ والف وفتح نون ف سنگی ست
کہ در خانۂ آدمی بہم رسد ۲ بصری گویند حا گرم وخشک۔

حجر مشویہ ع بفتح میم وسکون شین معجمہ وکسر واو وفتح تحتانی مشدد

ف کلس وتوتہ ہ چونہ گلی۔

تنمیق التحتانی

حجر ارمنی ع بفتح اول وثانی وسکون را مہملہ وفتح ہمزہ وسکون
را مہملہ ثانی وفتح میم وکسر نون ف گل ارمنی طب ی ا
ق مسہل خ سبز مائل بسفیدی باندک کبودی وپس از شکستن
چشمہا در مانند موج باشد وبعد از ترکردن بوی طفل یا بوی گل
خوش وہد من آن بیدم ہم منقال ص کثیرا فیہون ایلنیم ون حجر الارمنی
حجر اعرابی بفتح ہمزہ وسکون عین مہملہ یا را مہملہ ثانی والف وکسر
ف شکر سنگ وبشیرازی سنگ رخیم۔

حجر اللبنی ع بفتح لام مشدد وموحدہ وکسر نون ف سنگ
شیرین چون او را آب بسایند شیر ماند۔

حجر بحری ع بفتح موحدہ وسکون حا مہملہ ثانی وکسر را مہملہ
مرجان ہ مونگا وپیال۔

حجر حبشی ع بفتح حا مہملہ ثانی وموحدہ وکسر شین معجمہ ف
سنگیست سبز رنگ مانند بشم۔

حجر حدیدی ع بفتح حا مہملہ ثانی وکسر دال مہملہ وسکون تحتانی وکسر دال
مہملہ ثانی ف آہن ومندل حدیدی۔

حجر خزفی ع بفتح خا معجمہ وزا معجمہ وکسر خا وتحتانی ف سنگ مفص
مانند خزف وزود از ہم بشگافد ومصابح بر یکدیگر دارد۔

حجر روشنائی ع بضم را مہملہ ثانی وواو مجہول وسکون شین معجمہ
بانون والف وکسر ہمزہ ہم مرقشیشا۔

حجر عسلی ع سنگیست کہ چون لبایند رطوبت وی بغایت
بود وبقوت شانہ باشد۔

۱۲ حجر المغنا
بفتح عین مہملہ
وسکون سین مہملہ
وکسر لام

ق نشست خرزیتونی شکل ش خمیدہ ص سکنجبین سفید حلی احت نفرس مسہل
حجر الازورد ع بالام و الف و سکون زا معجمہ و فتح واو و سکون
را مہملہ ف سنگ لاجورد۔

تنمیق الراء المہملہ

حجر الاحمر ع بفتح ہمزہ و سکون حا مہملہ و فتح میم ف سنگی ست
بلون سبز و از جملہ سموم قتالہ است۔
حجر البقر ع بفتح موحدہ و قاف ف سنگی ست کہ در زہرہ گاو
بہم رسد و آن بازہر ست ع جاور زہرہ ف گاوزہرہ ھ کای رومی
حجر البلور ع بضم موحدہ و لام ثانی و سکون واو ف سنگ بلور۔
حجر الطور ع بضم طا مہملہ مشدد و سکون واو م حجر الدم۔
حجر القمر ع بفتح قاف و میم م بزاق القمر ف در خبث م چندگاہ رنگ کہ بشب
در افزونی ماہ یابند در بلاد عرب ط ۲ سرد و خشک۔
حجر القیشور ع بفتح قاف و سکون تحتانی و ضم شین معجمہ
و سکون واو و را مہملہ ف نوعی از کف دریا۔
حجر المنسر ع بفتح نون مشدد و سکون سین مہملہ و را مہملہ
م الحکمت ہ کرسنجوا۔
حجر النمر ع بفتح نون مشدد و کسر میم ف سنگی ست کہ در او لکہ پلنگ بہم رسد۔
حجر النار ع بفتح نون مشدد و الف ف سنگ چقماق دوے
مختلف الالوان می باشد ط ب اسی ۳ ق در ورا مجفف
قاذریہ احتباس النیام ع عسر الانزال مجلا معضا و تعلیق قادزیہ بستہ
بر ران حاملہا نافع عسر ولادت۔
حجر النور ع بفتح نون مشدد و سکون واو م مرقشیشا۔

تنمیق السین المہملہ

حجر انا غاطس ۔ یونانی بفتح ہمزہ و نون و الف و غین معجمہ و الف و تاء مثناۃ
و کسر طا مہملہ و سکون سین مہملہ ف سنگی کہ چون بسایند برنگ خون ماند۔
حجر البتیس ع بفتح موحدہ و سکون تحتانی و فتح تاء مثناۃ تحتانی و سین مہملہ
و باز مہملہ و آن از برصحرائی حاصل میشود کہ خورا کش مخلصہ ست و زہر مہلک
حجر المناطیس ع بکسر میم و سکون قاف و فتح نون و الف
و کسر طا مہملہ و سکون تحتانی و سین مہملہ ف سنگ آہن رباست و بچلپ تحجر

تنمیق الطاء المہملہ

حجر السطرلیط ع بفتح سین مہملہ مشدد و سکون طا مہملہ و کسر را مہملہ
و سکون تحتانی و طا مہملہ ثانی ف سنگ مر۔

تنمیق الفاء

حجر الخطاطیف ع بفتح خا معجمہ و طا مہملہ و الف و کسر طا مہملہ
ثانی و سکون تحتانی ف سنگ پرستوک بون کہ بچہ پرستوک بختہ تین
پرستوک در فروزنی ماہ یکیرا شکنند شکم بگشایند و پارہ سنگ بزرگی کہ بگرگی و گرسی رنگ مختلف
حجر الشفاف ع بفتح شین معجمہ و فا و شدد ثانی و الف م حجر قیشور۔

تنمیق القاف

حجر مشفق ۔ ع بضم میم و فتح شین معجمہ و قاف مشدد و سکون قاف ثانی و فا ف سنگیست
زرد از بلاد مغرب بغیر زرد و تو بر تو بود خز عفرانی رنگ زود ریزد و رنگ او نیز تو بر تو۔

تنمیق الکاف

حجر الدیک ۔ ع ف سنگی ست کہ در شکم خروس یابند ط ۲ گرم خشک
حجر الکرک ۔ بفتح کاف و را مہملہ و سکون ثانی ف سنگی ست بنا
سفید بر ساحل بحر ہند بحر سد ط ب ی ۲۔
حجر الکلنک ۔ ھ سنگ صری ط ۲ سرد و خشک۔
حجر المحک ۔ ہ کسوئی سنگیست ط ۲ سرد و خشک جہت زر و گردہ نافع

تمنیق الطاء

حب السمنہ ع بکسر سین مہملہ مشدد و سکون میم و فتح نون و خفا
ف نقل خواجہ ہ چرونجی طح را گویند ۲ ق سمن خ انچہ
از بلاد رنبود ش یکمثقال و گویند از خشک او دہ درم ص قند سفید
ل نیم وزن مغز پستہ و نیم وزن مغز بادام و نیم وزن کنجد مقشر یا حب الحلب
حب خلوہ بضم خاء معجمہ و سکون لام و فتح واو و ہا م انیسون
حبہ ع بفتح اول و ثانی مشددہ با ہا ف سرخ ہ گونگچی و رتی

تمنیق التحتانی

حباری ع بضم اول با موحدہ و الف و کسر راء مہملہ و سکون تحتانی
با فتح راء مہملہ و الف مقصورہ طائریست ف جرز ط گوشت او ح ر
حب الکمثری ع بسکون لام و ضم کاف و میم مشدد و فتح
مثلثہ و راء مہملہ و الف مقصورہ ف تخم امرود طح ی خ بزرگ
زردی مائل ش چہار درم ص عناب یا بزر قطونا
حب بجستانی ع بکسر سین مہملہ و جیم و سکون سین مہملہ ثانی با فوقانی
و الف و کسر نون ثانی ف دانہ قاقلہ ہ الایچی کے بیج
حبق الراعی ع براء مہملہ و الف و کسر عین مہملہ و تحتانی م برنجاسپ
حبق ترنجانی ع بضم فوقانی و کسر راء مہملہ و سکون نون با جیم
و الف و کسر نون ثانی و تحتانی ف بالنگو ش دو مثقال ل تخم ریحان
حبق خراسانی ع بضم خاء معجمہ و راء مہملہ و الف و سین مہملہ
و الف و کسر نون ف ترہ خراسانی
حبق صعتری بکسر حاء و سکون تحتانی با قاف و بضم صاد مہملہ و سکون عین مہملہ
و فتح تحتانی و کسر راء مہملہ م شاہسفرم ف تخم ریحان
حبق قرنفلی بضم فا و کسر لام ف بالنگوی خرد و بادرنجبویہ

حبق کرمانی بکسر کاف و سکون راء مہملہ با میم و الف و کسر نون
م شاہسفرم ف تخم ریحان ہ نیاز بو کے بیج
حبق نبطی بفتح نون و سکون موحدہ ثانی و کسر طاء مہملہ ف پودینہ بستانی

تمنیق التاء المثلثہ و تمنیق الالف

حثرما سریانی بفتح اول و سکون مثلثہ و فتح راء مہملہ و میم و الف ف پودنہ

تمنیق الجیم و تمنیق الالف

حجر الرحا ع بفتح اول و جیم و ضم راء مہملہ و کسر راء مہملہ مشددہ ثانی
با حاء مہملہ ثانی و الف ف سنگ آسیا

تمنیق الموحدہ

حجر الیشب ع بفتح تحتانی و سکون شین معجمہ و موحدہ ف سنگ یشم خ سبز

تمنیق الفوقانی

حجر الابہت ع بسکون لام و ضم ہمزہ و فتح موحدہ مشدد و ہا و سکون فوقانی ہ کرنجوا
حجر الحوت ع بسکون لام و ضم حاء مہملہ ثانی و سکون واو ف
سنگیست کہ در سر ماہی یابند در جائیکہ دماغ ست

تمنیق الجیم

حجر الاسفنج ع بکسر ہمزہ و سکون سین مہملہ و فتح فا و سکون
نون و جیم ف سنگیست کہ در میان اسفنج یابند بہترین او سفید
صلب ط اگرم ۲ خشک قاطع نزف الدم
حجر الافروج ع بفتح ہمزہ و سکون فا و ضم راء مہملہ و سکون واو و جیم
ف سنگیست کہ از بلاد روم خیزد و سنگی بود کہ بر روی آب بایستد ل حجر الفضہ

تمنیق الدال المہملہ

حجر الیہود ع بفتح تحتانی و ضم ہا و سکون واو ف سنگ جہودان
کہ بزیتون ماند و خطوط بسیار بر دست دارد ط مع گویند ب ای

تنمیق القاف

حب العلیق ع ف تخم توت سہ گل ط خام و روغن او ب ی ۳

حبق ع بفتح اول و ثانی و سکون قاف ف پودنہ۔

تنمیق الکاف

حب الملوک ع م ماہودانہ ہ جمالگوٹا ط ۲ گرم ۳ گرم و خشک

تنمیق اللام

حب الاثل ع بفتح ہمزہ و سکون مثلثہ و لام ف گز مازج۔

حب السفرجل ع بفتح سین مہملہ و فا و سکون را مہملہ و فتح جیم ف بہدانہ ہ بہی کے بیج ط ب ر ۲ خ ماخوذ از بہ ترش ش دو درم ص قندل بزر قطونا۔

حب القلقل ع بکسر ہر دو قاف و سکون ہر دو لام ف تخم انار دشتی ط ح ر ۲ گویند ی ق مرطب ش دو درم ص عسل یا قندل مغاث و حب الصنوبر و تودری سفید و چہار دانگ وزن آن مغز تخم خیارین و نیموزن ابہل و گویند نارجیل۔

حب النیل ع بکسر نون و سکون تحتانی و لام ہ تخم کنکوا و کواد و دہی ط ح ی ۲ گویند ا و گویند ۳ ق مسہل بلغم خ بستانی ش از نیم درم تا یکدرم و در مطبوخ تا ہفت درم ص مالیدن بروغن گردگان یا ہلیلہ و گویند ورد ل سقمونیا و در اسہال و دفع سودا نیموزن پیہ حنظل و دانگ وزن حجر ارمنی۔

حبق الفیل ع بفتح اول و ثانی و ضم قاف و سکون لام و کسر فا و سکون تحتانی مرزنگوش طلا ایش با حنا در حمام جہت صداع بارد مجرب

تنمیق المیم

حب الزلم ع بفتح زا معجمہ مشدد و لام و سکون میم ف تخم کنکر ط ح ۳ را گویند ح ی ق بہی خ تازہ ش دو درم ص شکر ل خشخاش و نارجیل و شقاقل و در تقویت باہ حب الصنوبر و بوزیدان

حب المنشم بضم میم و سکون نون و کسر شین معجمہ ف نقل خواجہ

حب النوم ع بفتح نون مشدد و سکون واو م حب کاکنج۔

تنمیق النون

حب البان ع بموحدہ و الف و نون ف پستہ غالیہ ہ بکائن کے بیج ط ح ی ۲ گویند ۳ گویند را خ بزرگ خوشبوی ش دو درم ل قشور سلیخہ یا فوہ و دہ یک آن بسباسہ ص انیسون۔

حب البلسان ع بسکون لام و فتح موحدہ ثانی و لام و سین مہملہ و الف ف تخم بلسان ط ح ی ۴ ملطف و مقوی کبد مجلی اوساخ قروح ش دو درم ص و کتیرا ل عود بلسان و یک نیم وزن سلیخہ و دہ یک آن بسباسہ۔

حب الراسن ع برا مہملہ مشدد و الف و فتح سین مہملہ م و انج و بر

حب الرمان ع بضم را مہملہ مشدد و با میم مشدد و الف ف انار دانہ ط ب ی ا خ ترش و فربہ ش از دو درم تا سہ درم ل سماق۔

حب السلاطین ع بفتح سین مہملہ مشدد و لام الف و کسر طا مہملہ و سکون تحتانی ف دندہ ہ جمالگوٹا م جیپال۔

حب القطن ع بضم قاف و سکون طا مہملہ و نون ف پنبہ دانہ ہ بنولا ط ح ر ۲ و گویند ب خ بزرگ مغز ش ہفت درم ص خمیرہ بنفشہ ل حب الحرشف نیموزن۔

حب المساکین ع بفتح اول و ثانی و ضم لام و سکون لام ثانی و فتح میم و سین مہملہ و الف و کسر کاف و سکون تحتانی و نون م تخم لبلاب

حبن بکسر اول و سکون ثانی و نون ف جوز ہرہ۔

حب السّیوخ ع ف مرورشک

تنمیق الدال المہملہ

حب الرشاد ع بفتح راء مہملہ مشدد و شین معجمہ و الف و دال مہملہ ف تخم ترہ تیزک طرح ی ۳ ق بقدر بلطف قطع سہل بلغم و مرہ صفرا خ بالای نوش تا دو مثقال ص شکر ل جریر و خرول تخم تربد و ضماد عرق النساء شیطرج

حب الفقد ع بفتح فاء و قاف و سکون دال مہملہ ف تخم پیچکشت۔

حب الیہود ع بفتح تحتانی و ضم ہاء و سکون واو و ہم حب کاکنج۔

تنمیق الراء المہملہ

حب الصنوبر صغار ع بفتح صاد مہملہ مشدد و نون و سکون واو و فتح موحدۂ ثانی و کسر راء مہملہ و صاد مہملۂ ثانی یا تحتین معجمہ و الف و راء مہملۂ ثانی ف تخم گاج و تازہ خندقوک بیج طرح ی ۴ ش از سہ درم تا چہار درم

حب الصنوبر کبار ع بکسر کاف و فتح باء موحدہ و الف ف چلغوزہ ہر چلگوزہ جاوز نوجا واج راو گویند ۴ ب مغز گوزبند ب ق بہی ش ۱۰ سہ درم تا پنجدرم ص باقند خوردن ل حب مطب مقشر با نیمہ وزن بادام مقشر با مغز تخم خربزہ یا مغز مجوز ہندے یا مغز بادام کوہی یا حب صنوبر صغار۔

حب العرعر ع بفتح ہر دو عین مہملہ و سکون ہر دو راء مہملہ ف تخم دہل ۵ ہوہ بیر۔

حب العصفر ع بفتح عین مہملہ و سکون صاد مہملہ و فتح فاء و سکون راء مہملہ ف خسکدانہ۔

حب الغار ع بفتح غین معجمہ و الف و راء مہملہ مشہور بعین نام ست طرح ی ۳ ل حب مطب با مغز بادام تلخ۔

حب القرع ع بسکون لام و فتح قاف و سکون راء مہملہ ف تخم گدو ر ۲ خ با خود از کدوی کہ آب غیر بن پرورش یافتہ باشد ص تخم کرمنس ل کفیرا با مغز تخم ہندوانہ۔

تنمیق الزاء المعجمہ

حب العزیز ع بفتح عین مہملہ و کسر زاء معجمہ و سکون تحتانی و زاء معجمۂ ثانی ف تخم کنکر۔

حب الوز ع بفتح واو و سکون زاء معجمہ مشددہ ع لسان العصافیر

تنمیق السین المہملہ

حب الآس ع بمد ہمزہ و سین مہملہ ف تخم مورد و طب ی ۲ خ بستانی فربہ رسیدہ تازہ ش ۱۰ سہ درم تا پنجدرم ص صفر عربی آب ورق آن بہتر۔

حب الانبرباریس ع بفتح ہمزہ و سکون نون و فتح موحدہ و سکون راء مہملہ با موحدۂ ثانی و الف و کسر راء مہملۂ ثانی و سکون تحتانی و سین مہملہ ف زرشک ص قرنفل و شکر ل گلسرخ و صندل

حب الریباس ع بکسر راء مہملہ مشدد و سکون تحتانی با موحدہ ثانی و الف ف تخم ریباس طب ی ۴ خ تازہ ل حماض بستانی

تنمیق الطاء المہملہ

حب الفراط ع بکسر فاء و تشدید راء مہملہ و الف و طاء مہملہ م مست رود ماز یون ط ۴ گرم و خشک۔

تنمیق العین المہملہ

حب الخروع ع بکسر خاء معجمہ و سکون راء مہملہ و فتح واو و عین مہملہ ف تخم ہیا نجیرہ ریدی طرح ش ۱۰ دانہ مقشر ل مغز و نیمہ وزن تخم خربزہ و نیمہ وزن مغز چلغوزہ۔

حب القرع ع بسکون لام و فتحہ قاف و سکون راء مہملہ ف تخم گدو ر ۲ خ با خود از کدوی کہ آب غیر بن پرورش یافتہ باشد ص تخم کرمنس ل کفیرا با مغز تخم ہندوانہ۔

حب الشیوخ بفتح اول و سکون ثانی و ضم ثالث و تشدید رابع و سکون واو و ۱۲ کذا فی البحر الجواہر

پونہ کوہی گویند برگ سپیدان دشتی ست طرح ی ۳ گویند ۲ ق ملطف مفتح
ملل مقطع تازہ و ترش تا دو درم ض نشاع یا طباشیر ل بودینہ۔
حالو ماہریائی بجار مہملہ و الف و ضم لام و سکون واو و یا ہیم و الف ثانی ہم شنکار

تنمیق الجیم

جلنار ع بجار مہملہ و الف و جیم و ف خاریست کہ زنجبین از ان حاصل میشود

تنمیق الراء المہملہ

حافر الحمار ع ف سم خرنخورش جہت عسر ولادت مجرب۔
حافر ع بجار مہملہ و الف و کسر فا و ف سم ہم مکرر طب ی ق
مجفف خار مغیلانیکہ سبز نہ دص روغن ل قرن۔
حافر المعز ع بجار مہملہ و الف و کسر فا و ضم را مہملہ و سکون لام و فتح میم و
سکون عین و راء مہملہ ثانی ہم سورنجان و بعبت بربری ل سیاہ لیموں

تنمیق الشین المعجمہ

حافر حمار الوحش ع ف سم گورخر دم شش انگشت پیش و خرد خصوصاً دفع صرع نافع

تنمیق اللام

حافظ الاطفال و حافظ النحل ع ہم فرفیون۔

تنمیق النون

حافر البرذون ع ف سم خچر ضماد سوختہ او جہت شقاق نافع۔

تنمیق الموحدہ و تنمیق الالف

حاق سریانی بفتح اول و موحدہ و الف و قاف و الف ثانی ہم خندروس
حب الترشا بضم فوقانی و سکون راء مہملہ با شین معجمہ و الف ف
ترنجبک ہ چوکے کے بیج۔
الحضرا ع بفتح خا و معجمہ و سکون ضاد معجمہ با راء مہملہ و الف ہم خرزہرہ
حب القرن دین است طرح ی ۲ گویند ۳ گویند ۴ ق

مدرسنج بزرگ سبز تازہ ش از دو درم تا چہار درم ض کتیرا ل مغز پستہ و مغز بادام
حبۃ السودا ع بفتح اول و ثانی مشدد و ضم فوقانی و فتح سین مہملہ
مشدد و سکون دال مہملہ و الف سیاہ دانہ۔
حب جنکلا بفتح اول و کسر ثانی مشدد و فتح جیم و سکون نون و فتح کاف و لام و الف ہم حب السبعۃ
حبق الفناع بفتح اول و سکون ثانی و ضم قاف و سکون لام و فتح
فا و فوقانی و الف ہم مرزنگوش ہر مرواط ۲ گرم اخشک۔
حبق الفناع بفتح فا و نون ف رو باہ تریک۔
حبق الماء ع باسیم مفتوحہ و الف ممدودہ ف پودینہ آبی۔

تنمیق الموحدہ

حب الزبیب ع بفتح اول و ضم ثانی مشدد و فتح زا و موحدہ و کسر ثانی و سکون تحتانی و موحدہ
ثانی ف تخم موزہ دانکہ کہ بیچ طب ای ۲ ش شیرم ض کتیرا۔
حب المحلب ع بکسر میم و سکون حا مہملہ و فتح لام و موحدہ ف یوند
مریمہ کہیلا طرح ی ۳ گویند مع گویند ب ل مقرہ ادام تلخ۔

تنمیق الفوقانی

حب القلت ع بکسر قاف و سکون لام و فوقانی ف ماش سیاہ
ہ غلہ موٹھ گویند کلتہ و کلتھی گویند نیواڑ ل تخم بلبوس۔

تنمیق الجیم

حب الکاکنج ع ف عروس حریرہ طب مع گویند ب
اگویند سماخ بزرگ سرخ کوہی یا ستانی ض ورق گل سرخ ل عنب الثعلب

تنمیق الحاء المہملہ

حبق النسماع ع بکسر فوقانی و سکون میم و سین مہملہ و الف ف پودینہ آبی۔

تنمیق الحاء المعجمہ

حب الخلنج ع ف تخم خربوزہ ل شونیز یا حب صنوبر۔

تنمیق التحتانے

چنگاہی ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وکاف فارسی بالام والف وکسر ہا وسکون تحتانی ہم غلیواز۔

تنسیق الواو وتنمیق الالف

چوتڑ ہا و چوزہ لوا ف لغت اول بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح زا ہمزہ فارسی وخفا ہا وضم را مہملہ با ہمزہ و الف ولغت دوم بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح را وہمزہ فارسی وخفا ہا وضم لام با واو ہم غلیواز۔

تنمیق الراء المہملہ

چوزنجوار ف بضم اول فارسی وثانی مجہول وسکون موحدہ وفتح خا وجیم و واو معدولہ والف وراء مہملہ ہم دیوک ع عارضہ۔

چوزپورو چوزر ف لغت اول بضم موحدہ فارسی وواو مجہول ثانی ولغت ثانی بضم اول فارسی وثانی مجہول ہم تدرو۔

تنمیق الکاف

چوک ہ بضم اول فارسی وسکون ثانی وکاف ع حماض وہ فارسی جانوست کہ خود را از شاخ درخت آویزد وحق حق میگوید تا زمانیکہ قطرہ خون از حلق او بچکد یعنی آفت شناسی ہم آمدہ و بواو مجہول ع عثمان

چولک ف بضم اول فارسی وسکون ثانی وفتح کاف ہم طائر یوم۔

تنمیق النون

چوبین ف بضم اول فارسی وثانی مجہول وکسر موحدہ وسکون تحتانے ہم طائر کارد انک۔

تنمیق اطہاء

چوب دانہ ف سنجد ع غبیرا۔

چوبینہ ف بضم اول فارسی وثانی مجہول وکسر موحدہ وسکون

تحتانی وفتح نون وخفا ہا ہم چوبین۔

تنمیق التحتانے

چولائی ہ بفتح اول فارسی وسکون ثانی بالام والف وکسر عجمہ وتحتانی ف سبزی مشہور ہندیست کہ نانخورش سازند۔

تنسیق الطاء وتنمیق الالف

چھپرا ہ بفتح اول فارسی وانظار ہا وکسر را مہملہ وسکون تحتانی بار ا مہملہ ثانے والف ہم اشنہ۔

تنمیق الدال المہملہ

چھپرکند ہ بکسر اول فارسی وانظار ہا وسکون تحتانی وراء مہملہ وفتح ہندیست کہ قسم ثانی نوکہ سفیدست ہ بداری کنز گویند۔

تنمیق الراء المہملہ

چھپر ہ بفتح اول وفارسی وانظار ہا ثانی وسکون راء مہملہ ہم مقبل الطیب

تنمیق التحتانے

چھپاکا منشی ہ بفتح اول فارسی وانظار ہا وفوقانی ہندی والف وبیم والف ثانے وخفا ہا وفوقانی کسر سین مہملہ وتحتانی ہم ستبل۔

تنسیق التحتانے وتنمیق الالف

چھپیا ہ بکسر اول فارسے وسکون تحتانی با وفوقانی والف ہم شیطرج

تنمیق اطہاء

چھپیڑہ ہ بکسر اول فارسی وسکون تحتانی وفتح دال ہندی وہا ہندے ہم صنوبر صغار۔

ترقیم الحاء المہملہ وتنسیق وتنمیق الالف

حاشا بحاء مہملہ والف وشین معجمہ والف ثانی ف نوعا

چکاوک ۔ ف بفتح اول فارسی و کاف و الف و فتح واو و سکون کاف ثانی پرندہ ایست از گنجشک اندک بزرگتر و خوش آواز بود م جل ع قبرہ و ابو الملیح و در عراق موثرہ نامند و سرخاب را نیز گویند ۔

تنمیق الطاء

چکاسہ ۔ ف بفتح اول فارسی و ثانی و الف و فتح سین مہملہ م خارپشت ۔

تنمیق التحتانی

چکری ۔ ف بضم اول فارسی و سکون ثانی و کسر راء مہملہ نوعی از ریواس ۔

تنسیق الکاف الفارسی و تنمیق الراء المہملہ

چکندر ۔ ف بضم اول و کاف فارسی و سکون نون و فتح دال مہملہ م چقندر ۔

تنمیق الکاف

چکک ۔ ف بفتح اول فارسی و ضم ثانی فارسی م گنجشک ۔

چکوک ۔ ف بفتح اول فارسی و ضم ثانی فارسی و واو مجہول م گنجشک و خرفہ را نیز گویند ۔

تنمیق التحتانی

چگانی ۔ ف بفتح اول فارسی و ثانی مشدد و فارسی و الف و کسر نون م نوعے از خربزہ ۔

تنسیق اللام و تنمیق الکاف

چلانک ۔ ف بضم اول فارسی و لام و الف و فتح نون م سرگین گردانک ع جعل ۔

تنمیق الطاء

چلپاسہ ۔ ف بکسر اول فارسی و سکون ثانی با موحدہ فارسی و الف و فتح سین مہملہ و خفاء ہا ہ سپکلی و چھپکلی ۔

چلچلہ ۔ ف بکسر اول فارسی و سکون ثانی و کسر جیم فارسی ثانی و فتح لام م لاک پشت ہ کچھوا ۔

تنسیق المیم و تنمیق الشین المعجمہ

چمش ۔ ف بفتح اول فارسی و سکون میم م چاکسو ۔

تنمیق المیم

چم ۔ ف بضم اول فارسی و سکون میم م تلف انگور کہ شیرۂ آن گرفتہ باشند و بکسر اول چاکسو م جل بک ہ سوال ۔

تنسیق النون و تنمیق الالف

چنبیا ۔ ہ بفتح اول فارسی و سکون نون و موحدۂ فارسی شجر ہندیست کہ گلش خوشبو ببوی صنوبریست و تخمی ست در میان گل وی کہ مسکر ست ط ب ی ۔

تنمیق الفوقانی

چندرکانت ۔ ہ بفتح اول فارسی و سکون ثانی و فتح دال مہملہ و سکون راء مہملہ و کاف و الف و خفاء نون ثانی ع حجر القمر ۔

تنمیق الراء المہملہ

چندر ۔ ف بضم اول فارسی و سکون ثانی و فتح دال مہملہ م چقندر ۔

چنگار ۔ ف بفتح اول فارسی و سکون ثانی و کاف فارسی و الف م خرچنگ ع سرطان ۔

تنمیق الکاف

چنبک ۔ ف بضم اول فارسی و سکون ثانی و فتح موحدہ م سنگ آہن ربا ع مقناطیس ۔

تنمیق النون

چندن ۔ ہ بفتح اول فارسی و سکون ثانی و فتح دال مہملہ و سکون نون ع صندل سفید ۔

وسکون واو ع لسان الحمل

تنمیق الواو

چربو ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وضم موحده وسکون واو م چربش

تنمیق الطاء

چراغله ف بفتح اول فارسی وثانی والف وسکون غین معجمه وفتح لام م کرم شب تاب

چرغنده ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح غین معجمه وسکون نون وفتح دال مهمله روده گوسفند که بگوشت پر کرده باشند م کلمه

تنمیق التحتانی

چرونجی ه بکسر اول فارسی وفتح ثانی وسکون واو وخفای نون وکسر جیم ف نقل خواجه

تنسیق الزاء المعجمه وتنمیق الدال المهمله

چزد ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی جانوریست مانند ملخ که در تابستان وهوای گرم بیشتر بهم رسد وبسیار فریاد کند

تنمیق الزاء المعجمه

چزر ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی م میمون

تنمیق الغین المعجمه

چزغ ف بکسر اول فارسی وسکون ثانی م خارپشت

تنمیق الکاف

چزک ف بکسر اول فارسی وسکون ثانی م خارپشت

تنسیق وتنمیق الشین المعجمه

چشم گاومیش ف بفتح اول فارسی باکاف فارسی م بابونه

تنمیق الکاف

چشمک ف بفتح اول فارسی وسکون شین معجمه وفتح میم م چاکسو

تنمیق المیم

چشام وچشچام ف بفتح اول فارسی وثانی والف در لغت اول وبفتح اول فارسی وسکون ثانی با خاء منقوطه والف در لغت ثانی م چاکسو

تنمیق الواو

چشم گاو ف بفتح اول فارسی وباکاف فارسی م بابونه

تنسیق الغین المعجمه وتنمیق الدال المهمله

چغد ف بضم اول فارسی وسکون ثانی پرنده ایست مشهور معروف که به نحوست اشتهار دارد ه الو

تنمیق الراء المهمله

چقندر ف بضم اول فارسی وفتح ثانی وسکون نون وفتح دال مهمله ع سلق

تنمیق الزاء المعجمه

چغز بفتح اول فارسی وثانی وسکون زاء معجمه م گیاه ژاژ غوک

تنمیق الغین المعجمه

چغ ف بضم اول فارسی چوب آبنوس

تنمیق الکاف

چغک وچغوک ف لغت اول بضم اول فارسی وفتح ثانی وسکون کاف ولغت ثانی بضم اول وثانی وسکون واو م گنجشک

تنمیق الطاء

چغزواره ف بفتح اول فارسی وثانی وسکون زاء معجمه با دال مهمله والف وفتح راء مهمله وخفاء ها م جل بک ه سوال

چغنه ف بضم اول فارسی وسکون ثانی وفتح نون م گنجشک

تنسیق وتنمیق الکاف

هندبست که بجای بیل ثمر اوست۔

تنمیق الکاف

چاوک ف بجیم فارسی والف وفتح واو وضم کاف وک ہ طائر جل۔

تنمیق اللام

چال ف بسکون لام قسمی از مرغ چرخ چاری ہ قوتی از باہی

تنمیق النون

چارگون بجیم فارسی والف وسکون راء مہملہ وضم کاف فارسی وسکون واو ونون وضم گاف فارسی وفتح تحتانی وواو ساکن ہ چہار پایہ جانوری

تنمیق الواو

چالسوہ بسکون کاف وضم سین مہملہ وسکون واو وضم شین معجمہ ف پشک

تنمیق التحتانی

چای بتحتانی مجہول حشیش معشوقی ست کہ از جانب بطائح آرند و مدر آب

ہر شاندہ چون قہوہ می آشامند و آنرا صاحبی بصاد مہملہ نیز گویند۔

تنمیق الموحدۃ الفارسی وتنمیق الشین المعجمہ

چبش ف بفتح اول فارسی وضم ثانی فارسی ہم رنگ سالہ

تنمیق العین المعجمہ

چماغ ف بکسر اول فارسی با فارسی ثانی والف وضم غین معجمہ نوعی از باہی

تنمیق الکاف

چموک۔ ف بضم اول فارسی ثانی وسکون واو وکاف ہم کفشک۔

تنسیق التاء الفوقانی وتنمیق الالف

چمیدا۔ ہ بکسر اول فارسی وسکون فوقانی ثانی وفتح میم وتحتانی ثانی وراء مہملہ والف خارا گونہ

تنسیق الجیم الفارسی وتنمیق الالف

چیندا۔ ہ بفتح اول وثالث وکسر چہارم فارسی ثانی وتحتانی مجہول ونقار

ون ودال مہملہ بندی ف سایہ پرور ثمرہ ہندیست بدر ازے

خیارہ دراز و بہیات قوری و نا نخوردنی ست۔

تنمیق الواو

چچر۔ ف بضم اول وثانی فارسی ہم بمعنی ان۔

تنسیق الدال المہملہ وتنمیق الالف

چدر وار ف بضم اول فارسی وواو ساکن مہملہ وسکون دال والف وراء مہملہ

تنسیق الزاء المہملہ وتنمیق الالف

چرایتا۔ ہ بکسر اول فارسی بار اء مہملہ والف وکسر تحتانی وفوقانی

ع قصب الزریرہ ط ۲ گرم وخشک و ملطف و مدر بول۔

تنمیق الدال المہملہ

چرخندف باول فارسی رودی گویند کہ اگر بدیگ پخته باشند هم کلا

تنمیق الزاء المعجمہ

چرز۔ ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وزاء معجمہ هم چارے

تنمیق الشین المعجمہ

چدلبش ف بفتح اول فارسی بسکون ثانی وکسر موحدہ وسکون شین معجمہ هم چرمی

تنمیق العین المعجمہ

چرع ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وع هم جانوریست شکاری

تنمیق الکاف

چریک۔ ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح موحدہ وسکون کاف هم سرشیر بتر کی قیماخ ہ ملائی۔

چرک ف بفتح اول وثالث وسکون ثانی مرغیست کہ خود را از درخت آویزد

چروک ف بفتح اول فارسی وضم ثانی وسکون واو وکاف نان۔

تنمیق اللام

چرغول ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وضم غین معجمہ

جول - ف بضم اول وسکون ثانی م غلیواز -

تنمیق المیم

جوز جندم - بکسر زاء معجمہ وفتح جیم وسکون نون وضم دال مہملہ وسکون نون بہمین نام مشہور ست بشیرازے گل گندم گویند -

تنمیق النون

جودان - بفتح اول وسکون ثانی با دال مہملہ والف نوعی از کافر وچینہ دان مرغان ونوعی از بید ونوعی از انار کہ دانۂ آن خشک وبی آب ست -

تنمیق الواو

جوز السرو - ع بفتح سین مہملہ مشدد وسکون راء مہملہ وواو مجہول ف کوز کلاغ کہ ثمر درخت سرو ست طح ای ۳ گویند ب ی ق قابض وحابس خون خ تازہ ش از نیم درم تا نیم مثقال ص عسل ل نیموزن پوست انار یا نیموزن کوز ونیموزن ابہل ونیموزن گز مازک قوتش تا سہ سال باقی ماند -

تنمیق الھاء

جودانہ - ف بفتح اول وسکون ثانی با دال مہملہ والف وفتح نون م جودان -

جوز الرتہ - بکسر راء مہملہ مشدد وفتح فوقانی مشددہ ہ بیٹھا -

جولاہ - ف بضم اول وثانی مجہول ولام والف واظہار ہا ع عنکبوت -

جولاہہ - بفتح لام والف وہاء اول وآخر م عنکبوت -

جولہ - ف بفتح لام واظہار ہا م عنکبوت -

جولہہ - بفتح لام واظہار ہا اول م عنکبوت -

تنمیق التحتانی

جوز القی - ع بضم زاء معجمہ وسکون لام وفتح قاف ہ مین پھل طح ی ۲ ق مقی ش از یک درم تا دو درم در فالج ولقوہ ص رب السوس وصمغ ال خربق سفید

جوز ہندی - بکسر ہا وسکون نون وکسر دال مہملہ ف نارگیل ہ ناریل کھوپرا

تنسیق الھاء وتنمیق الواو

جھاؤ ہ بفتح اول واظہار ہا والف وضم ہمزہ وسکون واو ع طرفا ف گز ط اسرو ۲ خشک -

تنمیق الھاء

جھودانہ - ف بضم اول وثانی وسکون واو با دال مہملہ والف وفتح نون وخفاء ہا درختی ست کہ صمغ آنرا کلک وکوزدہ گویند وعرب رودہ

تنسیق التحتانی وتنمیق الالف

جینہا - بکسر اول وسکون تحتانی وخفاء نون وموحدہ والف ف زرد چوبہ ع عروق الصفر وعروق الزعفران ط ۳ گرم وخشک

تنسیق الکاف

جیوک - بکسر اول وسکون تحتانی وفتح واو وسکون کاف ہ گھونگچی -

تنسیق اللام

جیپال - ہ بفتح اول وسکون ثانی با موحدہ فارسی والف ولام ع حب السلاطین م جمال گوٹا -

تنمیق الواو

جلیدارو - بکسر اول وسکون ثانی ولام با دال مہملہ والف وضم راء مہملہ م سرخس ل در اخراج دود برنگ کابلی یا قنبیل

تنمیق الھاء

جیوہ ف بکسر اول وسکون ثانی وفتح واو وخفاء ہا م سیماب

ترقیم الجیم الفارسی وتنمیق الموحدہ

چاب - ہ بجیم فارسی والف وبی الف نیز وموحدہ م دوای

قاف م راسن وگونید سپلگیوسفی۔

تنمیق اللام

جندل ۔ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ ف سنگ وبفتح اول فارسے ف صندل سفید۔

تنمیق النون

جنبد الرمان ۔ع بضم اول وسکون ثانی وکسر موحدہ وضم دال مہملہ وراء مہملہ مشدد وسیم مشدد والف ونون ف گل انار بستانے بشیرازی کلک انار گونید ۵ انار کی کلی۔

جنطان ۔بکسر اول وسکون ثانی م جنطیانا۔

تنمیق الطاء

جنطوریہ سریانی بفتح اول وسکون ثانی وضم طاء مہملہ وسکون واو وکسر راء مہملہ وفتح تحتانی وہاء قنطوریون۔

تنسیق الواو وتنمیق الالف

جوانسا ۔ہ بفتح اول وواو والف وخفا رنون وبا سین مہملہ والف ثانی ف خارشتر۔

جوانا ۔بفتح اول وثانی والف وخفا رنون ہ دیجابا۔

جوربوا ۔بفتح اول وسکون ثانی وزاء معجمہ وفتح موحدہ وواو والف ہ جای بھل طاح ی ۳ گویند بلطف ونقوی کبد وحدہ خ سرخ فربہ ش دودرم ص عسل یا صندل ل یک نیم وزن سنبل الطیب بابسیاسہ۔

تنمیق الموحدہ

جوزالطیب ۔ع بکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی م جوز جاوہ بھل۔

تنمیق الفوقانی

جوت ۔ہ بضم اول وثانی مجہول وفوقانی م گھونگچی۔

تنمیق الجیم

جوزالعرج ۔بفتح اول وسکون ثانی وضم زاء معجمہ وسکون لام وفتح میم وراء مہملہ وسکون جیم م حب کاکنج۔

تنمیق الراء المہملہ

جوار ۔ہ بضم اول وفتح ثانی والف وراء مہملہ بیست مشہور ف ذرت

جوالکھار ۔ہ بفتح اول وثانی والف وفتح کاف وانکسار ہا والف ثانی وراء مہملہ م خطمہ رون۔

تنمیق الزاء المعجمہ

جوز ۔ع بفتح اول وسکون ثانی وزاء معجمہ ف گردگان ہ اخروط طاح ی ۳ گویند طاح ی ۲ ی اق مطل میوہ خ رقیق پوست سش نیم درم تا دہ درم ص سکنجبین یا خشخاش باسرکہ وساق ل جبۃ الخضرا یا جوز ہندی یا فندق وبضم اول فارسی وسکون واو وف ثراف۔

تنمیق العین المہملہ

جوزالرفع ۔بفتح راء مہملہ مشدد وسکون فا وعین مہملہ م جوزالقی۔

تنمیق الکاف

جوزبنیاک ۔ف بضم اول وثانی مجہول وکسر موحدہ وسکون تحتانی وفتح نون م علائی کارہ

جولاہک ۔بضم اول وثانی مجہول ولام والف وفتح ہاء عنکبوت۔

تنمیق اللام

جوزالاہل ۔ع بکسر لام وفتح ہمزہ وسکون ہاء مہملہ وفتح واو وسکون لام ثانی ہ ہلیلہ

جوزالکوثل ۔بفتح کاف وسکون واو وفتح مثلثہ م جوزالقی۔

جوزمائل ۔ع بمیم والف وکسر شلثہ ف کورگیاہ وبانو وط

ب ی ۴ ق مخدر مغشی مقی مسہل ش یک قیراط ص تبلین

جمیز ف بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وزای معجمہ ف انجر آدم ہ گویند۔

تنبیق اللام

جمل ع بفتح اول وثانی وسکون لام ف شتر ہ اونٹ۔

تنبیق المیم

جمجم۔ بر بری بکسر ہر دو جیم وسکون ہر دو میم ف پنجی ست کہ بشکال نافہ و رنگ وگویند کہ از زمین زرخیز دو آنرا بسوزن زرین از زمین برکشند و در میان اہل چین عزیز دارند وگویند از ترکستان نیز دو معروف بود بجم خطائے۔

جمسفرم۔ بفتح اول وثانی وسکون سین مہملہ وفتح فا وراء مہملہ وسکون میم ف ریحان سلیمانی ل مرزنجوش بانیوزن سفیح ونیوزن عنب الثعلب۔

تنبیق النون

جمان بضم اول وثانی والف ونون ہم جلیدار و۔

تنبیق الواو

جملوف بفتح اول وسکون ثانی وفتح لام وضم واو وسکون واو دیگر مہملہ ف سنگ۔

تنبیق الہاء

جمیزہ۔ بفتح اول وسکون ثانی وکسر عین مہملہ وسکون تحتانی وفتح زاء مہملہ وخفاء وہاء ہ بھنگرا۔

تنبیق التحتانی

جمد چینی۔ بفتح اول ع تلخ چینی۔

جمہور ے ع بفتح اول وسکون ثانی وضم ہا وسکون واو وکسر راء مہملہ وتحتانی ف شراب بنفشہ۔

تنسیق النون وتنبیق الالف

جنطیانا یونانی بکسر اول وسکون نون وکسر طاء مہملہ باتحتانی والف ونون والف ثانی بیخ سرخ رنگ ست باندازہ انگشت خطائی خام باد شاہی خوانند کہ او را شاہ جنطی گفتندی ہ پکھان سیدہ گویند درخت سنبل رومی طرح ۲ ی ۳ ق عدد مفتح مفرح روحے بسیار سرخ خوشبو بیخ یم مثقال ص استعمالہ قدر یون یا رہ ند ل یک نیموزن ہا رون ونیموزن پوست بیخ کبابزاد ونہ مدر

تنبیق الدال المہملہ

جنبید بضم اول وسکون ثانی وکسر موحدہ وسکون تحتانی ودال مہملہ م صمغ۔

تنبیق الراء المہملہ

جناح الغراب ع بفتح اول وثانی والف وضم خا معجمہ وفتح نون مشدد وسکون سین مہملہ وراء مہملہ باقلا۔

جنجبر بضم اول وسکون ثانی وضم جیم ثانی وسکون نون وراء مہملہ ف کتہ

جندبیدستر۔ بضم اول وسکون نون ودال مہملہ وکسر موحدہ وتحتانی مجہول وفتح دال مہملہ ثانی وسکون سین مہملہ وفتح ثانی وسکون راء مہملہ ف آش پچگان وکندبیدستر وغائیہ حیوان بحری وخصیہ سگ آبی ہ غائیہ اود بلاد طرح می ۳ گویند ۲ ق بلطف مدر خ ہر دو خصیہ بضم چسپیدہ ورقیق پوست کہ بعد از خشکستن رنگش سیاہ بود و مدر زنانست وہمچنیں سیاہ باشد و بویش قوی وچرمی دانستہ باشند سن نافہ بعد م تاکید م وگویند یکمثقال یا دو مثقال ل بیخ و یکنیم وزن فلفل۔

تنبیق الشین المعجمہ

جناح البیش ع بفتح اول وثانی والف وضم حاء مہملہ وسکون لام وکسر موحدہ وسکون تحتانی ہم کبکبہ۔

تنبیق القاف

جناح مطلق ع بضم میم وسکون طاء مہملہ وفتح لام وسکون

و طخ آبی که بهندی جهینگر گویند۔

تنمیق اللام

جل ع بضم اول و سکون لام ف کل ه کلال و بفتح اول در هندی آب را گویند و بفارسی پرنده ایست که چون بلبل خوش آواز بود۔

تنمیق النون

جلجلان ع بضم اول و سکون ثانی و ضم جیم ثانی و لام و الف و نون ف کشنیز خشک ص تخم نیمبرشت ل تخم کاهو۔

جلنجبین ع بضم اول و فتح ثانی و سکون نون و ضم جیم و کسر موحده و سکون تحتانی ثانی ف گلقند عسلی۔

جلنسری بضم اول و سکون ثانی و فتح نون و سکون سین مهمله و کسر راء مهمله و سکون تحتانی ف ورد چینی۔

جلیان بضم اول و سکون ثانی با تحتانی و الف و نون ف [illegible] ایست مانند عدس و بشیرازی مشو خوانند۔

تنمیق الواو

جلبو ف بفتح اول و سکون ثانی و ضم موحده و سکون واو سبزیست شبیه بنعناع

جلیدارو بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و دال مهمله و الف و ضم راء مهمله و واو م سرخس۔

تنمیق الهاء

چلغوزه ف بکسر اول فارسی و نازی و سکون ثانی و ضم غین معجمه و سکون واو و فتح زاء معجمه و ها م حب الصنوبر الکبار۔

چلگوجه بفتح اول و سکون ثانی و ضم کاف فارسی و واو مجهول و جیم ثانی عربی م چلغوزه ه چلگوجا۔

چلنجوجه ریانی بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم جیم ثانی و سکون واو مجهول و فتح جیم ثالث و ها ف پودنه بری۔

جلبه بضم اول و فتح ثانی مشدد و خفاء ها نباتی ست که در جای نمناک روید سفید و ام و کدر و تخم و برگ ندارد م سماروغ ه کهٹ رس و بفتح اول سرگین شتر۔

تنمیق التحتانی

جلجلان حبشی بضم اول و سکون ثانی و ضم جیم ثانی با لام ثانی و الف و ضم نون و سکون لام ثالث و فتح حاء مهمله و موحده و کسر شین معجمه و سکون تحتانی ف خشخاش سیاه و گویند پودنه بری ست۔

جلجلان مصری ف بیش۔

تنسیق المیم و تنمیق الفوقانی

جمست ف بفتح اول و میم و سکون سین و فوقانی ف سنگیست بمسیحی گویند که چون در ظرف جمست هر چند شراب خورند مستی نکند و اگر پاره جمست در قدح اندازند همین عمل کند و چون در زیر بالین نهند خواب نیکو به بینند۔

تنمیق الدال المهمله

جمد ع بفتح اول و ثانی و سکون دال مهمله ف یخ ه پالا۔

تنمیق الراء المهمله

جمار النهر ع بفتح اول و ثانی مشدد و الف و ضم راء مهمله و فتح نون مشدد و سکون ها و راء مهمله ثانی م جار النهر ل بطباط۔

جمار ع بضم اول و ثانی مشدد و الف و راء مهمله ف مغز سر درخت خرما که آنرا سبز خرما گویند ط ب ی اگویند ب ۲ خ تر و شیرین ص خرما یا عسل ل حماض۔

تنمیق الزاء المعجمه

تنسیق الفاء و تنمیق الطاء المهمله

جفت البلوط ف پوست بیرون بلوط ط ب ی ا۔

تنمیق الکاف

جفتک ف بضم اول و سکون ثانی و فتح فوقانی مرغیست که نر آن یک بال دارد و بر جانب دیگر قلابه و ماده آن نیز یک بال دارد و بر جانب دیگر حلقه هرگاه که فرود آیند از همدیگر جدا شوند و بچرا مشغول گردند و همین که میل پرواز کنند نر آن قلابه را در حلقه بال ماده اندازد و باهم پرواز کنند ع لانیفک و بفتح اول فارسی و ثانی طائر کاردانک

تنمیق التحتانی

جفری ع بفتح و ضم اول و سکون فا و کسر راء مهمله و سکون تحتانی ف کفری یعنی پوست بهار خرما تازه خ خوشبو ل مورد و نیموزن پوست انار و نیموزن گلسرخ با دنبال خود و یا جلنار

تنسیق الکاف الفارسی و تنمیق الهاء

جگرنه ف بفتح اول و کاف فارسی و سکون راء مهمله و فتح نون و خفاء ها نوعی از کلنگ که کوچک تر باشد و بر گردنش پرهای سیاه باشد که آنرا مردم بر سر گذارند۔

تنسیق اللام و تنمیق الالف

جلماثا سریانی بفتح اول و سکون لام با میم و الف و مثلثه ف خیار بالنگ یعنی بادرنگ۔

تنمیق الموحده

جلبوب بفتح اول و سکون ثانی و ضم موحده و سکون واو م لبلاب

تنمیق الدال المهمله

جلد ع بکسر اول و سکون ثانی و دال مهمله ف پوست ناچمڑا

ط مع ق مغزی و مدمل و حابس دم خ پوست حیوان شیرخوار ص سرکه و کرم دار ل اکارع۔

جلید ع بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی ف برف ه پالا ط ب ی

تنمیق الراء المهمله

جلنار ع بضم اول ف گلنار و آن گل انار بری ست که بغیر از آن ثمری ندارد ط ب ا ی ۲ گویند ب ی ۳ ق قابض خ فارسی یا مصری ش از یک و نیم درم تا دو درم ص کتیرا یا روغن بادام ل جفت بلوط یا شگوفه انار یا طراثیث۔

تنمیق الزاء المعجمه

جلوز بکسر اول و فتح ثانی و سکون واو ف چلغوزه و گویند بادام کوهی ط ح ا گویند ۲ ی ا۔

تنمیق الشین المعجمه

جلیش ع بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و شین معجمه ف

تنمیق القاف

جلباق ع بفتح اول و کسر ثانی و سکون معجمه با موحده و الف ف بیخ حماض برے

تنمیق الکاف

جلونک ف بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو و فتح نون م درخت خربزه۔

تنمیق الکاف الفارسی

جلبهنگ بفتح اول و سکون ثانی و فتح موحده و با و سکون نون و کاف فارسی م جلبنهنگ۔

جلنگ ف بکسر اول و ثانی و سکون لام م جلونک

تنمیق الکاف

جرو اسک ف بضم اول وسکون ثانی وواو والف وفتح سین مہملہ ع مصرہ بیخ تنگر۔

تنمیق النون

جروان ع بضم اول وسکون ثانی ودال مہملہ والف ف سوتھ ہ جوہا

تنمیق التحتانی

جزہیر المصری ع ترس۔

تنمیق الزاء المعجمہ وتنمیق الجیم

جزنابج ع بکسر اول وسکون زا معجمہ یا میم والف وفتح زا معجمہ ثانی ع ثمرۃ الطرفاء گزمازوہ مائین۔

تنمیق الراء المہملہ

جرس ع بفتح اول وثانی وسکون راء مہملہ ف گزور رودکہ گاجرطح ۳ راق منقع مسحق زرد شیرین شش دہ درم شانیم

تنمیق التحتانی

جزر القلیطی ج جزر بری بکسر اول وسکون راء مہملہ وہمزہ وسکون قاف وکسر لام وسکون تحتانی وکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی ثانی در لغت اول وفتح موحدہ وکسر راء مہملہ ثانی در لغت ثانی ضم قاف ف زردک تخم

تنمیق السین المہملہ وتنمیق الفوقانی

جست ع بفتح اول وسکون سین مہملہ وفوقانی ف روح توتیا۔

تنمیق المیم المہملہ

جساد بفتح اول وثانی والف ودال مہملہ ف زعفران۔

تنمیق الواو

جسرو دارو بفتح اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ وسکون واو وبالائی

مہملہ والف وضم راء مہملہ ثانی وسکون واو ثانی وضم خ وجیم ست ف خسرو دارو ہ کلیجن۔

تنمیق التحتانی

جسمی بفتح اول وسکون ثانی وکسر میم وسکون تحتانی ف سکہ کاکم

تنمیق وتنمیق الشین المعجمہ

جشق ف بفتح اول وسکون شین معجمہ ہمہ است کہ بوکاز آبگیر سازند و رنگش شبیہ برنگ فیروزہ باشد۔

تنمیق وتنمیق الصاد المہملہ

جص بفتح اول وسکون صاد مہملہ ف گچ طابی ق قایمن مجفف خ سفید براق ص شورہای چربسل طین قیمولیا۔

تنمیق العین المہملہ وتنمیق الطاء

جعدہ بضم اول وسکون عین مہملہ وفتح دال مہملہ ودو نوع است کبیر وصغیر کبیر ویا ف عنبر بید گویند وصغیر دیرابشیر ازی گل ارمنی خورند وگویند بوی ازورمنہ است طح ۳ ی ۲ ق مفرح تلطف مدر عمال قاطع دیدان خ شامی صغیر تازہ سفیدش یکدرم ص ۳ ماہ یا کزیرل در اخراج وادرار حیض پوست جوف نار زیاد تخم چغندر

تنمیق العین المعجمہ وتنمیق الفوقانی

جغرات بضم اول وسکون عین معجمہ وبار اء مہملہ والف ومثناۃ فوقانی ع مقراط

جغشت ف بفتح اول وثانی وسکون شین معجمہ نرمہ است کہ در ابتدای بہار بیشتر از جمیع سبزہا بروید وآزا بماسر کنا نخورش سازند

تنمیق الطاء

جغارہ ف بفتح اول وثانی والف وفتح راء مہملہ وخفتہ ہا ع مغ جغشت ونان ارزن۔

جبسین ـ بکسر اول وسکون ثانی وکسر سین مہملہ وسکون تحتانی ولون ع جص ف گچ ـ

تنمیق الھاء

جبہ ف بفتح اول وثانی ومشدد ہم رب تریخ وامثال آن ـ

تنسیق وتنمیق التاء المثلثہ

جثیثت ع بفتح اول وکسر ثلثہ وسکون تحتانی وثلثہ ثانی ف خرنوب جبلی

تنسیق الخاء المعجمہ وتنمیق الجیم الفارسی

جخ ف بفتح اول وسکون خاء معجمہ وجیم فارسی ہم شبہ گلان کہ مانند طیواز می باشد وسرنگون خود را از درختان آویزد وہم خسہ بوارہ ۵ بڑ باگڑ ـ

تنمیق الشین المعجمہ

جخش ف بفتح اول وسکون ثانی ۵ خربوزہ ـ

تنمیق النون

جخن ف بفتح اول وکسر ثانی وسکون جیم ہم چاکسو ـ

تنسیق الدال المہملہ وتنمیق الموحدہ

جدب ع بفتح اول وسکون دال مہملہ ہم مہار بنجد ف خرکرہ

تنمیق الراء المہملہ

جدوار ع بفتح اول وسکون دال مہملہ وواو والف وراء مہملہ ہم زدوار وماہ فرفین وماہ پروین ۵ ترسبی طرح ی ۳ گویند عا ترسیاق ومقوی وسفرح دل خ حظائی کہ بعد از سودن بنفشہ یا بلسن خنیدرم تا نیم مثقال ص کغنیر مشکل در تریاق سہ درمن زیادہ

تنمیق التحتانیہ

جدی ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح تحتانی ف بزغالہ یعنی حلوان

تنسیق الراء المہملہ وتنمیق الالف

جراسیا ع بفتح اول وشانزدہ والف وکسر سین مہملہ تحتانی والف اخیر

جرجیر الماء ع بکسر ہر دو جیم وتحتانی وسکون راء مہملہ اول وضم راء مہملہ ثانی وسکون لام باہیم والف وہمزہ ع قرۃ العین ف کرفس آبی

تنمیق الموحدہ

جرب ف بضم اول وفتح ثانی ہم دراج ـ

تنمیق الفوقانیہ

جرتوت بفتح اول وسکون ثانی وضم نون وسکون واو ف بلوط

تنمیق المثلثہ

جریث ع بکسر اول وثانی مشدد وسکون تحتانی وثلثہ ف ماہی

تنمیق الدال المہملہ

جراد ع بضم اول وثانی والف ودال مہملہ ف ملخ ۵ ٹیڑے طرح ی ۲ ق مدر معرق خ فربہ ص حنس وخیار ـ

تنمیق الراء المہملہ

جراد البحر ع بسکون لام وفتح موحدہ وسکون حاء مہملہ وراء مہملہ ثانی آریان وروبیان ف ملخ دریائی ہر چیز کہ

جرجر ع بکسر ہر دو جیم وسکون ہر دو راء مہملہ ع باقلا ـ

جرجیر ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر ثانی وسکون تحتانی ہم ترمراد گویند کف عایشہ طرح ی ۲ گویند ۳ ق بلطف مبوخ بسقانی کم حدت ش دو درم ص قاتی وکافور خرفہ وسرکہ خردل را رشد

تنمیق القاف

جرمانیق ع بکسر اول وسکون ثانی ومیم وفتح دال مہملہ والف وفتح نون وسکون قاف ف کرم دانہ ـ

جاویز - بجیم و الف و کسر واو و سکون تحتانی و زاء معجمه کای روهن

تنمیق السین المهمله

جاسوس - بجیم و الف و ضم سین مهمله و سکون واو و سین مهمله ثانی ع خشخاش زبدی -

جاکمکمس - بجیم و الف و فتح میم و سکون کاف و فتح میم ثانی و سکون کاف ثانی و فتح میم ثالث و سکون سین مهمله ه بهیهلی -

جاررس - ع بجیم و الف و فتح واو و سکون راء مهمله و سین مهمله ف کاورس ه باجرا ط ب ای ۲ ق قابض مجفف ص روغن بادام یا شیر یا روغن کنجد یا روغن گاؤ ل ارزن و دخن -

تنمیق الشین المعجمه

جاش - لفظ یونانی در رومیست ف تخم کتان -

تنمیق الکاف

جامه غوک - ف سبزی که شبیه با بریشم در میان آب بهم رسد -

تنمیق اللام

جال - ف بجیم و الف و لام ع اراک و بجیم فارسی م قسمی از طائر که آنرا چرز گویند ع حماری ه نوعی از ماهی ط ۲ گرم و خشک و موافق مبرودین و گوشت و پیه او جهت ربو و ضیق النفس نافع -

جای پهل - ه بجیم و الف و بکسر تحتانی و فتح موحده فارسی و اظهار ها م جوز بوا

تنمیق النون

جامن - ه بجیم و الف و بضم میم و سکون نون م ثمر درخت هندیست سطبر تخم مانند بنگو و سیاه گرد باشد و دراز و بالیده ه پهلیند ط ی ق قابض

تنمیق الواو

جان دارو - ف بسکون نون و دال مهمله و الف و ضم راء مهمله و سکون واو ع تریاق -

تنمیق الطاء

جامسه - ع بجیم و الف و کسر میم و فتح سین مهمله و خفاء ها م باقلای قبطی و در مصر بسیار باشد -

تنمیق التحتانی

جادی - ع بجیم و الف و کسر دال مهمله و سکون تحتانی م زعفران

جالی - ف بجیم و الف و کسر لام و تحتانی و بی تحتانی نیز ع اراک ه درخت پیلو ق طین -

جای پتری - ه بجیم و الف و بکسر تحتانی و فتح موحده فارسی و فوقانی مشدد و کسر راء مهمله و تحتانی ثانی م بسباسه -

جای - ف بجیم و الف و تحتانی مجهول ه گل چنبیلی و بجیم فارسی حشیش خشکی ست که از جانب خطا می آرند و آنرا در آب جوشانیده چون قهوه میخورند و آنرا صالی بصاد مهمله نیز گویند -

تنسیق الباء الموحده و تنمیق الجیم

جبلهنج - بکسر اول و سکون موحده و فتح لام و ها و سکون نون و کسر جیم ثانی م جبلاهنک و جبلهنک ف چراهنک و آن ثمر تخم زرد خارست و بیخ وی تربد زرد ست و گویند تخم تربد سیاه است ش از نیم درم تا یکدرم ل خربق -

تنمیق القاف

جبن رطب و عتیق - ع بضم اول و ثانی و کسر نون ف پنیر تر و کهنه ط رطب یعنی تر ب ای ۳ عتیق یعنی کهنه ح ی ۳ ط تر او مغذی و مقوی ص عسل یا قند یا صمغ یا نعنع -

تنمیق النون

وفتح طاء مشددہ مہملہ وسکون راء مہملہ ثانی وفاء والف ہم جزایر
وعذبہ ف گزانیدہ مائعین طرح ی او گویند ب ای ۲ ق
قابض خ تازہ سش درم ص دو قوتہ تخم کدو ل جوارش
بانیموزن پوست انار ریا آملہ۔

تنمیق الراء المہملہ

ثمرۃ العرعر۔ ع بفتح اول وثانی وراء مہملہ وضم فوقانی وفتح ہر دو عین
مہملہ وسکون ہر دو راء مہملہ ہم جوز ابہل ۵ ہوہ بیر۔
ثمرۃ الکبر۔ ع باسکون لام وفتح کاف فارسی موحدہ ف کوزک طرح ۳ گویند۔

تنمیق القاف

ثمرۃ العلیق۔ ع بضم عین مہملہ وفتح لام وسکون تحتانی وقاف
ف توت سیہ گل طب ای ۳۔

تنمیق المیم

ثمرۃ الرمم بضم دال مہملہ وسکون واو ورمم ہم مثل یکی گوگل طب ای ۳۔

تنمیق التحتانی

ثمرۃ السنوک المصری۔ ع بالفتح اول وثانی وفتح راء مہملہ
وضم فوقانی وشین معجمہ مشدد وسکون واو وکسر کاف وسکون لام
وکسر میم ثانی وسکون صاد مہملہ وکسر راء مہملہ ف گلنار۔

تنسیق الواو وتنمیق الشین المعجمہ

ثومش۔ یونانی ہریانی بضم اول وسکون واو وکسر میم وسکون
شین معجمہ ف پودنہ کوہی۔

تنمیق المیم

ثوم۔ ع بضم اول وسکون ثانی وہ میم ف سیرہ لسن ط
ح ی ۴ ق مفتح ملطف خ بزرگ دانہ سش ۲ دانہ
ص ترشی وروغن وگوشت فربہ ل ثوم بری۔

تنمیق الطاء

ثوم الحیہ ع بضم اول وسکون ثانی وضم میم وسکون لام وفتح حا
مہملہ وتحتانی مشدد وخفا ہا ہم استور دیون ف سیر وحشی۔

تنسیق الیاء التحتانی وتنمیق اللام

ثیل۔ ع بکسر اول وسکون تحتانی ولام ہم نوعی از خرشف
ف بید کیاط ب ی اعش بکیفتال ص سفنبشہ ل بیخ علیق

ترقیم الجیم وتنسیق الالف وتمیق الحیم

جاوزہرج۔ ع بجیم والف وسکون واو وفتح راء مہملہ وسکون جیم
ف گاوزہرہ وآن حجر البقر ست ہ گاوی روہن۔

تنمیق الراء المہملہ

جار النہر۔ ع بجیم والف وضم راء مہملہ وفتح نون مشدد وسکون
وراء مہملہ ثانی ہم جار النہر وسلق الماء وآن نباتیست کہ در آب روئد
مثل نیلوفر ماند واندکی از آب پیدا باشد طب ق قابض البلاط
جاغرف بجیم والف وفتح غین معجمہ وجیم چیندہ دان مرغان ع حوصلہ
جاوشیر بجیم والف وسکون واو وکسر شین معجمہ وسکون تحتانی
وراء مہملہ ف گاوشیر وآن صمغ درختیست طرح ی ۳ ق
مفتح ملطف مدر محلل سنشی خ زعفرانی تازہ وترکہ دو در آب حل
شود واول کہ از شاخ برآید سفید باشد وبعد ازان از خشکی زرد
گردد وہنگام گذار البشیر ماند سش نیم درم ص مرماہوتر ل
سکنجبین دو وزن بازرد بکنجد وزن لبن شتر یا دو وزن صمغ زیتون

تنمیق الزاء المعجمہ

تیغال - بکسر اول و سکون ثانی با غین معجمہ و الف ع شکر العشر ف شکرک کوہی -

تنمیق الواو

تیندو - ہ بکسر اول و ثانی مجہول و خفاء نون و ضم دال مہملہ و سکون واو م ثمر درخت ہندیست کہ چوب او آبنوس ست -

تنمیق التحتانی

ٹیڈی - ہ بکسر اول ہندی و سکون ثانی و کسر دال مہملہ ہندی ف ملخ ع جراد

تیرماہی - ہ بکسر اول و ثانی مجہول و کسر راء معجمہ م زنجبیل -

ترقیم الثاء المثلثہ و تنسیق و تنمیق الالف

ثافسیا - یونانی بمثلثہ و الف و کسر فاء و سکون سین مہملہ و تحتانی و الف ثانی م صمغ سداب کوہی ط ح محرق ق د مفرح و لذیذ ش یکدانگ ص لعابات ل حرف و چہار دانگ وزن آن کتیرا گویند فرفیون -

تنمیق الراء المہملہ

ثاقب الحجر - ع بمثلثہ و الف و کسر قاف و موحدہ و سکون لام و فتح حاء مہملہ و جیم و سکون راء مہملہ م بسفایج -

ثامر - ع بمثلثہ و الف و کسر میم و سکون راء مہملہ م لوبیا ہ دوہی کی پھلی

تنمیق السین المہملہ

ثالسقیس - یونانی بمثلثہ و الف و کسر لام و سکون سین مہملہ و کسر قاف و سکون تحتانی و سین مہملہ ثانی م محرف بابلی -

ثامرس - ع بمثلثہ و الف و کسر میم م بسفایج -

تنسیق الخاء المعجمہ و تنمیق الراء المہملہ

ثخیر - ع بفتح اول و کسر خاء معجمہ و سکون تحتانی و راء مہملہ ف گنجارہ ہ کھلی

تنسیق الدال المہملہ و تنمیق التحتانی

ثدی - ع بفتح اول و کسر دال مہملہ و فتح یا و سکون تحتانی ف پستان ہ چوچی و چچیا خ ماخوذ از حیوان معتدل -

تنسیق العین المہملہ و تنمیق الموحدہ

ثعلب - ع بفتح اول و سکون عین مہملہ و فتح لام و سکون موحدہ ف روباہ ہ لوکھڑی و لونبری -

تنمیق المیم

ثعام - ع بفتح اول و ثانی و الف و میم ف درمنہ سپید -

تنسیق الغین المعجمہ و تنمیق الراء المہملہ

ثغاریر - ع بفتح اول و غین معجمہ و الف و کسر راء مہملہ و سکون تحتانی و راء مہملہ ثانی ف دستنبویہ ہ کچری -

تنسیق الفاء و تنمیق النون

ثفان - بضم اول و فاء و الف و نون ف تخم ترہ تیزک ہ بالون -

تنسیق اللام و تنمیق الجیم

ثلج - ع بفتح اول و سکون لام و جیم ابر ہ پالا ط ب ی -

تنمیق النون

ثلثان - بضم اول و سکون ثانی با مثلثہ و الف و نون ع عنب الثعلب

تنمیق التحتانی

ثلج چینی - بفتح اول و سکون ثانی و کسر جیم و جیم فارسی و سکون تحتانی و کسر نون و سکون تحتانی ثانی ف سنگ سفید کہ در سرمہ ہا بکار می برند ط ب ی ق مجلی ش دو دانگ ص جلاب ل سرطان بحری

تنسیق المیم و تنمیق الالف

ثمرۃ الطرفا - ع بفتح اول و سکون میم و راء مہملہ و ضم فوقانی

تویاتلون - سریانی بضم اول وسکون ثانی باموحدہ والف وضم سیم ولام وسکون واو ثانی م نوعی از تیوماتیا یعنی درخت شیر دار -

تولیگن بضم اول وسکون ثانی وکسر لام وسکون تحتانی وفتح کاف فارسی م نلیواز ہ چیل -

تون - ہ گل سنبھالو -

تنمیق الواو

توت حلو - ع ف توت شیرین وسفید ط ح ار ۲ گویند ب اق ملین خ بزرگ شیرین از رب او یکوقیہ ص جلنجبین ل اجاص یعنے آلو بخارا -

تنمیق الھاء

تنیہ - ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی م بافتہ عنکبوت

تودرہ - ف بضم اول وثانی مجہول وفتح دال مہملہ وراء مہملہ طائریست بزرگ جثہ کہ گوشتش نہایت لذیذ باشد م حزروجال -

تورہ - ف بضم اول وثانی مجہول وفتح راء مہملہ م شغال -

تنمیق التحتانی

توت وحشی م علیق وتوت سہ گل -

توتی - ف بضم اول وسکون ثانی وکسر فوقانی ثانی ع طوطی -

تودری - م بضم اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ وکسر راء مہملہ ط ح ۲ ی ۳ گویند ر لق مفتح مجلی خ زردش از نیم مثقال تا دو مثقال ل بہمن

توری - ہ بضم اول وثانی مجہول وفتح راء مہملہ وکسر ہمزہ م ثمر ترہ ہندیست کہ ریشہ میدارد وبرگہایش بہ برگ بید انجیر ماند وگلش زرد وثمرش کہ طولانیست بدرازی خطہا بود ونانخورش ہندیست وقسمی از وبالیدہ وفربہ وچرب وترست وخطہا ندارد وآنرا گھیا خوانند بکسر کاف فارسی واظہار ہا با تحتانی والف ط ب -

تونبڑی - ہ بضم اول وسکون ثانی وخفاء نون وفتح موحدہ وکسر راء مہملہ ف کدوی تلخ وآن شیرینیست وتلخ وتلخ آنکہ تخمش نیز تلخ باشد

تنسیق الھاء وتنمیق الکاف

تہک - ف بفتح اول وہا م خاک -

تنمیق الواو

تہو - ف بکسر اول وثانی م تیہو -

تنسیق الیاء التحتانی وتنمیق الجیم

تیج - ف بکسر اول وسکون تحتانی وجیم م تخم ابریشم وپنبہ محلوج -

تنمیق الراء المہملہ

تیر - ف بکسر اول وسکون ثانی م شگوفہ خرما ع طلع ونام نوعے از مار ونیز نام نرگس -

تنمیق الزاء المعجمہ

تبخوز - ف بکسر اول وسکون ثانی وضم کاف وواو مجہول م کشک وبنیہ

تنمیق السین المہملہ

تین رطب ویابس - ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر نون وفتح راء مہملہ وموحدہ وتحتانی والف وموحدہ ثانی وسین مہملہ ف انجیر تر وخشک ط رطب وگویند ح ار ۲ ی ۳ وح ا مع ی ر ۴ ق مجلی منضج مبہی خ ار پری پوست باز کردہ بعد ازان انچہ میل سفیدی داشتہ باشد بعد ازان سیاہ یابس رملی س ش از دو دانہ تا بست دانہ واز شراب او دو اوقیہ ص از پس بادام گردگان یا سکنجبین ل در انضاج حب صنوبر یا زبیب وثمر -

تنمیق اللام

تنمیق الطاء

تنستہ ف بفتح اول وثانی وسکون سین مہملہ وفتح فوقانی م بافتہ عنکبوت

تنسیق الواو وتنمیق الالف

توتیا بضم اول وسکون واو وکسر فوقانی باتحتانی والف نوعیست بہترین ہندیست کہ آنرا توتیای سبز گویند وبہندی نیلا تھوتھا دہریا تھوتھا نامند بعد ازان کرمانی کہ بپارسی توتیای سفالک وبہندی کھپریا گویند طب ای ۲ ل شادنج۔

تنمیق الجیم

توج ف بضم اول وسکون واو م بہی۔

تویج ف بضم اول وثانی مجہول وفتح تحتانی بیارہ ایست کہ بر ہر درخت کہ پیچد آنرا خشک کند ع عشقہ۔

تنمیق الدال المہملہ

توپال الحدید بضم اول وسکون ثانی وموحدۂ فارسی والف وضم لام وسکون لام ثانی وفتح حاء مہملہ وکسر دال مہملہ وسکون تحتانی ف برادۂ آہن

توتیا زرد ف سنگ بصری ہ کھپریا ق یابس قروح ط ب ای ۲ گویند ب ی ۲۔

تود ف بضم اول وسکون واو م توت۔

تنمیق الراء المہملہ

تور ف بضم اول وسکون ثانی گیاہیست ترش مزہ م ترشہ ساگ چوکا۔

تنمیق الزاء المعجمہ

توتیای سبز ف ہ نیلا تھوتھا۔

تنمیق الزاء الفارسی

توژ ف بضم اول وثانی مجہول وزاء فارسی پوست درختیست کہ بر کمان وتلوے تیر وفقای زین وامثال آن پیچند۔

تنمیق السین المہملہ

توبال النحاس بضم نون مشدد وحاء مہملہ والف وسین مہملہ م خبث النحاس ف برادۂ مس ط ح ی ۳۔

تنمیق الضاد المعجمہ

توت الحامض ع بضم اول وسکون ثانی ف توت ترش وسیاہ طب ی ۲ گویند ر گویند ی اق ملین خ سیاہ بزرگ ش از رب او یکوقیہ ص جلنجبین ل اجاص۔

تنمیق الغین المعجمہ

توغ ف بضم اول وسکون ثانی ہیزمیست کہ آتش آن دیر بماند م تاغ وتاخ۔

تنمیق الکاف

توتک ف بضم اول وثانی مجہول وفتح فوقانی ثانی جانوریست کہ سخن آموزد ع طوطے

توتیای سفالک ف سنگ بصری ہ کھپریا۔

تورک ف بضم اول وفتح ثانی وراء مہملہ م خرفہ ہ لونیا۔

توشک ف بضم اول وسکون ثانی وشین معجمہ م برجوان۔

تنمیق الکاف الفارسی

تورنگ ف بضم اول وثانی مجہول وفتح راء مہملہ وسکون نون وکاف فارسی م خرس صحرائی۔

تنمیق اللام

توپال ف بضم اول وسکون ثانی باموحدۂ فارسی والف ولام م ریزۂ زر وسیم وامثال آن وآنرا برادہ نیز گویند۔

تنمیق النون

تلخ چوک و تلخ چکوک ـ ف نام تره ایست ع طرحشقوق

تلخک ف گیاهی ست بغایت تلخ و گویند خنظل ـ

تلک ف بضم اول و سکون لام هم او یا و بکسر اول و سکون ثانی هم زعرور ـ

تنمیق اللام

تل ـ ه بکسر اول و سکون ثانی ف کنجد ـ

تنمیق النون

تلنگبین ـ ف بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم کاف فارسی و کسر موحده و سکون تحتانی هم ترنگبین ـ

تنمیق الواو

تلو ـ ف بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو هم غار ـ

تنمیق التحتانی

تلسی ـ ه بضم اول و سکون ثانی و کسر سین مهمله ف بادرنجبویه ـ

تلی ـ ه بکسر اول و ثانی مشدده ف سبزع طحال ـ

تنمیق المیم و تنمیق الحاء المهملة

تمساح ـ ع بکسر اول و سکون میم با سین مهمله و الف و حاء مهملة ف نهنگ ه مگرمچه

تنمیق الراء المهملة

تمر ـ ع بفتح اول و سکون ثانی باصطلاح عربان چند نام دارد اول او را طلع گویند و دوم او را خلال نامند و سوم او را بلح و چهارم او را بسر و پنجم او را رطب و در مرتبه ششم تمر خوانند ف خرما ه کجور طبرزد اگوندی ق مربی ـ خ خرمه صادق الاداء ـ ن بادام خشخاش ل کشمش

تنمیق اللام

تملول ـ بفتح اول و سکون ثانی و ضم لام و سکون واو هم قثاء بری ـ

تنمیق المیم

تمتم ـ بکسر هر دو فوقانی و سکون هر دو میم م سماق بضم هر دو فوقانی ف دم گاو کوهی هم قسطاس ـ

تنمیق الواو

تمر و ـ ه تنبیدو ـ

تنمیق التحتانی

تمرهندی ـ ع ف خرمای هندی ه انبلی ط ب ۳ گویند ۲ گویند ب ی ۳ گویند ب ۴ قامع صرة و مقوی و مفرح دل خ زرد شیره دار بغایت ترش از طبخ او نیم سکوچه و گویند پانزده درم دگویند نیم رتل ص خراب بفشه و شراب خشخاش ل در جلاب اجاص

تنسیق النون و تنمیق الموحده

تنوب ـ رومی بفتح اول و ضم نون و سکون واو هم صنوبر کوچک کاز و قطران و زفت سازند و درخت چنیده ط ح ی ۲ ق قابض مشتر از صمغ او یکمثقال ص با مام شیرین ل سرو ـ

تنمیق الراء المهملة

تنکار ف بفتح اول و سکون ثانی و کاف ع بورق ه سهاگ ـ

تنمیق اللام

تنبول ـ ف بفتح اول و سکون ثانی و ضم موحده و سکون واو سم برگ پان ه ناگ بیل

تنمیق النون

تن ـ ه بضم اول و سکون نون گل زرد سیست که صبابان از و تنگ میسازند و درختش بهینه چون درخت نیب ست و بارش چون بار نیب

تنمیق الواو

تندرو ـ ف بفتح اول و سکون ثانی و ضم دال مهمله ع عنکبوت ـ

تنقیق الشین المعجمہ

تشل ۔ف بفتح اول م آتش ۔

تنقیق النون

تشتیوان ۔یونانی بفتح اول وسکون ثانی وکسر فوقانی وسکون تحتانی وواو والف م بقایج ۔

تنسیق الفاء وتنقیق الالف

تفسیا ۔یونانی بفتح اول وسکون ثانی وکسر سین مہملہ باتحتانی م کانسیاف صمغ سداب کوہی ۔

تنقیق الفوقانی

تفت ۔ع بفتح اول وسکون ثانی م شوکران ۔

تنقیق الحاء المہملہ

تفاح ۔ع بضم اول وثانی مشددہ والف ف سیب شیرین طعام کہ بوی ب را خوش ب ی ۲ بیخوش مع ح ب ہم ہمی رساند ع حلوش از شراب او یکویہ ص عسل ل سفرجل ۔

تنقیق الراء المہملہ

تفور ۔ف بفتح اول وضم ثانی وسکون واو م خاک ع طین ۔

تنقیق الضاد المعجمہ

تفاح الارض ۔ع بضم اول وثانی مشددہ والف وضم را مہملہ بابونہ ۔

تنقیق النون

تفاح الجن ۔ع بکسر جیم ثم بہ وج ۔

تنقیق الواو

تفوف بضم اول وثانی م آب دہن ۔

تنقیق الطاء

تفتہ ۔ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح نون م پودۂ عنکبوت ۔

تنقیق التحتانی

تفاح ارضی ۔م خوبانی ۔

تفاح بری م زعرور ف کیل ۔

تفاح پارسی م شفتالو ۔

تفاح مائی ۔م ترنج ۔

تنسیق القاف وتنقیق الھاء

تقدہ ۔ع بکسر اول وسکون قاف وفتح دال مہملہ ف کشنیز ۔

تقصرہ ۔ع بکسر اول وسکون ثانی وفتح را مہملہ م کرویا ف زیرہ رومی ۔

تنسیق وتنقیق الکاف

تک ۔ف بفتح اول وسکون کاف م گیاہی ست کہ در میان آب روید و در مصر زنان کاغذ سازند ع بردی و گویند گیاہی ست کہ در گندم زار روید و از گیاہ گندم سخت تر باشد ۔

تنقیق الھاء

تکہ ۔ف بفتح اول وثانی بزر سرگین گاؤ و گاؤمیش کہ بہ بیت بین سافتہ خشک کنند جہت سوختن ۔

تنسیق الکاف الفارسی وتنقیق الراء المہملہ

تگر ۔ف بفتح اول وکاف فارسی م اسارون ۔

تنقیق السین المہملہ

تگس ۔ف بفتح اول وثانی فارسی م خشتانگور ۔

تنقیق الکاف الفارسی

تگرگ ۔بفتح اول وثانی فارسی وسکون را مہملہ ف ژالہ ۵ اولا

تنسیق اللام وتنقیق الکاف

تروک ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ م کرم گندم خوار

ترنگ ۔ ف بفتح اول وثانی وسکون نون وفتح دال مہملہ وسکون نون ثانی وکاف م بہ ترترک ست ۔

تریاک ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح تحتانی والف وکاف م پادزہر

تمنیق النون

ترایمان ۔ بفتح اول وثانی والف وکسر تحتانی با میم والف ثانی ہ ہنس

تربابان ۔ یونانی بضم اول وسکون ثانی با دو موحدہ ودو الف م غافث ۔

ترخان ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی با خاء معجمہ والف نوعی از سبزے کہ مانند پودنہ با نان بخورند ۔

ترخون ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم خاء معجمہ وسکون واو ع بقم دعا قرقرحا ط ۳ گرم وخشک ۔

ترنجان ۔ بضم اول وثانی وسکون نون با جیم والف م بادرنجبویہ

ترنجبین م نیست یعنے نقمی ست کہ بر خار شتر در خراسان وبخارا و قریشی نشیند ط ح ی ر گویند ع ق ملین مجلی قامع صفرا خ تازہ سفید کہ مانند خشت بندد و از نیشاپور آید ش از ہفت درم تا سی درم ص تمر ہندی ل شیر خشت ونیموزن سکنجبین یا آب خ یا نبات یا نیموزن او خیار چنبر

ترنگبین ۔ ف بفتح اول وثانی وسکون نون وضم کاف فارسی وکسر موحدہ وسکون تحتانی ع ترنجبین ۔

ترن ۔ ف بفتح اول وثانی م گل نسرین ۔

تریاق روستایان ۔ ف شیرۂ لسن ۔

تمنیق الطاء

تراب الشارہ ۔ ف بفتح شین معجمہ مشدد والف وکسر راء مہملہ ثانی وفتح دال مہملہ وخفاء ہا خاک جزیرہ ایست ۔

تراب الطریق الاربعہ نقطہ عرب ست ف خاک چار راہ ہ چوراہے کی مٹی

تربرہ ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وراء مہملہ ثانی م تربک

تربزہ ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم موحدہ وفتح زاء معجمہ م ہندوانہ وخیار بادرنگ وبضم اول م ترب ۔

تربہ ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ م قراقروت ۔

ترگربہ ۔ ف بضم کاف فارسی م بادرنجبویہ ۔

تریاق الحیہ ع ف سنگیست کہ در کنج چشم گاو کوہی می باشد ۔

تمنیق التحتانی

تراب القی ۔ ع بفتح قاف وسکون تحتانی م سم الفار ۔

ترہتی ۔ ہ بفتح اول وسکون ثانی وضم ہا وکسر فوقانی ہ کات سفید

تریاق ترکی م مومیائی خ اگر قدری از آن بر خون بستہ بزنند خون را روان سازد واگر در شیر زنند بہ بندد ۔

تریاق فارسی ۔ م پادزہر ۔

تنسیق وتمنیق الزاء الفارسی

تژ ۔ ف بکسر اول وسکون زاء معجمہ فارسی م برگ گیاہ نو برآمدہ ۔

تمنیق الکاف

تژوک ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی فارسی وفتح دال مہملہ وسکون کاف م کرم گندم خوار

تنسیق السین المہملہ وتمنیق الکاف الفارسی

تسگ ۔ ف بضم اول وکسر سین مہملہ وفتح سین مہملہ ثانی وسکون کاف فارسی م شاہبانگ ع بنفسج الکلاب ۔

تنسیق الشین المعجمہ وتمنیق الجیم

تشمیرج ۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وکسر میم وسکون تحتانی وفتح زاء معجمہ ف چشمک ہ چاکسو ط ح ی خ سیاہ براق فربہ ۔

ولام ہم لفظی ست ہندی کہ معرب او اطریفل ست وآن عبارتست
از ترکیب ہلیلہ وبلیلہ وآملہ۔

ترکٹا۔ ہ بکسر اول وسکون ثانی وضم کاف باو فوقانی ہندی نیز لفظ
ہندیست کہ عبارتست از ترکیب زنجبیل ودار فلفل وطلق گرد۔

ترمرا۔ ہ بکسر اول وسکون ثانی وکسر سیم وراء مہملہ ہم جیر۔

تنمیق الموحدہ

ترب۔ ع بضم اول وسکون ثانی ہ مولی۔

تریپ۔ بفتح اول وموحدۂ فارسی ہم قراقروت وکشنک سیاہ۔

تراب۔ ع بضم اول وفتح ثانی والف ف خاک ہ مٹی۔

تنمیق الجیم

ترنج۔ ف بضم اول وفتح ثانی وسکون نون ع اُترج ہ بجورا۔

تنمیق الخاء المعجمہ

ترخ۔ بفتح اول وسکون ثانی برنج ونام گیاہیست۔

تنمیق الدال المہملہ

تربد۔ ع بضم اول وسکون ثانی وضم موحدہ ہ نسوت وناک تیغ
طرح ی ۳ ق مسہل بلغم خ یعنی مبیض مدور مصنع مجوف و
سودن سفید زود زود کوفتہ گردد وکمن وباریک نباشد ودر سطبر
سیان متصر وتبصر بود وبعد از کوفتن وبیختن ریشہ برنیارد ورنگ
سوراخ باشد وقسم سیاہ آنرا استعمال نکنند ص خاشیدن وچرب
ردن بروغن بادام پس کوفتن ش انیدرم تا یکدرم وگویند از
درم یکدرم تا دودرم ودر مطبوخ از سہ درم تا پنجدرم ل پوست
ست یا نیم وزن جملہ انیسون ودواتگ وشونیز حنظل وغاریقون از نگ
گویند تر مس جہت سعال مزمن ودرد سینہ مجرب۔

تنمیق الراء المہملہ

ترہ میرف بفتح اول وثانی وہمزۂ ملفوظ وکسر سیم وسکون تحتانی وراء

تنمیق الزاء المعجمہ

ترازف بفتح اول وثانی والف ہم درخت صنوبر۔

ترزف بفتح اول وسکون ثانی وضم موحدہ ہم ہندوانہ وخیار
وباورنگ وبضم اول ہم ترب۔

تنمیق السین المہملہ

ترفاس۔ بضم اول وسکون ثانی وفا والف ہم کمات وسماروغ

ترمس۔ ع بضم اول وسکون ثانی وکسر سیم ہم باقلای مصری و
شامی ہ جہار طرح ای ۲ ق مجلی بفتح مدر محلل خ سفید قرحہ
بزرگ ش دودرم ص نمک وصعتر ل برنج کابلی بفتح ترکی و
گویند فودنج یا دووزن باقلا یا لوبیا۔

تنمیق الشین المعجمہ

ترغش۔ بفتح اول وسکون ثانی وکسر غین معجمہ نوعی از زردآلو۔

تنمیق الفاء

ترف۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفا ہم کشنک سیاہ وقراقروت ع عسل

تنمیق الکاف

ترتاب الہالک۔ ع بہا والف وکسر لام وہم سیم اشارہ سنبلکبار۔

تریک۔ ف بضم اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وکاف ہم نوعی از انگور
وبفتح اول وموحدۂ فارسی قراقروت۔

ترترک۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی ثانی وراء اولی
وثانی ہم جانوریست کہ در ماوراء النہر خرتصہ می گویند۔

ترنگ۔ ف بضم اول وسکون ثانی وضم فوقانی ثانی ہم کبک۔

تتریک ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی وکاف م سماق

تنمیق المیم

تتم ھ بضم ہر دو فوقانی م سماق ط ۲ سرد وخشک ۔

تنمیق التحتانی

تتری ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ م سماق ۔

تتلی ۔ بفتح اول وسکون ثانی وکسر لام ہ چوچی ۔

تنسیق الخاء المعجمہ وتنمیق الموحدہ

تخم جاروب ۔ ف م آطریلال ھ کاکنجی ومسی ط ۳ گرم وخشک

تنمیق الفوقانی

تخم اسپست ۔ بکسر ہمزہ وسکون سین مہملہ وکسر باء فارسی وسکون سین مہملہ ثانی وفوقانی م بزر الرطبہ ۔

تنمیق الخاء المعجمہ

تخ ۔ بفتح اول وسکون ثانی ف کستہ وگنجارہ ھ کھل ۔

تنمیق الضاد المعجمہ

تخم حماض ۔ بفتح حاء مہملہ ومیم مشدد والف وضاد معجمہ ہ چوکی کے بیج

تنمیق الکاف

تخم تورک ۔ ف ع بزر الخرفہ ۔

تنمیق اللام

تخم خلال ۔ ف بکسر خاء معجمہ ولام والف م آطریلال

تخم گل ۔ ف بضم کاف فارسی زردی میانہ گل ۔

تنمیق المیم

تخم شاہسفرم ۔ ع بزر الریحان ۔

تنمیق النون

تخم سپندان ۔ ہ اسپند ۔

تخم کتان ۔ ہ السی وتیسی ط سرد وخشک ۔

تنمیق الطاء

تخم بنگ دیوانہ ۔ بفتح موحدہ وسکون نون وکسر کاف فارسی و دال مہملہ وتحتانی مجہول با واو والف وفتح نون ہ خراسانی اجواین ۔

تخم بلہ ۔ بفتح موحدہ فارسی ولام ہ پلاس پاپڑا ۔

تخم خرفہ ۔ ف بضم خاء معجمہ وسکون راء مہملہ وفتح فاء ہ لونیا کے بیج ۔

تنمیق التحتانی

تخم تیرماہی ۔ بکسر فوقانی ثانی وسکون تحتانی وراء مہملہ با میم والف وکسر ہا ف زردک وگویند مال کنگنی ۔

تخم شربتی ۔ ف تخمی ست از قسم ریحان لیکن بسیار کوچک از وست

تنسیق الدال المہملہ وتنمیق الواو

تدرو ۔ ف بفتح اول وضم دال مہملہ وسکون واو م جانوریست سرخ رنگ بیشتر در حمامہا پیدا میشود ۔

تنسیق الذال المعجمہ وتنمیق الجیم

تذرج ۔ بفتح اول وذال معجمہ وسکون راء مہملہ ف تدرو ہ لاوا ط ح ب ۴ گوشت او مقوی دماغ ۔

تنمیق الواو

تدرو ۔ ف بفتح اول وثانی وسکون راء مہملہ وواو مجہول مرغ دشتی

تنسیق الراء المہملہ وتنمیق الالف

تراب صیدا ۔ ع بضم اول وثانی والف وکسر موحدہ وفتح مہملہ وسکون تحتانی ودال مہملہ ف خاکیست از مغارہ کوہی

ترپہلا ۔ ہ بکسر اول وسکون راء مہملہ وفتح موحدہ فارسی

وکسر سین مہملہ ثانی ف تخم سپندان ہ اسپند۔

تالیسپتر ہ بفوقانی و الف وکسر لام وسکون تحتانی وسین مہملہ وفتح موحدۂ فارسی وفوقانی مشددہ دوای ہندیست۔

تامر بفوقانی والف وفتح میم وسکون ہای مہملہ ہم گل حامض۔

تنسیق الغین المعجمہ

تاغ ف بفوقانی والف ہم درخت تاغ وتخم مرغ۔

تنسیق الکاف

تارتنک ف بفوقانی والف وسکون راء مہملہ وفتح فوقانی ثانی ونون ع عنکبوت

تاشک ف بفوقانی والف وشین معجمہ مسکہ ع زبدہ۔

تافشک ف بفوقانی والف وفتح فا وشین معجمہ دیوچہ عامہ

تاوک ف بفوقانی والف واو ہم خروکاوجاونہ۔

تنسیق اللام

تال ف بفوقانی والف وسکون لام ہم درخت تاڑ۔

تامول وتانبول ہم بفوقانی والف وضم میم وواو مجہول در لغت اول وسکون نون وضم موحدہ وسکون ہای ہوز ثانی ف برگ تنبول ہ پان وناک ہیلہ ب ہای ہوز ہ گویند ہ ای ہ ص ترفل وکاتہ آہک مجموعہ ل قرنفل۔

تاویل ف بفوقانی والف وفتح واو وسکون ہای ہوز ولام ہم تاوک

تنسیق النون

تارین بفوقانی والف وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی ونون وبی نقطہ میوہ ایکہ از درخت تار حاصل شود وآن شربتی باشد کہ تشنہ اش ادرد سر آرد

تنسیق الواو

تاہو ف بفوقانی والف وضم ہاہم شراب عراقی۔

تنسیق الطاء

تارچوبہ بفوقانی والف وراء مہملہ وضم جیم فارسی وواو مجہول وفتح موحدہ ہم ہلیون ہم ناگرون ط ۲ گرم وتر۔

تالانہ ف بفوقانی والف ولام والف وفتح نون نوعی از شنقالو

تنسیق التحتانی

تالگی ف بفوقانی والف وسکون لام وکسر کاف فارسی ہم کشنیز صحرائی

تنسیق الباء الموحدہ وتنسیق الدال

تبرزد ف بفتح فوقانی وموحدہ وسکون راء مہملہ وفتح زاء معجمہ نبات وشکر سفید ونوعی از نمک سخت از قسم نمک سنگ وقسمی از انگود رغایت غیر بنی وصبر را نیز گویند۔

تنسیق الراء المہملہ

تباشیر ف بفتح اول وثانی والف وکسر شین معجمہ وسکون تحتانی ف شکر چین

تبرع بکسر اول وسکون موحدہ ف زرد طلاء سونا۔

تنسیق النون

تبرخون ف بفتح اول وثانی وسکون راء مہملہ وضم خاء معجمہ وسکون واو ع عناب وگویند چوبی است سرخ رنگ بسیار سخت وگران وملس کہ شاطران ازان چوب بازی سازند وگویند سرخ بید وگویند بقم وگویند بقم ازرد وآنرا با طعام ونان بخورند وآنرا خرفان وتنضون خوانند ومعرب آن طرنجبین

تنکان ف بکسر اول وسکون ثانی وکاف والف خارہ کاسنی

تنسیق الطاء

تبرزہ ف بفتح اول وثانی وسکون راء مہملہ وفتح زاء معجمہ ہم تبرزد۔

تین مکہ ع بکسر اول وسکون ثانی ونون وفتح میم وکاف مشدد ہم انزد

تنسیق الفوقانی وتنسیق الکاف

پیش ـ بکسر اول فارسی وسکون تحتانی وشین معجمہ ہم برگ خرما ـ

پیلگوش ـ ف بکسر اول فارسی وسکون ثانی ولام وضم کاف فارسی وواو مجہول ع اذان الفل ونوف وگویند در فارسی گلی ست کہ بر کنار ہایش نقطہای سیاہ باشد ـ

تمنیق الکاف

پیتک ـ ف بکسر اول فارسی وسکون ثانی وفتح فوقانی کرمی ست کہ جامہا ے ریشمی وکاغذ را تباہ سازد ـ

پیچک بکسر اول فارسی وثانی مجہول وفتح جیم فارسی ع منشہ ولبلاب

تمنیق اللام

پیپل ـ ہ بکسر اول فارسی وسکون ثانی وفتح موحدۂ فارسی ف فلفل دراز ونیز نام درخت مشہور ہندیست ـ

پیتل ـ ہ بکسر اول فارسی وسکون ثانی وفتح فوقانی ف برنج ـ

تمنیق النون

پیغن بفتح اول فارسی وسکون تحتانی وضم غین معجمہ وسکون نون ہم سداب

تمنیق الواو

پیلو ـ ہ بکسر اول فارسی وسکون ثانی وضم لام ع اراک ـ

پینو ـ ف بکسر اول فارسی وسکون ثانی وضم نون ف دوغ ترش پختہ ہم کشک وقروت ـ

تمنیق الطاء

پیچہ ـ ف بکسر اول فارسی وثانی مجہول وفتح جیم فارسی ہم پیچک ـ

پیلہ ف بکسر اول فارسی وثانی مجہول وفتح لام غورہ ابریشم ـ

تمنیق التحتانی

پی ف بفتح اول وسکون تحتانی ع قصب الناس

ترخیم التاء الفوقانی وتنسیق وتمنیق الالف

تال مکہارا ـ ہ بفوقانی والف ولام وفتح میم وکاف واظہار یا والف ثانی ورا مہملہ دوای مشہور ہندیست ـ

تانبا ـ ہ بفوقانی والف وخفا رنون وموحدہ والف ثانی ف مس ـ

تمنیق الموحدہ

تالوب سبربے بفوقانی والف وضم کاف وسکون واو وموحدہ ہم قرنبوی

تمنیق الفوقانی

تاسمصت ـ بربری بفوقانی والف وکسر سین مہملہ وسکون میم وفتح صاد مہملہ وسکون فوقانی ف ترشۂ ترنج ـ

تاغندست ـ بربری بفوقانی والف وفتح غین معجمہ وسکون نون وفتح دال مہملہ وسکون سین مہملہ وفوقانی ثانی ہم عاقرقرحا ـ

تمنیق الخاء المعجمہ

تاخ ـ بفوقانی والف وسکون خا معجمہ درختی ست کہ چوب آنرا ہیزم سازند گویند آتش آن از ہیزمہای دیگر بہتر ماند وآنرا تاغ نیز گویند ـ

تمنیق الدال المہملہ

تارو ف بفوقانی والف وفتح را مہملہ ہم کہ برگاؤ وگچیلہ تنبا

تمنیق الراء المہملہ

تارف بسکون را مہملہ درختیست شبیہ بدرخت خرما کہ از آبی حاصل کنند کہ نشۂ او در وسرآرد وآنرا در اکثر ولایت ہند وستان شود ودر ازی برگ آن از یک گز بیشتر شود وبرہمنان گتا بہاران آنرا وہندوان زنان ایشان زمرہ گوش خود پارہ ساختہ برگ آن در ختہ پیچیدہ دران تنہ

تالسفیر ـ بثانی مہموز فوقانی والف ولام وسکون سین مہملہ وکسر فا وسکون تحتانی

ہندوانہ و دیگر میوہ ہا کہ درون شان مفصل و پوسیدہ باشد۔

تمیق التحتانی

پوست پتجاری ۔ہ ف تخم خاروا زگونہ م چرچر یکے بیچ۔

پوشش در بندی ۔بضم اول فارسی و سکون واو و کسر شین سہ پد و فتح دال مہملہ و سکون را مہملہ و فتح موحدہ و سکون نون و کسر دال مہملہ ثانی ف شیاف ست کہ از ارمن و در بندی آرند و آن بنا بیست کہ ہمچنان سکوبند و شیاف میسازند طب سی ال ہامیثا یعنی الثعلب پابزر السند یا یا حضض یا عصارۂ ہامیثا۔

پلوی ۔ہ بضم اول فارسی و ثانی مجہول ف سبزی ہندیست کہ ریشہا مثل انگور بہم دارد و خمر تش بعینہ خمر عنب الثعلب ست و از ترہا ناخورانند

تنسیق اطہاء و تمیق الالف

پہلسا ۔ہ بفتح اول فارسی و اظہار ہا و سکون لام و سین مہملہ ہم میوہ مشہور ہندیست۔

تمیق الدال المہملہ

پھرہد ۔ہ بفتح اول فارسی و اظہار ہا و سکون را مہملہ و فتح ہا و ثانی درخت ہندیست م فربہ۔

تمیق الراء المہملہ

پہنورف بفتح اول فارسی و سکون ثانی و ضم نون و سکون واو و ہم ہی۔

تمیق الکاف

پھرک بفتح اول فارسی و سکون ثانی و فتح میم و زا مہملہ و سکون کاف ہم خارشت

تمیق اللام

پھلاسول ۔ہ بضم اول فارسی و سکون ثانی و فتح کاف و سکون زا مہملہ و ضم میم و سکون واو درختی ہندیست۔

تمیق اطہاء

پہنانہ ۔بفتح اول فارسی و سکون ثانی با نون و الف و فتح نون ثانی م بوزنہ ف میمون ہ باشد۔

تمیق التحتانی

پھٹکری ۔ہ بفتح اول فارسی و اظہار ثانی و سکون فوقانی ہندی و فتح کاف و کسر را مہملہ م شب یمانی ف زاک سفید۔

پھی ف بفتح اول فارسی و کسر ثانی ع حنظل۔

تنسیق الیاء التحتانی و تمیق الالف

پیابانسا ۔ہ بکسر اول فارسی با تحتانی و موحدہ و الف ثانی و خفا نون و سین مہملہ قسمی از بانسا۔

تمیق الموحدہ

پیکوب ف طعامیست ترش کہ از جوز معتر و بہیڑہ و خیرات سازند۔

تمیق الدال المہملہ

پیل امرود ف بکسر اول فارسی و تحتانی و لام و ضم میم و سکون را مہملہ و ضم دال مہملہ میوہ ایست

تمیق الراء المہملہ

پیارہ ۔ہ بکسر اول فارسی و تحتانی و الف ہم میوہ ہندیست کہ ترشیش بہ ترشی خربار ہندی ماند و از تخم او چرونجی یعنی نقل خواجہ بہم میرسد۔

پیپلامور ۔ہ بکسر اول فارسی و سکون ثانی و فتح موحدہ فارسی ثانی و لام الف و ضم میم و سکون واو ف فلفل دراز۔

تمیق الزاء المعجمہ

پیرز ف بکسر اول فارسی و سکون تحتانی و ضم را مہملہ و زا معجمہ ع طعلب ہ سوال کہ در آب بارویند۔

تمیق الشین المعجمہ

پلیندی ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح تحتانی و سکون نون وکسر دال مہملہ نوعی از خربزہ۔

تنسیق النون وتنمیق الالف

پنیر نوا ہ بضم اول فارسی وثانی وسکون راء مہملہ وفتح نون ثانی وواو والف م بسکھپرا۔

تنمیق الفوقانے

پنجنگشت ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح جیم وسکون نون ثانی وضم کاف فارسی وسکون شین معجمہ ہ درخت سنبھالو ط ح اگویند ۲ ی ۳ ق محلل ملطف مغثی خ تخم تازہ ش یکمثقال ص صمغ عربی ل دو وزن آن شہد انج۔

تنمیق الدال المہملہ

پند ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی م غلیواز ہ چیل ط ۲ گرم وخشک

تنمیق الراء المہملہ

پنواڑ ہ بفتح اول فارسی وسکون ثانی وواو والف دوم ہندی م قلت ط ب ی

تنمیق الکاف

پنج پایک ف بفتح اول فارسی وسکون نون وجیم وموحدہ فارسی ثانی والف وفتح تحتانی ع سرطان۔

پنانک ف بضم اول فارسی بانون والف وفتح نون ثانی ع صمغ۔

پنیرک ف بضم اول فارسی وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح راء مہملہ م گل خطمی

تنمیق الکاف الفارسی

پنگ بفتح اول فارسی وسکون نون وکاف فارسی م خوشہ۔

تنمیق المیم

پنجہ مریم بفتح اول فارسی ہ ہاتھا جوڑے۔

تنمیق الطاء

پنبہ دانہ ف ہ بنولا۔

پنج پایہ ف خرچنگ ہ کیکڑا۔

پنجہ گربہ ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح جیم وہمزہ ملینہ وضم کاف فارسی وسکون راء مہملہ وفتح موحدہ م بید مشک۔

تنسیق الواو وتنمیق الفوقانے

پوت ہ بضم اول فارسی وسکون واو وفوقانی م جگر۔

تنمیق الشین المعجمہ

پوپش ہ بضم اول فارسی وسکون ثانی وواو وفتح موحدہ فارسی ثانی ع ہدہد ف شانہ سر ومرغ سلیمان۔

تنمیق الکاف

پوپک ف بضم اول فارسی وسکون ثانی وفتح موحدہ فارسی ثانی م ہدہد ط ۲ گرم وخشک ومہرا پختہ او باشبت جہت درد گردہ ومثانہ

پوشک ف بضم اول فارسی وثانی مجہول وفتح شین معجمہ م گربہ

تنمیق اللام

پوپل ف بضم اول فارسی وثانی مجہول وفتح موحدہ فارسی م فوفل ہ سپاری ط ۲ سرد وخشک ومقوی دل واعضا۔

تنمیق الواو

پوپو بہر دو موحدہ فارسی وسکون ہر دو واو م ہدہد وآواز ہدہد

تنمیق الطاء

پوپہ ہ بضم اول فارسی وسکون ثانی وفتح موحدہ فارسی وخفاء با م زہرہ او جہت بیاض چشم نافع وفتح تیغ را نیز پوپہ گویند وگویند غیر فوتنج ست

پولہ ف بضم اول فارسی وثانی مجہول وفتح لام م خربزہ

تنمیق الکاف

پسنگک - ف بفتح اول فارسی و ثانے با نون و فتح کاف اول فارسی و سکون کاف تازے ثانی م ژالہ

تنمیق الواو

پست جو بکسر اول فارسی و سکون ثانی و کسر فوقانی و فتح جیم ف آرد جو -

تنسیق الشین المعجمہ و تنمیق الکاف

پشک بکسر اول فارسی و سکون شین معجمہ و کاف ف سرگین

تنمیق اللام

پشکل بکسر اول فارسی و سکون ثانی و کسر کاف م سرگین

تنسیق الکاف و تنمیق الدال المہملہ

پگند - ف بفتح اول فارسی و ثانی و سکون نون و دال مہملہ بزبان جنوق نان را گویند ھ روٹی ع خبز -

تنمیق الکاف الفارسی

پگھراگ - ہ بضم اول فارسی و سکون ثانی و اظہار ہا با راء مہملہ و الف و کاف فارسی ف بسراق -

تنمیق النون

پگھپ انجن - ہ بضم اول فارسی و سکون کاف و اظہار ہا و فتح موحدہ فارسی ثانی و ہمزہ و سکون نون و فتح جیم و سکون نون ثانی دوای ہندیست جہت امراض چشم طح -

تنسیق اللام و تنمیق الالف

پلاس پاپڑا - ہ بفتح اول فارسی و لام و الف و سکون سین مہملہ با موحدہ فارسی ثانی و الف ثانی و فتح موحدہ فارسی ثالث با راء مہملہ و الف ثالث ف درخت پلہ ہ ڈہاک کی بیج -

تنمیق السین المہملہ

پلاس - ہ بفتح اول فارسی ف پلہ ہ ڈہاک طح ق ملین -

تنمیق الکاف

پلستک ف بکسر اول فارسی و سکون ثانی و سین مہملہ و ضم فوقانی م پرستوک

پلنگ مشک بفتح اول فارسی و ثانی و سکون نون و کاف فارسی و کسر میم و سکون شین معجمہ م فرنجمشک ف بالنگوے خرد -

تنمیق الکاف الفارسی

پلنگ ف بفتح اول فارسی و ثانے و سکون نون م درندہ معروف ع تیندوا

تنمیق اللام

پلاس پیپل - ہ بکسر اول فارسی با لام و الف و سین مہملہ و کسر موحدہ فارسی ثانی و سکون تحتانی و فتح موحدہ فارسی ثالث ہ پارس پیپل درخت ہندیست -

پلپل - ف بکسر ہر دو موحدہ فارسی و سکون ہر دو لام م فلفل

پلول - ہ بفتح اول فارسی و سکون ثانی و فتح واو م ثمر ہندیست کہ اکثر در کشت برگ تنبول میکارند و نانخورش نیکوست طح -

تنمیق المیم

پلم - ف بفتح اول فارسی و سکون ثانی و میم م خاک -

تنمیق الطاء

پلندہ - ف بفتح اول فارسی و ثانی و سکون نون معجمہ و فتح دال مہملہ و خفاء ہا م تخم مرغ و میوہ کہ بوسیدہ شدہ باشد -

پلہ - ف بفتح اول فارسی و ثانی ہ درخت ڈہاک و نیز بفارسی شیر حیوان نوزائیدہ کہ آنرا فلہ در رنگ نیز گویند -

تنمیق التحتانے

پلجی ف بفتح اول و سکون ثانی و کسر جیم فارسی م خرمہرہ -

پرستک و پرستوک ـ ف بکسر اول فارسی وثانی وسکون سین مہملہ وضم فوقانی وسکون کاف در لغت اول وسکون واو در لغت ثانی جانوریست کہ بشب پرد و دوم آن سیاہ بود و سینہ سفید باشد و منقارش سرخ و در سقف خانہ آشیانہ دارد ضد فرشتگ و فرشترک ـ

پرسپک ـ ہ بکسر اول فارسی وثانی وسکون تحتانی مجہول وفا بنون وکاف عربی دوای ہندیست و ہمین نام شہرت دارد ـ

پروانگ ـ بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح نون م جانوریست کہ ہمیشہ پیش شمع آید از کنان رود ـ

تنمیق الکاف الفارسی

پرنک ـ ف بکسر اول فارسی وفتح راء مہملہ وسکون نون م بریخ قیل

پرنیک ـ م بکسر اول فارسی وثانی وتحتانی مجہول وخفای نون وکاف فارسی دوای ہندیست طب ـ

تنمیق اللام

پربال ـ ہ بفتح اول فارسی وسکون ثانی باموحدہ والف و لام ع بسد و مرجان م ہونگا ـ

تنمیق المیم

پرچم ـ م بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح جیم فارسی کاوقطاس و بندی سرہ کای نامند ـ

تنمیق النون

پراذران ـ بفتح اول فارسی وسکون راء مہملہ ومد ہمزہ ونال معجمہ بارا مہملہ والف جانوریست شکاری از جنس چرغ و ع زمج ـ

پرہن ـ ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح موحدہ فارسی ثانی وہاء ع فرخ مدحلہ ہ لودیا و کمول و لوسا ـ

پرسیاوشان ـ ف بفتح اول فارسی ع کنر بقابہ ہ اسپغول و کرچاہ و سنبل کہ مدر کنار چاہ و چشمہا میروید طح ی اگوینید مع ح ب ق منضج ملین مدر غلل منفث مسہل بلغم وسودا خ سیاہ چوب سبز ورق یا سیاہ چوب سرخی نافع س شا از ۳ تا ۵ درم تا ۱۰ درم ص مصطگی یا کتیرا الی ۱ وزن او بنفشہ یا بکنیم وزن رب السوس یا دو دانگ وزن آن زرد خایطلا تازہ آن جہت قروح خبیثہ نافع ـ

پژن ـ ف بفتح اول فارسی وثانی فارسی م زغن ـ

تنمیق الطاء

پرگنہ ـ ف بفتح اول فارسی وسکون ثانی وفتح کاف فارسی و نون مرکبیست از بویہای خوش ع م ارگجہ ـ

پریچہ ـ ف بفتح اول فارسی وکسر ثانی وسکون تحتانی وفتح جیم فارسی لیف خرما و ام گزہ خشک و خاکستر آن منقی دندان حرارت ام قرحہ لثہ نافع

تنمیق التحتانی

پربلی ـ ہ بضم اول فارسی وسکون ثانی وکسر موحدہ وسکون تحتانی م نربسی ط ہ گرم و خشک و بعضے گویند تر ـ

تنسیق السین المہملہ وتنمیق الالف

پستا ـ ہ بکسر اول فارسی وسکون سین مہملہ وفتح فوقانی ف فستق ع فستق ط ح ہ گرم خشک اترق بہی مولد خون صالح زہر جیب غریبی بدن

تنمیق الفوقانی

پست ـ ف بکسر اول وسکون ثانی و فوقانی م خم آردیکہ کردہ بزبان ترکی نلقان خوانند ـ

تنمیق الکاف الفارسی

پستان سگ ـ ف م سپستان ہ لسوسا ـ

ترقیم الباء الفارسی و تنسیق و تنمیق الالف

پاڈرا - ہ بموحدۂ فارسی و الف و دال مہملۂ ہندی و راء مہملہ و الف ثانی گل درخت ہندیست کہ آنرا پاڈل بموحدۂ فارسی و الف و فتح دال مہملۂ ہندی و سکون لام نیز گویند -

پارا - ہ بموحدۂ فارسی و الف و راء مہملہ ف سیماب طح -

تنمیق الفوقانی ہندی

پاٹ - ہ بموحدۂ فارسی و الف ف ابریشم -

تنمیق الدال المہملہ

پاکہان بہید - ہ بموحدۂ فارسی و الف و فتح کاف و اظہار ہا و الف و نون و کسر موحدہ و اظہار ہای ثانی و تحتانی مجہول م جنطیانا -

تنمیق الذال المعجمہ

پانیذ - ف بموحدۂ فارسی و کسر نون و سکون تحتانی ع کعب الغزال و فانیذ ہ تباسا طح مع جہت سرفہ و درد سینہ نافع -

تنمیق الراء المہملہ

پاکر - ہ بموحدۂ فارسی و الف و فتح کاف و سکون راء مہملہ درخت ہندیست کہ قسمی از درخت برہست طب -

پاوزہر - ف بموحدۂ فارسی و الف و واو و فتح زاء معجمہ و سکون ہا ف تریاک چہ پاو بمعنی شوینده و پاک کننده است ہ زہر مہرا -

تنمیق الکاف

پاچک - ف بموحدۂ فارسی و الف و فتح جیم فارسی م سرگین گاو کہ خشک شده باشد یا بدست آنرا پہن ساختہ باشند بجہت سوختن ہ اوپلی و نیز داروی ہاضم طعام -

پالک - ہ بموحدۂ فارسی و الف و فتح لام ف اسفاناخ طب -

تنمیق النون

پان - ہ بموحدۂ فارسی و الف ف برگ تنبول طح -

تنمیق التحتانی

پاپری - ہ بموحدۂ فارسی و الف و فتح موحدۂ فارسی ثانی و کسر راء مہملہ ف شمشاد طب -

تنسیق التاء الفوقانی و تنمیق الالف

پت پاپڑا - ہ بکسر اول فارسی و سکون فوقانی و موحدۂ فارسی ثانی و الف و موحدۂ فارسی ثالث و راء مہملہ ہندی ف شاہترہ طب

پتجیا - ہ بفتح اول فارسی و سکون فوقانی و کسر جیم و تحتانی دوای ہندیست

تنمیق الجیم

پترج - ہ بفتح اول فارسی و سکون فوقانی و فتح راء مہملہ م ساذج طح -

تنسیق الخاء المعجمہ و تنمیق الہاء

پختہ - بفتح اول فارسی و سکون خاء معجمہ و فتح فوقانی و خفاء ہا م پنبہ -

تنسیق الدال المہملہ و تنمیق الکاف الفارسی

پدم راگ - ہ بفتح اول فارسی و دال مہملہ و فتح راء مہملہ و الف و کاف فارسی ف یاقوت سرخ -

تنمیق الہاء

پدہ - ف بفتح اول فارسی و دال مہملہ نام درختی ست کہ برند بدع غرب

تنسیق الراء المہملہ و تنمیق الدال المہملہ

پروند - ف بفتح اول فارسی و سکون راء مہملہ و فتح واو و سکون نون م امرود

تنمیق الکاف

پرالگ - ف بفتح اول فارسی نوعی از فولاد جوہر دار -

تنمیق الشین المعجمہ

بیش ف بکسر اول وسکون ثانی وشین معجمہ ف زہرہ
بس وبیٹا طرح می ہم ق قاتل ص یا زہر یا مشک دیا جدوار
ل بیخ کبر یا زراوند وبکسر اول فارسی وسکون تحتانی م برگ خرما۔
بیش موش۔ بکسر اول وسکون ثانی وشین معجمہ وضم میم وسکون
واو ف حیوانی ست مانند اس کہ معروف ست بغارۃ البیش
ودرین درخت بیش جائی دارد۔

تنمیق الضاد المعجمہ

بیاض البیض ع ف سپیدۂ تخم مرغ ق کمک اجزاء ال اسہال بہ اسجول
بیض۔ بکسر اول وسکون ثانی ف تخم ہر جانورہ انداط
مع ح ب رق مغذی ہمہ خ تازہ۔

تنمیق الطاء المہملہ

بیض البط ع بفتح فا ومعجمہ وسکون لام وفتح موحدہ ثانی
وسکون طاء مہملہ ف خایۂ قاز خ تازہ۔

تنمیق القاف

بیض مسلوق ع بکسر ضاد معجمہ وفتح میم وسکون سین مہملہ
وضم لام وسکون واو ف تخم مرغ بریان کردہ وجوشانیدہ۔

تنمیق الکاف

بیخ تمک بفتح میم وسکون ہا ہ مرہٹی۔
بید مشک ف بکسر میم وسکون شین معجمہ نوعے از بید ست
لا از گل آن عرق کشند ع خلاصۃ بلخی نامند ط اگرم۔

تنمیق اللام

بیض الحجل ع بفتح حاء مہملہ وسکون یم ولام ف خایۂ
کبک ق مبہی خ تازہ وبا مصطگی جہت درد شکم مجرب
بیل۔ ہ بکسر اول وثانی مجہول م بل وکل وراے بیل۔

تنمیق المیم

بیض الحمام ع بفتح حاء مہملہ بمیم والف ف تخم کبوتر ق مبہی۔
بیض النعام ع بضم نون مشدد وفتح عین مہملہ بالف وسیم ف خایۂ
شتر مرغ خ تازہ طلاء بخیتہ آن باز عفران جہت درد سر بالسیر نافع۔

تنمیق الہاء

بیجاوہ۔ ف بکسر اول وثانی مجہول وجیم والف وفتح واو
مہملہ کہ بارکانی وگویند سنگریزہاے سرخ رنگست کہ از جواہر فرو
باشد و بعضے گویند بیجاوہ پرمرغ را جذب کند۔
بیرزہ۔ ف بکسر اول وثانی مجہول وسکون راء مہملہ وفتح زا
معجمہ ہ بوجاع قنہ ط اگرم م خشک مدر حیض ومسقط جنین۔
بیچیلہ۔ رومی ویونانی ف خ ع بقلۃ الحمقاء ہم لونیا ط م سرد
بیقم۔ بفتح اول وسکون ثانی وفتح قاف ہم نبتہ دانہ ایست شبیہ بعدس واز ان ایلیہ

تنمیق التحتانی

بیخ چوچی۔ بضم جیم فارسی وسکون واو وکسر جیم ثانی ہ جوشک
کی جڑ کہ آنرا کوہ کان چون زلو بر جاہا می چسپانند
بیخ چینی۔ ف بکسر اول وثانی مجہول وکسر خاء معجمہ وجیم فارسی
وسکون تحتانی ثانی وکسر نون م چوب چینی وبیخ حیات۔
بیخ شانۂ دشتی۔ ف باشین معجمہ والف وفتح نون وہمزہ ملیہ بالفتح
دال مہملہ وسکون شین معجمہ ثانی وکسر فوقانی ھر کنگھی کی جڑ۔
بیخ موت۔ جنگلی وہ بیست ہندی مشہور بمین نام ق محذر۔
بیزری۔ ف بکسر اول وثانی مجہول وراء مہملہ وکسر زاء معجمہ ہ جرجا۔

بہاریہ ف بفتح اول و ثانی و الف و کسر راء مہملہ و موحدہ ثانی و ہاء ثانی ف گل آبی مقوی دماغ۔

بہراسہ ف بفتح اول و سکون ثانی با راء مہملہ و الف و فتح میم و خفاء ہا ع بہرہ مج م بید مشک۔

بہروجہ و بہروزہ ف بکسر اول و سکون ثانی و ضم راء مہملہ و واو مجہول و فتح جیم در لغت اول و زاء معجمہ در لغت ثانی و خفاء ہا ہ بریجا

تنمیق التحتانی

بہارنگی ہ بفتح اول و اظہار ثانی و الف و فتح راء مہملہ و سکون نون و کسر کاف فارسی دوای ہندیست۔

تنمیق الیاء التحتانی و تنمیق الالف

بیش تیشا بکسر اول و سکون تحتانی و شین معجمہ و کسر فوقانی و تحتانی مجہول ثانی و شین معجمہ ثانی م ماہ فرفین۔

تنمیق الفوقانی

بید خشت بکسر اول و ثانی مجہول و سکون دال مہملہ و کسر خاء معجمہ و سکون شین معجمہ و فوقانی ف شیر خشک و شیر خشت۔

بینت ہ بکسر اول و ثانی مجہول و خفاء نون شجریست خاردار کہ در ہند از چوبش دستہ چابک سازند و جل بینت نیز قسمی از وست ف خیزران۔

تنمیق الخاء المعجمہ

بیخ مخ بکسر اول و ثانی مجہول و کسر خاء معجمہ و ضم میم و سکون خاء معجمہ ثانی ہ مہرتھی۔

بیض مسلوخ ع بکسر اول و سکون ثانی و کسر ضاد معجمہ و ضم میم و سکون سین مہملہ و ضم لام و سکون واو ف تخم مرغ جوشانیدہ و بریان کردہ گویند مولد خلط صالح و مبہی و مقوی دل و بدن ست

تنمیق الدال المہملہ

بیجاد ف بکسر اول و ثانی مجہول با جیم و الف و دال مہملہ م بیجادہ

بید بکسر اول و ثانی مجہول درخت مشہور و کرکی ست کہ کتاب و کاغذ و جامہای پشمین را بخورد و تباہ سازد۔

بید وند ف بکسر اول و ثانی مجہول و سکون دال مہملہ و فتح واو و سکون نون م شادنہ۔

بیرزد بکسر اول و ثانی مجہول و راء مہملہ و فتح زاء معجمہ ہ بریجا۔

تنمیق الراء المہملہ

بید انجیر ف ہ درخت ارنڈ ع خروع۔

بید ستر ف بکسر اول و ثانی مجہول و فتح دال مہملہ و سکون سین مہملہ و فتح فوقانی م سگ آبی کہ خصیہ آنرا جند بید ستر نامند و تبرنی قندز گویند ط ۳ گرم و خشک۔

بیر ہ بکسر اول و ثانی مجہول ف ع سدرہ ط ب ی۔

بیسر ف بکسر اول و ثانی مجہول و فتح سین مہملہ م جانور شکاری کہ چون شکرہ باشد آنرا بیسرہ نیز نامند۔

بیض العصافیر ع بکسر اول و سکون ثانی و ضم ضاد معجمہ و سکون لام و فتح عین مہملہ و صاد مہملہ و الف و کسر فا و سکون تحتانی ف خایہ گنجشک ہ چڑیون کے انڈے ق مبہی خ تازہ۔

تنمیق الزاء المعجمہ

بیض الاوز ع بضم ہمزہ و سکون واو و زاء معجمہ ف خایہ مرغابی خ تازہ

بیواز ف بکسر اول و ثانی مجہول با واو و الف م شپرک ع خفاش

تنمیق السین المہملہ

بیخ سوس بضم سین مہملہ و سکون واو با سین مہملہ ثانی ف نمک ہ ملہٹی

بھلاوا - ہ بکسر اول و سکون ثانی با لام و الف و واو و الف آخر ف بلادر ع حب الفہم و ثمر الفہم درختیست کہ خوابیدن در سایۂ آن باعث شکر شود

بھنگرا - ہ بفتح اول و سکون ثانی و خفاء با و نون و فتح کاف فارسی و راء مہملہ و الف دوائے عظیم النفع ہندیست م جمیرا -

بہیڑا - ہ بفتح اول و کسر ثانی و تحتانی و راء مہملہ م بلیلہ است -

تنمیق الموحدہ

بہار سیب - بفتح اول و ثانی و الف و کسر راء مہملہ و سین مہملہ و تحتانی مجہول و موحدہ ف گل سیب مبہی و مقوی دماغ -

تنمیق الجیم

بھج - بفتح اول و سکون ثانی م بوزیدان -

بھرامج - ع بفتح اول و سکون ثانی با راء مہملہ و الف و فتح میم و سکون جیم م بید مشک ط مع -

بھروج - ف بکسر اول و سکون ثانی و ضم راء مہملہ و واو مجہول م کندر ہ بریجان و سالیکا و گویند نوعے از بلور کبود -

تنمیق الدال المہملہ

بہار امرود - بفتح ہمزہ و سکون میم و ضم راء مہملہ و سکون واو ف گل امرود گویند مقوی دماغ -

تنمیق الراء المہملہ

بہار - ف بفتح اول و ہا و الف و راء مہملہ م بابونہ و گویند گل کرمان و گل نارنج ط ح ی ۲ ق محلل خ زرد تازہ ش یکمثقال ص زعرور ل جعدہ -

بہق الحجر - ع بفتح اول و ثانی و ضم قاف و سکون لام و فتح حاء مہملہ و جیم و راء مہملہ ع خراز الصخر ف گل سنگ و آن مانند رنگ خیری بر سنگ می نشیند -

بھوج پتر - ہ بفتح اول و ضم ثانی و اظہار آن و واو مجہول و جیم و فتح موحدۂ فارسی و فوقانی مشددہ و سکون راء مہملہ م درخت ہندیست کہ در کشمیر از قشر او اوراق سازند و بسان کاغذ بر و کتابت نمایند و گویند بخور آن باعث ازالۂ تپ لرز میشود

تنمیق الزاء المہملہ

بھروز - ف بکسر اول و سکون ثانی و ضم راء مہملہ و سکون واو ہ بریجا

تنمیق الکاف الفارسی

بھانگ - ہ بفتح اول و اظہار ثانی و الف و خفاء نون و کاف فارسی م قنب

تنمیق اللام

بھانٹل - ہ بفتح اول و اظہار ثانی و الف و خفاء نون و فتح فوقانی ہندی و سکون لام م کشنج ف گل کندہ -

بھوڈل - ہ بفتح اول و ضم ثانی و اظہار آن و واو مجہول و دال مہملۂ ہندی ع طلق ف ابرک -

تنمیق النون

بھرامن و بھرمان - ف بفتح اول و سکون ثانی با راء مہملہ و الف و فتح میم و سکون نون در لغت اول و با میم و الف و نون در لغت ثانی یاقوت سرخ و غازہ کہ زنان بر روی مالند و گل خسکدانہ

بہمن - م بفتح اول و سکون ثانی و فتح میم مشہور است بہمین نام و گویند اسکندہ ولایتی ست سرخ ہ بہمکن و سفید اسکن ط ح ی ۳ گویند ح ر ۲ مبہی سمن مفرح و مقوی دل خ سرخ ش یکدرم ص انیسون ل تودری یا لسان العصافیر -

تنمیق الطاء

تنمیق اللام

بول الابل ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وکسر ہمزہ وموحدہ ثانی وسکون لام ثالث ف کمیز شتر خ از شتر اعرابی ـ

بول ـ ہ بضم اول وسکون ثانی ولام م مر ـ

تنمیق المیم

بوم ـ ف بضم اول وسکون ثانی ومیم ہ الو ـ

تنمیق النون

بوبودیون ـ یونانی بضم ہر دو موحدہ وسکون ہر دو واو وفتح دال مہملہ وضم تحتانی وسکون واو ثالث ونون م بسفایج

بوزیدان ـ بضم اول وسکون ثانی وفتح زاء معجمہ وسکون تحتانی بدال مہملہ والف ہ بوزیدان وگویند ستاور ط ح ی ۳ گویند ج ۳ ی اق ملطف خ سطبر تازہ سفید با خطوط ش از یکدرم تا دو درم ص عسل یا خردل ل دو وزن آن بہمن سفید یا بوزن آن وج ونیم وزن آن زرنباد یا سورنجان ـ

بوغلصن ـ یونانی ورومی بضم اول وسکون ثانی وفتح غین معجمہ وسکون لام وضم صاد مہملہ ع لسان الثور ف گاؤزبان ـ

بوقلمون ـ بضم اول وسکون ثانی وفتح قاف وضم لام ومیم وسکون واو ثانی ع حرباف آفتاب پرست ہ گرگٹ ـ

بول الصبیان ـ ع بکسر صاد مہملہ مشدد وسکون موحدہ ثانی یاء تحتانی والف ف کمیز کودکان ـ

بولوطریخون ـ یونانی بضم اول وسکون ثانی وضم لام وسکون واو ثانی وفتح طاء مہملہ وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی وضم خاء معجمہ وسکون واو ثالث ونون ف پرسیاؤشان ہ ہنسراج ـ

بوماوران ـ ف بضم اول وسکون ثانی بامیم والف وفتح دال مہملہ وراء مہملہ والف ثانی وبوماران بحذف دال مہملہ م برنجاسف

تنمیق الطاء

بوزنہ وبوزینہ ـ ف بضم اول وسکون ثانی وزاء معجمہ وفتح نون وخفای ہا در لغت اول وکسر زاء معجمہ وسکون تحتانی وفتح نون در لغت ثانی ف میمون ـ

بوطانیہ ـ یونانی بضم اول وسکون ثانی باطاء مہملہ والف وکسر نون وفتح تحتانی وخفاء ہا ف سیاہ دارو ـ

تنمیق التحتانی

بورہ ارمنی ـ بضم اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ وہمزہ ملینہ وہا وفتح ہمزہ وسکون راء مہملہ ثانی وفتح میم وکسر نون وسکون تحتانی م بورق ط ۳ گرم وخشک ومحلل وجالی وجاذب خون بظاہر جلد

بول الخنزیر البری ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وضم لام وسکون لام ثانی وکسر خاء معجمہ وسکون نون وکسر زاء معجمہ وسکون تحتانی وکسر راء مہملہ وسکون لام ثالث وفتح موحدہ وکسر راء مہملہ مشدد وثانی ف شاش خوک جنگلی ـ

بولسری ـ ہ بضم اول وسکون ثانی ولام وفتح سین مہملہ وکسر راء مہملہ درخت مشہور ہندیست کہ گل خوشبو دارد وہر چند گلش پژمردہ گردد بسیار بو دہد وثمرش بعینہ ثمر کنار ست دوای عظیم در درد دندانست ـ

تنسیق الطاء وتنمیق الالف

بھانٹا ـ ہ بفتح اول واظہار ہا والف وخفاء نون بافوقانی والف ثانی ف بادنجان ع مقدار ۲ گرم وخشک وگویند بعد خشک

تنسیق الواو وتنمیق الالف

بوحا - یونانی بضم اول وسکون واو باجار مہملہ ف ماہ پروین -

تنمیق الموحدہ

بول الدرواب - ع بفتح اول وسکون ثانی وضم لام وفتح دال مشددہ وواو والف وموحدۂ ثانی ف شاش چہار پایان -

بول الکلب - ع بسکون لام ثانی وفتح کاف ولام ثالث ف کیر سگان

تنمیق الجیم

بو غنج - ف بضم اول وسکون ثانی وفتح غین معجمہ وسکون نون وجیم ف سیاہ دانہ کلونجی -

تنمیق الدال المہملہ

بوشاد - یونانی بضم اول وثانی مجہول وشین معجمہ وبالف ودال مہملہ ف شلغم

تنمیق الراء المہملہ

بوتیمار - ف بضم اول وسکون واو وکسر فوقانی وسکون تحتانی بامیم والف م غم خورک گویند کہ برلب آبہا نشیند واز غم آنکہ مبادا آب کمی پذیرد باوجود نہایت تشنگی آب نخورد یونانی نفسفتین نامند ع مالک الحزین بگلاگوشش شقوی حافظہ ومحرک باہ -

بوصیر - بضم اول وسکون ثانی وکسر صاد مہملہ وسکون تحتانی م غلاف کیکر -

بوقیضا - یونانی بضم اول وسکون ثانی وکسر قاف وسکون تحتانی باضاد معجمہ وبالف ف درخت پستہ وسفیدار وزردار -

بول البقر - ع بفتح اول وسکون ثانی وضم لام وسکون لام ثانی وفتح موحدہ وقاف ف شاش گاو خ از گاؤ نر -

بول الحمار - ع بسکون لام وکسر حا مہملہ بامیم والف ف کیر خر

تنمیق الزاء المعجمہ

بورف - بفتح اول وسکون ثانی وزا معجمہ م زغ سیاہ کہ گویا نشیمن وباغہا

بستان افروز - ف م گل تاج خروس -

بول المعز - ع بفتح عین مہملہ وسکون زا معجمہ ف شاش بز -

تنمیق السین المہملہ

بول الجاموس - ع باجیم والف وسیم وسین مہملہ ف کیر گاومیش

بول الناس - ع ف شاش آدمی طح ی ۳ ق مجلی ص ربدل نمک آب -

تنمیق الشین المعجمہ

بوریطس - یونانی بضم اول وسکون ثانی وکسر را مہملہ وسکون تحتانی وکسر طا مہملہ وسکون شین معجمہ وضم فوقانی وشا -

تنمیق الفاء

بوف - بضم اول وسکون واو ف جانور کون وبوم کہ بہ نحوست شہرت دارد

تنمیق القاف

بورق - ع بضم اول وسکون ثانی وفتح را مہملہ وسکون قاف م بورہ ف تنکارہ سہاگہ طح ۲ ی ۳ گویند ح ی ۳ ق مجلی بقطع مقی ملطف مفرح ملحم خ سفیدار مغی ش ودرحقنہ یکدرم تا دو درم ص صمغ عربی ومضمضہ بسرکہ وغرغرہ بآب نمک تلخ یا نمک اندرانی یا شب -

تنمیق الکاف

بوکلک - ف بضم اول وسکون ثانی وفتح کاف ولام وسکون کاف ثانی م بن کوہی وفحک وتبرکی خیلا غوج نامند -

تنمیق الکاف الفارسی

بورنگ - بضم اول وسکون ثانی وفتح را مہملہ وسکون نون وکاف فارسی م ہادروج -

لطیفہ ان دو دوم الرم وشکل وملطف ادویہ مادہ وطلا پیش قابض قوی بلوکہ دماغ قوی ان درہم جہت منع نزلات مفید مصلح مقل

نبات النار۔ ع بفتح اول وثانی والف وضم فوقانی بالنون مشدد وثانی والف دوم وراء مہملہ ام انجرہ ف کزنہ۔

بنبر۔ ہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدۂ ثانی وسکون راء مہملہ سپستان طح ب مع اثر مسہل محرور المزاج۔

تنمیق الشین المعجمہ

بنوماسق ف بضم اول وثانی وسکون واو بالمیم والف وبقاف مجوزہ غلہ ہنوگ۔

تنمیق القاف

بندق۔ بکسر اول وسکون ثانی وضم دال مہملہ وسکون قاف م فندق ف بادام کشمیری سہ گوشہ طح رمع گویند ح ۳ را ق مجوف مسمن خ بزرگ بالیدہ سق دہ درم ص فانیذ ل بادام شیرین یا موزن آن مغز مجوز و بعضی گویند جلغوزہ۔

تنمیق الکاف

بنیک۔ ف بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی م کرم ابریشم گویند مجوز ابریشم فرومایہ است ہ پنیر و کرد۔

تنمیق الکاف الفارسی

بنگ۔ بضم اول وسکون ثانی وکاف م مانند قشور بیست کہ از تیغ میلان درین خیزد طح ری اق قابض مسہل خ سفید خمر مجوز دسیک خوشبوی سنبل ح بفتح اول وثانی بفارسی بیوہ ان وبفتح اول فارسی وسکون ثانی وکاف فارسی خرمغزہ خرما۔

تنمیق النون

بنجشکوان بکسر اول وسکون ثانی وکسر جیم وسکون شین معجمہ کاف مفتوح زا معجمہ واو والف ونون ف زبان گنجشک ع لسان العصفور بنسلوچن ہ بفتح اول وخفای ثانی وسین مہملہ وضم لام وسکون واو وفتح جیم فارسی م طباشیر طب۔

بنطافلون۔ یونانی بکسر اول وسکون ثانی باطا مہملہ والف وفتح فا وضم لام وسکون واو ف بیخ پنجنگشت طب اسی ۲ ق قابض خ بیخ غلیظ اش ش بمثقال ص کرمش ل جلنار۔

بنکران ف بضم اول وسکون ثانی وفتح کاف بارا مہملہ والف م برنجی کہ در رتہ و ریگ بریان شدہ باشد ہ مکرچن۔

بن گیہون۔ بفتح اول وسکون ثانی وکسر کاف فارسی وتحتانی مجہول وضم ہا وسکون واو م اخروہ۔

بن۔ بضم اول وسکون ثانی ف آبکامہ ع مری ہر کابی گویند اوچندروز باقدری لک جہت لاغر بدن مجمر و تخم قنوہ انیز گویند بفتح اول

تنمیق الواو

بنگوف بفتح اول وسکون ثانی وضم کاف فارسی وسکون واو وفا مغول

تنمیق الہاء

بنتومہ۔ بفتح اول وسکون ثانی وضم فوقانی وسکون واو وفتح میم وخفای ہا ہ اکاس بیل۔

بنفشہ۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح فا م غلہ السیت عدس مانند انگلب کہ غلہ ار ہر ہاشد طع می۔

تنمیق التحتانی

بنج دشتی۔ بفتح اول وسکون ثانی وکسر جیم وفتح دال مہملہ وسکون شین معجمہ وکسر فوقانی وسکون تحتانی ہ دھتورا۔

بندق ہندی بکسر اول وسکون ثانی وضم دال مہملہ وکسر قاف وہا وسکون نون ثانی وکسر دال مہملہ ثانی ہ ریشا طح ری ل سق بست مثقال از روغن او۔

بلال ف بفتح اول ولام الف م بلادر۔

بل۔ ف بفتح اول وسکون ثانی ثمریست که پوست این را مثل خوانند وشحم این را بل وتخم این را تل ه بیل طح ی ۲ گویند ۳ ق حابس بطن خ شیرین ش از دو درم تا سه درم۔

تنمیق النون

بلبن۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدهٔ ثانی وسکون نون م خرفه ع بقلة الحمقا۔

بلسان۔ ع بفتح اول وثانی وسین مهمله والف ونون شجرهٔ مصری مشهور طح ی ۲ گویند ی ۳ ق ملطف محلل خ خوشبوی ش نیم درم ص صندل ل زیتون وسلیخه۔

بلسن بضم اول وسکون ثانی وضم سین مهمله انجیر سفید۔

بلطاون۔ بفتح اول وسکون ثانی با طاء مهمله والف وفتح واو ه چولائی کا ساگ وآن دو قسم میباشد یکی سرخ ودیگری سبز۔

بلمون۔ یونانی بفتح اول وسکون ثانی وضم میم وسکون واو م سادج

بلوسیطون۔ یونانی بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وکسر سین مهمله وسکون تحتانی وضم طاء مهمله وسکون واو ثانی ف گلنار وگویند میوه بل

تنمیق الهاء

بلیکه۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدهٔ ثانی وکاف وخفاء ها م مسکه ع زبد ه مکهن ط ا گرم ودر آخر آن تر۔

بلوایه۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وواو والف وفتح تحتانی م بابونه وپرستوک۔

بلهار بنده۔ بفتح اول وسکون ثانی با ها والف وسکون راء مهمله وفتح موحدهٔ ثانی وسکون نون وفتح دال مهمله ه بروتی وگویند کلتهی

بلیله۔ ف ع بلیلج ه بهیڑا ط ا سرد ۲ خشک

تنمیق التحتانی

بلبلی۔ ف بضم اول وسکون ثانی وضم موحدهٔ ثانی وکسر لام دوم وسکون تحتانی م جنسی از زردآلو۔

تنسیق النون وتنمیق الالف

بندا۔ ه بفتح اول وخفاء نون وفتح دال مهمله والف دوای هندیست وآن عبارتست از درختیکه بر درخت دیگر روید۔

تنمیق الفوقانی

بناست بکسر اول وفتح ثانی والف وسین مهمله ع صمغ البطم۔

تنمیق الجیم

بنفسج۔ ع بفتح اول وثانی وسکون فا وفتح سین مهمله ف بنفشه ه بنوسا ط ب ۲ ر ۳ گویند ب را گویند ۲ ق مسهل صفرا ملین خ خوشبوی ش دو درم تا چهار درم از خشک او وپنج درم از تر او ص سفرجل ل نیلوفر وپرسیاوشان۔

بنج۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وجیم م بلنگ ومنج وشیکران وبزر البنج وخراسانی اجوائن ط ب ۳ ی ا ق مخدر قابض مسکن خ سفید ش دو درم ص عسل ل لفاح وخشخاش یا افیون۔

تنمیق الدال المهمله

بنات الرعد۔ ع بفتح اول وثانی والف وضم فوقانی وفتح راء مهمله مشدده وسکون عین مهمله ودال مهمله م سماروغ ف کلاه ماران ه گگن دهول وکنبهی۔

تنمیق الراء المهمله

تحتانی مہملہ شراب کہ انبرج وجوارد ارزن و امثال آن سازند۔

تنسیق اللام وتنمیق الموحدۃ الفارسیۃ

بلنجاسپ۔ ف بکسر اول وفتح ثانی وسکون نون باجیم والف وسین مہملہ وموحدۂ فارسی ہم بوی ماوران۔

تنمیق الجیم

بلاج۔ ف بفتح اول ولام والف ضم گیاہ لوخہ ازان بوریا بافند۔

بلیلج۔ ع بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی مجہول وفتح لام ثانی ف بلیلہ ہ بہیرا طب اگویند ۲ ی ۴ مہی قابض ملطف تقوی معدہ خ زرد رسیدہ سہ تا پنج درم تا سہ درم ص عسل یا سبوس دو جلاب بیسوس در بوئیدن خیری و مرزنگوش ل آملہ یا ورق خبازی گویند فاغیہ خشک دو دو دانگ وزن آن آس وشمش یک آن ہلیلہ سیاہ گویند جہت بواسیر و اہال فرمن عجیب النفع ست

تنمیق الجیم الفارسی

بلنج۔ ف بفتح اول وثانی وسکون غار معجمہ جم زاک سیاہ۔

تنمیق الحاء المہملہ

بلح۔ ع بفتح اول وثانی وسکون حا مہملہ ف غورۂ خرما کہ اندک ترشی بہم رسانیدہ باشد کچی کمجور طب ی ۲۔

تنمیق الراء المہملہ

بلاور۔ ع بفتح اول ولام والف وضم واو مہملہ وسکون را مہملہ جلاب وان طب ی ۴ محرق وقوی دماغ خ سیاہ فربہ کہ بجد بشکنند عسل بہار دو سہ تا پنج درم ص کنجد بار و روغن جوز بطریق باشکل ل فندق بزور آن دو دو دانگ ونیم وزن

بلار۔ ف بفتح اول وثانی والف ضم آذربیجان وبیع غارست کہ آنرا اُشنان خوانند گویند بجز آن زائل کنندۂ بواسیر ست

تنمیق السین المہملہ

بلبوس۔ بفتح اول وسکون ثانی وضم موحدۂ ثانی وسکون واو وسین مہملہ ہم بصل الزیبق گویند پیاز تلخ طب ی گویند ۴ ق مقطع خ خرد تازہ ص شیر تازہ دوشیدہ بالبصل المفصل

بلس۔ ف بضم اول ولام ع عدس۔

تنمیق الضاد المعجمہ

بلوط الارض۔ ع بضم اول وثانی وسکون واو وضم طا مہملہ وسکون لام ثانی وفتح ہمزہ وسکون را مہملہ وضاد معجمہ ہم کماذ ریوس

تنمیق الطاء المہملہ

بلوط۔ ہم بضم اول وثانی وسکون واو مشہور بہبین نام است طب ی ۲ گویند اگویند می ۴ ق قابض دعا بس خون خ فربہ بزرگ رسیدہ ش ل دو درم تا سہ درم ص بریان کردہ باشکر حورون ل شاہ بلوط یا بوزن آن خرنوب بنطی۔

تنمیق الفاء

بلنجاسف۔ بکسر اول وثانی وسکون نون باجیم والف وفتح سین مہملہ وفاہم بنجاسف ف بوی ماوران کندہ مار مارکندہ۔

تنمیق الکاف

بلک۔ ف بکسر اول وسکون ثانی م آتش۔

بلوط الملک۔ ع بسکون لام ثانی وفتح ہمزہ وکسر لام ثالث ف شاہ بلوط گویند گرگان۔

تنمیق اللام

تنمیق المیم

بقلة الفارسیم ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح لام وضم وفوقانی وسکون لام ثانی باالف وفتح راء مہملہ وسکون سین مہملہ وکسر فوقانی وسکون تحتانی ومیم ہم باء بجوبہ۔

بقم ع بفتح اول وثانی وسکون میم مشدد ف بکم ہ درخت آل وجیجمہ وتبنگ کہ صباغان بکار میبرند طح ہی ۲ ق مجفف خ تازہ مث شمش درم از آب او وگویند دہ درم واین اصح ست ص اعظو خود وس ل فوہ۔

تنمیق الطاء

بقلة الخراسانیہ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح لام وضم فوقانی وسکون لام ثانی وضم خاء معجمہ باء مہملہ والف وسین مہملہ والف ثانی وکسر نون وفتح تحتانی مشدد وخاء ہا ف ثمرہ خراسانی ہ چوکی کاساگ طر سہ ہی ۲ گویند ا۔

بقلة الذہبیہ ع بفتح ذال معجمہ مشدد وسکون ہا وکسر موحدہ وفتح تحتانی مشدد وہاء ساگ ہجقوا وگویند بالک۔

بقلة اترجیہ ع بفتح موحدہ ثانیہ والف وضم ہمزہ وسکون فوقانی وضم راء مہملہ وکسر جیم وفتح تحتانی مشدد وہ ہم باء بجوبہ۔

بقلة یاردہ ع بفتح موحدہ ثانیہ والف وکسر راء مہملہ وفتح دال مہملہ ہم لبلاب ہکہ چاندیل سوط عصارہ او باریسا جہت قی نافع

بقلة الیہ وبقلة مبارکہ ع بفتح لام ثانی وکسر تحتانی مشدد وفتح نون در لغت اول وضم سیم وموحدہ ثانی والف وفتح راء مہملہ وکاف در لغت ثانی ہم ہر دو نام بقلة الحمقاء۔

تنسیق الکاف وتنمیق الفوقانی

تنمیق المیم

بکسمات بفتح اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ بامیم والف نوعی از نان کہ آنرا مربہ بریدہ بپزند ومدر سیما نہا بکشند وتوشہ مسافران سازند وگویند ف نان دو آتشہ۔

تنمیق الکاف

بک ف بفتح اول وسکون کاف م وزع وجعرو وکل ع فقدع۔

تنمیق المیم

بکم ہ بفتح اول وثانی مشدد م بقم ط ۳ گرم ۴ خشک۔

تنمیق النون

بکائن ہ بفتح اول وثانی والف تحتانی وسکون نون ف درخت بان وگویند آزاد درخت ط ۳ گرم خشک ل آزاد کردن وتخلیہ

تنمیق التحتانی

بکچی ہ بفتح اول وضم ثانی وکسر جیم فارسی وتحتانی ودلی ہندیست

بکرائی ف بفتح اول وسکون ثانی باراء مہملہ والف وکسر ہمزہ وسکون تحتانی وبکروی ف بفتح راء مہملہ وکسر واو سیوکا ایست میان نارنج ولیمو کہ از نارنج کوچکتر واز لیمون بزرگتر وشیرین بود ودر ولایت ابک وشبانکارہ بسیار باشد۔

تنسیق الکاف الفارسی وتنمیق الراء المہملہ

بگیر بفتح اول وسکون کاف فارسی وفتح موحدہ وسکون راء مہملہ ف خیار چنبرہ کربالا والماس وکرہ الرص مصطگی ل مویز بیدانہ

تنمیق الزاء المعجمہ

بگماز ہ بکسر اول وسکون ثانی فارسی باسیم والف وزاء معجمہ شراب

تنمیق التحتانی

بلبنی ف بفتح اول وسکون ثانی فارسی وکسر نون وسکون

تنسیق العین المہملہ وتنمیق الموحدہ

بعر الضب - ع بضم اول وسکون عین مہملہ وفتح ضاد معجمہ مشددہ وسکون موحدہ ف سرگین سوسمار طح ی ال زبد البحر

تنمیق الزاء المعجمہ

بعر الماعز - ع بمیم والف وکسر عین مہملہ وسکون زاء معجمہ ف پشک بزہ بکریلی ملنگنی ط مع ح ی ق منضج معفن خ تر وتازہ ص روغن گل فرزجہ آن یا کندر جہت رفع ادرار حیض مجرب

تنمیق اللام

بعر الجمال - ع بکسر جیم ومیم والف ولام ثانی ف پشکل شتران طح ی ا گویند نطول جوشیدہ او با حرمل جہت نقرس مجرب

تنمیق النون

بعر الضان - ع بصاد معجمہ مشدد والف ونون ف پشکل میش طح ی ا -

تنسیق الغین المعجمہ وتنمیق الالف

بغرا - ف بفتح اول وسکون غین معجمہ با راء مہملہ والف م خوک نر کہ آنرا گراز نیز گویند -

تنسیق القاف وتنمیق الالف

بقلۃ الحمقا - ع بضم اول وبفتح نیز خوانند وسکون قاف وفتح لام وضم فوقانی وسکون لام ثانی وضم حاء مہملہ وفتح میم وقاف والف ف تورک ہ ساگ لونیا کا ط ب ر ۳ گویند ب ۲ ق مغذی وسکن اوجاع خ پہن ورق ص کرفس وگویند جرجیر ست وبعضے گویند نعناع ل خس -

بقلۃ الزہرا - ع بفتح زاء معجمہ مشدد وسکون ہاء وراء مہملہ والف م بقلۃ الحمقا گویند ضماد آن جہت جرب وحکہ نافع -

تنمیق الموحدہ

بقلۃ الضب - ع بفتح ضاد معجمہ مشددہ ف بالنگوی کوہی وبری

تنمیق الراء المہملہ

بقر - ع بفتح اول وثانی وسکون راء مہملہ ف گاو ہ بیل وبلدہ -

بقلۃ الانصار - ع بفتح ہمزہ وسکون نون با صاد مہملہ والف وراء مہملہ ف کلم گویند فرزجہ او قاطع خون حیض -

بقم - بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وسکون راء مہملہ م بکیر طح ی ۲

تنمیق السین المہملہ

بقلۃ العدس - ع بفتح عین مہملہ ودال مہملہ وسکون سین مہملہ ف پودنہ بری ط ا و ۳ گرم وخشک ص کتیرا ش تا دو درم

بقیس - بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ف درخت شمشاد

تنمیق الفاء

بقلۃ الخطاطیف - ع بضم خاء معجمہ وطاء مہملہ والف وطاء مہملہ ثانی وسکون تحتانی وفا م مامیران -

تنمیق القاف

بق - بفتح اول وسکون ثانی ف پشہ ہ مچھر

تنمیق الکاف

بقلۃ الملک - ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح لام وضم فوقانی وسکون لام ثانی وفتح میم وکسر لام ثالث وسکون کاف ف شاہترہ ہ پت پاپڑا -

تنمیق اللام

بقلۃ الغزال - ع بکسر غین معجمہ وزاء معجمہ والف ولام ثالث م مشکطرامشیع

بصل الزیر ـ ع بکسر زا رمعجمہ مشددہ وسکون تحتانی وزا معجمہ ثانی م بلبوس ضماوش جہت دار الشکل وہبق نافع ـ

تنمیق السین المہملۃ

بصل السرجس ـ ع بفتح نون مشدد وسکون را مہملہ وکسر جیم وسکون سین مہملہ ف پیاز نرگس ہ نرگس کی جڑ طح ی ۲ ش دو مثقال جہ ق ـ

تنمیق القاف

بصاق ـ ع بضم اول وفتح ثانی والف وقاف ف لعاب دہن ہ لار طح ار ۲ ق منضج محلل خ از صایم ـ

تنمیق اللام

بصل المفصل ـ ع بفتح عین مہملہ وسکون نون وضم صاد مہملہ وسکون لام ثالث م استیل ـ

بصل ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وثالث ف پیاز ط ح ی ۴ م وگویند ۳ م وگویند ح ۴ م ر ۳ ق مقطع ملطف محلل خ سفیدش از تخم او وہ درم ص سرکہ وروغن گل کرات شامی ـ

تنمیق الطاء المہملۃ وتنمیق الخاء المعجمہ

بطیخ ـ ع بکسر اول وطا رمہملہ مشدد وسکون تحتانی وخا رمعجمہ ف خربزہ ہ خربوزہ ط طح اگویند ح ۴ م بگویند ب ر ۴ ق مدر مجلی ریوست او مقی خ سم قندی شیرین ص سکنجبین سادہ ل در جلاب با قلاوبزر قطونا ـ

تنمیق السین المہملۃ

بطارس ـ یونانی بفتح اول وثانی والف وکسر را مہملہ وسکون سین مہملہ م سرخس کہ آزا وکیل دارد گویند ۴ م بسپوراط ۲ گرم اخشک ـ

تنمیق الطاء المہملہ

بطباط ـ ع بفتح اول وسکون ثانی بامو حدۂ ثانی والف وطا رمہملہ ثانی ف کستہ رت سکاط ح ی ۲ ق قابض خ سبز تازہ ش دو درم ص کرفس ل حامض ـ

بطء ـ ع بفتح اول وسکون ثانی ف قاز گویند ـ ہ سفر طح رق مسمن ص سرکہ وپیاز دسیر خشک در واندازند ـ

تنمیق المیم

بطم ـ ع بضم اول وسکون ثانی ومیم م درخت حبۃ الخضرا ف درخت بنی طح ی ۲ ق محلل خ سبز تازہ ص سفرجل ل مشتق ـ

تنمیق النون

بطراسالیون ـ یونانی بکسر اول وسکون ثانی ورا رمہملہ والف وسین مہملہ والف ثانی وکسر لام وضم تحتانی وسکون واو ونون م فطراسالیون بطراسالیونانی کوہ وسالیون را کرفس نامند ف تخم کرفس کوہی ہ پہاڑی اجمود طح ی ۳ ق مفتح ومدر خ سیاہ ش یکدرم ل شاہ بلوط یا دو وزن آن تخم کرفس یا نیموزن فستقین ـ

بطراوان ـ یونانی بکسر اول وسکون ثانی بارا رمہملہ والف ولام والف ثانی وضم واو وسکون نون ع دہن الحجر ف لقوط ـ

تنمیق التحتانی

بطیخ زقی ـ ع بکسر اول وثانی مشدد وسکون تحتانی وکسر خا معجمہ وزا رمعجمہ وقاف مشدد وسکون تحتانی ثانی ف خیار کدو وہندوانہ ہ تربوز طب ر ۲ ش یک عدد خ شیرین درسیدہ وآبدار ص قند یا عسل یا وی خورند یا بعد از دو ـ

در سایہ خشک کردہ بیخ او درم تا چہار درم گویند از تخم او کہ قاص کنند یا از زیان اخمار

تنمیق السین المهملة

بسبایس ـ بفتح اول و سکون ثانی و موحدۂ ثانی با الف و فتح تحتانی و سکون سین مہملہ و کسر تحتانی نزد اہل مغرب ع رازیانہ ف ہادیان ہ اسپوف

تنمیق الکاف

بسک ف بفتح اول و ثانی و سکون کاف ع اکلیل الملک ہ اسپرک

بسنک ف بفتح اول و ثانی و نون و کاف م اکلیل الملک ـ

تنمیق المیم

بسنام ف بکسر اول و سکون ثانی و فتح فوقانی با الف و سیم م بسد و مرجان ع قرول برای ضعف معدہ و قساوت منتہا مجرب

تنمیق الهاء

بسباسہ ع بفتح اول و سکون ثانی و موحدۂ ثانی و الف و فتح سین مہملہ و ثانی و خفا رہاء جاتپری طرح سے اگوئند ہ ق بلطف مشتی مہی خ زرد سرخی مائل خوشبوئی و دوا نگ تاسو درم ص صندل و گلاب مل جزبوا ـ

بسہ ف بفتح اول و ثانی و سکون ہاء م اکلیل الملک ـ

تنسیق الشین المعجمة و تمنیق الالف

بشنکر انتاسہ ہ بکسر اول و سکون شین معجمہ و ضم نون و سکون کاف بار ار مہملہ و الف و خفا ر نون و فوقانی و الف ثانی و رای ہندیست

تنمیق الزاء المعجمة

بشنیز ف بفتح اول و سکون ثانی و کسر نون و سکون تحتانی و زاء معجمہ م برنجاسف ـ

تنمیق الشین المعجمة

بشبش ـ بضم ہر دو موحدہ و سکون ہر دو شین معجمہ ف ورق حنظل ہ انداین کو بات ـ

تنمیق الغین المعجمة

بشترغ ـ بضم اول و فتح ثانی و سکون ثانی و ضم فوقانی و فتح راء مہملہ و سکون غین معجمہ ع الکلیل الملک رامی نامندہ اسپرک ـ

تنمیق النون

بشولیون ـ یونانی و رومی بضم اول و ثانی و سکون واو و کسر لام و ضم تحتانی و سکون واو و ثانی و نون ف بنگوہ اسبغول ـ

تنمیق الهاء

بشلشکہ ـ یونانی بکسر اول و سکون ثانی و کسر لام و سکون شین معجمہ ثانی و فتح کاف و خفا رہاء جنطیانا ـ

بشمہ ـ بفتح اول و سکون ثانی و فتح میم و ہاء بشمیرج ف چشمک ہ جاکسو ـ

تنسیق الصاد المهملة و تمنیق الموحدة

بصل الذئب ـ ع بفتح اول و سکون صاد مہملہ و ضم لام و کسر ذال معجمہ مشدد و سکون تحتانی و موحدہ م بلبوس ف پیاز تلخ

تنمیق الراء المهملة

بصاق القمر ع بضم اول و فتح ثانی و ضم قاف و سکون لام و فتح قاف ثانی و میم و سکون راء مہملہ ایضاً ع زعوۃ القمر و حجر القمر و زبد القمر ف سنگاہ ہ چندکات ـ

بصل الغار ـ ع بفتح اول و ثانی و ضم لام و سکون لام ثانی و فتح فا و الف و سکون راء مہملہ ایضاً اسقیل ف پیاز مدیش ہ کاندہ ـ

تنمیق الزاء المعجمة

موحدہ ثانی مشدد و الف و کسر زا معجمہ و تحتانی و لغت ثانی ف تخم سنک
ہ نظمی کے بیج طب ع رگویند ب ی اق تخم خیارین پختن او با گوشت مرغ و او دیگر ہ
بزر الراز یا بیخ الروی ع بفتح راء مہملہ ثانی مشدد ہ و الف
و سکون زا معجمہ تحتانی با الف ثانی و فتح نون و کسر جیم و ضم راء مہملہ
ثالث و سکون واو و کسر میم م انیسون ف بادیان رومی۔
بزر الرمان البری ع بضم راء مہملہ مشدد ہ و با میم مشدد
مفتوح و الضم و کسر نون و سکون لام و فتح موحدہ ثانی و کسر
راء مہملہ مشدد و ثالث م حب القلقل ف تخم انار بیخ ہ بیخ کلی انار کے بیخ
بزر الکرفس البستانی ع بسکون لام و فتح کاف و راء مہملہ
ثانی و سکون فا و کسر سین مہملہ و سکون لام ثانی و ضم موحدہ ثانی
و سکون سین مہملہ ثانی با فوقانی و ہمزہ و کسر نون ف
تخم کرفس بستانی ہ اجمودہ کے بیج طب ی ۲ ش ۱ مشدد م
ص حمال خطر اسالیون یادہ یک زن آن بستین و نیم وزن آن خطر اسالیون

تنسیق الزاء الفارسی و تمنیق النون

بترن ف بفتح اول و زاء فارسی و سکون نون م زغن۔

تنسیق المہملہ و تمنیق الالف

بس کھپرا ہ بکسر اول و سکون ثانی و فتح کاف و اظہار ہاء
سکون موحدہ فارسی با راء مہملہ و الف و ہائی مختفی ہندیست۔

تمنیق الجیم

بسانج ف بفتح اول و ثانی با الف و فتح نون گیاہی ست
کہ شبیہ بہ زرباد باشد و بر پتہا ش گرہہا باشد و رنگش بر دانہا

مانند و چون خشک شکنند درونش زرد باشد۔
بسبج ع بفتح اول و سکون سین مہملہ و فتح فوقانی م کندر۔
بستیاج ر رومی بفتح اول و سکون ثانی و کسر فوقانی و
سکون تحتانی با فوقانی ثانی و الف و جیم م خشک ہ گوکرو۔
بسفایج م بفتح اول و سکون ثانی با فا و الف و فتح تحتانی
و سکون جیم ع اصل الکبد ہ کہنکانی کانراج طب امع ۲
گویند ی اگویند ب ی اق مسہل بلغم و سودا خ سطبر قرقلی
لطیم و درونش بعد از شکستن قشقی باشد بش و دو درم تا پنجدرم
دگویند با دیگر مسہلات از یکمثقال تا دو درم ص ہلیلہ زرد با ورد
ل بوزن وی افتیمون و نیم دانگ وزن وی نمک ہندے
دگویند سنا و قمر طم و گویند مطبخ آن با اصل السوس و انیسون جہت سفر ضعیف

تمنیق الدال المہملہ

بسدر ع بضم اول و کسر زیر و فتح ثانی مشدد و سکون دال مہملہ
م بیخ مرجان ف بیخ فرنک ہ مونگ کی جڑ طب اسی ۳
قابض مجفف مقوی مفرح دل و حابس خون خ سرخ
باریک بش از نیم درم تا یکدرم ص کتیرا کہربا و در حبس دم دم الاخوین

تمنیق الراء المہملہ

بسر ع بضم اول و سکون ثانی و راء مہملہ ف غورہ ہ خرما طب
ی ۳ ق قابض بش از شراب او یکوقیہ ص سکنجبین سادہ ل خرنوب

تمنیق الزاء المعجمہ

بستان افروز ر بضم اول و سکون ثانی و فتح فوقانی و الف و سکون
نون و فتح ہمزہ و سکون فا و ضم راء مہملہ و سکون واو و زاء معجمہ م
برطانیقی ف گل تاج خروس طب ی اق قابض خ

مشدد و الف و نون ف بزرک ہ السی طح ا مع ری ۳ گویند
مع ۲ ح ب ۳ گویند ب ی اق ملین مفتح منضج خ تازہ فربہ
ش سہ درم ص عسل ل حلبہ یا عصارۂ باقلا۔

بزر المازریون ع تخم شبت ط ر و ق مقی۔

بزر الہلیون ع بفتح ہا و سکون لام و ضم تحتانی و سکون واو
ف تخم مارچوبہ ہ ناکدون کی بیج طح ر ۲ خ بستانی
ش دو درم ص عسل ل در تحریک باہ حب القلقل و نیموزن
تودری و نیموزن شقاقل و جہت بیماری مثانہ نیموزن تخم کاکنج
و دو دانگ وزن آن محلب مقشر و شش یک آن
عنب الثعلب و گویند ہلیون و حنظل۔

تنمیق الواو

بزر المرو بفتح میم و سکون راء مہملہ و واو مجہول ف
تخم مرو رشک ہ مروا و کنوچا طح ر خ تازہ و فربہ
مرغ مائل ش دو درم ص گلنار ل بزر کتان یا بزر قطونا۔

تنمیق الہاء

بزر الانجرہ بفتح ہمزہ و سکون نون و ضم جیم و فتح راء مہملہ و
خفاء ہا ف تخم کرسنہ ہ اٹنگن کی بیج طح ی ۳ گویند
ی ا خ فربہ ش از نیم مثقال تا سہ مثقال یا سہ درم ص کتیرا
ل حرف و قردمانا یا بزر کراث یا بزر جرجیر۔

بزر الخرفہ ع بسکون لام و ضم خاء معجمہ و سکون راء مہملہ
و فتح قاف و ہاء مہملہ تخم تورک ہ لونیا کی بیج ط ب ۳
ر ۲ خ فربہ ش پنج درم جہت پتہای حارہ بکوبند و شیرہ بگیرند
ص قند ل نصف وزن بزر قطونا۔

بزر الرطبہ ع بفتح راء مہملہ مشدد و طاء مہملہ و موحدہ و خفاء ہا ف
تخم اسپست و تخم زنجفہ طح ر ا خ زرد و فربہ ش از پنج درم
تا ہفت درم ل بزر اللفت۔

بزر الہوہ یونانی بضم ہا و فتح واو و اظہار ہاء ثانی ف تودری

برغسمہ ف بفتح اول و ثانی و سکون غین معجمہ و فتح سین مہملہ و میم
و خفاء ہا م سبزی باشد مانند ابریشم کہ در میان آب بہم رسد
و بزبان شیراز جل بک نامند ع طحلب ہ سوال و سوار۔

بزیچہ ف بضم اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و فتح جیم فارسی
و خفاء ہا م بزیچہ ع حلوان۔

بزیشہ ف بضم اول و کسر ثانی و تحتانی مجہول و فتح شین معجمہ و خفاء ہا
م کنجد ہ ل و تلی ص عسل ل روغن بادام۔

تنمیق التحتانی

بزر الجزر البری ع بسکون لام و فتح جیم و زاء معجمہ ثانی
و ضم راء مہملہ ثانی و سکون لام و فتح موحدہ و کسر راء مہملہ مشددہ
ثالث و سکون تحتانی م دوقو ف تخم گزر صحرائی۔

بزر الجزر البستانی ع بسکون لام و فتح جیم و زاء معجمہ ثانی و ضم
راء مہملہ ثانی و سکون لام ثانی و ضم موحدہ ثانی و سکون سین مہملہ
با فوقانی و الف و کسر نون ف تخم زردک ہ گاجر کی بیج ش یکدرم۔

بزر الحندقوقی ع بفتح حاء مہملہ و گویند خاء معجمہ و سکون نون و فتح
دال مہملہ و ضم قاف و سکون واو و کسر قاف ثانی و تحتانی ف تخم اندوقو
طح ے خ فربہ سبز ش نیم درم جہت گزیدن جانوران
ص کتیرا کہ معرب آن کثیرا است کہ بہندی کاکرند نامند ل شیلم

بزر الخبازی و بزر الخطمی ع بسکون لام و فتح خاء معجمہ

قاف وفتح نیز وسکون تحتانی وسین مہملہ ثانی ف تخم تره تیزک۔

تمنیق الضاد المعجمہ

بزر الحماض۔ ع بفتح حا مہملہ وسیم مشددہ والف وضاد معجمہ ف تخم ترشاک چوکی کہ بیخ طب ی ۲ خ فربہ وسیاہ مائل بسرخی ش ۱ درم ص تخم زبانہ یا کرفس ل تخم لسان الحمل۔

تمنیق الطاء المہملہ

بزر الطط۔ ع بفتح سیم وسکون طا مہملہ م حب القلقل ف انار دانہ وشتی طط در ۲ گرم وتر ص سکنجبین۔

تمنیق الغین المعجمہ

بزغ۔ ف بفتح اول وثانی وسکون غین معجمہ م وزغ ومکل وبک وغوک ع ضفدع۔

تمنیق القاف

بزاق۔ ع بضم اول وثانی والف وقاف م لعاب دہن و ریق ه الا

بزر السرمق۔ ع بکسر سین مہملہ وفتح نیز وسکون را مہملہ وفتح سیم وسکون قاف ن تخم قطف تہ بیخ طامع ح ب ی اگوبند ح۔

بزر السلق۔ ع بفتح سین مہملہ مشدد وسکون لام وقاف ف تخم چغندر طب ص سکنجبین ل تخم خطمی۔

تمنیق الکاف

بزرک۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح را مہملہ وسکون کاف ع بزرکتان ه السبی۔

برسک۔ ف بضم اول وکسر ثانی وسکون سین مہملہ ع عدس ه سودہ

بزک۔ ف بضم اول وفتح ثانی جانوریست سیاہ رنگ کہ لوش میباشد و بیشتر در کنار آب و بر سر درخت نیز نشیند و آواز بلند کند۔

تمنیق اللام

بزر البصل۔ ع بسکون لام وفتح موحدہ وصاد مہملہ وسکون لام ثانی ف تخم پیاز طح ی ش ۱ تا ۲ درم ل بضم وزن کا تخم ثلغم و بضم وزن تخم اسپست و دو وزن تخم گندنا و یکوزن بضم تخ

بزر الفجل۔ ع بسکون لام وضم فا وسکون جیم ف تخم ترب ه معلی کے بیخ طح ۳ ی ۲ ق مقوی مبہی خ فربہ ش ۱ تا ۲ درم ص کشنیز با بستان فشکل حب الرشاد۔

بزر لسان الحمل۔ ع بکسر را مہملہ ولام وفتح سین مہملہ والف وضم نون وسکون لام ثانی وفتح حا مہملہ وسیم ف بار تنگ ه خوب کلان طب ی خ فربہ سیاہ سرخی مائل ش ۲ درم ص عسل ل تخم حاض بستانی۔

تمنیق المیم

بزر المحمحم۔ ع بضم ہر دو حا معجمہ وسکون ہر دو میم ف غنقرک وگویند حب القلقل ست واللہ اعلم۔

بزر النمام۔ ع بفتح نون ومیم مشددہ والف ومیم ثانی ف تخم سینبرہ برفان کہ بیخ خ سیاہ بستانی ش ۲ تا ۳ درم ص کتیرا ل تخم کتان وبادرنجبویہ۔

تمنیق النون

بزر الریحان۔ ع بفتح را مہملہ مشدد ثانی وسکون تحتانی وفتح حا مہملہ بالف ونون ف تخم ریحان طح ی گویند مع گویچ ب ق قابض خ سیاہ فربہ کوچک خوشبوی ش ۱ تا ۲ مثقال با آب سرو یا گلاب ص مرزنگوش ل بلور نجبویہ و بزر الورد

بزر الکتان۔ ع بسکون لام وفتح کاف با فوقانی

ف تخم بنج ہ اجوین خراسانی ط سیاہ او ب ی ۳ سفید او
ب ۳ ی ۲ ق قابض حابس خون و حیض خ سفید و بعدہ سرخ
ش از یکدانگ تا دو دانگ ص عسل و قی کردن بآب گرم و
روغن و عسل ل افیون یا لفاح و خشخاش۔

بزر الرازیانج۔ ع با راء مہملہ مشدد و الف و سکون زاء معجمہ
با تحتانی و الف ثانی و فتح نون ف تخم بادیان ہ سونف
کی بیج ل انیسون و تخم شبت و ربع آن رازیانہ و انجرہ۔

بزر الکاکنج۔ ع بسکون لام با کاف و الف و سکون کاف
ثانی و فتح نون ف تخم عروسک در پردہ۔

بزغنج۔ ف بضم اول و سکون ثانی و ضم غین معجمہ و سکون
نون گویند کہ درخت پستہ یکسالہ میوہ یا مغز بار آورد و یکسال
بی مغز و آن مغز دار را پستہ گویند و بی مغز را باین نام خوانند۔

تنمیق الخاء المعجمہ

بزر الاسفاناخ۔ ع بسکون لام و کسر ہمزہ و سکون سین مہملہ
و فتح فا با نون و الف و خاء معجمہ ہ تخم ساگ پالک ط ب
ر خ مائل بسرخی ش یکدرم ص طین مختوم۔

بزر البطیخ۔ ع بسکون لام و کسر موحدہ و طاء مہملہ مشدد و
سکون تحتانی ف تخم خربزہ ط ح ر و گویند ی ا ق خشک او
مفتت مغثی و مقی خ شیرین ش دو درم تا پنجدرم ص عسل و
بادیان و سرکہ و آب انار ترش ل چلغوزہ۔

تنمیق الدال المہملہ

بزر الرشاد۔ بفتح راء مہملہ مشددہ با شین معجمہ و الف و دال
مہملہ ع حب الرشاد ف تخم ترہ تیزک ہ ہالون کی بیج۔

بزر القثد۔ ع بسکون لام و فتح قاف و مثلثہ و دال مہملہ
ف تخم خیار بالنگ ہ کھیرے کی بیج ط ب ر خ فربہ ماخوذ از خیار
ش از پنجدرم تا دہ درم ص کتیرا یا سکنجبین ل تخم خیارزہ۔

بزر الورد۔ ع بسکون لام و فتح واو و سکون راء مہملہ و دال
مہملہ ف تخم گل کہ زر گویند و آن زردیست کہ میانہ گل است
ط ب ی ق قابض و حابس خون خ ماخوذ از گل فارسی
ش دو درم ص کتیرا و انیسون ل صمغ عربی۔

تنمیق الراء المہملہ

بزر الجرجیر۔ ع بسکون لام و کسر جیم و سکون راء مہملہ و کسر جیم
ثانی و سکون تحتانی و راء مہملہ ثانی ف تخم کہترک ہ ترمرا ط
ج ی ۳ گویند ۲ ق مقی مبہی مغثی خ بستانی ش دو مثقال ص
کتیرا ل خردل یا تخم انجرہ یا خصی الثعلب یا بوزن آن تخم گندنا۔

بزر الجزر۔ ع بسکون لام و فتح جیم و زاء معجمہ ف تخم زردک ق مدر و مغثی و مقی

بزر العصفر۔ ع بسکون لام و فتح عین مہملہ و سکون
صاد مہملہ و فا و راء مہملہ ف خسکدانہ ہ گوکھرو کسینہ پاکر کے بیج۔

تنمیق الزاء المعجمہ

بزباز۔ ع بفتح اول و سکون زاء معجمہ با موحدہ ثانی و الف
و زاء معجمہ ثانی م بسباسہ ہ جاوتری۔

تنمیق السین المہملہ

بزر الخس۔ بسکون لام و فتح خاء معجمہ و سکون سین مہملہ ف
تخم کاہو ط ب ی خ سیاہ فربہ بستانی ش از یکدرم
تا دو درم ص مصطگی ل دم الاخوین۔

بزر بلاسقیس بضم موحدہ و کسر نیز و لام و الف و فتح سین مہملہ و کسر

بروتی - ہ بضم اول وثانی وسکون واو وکسر فوقانی م پکھان بید -

تنسیق الزاء المعجمہ وتنمیق الالف

بزر القثا - ع بفتح اول وسکون زاء معجمہ وضم راء مہملہ وسکون لام وفتح قاف با مثلثہ والف ف تخم خیارہ ککڑی کی بیج ط ب ر خ فربہ ص سکنجبین ل تخم بادرنگ -

بزر الہندبا - ع بکسر ہا وسکون نون وضم دال مہملہ وموحدہ والف ف تخم کاسنی ط مع اح ب ی ۳ خ سیاہ فربہ بستانی ش دو درم تا سہ درم ص سکنجبین -

بزر بقلۃ الحمقا - ع بکسر راء مہملہ وفتح موحدہ ثانی وسکون قاف وفتح لام وضم فوقانی وسکون لام ثانی وحاء مہملہ وفتح میم وقاف ف تخم توزک وخرفہ ہ لونیا کی بیج -

بزر قطونا - ع بفتح اول وسکون زاء معجمہ وکسر راء مہملہ وضم قاف وطاء مہملہ وسکون واو ونون ف بنگوہ اسبغول ط ب ر ۲ گویند ۳ گویند مع ر ی ۴ ق ساوع خ سرخ سیاہی مائل فربہ گران کہ در آب فرو رود ش از دو درم تا سہ درم ص کتیرا ل حب السفرجل یا تخم لسان الحمل یا بزر المرو ودر قبض تخم خرفہ -

تنمیق الموحدہ

بزر السداب - ع بضم راء مہملہ وضم سین مہملہ مشدد ودال مہملہ مشدد والف وسکون موحدہ ثانی ف تخم سداب ط ح ی ۳ خ سیاہ فربہ ش یکدرم تا دو درم جہت فواق بلغمی ص انار میخوش وبہ شیرین وکتیرا یا عسل ل سداب -

بزر القنب - ع بفتح اول وزاء معجمہ وضم راء مہملہ وسکون لام ونیز قاف وسکون نون مشددہ وموحدہ ف شہدانہ وتخم بنگ ہ بجیا کی بیج ط ۳ سرد وخشک ص خشخاش وسکنجبین

بزر الکرنب - ع بسکون لام وفتح کاف وسکون راء مہملہ وفتح نون ف تخم کلم ط ح ی خ تازہ فربہ -

تنمیق الفوقانی

بزر الشبت - ع بکسر شین معجمہ مشدد وموحدہ وسکون فوقانی ف تخم شبت ہ سوئی کے بیج ط ح ی ۲ گویند مع ق منقی مقی خ فربہ ش دو درم ص عسل ل دو وزن آن شبت -

بزر الفنجنکشت - ع بسکون لام وفتح فا وسکون نون وفتح جیم عربی وسکون نون ثانی وضم کاف فارسی وسکون شین معجمہ وتحتانی ہ سنبھالو کے بیج ط ح ی ۲ گویند ۳ ر خ فربہ ش دو درم ص شیر بز -

بزر اللفت - ع بکسر لام مشدد وسکون قاف ف تخم شلغم ط ح ر خ سرخ فربہ ش دو درم ص بزر البطیخ ل بزر الرطب یا تخم جزر دو وزن او -

تنمیق المثلثہ

بزر الکراث - ع بضم کاف وراء مہملہ مشددہ والف ومثلثہ ف تخم گندنا ط ح ی ۳ گویند ۲ وآن بعینہ بکنجد ماند بسیار سیاہ خ شامی تازہ فربہ ش از یکدرم تا دو درم ص عسل ل جرجیر

بزر الکشوث - ع بضم کاف وشین معجمہ وسکون واو با مثلثہ امربیل کی بیج ط مع اح ب ی ۳ خ فربہ ش دو درم ص عسل ل بزر ہندبا یا چہار دانگ وزن آن افسنتین -

تنمیق الجیم

بزر البنج - ع بسکون لام وفتح موحدہ وسکون نون وجیم

ہرغول بفتح اول وسکون ثانی وضم غین معجمہ وسکون واو ودال مہملہ ف گندم ہرگیہون گویند طرد اگرم دور ۲ ی دور ۳ مع۔

تنمیق المیم

برقوم بفتح اول وسکون ثانی وضم فوقانی وسکون واو وسیم ف خرمای خشک کہ بیکدیگر نمی چسپد م خرمای ہیرون۔

بردوسلام ع بفتح اول وسکون ثانی وضم دال مہملہ وفتح واو وسین مہملہ والام والف وضم سیم م سنون ف ورق بادرنگ

برشوم بفتح اول وضم ثانی وسکون ثانی وضم شین معجمہ وسکون واو وسیم بلغت اہل نجد ع قصب ف نے۔

برم ع بفتح اول وثانی م شگوفۂ درخت مغیلان۔

برندکام ف بکسر اول وثانی وسکون نون ودال مہملہ باکاف والف وسیم م بابونہ گاؤ۔

تنمیق النون

برسان ف بفتح اول وسکون ثانی باسین مہملہ والف ونون م نوعی از دوشاب خوشبو۔

برسن بکسر اول وسکون ثانی وضم سین مہملہ ف پنبہ۔

برنان ہ بفتح اول وسکون ثانی بانون والف م شجریست کہ در ہند و دیار اجمیر انرا تسبیح سازند۔

تنمیق الواو

برشیاندار و بفتح اول وسکون ثانی وکسر شین معجمہ وتحتانی والف وخفاء ونون بادال مہملہ والف فانی وضم را مہملہ وسکون واو وم عصی الراعی مط ب ۲ ی ۳ گویند رص بسدل عنب الثعلب یا لسان الحمل یا نیموزن آن خرفہ۔

تنمیق الطاء

بربستہ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ ثانی وسکون سین مہملہ وفتح فوقانی وخفاء ہا ع جماد و ہر چیز بفیزاید منجو باشد

بردہ ہ بکسر اول وسکون ثانی ودال مہملہ وبا بعدی ہ ہندیست۔

برہوہ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم ہا واو مجہول وہا م صابون مط ۳ گرم وخشک وگویند رافع قولنج ومخرج کرم معدہ وروہ

بریزہ ف بکسر اول وثانی وتحتانی مجہول وفتح زا معجمہ وخفاء ہا صمغی ست شبیہ بمصطکی وسک وخشک بود و مانند عسل صاف ویتزلو باشد م بازدہ برنجاوگندہ بیروزہ ص روغن بنفشہ کہ بخیج

تنمیق التحتانی

بروسی ع بفتح اول وسکون ثانی وکسر دال مہملہ وسکون یاسے تحتانیہ م لوخ کہ در مجمع می اندازند ودر معرز وکاغذ سازند

ف نگ ہ تیزاب مط ب ی ۲ ق مبغف بزبان فارسی آبکوہ ازخرہای لطیف کہ آنرا سنگ نشنگ نیز خوانند وظرف سنگی۔

برطانیقی بفتح اول وسکون ثانی وطا مہملہ والف وکسر نون و سکون تحتانی وکسر فاف ف بستان افروز وتاج خروس تاسرابی

برعوثی بفتح اول وسکون ثانی وضم عین مہملہ وسکون واو وکسر مثلثہ ع برز قطونا ہ اسبغول۔

برنبھتی ہ بفتح اول وثانی وخفاء نون وکسر موحدہ ثانی وہا م زرنب

برنج کابلی ع بفتح اول وثانی وسکون نون وجیم وکاف والف وضم موحدہ ثانی وکسر لام یاف برنگ ہ بای بونگ مط ای ۲ ق قابض وقاطع دیدان م کوچک سرخی مائل سہ شش دہ درم باشیر تازہ ص کبر ال تدرس یا دو وزن آن قنبیل۔

والف ثانی ونون ف بدسکان ل کشت برکشت۔

بڈلون۔ ہ بکسر اول وسکون ثانی ہندی وضم لام وسکون واو ونون ف نمک سیاہ ط ح۔

بدلیون۔ سریانی بفتح اول وسکون ثانی وکسر لام وضم تحتانی وسکون واو م مقل ہ گوگل۔

تنسیق الراء المہملہ وتنمیق الالف

برنا۔ بفتح اول وسکون ثانی ونون والف م حنا۔

برنج مکڑا۔ ہ بکسر اول وفتح ثانی وسکون نون وکسر جیم وفتح میم وسکون کاف با راء مہملہ ثانی م چاول جہرا وادری کہ خودروست۔

برہٹیا۔ ہ بکسر اول وفتح ثانی وسکون ہا وفتح فوقانی ہندی وتحتانی م کٹائی بزرگ

بربلیا بفتح اول وسکون راء مہملہ وکسر ہا وسکون لام تحتانی ع رازیانہ ہ سونف۔

تنمیق الموحدۃ الفارسی

برنجاسپ۔ ف بکسر اول وفتح ثانی وسکون نون با جیم والف وسکون سین مہملہ وبا موحدۂ فارسی م بوی مادران۔

تنمیق الفوقانی

برغشت۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح غین معجمہ وسکون سین مہملہ با شین معجمہ وفوقانی م گیاہیست سبز کہ مانند اسپناخ ست آنرا داخل آش سازند وخودرو بود وآنرا شبرند نیز گویند وبیشتر در زراعت گندم ودیگر غلات وکنار جوی آب بروید۔

تنمیق الدال المہملہ

برچھہ کند۔ ہ بکسر اول وثانی وسکون جیم فارسی واظہار ہاء ہندی وفتح کاف وسکون نون وفتح دال مہملہ م پندالو۔

تنمیق الراء المہملہ

برّ۔ ع بضم اول وسکون ثانی وراء مہملہ مشدد ف گندم ہ گیہون۔

بڑ۔ ہ بکسر اول وسکون ثانی ہندی شجر معروف ہندیست ع ذات الذوائب میخوانند

تنمیق الفاء

برچاف۔ ف بضم اول وسکون ثانی با جیم فارسی والف وفا م غلہ جلاب وملک۔

برنجاسف بکسر اول وفتح ثانی وسکون نون وجیم والف وسین مہملہ وفا ع قیصوم ف برتراسک بوی مادران کہ قسمی از افسنتین ست ہ گندہ مار۔

تنمیق القاف

برقوق۔ بفتح اول وسکون ثانی وضم قاف وسکون واو وقاف ثانی ف مشمش ہ خوبانی۔

برواق۔ بفتح اول وسکون ثانی وفتح واو وسکون الف وقاف ف گیاہ سریش۔

تنمیق الکاف

برتاسک۔ ف بفتح اول وسکون ثانی با فوقانی والف وفتح سین مہملہ م برنجاسف۔

برنجمشک ف بفتح اول وثانی وسکون نون وجیم وکسر میم وسکون شین معجمہ وکاف م بالنگو۔

بروشک۔ ف بضم اول وثانی وسکون واو وفتح شین معجمہ م خاکہ

تنمیق الکاف الفارسی

برنگ بفتح اول وثانی وسکون نون وکاف فارسی ع برنج کابلی۔

تنمیق اللام

تنمیق اللام

بجال ـ ف بضم اول و فتح جیم و الف م اخگر ـ

تنمیق المیم

بجم بضم اول و سکون ثانی و میم ع ثمرۃ الطرفاف گز مازو ہ مائیں

تنمیق الطاء الھندی

بجر کندہ ـ ھ بفتح اول و ثانی مشددہ و سکون راء مہملہ و فتح کاف فارسی و خفاء نون و دال مہملہ م سوزن ـ

تنسیق الخاء المعجمہ و تنمیق الفوقانی

بختجات ـ یونانی بفتح اول و سکون خاء معجمہ و فتح فوقانی با جیم و الف و فوقانی ثانی ف کشتہ ہ رت سکا ـ

تنمیق الراء المھملہ

بخور ـ ف بضم اول و ثانی و سکون واو و راء مہملہ م عسل لبنی ع میعہ سائلہ ہ سلارس ص مصطگی ل روغن یاسمین ـ

تنمیق المیم

بخسم ـ ف بفتح اول و سکون ثانی و ضم سین مہملہ شیر بنی معتبر کہ از گندم و ارزن و حبوبات دیگر سازند ـ

بخور مریم ـ ع بضم اول و ثانی و سکون واو و کسر راء مہملہ و فتح میم و سکون راء مہملہ ثانی و فتح تحتانی و سکون میم ثانی م شجرۂ مریم کہ بیخ آن ارطنیثا ست و آن نوعی از اشنان است طح ی ۳ گویند ۲ ق مقطع محلل خ تر و تازہ ص فی وحقتہ ل کندش ش تا نیم درہم ست

تنمیق الطاء

بختہ ـ بفتح اول و سکون ثانی و فتح فوقانی و خفاء ہا م گوسپند و بز سہ سالہ ع ضان و غنم ھ بھیڑ ـ

بخیلہ ـ ف بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و فتح لام و خفاء ہا م خرفہ ـ

تنسیق الدال المھملہ و تنمیق الالف

بدہارا ـ ہ بکسر اول و فتح دال مہملہ و خفاء ہا و الف و راء مہملہ و الف ثانی دوای ہندی ست طح ق ملین ـ

تنمیق الجیم

بدیج ـ ف بفتح اول و تیز ضم اول و کسر ثانی و سکون تحتانی ع ہلیلہ ص عناب و سپستان ل عفص و ناسپال ـ

تنمیق الدال المھملہ

بداری کندہ ـ ہ بکسر اول و فتح ثانی و الف و کسر راء مہملہ و سکون تحتانی دوای ہندیست ـ

تنمیق الکاف

بدبدک و بدک ـ ف بضم ہر دو موحدہ و سکون دال مہملہ اول و فتح دال مہملہ ثانی در لغت اول و ضم اول و فتح ثانی در لغت ثانی ع ہدہد ـ

تنمیق اللام

بدہل ـ ہ بفتح اول و سکون دال مہملہ ہندی و فتح ہا و سکون لام م میوۂ ہندی میخوش ست بشکل بہ و پر تخم طح ـ

تنمیق المیم

بدم ـ ف بفتح اول و سکون ثانی و میم شگوفہ درخت مغیلان ل بید مشک گویند مقوی دل و معدہ و معین باہ ہست

تنمیق النون

بداسقان ـ یونانی بفتح اول و ثانی و الف و فتح سین مہملہ و قاف

تنمیق التحتانی

بابا ری - سُریانی بھرو و موحدہ و ہر دو الف و کسر راء مہملہ مہملہ و سکون تحتانی ف فلفل سیاہ ہ کالی مرچ -

بابچی - ہ بسکون موحدہ ثانی و کسر جیم فارسی ہم بادروج -

باجی - ہ بموحدہ و الف و کسر جیم و سکون تحتانی ع البقر ف شورہ چنانچہ در ترقیم الالف تنمیق الراء المہملہ ذکر یافتہ -

بادنجان دشتی - ف بکسر دال مہملہ و سکون نون و فتح جیم و الف و کسر نون ثانی و فتح دال مہملہ ثانی و سکون شین معجمہ و کسر فوقانی ہ کٹائی بزرگ -

بارہی - ہ بموحدہ و الف و سکون راء مہملہ و کسر ہاء مہملہ و یاء تحتانی م ع جدوار ہ نربسی -

باقلای قبطی - بکسر قاف بالام و الف و کسر تحتانی و قاف ثانی و سکون موحدہ و کسر طاء مہملہ م جامسہ -

باقلای مصری - بکسر میم و سکون صاد مہملہ و کسر راء مہملہ م دمن

تنسیق الباء الموحدہ و تنمیق الالف

ببغا - ع بفتح اول و سکون موحدہ ثانی با غین معجمہ و الف ف طوطا ہ توتا و سوا -

تنمیق الراء المہملہ

ببر - ف بفتح اول و ثانی و سکون راء مہملہ م جانور صحرائی شبیہ بگربہ کہ دم ندارد و دراز پوستش پوستین سازند و آنرا ببر نیز نامند

تنمیق اللام

ببول - ہ بفتح اول و ضم موحدہ ثانی و سکون واو و لام ف درخت مغیلان م کیکر -

تنمیق الطاء

بیرالہ - یونانی بضم اول و سکون ثانی و راء مہملہ و الف و فتح لام و خفاء ہا م زراوند طویل -

تنسیق التاء الفوقانی و تنمیق الالف

بتہوا - ہ بفتح اول و ضم ثانی و اظہار ہا و واو و الف ع قطف و سرق

تنمیق الباء الموحدہ

بتلاب - ف بضم اول و کسر نیز و سکون ثانی بالام و الف و موحدہ ثانی م گل خرما و آنرا کوزہ مخ نیز خوانند -

تنمیق العین المہملہ

بتبع - ع بضم اول و سکون ثانی و عین مہملہ ف شراب مست کنندہ -

تنسیق الجیم و تنمیق الالف

بجورا - ہ بکسر اول و فتح جیم و سکون واو و راء مہملہ و الف ع اترج -

تنمیق الجیم الفارسی

بچ - ہ بفتح اول و سکون ثانی ع بج طح او بفتح اول و سکون جیم ف پالایش آب و شراب و امثال آن و بضم اول ف بز و بکسر اول ف برنج -

تنمیق الراء المہملہ

بجیسار - ہ بکسر اول و فتح ثانی و سکون تحتانی و سین مہملہ و الف و راء مہملہ م درخت ہندیست -

تنمیق الکاف الفارسی

بجربہانگ - ہ بفتح اول و ثانی مشدد و سکون راء مہملہ و موحدہ ثانی و اظہار ہا و الف و خفاء نون و کاف فارسی م تنباکو ط ح ی ۴ ق مخدر مفتح ص شیر

ہ بجورا و نیز بارورنگ۔

بای برنگ ۔ ہ بموحدہ والف وکسر تحتانی ومہملہ ثانے وفتح راء مہملہ وخفا نون وکاف فارسی ف برنگ کابلی۔

تنمیق اللام

بالکل ف بموحدہ والف وفتح کاف فارسی وسکون لام م آب خیگرم۔

بال ۔ ف نوعی از ماہی بزرگ کہ در دریای فرنگ بہم رسد و خساد لسیار کند و گوشتش خوش مزہ بود ع مار السل ودل۔

تنمیق المیم

بادام ۔ ف بموحدہ والف ودال مہملہ والف ثانی ومیم صاد۔

تنمیق النون ۔

بانگان ۔ ف بکسر فوقانے وسکون نون باکاف فارسی والف ونون ثانے م بادنجان ہ بنگن وبھانٹا۔

بادنجان ۔ ف بکسر دال مہملہ وسکون نون باجیم والف م بنگن وبھانٹا طرح ی ۲ ق مجفف مخ شیرین تازہ ص روغنہا۔

بادیان ۔ ف ھ سونف۔

بارتغاریون ۔ یونانی بموحدہ فارسی والف وکسر راء مہملہ وسکون سین مہملہ باطار مہملہ والف ثانی وکسر راء مہملہ ثانی وضم تحتانی وسکون واو ونون م نوعی از رعی الحمام

بارن ۔ بفتح راء مہملہ پوست پنبہ م نرمہ۔

بان ۔ ف بموحدہ والف ہ بکاین طرح ی ۲ ق مجلی ملین ش یکدرم ص رازیانہ ل حب آن دو مانگ وشیرزن سلیخہ یا دہ یک وزن آن بسہاسہ۔

تنمیق الواو

باتو ۔ ف بموحدہ والف مضم فوقانی وسکون واو م وند ع حب السلاطین ہ جمال گوٹہ وتربچہ را نیز گویند۔

بارو ۔ ہ بموحدہ والف مضم راء مہملہ وسکون واو ع رمل ف ریگ ملتب

باشوف بموحدہ والف مضم شین معجمہ واو مجہول م چلپاسہ۔

بالنگو ۔ بموحدہ والف وفتح لام وسکون نون وضم کاف فارسی وواو م بادرنبویہ۔

تنمیق الھاء

بابلہ ۔ بضم موحدہ ثانی وفتح لام وخفا ہاء ہم سیہ سایلہ ہ سلاری

بابوسہ ۔ بموحدہ والف وضم موحدہ ثانی وسکون واو وفتح سین مہملہ وخفا ہاء کوچل

بابونہ ۔ بموحدہ والف وضم موحدہ ثانی وسکون واو وفتح نون م اقحوان ہ مرہٹی۔

باھہ ف بفتح خفا وہم م سنگ پشت ہ کچھوا۔

بادرنجبویہ ۔ ع بموحدہ والف وسکون دال مہملہ وفتح راء مہملہ وسکون نون وفتح جیم وضم موحدہ ثانی وواو مجہول وفتح تحتانی م بادرنبویہ وبادرنگ وترنجان وبقولہ اترجیہ نیز گویند ف

بالنگوہ رام تلسی طرح ی ۲ ملطف محلل مقوی دماغ وحدہ مفرح دل ومسہل سودا خ تازہ ش از آب ادبیت ورم خشکی دو مثقال گویند ہ م ص صمغ عربی بارسیاس ل بوزن او ابریشم وچہار وزن او پوست اترج یا تخم اترج۔

بادرونہ ۔ ف بموحدہ والف وسکون دال مہملہ وضم راء مہملہ وسکون واو وفتح نون م بادرنبویہ۔

بالوایہ ف بموحدہ والف وسکون لام وفتح واو والف وفتح تحتانی وخفا ہاء م پستوک۔

وسکون واو وجیم نوعی از ریحان ست که در کوهها میروید ف
تره خراسانی ه بابری و بابچی که تلسی جنگلی ست طح ای ۲
محلل و مقوی و مفرح دل و حابس دم خ خوشبو و تازه باشد
ش از تخم او دو درم ص بقلة الزهرا ل مرزنجوش بابادرنجبویه
بادنج بموحده والف وکسر دال مهمله والف وفتح نون وسکون جیم
ف جوز هندی و نارگیل ه ناریل و کهوپره
بارج ف بموحده والف وفتح راء مهمله م سک انگور

تنمیق الجیم الفارسی

باغج ف بموحده والف وفتح غین معجمه وسکون جیم فارسی م انگور نیم پخته

تنمیق الدال المهمله

بادآورد ف بسکون دال مهمله و مد همزه وفتح واو وسکون
راء مهمله و دال مهمله ثانی ع شوکة البیضاء ه دهماما و جوانسا
طح ی اگویند ب ابیخ او ب ی ۲ ق مجفف خ سفید ورق
تازه ش یکدرم و نیم ص افسنتین یا تخم کاهو ل شاهترج
باراهی کند ه بموحده والف و راء مهمله والف ثانی وکسر ها
وسکون تحتانی وفتح کاف وخفاء نون و دال مهمله و بدون ها
باراے کند نیز آمده م بیخی ست هندی
بارزد ع بموحده والف و راء مهمله وفتح زاء معجمه وسکون دال م قنه
ف بیرزد هر بریجا طح ۳ ی ۲
بارود سریانی بموحده والف وضم راء مهمله وخفاء واو بادال ف نمک چینی

تنمیق الراء المهمله

بابسر بموحده والف وفتح موحده ثانی وفتح سین مهمله وسکون
راء مهمله ف برگ سناء مکی

تنمیق السین المهمله

بابلس بسکون موحده ثانی وفتح لام وسکون سین مهمله م خشخاش
بالنس هر بموحده والف وخفاء نون و سین مهمله ف
نے طب ق بلین
باسبوس ف بسکون سین مهمله وضم موحده وسکون واو م مرزنگوش
باطس یونانی بموحده والف وکسر طاء مهمله وسکون سین
مهمله ع علیق و بضم طاء مهمله م بالنگ ه توت و بجورا
بالوس ف بموحده والف بضم لام وسکون واو و سین مهمله م کافور سحوق
بالتس ف بموحده والف وضم فوقانی م ترنج

تنمیق الطاء المهمله

باط باط بسکون هر دو طاء مهمله ه ارهر که غله ایست مشهور

تنمیق القاف

باروق بموحده والف وضم راء مهمله وسکون واو و قاف
ف سفیده قلعی ه بنگ

تنمیق الکاف

بانک ف بفتح نون وسکون کاف ع حب البان

تنمیق الکاف الفارسی

بادرنگ ف بموحده وسکون دال مهمله وفتح راء مهمله وسکون نون
وکاف فارسی م نوعی از خیار و ترنج
بارتنگ ف بموحده والف وسکون راء مهمله وفتح فوقانی و
وسکون نون وکاف فارسی ع لسان الحمل
بالنگ ف بموحده والف وفتح لام وسکون نون وکاف
فارسی م نوعی از ترنج ست که بغایت نازک و شیرین با

فارسی ف شنگرف ل شادنج و مرداسنگ و سفید آب۔

تنمیق العین المهمله

ایدع۔ رومی بفتح اول و سکون ثانی و فتح دال مهمله و سکون عین مهمله ع دم الاخوین ف خون سیاوشان ه بیرادکھی و گویند زعفران۔

تنمیق اللام

ایل۔ ع بکسر اول و فتح ثانی مشدده ف گوسفند و گاو کوهی و گویند گوزن خ زرد رنگ که بکنار چشمه ها و رودها و صحراها گردد۔

تنمیق النون

ایرسون۔ ف بکسر اول و سکون ثانی و راء مهمله و ضم سین مهمله و سکون واو و نون ع طلق ف برفک ه ابهرک۔

ایرفیون۔ بکسر اول و سکون ثانی و فتح راء مهمله و فاء و ضم تحتانی و سکون واو ف بنفشه۔

ایرقان۔ بکسر اول و سکون ثانی و راء مهمله با قاف و الف م حنا ص کتیرا و لعاب بزر قطونا ل روغن مرزنجوش۔

ایرن۔ بفتح اول و سکون ثانی و فتح راء مهمله ف دوغ۔

ایرون۔ بفتح اول و سکون ثانی و ضم راء مهمله و سکون واو ف گوگرد زرد ل روغن سداب و مغز گردگان۔

ایقاقین۔ بفتح اول و سکون ثانی و قاف و الف و کسر قاف ثانی و سکون تحتانی ع عود ص سکنجبین و کافور و گلاب۔

ایمقان۔ بفتح اول و سکون ثانی و ضم ها با قاف و الف م جیر بیابانی ه جنگلی ترمرا۔

ترقیم الباء الموحده و تنسیق الالف مع التنمیق الالف

باجرا۔ ه بموحده و الف و سکون جیم و فتح راء مهمله و الف غله ایست مشهور ف کاورس۔

بادروا۔ بموحده و الف و سکون دال مهمله و فتح راء مهمله و واو مهمله و الف م بیرزد ه بریجا۔

باقلا۔ ع بموحده و الف و کسر قاف با لام و الف ه باکلا و دال ط ح ب مع و گویند ب ای ۲ و قسمی ست هندی که او را سیم گویند ق قابض منضج محلل مبهی خ فربه بزرگ خشک ش دو درم ص صعتر ل ماش۔

بالا۔ ه بموحده و الف و لام الف مشهور بیخ کانڈل که از و خسخانه سازند و بر بالا را نیز گویند۔

بانجه ککوڑا۔ ه بموحده و الف و خفاء نون و فتح جیم و اظهار هاء هندی و فتح کاف اول و ضم کاف ثانی و واو مجهول و راء مهمله هندی و الف فانے دواء هندی ست۔

بانسا۔ ه بموحده و الف و خفاء نون و سین مهمله و الف ثانی م اڑوسا۔

تنمیق الفوقانی

باردست۔ بسکون راء مهمله و فتح دال مهمله و سکون سین مهمله و فوقانی م آبنوس۔

تنمیق الجیم

بابونج۔ ع بموحده و الف و ضم موحده ثانی و سکون واو و فتح نون و سکون جیم ف بابونه ه مرهتی و سونهل ط ح ی ا ق ملطف محلل مفتح خ بزرگ زرد گل ش یکقبضه و گویند سه مثقال ص عسل یا روغن گل ل برنجاسف و یا اکلیل الملک۔

بادروج۔ ع بموحده و الف و دال مهمله ساکنه و ضم راء مهمله

مجهول وفتح لام ثانی وکسر جیم وفتح همزه وسکون سین مهمله وفتح واو وسکون دال مهمله ف هلیله سیاه هر زنگی هڑ طب ای ۲ ق مسهل خ هندی ش از جرم او یکدرم تا دو درم ودر مطبوخ از هفت درم تا ده درم ص عسل گویند روغن زرد ل هلیله کابلی ودر قبض نصف وزن مازو وخمس آن تخم مورد۔

تنمیق الراء المهمله

اهر ف بفتح اول وسکون ثانی وراء مهمله م درخت لسان العصافیر

اهلیلج اصفر ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر لام وتحتانی مجهول وفتح لام ثانی وکسر جیم وفتح همزه وسکون صاد مهمله وفتح فاء ف هلیله زرد ه هڑ زنگی طب ای ۲ مسهل صفرا ومقوی دل ومعده خ فربه ش از جرم او سه درم تا پنجدرم ودر مطبوخ از هفت درم تا ده درم وتا بیست درم ص قند یا ترنجبین بآب گرم یا عناب ل پوست انار۔

اهمر ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وراء مهمله م شغال۔

تنمیق الطاء المهمله

اهلال القسط بکسر اول وسکون ثانی بالام والف وضم لام ثانی وسکون لام ثالث وضم قاف وسکون سین مهمله وطاء مهمله ف نوعی از بادرنجبویه است۔

تنمیق الکاف

آهک ف بمد اول وفتح ثانی وسکون کاف ه چونا ق مفرح وشسته او اکال۔

تنمیق التحتانی

اهلیلج کابلی بفتح اول وسکون ثانی وکسر لام وسکون تحتانی مجهول وفتح لام ثانی وکسر جیم با کاف والف وضم موحده وکسر لام ثالث ف هلیله کلان ه انبیا هڑ طب ی ا ق مسهل سودا خ فربه کلان وگران که در آب فرو رود ش پنجدرم تا ده درم ص عسل ل هلیله سیاه ونیم وزن آن آمله۔

آهوری ف بمد اول وضم ثانی وواو مجهول وکسر راء مهمله وسکون تحتانی م خردل ه رائی۔

تنسیق التحتانی وتنمیق الالف

ایرسا یونانی بکسر اول وسکون ثانی وراء مهمله وسین مهمله ف بیخ سوسن آسمانگونی برگل او رنگهای زرد وسفید وبنفش وآسمانگون آمیخته است وایرسا بمعنی قوس قزح است واین مشابه باوست طح ی ۲ ق منضج مفتح ملطف مدمل مجلی اوساخ قروح خ بیخ سیاه صلب بسیار گره خوشبو ش دو درم ص عسل یا ربوب حامضه ل دو دانگ وزن آن مازریون وسه وزن آن لبن العفاح یا گزمازک وگویند نیم وزن آن زراوند ودر درد سینه بوزن آن کتیرا که بشیره انجره سرشته باشند۔

ایلوا ه بکسر اول وثانی ومجهول وسکون لام وواو والف ع صبر ص مقل ازرق ومصطگی وزعفران ل حضض وتربد وسقمونیا

تنمیق الفوقانی

انخشت ف بفتح اول وضم ثانی وسکون خاء معجمه وضم شین معجمه وسکون فوقانی م زر وسیم ومس وآهن وروی وجیوه واسرب وارزیز وامثال آن ع فلز۔

تنمیق الراء المهمله

اینگر ه بکسر اول وسکون ثانی وخفاء نون وضم کاف

وسکون نون وجیم م سپستان ہ لسوڑا۔

اولنج۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح لام وسکون نون م اونچ۔

تنمیق الدال المہملہ

اودبھدر۔ ہ بفتح اول وسکون ثانی مجہول ودال مہملہ وکسر موحدہ واظہار ہا م بان کالون۔

اوسپیدہ۔ بضم اول وسکون ثانی وکسر سین مہملہ وموحدہ فارسی وتحتانی مجہول ف نوعی از نیلوفر ہندی طح ی۔

تنمیق الراء المہملہ

اوذر۔ یونانی بضم اول وسکون ثانی وفتح ذال معجمہ وسکون راء مہملہ ف آب ھم پانی وجل۔

اورس ف بضم اول وسکون ثانی راء مہملہ م گردگان وبادام وجوز ہندی وپستہ وامثال آن کہ مغز آن ضایع وتیرہ شدہ باشد۔

تنمیق الزای المعجمہ

اوزع بضم اول وسکون ثانی وزاء معجمہ ف مرغابی طح ر۔

تنمیق السین المہملہ

اوزس ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح زاء معجمہ وسکون سین مہملہ م سرو کوہی ع ابھل گویند۔

اوناغیس ف بفتح اول وسکون ثانی بانون والف وکسر نون ثانی وسکون تحتانی ف شگوفہ انار۔

تنمیق العین المہملہ

اوشنع ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح شین معجمہ وسکون عین مہملہ ف جانور سمور۔

تنمیق النون

اوواسالیون۔ یونانی بضم اول وسکون ثانی ونون وواو والف وسین مہملہ والف ثانی وکسر لام وضم تحتانی وسکون واو ثانی م کرفس کوہی۔

اوقطاریون۔ یونانی بفتح اول وسکون ثانی وفتح قاف وطاء مہملہ والف وکسر راء مہملہ وضم تحتانی وسکون واو ونون م عاقرقرحا۔

اوقیمن یونانی بفتح اول وسکون ثانی وفتح قاف وسکون تحتانی وفتح میم وسکون نون م بادرنج۔

آدیشن۔ ف بمد اول وکسر ثانی وتحتانی مجہول وفتح شین معجمہ ع صعتر وبزبان عراق کاکوتی وبگیلانی کنکتو وترکی کلیک اوتی خواننده ہ سائل مردا۔

تنمیق الھاء

اولیثہ۔ ف بمد اول وکسر ثانی وتحتانی مجہول وفتح شین معجمہ وخفا رہا م آویشن۔

تنمیق التحتانی

اورمالی واورمالی۔ یونانی بضم اول وسکون ثانی وراء مہملہ وبی راء مہملہ بیز وسیم والف وکسر لام وسکون تحتانی ع دہن العسل ف عسل واود وآن روغنی ست کہ از ساق درخت حاصل میشود ومانند عسل ست بسطبری وشیرینی طح رخ کھنہ غلیظ صافی۔

اولومالی۔ یونانی بضم اول وفتح لام وسکون ثانی وضم نون وسکون واو ثانی بامیم والف وکسر لام ف شراب وعسل۔

تنمیق الھاء وتمیق الدال المہملہ

الہلیلج اسود ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر لام وتحتانی

انجرہ - بفتح اول و سکون ثانی و کسر جیم و فتح راء مہملہ ف تخم کرنہ ہ اٹنگن کے بیج ط برگ او ح ی ۲ ق ملطف ص صمغ عربی و کتیرا ل حرف و قرہ مانا یا تخم گندنا -

انجیدہ - ف و یونانی بفتح اول و سکون ثانی و کسر جیم و سکون تحتانی و فتح دال مہملہ ف گندنای کوہی -

انجیرہ - بفتح اول و سکون ثانی و کسر جیم و سکون تحتانے و فتح راء مہملہ ع تین - ف انجیر

انثرہ - ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح زاء فارسی ہ م غلہ

انسکہ - ع عدس ہ مسور -

آنستہ - ف بمد اول و فتح ثانی و سکون سین مہملہ و فتح فوقانے ع سعدہ موتھہ و موتھا -

انفحۃ الحمار الوحشیہ - ع بفتح اول و سکون ثانی و کسر فاو فتح خاء معجمہ و ضم فوقانی و سکون لام و کسر حاء مہملہ با میم و الف و کسر راء مہملہ و سکون لام ثانی و فتح واو و سکون حاء مہملہ ثانے و کسر شین معجمہ و فتح تحتانی مشدد ف پنیر مایہ گورخر -

انفحہ - ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح فاو خاء معجمہ و ہاء مہملہ ف شیردان م پنیر مایہ ہ چیتا ط ح ی ۳ ملطف محلل مقوی دماغ خ انچہ از و ازالہ تری نمودہ باشند ش دو دانگ و از شتر یکدانگ ص عسل یا انبر بار پس ل مرارہ -

انکمہ - بفتح اول و سکون ثانی و ضم کاف و فتح میم ہا ف خار باژگونہ ہ چرچرا

انگژہ - ف بفتح اول و سکون ثانی و ضم کاف فارسی و فتح زاء فارسے ع حلتیت ہ ہینگ -

انیشرہ - ف بفتح اول و کسر ثانے و سکون تحتانے و فتح زاء فارسی م بوے مادران -

تنمیق التحتانی

انالیقی - رومی بفتح اول و ثانے و الف و کسر لام و سکون تحتانی و کسر قاف و سکون تحتانی ثانی م انجرہ -

انبلی - ہ بفتح اول و سکون ثانی و موحدہ و کسر لام ف تمر ہندی -

انبوت الراعی - بفتح اول و سکون ثانی و ضم موحدہ و سکون واو و ضم فوقانے با راء مہملہ مشددہ و الف و کسر عین مہملہ و تحتانی م نوعے از حے العالم -

انبوت ملکی - بفتح اول و سکون واو و کسر فوقانی و فتح میم و کسر لام و کاف و یا ف بستان افروز -

انجیر دشتی - بفتح اول و سکون ثانی و کسر جیم و سکون تحتانی و کسر راء مہملہ و فتح دال و سکون شین معجمہ و کسر فوقانی دیا م انجیر آدم ہ گولڑ و گویند انجیر جنگلی ست ہ کٹھونبری ص شربت ترنج دریباس ل مغز چلغوزہ -

انفحۃ الظبی - ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح فاء و خاء معجمہ و ضم فوقانی و فتح ظاء معجمہ مشددہ و کسر موحدہ ف پنیر مایہ آہو -

تنسیق الواو و تنمیق الالف

اوماوا - یونانی بضم اول و سکون واو با میم و الف و دال مہملہ و الف ثانی م عصارہ قثاء الحمار -

تنمیق الجیم

اورنج - ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح راء مہملہ و سکون نون و جیم م سک انگور و بضم اول و واو مجہول ف چوب خوشہ انگور کہ انگور او را چسپیدہ باشند -

اوگنج - ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح کاف فارسے

انفحۃ الجمل - ع بفتح جیم و میم و سکون لام ف پنیر مایۂ شتر ق مبہی خ آنا شتر اعرابی ست -

انفحۃ العجل - ع بکسر عین مہملہ و سکون جیم و لام ف پنیر مایۂ گوسالہ

تمنیق النون

انارایین بکسر اول و فتح ثانی و الف و کسر راء مہملہ و الف ثانی و سکون تحتانی و نون ثانی ف زنگار مس -

انجدان - ع بفتح اول و سکون ثانی و کسر جیم و فتح دال مہملہ و الف و نون ف درخت انگوزہ ہ ہینگ کاروکھ طح ی ۳ ق مدر و محلل و ملطف خ سفید ش یکدرم ص خل ل بیخ آن یا دو دانگ وزن آن حلتیت یا تخم جزر یا کمون کرمانی -

انجن ہ بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم ف سرمہ و داروی چشم -

اندراین ہ بکسر اول و سکون ثانی و فتح دال مہملہ و راء مہملہ و الف و کسر تحتانی و سکون نون ع حنظل طح ق ملین بمسہل ص کتیرا و مقل و نشاستہ و آب فواکہ -

اندروخارون - ف نبایستہ کہ در کشت گندم و جو روید و در فش بورق نخود اند و تخمش سرخ و طعمش بغایت تلخ -

اندروخوردن ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح دال مہملہ و ضم راء مہملہ و واو مجہول و ضم خاء معجمہ و سکون واو ثانی و ضم راء مہملہ ثانی و سکون واو ثالث م گویند دار شیشعان و قرصیست مرکب کہ در تریاق مستعمل ست و آنرا ہم بدین نام خوانند -

اندروہارون - بفتح اول و سکون ثانی و فتح دال مہملہ و ضم راء مہملہ و واو مجہول با ہا و الف و ضم راء مہملہ ثانی و سکون واو ثانی بمعنی اندروخارون ست -

انسان - ع بکسر اول و سکون ثانی با سین مہملہ و الف ف آدمی ہ مانس و منکھہ -

انقطریون - بکسر اول و سکون ثانی و کسر قاف و سکون طاء مہملہ و کسر راء مہملہ و ضم تحتانی و سکون واو و نون ف کھریا ہ کپور ص بنفشہ ل سندروس و گل ارمنی و سلیخہ -

انقون - رومی بفتح اول و سکون ثانی و ضم قاف و سکون واو و نون ف گل پیادہ ھ سدا گلاب -

انگبین - ف ع عسل م شہد ہ مہو و مدر -

انگدان - ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح کاف فارسی با دال مہملہ و الف ع انجدان -

انیسون - یونانی بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و ضم سین مہملہ و سکون واو و نون م رازیانہ رومی ہ سونف رومی طح ی ۳ ق مفتح مدر مغثی خ رومی تازہ ش نیم درم ص تخم رازیانہ یا رب السوس ل تخم شبت یا کرویا یا دو وزن آن رازیانہ -

تمنیق الواو

اندرجو - ہ بکسر اول و سکون ثانی و فتح دال مہملہ و سکون راء مہملہ و فتح جیم و سکون واو ع لسان العصافیر -

انمیو - بفتح اول و سکون ثانی و کسر میم و ضم تحتانی ف درختیست بزرگ بقیاس خرمای ہندی و بوقت رستن با برگ و گل و ہا میروید ہ و بزبان مالوچہارا و چہاباگویند -

تمنیق الہاء

انبلہ - بفتح اول و سکون موحدہ و فتح لام و خفاء ہا م تمر ہندی -

تمنیق الجیم

آنج ـ ف بمد اول وفتح ثانے وسکون جیم م زعرور ـ

انجوج ـ بفتح اول وسکون ثانی وضم جیم وسکون واو ف عود ہ اگر

تمنیق الدال المہملہ

انبرود ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وضم راء مہملہ وواو مجہول ودال مہملہ م امرود ـ

اندف ـ ف بفتح اول وسکون ثانے ضم مہک ع سوس

انزرود ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح زاء معجمہ وضم راء مہملہ وسکون دال مہملہ م پازہر ـ

انگزد ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم کاف فارسے وفتح زاء معجمہ فارسی م صمغ درخت انگدان ست وبشیرازی انگشتک کندہ گویند غ حلتیت ہ ہینگ ـ

تمنیق الراء المہملہ

انجبار ـ رومی بفتح اول وسکون ثانی وکسر جیم موحدہ والف وراء مہملہ بہمین نام مشہور ست طب ای ۲ ق منقی قروح شش وحابس دم وملین طبع ش یکمثقال تا دو مثقال ـ

انجیر ـ ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر جیم وسکون تحتانی ع تین

انگور ـ ف بفتح اول وسکون ثانے وضم کاف فارسی وسکون واو ہ داکھہ ق مبہی ـ

تمنیق السین المہملہ

اناعیلس ـ بفتح اول وثانی والف وکسر عین مہملہ وسکون تحتانی وضم لام وسکون سین مہملہ م مرزنگوش ـ

انبرباریس ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ وسکون راء مہملہ باموحدہ ثانی والف وکسر راء مہملہ ثانی وسکون تحتانی ف زرشک ہ زرک طب ی ۲ خ بکمال خود رسیدہ سرخ مائل بسیاہی شیرہ دار ص جلاب ل تخم گل چہار رنگ وزن آن صندل ودر سحج سماق ـ

اندروطاقس ـ بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ وضم راء مہملہ وسکون واو باطاء مہملہ والف وکسر قاف ف نوعی از نخود

انفحۃ الفرس ـ ع ف پنیر مایہ اسپ ـ

تمنیق الفاء

انفحۃ الخشف ـ ع بکسر خاء معجمہ وشین معجمہ وسکون قاف ف پنیر مایہ بچہ نرینہ بز کوہی کہ ایل باشد ـ

تمنیق القاف

انفاق ـ ع بفتح وکسر اول وسکون ثانے وفاء والف قاف ف روغن زیتون ـ

تمنیق الکاف

انارمشک ـ ف بفتح اول وثانے والف وراء مہملہ وکسر وشین معجمہ وکاف م نارمشک ہ ناگیسر

انجرک ـ بفتح اول وسکون ثانی وکسر جیم وفتح راء وکاف ف مرزنگوش ہ مردا ـ

انجکک ـ ع بفتح اول وسکون ثانی وضم جیم وفتح کاف اول وسکون کاف ثانی ف محلب ہ کہینلا ـ

انک ـ ع بمد اول وضم ثانی وسکون کاف ف سرب ہ

تمنیق اللام

انجل ـ بفتح اول وسکون ثانی وکسر جیم وسکون لام

طب ی ۲ گویند ح ق قابض مجفف ش بقدر حاجت ص بنفشہ

تنسیق النون وتنمیق الالف

انار گیرا۔ ف بفتح اول وثانی والف وراء مہملہ وکسر کاف فارسی وسکون تحتانی باراء مہملہ والف ثانی م غورہ خشخاش یعنی کوکنار۔

انتلہ سودا۔ سریانی بفتح اول وسکون ثانی وکسر فوقانے وفتح لام وہمزۂ ملینہ وفتح سین مہملہ وسکون واو بادال مہملہ والف ع ماہ فرفین وجدوار ہ نربسے۔

انجسا۔ بفتح اول وسکون ثانی وکسر جیم وضم نیز وسین مہملہ والف م شنکار۔

انحفطینا۔ سریانی بفتح اول وسکون نون وفتح وکسر حاء مہملہ وسکون فا وکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی ونون ثانی والف ع جلنار ف گلنار۔

اندرزا۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ وسکون [illegible] بازاء معجمہ والف م گاؤزہرہ وآن سنگی ست کہ درمیان [illegible] گاو متکون شود یا درمیان شیر دانش وبیشتر از گاؤ ہندوستان [illegible] مانند پاؤ زہر بود در لون وخاصیت ع حجر البقر۔

اساثا۔ بفتح اول وسکون ثانی باسین مہملہ والف باثلثہ [illegible] الجبل ف مویزج ہر لندہ ص گلنار ل عاقرقرحا۔

انطونیا۔ یونانی بفتح اول وسکون ثانی وضم طاء مہملہ وسکون [illegible] وکسر نون وتحتانی ف کاسنی رومی طب را۔

انزریا۔ رومی بفتح اول وسکون ثانی وفتح قاف وسکون راء مہملہ [illegible] وتحتانے باالف ثانی ف بلادر ہ بہلانوا۔

انزا۔ ہ بفتح اول وسکون ثانی باکاف فارسے والف باراء مہملہ ف اخگر یعنے انگشت افروختہ۔

انگور شفا۔ بفتح اول وسکون ثانی باکاف فارسی وکسر راء مہملہ وشین معجمہ وفا ع عنب الثعلب ف روباہ تربک ہ کوچ پوٹن۔

انوپا۔ ف بفتح اول وضم ثانی وسکون واو باموحدۂ فارسی م کاسنی وگویند گاوزبان تلخ۔

آنولا۔ ہ بمد اول وخفاء نون وفتح واو بالام والف ف آملہ طب ی ص روغن بادام شیرین ل ہلیلۂ کابلی۔

انومیا۔ رومی بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وکسر میم ویاء تحتانے والف م شقایق ف گل لالہ۔

تنمیق الموحدہ

انب۔ بفتح اول وثانی وسکون موحدہ ف بادنجان۔

انفحۃ الارنب۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح فا وخاء معجمہ وضم فوقانے وسکون لام وفتح ہمزہ وسکون راء مہملہ وفتح نون ثانے ف پنیر مایۂ خرگوش۔

تنمیق الفوقانے

انزروت۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح زاء معجمہ وضم راء مہملہ وسکون واو وفوقانے ف کنجدہ ہ لامی طح گویند ی ا ق مدمل واکال خ سفید مائل بزردی ش از نیم درم تا یکدرم ص صمغ عربی یا روغن جوز ل یکوزن نشاستہ ونیموزن صبر۔

انفست۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فا وسکون سین مہملہ وفوقانی ف تنیدۂ عنکبوت ہ مکڑی کا جالا۔

انگشت۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر کاف فارسی وسکون شین معجمہ وفوقانی م زکال ہ کویلہ وخستۂ میوہ ہا را نیز گویند۔

وخفائہا م سرخی کہ زنان بر روی مالند م غازہ۔

الہ۔ ف بفتح اول وضم ثانی واظہار ہا ع عقاب ہ کید و بفتح ثانی وخفاء ہا ع مقل ازرق و بمد اول وفتح ثانی وخفاء ہا ع سنبل الطیب کہ بہندی بالچھڑ گویند۔

الیہ۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح تحتانی وہا ف دنبہ گوسفند ہ دنبے کی پونچھ طح رق ملین خ ماخوذ از حیوان فربہ جوان ص زنجبیل وفلفل ودارچینی وسرکہ ل سمین۔

تمنیق التحتانے

الاطینی۔ رومی بفتح اول وثانی والف وکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی وکسر نون وسکون تحتانی ثانی م لبلاب ہ عشق پیچہ۔

الایچی۔ ہ بکسر اول ولام والف وکسر تحتانی وجیم فارسے وسکون تحتانے ع قاقلہ۔

السی۔ ہ بفتح اول وسکون ثانی وکسر سین مہملہ ویا ع بزرکتان

تنسیق المیم وتمنیق الالف

آمرا۔ ہ بمد اول وبی مد نیز وفتح میم وراء مہملہ والف م میوہ ہندی ست مشابہ بانبہ۔

تمنیق الفوقانے

امروت۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وفوقانے م امرود کہ میوہ ہندیست۔

امل بینت۔ ہ بفتح اول وثانی وسکون لام وکسر موحدہ وسکون تحتانی وخفاء نون وفوقانے م ثمر درخت ہندی ست۔

تمنیق الجیم

آملج۔ ع بمد اول وسکون ثانی وفتح لام وسکون جیم ف آملہ ہ آنورا طب ۲ وگویند ی ۲ قابض ومجفف ومقوی دماغ ومعدہ ومفرح دل وگویند مسہل سودا ست خ سیاہی کہ لونش مائل بسرخی باشد وتیز بوی ش از یکمثقال تا سہ درم ص عسل یا شراب انجیر ل شیرۂ آملہ یا ہلیلہ سیاہ یا یکنیم وزن بلیلہ۔

تمنیق الدال المہملہ

امرود۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون واو ودال مہملہ ع ناسپاتی۔

تمنیق السین المہملہ

اموس۔ بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وسین مہملہ ف زنبان ونانخواہ ہ اجوائن۔

تمنیق الضاد المعجمہ

امعاء الارض۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وعین مہملہ والف وضم ہمزہ وسکون لام وفتح ہمزۂ ثانی وسکون راء مہملہ وضاد معجمہ ف زغار وکرم م خراطین ہ کینچوا۔

تمنیق النون

امامون۔ یونانی بفتح اول وثانے والف وضم میم ثانی وسکون واو ونون م حماما۔

امعاسین۔ رومے بفتح اول وسکون ثانے وفتح عین مہملہ والف وکسر سین مہملہ وسکون تحتانی ونون ف آب غورۂ انگور ہ داکھہ کا پانی۔

امغیلان۔ ع بضم اول وکسر ثانی مشدد وغین معجمہ وسکون تحتانی بالام والف ونون ف مغیلان ہ درخت گوکھرو ببول

کہ آنرا بعربی آجر گویند ص سرکہ وکتیرا۔

تنسیق اللام وتنمیق الالف

السا۔ بفتح اول وسکون ثانی باسین مہملہ والف ف نانخواہ ھ اجوابن ص کشنیز وترمس ل شونیز وعرق نانخواہ۔

الوا۔ ف بکسر اول وسکون ثانی باواو والف ع صبرہ ایلوا۔

تنمیق الموحدہ

الب۔ ع بکسر اول وثانی وسکون موحدہ م ایلوا۔

تنمیق الجیم

الج۔ ف بمد اول وضم ثانی وسکون نون وجیم م آلوچہ۔

الوچ۔ بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وجیم فارسی ف کارزلیسک وکارزنک وآن نوعی از مخلصہ است۔

تنمیق الراء المہملہ

السنۃ العصافیر۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وکسر سین مہملہ وفتح نون وضم فوقانی وسکون لام ثانی وفتح عین مہملہ وصاد مہملہ والف وکسر فاء وسکون تحتانی وراء مہملہ م لسان العصافیر ف زبان گنجشک ہ اندرجو ص کشنیز ل جوزبوا۔

الغنجار۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وضم غین معجمہ وسکون نون باجیم والف میوہ ایست شبیہ بزرد آلو کہ رنگش سبز ومنقش وزرد ودیگر الوان نشود وطعمش میخوش بود م گردہ آلو وآلوگردہ وخلوگردہ۔

تنمیق السین المہملہ

البانیس۔ بفتح اول وسکون ثانی بایاء موحدہ والف وکسر نون وسکون تحتانی وسین مہملہ ہ چولائی کا ساگ۔

الماس۔ بفتح اول وسکون ثانی باسیم والف ف ماس ہ ہیرا۔

تنمیق الطاء المہملہ

البطوط۔ بفتح اول وکسر ثانی وسکون موحدہ وضم طاء مہملہ وسکون واو وطاء مہملہ ثانی ف کشت برکشت ہ بہپہلی۔

الط۔ رومی بفتح اول وثانی وسکون طاء مہملہ ف پنیر۔

تنمیق الکاف

الک۔ ف بمد اول وسکون ثانی م سنبل الطیب ہ بالچھڑ۔

تنمیق اللام

ال۔ ف بمد اول وسکون لام نوعی از ماہی فلوس دار کہ آنرا بال ودال نیز خوانند ودرختی ست کہ از بیخ آن رنگ سرخی حاصل شود مانند رنگ روفاس وازان جامہ را رنگ کنند ودر دواہا بکار دارند۔

تنمیق المیم

الم۔ ف بفتح اول وضم ثانی وسکون میم م ارزن۔

تنمیق النون

الانیون۔ رومی بفتح اول وثانی والف وکسر نون وضم تحتانی وسکون واو ونون ثانی م راسن۔

تنمیق الواو

الاو۔ ف بفتح اول وثانی والف وواو مجہول م آتش۔

آلو۔ ف بمد اول وضم ثانی نام میوہ معروف ع اجاص۔

الیو۔ بفتح اول وسکون ثانی وضم تحتانی ہ گولر۔

تنمیق الہاء

الغونہ والگونہ۔ ف بمد اول وسکون ثانی وضم غین معجمہ در لغت اول وضم کاف فارسی در لغت ثانی وسکون واو وفتح نون

الکتمکت - سرپانی بفتح اول وکسر ثانی وسکون فوقانی وفتح میم وکسر کاف ثانی وسکون فوقانی ثانی ف خایہ ابلیس ہ کرنجوا طرح ۲ می ا -

تنمیق الثاء المثلثہ

الکشوث - ع بضم اول وسکون ثانی وضم شین معجمہ وسکون واو وثالثہ ہم کشوث خ تخم قسمی از امرجیل -

تنمیق الجیم

آلج - بمد وفتح اول وثانی وسکون جیم ع نقی برنج عرف ف کیل -

الجخ - ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر ثالثہ ہم جلاب -

تنمیق السین المہملہ

اکارس خ بفتح اول وثانی وکسر ثالثہ وسکون سین مہملہ ع کات کانبی -

الکرفس بفتح اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ وسکون فا وسین مہملہ ہم کرفس ہر آنچہ وہ -

الکرفیس - روسے بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون واو وفتح فا وسین مہملہ ع جوز رومی ست وگویند کہ باصح اوست

تنمیق الضاد المعجمہ

الکلیل الہوض - بکسر اول وسکون ثانی وکسر لام وسکون تحتانی وکسر لام ثانی وفتح ہمزہ وسکون ہا وفتح واو وسکون ضاد معجمہ ہ تخم اونگن -

تنمیق الکاف

الگرد مک بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون واو وثالثہ وکاف ہم انزروت -

آک ہ بمد اول وسکون ثانی ع شجر عشر -

الکلیل الملک - ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر لام وسکون تحتانی وضم لام ثانی وسکون لام ثالث وفتح میم وکسر لام رابع

ف گیاہ رقیصر وزریرہ ہ اسپرک کہ ازان رنگ زنگاری سازند طرح ی اق محلل بلغم منضج خ تازہ رسیدہ زرد مائل بسفیدی کہ اوازش گاہ فتن دانہ زرد وافتہ باشد ش بکدرم تا دو درم ص عسل یا طبیخ آش ل نیم وزن ورق انجیر فرسیون یا بان یا پودنہ یا پوزن آن خلیہ -

تنمیق النون

اکاریقون - بفتح اول وثانی والف وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی وضم قاف وسکون واو ونون ف تخم زیتون وشتی -

المویزان - بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وکسر واو وسکون تحتانی وزاء معجمہ والف ف نوعی از کرسنہ -

تنمیق الہاء

اکل نفسہ - ع بمد وضم اول وثانی ولام وفتح نون وسکون فا وسین مہملہ وا ظہار ہا م فرفیون -

تنمیق التحتانی

اکاہولی - ہ بمد اول وثانی والف وضم ہا وسکون واو وکسر لام وسکون تحتانی ودوائیست ہندی وافع پرسیو یعنی سوزاک -

تنمیق الکاف الفارسی وتنمیق الفوقانی

الکنست ہ بفتح اول وکسر کاف فارسی وسکون نون وفتح میم وسکون نون ثانی وفوقانی ص الکونت وارنی طرح -

تنمیق الراء المہملہ

الرف بکسر اول وثانی فارسی وسکون راء مہملہ ع وج تابع وبفتح اول وثانی ع عمود -

انگور - ف بمد اول وضم ثانی فارسی وسکون واو وراء مہملہ وفتح

ثانی م عصارۂ قرط و فلفل ط شستہ بوی ب ۲ ی ۳ و
ناشستہ ب ای ۲ ق قابض مجفف ش نیم درم ص لعاب ل
حضض یا صندل و عدس مقشر با سواد القصاۃ یا دم الاخوین۔

اقلیمیا۔ ع یونانی بکسر اول و سکون ثانی و کسر لام و سکون
تحتانی و میم و تحتانی ثانی و الف ف ثفلی ست یا دردی ست
کہ بالای بوتۂ طلا یا نقرہ باشد و دران می چسپد و بران چیزی از طلا
و نقرہ چون حبہا ظاہر باشد ط مع گوگرد ب ی ۳ ق
مجفف خ چون در سرکہ ساعتی رہا کنند طلا یا فضہ او وجدا نشود
و چندان نہ درخشد و حبہای ثقیل زرین سیاہ مائل بسفرت و بقدر جو
شود ش نیم مثقال ص روغن بادام ل مرداسنگ سفید یا توتیا۔

تنمیق السین المہملہ

اقسوس۔ بفتح اول و سکون ثانی و ضم سین مہملہ و سکون واو
و سین مہملہ ثانی م مویزج عسلی و دبق۔

تنمیق الطاء المہملہ

اقط۔ ع بفتح اول و کسر ثانی و سکون طاء مہملہ م قروت ف
کشک و پنیر ط ب ی در ہر چہار درجہ۔

تنمیق النون

اقارون۔ رومی بفتح اول و ثانی و الف و ضم راء مہملہ و
سکون واو و نون ع عود الوج ف اگرہ ج۔

اقحوان۔ ع بضم اول و سکون ثانی و ضم حاء مہملہ با واو و الف
و نون ف بابونہ گاؤ ہ مرہتی ط ح ی ۲ گویند اگر بیخ ۳
ی ۲ ق محلل ملطف مدر منوم خ سبز برگ کہ بیرون گلش سفید
و اندرون زرد باشد و مزہ اش تلخ ش تا دو درم تا سہ درم

ص انیسون و گویند حب الآس ل شیح۔

اقطن۔ یمنی بفتح اول و سکون ثانی و کسر طاء مہملہ و سکون نون
ف ماش و بشیرازی نیو ماش نامند ہ مونگ۔

اقوبلاسمون۔ رومی بفتح اول و سکون ثانی و کسر واو و سکون
تحتانی بالام و الف و فتح سین مہملہ و ضم میم و سکون واو
ثانی با نون ف روغن بلسان۔

تنمیق التحتانی

اقطنا ارانیقی و اقطنا لوقی۔ یونانی بفتح اول و سکون
ثانی و کسر طاء مہملہ با نون و الف و فتح ہمزہ و راء مہملہ و الف ثانی
و سکون تحتانی و کسر قاف و سکون تحتانی در لغت اول و ضم لام
و سکون واو و کسر قاف ثانی در لغت ثانی ف بادآورد ہ دہمامہ

اقطی۔ یونانی بفتح اول و سکون ثانی و کسر طاء مہملہ ف درخت
بیل ہ ہندی بیل کار و کھہ۔

اقماع الرمان الہندی۔ ع بفتح اول و سکون ثانی با میم و
الف و ضم عین مہملہ و راء مہملہ مشدد با میم مشدد و ثانی و الف ثانی
و کسر نون و سکون لام و کسر ہا و سکون نون ثانی و کسر دال
مہملہ با یا ف نار مشک ہ ناگیسر۔

اقومالی۔ یونانی بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو با میم و الف
و کسر لام ع ماء العسل ف آب شہد ہ شہد کا پانی۔

تنمیق الکاف و تنمیق الالف

اکلکرا۔ ف بفتح اول و کاف و سکون لام و فتح کاف ثانی
با راء مہملہ و الف ع عاقرقرحا۔

تنمیق الفوقانی

تمنیق النون

افاسون بفتح اول وسکون ثانی و الف وضم سین مهمله وسکون واو ونون ف روغن ترب ه مولی کاتیل۔

افتیمون ۔ بفتح اول وسکون ثانی وکسر فوقانی وسکون تحتانی وضم میم وسکون واو ونون ه اکاس بیل وامربیل طح ی ۳ ق مسهل سودا و مفتح ومغثی خ افریطی یا مقدسی سرخ تخم تازه ش از مطبوخ او پنجدرم تا هفت درم واز جرم او دو درم تا سه درم ص کتیرا یا رب سیب یا سکنجبین یا روغن بادام ل حاشا یک وزن ونیم یا تربد بوزن او یا اسطوخودوس یا بسفایج۔

افربیون ۔ بفتح اول وثانی وسکون را مهمله وکسر موحده وضم تحتانی وسکون واو ونون م فرفیون ف شیر درخت زقوم ه سنیده کادوده۔

افسان ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی با سین مهمله والف ونون م سنگ فشان۔

افسنتین ۔ بفتح اول وسکون ثانی وفتح سین مهمله وسکون نون وکسر فوقانی وسکون تحتانی ونون ثانی ف برنجاسف کوهی وگویند نوعی از درمنه ه مجری ومستار وطاؤح ای ۲ وگویند ۳ ق مفتح ومسهل صفرا و قاطع دیدان خ تازه زرد ش از جرم او تا درم ودر طبیخ از پنجدرم تا هفت درم واز عصاره او یکدرم تا یکمثقال ص انیسون یا نیلوفر ل جعده یا شیح ارمنی یا قیصوم ودر تقویت معده آسارون یا نیموزن آن هلیله زرد۔

افلاطون ۔ یونانی بفتح اول وسکون ثانی ولام والف وضم طاء مهمله وسکون واو م مقل ه گوگل طح ۳ ی ۲ وگویند ح ۲ ق جالی ومحلل وملین با قوت تریاقیت ص در باب ریه کتیرا و در باب کبد زعفران ش یکدرم ل دو ثلث آن مرمکی وربع آن صبر سقوطری۔

افلیون ۔ یونانی بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وضم لام وسکون واو ونون ف درمنه کوهی۔

افیون ۔ رومی وفارسی بفتح اول وسکون ثانی وضم تحتانی وسکون واو ونون ف شیره خشخاش ه افیم طب ۴ ی ۳ ق مخدر ومسکن اوجاع خ آنکه در آب گرم زود حل شود ودر آفتاب گرم نرم شود ش از یکعدس تا دو عدس ص فلفل ودارچینی وسکنجبین وگویند بزر کرفس وجندبیدستر ل سه وزن وی بزر البنج ویکوزن تفاح بری یا بحری۔

تمنیق الهاء

افاویه ۔ ع بفتح اول وثانی والف وکسر واو وفتح تحتانی و خفاء ها ف داروهای گرم چون قرنفل وخولنجان ودارچینی۔

افلنجه ۔ ع بکسر اول وسکون ثانی وفتح لام وسکون نون و فتح وجیم وها م فلنجه تخمیست مانند خردل وبیشتر در عطریات استعمال میکنند ح چون بدست بمالند بوی سیب دهد۔

تمنیق التحتانی

افعی ۔ ع بفتح اول وسکون ثانی وکسر عین مهمله وسکون تحتانی ف مار مشهور طح ی ۴ ق ملطف خ تازه ش از گوشت او سه مثقال ص تریاق ل مار۔

تنسیق القاف وتمنیق الالف

اقاقیا ۔ بفتح اول وقاف والف وکسر قاف ثانی با تحتانی والف

وطاء مہملہ مشددہ وسکون تحتانی وموحدہ ف ناخن صدف و ناخن دیو و ناخن جن و ناخن پریان ہ مکنہ طح ی ۲ ملطف ومقوی کبد خ انچہ مائل بسفیدی باشد ش نیم درم ص گل مختوم یا قبرس یا طین ارمنی ل اقحوان یا قصب الذریرہ

تنسیق العین المہملہ وتنمیق النون

اعین السراطین ع بفتح اول وسکون ثانی وضم تحتانی ونون وفتح سین مہملہ مشددہ وراء مہملہ والف وکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی ثانی ونون ف تخم پنجنکشت ہ سنبھالو کی جڑ یا بیج

تنسیق الغین المعجمہ وتنمیق الراء المہملہ

اغبر ع بفتح اول وسکون غین معجمہ وفتح موحدہ وسکون راء مہملہ ف توتیائے کہ مرکب ست از سنج وتوتیاء کرمانے ونبات یعنے مصرے

تنمیق السین المہملہ

اغرسطس یونانی بفتح اول وثانی وسکون راء مہملہ وفتح سین مہملہ وکسر طاء مہملہ وسکون سین مہملہ ثانی م بیل ف بید کیا

اغیرس بفتح اول وکسر ثانے وسکون تحتانی وکسر راء مہملہ ع جوز رومی کہ گویند کہربا صمغ اوست

اغیس بفتح اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وسین ف پنجنکشت

تنمیق الطاء

اغال پشہ ف بمد اول وثانی والف وسکون لام وفتح موحدہ فارسے وشین معجمہ وخفاء ہا م درخت سدرہ

تنمیق التحتانے

اغالوجی بفتح اول وثانی والف وضم لام وسکون واو وکسر جیم تحتانی ف عود وبعضے گویند درخت ہلیلہ خ اندک تلخ

اغلیقی بکسر اول وفتح نیز وسکون ثانی وکسر لام وسکون تحتانی وکسر قاف وتحتانے ثانی ف دوشاب

تنسیق الفاء وتنمیق الفوقانی

آفتاب پرست ف گل نیلوفر وبوقلمون را نیز گویند وگلیست کہ بہر جانب کہ آفتاب بگردد برگہایش رو بدان جانب کنند واہل ہند گل کبود را گویند

تنمیق الجیم

افشرج ع بفتح اول وسکون فا وضم شین معجمہ وفتح راء مہملہ وسکون جیم ف معرب افشردہ یعنی عصارہ ہر چیز

افرنجنج بفتح اول وثانے وسکون راء مہملہ وفتح غین معجمہ وسکون نون م کشوث

تنمیق الراء المہملہ

افکار بفتح اول وسکون ثانی با کاف والف وراء مہملہ ہ نکچھکنی

تنمیق الکاف

آفتاب گردک ف بمد اول وسکون ثانی با فوقانے والف وموحدہ وفتح کاف فارسے وسکون راء مہملہ وفتح دال مہملہ وکاف م آفتاب پرست

افرنجمشک بکسر اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ وسکون نون وفتح جیم وکسر میم وسکون شین معجمہ وکاف ف بالنگوی خرد وریحان قرنفلی ہ گویند تلسی طح ی ۲ ص بنفشہ ل قرنفل

افشک ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح شین معجمہ وسکون کاف م شبنم کہ بہندی اوس گویند

اصل الخنثی — ع بضم خاء معجمہ وسکون نون وثلثہ والف مقصورہ ف بیخ گیاہ سریشم ط مع وگویند ح ب —

اصل السنبل الہندی — ع بضم سین مہملہ مشدد وسکون نون وضم موحدہ ولام ثانی وسکون لام ثالث وکسر ہا وسکون نون ثانی وکسر دال مہملہ وتحتانی م دار شیشعان —

اصل السوسن الآسمانجونی — ع بضم سین مہملہ مشدد وواو مجہول وفتح سین مہملہ ثانی وکسر نون وسکون لام ثانی وہمزہ وسکون سین مہملہ ثالث با میم والف وسکون نون وضم جیم وسکون واو وکسر نون ثالث وتحتانی ساکنہ م ایرسا ف بیخ بنفشہ مشہور ست وفی الحقیقۃ بیخ سوسن کبود ست ط ح ی ۲ ق ملطف مسخن مفتح منضج خ تازہ کہ خوردہ وسوراخ دار نباشد ش تا دو مثقال ص عسل ل در اسہال ثلث وزن آن ماذریون یا بست مثقال شیر شتر —

اصل النیلوفر الہندی — ع بکسر نون مشدد وسکون تحتانی وضم لام وواو مجہول وفتح فا وکسر راء مہملہ وسکون لام ثانی وکسر ہا وسکون نون وکسر دال مہملہ ف بیخ نیلوفر ہندے کہ قل وفافیہ است ہ کنول کی جڑ ط ب ر ۲ گویند ی ۲ —

تنسیق الضاد المعجمہ وتنمیق الموحدہ

اضراس الکلب — ع بفتح اول وسکون ضاد معجمہ با راء مہملہ والف وضم سین مہملہ وسکون الم وفتح کاف وسکون لام ثانی وموحدہ م بسفایج ہ کہنکالی —

تنمیق الطاء المہملہ

اطموط — بفتح اول وسکون ثانی وضم میم وسکون واو وطاء مہملہ م اطماط —

تنسیق الطاء المہملہ وتنمیق الالف

اطاء — بفتح اول وثانی والف وہمزہ م ارطی —

اطمیسا — بفتح اول وسکون طاء مہملہ وکسر میم وسکون تحتانی وسین مہملہ م برنجاسف ف بوی مادران ہ مارکندہ —

تنمیق الطاء المہملہ

اطماط واطموط واطیوط — بفتح اول وسکون ثانی با میم والف وطاء مہملہ ثانی در لغت اول وضم میم وسکون واو در لغت ثانی وضم تحتانی وسکون واو در لغت ثالث م فندق است ہ ریٹھا وگویند کہ غلہ مٹر است ط ح ۴ رال بوزیدان —

تنمیق اللام

اطریفل — ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ وتحتانی مجہول وفتح فا وسکون لام ہ معرب ترپہلا کہ عبارت از ہلیلہ وبلیلہ وآملہ باشد —

تنمیق النون

اطراف زیتون — ع بفتح اول وسکون ثانی با راء مہملہ والف ثانی وکسر فا وفتح زاء معجمہ وسکون تحتانی وضم فوقانی وسکون واو ونون ف شاخہاے زیتون ط ب ۲ —

تنمیق الہاء

اطباء الکلیہ — ع بفتح اول وسکون ثانی با موحدہ والف وضم ہمزہ وسکون لام وفتح کاف وسکون لام ثانی وفتح موحدہ وخفاء ہا ف سپستان ہ لٹسوڑہ

اطریہ — ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ وفتح تحتانی وہاء مہملہ ف حلوای رشتہ ونماج ہ سینوی ط ح را —

تنسیق الظاء المعجمہ وتنمیق الموحدہ

اظفار الطیب — ع بفتح اول وسکون ثانی وفا والف وراء مہملہ

اصل السوس ـ ع بضم سین مہملہ مشدد و سکون واو و سین مہملہ ثانی ف بیخ مہک ہ ملٹھی و مرہٹی ط مع و گویند ج ب ۳ گویند ب ی اش از یکدرم تا دو درم ـ

اصل الکرفس ـ ع بفتح کاف و راء مہملہ و سکون فا و سین مہملہ ف بیخ کرفس ہ اجمودہ کی جڑ ـ

تنمیق الضاد المعجمہ

اصل السوسن الابیض ـ ع بضم سین مہملہ مشدد و سکون واو و فتح سین مہملہ ثانی و ضم نون و سکون لام و فتح ہمزہ و سکون موحدہ و فتح تحتانی و سکون ضاد معجمہ ف بیخ سوسن سفید کہ در روم درمیان بنفشہ میروید و مشہور ست بہ بیخ بنفشہ و گویند قسط شیرین ـ

تنمیق الفاء

اصل الآصف ـ ع بمد ہمزہ و فتح صاد مہملہ و سکون فا ف بیخ کبر

اصل اللوف ـ ع بضم لام مشدد ثانی و سکون واو و فا ف بیخ پیلگوش ط ح ی ۳ ـ

تنمیق الکاف

اصطرک ـ بفتح اول و کسر نیز و سکون ثانی و فتح طاء مہملہ و راء مہملہ و سکون کاف ف میعہ و گویند صمغی ست کہ از درخت روم حاصل میشود و بعضے گویند کہ صمغ زیتون ست ط ح ۳ ی ۱ گویند ح ی ۲ ـ

تنمیق اللام

اصل التنبول ـ ع بفتح فوقانی مشدد و سکون نون و ضم موحدہ و واو مجہول و لام م بیخ پان ہ کلیجن ـ

اصل الفلفل بکسر ہر دو فا و سکون ہر دو لام ف بیخ فلفل دراز و فلفلمویہ ہ پیپلامول ل دار فلفل ـ

اصل النیل ـ ع بکسر نون مشدد و سکون تحتانی ف بیخ حب النیل ہ کواد و دہی کی جڑ ط ح ی ۱ ـ

تنمیق النون

اصطفین ـ ع بکسر اول و سکون ثانی و فتح طاء مہملہ و کسر فا و سکون تحتانی و نون معرب اسطفین کہ مذکور شد ـ

اصل الراسن ـ ع بفتح راء مہملہ مشدد و الف و فتح سین مہملہ و نون ف بیخ زنجبیل شامے و گویند نوعے از فیلجوش ست ط ح ی ۲ گویند ۱ ـ

اصل الماذریون ـ ع با میم و الف و فتح زاء معجمہ و سکون راء مہملہ و ضم تحتانی و سکون واو ف بیخ منجنکشت ط ح ی ۳ ـ

تنمیق الہاء

اصل الکثاہ ـ ع بضم کاف با مثلثہ و الف و اظہار ہا ف بیخ کرفس

اصول الاربعہ ـ ع بضم اول و ثانی و سکون واو و ضم لام ثانی و فتح ہمزہ و سکون راء مہملہ و فتح موحدہ و عین مہملہ و ہا ف بیخ کاسنے و بیخ رازیانہ و بیخ کبر و بیخ کرفس ـ

تنمیق التحتانی

اصابع الغذاری ـ ع بکسر غین معجمہ و ذال معجمہ و الف و کسر راء مہملہ و تحتانی ف نوعی از انگور سیاہ و آنرا انگور زیتونے خوانند ہ کالی داکھہ ط ح ر ـ

اصل الانجدان الخراسانی ـ ع بفتح ہمزہ و سکون نون و ضم جیم با دال مہملہ و الف و کسر نون ثانی و سکون لام ثالث و ضم خاء معجمہ با راء مہملہ و الف و سین مہملہ و الف ثانی و کسر نون م اشترغار ـ

اندک قابض خ سفید خوشبوی مصری و در وقت کوفتن بآب نرم کردہ بکوبند تا کوفتہ گردد ش یکدرم تا دو درم و گویند نیمدرم ص انیسون ل فرد مانا یا اذخر یا سنبل۔

اشنینہ۔ ف بمد اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و فتح نون م اشنینہ

تنسیق الصاد المہملہ و تنمیق الالف

اصل العرطنیثا بفتح اول و سکون صاد مہملہ و ضم لام و سکون لام ثانی و فتح عین مہملہ و سکون راء مہملہ و فتح طاء مہملہ و کسر نون و سکون تحتانی و مثلثہ و الف ع بخور مریم ف آذربو۔

اصل الہندبا۔ ع بفتح اول و سکون صاد مہملہ و ضم لام و سکون لام ثانی و کسر ہا و سکون نون و ضم دال مہملہ و موحدہ و الف ف بیخ کاسنی ہ کاسنی کی جڑ۔

تنمیق الموحدہ

اصل الغرب۔ ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم لام و سکون لام ثانی و فتح غین معجمہ و سکون راء مہملہ و موحدہ ف بیخ غرب طح ی ۲۔

اصل القصب۔ ع بفتح قاف و صاد مہملہ و سکون موحدہ ف بیخ نے ہ سرکنڈے کی جڑ طح ی ۲۔

تنمیق الفوقانی

اصابع الفتیات۔ ع بفتح اول و سکون ثانی و الف و کسر موحدہ و ضم عین مہملہ و سکون لام و فتح فا و کسر فوقانی و فتح تحتانی و الف و فوقانی ثانی ف انگشت کنیزکان و آن فرنجمشک ست یعنے بالنگوی خُرد ہ تلسی۔

اصل الذرت۔ ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم لام و ذال معجمہ مشدد و فتح راء مہملہ مشدد و سکون تاء فوقانی ف بیخ غلہ جوار طب ی ق مخدر۔

تنمیق الجیم

اصل الرازیانج۔ ع براء مہملہ مشدد و الف و زاء معجمہ و تحتانی و الف ثانی و فتح نون و سکون جیم ف بیخ بادیان ہ سونف کی جڑ۔

تنمیق الحاء المہملہ

اصل اللفاح۔ ع بضم لام و تشدید لام ثانی مکسور و فاء مفتوح و الف و حاء حطی م بیروج ف سانبیر کہ ہ لکھنا لکھنی ق مخدر

تنمیق الراء المہملہ

اصابع صفر۔ ع بفتح اول و ثانی و الف و کسر موحدہ و عین مہملہ و کسر صاد مہملہ ثانی و سکون فا و راء مہملہ ف کف مریم و کف عایشہ طح ی ۲ ل سعد و ہزار چشان۔

اصل الجاوشیر۔ ع بجیم و الف و واو و کسر شین معجمہ و سکون تحتانی و راء مہملہ ف بیخ گاؤشیر ل جاوشیر۔

اصل الکبر۔ ع بفتح کاف و موحدہ و سکون راء مہملہ ف بیخ کبر۔

اصل اللوز المر۔ ع بفتح لام مشدد با ثانی و سکون واو و ضم زاء معجمہ و سکون لام ثالث و ضم میم ف بیخ بادام تلخ ہ کڑوے بادام کی جڑ

اصل المر۔ ع بفتح اول و سکون ثانی و ضم لام و سکون لام ثانی و ضم میم ف بیخ مر طح ی ۲۔

تنمیق السین المہملہ

اصابع ہرمس۔ ع بفتح اول و ثانی و کسر موحدہ و عین مہملہ و ضم ہاء و سکون راء مہملہ و ضم میم و سکون سین مہملہ ف گل سورنجان طح ی ۲ ل سورنجان۔

کہ بکلانی بر باشد ہمین کہ کسی بآن جنگل بجہت بدست آوردن برگ درخت اکسیر در آید آن موران در وی در آویزند و در زمان پارہ پارہ اش کنند لہذا کسی از ترس آن موران بآن جنگل در نتواند آمد و آن را اشتر مور نیز گویند۔

اشغر۔ ف بضم اول و سکون ثانی و ضم غین معجمہ م خارپشت۔

تمنیق السین المہملہ

اشتلایوس۔ بکسر اول و سکون ثانی و کسر فوقانی و لام و الف و ضم تحتانی و سکون واو و سین مہملہ م دار شیشعان ہ کابیل

تمنیق الشین المعجمہ

اشراش۔ ع بکسر اول و سکون ثانی و راء مہملہ و الف و شین معجمہ ثانی م عری ف سریشم ہ سریش۔

تمنیق الصاد المہملہ

اشخیص۔ یونانی بکسر اول و سکون ثانی و کسر خاء معجمہ و سکون تحتانی و صاد مہملہ م نوعی از ماذریون ست۔

تمنیق القاف

اشق۔ ع بضم اول و ثانی و سکون قاف و بقول صاحب مہذب بفتح اول م صمغ طراثیث ست و بعضی گویند صمغ توت یا صمغ اشترغار ست ط ح ی ۲ ق محلل خ سفیدی کہ دانہ درشت داشتہ باشد و زود حل شود ش نیمدرم ص زوفا و گویند بادام و نشاستہ ل صمغ الکواریر یا سکبینج یا خردل سفید۔

تمنیق اللام

اشقاقل۔ ع بکسر اول و سکون ثانی و قاف و الف و ضم قاف ثانی و سکون لام م شقاقل ف گندر صحرائی ہ پہاڑ کی گاجر۔

تمنیق المیم

اشکیل چشم۔ بفتح اول و سکون ثانی و کسر کاف و تحتانی مجہول و سکون لام و فتح جیم فارسی و سکون شین معجمہ و میم ساکن م عوسج

تمنیق النون

آش بچگان۔ ف بمد اول و کسر ثانی و فتح موحدہ و جیم فارسی و کاف فارسی و الف و نون م جند بیدستر۔

اشلان۔ بفتح اول و سکون ثانی با لام و الف ہ میورسکہا۔

اشنان۔ ف بضم اول و سکون ثانی و نون و الف و نون ثانی م غاسول و چوبک شویہ و چون او را بسوزند شخار شود ہ چوک ط ح ی ۲ ق مجلی و منقی و اکال خ سیر سفید بارقی و بارق موضعیست نزد کوفہ ش نیمدرم ص خشخاش ل صابون۔

اشن۔ ف بفتح اول و ثانی و سکون نون خربزہ نارسیدہ م کالک۔

تمنیق الواو

اشترگاو۔ بضم اول و سکون ثانی و ضم فوقانی و سکون راء مہملہ و کاف فارسی و الف و واو مجہول م جانور زرافہ۔

تمنیق الہاء

اشپشہ۔ ف بکسر اول و سکون ثانی و کسر موحدہ فارسی و فتح شین معجمہ ثانی و خفاء ہا م کرمکی کہ در پوستین و نمد و دیگر چیزہا و پشمین بیفتد و تباہ سازد آنرا۔

اشتنیہ۔ ف بمد اول و سکون ثانی و کسر فوقانی و سکون تحتانی و فتح نون م استنہ۔

اشنہ۔ ع بضم اول و سکون ثانی و فتح نون و خفاء ہا ف دوالہ و دوالی و دوالک ہ چھریرا ط مع ب گویند ح ای ۲ مقوی کبد و

استقیدولیون - یونانی بضم اول وسکون ثانی وکسر فاف وسکون تحتانی وضم دال وسکون واو وکسر لام وضم تحتانے و سکون واو ثانی ونون م کاکنج ف عروسک پس پردہ -

تنمیق الھاء

آس بنگہ - ع بمد اول وکسر ثانی وموحدہ وسکون نون وفتح کاف وخفار ہاف مورد طب ای ۲ گویند ۳ قابض وقوی دل خ خسروانے تیز پوش از تخم یکمثقال مص بنفشہ تازہ ونیلوفر وروغن آنھا ل ورق نوت یا عصارۂ زرشک یا گل حنا -

استہ - ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی ھفتاد ہم تخم مرغ یا خوشہ

استینہ - ف بمد اول وسکون ثانے وکسر فوقانی وسکون تحتانے وفتح نون وہاء منفی م تخم مرغ -

اسخارہ - روے بکسر اول وسکون ثانی وخاء معجمہ والف وفتح راء مہملہ وخفار ہاء ف تودری -

اسرورہ - بفتح اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون واو وفتح راء مہملہ ثانے وہاء مخفی م بذل الطبیب ه باکچرا -

اسغزہ - ف بضم اول وسکون ثانی وضم غین معجمہ وسکون راء مہملہ وفتح نون وخفار ہاء م خار پشت -

اسگندہ - ه بفتح اول وسکون ثانی وفتح کاف فارسی وخفار نون وفتح دال مہملہ وخفار ہاء وای مشبعہ ہندی ست طرخ ف مہی

تنمیق التحتانے

آس برسی - ع بمد اول وکسر ثانی وفتح موحدہ وکسر راء مہملہ وسکون تحتانے ف مورد اسفرم -

تنمیق الشین المعجمہ وتنمیق الالف

اشتر کاف بضم اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وراء مہملہ باکاف والف ع عنقا کہ جانور یست معروف -

اشتر کیا - ف بضم اول وسکون ثانی وضم فوقانی وسکون راء مہملہ وکسر کاف فارسی باتحتانی والف م اشتر خار -

اشموسا - بفتح اول وسکون ثانی وضم میم وسکون واو وسین مہملہ والف م اسموسا بسین مہملہ -

اشیاف ماسیثا - بفتح اول وسکون ثانی وتحتانی والف ثانی وکسر فا وسیم والف ثالثہ وسکون تحتانی باشلثہ م عصارۂ ماسیثا طب ی ل درطلا کردن بوش در بندی یا حنفض -

تنمیق الدال المھملہ

اشنارواؤ - ف بفتح اول وسکون ثانی بانون والف وکسر زاء معجمہ ودال مہملہ والف وضم ہمزہ وسکون واو ودال مہملہ ثانے م زوفا خشک -

تنمیق الراء المھملہ

اشتر خار - ف بضم اول وسکون ثانی وضم فوقانی وسکون راء مہملہ باخاء معجمہ والف وراء مہملہ ثانی م شتر خارہ جواسہ -

اشتر غار - بضم اول وسکون ثانی وضم فوقانی وسکون راء مہملہ وغین معجمہ والف وراء مہملہ ثانی ف بیخ درخت انگدان ست طرخ ی ۳ گویند ۲ خ رومی ص سرکہ ل انجدان -

اشتر مورد - ف بضم اول وسکون ثانی وضم تحتانی وسکون راء مہملہ وضم میم وواو ودال مہملہ گویند کہ در جنگلہا از جنگلہا مغرب درختی ست کہ برگہای آن کسیر ست ودران جنگل مورد

وخاء معجمہ با واو معدولہ والف وسکون نون وفتح راء مہملہ ونون ثانے وکاف م ہماے۔

تنمیق الکاف فارسی

استرنگ ۔ بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وراء مہملہ وسکون نون وکاف فارسے ع بیروج ف مردم گیا ہ لکھمنا لکھمنی

تنمیق اللام

اسپغول ۔ ف بکسر اول وسکون ثانی وفتح موحدۂ فارسی وضم خاء معجمہ وسکون واو ولام م پیخال مرغان۔

اسقیل ۔ ع بکسر اول وسکون ثانے وکسر قاف وسکون تحتانی ولام ف پیاز دشتی ہ کولی کانڈہ طح ی ۲ وگویند ۳ ق مقطع محلل ملطف مفرح خ مشوی ش یکمثقال ص حماما یا شیر ستازہ کہ عقبش بنوشند ل بلیوس یا اسقوریدون بالوف یا قردمانا یا وج یا بیخ کبر۔

تنمیق المیم

اسپرغم واسپرہم ۔ ف بکسر اول وسکون ثانی وفتح موحدہ فارسی وسکون راء مہملہ وفتح غین معجمہ واسپرم ف بکسر اول وسکون ثانی وفتح موحدۂ فارسی وسکون راء مہملہ ومیم ساکن گلہای دریا چین

اسفرم ۔ بکسر اول وسکون ثانی وفتح فا وفتح راء مہملہ وسکون میم ف مورد

تنمیق النون

اسارون ۔ ع بفتح اول وثانی والف وضم راء مہملہ وسکون واو بیخ گیاہی ست ہ تگر طح ی ۲ ق ملطف مفتح محلل مفتت خ خوشبو متوسط میان باریکی وسطبری ش نیم درم تا سہ مثقال ص مو خرج یا مقل ل یکنیم وزن وج یا شش یک وزن آن حماما یا قردمانا وحب بلسان یا نیموزن خولنجان یا زنجبیل یا افسنتین وگویند سلیخہ وزرنباد ست۔

اسن ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی ونون م خربزۂ نورسیدہ

اسران ۔ ف بفتح اول وسکون ثانے ونون م دوغ۔

اسطفلین واسطفین ۔ یونانی بکسر اول وسکون ثانے وفتح طاء مہملہ وسکون فا وکسر لام وسکون تحتانی در لغت اول وکسر فا وسکون تحتانی در لغت ثانی ف زردک ہ گاجر طح ر

اسفیداج الجصاصین ۔ ع بکسر اول وسکون ثانے وکسر فا وتحتانی مجہول با دال مہملہ والف وضم جیم وسکون لام وفتح جیم ثانے وصاد مہملہ مشدد والف وکسر صاد مہملہ ثانے وسکون تحتانی ف چونہ قلعی ہ کلی

اسطون ۔ بضم اول وسکون ثانے وضم طاء مہملہ وسکون واو ونون ف زردک۔

اسقوردیون ۔ یونانی بضم اول وسکون ثانی وضم قاف وسکون واو وراء مہملہ وفتح دال مہملہ وضم تحتانی وسکون واو ثانی ونون م ثوم بری ست ع ثوم الحیۃ ف سیر مار وسیر دشتی ہ جنگلی لہسن طح ی ۴ ل عنصل کوچک یا ثوم الذکر۔

اسقورون ۔ بضم اول وسکون ثانی وضم قاف وسکون واو وضم راء مہملہ وسکون واو ثانی ونون ع خبث الحدید ف ریم آہن ہ کیٹ

اسقولوقندریون ۔ یونانی بضم اول وسکون ثانی وضم قاف وسکون واو وضم لام وسکون واو ثانی وفتح قاف ثانی وسکون نون وفتح دال مہملہ وسکون راء مہملہ وضم تحتانی وسکون واو ثالث ونون آخر م اسقولوقندریون ف زنگی دارو۔

نون وضم قاف ثانی وسکون واو وراء مہملہ م سقنقور ف ریگ ماہے ونہنگ وشتی ہ ریت مچھلی۔

اسمار ۔ ف بمد اول وفتح میم وسکون ثانی وسیم والف وراء مہملہ م درخت مورد۔

اسمندر ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وسکون نون وفتح دال وراء مہملتین م سمندرہ آگ کا کیڑا۔

اسیر ۔ ع بضم اول وکسر ثانی وسکون تحتانی وراء مہملہ ف کاہ خس ہ کانڑل ط ب ا۔

تنسیق السین المہملہ

آس ۔ ع بمد اول وسکون سین مہملہ ف نام درخت مورد کہ آنرا اسمار گویند ونیز آنرا حب الآس گویند وشگوفہ آن خوشبو شود وہرکس کہ آنرا ببوید وخواب کند مسلم گردد۔

اسپیوس ۔ ف بکسر اول وسکون ثانی وفتح موحدہ فارسی وضم تحتانی وسکون واو ع برنقلونا م بنگوہ سپغول

استوطس ۔ یونانی بکسر اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وسکون طاء مہملہ وفتح لام م فقر الیہود چیریلیت پچمن میوہ یائی۔

اسطر ماطوس ۔ یونانی بضم اول وسکون ثانی وفتح طاء مہملہ وسکون راء مہملہ وسیم والف وضم طاء مہملہ ثانی وسکون واو ف اسبغول

آسطوخودوس ۔ رومی بضم اول وسکون ثانی وضم طاء مہملہ وسکون واو وضم خاء معجمہ وسکون واو وضم دال مہملہ وسکون واو ثالث از جزیرہ سنجاوس خیز دومو قف الارواح نیز گویند م بنفشہ مسفرم رومی ہ دیارو گویند منڈی ط ح ای ۲ ق

لطیف بفتح ومہمل سود اوی مقوی مفرح دل تخ تازہ وسنج مایل بسبزی تخ

خریف سش از جرم او دو درم تا سہ درم ودر مطبوخ تا ہفت درم

ص صمغ عربی یا کتیرا وگویند ہما ما یا رزیا کنجبین گویند مثل فراسیون یا مرویا انتیمون نصف وزن وبیوزن باد رنجبویہ

اسفیوس ۔ بکسر اول وسکون ثانی وفتح فا وضم تحتانی وسکون واو وسین مہملہ یا معجمہ ع برزقطونا ف بنگوہ سپغول

اسقاقس ۔ بکسر اول وسکون ثانی وقاف والف وکسر قاف ثانی وسین مہملہ م نوعی از اکلیل الملک ط ح ی ۳۔

اسقوریدوس یونانی بضم اول وسکون ثانی وضم قاف وسکون واو وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی وضم دال مہملہ وسکون واو ثانی ف بنگوہ سپغول

اسقولوس ۔ یونانی بضم اول وسکون ثانی وقاف وسکون واو وضم لام وسکون واو ثانی پنجی ست م خنثی ف گیاہ سرشیم ہ سرپش کاکمانس ح ی۔

اسیلیسوس ۔ بضم اول وسکون ثانی وضم تحتانی وسکون لام وسین مہملہ ثانی ونگی ست بسبک کہ در یزان سود از ہم در یا نمک ہے وجع وآنرا از ہرہ اسبوس نیز خوانند ف نمکینی ہ تین کالو ط ح ی

تنسیق الضاد المعجمہ

اسد الارض ۔ ع بفتح اول وثانی وضم دال مہملہ وسکون لام وفتح ہمزہ ثانی وسکون راء مہملہ وضاد معجمہ ایضاً ع حمرباف بوقلمون ہ گرگٹ وباہ ملاح کیسا گران سیماب۔

تنسیق الکاف

اسپرک ۔ ہ بفتح اول وسکون ثانی وفتح موحدہ فارسی وراء مہملہ وسکون کاف ع اکلیل الملک وا سرنیز۔

استخوان رنگ ۔ ف بضم اول وسکون ثانی وضم خاء فوقانی

تنمیق الفوقانی

اسپست - بفتح اول وسکون ثانی وکسر موحدہ فارسی وسکون سین مہملہ ثانی وفوقانی ع فصفصہ م رطبہ ست -

تنمیق الجیم

اسلنج - ف بکسر اول وسکون ثانی وضم لام وسکون نون وجیم گیاہی ست ع لحیۃ التیس طب ی ق حالبس رم مدمل -

اسرنج - ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ وسکون نون وجیم ف سرنج وشنگرف زاولی ہ سندور وسیندور طب ای ۲ ق مجفف خ بسیار سرخ ص اسفید باجات ل اسفیداج یا مرداسنگ -

اسفلنج بکسر اول وسکون ثانی وفتح لام وسکون نون وجیم ع لحیۃ التیس

اسفنج - بکسر اول وسکون ثانی وفتح فا وسکون نون وجیم ف ابر مردہ وابر کہن وگویند حیوان دریائی ست بدان سبب کہ چون دست برو نہی خود را در کشد وقتیکہ بمیرد آب وی را بر ساحل اندازد ہ موابادل طح ای ۲ ق ومجفف مجلی خ تازہ ش یکدم ص رب حصرم یا فانید ل قرطاس سوختہ -

اسفیداج - ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر فا وتحتانی مجہول ودال مہملہ والف وجیم ف سپیدہ ارزیز وسرب ہ بنگ طب ی ۲ گویند ۳ ق مجفف ومسکن اوجاع خ پاک سپید خوشبو ص از سفیدہ رصاص قند وصمغ عربی وشوربای چرب ل خبث الرصاص یا مرداسنگ -

تنمیق الخاء المعجمہ

اسفاناخ - ع بکسر اول وسکون ثانی وفا والف ونون والف ثانی وخاء معجمہ یا جیم ف اسپاناخ ہ ساگ پالک طب ار ۲ گویند مع ح ب ق ملین ش بقدر حاجت ص فلفل ودارچینی وآبکامہ ل کدو یا بقلۂ یمانیہ -

اسود سالخ - ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح واو ودال مہملہ وسین مہملہ والف وکسر لام وسکون خاء معجمہ ف مار سیاہ ہ کالاناگ

تنمیق الدال المہملہ

استخوان زند - ف بضم اول وسکون ثانی وضم فوقانی وخاء معجمہ وواو معدولہ والف وسکون نون وفتح راء مہملہ وسکون نون ثانی ودال مہملہ ع ہمای -

استہول کند - ہ بکسر اول وسکون ثانی وضم فوقانی واظہار ہا وسکون واو ولام وفتح کاف وخفاء نون وسکون دال ایضاً ہ کرام کند -

اسد - ع بفتح اول وثانی وسکون دال ف شیرہ باگھہ -

اسفرود - ف بکسر اول وسکون ثانی وفتح فا وضم راء مہملہ وواو مجہول مرغی ست کوچک مانند گنجشک وبر سر آن چند پر بلند باشد مثل شاخ ع قطاہ -

اسفند اسفید م خردل سفید ف تخم سپندان ہ اسپند طح ی ۳ ق مخدر

تنمیق الراء المہملہ

استرار - ف بکسر اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وراء مہملہ والف وراء مہملہ ثانی ع عدس -

اسیغر - ف بضم اول وسکون ثانی ویا وضم غین معجمہ وراء مہملہ م خار پشت ہ ساہی -

اسقنقور - ع بکسر اول وسکون ثانی وفتح قاف وسکون

تنمیق الزاء المعجمہ

آزاد درخت ف بداول وزاء معجمہ والف ودال مہملہ وفتح دال مہملہ ثانی وراء مہملہ وسکون خاء معجمہ وفوقانی ع درخت ماخک شبیہ طرح می بہم گویند ح ۲ می آن آن جہت دراز کردن سودرق شہد اند۔

تنمیق الجیم فارسی

آزغ ع بفتح اول وسکون ثانی وکسر غین معجمہ وسکون جیم فا ف بیارہ ایست بر بہر دغیکہ بچہ خشک سازد ع عشقہ۔

تنمیق الدال المہملہ

آزاد ف بداول وثانی والف ودال مہملہ م سرو گویند سوسن سفید گویند درختی ست کہ میوہ مذہب ہانا سرو وسوسن راہبان اعتبار آزاد خوانند گویند درختی ست بلند قد کہ بیشتر در گیلان شود وبلندیش بقامت گز و ہفتاد گز رسد وشاخہائش مانند درخت صنوبر بالا وتہ اش راست وہموار وچوبش تا بالا بیک منوال ست وصافی وجوہر دار لیکن از جوہر چوب چنار ریزہ تر باشد وگویند نوعی از ماہی ست کہ در گیلان بہم رسد وگویند درختی ست کہ چون بہائم برگ وچوب او بخورند بمیرند وگویند درخت ارزن ست یعنی درخت بادام کوہی ست ودر کوہستان پارس بیشتر از جاہای دیگر پیدا شود وتہ نوعی از رطب کہ بغایت شیرین ولذیذ باشد۔

ازورد بفتح اول وسکون ثانی وفتح واو وسکون راء مہملہ بشبیہ ازی اندو قو گویند م عدقوقے۔

تنمیق الفاء

ازوف بکسر اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ وسکون فا

میوہ ایست سرخ رنگ کہ اکثر در شورہ زمین بعمل آید م کوز۔

تنمیق الکاف

ارغک ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر غین معجمہ ثم عشقہ

تنمیق الکاف الفارسی

ازرنگ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ وسکون نون وفتح

تنمیق المیم

آزادم ف بفتح اول وثانی والف وسکون زاء معجمہ ثانی وفتح دال مہملہ وسکون میم م لوبیا۔

تنمیق الزاء الفارسی

ازہ ف بفتح اول وثانی فارسی وخفا ہام آبک ع کلس ونورہ

تنمیق السین المہملہ

استخوان ربا ف بضم اول وسکون مہملہ وضم فوقانی وخاء معجمہ باواو معدولہ والف وسکون نون وضم راء مہملہ باموحدہ والف ثانی م طارمہل۔

استرخا یونانی بضم اول وکسر نہ وگویند بفتح اول وسکون سین مہملہ وضم فوقانی وسکون راء مہملہ وغاء معجمہ والف ف زنبق مسخ ماشل۔

اسفناخریا ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح فوقانی وہمزہ ملینہ وضم خاء معجمہ وسکون راء مہملہ یا مہملہ والف م تخم خرما ق سوختہ او مصفی قروح۔

اسمو سلیون یونانی بفتح اول وسکون ثانی وضم میم وسکون واو باسین مہملہ والف ف نوعی از مرو گویند گذر برے۔

تنمیق الموحدہ

اسرب ع بضم اول وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون موحدہ م سرب سیسہ

ف بادام کوہی ہ جنگلی بادام۔

ارجوان۔ ع بضم اول وسکون ثانی وضم جیم وواو والف ونون ہمہ در ہختی ست ف ارغوان طب ہی۔

ارد شیران۔ بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ وکسر شین معجمہ وثنائی مجہول وراء مہملہ والف ونون ف نوعی از ہلیلہ وقیل۔

ارزن ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح زاء معجمہ وسکون نون تمام فارسیہ ع ذخن ہ چینہ وبزار فارسی ہم درخت بادام تلخ کوہی۔

ارسانیقون۔ یونانی بفتح اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ والف وکسر نون وسکون تحتانی وضم قاف وسکون واو ونون ثانی ف دینج زرد ہ ہرتال۔

ارسلیقون۔ بفتح اول وسکون ثانی وفتح سین مہملہ وکسر لام وسکون تحتانی وضم قاف وواو ونون ہم ارسانیقون۔

ارقان بفتح اول وسکون ثانی وقاف والف وفتح نون ف خناق

ارمانیقون بفتح اول وسکون ثانی وسیم والف وکسر نون وسکون تحتانی وضم قاف وسکون واو ونون ثانی ع بزر البنج۔

ارمنین۔ رومی ست بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وکسر راء وسکون تحتانی ونون ثانی ہم فلفل ف انار دشتی ہ جنگلی انار

ارمیان بفتح اول وسکون ثانی وکسر میم وتحتانی والف ونون ف نوعی

تمہید الواو

ارلبو ف بفتح اول وسکون ثانی وضم موحدہ وسکون واو وہم مہملہ

اردشیر دارو۔ بفتح اول وسکون ثانی وفتح دال مہملہ وکسر شین معجمہ وتحتانی وسکون راء مہملہ دال مہملہ ثانی والف وراء مہملہ ثانیہ وواو وراء مہملہ ف نوعی از ہلیلہ۔

تمہید الہاء

ارادہ۔ رومی بفتح اول ونانی والف ہاء ہوز عطلی۔

ارجیقنہ۔ بفتح اول وسکون ثانی وکسر جیم وسکون تحتانی وکسر قاف وفتح نون وہاء خفیفہ تجاوز معجمہ وفاء تر گویند ف زربا ہ ہپکر

ارزہ۔ ف بفتح اول وسکون ثانی وفتح زای معجمہ وخفاء ہاء زفت وآن چیزیست شبیہ بقطران کہ از درخت صنوبر تازہ حاصل شود وصنوبر آنست کہ برمی دہد۔

ارواند ف بفتح اول وسکون ثانی واو وبفتح نون وخفاء ہاء ثانیہ

تمہید التحتانی

ارو فنانی۔ یونانی بکسر اول وفتح ثانی وسکون دال مہملہ وفتح فاء ونون والف وکسر نون ثانی وسکون تحتانی ع قثاء الحمار۔

ارطی۔ رومی بفتح اول وسکون ثانی وکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی ف درخت دوزک ہم سپیدا۔

ارغاموفی۔ بفتح اول وسکون ثانی وغین معجمہ والف وضم میم وسکون تحتانی وکسر نون وسکون تحتانی ثالثہ وفتح ثانیہ وسکون شین معجمہ وفتح ثالثہ وسکون نون ثانی ہم شقایق النعمان چنانچہ فرقے درمیان این وشقایق نتوان کرد ہم ماہیثا ے سرخ طب ہی۔

ارنب بحری۔ ع حیوانی ست دریائی صدفی شکل واز سمومات ست ہ سمندر کاسنبا۔

ارنب بری۔ ع بفتح اول وسکون راء وفتح نون وسکون ہمزہ وفتح موحدہ ثانی وکسر راء مہملہ مشدد وسکون تحتانی ف خرگوش ہ سنجاب وبناطع اق بضم فتح سیاہ بیابانی فربہ کہ لنگ صید کردہ باشند ش تہ راعتدال ص روغن زرد ول ثعلب

دال مہملہ ف پنجکشت ہ سنبالو۔

ارشد ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح سین معجمہ وسکون دال مہملہ م مرقشیشا وجر النور طرح ی ۲۔

ارمود ف بفتح اول وسکون ثانی وضم میم وسکون واو ودال مہملہ م امرود طب ر ق مسکن حدت معدہ مقوی باہ قابضہ

ارند ہ بفتح اول وثانی وسکون نون ودال مہملہ بندی شیدی ف بید انجیر۔

ارید بر بید ف بدا اول وکسر ثانی وسکون تحتانی مجہول ودال مہملہ وفتح موحدہ وکسر را مہملہ ثانی وسکون تحتانی ثانی ودال مہملہ ثانی اسم فارسی ست دوائی ست مانند پازنگانہ کہ از بستان خیزد۔

تنمیق الراء المہملہ

ارز ف بفتح اول وسکون ثانی م گنجارہ ہ کھل۔

تنمیق الزای المعجمہ

ارزع ع بضم اول وفانی وسکون زا معجمہ ف کرنج درینجہ چاول طب ی ۲ گویند مسخ وگویند ای ۲ ق مقوی مخ سفید ص شیر تازہ بارو غن بابسل وشکر مخ ل پست جوشانیدہ بجاوس

ارزیز ف بفتح اول وسکون ثانی وکسر زا معجمہ وسکون تحتانی وزای معجمہ ثانی ع رصاص م قلعی ہ رانگا وکتھیر۔

تنمیق الزای الفارسی

ازمینبر ف بفتح اول وثانی وسکون نون وفتح تحتانی وکسر موحدہ وسکون زا فارسی سے م طلع نجم ع طرخون ہ تخم

تنمیق السین المہملہ

ارس ف بضم اول وسکون ثانی وسین مہملہ درختی ست کہ در طرف چین زیاد بعمل آید وازان کافور جوداند حاصل شود تخم او مرکبی

تنمیق الطاء المہملہ

ارقط ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح قاف وسکون طاء مہملہ وفتح کاف

ارماط یونانی بفتح اول وسکون ثانی وبیم والف وطاء مہملہ گل کبود

تنمیق العین المعجمہ

ارغ ف بضم اول وسکون ثانی وعین معجمہ بادام ریشہ وگرد گاو قندی وتارکیل وامثال آن کہ اغذیہ آن تیز وملح وبدبوے شندہ باشد۔

تنمیق الکاف

ارااک ع بفتح اول وثانی والف وکاف متحرک ہ درخت پیلو طرح ۲ ی اق مفتح خ تنہ وشاخ ازشمر او بکشتال

ارماک بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم والف کاف م درخت کبوترہ طرح ۲ ی

تنمیق اللام

ارمال رومی بفتح اول وسکون ثانی میم والف ولام م چوبیست خوشبو چون قرفہ از ہمن خیزد وگویند ارماک طرح ۲ ی

اخ بویش ہندی قرفہ مانند چوب کاوی یا لاوند۔

تنمیق المیم

ارومہ ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح واو مہملہ وسکون میم ف

ارقم ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح قاف وسکون میم ف مار ابلق

تنمیق النون

اربیان ع بضم اول وسکون ثانی وکسر موحدہ وتحتانی والف ونون ف تخم دریای ہ چیچکاط نمکسود او

ی مخ تازہ ص روغن بادام مخ ل رعشہ۔

ارجان بفتح اول وسکون ثانی وجیم والف ونون

اذناب الخیل ع بفتح اول وسکون ثانی ونون والف وضم موحدہ وسکون لام وفتح تاء مثنّاۃ وسکون تحتانی ولام ثانی ع یعنی ابتیس ف اسفیدہ ورق سرخ رشتہ بریدہ

تنمیق النون

اذاراقیون - بہ اول وثانی والف وراء مہملہ وفتح ہمزہ وسکون قاف وضم تحتانی وسکون واو ونون ف نوعی از کف دریا -

آذریون - بہ اول وفتح ثانی وسکون راء مہملہ وضم تحتانی وسکون واو ونون آخر ہمیون آذریون نیز گویند ف نوعی از لالہ کہ بہ گویند نوعی از قحوان است طح ی ۲ ق مثل خ بری ش پنجبدرم ص مسل باریاس یا بارزد یا بہارا -

آذرگون - بہ اول وضم ثانی وسکون راء مہملہ وضم کاف فارسی وسکون واو ونون نوعی از شقائق کہ کنارہای آن بغایت سرخ رنگ بود ومیانہ اش سیاہ -

تنمیق الواو

آذربو - ع بہ اول وضم ثانی وسکون راء مہملہ وضم موحدہ وسکون واو وہم گل اشنان وآن زرد میشود وبوتہ اش بسیار میباشد وبیخ آن گلیم شوست ف خوار

آذریو - بہ اول وضم ثانی وسکون راء مہملہ وضم تحتانی وسکون واو وہمی ست فارسی معرب پندارد او را با تشبیہ نسبت کردہ اند ف گل زرد یست کہ بآفتاب بگردد وگویند چوربک اشنان طح ی ۳ ش ناکیدرم ل تخم آرچ ونیلوفر وباد آورد -

تنمیق العاء

آذربویہ - ف بہ اول وضم ثانی وسکون راء مہملہ وضم موحدہ وسکون واو وفتح تحتانی وخفاء ہاء آذربو -

تنمیق التحتانی

اذان الحجدی ع بفتح حجیم وسکون دال مہملہ وتحتانی مجہول ہم لسان الحمل ف ورق بارتنگ -

تنمیق الراء المہملہ وتنمیق الالف

اراقوا - بفتح اول وراء مہملہ وضم قاف وواو والف ہمہ گندم ہ کیلا

ارسطارومی بفتح اول وسکون ثانی وسکون سین مہملہ وطاء مہملہ والف قنگ

ارطاماسیا - یونانی بفتح اول وسکون راء مہملہ وطاء مہملہ والف ثانی وسکون سین مہملہ وتحتانی والف رابع وآخر میم یا بکسر طاء مہملہ وسکون تحتانی ثانی نیز گویند ف برجاسب وبرومی مادران طح ی ۲

ارسطلوخیا - یونانی بفتح اول وکسر طاء مہملہ وفتح لام وضم ہم وسکون واو وکسر خاء معجمہ بتحتانی والف وضم زاء وذ طویل

ارکاکیا - بفتح اول وسکون ثانی وکاف والف وکسر کاف ثانی وتحتانی والف ثانی مہ ارکاکیا -

ارمینا - یونانی بفتح اول وسکون راء مہملہ وکسر میم وسکون تحتانی بانون والف وارمیا نیز گویند مہ موساور -

اژروسا - ہ بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وسین مہملہ والف مہ بان

تنمیق الباء الموحدہ

ارقب - ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح قاف وسکون موحدہ مکوہی

تنمیق التاء الفوقانی

ارزت - ع بفتح اول وسکون ثانی وفتح زاء معجمہ وسکون فوقانی ف درخت صنوبر بری برطح ی ۲ گویند ح ای ۲

تنمیق الجیم

ارج - ف بفتح اول وسکون ثانی وجیم مہ گردن ودرخ قرع

تنمیق الدال المہملہ

ارشدع بفتح اول وسکون ثانی وفتح مثلثہ وسکون

تنسیق الدال المہملۃ وتنسیق اللام

ادا ۔ بمد اول وثانی وفتح دال مہملہ والف **ف** تکمیل رطوبت کرنا قی

اوادام ۔ بفتح اول وواو دال مہملہ وآلف ودال مہملہ **ف** درخت کردانہ طرح ق ۴

اوہنجا ۔ بضم اول وسکون ثانی وفتح ثالث **ف** بفتح اول وسکون ثانی وکسر ہا جیم والف عم اجہزم چنچیڑہ ۔

تنسیق الکاف

اورک بکسر اول وسکون ثانی وفتح ثالث وکسر راء مہملہ وسکون کاف **ف** آلو بچہ بفتح اول وثالث وسکون ثانی وکسر راء مہملہ

تنسیق النون

اومن **ف** بفتح اول وسکون ثانی وفتح میم وسکون نون **م** مشک خالص ع افغر

تنسیق الھاء

اوہیجارہ ۔ بمد اول وکسر ثانی واظہار ہا وسکون تحتانی وجیم والف وفتح راء مہملہ وخفار ہا **ف** خار وار گون ہ چرچرا ۔

تنسیق الیاء التحتانی

اذاراقے ۔ لفظ یونانی بفتح اول وثانی والف وراء مہملہ والف ثانی وکسر قاف وسکون تحتانی **ف** فلوس ماہی ہ کچلا طرح

ی سہ ق مخدر ص قی کردن بشیر تازہ ور وغن بادام ۔

اووی **ف** بفتح اول وسکون ثانی وکسر واو وتحتانی مجہول بترکے اکمہ گویند ع وج ہ بج ۔

تنسیق الذال المعجمۃ وتنسیق الباء الموحدۃ

اذان الارنب ع بمد اول وذال معجمہ والف وضم نون وسکون لام وفتح ہمزہ وسکون راء مہملہ وفتح نون ثانی وسکون موحدہ م نوعی از لسان الحمل ودرق آن بہتر از اذان الحمار ی ست **ف** ورق بار تنگ ۔

اذان الحمار ع بضم دال مہملہ وسکون میم وحاء مہملہ م نبرف خرگوش

تنسیق الدال المہملۃ

اذان الصبع ع بفتح اول وسکون لام وفتح عین مہملہ وسکون موحدہ ودال مہملہ م نوعی از عصی الراعی ۔

تنسیق الراء المہملۃ

اذان الفار ع بسکون لام بافاء والف وراء مہملہ م مرز نگوش وموز بخوش ہ چوہے کے طرح ۔

اذخر س ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر خاء معجمہ وسکون ذال مہملہ **ف** کور گیاہ وگیاہ مکی ہ کندہیل وگندہ رائج ہندوستان وبعض کاہ بروئیدہ رانیز مانند طرح ے ۲ مفتح وملطف وقابض وملحل ومقوی معدہ وخ باریک سخت خوشبوش نیدرم نامیکنند

اذفر ص بگلاب شمستن ومندل بوئیدن **ل** فتح اول ویا نصب الذیرہ یا بوزن اوسنبل وہم وزن اوز عفران ۔

تنسیق السین المہملۃ

اذان القسیس ع بسکون لام وفتح قاف وکسر سین مہملہ وسکون تحتانی وسین مہملہ ثانی م نوعی از حی العالم ۔

اذریاس ۔ بمد اول وضم ثانی وسکون راء مہملہ وبا تحتانی والف وسین مہملہ **ف** صنع سداب کوہی ۔

تنسیق اللام

اذان الغزال ۔ بسکون لام وکسر غین معجمہ وزاء معجمہ والف ولام ثانی م نوعی از لسان الحمل ۔

اذان الفیل ع بکسر فاء وسکون تحتانی ولام **ف** پیلگوش ولوف وگوندریحان والحوی ومرزنگوش واذان الفار عین الفار وحبق القنا گویند برگ درخت ساکون ۔

از روغن او یکمثقال ص روغن بنفشہ ل خزف۔

تنمیق الصاد المہملۃ

اجاص ع بکسر اول و فتح ثانی مشدد و الف و صاد مہملہ ف آلوہ آڑو ط ب ر ۲ ق ملین و مسہل صفرا خ رسیدہ و بزرگ و شیرین ش پانزدہ دانہ ص گلنگبین یا عسل یا عناب یا تمر ہندی

تنمیق النون

اجواین ہ بفتح اول و سکون ثانی و واو و الف و کسر تحتانی و سکون نون ف نانخواہ۔ ط ح ی ۳ ق مجفف محلل ریاح و ملین ص کشنیز و ترمس ش تا سہ درم ل شونیز۔

تنمیق الہاء

اجہرہ ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح ہا و راء مہملہ و خفاء ہا ہ پیچیڑہ

تنمیق التحتانی

اجوائن خراسانی ہ ع بزر البنج۔

تنسیق الحاء المہملۃ و تنمیق الالف

احلب د بار رومی بکسر اول و سکون حاء مہملہ و فتح لام و سکون موحدہ و کسر دال مہملہ و تحتانی و الف و راء م شبرم۔

تنمیق الضاد المعجمہ

احریض ع بکسر اول و سکون ثانی و کسر راء مہملہ و سکون تحتانی و ضاد معجمہ ف نبات کاجیرہ ہ کسنبہ و گویند اقحوان ست ط ح ای ۲۔

تنمیق التحتانی

احداق المرضی ع بکسر اول و سکون ثانی و دال مہملہ و الف و ضم قاف و سکون لام و فتح میم و راء مہملہ و ضاد معجمہ و الف مقصورہ ف بابونہ گاؤ چشم ط ح ۳ ی ۲۔

تنسیق الخاء المعجمہ و تنمیق التاء الفوقانی

اخروٹ ہ بفتح اول و سکون خاء معجمہ و ضم راء مہملہ و سکون واو و فوقانی ع جوز ف چار مغز و گردگان۔

تنمیق الراء المہملۃ

احشاء البقر ع بفتح اول و کسر ثانی با سین مہملہ مشدد و الف و ضم ہمزہ و سکون لام و فتح موحدہ و قاف و سکون راء مہملہ ف سرگین گاؤ ہ گوبر ق محلل اورام

اخگر ف بفتح اول و سکون ثانی و فتح کاف فارسی و سکون راء مہملہ م انگشت افروختہ ہ انگارا

تنمیق السین المہملۃ

اخینوس ع بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و ضم نون و سکون واو و سین مہملہ ف خردینہ ہ سالک بیخ نباتی ست سیاہ پوست کہ مثل کنول در تالاب روید

تنمیق الطاء المہملۃ

اخراط بکسر اول و سکون ثانی و کسر راء مہملہ و سکون تحتانی و طاء مہملہ و اخر م فراسیون ف گندنای بری ہ بن کا گندنا۔

تنمیق اللام

اخیل ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح تحتانی و سکون لام م بوقلمونست و آن مرغیست کہ عرب آنرا شوم میگیرند و بزبان اہل گیلان دادہ کو گویند۔

تنمیق المیم

اخزم ع بفتح اول و سکون ثانی و فتح زاء معجمہ و سکون میم ف نازبو

تنمیق النون

اخیون بفتح اول و سکون ثانی و ضم تحتانی و سکون واو و نون آخر نباتیست ع راس الافعی

تنمیق الہاء

اخروسہ بفتح اول و سکون ثانی و کسر موحدہ و ضم راء مہملہ و سکون واو و فتح سین مہملہ و خفاء ہا م دوسر ف گندم دشتی ہ بن گیہون۔

ومسدد و منوم و محلل و مسکن اوجاع ص جند بیدستر و زعفران و دارچینی و فرفیون و جدوار و زنجبیل و فلفل سیاہ ش از یک دس تا چہار قیراط و زیادہ از یک دانگ ممنوع ل سہ وزن او بزر البنج و بوزن آن تخم لفاح یا پوست بیخ آن یا بوزن آن تودری سفید گفتہ اند

تنسیق التاء الفوقانی و تنمیق الجیم

اترج ع بضم اول و سکون فوقانی و ضم راء مہملہ و سکون جیم ف ترنج ہ بجوارا ط پوست زرد او ح ی ۲ و گوشت سفید ح را و ترشی ب ی ۲ و تخم او ح ر و مفرح و مقوی دل و معدہ و ملطف و مدر خ برگ و زرد ش از تخم او دو مثقال جہت گزیدگی عقرب با آب گرم و گویند نیم مثقال ص شراب خشخاش ل آب لیمو

تنمیق الراء المہملۃ

اثرار بفتح اول و سکون ثانی با مثلثہ و راء مہملہ و الف و راء مہملہ ثانی ف زرشک ہ زرک ط ب ر ی خ شفاف

آتش خوار ف بمد اول و فتح ثانی و سکون شین معجمہ و ضم خاء معجمہ با واو معدولہ و الف م آتشخوارہ

تنمیق السین المہملۃ

اتنامیس بفتح اول و سکون ثانی و نون و الف و کسر میم و سکون تحتانی و سین مہملہ ف بابونہ برے

اتیس ہ بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و سین مہملہ ط ح ۲ ی ا ق بہی و ہاضم

تنمیق النون

اتان ع بفتح اول و ثانی و الف و نون ف [illegible]

تنمیق الہاء

آتش خوارہ ف بمد اول مرغیکہ اکثر آتش خورد

تنسیق الثاء المثلثۃ و تنمیق الدال المہملۃ

اثمد ع بکسر اول و سکون مثلثہ و فتح میم و سکون دال مہملہ ف سنگ سرمہ ہ انجن ط ب ا ی ۲ ق مجفف و حابس دم و متفتت خ براق ریزندہ ش نیم درم ص شکر و کتیرا ل آبار

تنمیق القاف

اثلق بفتح اول و سکون ثانی و فتح لام و سکون قاف ف تخم پنجنگشت ہ سنبھالو کی جڑ و بقولی سنبھالو کے بیج ط ح ی ۳

تنمیق اللام

اثل ع بفتح اول و سکون ثانی و لام ف گزہ جھاؤ

تنسیق الجیم و تنمیق الالف

اجل گیا بفتح اول و جیم و سکون لام و کسر کاف فارسی و تحتانی و الف آخر ف بیش و زہرہ ہ بس و میٹھا

تنمیق الجیم

اُج ف بضم اول و سکون جیم م کدو

تنمیق الدال المہملۃ

اجمودہ ہ بفتح اول و سکون ثانی و ضم میم و سکون واو و دال مہملہ ع بزر الکرفس ط ح ی ۲ ق مفتح محلل ص از یک درم تا سہ درم

تنمیق الراء المہملۃ

آجر ع بمد اول و ضم ثانی و سکون راء مہملہ ف خشت پختہ ہ اینٹ لکھوڑی ط ح ی ۲ ق مجفف خ غیر مستعمل ش

مدر ملطف مجلی او ساغ قروح خ سیاہ فربہ سبز ورق وگویند
سرخ زرین ش از دو درم تا سہ درم وگویند یکمثقال ص عود الوج
یا خولنجان یا حماما یا انبرباریس ل جوز السرو یا بوزن آن سلیخہ ویکنیم
وزن دارچینی وگویند یکوزن او سلیخہ وثلث وزن سکبینج —

تنمیق المیم

ابریسم ع بفتح اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ وسکون تحتانی
وضم سین مہملہ وسکون میم ف آبریشم بشین معجمہ ہ پاٹ ط مع
ح ب گویند ح ی او گویند ح را مقوی ومفرح دل ومعدہ ومحرق
ومجفف خ پاک مقرض ش دو دانق تا یکدرم ص آن
ابرج ل بوزن او سنبل ونصف وزن او پوست اترج —

تنمیق النون

آبرون بمد اول وبی مد نیز وسکون ثانی وضم راء مہملہ
وسکون واو ونون ع حی العالم —
آبگون ف بمد اول وسکون ثانی وضم کاف فارسی و
سکون واو ونون م نشاستہ ہ گیہون کاہیر —

تنمیق الواو

آبو ف بمد اول وضم ثانی وسکون واو م گل نیلوفر —

تنمیق الہاء

ابرار لقطہ ع بفتح اول وسکون ثانی وراء مہملہ والف وضم راء مہملہ
ثانی وسکون لام وضم قاف وطاء مہملہ مشدد ودو خفاء ہا م تخم حی العالم —
ابرہ ف بضم اول وسکون ثانی وفتح راء مہملہ واظہار ہا
م حزروحانی ع حباری وتبرکی تو غذرے —
ابرہمیہ ع بکسر اول وسکون ثانی وکسر راء مہملہ وفتح ہا وسکون
تحتانی وکسر میم وفتح تحتانی ثانی وہا وابراہیمیہ نیز گویند
ف اسپست مانند زیرہ باج ط مع —
آبکامہ ف ترشی نان ست کہ بآب در آفتاب نگاہدارند ہ کانجی
آبگینہ ع بمد اول وسکون ثانی وکسر کاف فارسی وسکون
تحتانی وفتح نون وہاء مخفی ف شیشہ ہ کانچ —
ابن حبہ ع بکسر اول وسکون ثانی وضم نون وفتح حاء مہملہ
وموحدہ مشددہ وہا ف نان —

تنمیق التحتانی

ابن آوی ع بکسر ہمزہ وسکون ثانی وکسر نون وہمزہ
والف وواو والف مقصورہ ف شغال —
آبی ف بمد اول وکسر ثانی وسکون تحتانی ع سفرجل ہ بہی
ونام نوعی از انگور ط شیرین آن مع ح ب راش
آب وی تا سی درم م عسل وانیسون —

تنسیق الموحدہ فارسی وتنمیق اللام

اپل ف بفتح اول وموحدہ فارسی وسکون لام ع [illegible]
ط ب ے ۳ قابض ومقوی کبد ومعدہ ص [illegible]
ریہ شکرش تا دو درم ل ثلث وزن آن عفص ودو ثلث آن قرظ
ونصف وزن آن قشر بیض محرق خ تیز بو —

تنمیق النون

اپسان ف بفتح اول وسکون ثانی فارسی با سین مہملہ
والف ونون م سنگ فسان ع تیس ہ سان —
آپیون بفتح اول وسکون ثانی فارسی وضم تحتانی وسکون
واو ونون م افیون ط ب ۴ وگویند [illegible]

تنمیق الفوقانی

آئیست بمد اول وفتح ثانی وسکون سین مہملہ وفوقانی ف گوشت ترنج وبیہ پالنگ ہ بجوری کاگودطح راخ گوشت پالنگ دانہ کہ آنرا باتو خوانند واکثر مصریان مرکب گویند۔

تنمیق الجیم

آبلوج - ف بمد فتح اول وسکون ثانی وضم لام وسکون واو وجیم م قند۔

تنمیق الدال المہملہ

آبرود - ف - بمد ہمزہ وسکون ثانی وضم راء مہملہ وسکون واو ودال مہملہ م سنبل ہ چیڑ وگویند نیلوفر۔

تنمیق الراء المہملہ

آبار - ع بروزن آثار بمد اول وثانی والف وراء مہملہ ف سوختہ ہ بنگ بفتح موحدہ وخفا رنون وسکون کاف فارسی طب ی ۲ ل ۱ تمد۔

ابہار بفتح اول وسکون ثانی بارا مہملہ والف وراء مہملہ ثانی م حلی الطام

ابقر بفتح اول وسکون ثانی وفتح قاف وسکون راء مہملہ ف شورہ ہ باجی طح ی ۳ ش نیم م ص کثیرا وعسل ع ۵ ل ۳ تحدر

ابن طاہر - کبیر اول وسکون ثانی وضم نون با طاء مہملہ والف وہا وراء مہملہ ف کبک۔

تنمیق السین المہملہ

ابن عرس - ع کسر اول وسکون ثانی وضم نون وکسر عین مہملہ وسکون راء مہملہ وسین مہملہ ف راسو ہ یول طح ی ق ۱ لطف خ بسیار باشراب انگشہ رجبتہ دفع ضربا بوم

یکدرم یا دو دانگ وثقال نہایت مجرب ست ص سوختہ اش جہت تفتح

آبنوس م بمد اول وسکون ثانی وضم نون سکون واو وسین مہملہ ف

آونوس طح ی ۲ گویند ق قابض ولاوع خ سیاہ ماس کہ در آب غرق شود ص جمع عربی یا شاہسفرم ل چوب کنار یا تخم خرمائے سوختہ۔

ابوعلس - بفتح اول وضم ثانی وسکون واو وفتح عین مہملہ وسکون لام وسین مہملہ وآنرا باعلس نیز گویند ف گل خیری طح ی اق جاذب خ تازہ ش اندکی ص زردہ تخم مرغ۔

تنمیق القاف

آبق - بزبان اکثر یہان بمد اول وفتح ثانی یا کسر ثانی وسکون قاف م زیبق ف سیماب ہ پاراط سر ۲ ترسہ ۳ وگویند رق قابض ش از غیر مقتول آن تا دو درم ل رصاص محلول

تنمیق الکاف

ابھرک ہ بفتح اول وسکون ثانی واظہار ہا وفتح راء مہملہ وسکون کاف م طلق طب۔

آبک ف بمد اول وکسر ثانی موحدہ م آبق۔

تنمیق اللام

ابابیل - ع بفتح اول وثانی والف وکسر موحدہ ثانی وسکون تحتانی ولام ف پرستوک۔

ابل ع بفتح اول وبمد نیز وکسر ثانی وسکون لام م قاقلہ صغار وبکبر اول ف خشتر وبضم ثانی فارسی طراشیخ نہایت تیز بوی۔

ابجل - ع بفتح اول وضم نیز وسکون ثانی وفتح [illegible] وسکون لام ف تخم دہل وتخم سرو کوہی ہ ہو بیر طح ی ۳ گویند ۳ ق

ترقیم الهمزة تنسیق الالف وتنمیق السین المهمله

آ ارغیس دمشقی ومصری وبربری بفتح همزهٔ اول وثانی وسکون را مهمله وکسر غین معجمه وسکون تحتانی وسین مهمله یا معجمه ف بیخ درخت زرشک طح ای ۲ -

تنمیق اللام

آ اطریلال یونانی بفتح همزهٔ اول ومد ثانی وکسر طاء مهمله وسکون تحتانی ولام اول والف ولام ثانی وبقول علامه قطب الدین شیرازی بروزن افعیلال ودر نسخهٔ دیگر بروزن فاعیلال م آنرا در مصر حرز الشیاطین ودر شام رجل الغراب گویند ف تخم خلال خلیل گویند ه کاگجنگی ومسی همین ست طح اے ۲ مختار حکما تخم وے ست -

تنمیق النون

آ البن بروزن فاعلن ف سپند سوختنی -

تنسیق الباء الموحده وتنمیق الالف

ابرکاکیا بفتح همزه وبا موحده وسکون را مهمله وکاف والف وکسر کاف ثانی وتحتانی والف ثانی وبعضی در اخیر موحده نیز می آرند ع نسج العنکبوت وبشیرازی کرتینه گویند ف کره وتنیدهٔ عنکبوت ه مکڑیکا جالا طی ابن الماء ع ف مرغابی -

ابوخلسا یونانی بفتح اول وضم موحده وسکون واو وفتح خاء معجمه وسکون لام وسین مهمله والف ف شنکار وهو چوه ط ح ی ۲ خ سیاه بسیار ورق سطبر بیخ ش تا دو درم مضر دماغ صداع آور مصلح آن روغن بنفشه وبدل آن لاجورد حجر ارمنی یا یک ونیم وزن آن حاشا ودو دانگ آن تخم تربد

[illegible]

بسد به بزرالقنج تخم گل جوز سر و حضض دم الاخوین ریوند زرشک زیره شاه نقطه ریون گل ارمنی کشنیز که پاکا پوکا فور کندر
گلنار لسان العمل مصطگی مازو نعناع نشاسته **مقرحات** یعنی ادویه که عضوا پیش کند و بسوزاند اسقیل آهک بوره
حروف نوشادر اسفرزه زنجبیل زاج سداب سنباده صابون فربیون قسط قلقطار سبزلبن یتوع **مدملات قروح** یعنی
ادویه که فراهم آرد جراحات را اثمد انزروت اسرنج ایرسا دم الاخوین زراوند زیره صبر صمغ آلوطین مختوم عسل گلنار لسان العمل
ورق بلوط **مجلیات اوساخ قروح** یعنی ادویه که پاک سازند و چرک و جراحات ست اهل آبکامه ایرسا حب لبلبان راتینج
زفت عسل نمک **اکال گوشت زایدهٔ قروح** یعنی خورنده و برندهٔ زیادتیهای جراحت ها انزروت اشنان توبال مس
زنگار صدف سوخته مرداسنگ **یا لبسات قروح** یعنی ادویه که خشک سازد جراحات را انزروت اشنه خرمای سوخته آهک
شسته توتیا صبر صدف سوخته **ادویه ضفدع اللسان** یعنی دوای قامع گوشت زائده یعنی غده که در زیر زبان بهم رسد
و گیاهای زیر زبان را سبز گرداند پوست انار زنگار زاک سوخته با سپیده بیضهٔ مرغ سرشته سورنجان و سرکه و نمک و نشادر صمغ
و بیضهٔ آبی و سیب بریان کرده آب آبی ترش آب سیب کوهی **اقراص الطین اقراص الکندر اقراص مورد اقراص اسرو**
اقراص سویق حب الرمان شراب میوه ها صندل و گلاب و هم مورد و گلاب و الله علم **فائدهٔ چهارم** در بیان مختار و شربت
و مصلح و بدل ادویه و علامات آن مختار عبارت از اجناس هر دواست که همواره در هر امر مستعمل اطباست و دوا از شربت
معین مقدار خوردن هر دواست و استعمال آن و آن موقوف ست بدانستن اوزان چند مشهوره مثلا مطابق رساله
اوزان میر محمد مومن استرآبادی مثلا حبه یک میانه تسوج جو میانه **قیراط** چهار جو **گهونگچی** که بفارسی سرخ و بهندی رتی
گویند سکه جو میانه که عبارت از هشت برنج باشد ماشه هشت سرخ **تولچه** دوازده ماشه **طانگ** چهار ماشه **دانگ دانق**
چهار سرخ و سدس سرخ درهم و درم سه ماشه و یک سرخ **مثقال** چهار ماشه و سکه و نیم سرخ **استار**
و سیر شاهی یکنیم تولچه و دو ماشه **اوقیه و وقیه** هفت و نیم مثقال **رطل بغدادی** نوزده سیر شاهی **من طبی** چهل
استار ست **مصلح** دارو یکه ضرر دوای دیگر باز دارد و **بدل** آنکه هرگاه در نسخه دوائی باشد که بهم نرسد دوای دیگر
قائم مقام آن سیدانند و قول کلی در بدل آنست که اگر دوای یافته نشود بدل شر اوبوزن آن بیخ وی بود و بدل ورق دو
دانگ و وزن آن تخم او باشد پس از مختار خ و از شربت **ش** و از مصلح **ص** و از بدل **ل** ثبت نموده **نتیجه**
او ذکر الفاظ ادویه بدانکه اسامی ادویه را بترتیب **اب ت ث**[۱] بعلامت ترقیم که از ان حرف نخستین مراد ست
تنمیق که اشارت بحرف ثانی که متصل بحرف نخستین ست و تنمیق که ایما از حرف اخیر کلمه ست مرتسم گردانیده عبارات
کثیر را باشارات قلیل همنون گشته مسافت دور و دراز را بر جویندگان و سالکان این راه کوتاه ساخت

بیان اوزان که نزد اطبا معروف اند

[۱] ثه و هفت و نیم مثقال و دو دانگ و شش سرخ و نیم سرخ

صمغ الوبخود سیاه **قابضات** یعنی ادویه که طبیعت را به بندد اذخر امرود برنج بلوط بسد باقلا بیخ بارتنگ تخم شاهسفرم
تخم گل جوز سرو دم الاخوین زعرور سماق طباشیر طین مختوم عدس کهربا کندر کرویا گاورس مصطگی مورد نارین
نشاسته نبق بخود ورق زر **محللات** یعنی ادویه که غلظ وصلابت تحلیل برد اکلیل الملک اشق استفیل اذخر
اسارون افسنتین پرسیاوشان بابونه برنجاسف باقلا پودنه ترمس حبه حاجا شیر حاشا خسرزهره حظمی خروع رونباد
رفت زراوند سوسن صمغ بطم غارقشاقنه کمادریوس کماة کبر لادن نام مزربخوش **منضجات** یعنی ادویه که اورام
وصلابات را نضج دهند اکلیل الملک ایرسا انجیر بزرک حظمی زعفران صمغ بطم کرنب لادن مرمیعه موم مردارسنگ **مفتشیات**
یعنی ادویه که تفتح وریح را شکند وتحلیل برد انیسون افتیمون بسباسه پنجکشت تخم کرجاوشیر حماما دارفلفل زیره
زنجبیل زرآوند زرنباد سداب سعد صعتر فلفل قردمانا کندر کرفس ناخواه **مقویات دماغ** انجم انفحه ضان بلادر
بندق بالنگو بهاریه وسیب بهارامرود ودماغ حیوانات روغن عبهر زنجبیل سعد سیب سنبل شربت نارنج عود عنبر غالیه
قرنفل کندر گل سرخ لحم تدرو لحم دجاج لحم دراج لبن ضان ماءالورد مشک نسرین یاسمین **مقویات دل**
ومفرحات آن امرود انار شیرین اسطوخودوس اترج ابریشم آلمه بهمنین بسفایج پوست ترنج ریباس بهبسد بالنگو
بادروج تمرهندی جدوار دارچینی درونج زرنباد زعفران سیب سوسن سنبل سعد سلیخه شقاقل صندل طباشیر طین
مختوم عود عنبر قرنجمشک فاوانیا قاقله کهربا کافورگاؤزبان کشنیز خشک گل سرخ لولو لازورد مورد نام نیلوفر نارمشک
نعناع نارنج ورق نقره ورق زر بلیله یاقوت **مقویات کبد** یعنی جگر اذخر شنه اظفار الطیب حماما جوز بواحب البلسان
دارچینی غافث قرنفل قاقله گلسرخ قرفه کشوث مصطگی نارین **مقویات معده** آلمه اذخر پوست ترنج بلیله
بالنگو جوز بوا دارچینی زرنباد سعد سلیخه سماق سفرجل سانج هندی طباشیر قرفه قرنفل قاقله گل سرخ کندر کرویا مصطگی
بسطر اشیح نعناع بلیله **مسهلات** انگور انجیر رطب بسباسه بیضه کبوتر دنبه بنفشه گاو بک باقلا بیخ پایه شتر جرجیر چلپوزه
حبة الخضرا حبة الزلم حلتیت خولنجان خصیة الثعلب دارچینی زرنباد زنجبیل سعد سنجان سقمونیا شقاقل شیرخشت فندق مستق
قرفه قسط گندر کرفس کنجد کتیرا الوبا مغز دماغ کنجشک وبره مغز بادام مغز جوز مغز ناریل بخود لمیون **مسکنات اوجاع**
یعنی ادویه که دردها را ساکن کند افیون اسفیداج بیه بطباخ بیروج تورک سفیده تخم مرغ صمغ عربی کتیرا انشاسته **مستبات**
یعنی دارویکه بخوابا ند ومحبس سازد اعضا را اقحوان اصطرک حماما زعفران شقاقل شبت شاهسفرم کامو تفاح **قواطعات**
ودیان بطن و اذن یعنی ادویه که ببندد کرمهای شکم وگوش را افسنتین برنج کابلی حبه زوفا مشک **مانعات**
رعاف ونفث الدم واسهال الدم یعنی دوائیکه حبس خون بینی ودهان وخون اسهال کند اثمد باورد بلوط

برگ غرب وگل او وعصارهٔ برگ او باقلا بیخ نیلوفر بسفایج توتیا تخم انجره وورق او ترمس ثلج جاورس جمیع اجزاء سرد وجمیع
انواع طین حب صنوبر دردی عصارهٔ زیتون سوسن قشور جوز محرق کتیرا لحیة التیس لسان الحمل مر رطب یعنی تر در درجهٔ
اول برگ بنفشه حمص خصیة الثعلب خوخ روغن گل عصارهٔ سوسن فطر کاهو لسان الثور تر در درجهٔ دوم بقلهٔ یمانیه بقلة الحمقا
بطیخ سرمق طحلب قنزع مشمش ادویهٔ رطوبت مائل اقاقیا انزروت بزر قطونا برسیاندارد بقلة الحمقا بقلهٔ یمانیه برگ
بنفشه خشک خشخاش دبق ولب دم الاخوین رصاص سرمق شوکران شجرهٔ جوز طحلب فطر قثاء بستانی کدو کاهو لسان الحمل
مامیثا مشمش ورق علیق میانه در گرمی وسردی اصل خنثی پرسیاوشان باقلا حمص حب صنوبر خربزه خصیة الثعلب زیت
عذبه زیتون سرخس صمغ شجر مصطگی طین طوس شاموس عدس فاوانیا عصارهٔ سوسن فاشرا قشور اترج مرداسنج بلیون
میانه در تری وخشکی اصل نیل جهت ضماد خصیة الثعلب زیت عذبه مخدرات یعنی ادویه که بخوابانند حس وحرکت را افیون اسپند
اصل اللفاح اذاراقی اصل الذرت بیخ موتهه جنگلی بیخ تخم وبرگ تنباکو جوز ماثل سراج القطرب شبینی شوکران قنب
کاکنج کندر لبن الخیل لونگ جنگلی یبروح الصنم **مسهلات صفرا** اجاص افسنتین بنفشه خشک تمر هندی ترنجبین
خیار شنبر سقمونیا شاهتره شیرخشت شبرم صبر گلسرخ لبلاب مازریون هلیلهٔ زرد **مسهلات بلغم** بسفایج تربد
حب النیل حرمل فرفیون شحم حنظل غاریقون قنطوریون قثاء الحمار ماهیزهرج ماهودانه **مسهلات سودا** افتیمون
آمله اسطوخودوس بالنگو بسفایج حجر لازورد سنا غاریقون کشوث هلیلهٔ کابلی **مقیات** یعنی ادویهٔ قی آرنده آب کدوی
تلخ پوست وتخم خربزه تخم ترب وبرگ آن تخم شبت تخم جرجیر تخم مازریون خربق سکنجبین کنگرز وکندش لوبیا سرخ
مویزج ماء العسل نمک هندی **مفتحات** یعنی ادویه که سده بگشاید اذخر انیسون افسنتین اسطوخودوس افتیمون ایرسا
ترمس جنطیانا حماما حاشا حرمل دارچینی رازیانه زیره زعفران زراوند شاهتره صعتر عود غاریقون فاوانیا فراسیون قنطوریون
قردمانا کرفس کبابه کرسنه کشوث مرزنجوش نانخواه هلیون **ملطفات** یعنی ادویه که تلطیف وتقطیع اخلاط غلیظه کند ابهل اسقیل
اسطوخودوس اقحوان انجره اذخر ایرسا بوره بابونه پودنه جندبیدستر جعده حماض حب البان حرف حاشا حرمل خردل دارچینی
زوفا خشک زراوند سکبینج سداب سیر سرکه صعتر عاقرقرحا فنجنکشت قرطم قردمانا کمادریوس مشکطرامشیع نمام
نانخواه وج **مدرات** یعنی ادویه که ادرار بول وحیض وعرق کند ابهل اقحوان انیسون انجدان برنجاسف بابونه پرسیاوشان
ترمس تخم گذر جندبیدستر جعده سعد سداب زوفا خشک رازیانه دارچینی حبة الخضرا جاوشیر جنطیانا سلیخه شونیز عروق عود
فاوانیا فراسیون قردمانا قنطوریون قسط کبابه کرفس کمادریوس میعه مرزنجوش مشکطرامشیع نانخواه نمام **مفتتات** یعنی
ادویه که سنگ بریزاند اسارون برنجاسف پرسیاوشان بادام تلخ تخم خربزه خشک حجر الیهود رازیانه سعد سکبینج

عسل عصارهٔ قثاء الحمار فراسیون قصب الذریره عنصل قشور شجرهٔ حبة الخضرا و ورق او کما فیطوس کرفس کبریت کندر میعه مصطکی ملح
وسخ الکواریر گرم در درجهٔ سوم انیسون اسارون افتیمون پودینهٔ جبلی جاوشیر برگ فنجنکشت ترب و برگ او تخم فنجنکشت
جاوشیر حماما حاشا حرمل خربقین سیر و سلیخه سداب شیح ارمنی محرق سکبینج شیلم شب محرق شراب کهنه جمیع انواع
شیرها و شیر شعر محرق صوف محرق غار فودنج نهری قشور قصب محرق قنه منتن کرویا کرفس کوهی و بری کمادریوس کاشم
مرماجوز مرزنجوش نانخواه نعناع وج ینبوب گرم در درجهٔ چهارم انواع ینبوع بصل ثوم جمیع اشیاء محرق زبد البحر سداب
بری فربیون قسط قطران کراث کرم بارد یعنی سرد در درجهٔ اول اصل السوس اقاقیا ناشسته برگ بنفشه بلوط برادهٔ
نحاس برگ قصب بسفایج ثمر علیق نیل رطب جاورس جبن خشخاش دهن درو و لب و زجاج زنجفر سرمق سعتر شجرهٔ نبق
عجم الزبیب کمثری مامیثا نشاسته هندبا سرد در درجهٔ دوم اقاقیا مغسول اطراف زیتون بقلهٔ یمانیه بطیخ برگ هلیون
برگ زیتون بزر قطونا جمار خوخ خیار رصاص زیتون خام سماق شحم اترج طحلب عفص اخضر کدو لسان الحمل مغز کلم
ماش سرد در درجهٔ سوم بقلة الحمقا برسیاندار جلنار حی العالم کبیر و صغیر حماض اترج حب العلیق خام و روغن
او خشخاش سیاه عصی الراعی فطر تفاح سرد در درجهٔ چهارم جمیع اشیاء مخدره مثل افیون وغیره و شوکران لبن خشخاش
یابس یعنی خشک در درجهٔ اول اباغالس اصل النیل اصل السوس بابونه بادام شیرین پرسیاوشان بسفایج پوست
جوز و لب تخم خربزه تخم انجره حب الغار حی العالم کبیر و صغیر حزاز الصخر دفلی رازیانه روغن جوز زعفران سعد
سویق الشعیر صعتر صمغ جوز کندر کمثری ورق سوسن خشک در درجهٔ دوم اصل المر اصل اللوف بیخ نیلوفر بسفایج
بلسان ترب جندبیدستر حبة الخضرا و برگ او راعی الابل زراوند زفت سنبل الطیب سنبل رومی شیلم شاهترج شراب مستحکم
شجره مصطکی شهدانج عجم الزبیب عسل فقر الیهود و قصب الذریره قشور کندر کرسنه قشور اترج کرنب لبن جاوشیر
مرمکی مصطکی نسج العنکبوت خشک در درجهٔ سوم اقاقیا انیسون اسارون افسنتین ابهل افتیمون اصل الماذریون
اطراف کرنب خشک اصل قنطافلن برگ و تخم فنجنکشت بلسان پوست غرب سوخته بوره بلوط جلنار حاشا حماض
اترج حب العلیق حلتیت حمص خربقین خنثی محرق دارشیشعان دخن رماد قشور قصب رماد حلزون بری روغن
ترب زوفا سرطان محرق سلیخه سرو سداب بستانی سماق سرکه شیح ارمنی محرق شب محرق شونیز شراب کهنه شجر بلوط
شعر محرق صبر صعتر صوف محرق غار فوتنج نهری فراسیون فاشرسین فطراسالیون فاوانیا قیصوم کرویا کرفس بری
کمادریوس کما فیطوس مرمرزنجوش مشکطرامشیع نانخواه نطرون وج ورق غار ینبوب خشک در درجهٔ چهارم ثوم
خردل سداب بری قطران کرم کراث مجففه غیر لذع کرم اذان الفار اصل السعد اصل قنطافلن انزروت بیاض رقیق

چنانچه در سیر و جندبیدستر مرقوم ست و چهار حرف پارسی که بران سه نقطه مینویسند پ چ ژ گ موذی بفارسی ست و
معجمه بیان حرف نقطه دار و مهمله تفسیر حروف بی نقط **فائدهٔ دوم** در بیان علامات اصطلاح و زبان هر زمین مثلا
از عربی حرف ع که حرف اول وست و همچنین از فارسی حرف ژ از هندی حرف ڈھ و از مشهور و معروف و مذکور حرف م مرقوم ساخته
و اسامی دیار دیگر را بر اسه نقش پذیر گردانیده **فائدهٔ سوم** در تحقیق طبایع و درجات دوا و علامتیکه منسوبست بآن و ذکر
مجملی از دوا الطبع و درجه و قوت و خاصیت بدانکه نزد جمهور اطباء **مزاج** کیفیتی ست که بهم میرسد از اول استحالة آخشیجان که
آنرا هرگاه بر دوا اطلاق کنند طبع نامند و طبایع بیرون نباشند از نه کیفیت چهار ازان به کیفیات اربعهٔ بسیطه که حرارت
و برودت و یبوست و رطوبت باشد و چهار دیگر که مرکب بکیفیات اربعه و یکی اعتدال فرضی اطباء پس از رطوبت و از حرارت
ح و از برودت ب و از رطوبت ر و از یبوست ی و از معتدل مع منتقش گردانیده و اطباء دوا را در کیفیت و اثر
سخصر بچهار پایه قرار گرفته اند هر پایه را درجه خوانند چه هر چه وارد بدن شود و منفعل گردد از حرارت غریزی خالی ازان نیست
که احداث میکند در بدن کیفیتی زائده بر چیزیکه انسان بر ست یا نمی کند اگر احداث نمی کند آنچیز را معتدل گویند و اگر احداث
می کند محسوس میشود یا نمی شود اگر نمیشود گویند که در درجهٔ اول ست و دانسته میشود تاثیرش از تکرار تناول یا اکثار مقدار و اگر
محسوس میشود بحدی میرسد که ضرر میکند یا نمی کند اگر نمی کند در درجهٔ دوم گویند و اگر میرسد بحد ضرر منجر بهلاک میشود و
یا نمیشود اگر نمیشود در درجهٔ سوم گویند و اگر منجر بلاک میشود در درجهٔ چهارم گویند و آنرا دوای سمی نیز گویند
و آن غیر سم ست زیرا که قتل دوای سمی بکیفیت ست و قتل سم بصورت نوعیه و اطلاق سم بر دوا تشبیه ست او را بسم در اهلاک
و الا در حقیقت دوا ست و هر درجه را سه مرتبه اعتبار کرده اند عالی و سافل و متوسط بینهما کلیهٔ حکما ست که گرم و تر تجاوز نمیکند
حرارت او از درجهٔ اول زیرا که اگر حرارت زیاده شود برین مقدار فانی میسازد رطوبت را پس از برای اینست که یافته
نمیشود دوای گرم در درجهٔ دوم و سوم الا آنکه یابس باشد و هر چیز که گرم باشد در درجهٔ چهارم پس او یابس است در درجهٔ
چهارم بعینها و درجات را بحساب هندسه که از یکی الی دو و از دو الی سه و از سه الی چهار در خیز تحریر آورده اکنون مجملی از دوا
مرقوم میسازد بطبع و درجه و قوت و خاصیت و مراد از قوت و خاصیت یعنی افعال آن دوا ست چنانکه سقمونیا مسهل
صفرا ست و سنا مسهل سودا ست و وارچینی مفتح و علی هذا القیاس پس علامت **ق** اشارت از دست **ادویهٔ حاره**
یعنی گرم در درجهٔ اول افسنتین بابونه مرتخم کتان حمص ریاد جلاون بری شاهتره صبر لوف لاون گرم و در درجهٔ دوم اصل السوس
اصل ماذریون سپید و سیاه اسقاقس که نوعی از اکلیل الملک ست باذروج برنجاسف بلسان برزالاکجره و برگ او
جندبیدستر حلبه دردی عصارهٔ زیتون دبق راعی الابل زراوند طویل و مدحرج زعفران شبت تر و خشک شراب سنتک

نشاء معنی بجوش آمد و در پیرانه سالی بسان نورسان حدایق سخن از سر نو باهتزاز جوانی مبدل گشت همگی در جست و جوی آن شد
که بذریعهٔ دستیاری و خانه زادی موروثی مصدر امری شود تا منظور زمرهٔ ایستادهای بساط فیض مناط عز و علا که مرجع کامیابی
علما و منبع کامرانی فضلاست گشته ملحوظ الطاف بی پایان و معطوف اعطاف بیحد و بیکران گردد با این همه هیچمدانی و تمام
نادانی بتمهید سخن را بعلم موروثی خود که بحکمت طبیعی موصوف ست آشنا یافته سررشتهٔ معنی بدست آورد لمؤلفه سر قدمی
کرده بجولان من ✤ دامن من گشته گریبان من ✤ معلوم ست که افشاء بدایع و ودایع وابسته بانجذاب طبایع و اکتساب صنایع
ست و ابراز خواص اشیاء منوط بالسنهٔ متنوعه جزو عملی طب محتاج آمد بدریافت اسماء اشیاء و دوا برهنمونی خرد والا و ممارست
تتبع اصطلاحات و لغات و فرهنگ اطبا و وفور اختلاط دانشوران زبان دان پزشکی فن همت کثیر البضاعت در تحصیل آن
گماشت تا در تحقیق لغت ادویهٔ مفرده که در کناشات شتی بلغات بلیغهٔ یونانی و تازی و رومی و اندلسی و عبری و سریانی و بربری
و ترکی و فارسی و هندی درج ست مهما امکن دریافت وافی نموده السنهٔ مصطلحهٔ مختلفه را بوحدت معانی سنجیده و الفاظ متعارفه را بمعانی
متنوعه التیام داده انموذجی مفید تالیف نموده مسمی **بالفاظ الادویه** که تاریخ انجام نگارش این تالیف شریف ست گردانید
لمؤلفه دارد کتاب ما چو دواهای وافیه ✤ تاریخ و نام نیز شد الفاظ ادویه ✤ و منقسم ساخت بمقدمه و نتیجه و خاتمه مقدمه مشتمل ست
بر چهار فائده **فائدهٔ اول** در بیان تصحیح اعراب و علامات آن **فائدهٔ دوم** در بیان علامات زبان هر دیار **فائدهٔ سوم** در تحقیق طبایع
و درجات آن و علاماتیکه منسوبست بآن و ذکر مجملی از دوا بطبع و درجه و قوت **فائدهٔ چهارم** در بیان مختار و شربت و مصلح و
بدل دوا و علامات آن **نتیجه** در ذکر الفاظ دوا بطریق ابتث و بیان علامات آن **خاتمه** در بیان ادویهٔ ستهٔ کثیر المنفعت
که در کتب قدما کمتر ست ذکر آنها چون پادزهر و مومیائی و چوب چینی و چای و قهوه و تنباکو امید از دقیقه رسان این فن آنست
که اگر بر سهوی و خطائی آگاهی یابند بقلم انصاف اصلاح فرمایند و بالله التوفیق و به المستعان **مقدمه** مشتمل بر چهار فائده
فائدهٔ اول در بیان علامات تصحیح اعراب پوشیده نماند که در تحقیق اعراب لختی تتبع صحاح الادویه ابن مؤلف اختیارات
بدیعی و برخی از جاهای ثقات و کتب معتبرهٔ لغت تازی و فرهنگهای فارسی سند کرده هر جا اشاره باول میرود مراد از حرف نخستین
لفظ اول ست و از ثانی حرف دوم که متصل به نخستین ست و همزهٔ ملینه عبارت از همزهٔ مکسور کلمهٔ کج که بصورت کاف تازی ست
بر هاء وقفیه جهت اضافت مانند شجرهٔ مریم که همزه بر ها دارد **موحده** نشان حرف باست **و فوقانی** اشارت بحرف تا و
مثلثه ایما بحرف ثا **و واو معروف** مانند واویکه در کافور ست پس هر جا که بسکون واو نوشته شده اراده واو معروف ست
و واو مجهول مانند واویکه در دوغ و شور ست **و واو معدوله** وایکه مکتوب میشود و بتلفظ در نمی آید مانند واویکه در خواجه کتابتست
و تحتانی عبارت از حرف یاست **و تحتانی معروف** مانند تحتانی که در زنجبیل و نیل واقعست و سکون تحتانی **مجهول**

آیهٔ کریمه اِنَّمَا یُرِیْدُ اللّٰهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَیْتِ وَیُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیْرًا بطهارت ازلی مخصوص اند و بمنطوقهٔ
قُلْ لَّا اَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبٰی بشرافت لم یزلی منصوص سرمایهٔ نجات گم شدگان وادی ضلالت
غوایت ست و محبت عترت او که وَاٰتِ ذِی الْقُرْبٰی حَقَّهٗ در شان ایشان نازل ست و زاد و راحلهٔ سرگشتگان بادیهٔ جهالت
و مضیق مذلت چون صیت دبدبهٔ رسالتش و طنطنهٔ جلالتش کون و مکان را فرو گرفته صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله و اهل بیته
اجمعین و آوازهٔ اکرام و افضال صحبهٔ واجب التبجیل و الاجلال و تبعهٔ خیر العاقبة و المآلش که سالکان مراحل معنی و ناسکان
مشاعر صورت را از هامون ضلالت و بیابان اختلاف بدار الملک هدایت و ائتلاف آورده باقاصی و ادانی رسیده رضی الله
عنهم و رضوا عنه اجمعین احوط آنست که رعایت ادب و پاس امر رب بر ذمهٔ طبع و طبیعت که مودع نفایس و ودائع اند لازم
دانسته برخی از ثناگستری خدیو کشور جهانبانی عذب البیان گردد تا در محکمهٔ اَطِیْعُوا اللّٰهَ وَاَطِیْعُوا الرَّسُوْلَ وَاُولِی الْاَمْرِ
مِنْکُمْ از سلوک مسالک و رسوم مراسم اسلاف بندگی اتصاف بیرون نباشد حَمْدًا لَّکَ ثُمَّ حَمْدًا لَّکَ که اولی الامر آوان
گیتی خداوند کشورستان اورنگ آرای سریر گورکان مطلع نجوم سپهر سلطنت و کامگاری منبع رسوم حق شناسی و دین داری
اعنی شاه جم جاه کیوان بارگاه برجیس سعادت مریخ صولت ناهید عشرت قمر شرافت آفتاب تاب هلال رکاب سکندر فطنت
خلافت منزلت سلیمان مرتبت عالم عامل مرشد کامل خسرو گیهان کشای شهنشاه جهان آرای خداوند عدالت پیرای المخصوص
بعنایت سبحانی ظل الله ابو المظفر شهاب الدین محمد شاهجهان بادشاه صاحب قران ثانی ست که بمتابعت
سنت نبوی و اطاعت طریقت مصطفوی علم دولت و ارشاد و رایت رشد و رشاد برافراشت و رقوم مسائل دقیق
و نقوش سرائر تحقیق بر صفحهٔ جان و جنان معتقدان صادق و مسترشدان واثق و موافق بنگاشت آئینش همه مطابق
بآئین اسلام و الکامش همه موافق بنص کلام حضرت ملک علام اعنی قرآن و زمان حال را از شورش فتن و آشوب حوادث
نگاهداشته و در معموری خراب آباد صوری چنان همت گماشته که جمهور انام از خواص و عوام باختلاف و اتفاق در بسیط امن و بسیط
امان مرفه الحال و فارغ البال آسوده دل و شگفته خاطر اند و نقد رائج دانش از جنس کاسد جهل امتیاز تمام دارد ابیات خدایا
تو این شاه درویش دوست ✤ که آسایش خلق در ظل اوست ✤ بسی بر سر خلق پاینده دار ✤ بتوفیق طاعت دلش زنده دار ✤
برومند دارش درخت امید ✤ سرش سبز درویش برحمت سپید ✤ و بعده می سراید خادم اطبا نیازمند درگاه بی نیازی
نور الدین محمد عبد الله حکیم عین الملک شیرازی عفی عنهم که چون بچندین طبقات از آبا و امهات حلقهٔ خانه زادی
و بندگی بگوش عقیدت هوش ارادت نیوش وارد و درین زمان سعادت توامان راحت عنوان که آغاز اورنگ آرائی و ابتدای
اکلیل پیرائیست چنانچه سال و مه جلوس میمنت مانوس بحساب ابجد ازین مصراع برمی آید مصرعه آباد ابد باد صاحب قران ثانی
۱۰۳۹ھ

گنجید صور را آمیزش بنقوش دست داد تاویل صورت و نقش در میان آمد و آلت و سبب واسطه صناعت مصور و مسبب گردیدند و
مضمون رُبَّ وَاحِدٍ یَعْدِلُ اَلْفًا یعنی بسا یکی که هزار میگردد بوضوح پیوست عدل که لازمه امتزاج اعتدال مزاج حقیقت و مجاز است علم ظهور برافراخته
منت میم معنی بر فرق معرفت نهاد و برونمائی جلوه حیوان بامر نَفَخْتُ فِیْهِ مِنْ رُّوْحِیْ احوال قوی بافعال اشیا باز دید کرد و پرده
از روی کار نهان و آشکارا فرو هشت و بجهت اثبات دعوی لَیْسَ کَمِثْلِهٖ شَیْءٌ وَهُوَ السَّمِیْعُ الْبَصِیْرُ مرجع گفت و شنفت آمده
حکمت پوشیده را آشکارا ساخت یعنی معنی عدم صورت وجود گرفته اسما بمسمی شناخته شد و تمهید وَالْبَلَدُ الطَّیِّبُ یَخْرُجُ نَبَاتُهٗ
بِاِذْنِ رَبِّهٖ وَالَّذِیْ خَبُثَ لَا یَخْرُجُ اِلَّا نَکِدًا جماد منبت نبات و نبات مصدر ذی حیات که کنایت از حیوان ست گشت و بحسب
اعتدال حقیقی وحدت بمحمدت گرائید و جلوه شهود و مظهر اتم که مستجمع جمیع بروز و مکنونست از ظهور شرف حضرت محمدی بختم انجامید
صلی الله علیه و آله و سلم تسلیما تفسیر جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا هُوَ کَائِنٌ بروی بیان آمد و بچندین ظهور و تجلیات زبان نطق حالی باشیاء
عطا فرموده که آثار خواص هر شئی شاهد حال نطق آن شئی ست پس باین حیثیت بمقتضای وَاِنْ مِّنْ شَیْءٍ اِلَّا یُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ جمیع
مکونات و اشیا لَحْظَةً فَلَحْظَةً بابراز سپاس انواع تجلیات خواه بلفظ صورت و خواه بنقش معنی دمی از محمدت سرائے
غافل نباشد هرگاه همگی ثنایش ظهور آثار تجلیات باشد و عالم و عامل و واحد و احد و مسبب و سبب و حمد و محمد در نظر مبصران وحدت گزین
یکی بود کجاست ثانی و کو مثنی لمؤلفه عالم همه را طلسم می بینم من ✤ جانی نه برون ز جسم می بینم من ✤ از روی زمین گرفته تا اوج
برین ✤ یک نقطه هزار قسم می بینم من سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰی عَمَّا یَقُوْلُوْنَ عُلُوًّا کَبِیْرًا ابیات از حکیم ایعزیز بد ناید ✤ هر چه او کرد
آنچنان شاید ✤ نظر پاک اینچنین بیند ✤ نازنین جمله نازنین بیند ✤ زهی شرافت فضل و کمال و حبذا رفعت مقام و حال
صاحب لوای لَوْلَاکَ لَمَا خَلَقْتُ الْاَفْلَاکَ که بمفتاح وَمَا اَرْسَلْنَاکَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِیْنَ سبب کشاد کار عقود خَتَمَ
اللّٰهُ عَلٰی قُلُوْبِهِمْ وَعَلٰی سَمْعِهِمْ وَعَلٰی اَبْصَارِهِمْ آمده بمودای کُنْتُ نَبِیًّا وَاٰدَمُ بَیْنَ الْمَاءِ وَالطِّیْنِ شرف امتیاز
وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَاءَ کُلَّهَا یه آدم خاکی ارزانی داشته و به نیروی حکم وَلَا رَطْبٍ وَّلَا یَابِسٍ اِلَّا فِیْ کِتَابٍ مُّبِیْنٍ
تجلیات فیوض وافیات را بشیونات لاتناهی و تعینات بیحد و غایت نصیبه نظارگیان صور و معانی نموده و بجهت احصای
تفاصیل جزوی مجمل کلی بدست آورده که بدر منیر از یمن انگشت قدرت تاثیرش باشاره وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُوْلٌ مشرف بذکر
اِنْشَقَّ الْقَمَرُ و عقل خبیر از پرتو رای صنعت نمایش بایمای وَمَا عَلَی الرَّسُوْلِ اِلَّا الْبَلَاغُ در اول مَا خَلَقَ اللّٰهُ معتبر
از لطافت کلام معجز نظامش احکام و آیات صحف پیشینیه منسوخ و از شرافت نام کرامت انتظامش آثار و بینات
ملل دیرینه مکسور کمترین احتشام و اقتدار آنرا از دار اسرار کبریا و پرده کشای سرایر انبیا اینکه در لباس صورت کسوت معنی
را پیرایه ظاهر و باطن انگاشته و در عالم ظاهر علم باطن را سرمایه صورت و معنی پنداشته و مودت اهل بیت او که بموجب

INDIAN INSTITUTE OXFORD

هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ اَللّٰهُ الصَّمَدُ که پایهٔ حقیقت بیچونیش از دائرهٔ دریافت و احاطهٔ شناخت برترست و تفکر ادراک کنه ذاتش
کاشف انوار تجلیات شیونات و فنونات اوست عز شانه که آناً فآناً بفحوای صدق انتمای کُنْتُ کَنْزاً مَخْفِیّاً فَاَحْبَبْتُ
اَنْ اُعْرَفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ خود بخود از خود بصفات لامتناهی جلوهٔ ظهور فرموده و معنی را بسجنجل صورت و صورت را آئینهٔ
معنی نموده و بقدرت کامله اِنَّ اللّٰهَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ هر فردی از افراد ممکنات را بتجلی خاص الخاص متجلی الاحکام
مخصوص ساخته و بحکمت بالغه اَللّٰهُ نُوْرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ هر ذره را از ذرات کائنات بمعانی خاص که حقائق اشیا
عبارت از آن ست بخلعت اسماء مخلع گردانیده و هر اسمی را مخصوص بصفتی و هر صفتی را منسوب باسمی کرده نقطهٔ موهومه
جزء لایتجزی را بحسب آمیزش شیونات بنقوط و نقوط را بحروف و حروف را بکلمه و کلمه را بکلام ارتباط معنوی موهبت فرموده
از کتم عدم بعالم عین آورده و انشای هزاران هزار اسرار بدیعه و نقوش غریبه بموجب مَا شَاءَ اللّٰهُ کَانَ وَمَا لَمْ یَشَاءْ
لَمْ یَکُنْ بکاف کن مفوض داشته سرگرم ایجاد تقدیر گردانیده و همگی کلیات عناصر و اجرام را در جزئیات موالید ثلاثه سرانجام
ظهور بخشیده و نفس ناطقه را سلطانی مملکت عطا فرموده و قوت مدبره را به تشریف فاخرهٔ وزارتش مزین و ممتاز ساخته و حواس
خمسه چون بندگان شایسته دست بسته مستعد خدمت آن سلطان ایستاده و بظهور واجب الوجودی استظهار ممکنات
گشت تا جمادات را که منشاء نشو و نمای نباتات ست و نزد حکماء روحانی از جماد و نبات لوح و قلم مراد بحرکت ارادی انشاء نٓ وَالْقَلَمِ
وَمَا یَسْطُرُوْنَ پرده از روی کار خود برداشت جماد لوح شد و نبات قلم و حقیقت اَوَّلُ مَا خَلَقَ اللّٰهُ از تحرک قلم نقش
برگرفت و از انبساط نسبت تعینات بحقائق لامکان را مکانی بهم رسید احد مسمی بواحد گردید بیچونی و بیچگونگی بعبارت چون

گوید پدید آمیزشی بنقوش وست واقتاویل صورت ونقش درمیان آمد وآلت وسبب اسطه صناعت مصور ومسبب گردید مدد
مضمون رب واحد یعدل الفا یتبسم یکی که بنزار میگردد بوضوح پیوست عدل که لازمه امتزاج اعتدال مزاج حقیقت ومجازیت علم ظهور برفراشته
ست بیم معنی بر فرق معرفت منهاد وبر برونمائی جلوه بحیوان بامر نفخت فیه من روحی احوال قوی بافعال اشیا بازدید کرد وپرده
ازروی کار نهان وآشکارا فروهشت وبحبت اثبات دعوی لیس کمثله شیء وهو السمیع البصیر مرجع لغت وشنقت آمد
حکمت پوشیده را آشکارا ساخت یعنی معنی عدم صورت وجود گرفته اسما بمسمی شناخته شد وتبمید والبلد الطیب یخرج نباته
باذن ربه والذی خبث لا یخرج الا نکدا جماد ونبت نبات مصدر روی حیات که کنایت از حیوان ست گشت وبحسب
اعتدال حقیقی وحدت بحجرت گرایید وجلوه شهود ومظهر اتم که مستجمع جمیع بروز وممکنونست از ظهور شرف حضرت محمدی نجم انجامید
صلی الله علیه وآله وسلم تسلیما تصویر جف القلم بما هو کائن بروی بیان آمد وبچندین ظهور وتجلیات زبان نطق حالی باشیاء
عطا فرموده که آثار خواص هر شیء شاهد حال نطق آن شیء ست پس باین حیثیت بمقتضای وان من شیء الا یسبح بحمده جمیع
مکونات واشیا بلحظة فلحظة بابراز سپاس انواع تجلیات خواه بلفظ صورت وخواه بنقش معنی دمی از محمدت سرائی
غافل نباشد هرگاه هنگی ثنایش ظهور آثار تجلیات باشد وعالم وعامل وواحد واحد ومسبب سبب حمد ومحمد در نظر مبصران وحدت گزین
یکی بود کجاست ثانی وکو مثنی لمؤلفه عالم همه را طلسم می بینم من ✤ جانی نه برون زجسم می بینم من ✤ ازروی زمین گرفته تا اوج
برین ✤ یک نقطه هزار قسم می بینم منش سبحانه وتعالی عما یقولون علوا کبیرا ابیات ازحکیم العزیز بدنامید ✤ هرچه او کرد
آنچنان شاید ✤ نظر پاک انچنین بیند ✤ نازنین جمله نازنین بیند ✤ زهی شرافت وفضل وکمال وحبذا رفعت مقام وجلال
صاحب لولاک لما خلقت الافلاک که بمفتاح وما ارسلناک الا رحمة للعالمین سبب کشاد کار عقود خلقیم
الله علی قلوبهم وعلی سمعهم وعلی ابصارهم آمده بموای کنت نبیا وآدم بین الماء والطین شرف امتیاز
وعلم آدم الاسماء کلها بآدم خالی ازانی داشته وبنیروی حکم ولا رطب ولا یابس الا فی کتاب مبین
تجلیات فیوض وافیات را بشیونات لامتناهی وتعینات بیحد وغایت نصیبه نظارگیان صور ومعانی نموده وبحبت احصای
ست آورده که بدر منیر ازمین انگشت قدرت تاثیرش باشاره وما محمد الا رسول مشرف بذکر
نمایش بایمای وما علی الرسول الا البلاغ دراول ما خلق الله
من پیشینیه منسوخ واز شرافت نام گرامت انتظامش آثار وبینات
اسرار کبریا وپرده کشای سرایر انبیا اینکه درلباس صورت کسوت
ن راسرمایه صورت ومعنی پنداشته ومودت اهل بیت او که بموجب

هو الله احد الله الصمد که پایهٔ حقیقت بیچونیش از دائرهٔ دریافت و احاطهٔ شناخت برترست و تفکر ادراک کنه ذاتش
کاشف انوار تجلیات شیونات و فنونات اوست عز شانه که آناً فآناً بفحوای صدق انتمای کنت کنزاً مخفیاً فاحببت
ان اعرف فخلقت الخلق خود بخود از خود بصفات لامتناهی جلوهٔ ظهور فرموده و معنی را بسجنجل صورت و صورت را آئینهٔ
معنی نموده و بقدرت کامله ان الله علی کل شیء قدیر هر فردی از افراد ممکنات را بتجلی خاص الخاص متجلی الاحکام
مخصوص ساخته و بحکمت بالغه الله نور السموات والارض هر ذره را از ذرات کائنات بمعانی خاص که حقائق اشیا
عبارت از آن ست بخلعت اسماء مخلع گردانیده و هر اسمی را مخصوص بصفتی و هر صفتی را منسوب باسمی کرده نقطهٔ موهومه
جزو لایتجزی را بحسب آمیزش شیونات بنقوط و نقوط را بحروف و حروف را بکلمه و کلمه را بکلام ارتباط معنوی موهبت فرمو
از کتم عدم بعالم عین آورده و انشای هزاران هزار اسرار بدیعه و نقوش غریبه بموجب ما شاء الله کان و ما لم یشا
لم یکن بکاف کن مفوض داشته سرگرم ایجاد تقدیر گردانیده و همگی کلیات عناصر و اجرام را در جزئیات موالید ثلاثه سر
ظهور بخشیده و نفس ناطقه را سلطانی مملکت عطا ف ... ساخته ... مزین و ممتاز ساخته و حو
خمسه چون بندگان شایسته دست ب
گشت تا جمادات را که منشا نشو و نما
... طرون پرده از روی کار
... و از انبساط نسبت تعینات

گنجید صور را آمیزشی بنقوش دست داد تاویل صورت و نقش در میان آمد و آلت و سبب واسطه صناعت مصور و مسبب گردیدند و
مضمون رُبَّ وَاحِدٍ یَعْدِلُ اَلْفًا یعنی یکی که هزار میگردد بوضوح پیوست عدل که لازمه امتزاج اعتدال مزاج حقیقت و مجاز است علم ظهور برافراخته
منت میم معنی بر فرق معرفت نهاد و برونمائی جلوه حیوان بامر نَفَخْتُ فِیْهِ مِنْ رُّوْحِیْ احوال قوی بافعال اشیا بازدید کرد و پرده
از روی کار نهان و آشکارا فرو هشت و بجهت اثبات دعوی لَیْسَ کَمِثْلِهٖ شَیْءٌ وَهُوَ السَّمِیْعُ الْبَصِیْرُ مرجع گفت و شنفت آمده
حکمت پوشیده را آشکارا ساخت یعنی معنی عدم صورت وجود گرفته اسما بمسمی شناخته شد و تمهید وَالْبَلَدُ الطَّیِّبُ یَخْرُجُ نَبَاتُهٗ
بِاِذْنِ رَبِّهٖ وَالَّذِیْ خَبُثَ لَا یَخْرُجُ اِلَّا نَکِدًا جماد منبت نبات و نبات مصدر ذی حیات که کنایت از حیوان ست گشت و بحسب
اعتدال حقیقی وحدت بمحمدت گرائید و جلوه شهود و مظهر اتم که مستجمع جمیع بروز و مکنونست از ظهور شرف حضرت محمدی بختم انجامید
صلی الله علیه و آله و سلم تسلیما تفسیر جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا هُوَ کَائِنٌ بروی بیان آمد و بچندین ظهور و تجلیات زبان نطق حالی باشیاء
عطا فرموده که آثار خواص هر شیء شاهد حال نطق آن شیء ست پس باین حیثیت بمقتضای وَاِنْ مِّنْ شَیْءٍ اِلَّا یُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ جمیع
مکونات و اشیا لَحْظَةً فَلَحْظَةً بابراز سپاس انواع تجلیات خواه بلفظ صورت و خواه بنقش معنی دمی از محمدت سرائے
غافل نباشد هرگاه همگی ثنایش ظهور آثار تجلیات باشد و عالم و عامل و واحد واحد و مسبب و سبب و حمد و محمد در نظر مبصران وحدت گزین
یکی بود کجاست ثانی و کو مثنی لمؤلفه عالم همه را طلسم می بینم من ✤ جانی نه برون ز جسم می بینم من ✤ از روی زمین گرفته تا اوج
برین ✤ یک نقطه هزار قسم می بینم من سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰی عَمَّا یَقُوْلُوْنَ عُلُوًّا کَبِیْرًا ابیات از حکیم العزیز بد ناید ✤ هر چه او کرد
آنچنان شاید ✤ نظر پاک اینچنین بیند ✤ نازنین جمله نازنین بیند ✤ زهی شرافت فضل و کمال و چند ارفعت مقام و حال
صاحب لوای لَوْلَاکَ لَمَا خَلَقْتُ الْاَفْلَاکَ که بمفتاح وَمَا اَرْسَلْنَاکَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِیْنَ سبب کشاد کار عقود خَتَمَ
اللّٰهُ عَلٰی قُلُوْبِهِمْ وَعَلٰی سَمْعِهِمْ وَعَلٰی اَبْصَارِهِمْ آمده بمودای کُنْتُ نَبِیًّا وَّاٰدَمُ بَیْنَ الْمَاءِ وَالطِّیْنِ شرف امتیاز
وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَاءَ کُلَّهَا یه آدم خاکی ارزانی داشته و به نیروی حکم وَلَا رَطْبٍ وَّلَا یَابِسٍ اِلَّا فِیْ کِتَابٍ مُّبِیْنٍ
تجلیات فیوض وافیات را بشیونات لاتناهی و تعینات بیحد و غایت نصیبه نظارگیان صور و معانی نموده و بجهت احصا
تفاصیل جزوی مجمل کلی بدست آورده که بدر منیر از یمن انگشت قدرت تاثیرش باشاره وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُوْلٌ مشرف بذکر
اِنْشَقَّ الْقَمَرُ و عقل خبیر از پرتو رای صنعت نمایش بایمای وَمَا عَلَی الرَّسُوْلِ اِلَّا الْبَلَاغُ در اول مَا خَلَقَ اللّٰهُ معتبر
از لطافت کلام معجز نظامش احکام و آیات صحف پیشینیه منسوخ و از شرافت نام کرامت انتظامش آثار و بینات
ملل دیرینه مکسور کمترین احتشام و اقتدار آنرا از دار اسرار کبریا و پرده کشای سرایر انبیا اینکه در لباس صورت کسوت معنی
را پیرایه ظاهر و باطن انگاشته و در عالم ظاهر علم باطن را سرمایه صورت و معنی پنداشته و مودت اهل بیت او که بموجب

بسم الله الرحمن الرحيم

هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ اَللّٰهُ الصَّمَدُ که پایهٔ حقیقت بیچگونیش از دائرهٔ دریافت و احاطهٔ شناخت برتر ست و تفکر ادراک کنه ذاتش
کاشف انوار تجلیات شیونات و فنونات اوست عزشانه که آنا فانا بفحوای صدق انتمای کُنتُ کَنزًا مَخفِیًّا فَاَحبَبتُ
اَن اُعرَفَ فَخَلَقتُ الخَلقَ خود بخود از خود بصفات لاتناهی جلوهٔ ظهور فرموده و معنی را بمجمل صورت و صورت را آئینهٔ
معنی نموده و بقدرت کاملهٔ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰی کُلِّ شَیءٍ قَدِیرٌ هر فردی از افراد ممکنات را بتجلی خاص الخاص متجلی الاحکام
مخصوص ساخته و بحکمت بالغهٔ اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوٰتِ وَالاَرضِ هر ذرّه را از ذرات کائنات بمعانی خاص که حقائق اشیاء
عبارت ازان ست بجلعت اسماء مخلع گردانیده و هر اسمی را مخصوص بصفتی و هر صفتی را منسوب باسمی کرده نقطهٔ موهومه
جزء لایتجزی را بحسب آمیزش شیونات بنقوط و نقوط را بحروف و حروف را بکلمه و کلمه را بکلام ارتباط معنوی موهبت فرموده
از کتم عدم بعالم عین آورده و انشای هزاران هزار اسرار بدیعه و نقوش غریبه بموجب مَا شَاءَ اللّٰهُ کَانَ وَمَا لَم یَشَاء
لَم یَکُن بکاف کن مفوض داشته سرگرم ایجاد تقدیر گردانیده و بکلیات عناصر و اجرام را در جزئیات موالید ثلاثه سرانجام
ظهور بخشیده و نفس ناطقه را سلطانی مملکت عطا فرموده و قوت مدبره را به تشریف فاخرهٔ وزارتش مزین و ممتاز ساخته و حواس
خمسه چون بندگان شایسته دست بسته مستعد خدمت آن سلطان ایستاده و بظهور واجب الوجودی استظهار ممکنات
گشت تا جمادات را که منشاء منشو و نمای نباتات ست و نزو حکمای روحانی از جماد و نبات لوح و قلم مراد بحرکات ارادی انشاء نٓ وَالقَلَمِ
وَمَا یَسطُرُونَ پرده از روی کار خود برداشت جماد لوح شد و نبات قلم و حقیقت اَوَّلُ مَا خَلَقَ اللّٰهُ از تحرک قلم نقش هستی
برگرفت و از انبساط نسبت تعینات بحقائق لامکان را مکانی بهم رسید احد مسمی بواحد گردید بیچونی و بیچگونگی بعبارت چون

بعون صناع کن فکان و فضل خلاق زمین و زمان

کتاب نادر الوجود در تحقیقات مفردات طبیه که دستور العمل اطبا است مسمی به

الفاظ الادویه

که نیک کتاب است لاجواب از تصنیفات حکیم نورالدین محمد عبدالله حکیم عین الملک شیرازی

در مطبع نامی منشی نول کشور بطبع ثانی مزین مقبول جهان شد

اطلاع - اس مطبع مین ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ وار فروخت کے لیے موجود ہی فہرست مطول ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہی جسکے معاینہ و ملاحظہ سے شائقان اصلی حالات کتب معلوم فرما سکتے ہین قیمت بھی ارزان ہی اس کتاب کے ٹیٹل پیج کے تین صفحہ سادہ مین بعض کتب طب اردو فارسی درج کرتے ہین تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہی اوس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدردانونکو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو

کتب طب فارسی

اکسیر اعظم - در چہار جلد یہ کتاب فن طب مین جامع کلیات و معالجات مولفہ محمد اعظم خان مخاطب بہ ناظم جہان

ملخص فصول بقراطی - مشہور کتاب حکیم بقراط جسکی تلخیص مولوی غلام حسین صاحب نے فرمائی -

خلاصۃ التجارب - طب مجربات حکیم علویخان مدونہ و مرتبہ بقراط زمان جناب حکیم بہاء الدولہ بہادر یہ اعلی درجہ طب کی کتاب قابل دید ہی -

ایضاً - مطبوعۂ جدید -

مجربات اکبری - مبحثی تصنیف حکیم محمد اکبر خان عرف حکیم ارزانی -

تکشیف الحکمت - حکیم سلیم الدین خان کی تصنیف سے ہی قدردانی شائقان سے مکرر طبع ہوئی -

کفایہ منصوری - مشہور کتاب معالجہ اور تشریح مین ہی -

ضیاء الابصار - فن طب مین تصنیف حکیم محمود خانصاحب

مجربات رضائی - معالجۂ امراض ضعف باہ و مشانہ و کثرت مجامعت و نسخہائے مجرب ہر ایک مرض کے اسمین بہت لکھے ہین -

دستور العلاج - نہایت صحت کے ساتھ طبع ہوئی

میزان الطب - مع رسائل دیگر یہ مشہور ابتدائی درس کی کتاب ہی جو کہ قبل اسکے بہ تصحیح و تحشی تمام مطبع مجری حاجی محمد حسین مرحوم مین طبع ہوئی تھی اوسی منقول عنہ سے بکتابت پاکیزہ طبع ہوئی -

طب اکبر - تصنیف حکیم محمد ارزانی علم طب مین مستند کتاب ہی -

مطب علویخان - نسخے مجربات علوی خان کے ہر امراض کے لیے منتخب ہین -

مفرح القلوب - فارسی تصنیف حکیم محمد اکبر عرف محمد ارزانی -

عجالۂ نافعہ تصنیف حکیم نامی محمد شریف خانصاحب دہلوی مصنف علاج الامراض -

ام العلاج - رسالۂ غریب و عجالۂ عجیب حاوی ترکیب ادویہ طبیہ تصنیف حکیم امان اللہ فیروز جنگ بن مہابت خان خانخانان عہد دولت نورالدین محمد جہانگیر بادشاہ غازی یہ کتاب خاص طریقہ آسان معالجہ ہر قسم مرض مین مستند و یادگار ہی -

طب یوسفی - مشتمل بہ رسالہ جات - رسالۂ نبض رسالۂ قارورہ - رسالۂ ستہ ضروریہ رسالۂ مقطعات یوسفی رسالۂ ماکول و مشروب - قصیدہ در حفظ صحت بدن رسالۂ بحران مشہور کتاب ہی -

قرابادین قادری - فارسی تصنیف حکیم محمد ارزانی مصنف طب اکبر و میزان الطب وغیرہ سے مشہور کتاب ہی

(1)

Mizanuladrea

بیمن فیض شافی بر و حق مزیل علل و امراض مطلق

مجموعهٔ نادر الوجود در تحقیقات مفردات طبیه که دستور العمل اطباء ست مشمولهٔ کتب

الفاظ الادویه

میزان الادویه

فرهنگ نصیریه

انیس المعالجین

که هر یک کتاب ازین مجموعهٔ لاجواب از تصنیفات حکمای نامدار و مشاهیر روزگار ست و خیلی بپایهٔ اعتبار

در مطبع نامی منشی نولکشور بطبع مزین مقبول جهان شد

~~Majmūʿah-i-kutub-i-ṭibbīyah~~.

1. Alfāz-al-Adviyah ~~etc.~~;

2. Mīzān-al-adviyah;

3. Farhang-i-Nasīrīyah;

4. Anīs-al-muʿālijīn.

49 D 186 (1-4)

[redacted]

Indian Institute, Oxford.

The Lucknow Sparks Library.
Presented
by
Munshi Newul Kishore.